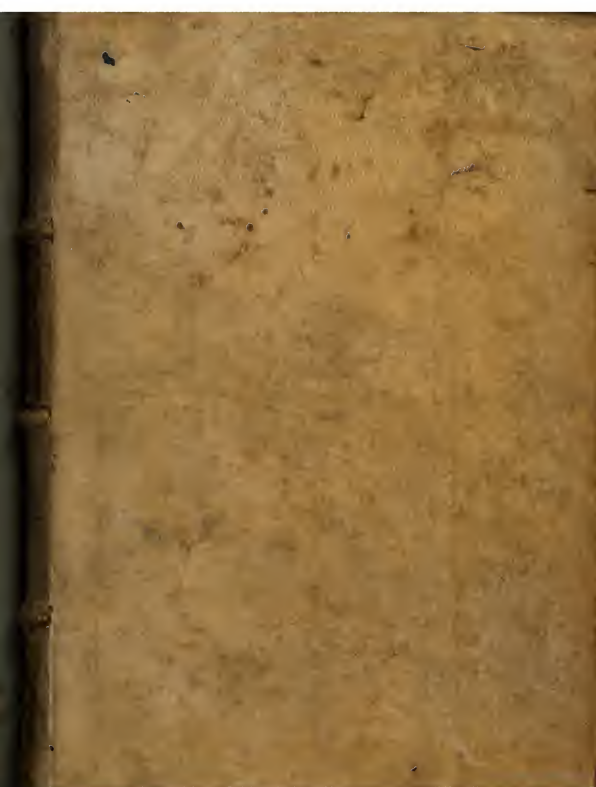

14

16

14

65.

14-16. 9. 14

ARISTOTELIS
DE ANIMA

LIBRI TRES,

Bibliothecae S. Mariae Cum Transportine

AVERROIS COMMENTARIIS

et Antiqua translatione suæ integritati
restituta.

*His accessit eorundem librorum Aristotelis nova translatio,
ad Græci exemplaris veritatem, et scholarum usum
accommodata,*

MICHAELE SOPHIANO INTERPRETE.

Adiecit etiam

MARCI ANTONII PASSERI IANVARI

disputationem ex eius lectionibus excerptam, in qua cum de
horum de Anima librorum ordine, tum reliquorum
naturalium serie pertractatur.

VENETIIS APVD IVNCTAS.
M. D. LXII.

his transmissi a. Marano.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1895

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

MICHAEL SOPHIANVS:
FRANCISCO GONZAGÆ
ILL^{MO} AC R^{MO} S. R. E. CARD.

S. P. D.

*N*emini obscurum esse arbitror, Franciscæ Gonzagæ Card. Ampliſſ. ex iis, qui uel mediocriter in studiis litterarum, doctrinisq; uersati sunt, quàm difficilis opera suscipiatur ab iis, qui suam ad Aristotelis scripta de græco uertenda industriam conferunt. Id ego cum aliàs sæpe in uariis doctorum uirorum interpretationibus ad meam utilitatem conferendis, tum proxime in libris eius de Anima conuertendis expertus sum. Quem ut hoc tempore laborem susciperem, tunc etiam me fratrum honesta uoluntas adduxit. qui cum ad alia multa Auerrois, quem prope ex omni parte reuolutum edebant, ornamenta, hoc etiam accedere uellent, ut Aristotelis libri, maxime qui de Anima inscribuntur, quàm emendatissimi exirent, me potissimum cui corrigendi negotium darent, delegerunt. Ego uero & si quantum ingenii industriæq; eas res postularet, non ignorabam, tamen suscepi rem, quòd illis honesta petentibus nihil denegandum esse ducerem, & hæc scilicet me spes aleret, si uetustam translationem cum græco exemplari accuratius contulissem, fore ut cumulatissime meo promisso satis facerem. Quæ me postea opinio longe fefellit. Etenim translationem illam adeo sædam, ac ineptam esse repperi, ut nec Aristotelis uerba fideliter exprimeret, & pluribus in locis eius sententiâ peruerteret. Accedebat eo, quòd cum recentiores philosophi ueteris interpretis inscitiam perspicerent, atq; huic incommodo remedium affere cuperent, pro suo quisq; ingenio hos libros emendare aggressi sunt, uerum cum leniter græcis litteris essent imbuti, non modo quod uoluerunt asse

Epistola

enti non sunt, sed cum multo maioribus tenebris, pluribusq; difficultatibus, eos inuoluerunt: tum uero, tam uaria et inter se discrepantia exemplaria reddiderunt, ut in germana illius auctoris interpretatione restituenda, non mediocriter esse laborandum uideretur. Sed tamen cum iussis de causis susceptam tam provinciam deponere non possem, capere ut mihi aptissimum esse uidebatur, multa quae perperam ingesta erant, delere: plura immutare: nonnulla quae deerant, addere: ut aliqua orationis species emergeret, ex qua idonea sententia elici posset. Cum autem quo progrediebar longius, eo pluribus sordibus immergi me intellexerem, ad extremum eo rem deduxi, ut me ab integro potius Aristotelem conuerterem, quam interpretationem ueterem emendasse animaduertirem. in quo tamen ita me temperaui, ut non ita longe me à ratione ueteris interpretationis, & usitatis scholarum uocabulis remouerim, quin illius uestigia in mea conuersione relinquantur. Quod eo feci, quia non institueram interpretationem nouam: nam multa fortasse aptius, multa limatius dici potuissent: sed necesse habui, quoad eius facere possem, uerba & genera loquendi, quae ab hoc eodem auctore, & Auerrois elocutione iam inde ab initio in scholas irrepserant, quamuis horrida, parumq; latina retinere: ac ueteris huius auctoris interpretationem corrigere. qui quamuis incultus, nec admodum fidelis sit: tamen nescio quo modo, quod perquam religiose ad uerbum omnia de græco exprimat; ab omnibus habetur in manibus, & ad hoc tempus publice legitur. Cuius religio quamuis in hoc genere scriptorum necessaria sit, ita tamen à iudicio, omnisq; politioris doctrinae cognitione inops est, ut non modo singula græca singulis latinis, ordinem item, & constructionem uocum eandem reddi posse putauerit: sed græcas etiam loquendi formulas, perinde ac si idem latine sonarent, in latinum sermonem detrudendas esse censuerit. quasi uero linguarum ratio ita comparata sit, ut singulis cuiusque uerbis aliud in alia lingua, quod omnino idem declaret, respondeat: earumque differentia in simplicibus modo uocabulis, ac non multo etiam magis in dicendi ac eloquendi generibus posita sit: quod tamen usque eo uerum est, ut hac ipsa totam nim linguarum sibi uendicent. Quamobrem qui fidi ac eruditi interpretis fungetur munere, cum præter rerum subiectarum intelligentiam, atque non uulgarem utriusque lingua con-

gunctionem

Dedicatoria

gnitionem (quorum utroque minime instructum ueterem interpretem fuisse constat) amplius acri iudicio præditum esse oportet: ut ubi nomina, loquendi que formæ non idem ualebunt, quæ illis in altera lingua similitudine ac proportionem respondeant, reperire ac discernere possit: nam ad hunc modum si sua quibusque uis tribuetur, & facilius sensum auctoris consequemur, & omnino ipsi orationi plus uenustatis & splendoris accesserit. Quæ facultate cum interpret iste, quicumque tandem ille fuit, (neque enim nomen est proditum) plane cœmruerit, omnia perabsurde uertit. nec in his duntaxat quæ commemorauimus, eius imperitia perspicitur: sed etiam in exponenda uis partium orationis: cuiusmodi sunt coniunctiones, participia, præpositiones, ceteraque generis eiusdem. quæ, perinde quasi unam eandemque rem ubique notarent, præterit ac negligit. ex quo per multa uicia & errores in interpretanda ac continuanda orationis serie consequi necesse est. His tot tantisque incommodis cum aliqui ex nostris, qui post Constantinopolitanum excidium in Italiam se receperant, consulum esse cuperent: dederunt se huic generi studiorum, & præstantissimum quæque huius philosophi librum, e græco in latinum transtulerunt. è quibus Theodorus Theßalonicensis ea complexus, ad quæ ceteri propter immensam rerum uarietatem se aspirare posse diffidebant, ita egregie in eo munere se tractauit, ut nemini imitandi sui spem, omnibus incredibilem suæ eruditionis admirationem reliquerit. In eodem numero habendus est Bessario, qui libros primæ philosophiæ fideliter, nec ab usu scholarum abhorrente dictionis genere conuertit. Eodem pertinet Ioannis Argyropyli industria, qui in his Acroamatis libris uertendis præclare operam nauauit suam: & Hercule maximam in hoc genere laudem esset consecutus, nisi dum contra odiosam ueteris interpretis religionem enixe admodum contendit, nimium sibi ipse indulgeret, nimiaque licentia pertractaret orationem Aristotelis. quod in aliis scriptoribus transferendis fortasse ferendum est: in his certe librorum generibus periculosum est & lubricum. solet enim nonnulla de suo addere, multaque obscurius ac angustius, ut sui moris est, ab Aristotele dicta, ipse pluribus uerbis explicare nititur: ac integras interdum clausulas ab explanatoribus, præsertim Themistio, & Simplicio, quem maxime sectatur, transfert in orationem

Epistola

Aristotelis: quam rationem in iis maxime locis sequitur, quorum est ambigua, ancepsque sententia. Hæc si Argropylo detraxeris, magnopere illius interpretatio, ut & grauiissimi philosophi, & hominis suæ lingua scientissimi, probanda est. quæ tamen si ob causam iam explicatas in scholas recepta non est, princeps tamen ille fuit ostendendi luminis hominibus latinis, quo ad cognitionem librorum Aristotelis adire possent. Quamobrem cum hac barbara, parumque fidelis interpretatio passim in Italia gymnasis uersetur: omnesque in eo suam operam ponant, ut omnibus mendis utiisq; sublatis, quæ sunt innumerabilia, ad commodiorem orationis formam redigatur, idem ego quoque oneris suscipiendum esse duxi: non equidem quo de cuiusquæ laude aliquid delibarem: sed potius ut illorum exemplo monitus, conforrem ipse quoque aliquid ad hanc præstantissimam, & in primis utilem philosophiæ partem, quam uehementer à scholis desiderari ius dicebam. Proinde in eam curam præcipue incubui, ut fidelissime auctoris sensa latine redderem, atque non modo uim uerborum explicarem, sed nisi uel res ipsa, uel lingua proprietates respuerit, etiam multitudinem græcorum nominum, pari numero latinorum exprimerem. Neque uero uel intuli usquam aliquid de meo, nisi græci uocabuli notio ita ostenderet esse faciendum: uel nominum structuram immutauit, nisi id postularet perspicuitatis ratio, uerbæque essent eiusmodi, quibus omnium interpretum consensu res aperta minimeque dubia subiiceretur. articulis uero, & participiis, ceterisque id genus orationis partibus uim suam, quæ multiplex est, restituere, & quoad eam latina oratio referre potuit, pro uiribus exprimere conatus sum. sed a se omnia sedulo operam dedi, ut ea quæ ita dicuntur ab Aristotele, ut in uarias sententias trahi possint, ita transferrem, ut eandem ambiguitatis speciem præ se ferrent, neque me uni definitæque sententiæ cuiusquam explanatoris addicerem. quod ne facerem si quo in loco lingue latine ratio me impediuit, eum sensum reddidi, quem magis probabilem, magisque peruulgatum esse perspiciebam. quod ea mente feci, quod cogitem aliquando hos eosdem, ac reliquos fortasse huius philosophi libros, qui publice enarrantur, cum annotationibus quibusdam iterum in publicum emittere: atque tum demum cur pleræque uel immutauerim, uel addiderim, ac certis in locis ab aliorum interpretatione

Dedicatoria

pretatione recesserim, denique quam in quaque re secutus sum rationem, pluribus aperiam. Hunc porro laborem meum Cardina. Ampliss. in tuo nomine apparere uolui: ratus id esse officii mei, cum propter incredibilem humanitatem tuam, qua me dum Patavii liberalium disciplinarum gratia commorareris, amplexus es: tum uel maxime quoniam si quid est, quod uel ratione institui, uel laudabiliter confici a quoquam possit, precipue in studis doctrinae, eius tibi fructus iure optimo deberi existimo. nam tui quidem animi excellentia, & ad omnem laudem impetus excelsus & illustri loco sita est: qui opes, quibus circumfluit: qui cetera bona, quae uel natura, uel fortuna tibi benignissime largita est: non in persequendus uoluptatibus, quas plerique peruerse admirantur: sed cum omni uirtute comparanda, tum uero conformando animo philosophiae studiis, consumis. idque agis diligenter, ut praeclaram uirtutis excolende consuetudinem, quae uiguit in patre tuo Ferdinando Gonzaga sapientissimo & fortissimo Imperatore, & in patruo Cardinali etiamnum maxime elucet, constanter tuearis: usque adeo ut omnium consensu tu unus existas, ad quem omnes omnium rectae cogitationes, honesti conatus, praeclara denique opera referri debeant. Multa huius rei argumenta sunt, sed nullum grauius, nullum ad laudem tuam illustrius, Pii Pontificis Maximi testimonio: qui eximiis tuis uirtutibus commotus, summa omnium uoluntate, ad suorum te numerum adscribere, & in amplissimum sanctissimumque ordinem cooptare uoluit. Quamobrem cum omnium mentes in te conuersae sint, omniumque de aliqua laude cogitantium te spectet industria, probabilem & satis idoneam causam me habere sum arbitratus, cur hoc meae operae studiique monumentum, qualecunque id tandem foret, tuo nomini inscribendum esse decreuerim. Quod quidem uel ob eam maxime causam te non improbatum esse confido, quod coniunctum habeat studium & industriam Marci Antonii Passeri mei eiusdemque tui doctoris, omniumque huius aetatis philosophorum facile principis: qui in hos eosdem ac reliquos Aristotelis Libros Auerrois Arabis Commentarios, singulari diligentia certissimoque iudicio excussit, & infinitis propemodum mendis inquinatos, suae integritati restituit. quares quantum adiumenti philosophiae cupidis hominibus sit allatura,

Epistola Dedicatoria.

non est huius temporis exponere. Neque sane faciam, ut in eius uir-
laudes ingrediar, quòd & plane supernuacaneam operam susceptu-
rus sim, & nullum exitum inuentura sit oratio. Nam summam ho-
minis doctrinam, ingenium planè diuinum, acerrimum iudicium,
omnes nationes gentesque iam norunt, ac pradicant: usque eum e su-
periori loco de abditissimis philosophorum decretis audiant dif-
ferentem, frequentes quotannis Patanium confluunt.

Quod superest Clariss. Cardinalis, lucubrati-
onem hanc meam, non ex ipsa re quam lon-
ge infra tuam dignitatem esse con-
stat: sed ex mea in te obseruan-
tia ponderes uelim.

Vale.

Patavii. VII. Kalen. Iulii.

M D LXII.

DE ORDINE LIBRORVM NATVRALIVM
ARISTOTELIS DISPVATIO
EX LECTIONIBVS M. A. PASSERI
IANVÆ EXCERPTA.

Libros naturales eo ordine digessit Aristoteles, quo natura ipsa in rerum naturalium generatione uti solet. Res. n. naturales, vt quę compositione sunt, ex principijs suis essentialibus usque primis, pendeant necesse est. quo in genere est materia prima, & mouens primum: ex quibus forma eliciuntur: quę res naturales vt actu sint efficiunt, quasque proprijs fines consequuntur. Quamobrem cum ex his tribus res naturales originem ducant, iure optimo primum in generatione locum habere debent. Hoc mirũ naturę artificium imitatus Aristoteles, ordine doctrinę libros de Auscultatione Physica primo loco audiendos esse voluit. in quibus precipue de materia prima, deę mouente primo, doctrinam complexus est. Quibus proportionē respondentes, libri de Cœlo & simplicibus corporibus, secundum obtinent locum. nã cœlestia corpora agentem causam & mouentem: grauiā & leuiā materiam, tamen proprię magis, præ se ferunt: quippe quę proximē immediateque res naturales constituent. Corpora simplicia illa sunt, quę vt elementa cognoscuntur, quandoquidem ex eorũ mixtione naturalia, quę uere pendent à principijs, componuntur: quibus elementa illa veluti materia subiiciuntur. Sol vero in obliquo circulo conuersus, cum motu mobilis primi, vt agens illis eisdem comparatur. Itaque omnes istos libros de principijs appellandos esse censendum est. Quapropter libri de Generatione & interitu, tertium locum tenent, ita vt horum trium librorum ordini, quę ab Aristotele in prologo de Physica auscultatione dicta sunt, facile respondere videantur, à principijs scilicet & causis, usque ad elementa. His demũ sic ordinatis liber Meteorologicorum annumeratur, ordine quartus: at primus naturalium, quę uere ex principijs esse dicuntur & appellantur mixta. Et primo quidem quę imperfecta sunt occurrunt: is. n. ordo. naturę est, vt ab imperfectis exordians in perfectiora ac demũ perfectissima generationem terminet. Post hunc qui de his tractat quę ex terrę visceribus effodiuntur, quin-

M. A. Ianuæ

tus sequitur liber. Quibus ad hunc modum distributis, qui loco sextus sequi debeat, non eadem est apud omnes opinio, cum de animatis deinceps agendum sit. Qua de re dubium est, num de anima prius, postea de animatis tractandum sit. Deinde si de animatis ratio obtineat, prius ne de stirpibus quæ vegetatiua dū taxat viuunt uita, an de animalibus quæ præter hanc, etiam sensitiuam habent. Nam qui de anima agendum prius esse uoluerunt, ac proinde sextum obtinere locum, fuere Auicenna & Latini, his moti rationibus. Nam sermo de anima, vniuersalior est, quam de eadem, vt vegetatiua, & vt sensitiua dicitur: quare de ea prius agendum esse persuadet ratio, sicuti in libris de anima etiam obseruauit ordinem hūc Aristoteles, qui prius animā in communi, mox vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem definiuit. Altera ratio ab animatis veluti a causatis accepta est. Causata enim perfecta notitia cognosci non possunt nisi per suam causam, eamque formalem, vt ex Auerroë Post: primo, comm. trigesimo quinto habetur. Ergo vt animata perfecte cognita sint, eorum causam & formam quæ anima est, prius cognitam esse supponunt. Ex aduerso sunt plerique Aristotelis auctoritates. Nam in libello de partibus ad motum vtilibus, inquit, Quæ circa progressum animalium, & circa omnem secundum locum mutationem hoc modo se habent, his determinatis, consequens est speculari de anima. Sequitur itaque librum de partibus, animæ scientia. Idem in primo de partibus animalium dicit, Sed cum satis de his egerimus, nostramque explicuerimus sententiam, restat ut de animæ naturam differamus. Quare post libros de partibus, liber de Anima collocandus est. non itaque sextus erit. Dubium hac ratione nascitur quis tandem hic locus sit. Inter græcos & Auerroë conuenit locum libri de Anima octauum esse debere. At quomodo è sexto in octauum locum proficiscatur ordo, controuersia est. Auerroës Meteororum primo cap. primo ordinauit, ut videtur sexto loco librum de Plantis, septimo de Historia Animalium, octauo de partibus, & de Anima. Alij vero sexto, libros de Animalibus, septimo de Plantis, octauo de Anima. Ex horum dissensione uenit explicanda hæc difficultas de ordine librorum, de stirpibus, & de animalibus: prius tamen positus vtriusque sectæ rationibus, & illius quæ Auerroës sequi voluit. Nam simplicium notitia, eam quæ compositorum est, ordine præcedit. Quare liber de Stirpibus, librum de animalibus præcedere debet. Præterea, ea proportionet respondet animatum animato, quæ animæ anima, secundum cognoscendi ordinem: sed præponitur vegetatiuæ animæ notitia in libro de

De ordine lib. Arist.

de Anima, cognitioni animæ sensitivæ: quare eadem ratione & stirpes animalibus in cognitione præponi debent. Rationes deinde ex aduerso positæ sunt: Animalia stirpibus notiora nobis sūt, quare & illis in cognitionis ordine priora esse debent. Nam perinde se habet in ordine cognoscendi perfectum animal ad imperfectum, vt animalia ad stirpes. Habent enim quæ perfectiora animalia sunt conspicuas ac manifestas partes magis, quàm imperfecta: vt ex procedendi ordine in libro de Animalium historia colligitur: ubi de homine prius, quam de ceteris agit: quam eandem rationem animalia ad stirpes tenēt: quinimo animalium veluti exemplaria quædā stirpes sunt: nam tutis corticem, & carolignum præferunt. hoc Aristotelem voluisse dictum illud in fine de longitudine, & breuitate vitæ cōfirmat. Sed de hoc secundū se in his quæ de plantis determinabitur. Postponitur itaq; plantarum notitia animalium cognitioni.

Quid autem in hac interpretum dissensione dicendum sit, Deo. Opt. Max. Fauente dicamus, præposita prius distinctione ex Auerroc, Meteororum primo capit. primo, collecta. Librorum qui de animatis tractant ordinem, partim habere quid necessarium, partim quid vt melius: quod & Auicenna voluisse videtur, dicens, cum posuerit animam in sexto loco, si quis ordinem hunc imitare voluerit, non calumniabimur illum, his positis, quæ inter animata ordinem tenemus, tribus propositionibus completi sumus, quarum prima sit, Plantarum notitia, vniuersæ quæ de animalibus est cognitioni postponenda est. Secunda, liber de animalium historia, sextum locum tenet, mox septimum, libri de partibus ac de incessu animalium. Tertia, liber de anima. His sic ordine dispositis octauum locum iure obtinere debet. Propositio prima ex Aristotele confirmatur, ex primo & nouissimo contextu Meteororum. In primo inquit, secundum inductum modum de animalibus & plantis, In vltimo, & tandem ex his constitutū hominem & plantam. Eraduertendum, quod si aliter reperiatur, ibi ordo non esset: nam tūc ordinem esse inter ordinabilia cognoscimus, quando in principio uel medio uel fine librorum dicta cōcludit, & dicenda proponit: vt in dictis locis, atq; in fine de longitudine & breuitate vitæ obseruauit. Hac ratione quæ ex Auerro in oppositum dicta sunt, facile diluuntur. Nam tunc a simpliciorebus ordimur, quando quæ composita magis sunt, illis notiora nō fuerint. incepit Aristoteles à compositis ad simplicium notitiam progrediens, vt notauit Auerroes primo de aũscultatione Physica com. 3. quia principijs quæ simplicia sunt, cōposita sunt notiora,

Secun-

Secundum quoque non vrget . quandoquidem in libris de Anima naturæ ordinem obseruare uoluit, acturus de eius partibus: ea ratione de vegetatiua prius egit: quæ, sensitiua posita, ipsa necessario ponitur. At contra non contingit. Hic uero cognitionis ordinem obseruandum esse uoluit, quia sic melius esse cognouit, ut ex Auerrois distinctione posita manifestum est. Secunda etiam propositio manifesta est. Nam quæ in musica, v.g. vt quia sunt habentur, in Arithmetica propter quid sunt, demonstrantur: sic & de Geometria atq; Astrologia in pluribus apparet. Hac ratione sub alternationem scientiarû, quæ sic se habent, posteriorum primo Aristoteles esse uoluit. At si duo hæc quæ sita, Quia scilicet & Propter quid, diuerfas inter se scientias facere possunt, cur & in eadem scientia genere diuerfas partes minime facere possunt: præfertim cum sic requirat noster cognoscendi modus: qualis in animalibus conspicitur, vbi ea prius esse cognoscere oportuit, ut in libris de historia factû est: mox ex quibus essentialiter cõponantur, quod cû scimus, pp quid ipsa sunt cognoscimus. Neq; impedimûs esse potest si quispiam dixerit in eadem parte scientiæ, & quia & propter quid eiusdem effectus esse: quandoquidem particulare aliquod quæsitum hoc modo sciri contingit, vt vbi de compositis omnibus, vt de animalibus, cum eorum proprietatibus, deinde de illorum causis agendum fuerit, non eandem, sed diuerfas partes requirunt. confirmatur Aristotelis auctoritate, secundo de partibus animalium cap. primo. Ex quibus & quot numero membris singula animalia constarent libris historiarum quide his scripti à nobis sunt planius explicauimus, nûc quas ob causas ita se habent cõsideremus. Idem in libello de incesu. Quod. n. hoc contingat modo ex naturali palam est historia. Quam autem ob causam, nunc est inuelligandum. Tertia propositio, & ratione & auctoritate confirmatur. At priusquam in hanc descendamus, notandum proponimus, quod uniuersa de animalibus disciplina, tribus cognitis absoluitur, atq; perficitur: quorum primum est essentia animalium cum sibi proprijs operationibus. Secundum animalium generatio, qua animal vnumquodque, & gignitur, & successiua perenni q; generatione conseruatur: tertium vita, & mors. Antecedit enim animalium essentia, mox sequitur generatio, postremo vita & mors. Tria plane hæc, cõfusa quadam ratione in libris de historia docuit Aristot. Etenim inter initia ad quintum vsq; librum quid sit essentia cû proprietatibus: in quinto secundum posui t, de generatione scilicet: in octauo postremû, quæ ad vitam attinent & mortem, perfecit. His respondentes essentiales

De ordine lib. Arist.

sentiales causæ, in his qui sequuntur libris reperiuntur: Et prima quæ materialis causa est: mox sequitur forma, natura, n. hoc nimirum procedit modo in generatione rerum, cum materiam prius præparet, ex qua quidem forma in actum & perfectionem ducitur, ac demum compositum naturale resultat. Hunc etiam ordinem in primis principijs obseruauit. Primo, n. de materia prima in primo de Physica auscultatione pertractauit, mox de forma in secundo. Quapropter post de Historia libros, sequuntur libri de partibus: Et de his quæ ad incessum faciunt ut materia, septimo loco de terminauit: Post hunc, de anima octauo, ut de animalium forma disseruit. Vnde ex materia illa & forma ista tota animalium habetur essentia, atque animalium quæ consequuntur propria: quandoquidem quæ essentielles causæ sunt, & compositorum causæ sunt, & proprietatum quæ composita illa consequuntur. Quorum prima, sensus & motus sunt. his enim ipsis animatum ab inanimato differt ex Arist. sententia primo de anima 19 & secundo 14. 16. Veruntamen animalium cum propria magis operatio sentire sit, & his primo sensibus qui extrinsecus sentiendi occasiones suscipiunt: idcirco inter libros de proprietatibus liber de sensu & sensili primum locum tenet, secundum qui de intrinsecus operantibus: qualis est liber de memoria ac reminiscencia. quos omnes sensus sua sequitur passio, Hac ratione liber de somno & vigilia tertium locum tenet. Quibus expeditis sequitur liber quarto loco, qui proprietatem alteram declarat quæ motus est, atque de illo in communi tractationem continet. De quibus omnibus proprietatibus confusa quadam notitia in quatuor primis de Historia egit Aristoteles, Quintum deinde locum tenent de generatione Animalium libri, quibus confusè admodum respondent libri de Historia quinto ad octauum vsque. In residuis eadem cognitione respondent his qui distinctè agunt libris de vita & morte, cum sibi cognatis: quorum primus de longitudine & breuitate vitæ differit, secundus de iuuentute & senectute, tertius de inspiratione & expiratione, vltimus de vita & morte. His sic demonstratis satis manifestum est de anima tractationem, octauum locum obtinere. Quod etiam
33 Aristoteles persuadet in fine de progressu animalium dicens, His
34 autem sic determinatis proximum est de anima contemplari. Isti sententiæ aduersari videtur ratio ex dictis Auerrois collecta primo de anima commento secundo, vbi de vtilitate agit inquiring, Necessè est ut scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum vtile. Ex quibus dictis facile colligitur cognitionem de anima præcedere illam quæ de animalibus habetur, si
animalia

De ordine lib. Arist.

Animalia perfecta notitia cognosci debeant. Altera ratio quæ cū sententia nostra pugnat, hæc est: Nulla est animalis pars quæ animata non sit, vt ex paraphrasi Auerrois super primo de generatione animalium colligitur. Non enim ex pluribus partibus inanimatis corpus vnum animatum componi potest. itaq; cognitio de partibus animalium à cognitione de anima pendere videtur. Quare quæ de anima est notitia, prior illa est quæ de animalibus tractat. Quibus obiectis sic satisfaciendum esse puto. Primo totū concedendo, scilicet ad perfectam animalium notitiam necessarium esse animam prius cognouisse: cum vero infertur, ergo liber de anima libros de animalium partibus præcedere debet, consequentia neganda est. Nam ad perfectam animalium notitiā cum ex materia & forma composita sint, vt tanq; illam causam cognosci oportet, tum materiam tū etiam formam: & materiam prius, si naturam generationis ordine sequemur. Quem eundem ordinē obseruauit in doctrina Aristoteles, ut dictum est: Animalium materia partes animalium sunt: eorundem forma anima est: quibus cognitis tota animalium substantia cognita est, cum ex his duabus partibus materia & forma essentialiter resulet. Tali itaq; ordine anima vt forma secundum perfectam notitiam animalia præcedet. Alterum quoque diluitur argumentum. Nam animalium partes & si animatæ sunt, non tamen vt tales in libris de partibus considerantur, sed vt similes dissimilesque sunt, & quanta: non aut vt animatæ sunt. Ad rationes quibus Auicenna & latini mouebantur, dicēdū: Ad primā, quod ratio eodem modo non concludit: Diuersimode. n. comparatur anima animalibus, & partibus suis, quæ animæ sunt. Namq; anima animalibus vt pars est & forma: At suis cōparatur partibus vt totum quiddā est, & vniuersale. Hac plane ratione prius ipsam in vniuersali, mox secū dū vnam quāque eius partem in secundo de anima definiuit Aristoteles. At considerata anima hoc ordine vt cū animalibus cōparatur vt pars & forma, non sextum sed octauum locum vt dictū est tenere debet. Ad reliquam rationem responsio ex dictis manifesta est. Non enim animalia vt causata cognosci perfecte possent, nisi eorum materia & forma cognitis: videlicet partibus & anima, ex quibus secundum essentiam animalia dependent. Quare anima hoc ordine octauum & non sextum locū obtinebit, ut probatum est.

INDEX SYMMARVM

ac capitum librorum trium
de Anima.

Summæ ac Capita Primi libri
de Anima.

Summa Prima. Propo-
nitur nobilitas, ac difficul-
tas scientia ipsius ani-
mæ. fo. 1.

Quas obres Anima cog-
nitio et nobilis sit, et difficilis. Cap. 1. 1.
Differenter definire Naturalem, ac dialecti-
cum. Cap. 2. 8.

Summa Secunda. De antiquorum opinio-
nibus circa Animæ essentiam. 9.

Summa Tertia. Confutantur Antiquorum
opinionēs de Animæ essentia. Adducun-
turq; nonnullæ circa ipsius unitatem dif-
ficultates. 18.

Diluuntur opinionēs Animam moueri dis-
ferentes. Cap. 1. 18.

Confutatur opinio, Animam harmoniam
esse asserens. Cap. 2. 29.

Examinatur dubitationes nonnullæ Ani-
mam moueri persuadentes. Cap. 3. 32.

Animam non esse numerum se ipsum mo-
uentem. Cap. 4. 34.

Animam ex subtilissimo corpore non com-
poni. Cap. 5. 37.

Animam non esse ex elementis compositam.
Cap. 6. 38.

Nonnullæ proponuntur difficultates de ip-
sius Animæ unitate, ac partibilibus. Ca-
pit. 7. 45.

Summæ ac Capita Secundi libri
de Anima.

Summa Prima. Inuestigat, ac tradit
Animæ definitionem. 48.

Traditur Animæ definitio delectans tan-
tummodo quod est. Cap. 1. 48.

Traditur Animæ definitio propria, scilicet per

ipsius rei causam. Cap. 2. 55.

Summa Secunda. De Animæ potentia earum
ordine, ac quo pacto definiri debeat. 62.

Summa Tertia. De potentia animæ vege-
tatiuæ. 66.

Explicantur Animæ vegetatiuæ opera: re-
dargunturq; Empedocles de alimentis cau-
sa. Cap. 1. 66.

De virtutibus vegetatiuæ obiecto, Alimento
scilicet Cap. 2. 72.

Summa Quarta. De potentia animæ sensi-
tiuæ. 76.

Sensum passionem esse, eumq; aliquando
potentia, aliquando uero actum esse: pati autē
tū à simili, tū uero à dissimili. C. 1. 76.

Sensibilia alia per se esse, alia uero per acci-
dens: per se autem, alia propria, alia com-
munia. Cap. 2. 82.

De visu, uisibilibus, ac medio, perspicuo, ac
lumine. Cap. 3. 83.

De auditu, sono, ac medijs. De ipsa Echo:
ac etiam de Voce. Cap. 4. 90.

De olfactu, olfactibili, ac medijs. Cap. 5. 98.

De gustu, et gustabili. Cap. 6. 102.

De tactu, et agilibus, ac medio. C. 7. 106.

Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur
sensibilia exonerantur corrumpi: ipsa
sensoria. Item quo pacto non sentiuntur a sen-
sibilibus patiuntur. Cap. 8. 114.

Summa Quinta. Nō dari sextum sensum.
Curq; non unū, sed plures habeamus sen-
sus, redditur causa. 116.

Summa Sexta. Quæstio an eodē, quo senti-
mus sensu, etiam sentire nos percipiamus:
sensusq; quem communem appellamus,
explanatio. 121.

Summa Septima. Ponitur differentia inter
intelligere, sapere, ac ipsum sentire: inuesti-
gaturq; ipsius imaginationis essentia. 128.

Non esse idem intelligere, ac sapere cū ipso
sentire. Cap. 1. ibidem.

Probatum imaginationem non esse sensum,
nec scientiam, nec intellectum nec opinio-
nē: traditurq; eius definitio. Cap. 2. 131.

Summa

Index

Summæ ac Capita Libri Tertij de Anima.

- S**ymma Prima. De potentia Anima in
tellectiva. fo. 236
De intellectus possibilis essentia. Ipsius im-
passibilitatem non esse similem ei, quæ sen-
sus. Et quando intellectus hic in actu esse
dicatur. Cap. 1. 136.
Quo pacto intellectus potestatis materia-
lia, ac eorum formas, similiter et ea, quæ
sunt in abstractione intelligat, Quo etiã
pacto intelligat, si est impassibilis. Quo
modo seipsum intelligit. Et cur non sem-
per intelligat. Cap. 2. 155.
De intellectu Agente. Cap. 3. 160.
De intelligibilibus, ipsius intellectus obie-
ctis: quibusq; ipsius intellectus operatio-
nibus intelliguntur. Cap. 4. 165.
In multis intellectum sensumq; connecire.
De intellectu pratico, ac ipsius a specu-
lativo differentia. Quo etiã pacto ea,
quæ abstractione dicuntur, intelligantur.

- Int. Cap. 5. 168.
Animam quodammodo esse omnia, & ve-
rum formas: ipsamq; non sive phantasma-
tibus intelligere. Cap. 6. 187
Summa Secunda. De potentia Anima mo-
tiva. 189.
Redarguitur quedã anima divisio: ac du-
bitatur quid id esse possit, quod motu lo-
cali animal mouet. Cap. 1. 189.
Quod intellectus, ac voluntas causa sunt lo-
calis motus in animalibus. Item quo pa-
cto fiat iste motus. Cap. 2. 192.
Quid sit mouens in imperfectis animalibus:
& quomodo eis insit. Cap. 3. 197.
Summa Tertia. Quæ anima potentia quibus
animatis necessario insunt. 199
Nutritivam animam omne vivens necessa-
rio habere: sensum vero tactus ipsum ani-
mal: atq; etiam gustum, cum sit tactus
quidam. Cap. 1. 199.
Animalis corpus simplex esse minime pos-
se: cum sensus tactus sit ei necessarius, alijs
vero suis adesse esse. Cap. 202.

Errata in Sophiani interpretatione corrigenda.

Pag. 4	A æqui	Corrige	equi	Pag. 85	F in quo ante	in quo autem
Pag. 13	A hæbervatione	hebetatione		Pag. 93	D qua pupilla obtegitur	
Pag. 34	B diuinus	diuinius			quæ pupillæ obtenditur,	
Pag. 40	A cum ens	cum ens		Pag. 101	D teride	toride
Pag. 41	C latins	lationis		Pag. 107	F statim peræque	
Pag. 44	B dissimilarū	dissimilariū			statim ea tacta peræque	
Pag. 46	B paribile	paribile		Pag. 112	F tali illud	tale illud
Pag. 54	B amisit	amissit		Pag. 135	D aialia alia,	aialia: alia,
In eadem	F ac de nina	ac de anima		Pag. 136	B diffentiam	differendam
Pag. 55	C diferere	differere		Pag. 160	E hæc adfinx	hæc adfinx
Pag. 57	F ea partem	eam partem		Pag. 167	F indivisibili	indivisibili
Pag. 60	B aduūt oēs hæc	hæc aduūt oēs		Pag. 171	A vt illa iter se,	vt illa inter se,
Pag. 67	B perfecta sunt	perfecta sunt		Pag. 187	F est scientiale	& scientiale
Pag. 71	C sub est	subest		Pag. 188	D in postilla,	esse sensibilibus
Pag. 76	C aut imposibi,	dictum			esse sensibilia	
	aut impossibile,	dictum est		Pag. 100	B ne ingenerabilem quidem,	ne ingenerabile quidem
Pag. 81	B duoquidem per se unum,					
	duo quidem per se, unum					

ARISTOTELIS

DE ANIMA

LIBER PRIMVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima proponitur nobilitas, ac difficultas scientiæ Animæ.

In Secunda Antiquorum narrantur opiniones de Animæ essentia.

In Tertia eadem confutantur opiniones: Adducunturq; nonnullæ circa Animæ uitæ questiones.

SVMMAE PRIMAE. Cap. I.

Quæ ob res Anima cognitio & nobilis sit, & difficilis.

ANTIQA TRANSLATIO.

A Onorum & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut secundum certitudinē, aut ex eo quod meliorumq; & mirabiliorum est, propter vtraq; hæc, animæ historiā rationabiliter vtiq; in primis ponemus.

MICHAELIS SOPHIANI INTERPRETATIO.

B *U*m omnem scientiam rem pulchram ac honorabilem esse existimemus, aliam tamen magis alia, vel quod exquisitor, vel quod rerum præstantiorum & admirabiliorū sit, propter vtraq; hæc, scientiam quæ de Anima habetur, iure optimo in primis ponendum esse duxerimus.

* alt præclarā, nobilē, præstantiā

isopiav

AVERROIS TEXTVS.

C Voniam de rebus honorabilibus & delectabilibus est scire aliquid de rebus, quæ differunt ab inuicem, aut in subtilitate, aut quia sunt cognitæ per res digniores, & nobiliores, rectum est propter hæc duo ponere narrationem de anima positione præcedenti.

I Ntendit per subtilitatem confirmationem demonstrationis. Et intendit per hoc, quod dixit aut quia sunt cognitæ per res digniores & nobiliores, nobilitatem subiecti. Artes enim non differunt ab inuicē, nisi altero istorum duorum modorum, scilicet aut cōfirmatione demonstrationis,

Differētia in nobilitate scientiarum.

De Anim. cū cō. Auer.

A aut

De Anima

aut nobilitate subiecti, aut utroq; .v. g. qm̄ Geometria excedit Astrologiam per confirmationem demonstrationis. Astrologia autem excedit illam nobilitate subiecti. Et dixit. necessarium est propter hæc duo, &c. idest necessarium est, quia hæc duo inueniuntur in scientia de anima, vt procedat sermo de ea ante alias scientias. Et manifestum est considerantibus: quoniam subiectum huius scientiæ est nobilissimum: & similiter demonstratio eius est magis firmitas. Et incepit sermocinari ita. Qm̄ de rebus, &c. inducendo homines ad amorem scientiæ. & sermo eius est in forma syllogismi categorici. & quasi dicit & quia nos opinamur qd cognitio est de rebus honorabilibus, & delectabilibus, & qd scientiæ superant se adiuvicem, aut propter confirmationem demonstrationis, aut propter nobilitatem subiecti, aut propter utrunq; sicut inuenimus in scientia de anima, scilicet quia superat in his duobus alias scientias, præter scientiam Diuinam: necessarium est opinari qd scientia animæ antecedit alias scientias: & ideo posuimus eam inter omnia quæ sita positione præcedenti.

Scia **¶** **Ala**
oēs scias
excedit in
nobilitate
subiecti,
& certitu-
dine demō-
strationis,
excepta di-
uina.
SOPH.

Videtur autem ad veritatē omnem cognitio ipsius multū proficere: maxime autē ad naturā: est enim tanquā principium aśalium.

Videtur autem cum ad omnem veritatem cognitio eius magnopere conferre: tum præcipue ad naturam: est enim quasi principium animalium.

Et nos videmus etiam qd cognoscere eam adiuuat magno iu-
uamento in omni veritate: & maxime in natura: est enim quāsi principium animalium.

***a.l. quod**
dam.

2 Cum demonstrauit causam, propter quam debet esse hæc scientia magis honorabilis, & præcedens alias scientias nobilitate, incepit etiam demonstrare vtilitatem huius scientiæ, dicendo Et nos videmus etiam qd cognitio, &c. Et intendit per omnem veritatē scientias specularias. & intendit per hoc, quod dixit & maxime in natura, idest & maxime in scientia Naturali.

***a.l. quod**
dam.

Docemur.
Inuamen-
tū scire aīe
ad aīe scire
eas inuenit
tribus mo-
dis.
Idem. 12.
Meta. 36.
& 2. Coeli.
c. 61 vide
et. 3. huius
c. 5. 1. folio-
ne gōnis
tertia.
*a.l. intel-
ligentes.

Deinde dedit causam, propter quam magis adiuuat Naturalem scientiam q̄ aliam, dicendo est enim * quasi principium animalium. & causa in hoc est, quia cognoscere de animalibus est maxima cognitio partium naturalium: & anima est principium animalium. vnde necessarium est vt scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum vtile. Et debes scire qd iuuamētum scientiæ animæ ad alias scientias inuenitur tribus modis. Quorum vnus est fm̄ qd est pars illius scientiæ: immo nobilissima partium eius, sicut habet dispositionem cum scientia Naturali. Animalia enim sunt nobilissima corporū generabilium, & corruptibilium. anima autē est nobilior omnibus, quæ sunt in animalibus. Secundus est, quia dat pluribus scientijs plura principia: vt scientiæ Morali, s. regendi ciuitates, & Diuinæ. Moralis enim suscipit ab hac scientia vltimum finem hoīs, in eo qd est homo, & scientiā suæ substantiæ, quæ sit. Diuina autem suscipit ab ea substantiam subiecti sui. hic enim declarabitur, qm̄ formæ abstractæ sunt * intelligētæ, & alia multa de cognitione disponsum consequentiū intelligentiam, in eo qd est intelligētia & intell.

Tertius

A Tertius vero est commune iuamentum: & est facere acquirere confirmationem in primis principijs. quoniam ex ea acquiritur cognitio causarum primarum propositionum, & cognitio alicuius per suam causam est magis firma, quam sui esse tantum.

Inquirimus autem considerare & cognoscere naturam ipsius & substantiam: postea quæcunque accidunt circa ipsam: quorum alia propriæ passionis animæ esse videntur: alia autem communes et animalibus propter illam inesse.

●●●●

Querimus autem spectare & cognoscere naturam eius & substantiam: deinde qua circa ipsam accidunt: quorum alia propriæ passionis animæ esse videntur: alia propter illam etiam animalibus inesse.

Et quæsitum est scire naturam, & substantiam eius: postea autem omnia, quæ accident ei, & existimatum est quod horum accidunt corpori propter animam.

3 Cum demonstravit utilitatem huius scientiæ, incæpit demonstrare intentionem suam dicendo. Et quæsitum est, &c. i. & illud, quod quærendū est in hac scientia, & perscrutandum, est scire animæ naturam, i. substantiam eius. deinde scire omnia contingentia ei: sicut est de alijs considerandis in scientia Naturali. *Cognitio enim cuiuslibet generis, & speciei nõ complebitur nisi per cognitionem substantiæ illius speciei, & per cognitionem eorum, quæ contingunt ei, ut dictum est in Posterioribus analyticis. D. d. & existimatum est, &c. i. accidentium autem contingentium animæ quædam sunt, ut existimatur, passionem, quæ appropriantur animæ, scilicet quoniam anima non indiget corpore in habendo has passionem, verbi gratia ut imaginatione per intellectum. quædam autem reputantur indigere corpore, & quoniam non cõplebuntur nisi per utrumque, scilicet animam, & corpore. Et hoc intendebar, cum dixit. & quædam contingunt corpori propter animam. & hæ sunt passionem attributæ virtuti concupiscibili, scilicet animæ, quæ desiderat, & fugit. Et induxit hanc diuisionem in accidentibus animæ: quoniam illud, quod est magis desideratum de passionibus animæ, est utrum possit esse de eis abstractum aliquid, aut non: quod impossibile est, nisi sit aliquid eorum proprium animæ sine corpore. Et potest intendere per passionem proprias animæ, eas, quæ primitus existunt in anima, & secundo in corpore: ut sensus, & imaginatio. & intendit per alias, eas, quæ existunt in anima propter corpus, ut somnum, & vigilias. & sic comprehendit in hoc sermone omnia, quæ contingunt animæ, & attribuuntur ei.

*Cognitio cuiuslibet generis, et speciei ei nõ cõpletur nisi per cognitionem substantiæ illius speciei per cognitionem eorum, quæ contingunt ei. Idem. i. Posterior. c. 43. illud, quod magis desideratum est de passionibus animæ, verum est eis possit esse aliquid abstractum, ut non idem infra. c. 12.

✓ Omnino autem & penitus difficillimorum est, accipere aliquam fidem de ipsa: cum enim sit quæstio cõis, & multis alijs: dico autem eam quæ est circa substantiam, & eam quæ quid est, fortassis alicui videbitur vna quædam methodus esse de omnibus, de quibus volumus cognoscere substantiam, sicut & eorum quæ sunt secundum

A ij dum

De Anima

dum accidens propriorum, demonstrationem: Quare querendū D
vtrique erit methodum istam.

SOPH.

Verum vsquequaq; difficultissimum est aliquam de ea fidem cōsequi:
cum enim illa questio communis sit etiam alijs compluribus, intelligo
autem eam quæ circa substantiam versatur & ipsum Quid est, fert as-
se putauerit quispiam vnam esse methodum in ijs omnibus, de quibus
volumus cognoscere substantiam, vt etiam propriorum eorum quæ ex
accidenti sunt, demonstrationem: quare querēda fuerit hæc methodus.

Et valde est difficile, & graue inuenire aliquid firmum in esse
eius ex hac perscrutatione. Quoniam hæc perscrutatio, quia est cō-
munis alijs multis modis, scilicet perscrutatio de substantia eius,
& de ea quid sit, necesse est existimari q̄ via in omnib⁹ rebus, qua
rum substantiam volumus cognoscere sit eadem: quemadmodum
via demonstrationis in passionibus contingentibus substantiæ est E
eadem. quapropter necesse est hanc viam declarare.

- 4 Cū demonstrauit q̄ querenda in hac scientia sunt principia duorū
generum, quorum vnum est scire substantiam animæ, & aliud est scire ea,
quæ contingūt substantiæ, incepit primo demonstrare ea, pp quæ est dif-
ficile scire substantiam eius: & est difficultas cognitionis viæ & regulæ, ex
qua pōt quis inuenire suā definitionē. Et dixit. Et valde est difficile, &c.
idest & valde est difficile in cognitione definitionis animæ habere regu-
lam, & viā, ex qua possum⁹ scire definitionē veram, i. viam inducentē nos
ad suā definitionem perfectē. qm̄, si talem regulam habuerimus, tunc fa-
cile erit cognoscere definitionē animæ. Deinde incepit demonstrare mo-
dum, pp quem difficile est inuenire talem viā, & dare dubitationes, quæ
contingunt pp hanc difficultatē, & dixit. Qm̄ hæc perscrutatio, quia est
cōis, &c. i. & causa huius difficultatis est: qm̄ hæc perscrutatio de aīa, quæ
est querere cognitionē substantiæ eius, quæ est cōis ei, & oībus rebus, qua-
rum substantia est querenda, pōt quis dicere q̄ via, qua vtr peruenimus F
ad cognoscendū definitiones rerū, eadem est in querendo cognitionem
substantiæ eius, & aliarū substantiarum omnīū rerū querendarū. Et dat
rationē super hoc, dicendo, qm̄ quemadmodum via, qua sit demonstratio
super passionē, quæ contingunt rebus, est eadem via in anima, & in alijs,
ita est in via cognitionis substantiæ: vnde necesse est scire istam viam, quæ
sit, quod est valde difficile. Et, cū narrauit difficultatē contingentē di-
centi q̄ ista via est eadem, qm̄ querendum est ab eo scire illam viam, quæ
sit, incepit demonstrare difficultatē cōtingentē dicēti q̄ ista via nō ē eadē.

Si autē non est vna quædam & cōis methodus de eo quod quid
est, amplius difficilius ē negociari: oportebit enim accipere circa
vnumquodq; quis modus: cum autem manifestum fuerit vtrum
demonstratio aliqua sit, aut diuisio, aut aliqua alia methodus, ad-
huc

A huc multas habet dubitationes & errores, ex quibus oportet querere: alia enim aliorum principia, sicut numerorum & planorum.

SOPH.

Sin autem non una sit & cōis methodus de ipso Quid est, longe difficilior sit pertractatio: oportebit enim inuenire in vnaquoque, quus modus. Vbi autem manifestum fuerit, vtrum sit demonstratio, vel diuisio, vel etiam alia quadam methodus, adhuc multa sunt quaestiones & errores ex quibus oporteat querere: alia enim aliorum principia sunt, veluti numerorum & planorum.

Si autem ista via non fuerit eadem, & cōis tunc erit magis difficile illud, quod quaesitum est. necessariam enim erit inuenire aliquam viam in vnaquaque rerum, & scire illam viam, quae sit. Et, si fuerit declaratum vtrum sit demonstratio, aut diuisio, aut alia via, post remanebunt plures dubitationes in eis, ex quibus debemus

E

B querere. principia enim rerum diuersarum sunt diuersa, verbi gratia principia numerorum, & superficierum.

Intendit, & si hanc via, qua imus in inueniendo definitiones rerum, & cognoscendo substantias earum, non fuit eadem, & cōis omnibus rebus, quarum definitiones sunt querendae, sed plures vna, tunc illud, quod quaesitum est de cognitione substantiarum, magis erit difficile. necessarium est enim tunc scire primitus in vnaquaque rerum, quarum definitio est cognoscenda per aliquam viam propriam illis rebus, quarum substantiae sunt cognoscendae.

Et, cum fuerit declaratum a nobis illam viam esse, & esse vnam, tunc necessarium est nobis post scire illam viam, quae sit: vtrum demonstratio, vel dicat Hippocrates: aut diuisio, vel Plato dixit: aut alia via, vel via compositionis, quam Aristoteles dedit in Posterioribus. & cum hoc fuerit declaratum, remanebunt post multas dubitationes, & loca erroris in rebus, ex quibus oportet querere cognitionem definitionum rerum. necesse est enim cum cognitione istius viam scire principia propria cuiuslibet generi generum speculadorum. Principia enim rerum diuersarum genere sunt diuersa. vnde cognitio istius viam non sufficit in scire definitiones rerum, nisi scita fuerint principia propria illis rebus propriis. nam definitiones non componunt nisi ex principiis propriis, quae sunt in re.

C Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo generum, & quid sit. Dico autem vtrum hoc aliquid & substantia, aut qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuisorum praedicamentorum: adhuc autem virum eorum quae sunt in potentia, aut magis entelechia quadam, differt enim non aliquid parum.

SOPH.

Principio forte necessarium fuerit explicare, quo in genere sit, & quid sit: vtrum inquam hoc aliquid & substantia, an quale aut quantum, an et aliud quidpiam de expositis praedicamentis. adhuc, vtrum eorum quae in potentia sunt, an potius entelechia quadam: interest enim non parum.

A iij

Et

De modo vero nudi definitionis triplex fuit opinio.

Pro opinione Aristotelis.

vide et 6.

Met. cō. 1.

Principia rerum diuersarum generum sunt diuersa, quod quoque sit intelligendum.

vide 12.

Met. cō. 12.

Definitiones non componunt nisi ex principiis quae sunt in re.

vide conf. 1.

Phy. & 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

Phy. vtroque 2.

De Anima

Et dignū est & rectum vt primo determinemus in quo genere existit, & quid est, scilicet vtrum sit hoc & substantia, aut quale, aut quantum, aut aliud prædicamentorum, quæ sunt determinata à nobis. Et amplius, vtrum sit ens in potentia, aut est dignior vt sit aliqua enelechia: qm̄ hæc duo non parum differunt.

Cū demonstrauit difficultatē contingentem ei, qui voluerit definire animam, incēpit demonstrare ea, quæ primo perscrutāda sunt ab eo, qui voluerit scire definitionem suam perfectam veram. Et dixit. Et dignū est, &c. id est necessarium est volenti scire definitionem suam scire primo in quo genere decem generum continetur, vtrū in substantia, aut in qualitate, aut in quantitate, aut in alijs. Deinde, cū sciuerit genus, in quo collocatur, necesse est ei scire vtrum sit in illo genere sū potētiā: aut sit in eo sū q̄ est enelechia, s. in actu. Differentia enim inter hæc duo est magna, cōpinari q̄ est in aliquo prædicamentorum, si non erit determinatū hac determinatione. *potentia enim & actus sunt dīx̄, quæ contingunt omnibus prædicamentis: & sunt valde oppositæ.

Considerandum autem & si partibilis sit, aut impartibilis. & vtrum sit similis speciei omnis anima, aut non. si autem non sit similis speciei, vtrum specie differant aut genere. Nunc quidē enim dicentes & querētes de anima, de humana vident solū intēdere.

SOPH.

Considerandum etiam nūm partibilis, an impartibilis sit. Et vtrū eiusdem speciei omnis sit anima, an non. si vero non eiusdē speciei, vtrū specie differant an genere. iam enim cui de anima disputant, et querunt, de humana sola videntur considerare.

Amplius autem considerandum est vtrum sit diuisibilis, aut non: & vtrum omnes animæ vniuocentur in specie, aut non. Et, si non conueniunt, vtrum differant in specie, aut in genere. nos autē inuenimus omnes loquentes, & perscrutantes de anima q̄ non videntur considerare nisi tantum de anima hominis.

Cū incēpit numerare qōnes perscrutandas ab eo, qui vult considerare de anima, & demonstrauit primo q̄ substantia eius est querenda, incēpit et dicere quid est querendum post hoc, & dixit. Amplius considerandum est vtrum sit diuisibilis, s. sū subiectū, aut non diuisibilis per diuisionem eius. Plato enim dicebat q̄ virtus intelligibilis est in cerebro, & concupiscibilis in corde, & naturalis, s. nutritiua in hepate. Aristot. autē opinat eas esse vnam subiecto, & plures sū virtutes. D. d. & vtrum oēs animæ, &c. id est, & considerandum est post vtrum aīa est eadem in specie in omnibus animatis, verbi gratia anima hominis, & equi: aut sunt diuersæ. D. d. Et, si non conueniunt, &c. id est & considerādum est; si apparuerit q̄ sint diuersæ in specie, vtrum illa diuersitas sit in specie tantum, & tñ cōueniunt in genere: aut illa diuersitas sit in vtroque. dimittere enim hanc perscrutationem est causa, p̄ quam Antiqui non considerauerunt nisi tantū

7
Plato potuit virtutē rōnalē i cerebro, concupiscibilē in corde, & nālē in hepate: sed Arist. opinat q̄ sunt idem subiecto, & plures sū virtutes.

Id est cō. 71. & 74. cō. sup̄ prio cāuor d̄ opinione Arist. vide ē infra in hoc 1. cō. 89. & 90. & 91. & 93.

A tantū de anima hoīs: existimando q̄ cōsideratio de hoc sit cōsideratio de aīa simp̄lī. Et hoc esset verum, si alq̄ essent eādē in specie: modo aut̄, quia sunt diuersę, necesse est cōsiderare si conueniant in genere: qm̄ tūc debemus sollicitari primo circa definitionē illius generis, deinde post circa ea, quę appropriantur vnicuiq; animę: sicut fecit Aristō. & indifferenter siue illud genus fuerit prædicatum vniuoce, aut s̄m prius, & postetius: sicut est in definitione, quam post inducet de anima.

Formidandum aut̄ quatenus nō lateat vtrum vna ratio ipsius est, sicut animalis: aut s̄m vnūquodq; altera, vt equi, canis, hominis, dei. quod animal autem v̄l̄e, aut nihil est, aut posterius: similiter autem & si aliquod commune aliud prædicetur.

TOPH.

Caterū cauendus est ne nos lateat, vtrū eius vna sit ratio, vt aīalis: an in vnoquoq; diuersa: vt equi, canis, hoīs, Dei. Aīal aut̄ vniuersale, aut nihil est, aut posterius. similiter et si aliud quippiam cōe prædicetur.

B Et oportet nos præseruare ne ignoremus vtrum definitio eius sit eadē, vt definitio viui: aut sit alia in quolibet, verbi gratia definitio equi, & canis, & hoīs, & dei. Viuum aut̄ v̄l̄e, aut nihil est, aut est postremum. s̄l̄t enī & si est hic aliud, de quo prædicat̄ v̄l̄e.

C Cū narrauit q̄ necesse est dñm huius artis ponere suam cōsiderationem in aīa vniuersali, incēpit demonstrare q̄, cū quæsiuerit definitionem aīæ v̄l̄e, oportet non ignorare vtrum illa definitio sit de numero definitionū generum, aut de numero definitionū specierum, sicut ignorauerūt Antiqui. Et dixit. Et oportet nos præseruare, cū quæsiuerim eandem definitionem v̄l̄e ei, ne ignoremus vtrū vniuersalitas illius definitionis in oībus animalibus sit sicut vniuersalitas animalis in oīb̄ suis speciebus: aut sicut vniuersalitas definitionis hoīs, & definitionis equi in omnibus suis indiuiduis. qm̄, cū hoc fuerit cōsideratum, non cōtinget nobis, cū locuti fuerimus de aīa hominis, vt existimemus nos loqui de omni anima: sicut contingit Platoni. D. d. Viuum autem vniuersale, &c.

Docum.
Arist. non opinat̄ q̄ definitiones generū, & sp̄c̄i sunt definitiones rer̄ v̄l̄ um existentū extra animā: sed in tel̄ s̄ ē q̄ facit v̄l̄tate in eis. vide 12. met. c. 4. 27. & 2. hui⁹ cō. & 3. hui⁹ c. 18. & 1. met. 6. & 26. & 27. c. & 3. met. c. 20. & 12. met. 14. & 28. & 7. met. 57. & 10. met. c. 6. Vide pro hoc c. 20. 7. met.

C Demonstratur per hoc q̄ ipse non opinatur q̄ definitiones generū, & specierum sint definitiones rerum vniuersalium existentium extra animā: sed definitiones rerū particularium extra intellectū: sed intellectus ē, qui facit in eis vniuersalitatē. Et quasi dicit & non attribuitur esse definitionum speciebus & generibus, ita q̄ illę res v̄l̄e sint existentes extra intellectum, viuum enim v̄l̄e, aut nihil est oīno, aut esse ei⁹ est posterius ab esse rerum sensibilium: si est aliquid v̄l̄e ens per se. Et dixit hoc, quia apparet hic q̄ definitiones sunt de istis rebus sensibilibus existentibus extra intellectum: & tunc aut non sunt res v̄l̄e existentes per se, vt Plato dicebat: aut, si sunt, esse earum non est necessarium in intelligendo substantias rerum sensibilium. & quasi dicit q̄ non curat in hoc loco quomodo cūq; sit, cū apparet q̄ istę definitiones nō sunt nisi in reb̄ particularibus existentibus extra animā: sed qd̄ apparet hic, est q̄ aut nō sunt oīno, aut si sunt, postremum sunt, i. sunt posteriores a rebus sensibilibus. qm̄, si præcederent

A iiii cas,

Idē q̄
& 74. d
sup p̄
cōtēp̄
opinon
Arist. m̄
et in iū
hoc 1. d
89. & 90
& 92. d
191.

De Anima

eas, ita quod essent causae earum, non possemus intelligere substantias rerum sensibilium, nisi postquam habuissimus fidem sui esse: sicut est dispositio de alijs causis rerum existentibus in eis, scilicet forma, & materia.

Amplius autem si non multae animae, sed partes, utrum oportet prius querere totam animam, aut partes: difficile autem & harum determinare quales aptae naturae alterae ad inuicem esse.

10 PH. *Præterea si non multae sint animae, sed partes, utrum oporteat quærere prius totam animam an partes: Quin harum etiam quamquam inter se diuersae sint, explicare difficile est.*

Et est, si animae non fuerint multae, sed secundum partes, utrum est querendum primo de anima secundum totum, aut de partibus suis. Et quod est valde difficile ad distinguendum, est, quae earum differunt ab inuicem secundum naturam.

9 Dicit & est cum declaratum fuerit quod animae non sunt plures secundum subiectum, sed secundum partes, tamen cedente subiecto, oportet perscrutari utrum debeamus ponere principium considerationis primo de tota anima, deinde postea de suis partibus: aut primo debemus considerare de partibus animae, antequam de anima secundum totum, in eo quod est anima. D. d. Et quod est valde difficile, &c. i. & cum posuerimus eam esse plures secundum partes, difficile est nobis distinguere has partes, & dare diuersas, quibus differunt ab inuicem. in quibusdam enim sunt manifestae, & in quibusdam latentes: v. g. inter intellectum & imaginationem, & inter imaginationem & sensum.

Dicitur inter quasdam partes animae manifesta & inter quasdam latens.

Et utrum oportet querere prius partes aut opera ipsarum, ut intelligere aut intellectum, et sensibile aut sensitiuum: sistit autem & in alijs. Si autem opera prius, iterum utriusque dubitabit aliquis, si obiecta horum prius querendum, sicut sensibile, sensitiuum: & intelligibile, intellectiui.

10 PH. *Et utrum partes oporteat quærere prius, an earum opera, ut intelligere, an intellectum, & sentire an sensitiuum: pariter est in alijs. Sin prius opera, rursus quærat quispiam, an earum opposita prius sint exquirenda, ut sensibile priusquam sensitiuum, & intelligibile priusquam intellectiuium.*

Et utrum perscrutandum est prius de partibus aut de suis actionibus: v. g. utrum prius de intelligere aut de intellectu, aut de sentire aut de sensu, et sic de sensibus. Et, si prius perscrutandum est de actionibus, potest homo dubitare utrum est perscrutandum de sensato ante sensum, & de intellectu ante intellectum.

10 Cum incipit numerare dubitationes, quae contingunt in ordinatione perscrutationis de anima, & dixit prius, utrum sit considerandum de anima versus, aut particulari, incipit modo querere, cum considerauimus de partibus, utrum sit incipiendum de eis, & post de suis actionibus, aut e converso. Et dixit. Et utrum perscrutandum est prius, &c. & eius sermo est intelligibilis per se. D. d. Et, si prius perscrutandum est de actionibus, potest homo dubitare, &c. i. & si declaratum fuerit quod oportet nos prius querere de actionibus, dubitabit homo in hoc utrum debeat incipere à sensato ante sensum, & ab intellectu ante intellectum: aut e converso. Et dubitabit ita libere: quia oportet nos ire de eis, quae sunt magis nota

A nota apud nos, ad ea, quæ sunt latentiora apud nos. & in hoc differunt scientiæ. * Scientiarum enim in quibusdam ea, quæ sunt magis nota apud nos sunt præcedentia, ut in Mathematicis: & in quibusdam e contrario, ut in quibusdam, quæ continentur in scientia Naturali.

In Mathematicis ea de sunt nota

• Videtur autem non solum quod quid est cognoscere, vtile esse ad cognoscendum causas accidentium in substantiis: sicut in mathematicis quid rectum, & quid obliquum, & quid linea, & quid planum: ad cognoscendum quot rectis trianguli anguli sunt æquales, sed è conuerso, accidentia conferunt magnam partem ad cognoscendum quod quid est: cum enim habeamus tradere secundum phantasiam de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de substantia habebimus dicere aliquid optime: Omnis enim demonstrationis principium est quod quid est. Quare secundum quasque diffinitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque de ipsis imaginari facile, manifestum est quod dialecticè dictæ sunt & vane omnes.

• Naturæ eorum in Naturalibus. Idem 1. Ph. 7. 28 & 7. Met. 10. 10. & 1. Cor. 6. 1. de eth. 2. Met-com. 16.

SOPH. Videtur autem non solum ipsum Quid est cognitio vtilis esse ad considerandas causas eorum quæ substantiis accidunt, ut in Mathematicis, quid rectum, & quid curuum, aut quid linea & planum, ad spectandum quot rectis anguli trianguli sint æquales, sed contra etiam, accidentia magnam partem conferunt ad percipiendum ipsum Quid est. Cum enim statuere possumus ex phantasia, de accidentibus, aut omnibus, aut plurimis, tu quoque de substantia, aliquid asserere quam optime poterimus: omnis enim demonstrationis principium est ipsum Quid est. Quare ex quibuscunque definitionibus non contingit ut accidentia cognoscantur, immo ne conycere quidem de eis est facile, perspicuum est omnes dialecticè & inaniter esse traditas.

II Et videtur quod hoc non solummodo est vtile, scilicet scire quid sit aliquid, in sciendo causas accidentium substantiarum, verbi gratia in Mathematicis, quoniam scire quid est rectum, & curuum, & quid est linea, & quid est superficies, est vtile in cognoscendo angulos trianguli quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam e conuerso, scilicet quod accidentia adiuuant maxime in sciendo quid est aliquid. Quoniam, cum declarauerimus aliquid secundum viam imaginationis in omnibus accidentibus, aut in pluribus eorum, tunc dicemus etiam de substantia meliorem sermonem, nam quid est aliquid est principium omnis demonstrationis. Et quod fuerit ex definitionibus, per quod non preparatur cognitio accidentium, neque intelligitur aliquid ex eis facile, manifestum est quod non sunt nisi verba sine certitudine.

Cum

De Anima

11 Cū dubitauit à quo debet incipere dominus istius artis, vtrum à posterioribus ad præcedentia, aut econuerso, incepit notificare q̄ vtraque via est communis in scientijs, & in vſu earum: quoniam, quauis sit manifestum ſi ite de præcedentibus ad posteriora, tamen aliquādo ibitur de posterioribus ad præcedentia. Et dixit. Et videtur, &c. id est & videtur

q̄ ſola cognitio ſubſtantie rei non ſit principium cognitionis accidentiū eius: vt contingit in Mathematicis. ſcire enim quid eſt linea, & quid eſt rectum, & quid eſt curuum, & quid eſt, ſuperficiēs in Geometria eſt principium cognitionis angulorum trianguli, ſ. quot angulis rectis ſunt æquales: ſed etiam econuerſo, ſ. q̄ ſcire plura poſteriora eſt principium ad ſciendum antecedentia, & ſermo eius in hoc eſt intelligibilis per ſe. Et, cū demonſtrauit q̄ ſcire poſteriora aliquando eſt principium ad ſciendum antecedentia, incepit notificare q̄ hoc non accidit omnibus accidentibus contingentibus rei, ſ. vt ſint principium cognitionis rerum antecedentiū ſ. ſubſtantie, & dixit. Quoniam, cū declarauerimus aliquid ſecundum viam, &c. id eſt & non eſt poſſibile vt tale contingat, ſ. ſic à cognitione accidentium ad cognitionem ſubſtantie, niſi, quando accidentia rei fuerint cognita à nobis ſecundum viam imaginationis. i. accidentia, quæ manife-

4. Met. 14 Ita ſunt exiſtere in re, & quæ ſunt in loco eius, ſ. accidentia eſſentialia propinqua, aut omnia, aut plura, & quaſi dicat, & non præparatur nobis cognitio ſubſtantie per cognitionem accidentium, niſi cū ſcuerimus accidentia propinqua eſſentialia, aut omnia, aut plura, tunc enim cōtinget vt inducamus meliorem definitionem ſubſtantie. Deinde. d. nam quid eſt aliquid eſt principium omnis demonſtrationis. & hoc reſpondet ei, à quo incepit ſermonem, ſ. q̄ cognitio definitionis eſt vtilis in cognitione accidentium. D. incepit declarare q̄ hoc contingit omni definitioni: & q̄ omnis definitio, per quam non cognoscuntur accidentia non dicitur definitio, niſi æquiuoce: aut quia in ea collocatur aliquid falſū: aut quia componitur ex cauſis remotis, aut accidentalibus, & dixit. Et quod fuerit ex definitionibus, &c. i. & ſermo eius in hoc eſt manifeſtus per ſe.

Ois definitio, p̄ qua nō cognoscuntur accidentia, non dicitur definitio, niſi æquiuoce. vide. 4. Ph. cō. 31. & 4. Cō. cō. 12. & 2. de anima. 11. & 26. & 2. Cō. 40.

- Dubitationem autem habent & paſſiones anime, vtrum communes ſint omnes & habentis, an ſit & aliqua anime, propria ipſius: hoc enim accipere quidem neceſſarium eſt, non autem leue, videtur autem plurimorum nullum ſine corpore pati nec facere. vt irasci, confidere, deſiderare, & omnino ſentire: maxime autem aſſimilatur proprio intelligere. ſi autem & hoc phātaſia quædam, aut non ſine phantaſia, non contingit vtiq̄ nec hoc ſine corpore eſſe.

80 PH.

Eſt etiam de anime paſſionibus quaſtio, vtrum ſint omnes communes eius quoque quod illam habeat, an ſit aliqua etiam anime, qua ſit eius propria: quod ſane ſumere neceſſarium eſt, ſed tamen non facile, videtur autem plurima neq̄ pati, neq̄ agere ſine corpore, vt irasci, confidere,

Et fidere, cupere, deniq; sentire. maxime autem simile proprio est intelligere. Quod si hoc etiam phantasia quaedam sit, aut non sine phantasia, ne ipsum quidem sine corpore esse possit.

al. l. maxi
me aut vñ
eē ppriū
intelligere

Et est dubium de passionibus animæ, vtrum omnes sint communes, & sint cum hoc ei, in quo sunt, aut quædam etiam approprientur animæ. hoc enim necessarium est scire, sed non est facile. Et nos videmus q̄ plures earum impossibile est vt sint neq; actio neq; passio extra corpus: verbi gratia iracundia, & desyderium, & audacia, & vniuersaliter sentire. Quod autem videtur propriū ei est intelligere. Sed, si hoc etiam est imaginatio, aut non potest esse sine imaginatione, impossibile est vt sit neq; ēt hoc extra corpus.

11 Cum numerauit ea, quæ querenda sunt in hac scientia, inæcepit etiam dicere quoddam perutile, & q̄ animæ est multum desyderatum: & est vtrum omnes actiones, & passionibus animæ non inueniantur nisi per communicationem corporis, & sunt cum hoc actiones, & passionibus in rebus existentibus in corpore: aut inueniuntur in eis aliquid habens communicationem cum corpore, neq; indiget in actione, aut passione propria aliquo existente in corpore. manifestum est enim q̄ plures earum habent cōicationem cum corpore: sed est dubium, sicut dicit, de intelligere. Et dixit vtrum omnes sint cōes, &c. id est vtrum omnes actiones, & passionibus eius habeant cōicationem cum corpore: & sint cum hoc actiones, aut passionibus in rebus existentibus in corpore. Et hoc intendebat, cum dixit. & sint cū hoc ei, in quo sunt. i. communicantes cum corpore, & existentes in eo, q̄ est in corpore. Et possibile est vt aliquid non cōicans corpori sit existens in rebus existentibus in corpore: & possibile est vt actio alicuius non cōicans corpori sit non existens in aliquo eorum, quæ sunt in corpore. Et ista perscrutatio de anima est valde perutilis: & est necessaria in sciendo qualitatem abstractionis animæ. & hoc debemus ponere in directo oculorum nostrorum. Et ideo dixit, hoc enim necessarium est scire.

C Hoc autem, quod dixit, q̄ plures passionibus animæ videntur habere communicationem cum corpore, & q̄ illæ partes animæ, quæ habent illas passionibus, constituuntur per corpus, vt iracundia, & desyderium, manifestū ē per se: & maxime in passionibus attributis animæ concupiscibili, secundū q̄ post dabimus rationem: & postea in passionibus sensus: quamuis magis lateat in eis in primo enim instrumento sensus non apparet passio manifesta apud sentire, sicut apparet in iracundia & verecundia, & in alijs passionibus. intelligere aut valde latet, & multam habet dubitationem. existimatum est enim q̄ passio eius propria nullam habet communicationem cum corpore: sed, sicut dixit, si intelligere fuerit imaginari, aut habuerit communicationem cum imaginari, tunc possibile est vt sit extra corpus, id est vt sit extra aliquod existens in corpore. Et dixit hoc, quia de vnaquaq; istarum virtutum sunt, sicut diximus, duæ quæstiones.

insha. 14.

Tertio de
aia t. c. 19

Quarum

De Anima

Quarum una est, utrum sit possibile ut actio earum habeat communica-
tionem cum corpore, aut non. Postea, si non habeat communicationem
cum corpore, utrum actio earum sit per res, & in rebus communicabilibus
corpori, aut est de eis aliquid non communicans omnino. Et ideo dixit
Quod autem videtur proprium ei est intelligere, &c. i. quod autem ut esse
passio, aut actio animæ sine indigentia instrumenti corporalis, est intelli-
gere. sed, si hoc fuerit imaginatio, aut cum imaginatione, impossibile est
visti actio sit extra aliquod habens communicationem cum corpore:
quamvis intellectus nullam habeat communicationem cum eo. Et hæc
est sententia eius in intellectu materiali. scilicet quod est abstractus à corpore, & quod
impossibile est ut intelligat aliquid sine imaginatione. Et non intendit
per hoc, hoc, quod apparet ex hoc sermone superfluitet, scilicet quod intelligere
non fit nisi cum imaginatione: tunc enim intellectus materialiserit gene-
rabilis, & corruptibilis, sicut intellexit Alex. ab eo, & sermo eius est intelle-
ctus per se: sed debet observare hoc, quod diximus.

Documen-
tum.

Occurrit
tactus ob-
jectioni.

Si quid igitur animæ operum aut passionum proprium, con-
tinget utique ipsam separari: si vero nullum est proprium, non erit
utique separabilis: sed sicut recto in quantum rectum, multa acci-
dunt, ut tangere æneam spheram secundum punctum: non tamē
tanget, ab hoc separatum rectum, inseparabile enim, siquidē sem-
per cum quodam corpore est.

SOPH.

Ergo si operum aut passionum animæ aliquid eius sit proprium, sic-
ri possit ut separetur: si vero nihil est proprium eius, non fuerit separa-
bilis. sed quemadmodum recto quatenus rectum, multa accidunt, ut
tangere æneam spheram puncto, non tamen tanget hoc, separatum re-
ctum: inseparabile enim est, siquidem semper cum corpore aliquo est.

Dicamus igitur quod, si aliqua actionum, aut passionum animæ
sit propria sibi, possibile est ut sit abstracta. Et, si nihil est ei pro-
prium, impossibile est ut sit abstracta. sed ita est de hoc, sicut est
de recto. quoniam, secundum quod est rectum, accidunt ei plura. ver-
bi gratia ut contingat spheram cupri in vno puncto: sed tamen
rectitudo impossibile est ut sit abstracta per se, cum semper sit cum
aliquo corpore.

23

Cum demonstravit quod querendum est prius utrum aliqua actionum,
aut passionum animæ sit extra corpus: & si fuerit, utrum est cum eo, quod est
extra corpus, & extra omne existens in corpore: incipit demonstrare hic
quod, si fuerit aliqua passio animæ propria, i. sine corpore, possibile est ut sit
abstracta: ita quod illa passio, aut actio non sit in rebus existentibus in corpo-
re. & si non habuerit aliquam actionem propriam, impossibile est ut
sit abstracta: cum actio eius sit in rebus existentibus in corpore. Et dixit.
Dicamus igitur, &c. id est quod, si aliqua actionum, & passionum animæ non
indiget instrumento corporali, possibile est ut illa actio, aut passio sit ab-
stracta.

Abstracta. quoniam, si non est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit abstracta. & si est in rebus existentibus in corpore, necesse est ut sit non abstracta. Verbi gratia quod, si intelligere fuerit sine instrumento corporali, & non fuerit existens in rebus existentibus in corpore, verbi gratia ut est intelligere intentiones imaginabiles, necesse est ut sit actio sempiterna, & abstracta. & si impossibile est ut sit sine imaginatione, tunc actio eius erit non abstracta à corpore: quamvis intellectus sit abstractus ab eo. Et est manifestum, sicut dicit Themistius, quod propositiones hypotheticæ continuari, in quibus est consequens possibile esse cum antecedente, necesse est semper ut destruiamus antecedens, & concludamus oppositum consequentis, contrario dispositioni propositionum, quarum consequens sequitur antecedens necessario, & ideo nullum impossibile contingit Aristi. in quantum destruxit antecedens. v. g. q. si hoc visibile est animal, possibile est ut sit homo: sed non est animal: ergo impossibile est ut sit homo. Deinde si ita est de hoc, sicut est de recto. i. si anima non habuerit actionem propriam, tunc passionem, quæ attribuuntur ei, erunt si cut plures res, quæ attribuuntur rebus existentibus in materia, in quantum contingit eis quod sint in materia, non in quantum sunt abstractæ à materia. v. g. contactus verus, quem habet linea cum sphaera. hoc enim inuenitur extra animam, in quantum linea est in corpore, & figura sphaerica in corpore. verbi gratia in quantum linea est in ligno, & sphaericum in corpore, impossibile est enim ut contingat linea sphaeram, in quantum utraq; earum est abstracta à materia, nisi contactus sit mathematicus non naturalis.

Docum-
t ex The
mastuo.

De hoc vi
de. 5. Ph.
cō. 22. &
30. & 1. cō.
11. 12. & 13.
Met. cō. 8.
& 1. de ge-
nera. 44.

* Videntur autem & animæ passionem omnes cum corpore esse: ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amare, & odire, simul enim his patitur aliquid corpus. Indicat autem hoc, aliquando a duris quidem & manifestis passionibus coincidentibus, nihil exacerbari aut timere, aliquando autem et paruis & debilibus moueri, cum accendatur corpus, & si sic se habeat sicut cum irascitur. adhuc autem magis hoc manifestum: nullo enim terribili imminente, in passionibus sunt his alicuius timentis, si autem sic se habet, manifestum quoniam passionem rationem in materia sunt.

SOPH. Videntur etiam animæ passionem omnes esse cum corpore: ira, mansuetudo, metus, misericordia, fiducia, ad hæc. gaudium, & amare, & odire: nam una cum his patitur aliquid corpus: quod ex eo indicatur, quod interdum cum graues, ac non obscuri casus accidunt, nihil irrisumur, aut timeamus: interdum vero vel ab exiguis & obscuris commouemur, cum turget corpus, & perinde affectum est, atque cum irascitur: quod hinc etiam longe manifestum est: nulla enim re terribili accidente, in passionibus sumus cum quis timet. quod si ita est, constat et passionem

De Anima

passiones rationes esse materiales.

Et videtur etiam q omnes passiones animæ sint in corpore, vt iracundia, & gratia, & timor, & pietas, & audacia, & gaudium, & tristitia, & odium, & amor. corpus enim patitur cum istis. Et signum eius est, quoniam forte fiunt passiones fortes, & apparētes, & non accidit ex eis homini, neq iracundia, neq timor : & forte passiones parue, & debiles mouebunt ipsum, quando corpus fuerit paratum. Et magis manifestum est q, videmus q quidam homines sunt valde timorosi, quamuis nihil timoris accadat eis. unde manifestū est q passiones animæ sunt intentiones in materia.

- 14 Cū narrat q plures passiones, & actiones animæ videntur habere communicationem cum corpore, incipit hic notificare genus, in quo apparet hoc manifeste, & dixit. Et videtur etiam q omnes, &c. & intendit p passiones animæ dispositiones attributas virtuti concupiscibili. Deinde d. corpus enim patitur cum istis. i. apparet in eo alteratio, & transmutatio. **E** omnis enim passio, facta cum alteratione, & transmutatione: est in corpore necessario, aut virtutis in corpore. &, cum hæc propositio fuit vera: & etiam q omnia accidentia animæ concupiscibilis sunt cum transmutatione: concludetur necessario q hæc anima aut est corpus, aut virtus in corpore. Sed, quia propositio maior est manifesta, minor vero latet aliquantulum, cū sit possibile, vt accidant passiones, ex quibus corpus non patitur apud sensum, incipit declarare hoc alio modo, & dixit. Et signum ei⁹ est, quoniam forte, &c. i. & signum, q ista virtus corpore, quasi instrumēto, & q corpus patit^r ab eis. &, si non patitur apud sensum est, quoniam actio eius differt secundum diuersitatem dispositionum corporis. accidunt enim homini multa, quæ innata sunt mouere motu forti : & non mouēt ipsum nisi debiliter. Verbi gratia quod accidit homini aliquod timorofum, aut aliquid prouocās iram & non mouetur ab eis nisi modicum aut econuerso qn corpus fuerit paratum, sicut dixit : & fuerit ita paratū sicut est iracus. iratus enim mouebitur facile valde ex re modica prouocante **F** iram. Et magis manifestum est, sicut dicit. quia nos videmus multos homines timere sine aliquo timoroso. & omnia ista significant q ista actio non fit absq corpore. Deinde. d manifestum est q passiones, &c. i. manifestum est igitur q formæ, prouenientes in ista anima apud passionem & motum, sunt formæ in materia.

Quare termini tales, vt irasci, motus quidam talis corporis, aut partis, aut potentie, ab hoc, gratia huius: & propter hæc iam phisici est considerare de anima aut omni aut huiusmodi.

107H. Quare definitiones quorū tales. Verbi causa irasci, motus quidā est, talis corporis, aut partis, aut potentie, ab hoc, gratia huius. Quam deum ob rem ad naturalem spectat considerare de aīa, vel oī, vel tali.

Quapropter definitiones debent esse ita: quoniam ira est motus

Ois passio
facta cum
alteratione
& transmu-
tatione est
i corpore
necessario
Ibid. 1. de
A. 12. 57. &
3. de Aia.
18.

Atus alicuius partis istius corporis, aut alicuius virtutis eius, à tali, & propter tale. Et ideo consideratio de anima, aut de omni, aut de hac, est Naturalis.

¶ Dicit. & cum declaratum fuerit qd istæ passiones sunt formæ materiales, necesse est vt in definitionibus earum appareat materia, & motus, quæ sequuntur istæ formæ: & est motus materialis, ita qd corpus accipiendum est in definitione istius motus, verbi gratia quoniam ira est motus alicuius partis corporis. Et, cū in definitionibus istarum virtutum appareat materia, manifestum est qd consideratio de anima est naturalis, aut de oī anima, si omnis anima est talis: aut de animabus, quæ declaratur esse materiales. & hoc intēdebat cū dixit. Et iō consideratio de aīa est Naturalis.

Differenter definire Naturalem: ac Dialecticum. Cap. 2.

Differenter aut diffiniēt Physicus & Dialecticus vnūquodq; istorum, vt iram, quid est: hic quidem .n. appetitū recōtinationis: aut aliquid huiusmodi: Ille autem feruorē sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem alius quidem assignat materiam: alius vero speciem & rationem. Ratio quidem enim hæc, species rei, necesse est autē hanc esse in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus, ratio quidem quædam talis: quia cooperimentum prohibens corruptiones, à ventis, imbribus, & caumatibus. hæc autem dicit lapides, & lateres, & ligna, alia vero in his speciem propter ista, quæ igitur naturalis harum: vtrum quæ circa materiam, rationem autem ignorans: aut quæ circa rationem solum: aut magis quæ est ex vtriusque. Illorum autem iam quis vterque?

SOPH. Diuerso tamē modo definiat Naturalis & Dialecticus eorum vnūquodq;: Veluti ira quid est. alter enim appetitum mutui doloris afferēdi, vel aliquid eiusmodi: alter feruorem sanguinis cordi suffusi, aut calidi: Horum autem, alter materiam describit: alter speciem & rationem. Hac enim est ratio rei, quā necesse est in tali materia esse, si erit.

C Veluti domus ratio huiusmodi esset, integumentum ad arcenda incommoda, quæ à ventis & imbribus & æstibus inferri solent: alia dicit, lapides & lateres & ligna: alia formam in his, gratia horum: Quæ igitur earum naturalis est? vtrum quæ circa materiam versatur, rationem autem ignorat: an quæ circa rationem tantum: an potius quæ ex vtriusque? tam vero quæ nam est vtriusque earum?

Et differt, illud, quo Naturalis definit vnūquodq; istorum, ab eo, eo, quod definit Sermocinalis. Verbi gratia quid est ira. Sermocinalis enim dicit, ira est appetitus in vindictam: & sic de similibus. Naturalis autem dicit qd est ebullitio sanguinis, aut calor in corde

al. l. altera enim rō ē altera rei.

al. l. inter presant. al. l. ij. qd ad ar tificē refe- rēdū ad definitionem.

aliter. alius. Quia.

De Anima

corde. Naturalis igitur dat materiam, Sermocinalis autem dat formam, & intentionem. Intentio enim alicuius est hoc. & necesse est ut hoc sit in materia. Verbi gratia domus: aliquis enim dat intentionem, dicendo quod est cooperimentum prohibens ab imbris, & pluuijs, & frigore, & calore: alius autem dicit quod est ex lapidibus, & lateribus, & lignis: alius vero dat formam existentem in hoc propter ista. Secundum igitur quoddam dictum istorum est Naturalis: qui intendebat materiam, & ignorabat intentionem, aut qui intendebat solum intentionem: aut melius est dicere ut sit ille, qui congregabat utrunque. Vtrumque igitur illorum cui attribuetur:

16 Cum demonstrauit quod in definitionibus istarum virtutum debet accipere materiam, & formam, incepit dubitare secundum consuetudinem, quae est apud naturales, & eos, qui absolute considerant, scilicet Disputatores. Naturales enim differunt a Disputatoribus in modo definiendi. Disputatores. n. dant definitiones secundum formam tantum, dicendo quod ira est appetitus in vin dictam: Naturales vero secundum materiam dicendo quod est ebullitio caloris, & sanguinis in corde. Deinde dicit. Intentio enim alicuius est hoc. id est mihi videtur, intentio enim alicuius, secundum quod est ens, est hoc. Deinde d. & necesse est ut hoc sit in materia, & c. id est necesse est ut illa intentio, secundum quod est hoc existat in materia, quae habeat talem dispositionem, scilicet quae sit hoc etiam, & sit per aliquam intentionem existentem in ea: quapropter fuit digna, ut illa res existeret in ea, non in alia. Et inuit per hunc sermonem. quoniam, sicut necesse est ut intentio existat in materia, secundum quod est hoc, ita necesse est ut sit modus acceptionis eius in definitione. & si non, erit intentio alio modo ab eo, quam est. Qui enim accipit materiam in definitione, & dimittit formam, dimittit accipit: qui autem accipit formam, & dimittit materiam, existimatur quod dimittit aliquid non necessarium, sed non est ita: quoniam forma debet accipi in definitionibus secundum dispositiones, in quibus existit, & residuus sermo est manifestus.

Aut non est aliquis qui circa passionem materiae non separabilis. sed physicus circa omnes quaecumque huius corporis & huius materiae opera & passionem sunt. Circa quaecumque autem non in quantum huiusmodi, alius: ut de quibusdam quidem artifex est, si contingat, ut instructor, aut medicus, non separabilem, autem in quantum autem non talis corporis passionem, sed ex sequestratione, mathematicus: secundum autem quod omnino separatae, primus philosophus.

An non est aliquis qui versetur in passionibus materiae non separabilibus, ut non separabiles sunt: sed naturalis in his omnibus, quae talis corporis & talis materiae opera & passionem sunt: quae vero non quatenus talia sunt, alius considerat. ut quod de nonnullis quidem artifex, si fors ita tulerit, faber vel medicus: de his autem quae non separabilia quidem sunt.

Naturales
definit per
materiam
vide. 1. ph.
18. 19. &
91. & 8.
Ph. 52. &
7. Met. 34.
35. 39. 55.
& 37. Idem
in hoc. 1.
51. 52. &
13
documē-
tum.
Qui accipit
materiā in defi-
nitione, &
dimittit
formā, di-
minuit ac-
cipit: quod
accipit for-
mā, & di-
mittit ma-
teriā, ut di-
mittit al-
iquid non
necessa-
rium, sed
non est ita.
Vide. 7.
Me. 36. vi-
de supra
quod notauit
hoc cō.
al. l. quae
vero non
sunt talia.

E.

F.

S. O. P. M.

A sunt, sed quatenus non talis corporis passiones, & ex abstractione, mathematicis: ut vero separata sunt, primus philosophus.

Dicamus igitur quod ille, qui intendit considerare de passionibus materię, non abstractis ab ea, secundum quod sunt non abstractę est Naturalis. Nullus enim est nisi Naturalis, considerans in omnibus actionibus istius corporis, & istius materię, & passionibus. Quod autem non est ita, considerandum est ab alio. quorum quędam debet intendere artifex, ut Carpentarius, & Medicus. Ea autem, quę sunt non abstracta in rei veritate, sed sunt passiones corporis, & secundum abstractionem intendit Mathematicus: ea autem, quę sunt abstracta in rei veritate, intendit primus philosophus.

17 Cum dubitavit de definitionibus, incepit demonstrare hic, quę attēvuntur in definitionibus forma, & materia, & quę solummodo forma.

B Et dixit quod ille, qui intendit considerare de passionibus materię non abstractis ab ea, scilicet sunt, &c. i. ille, qui intendit considerare de formis consequentibus passionibus materię non abstractas à materia scilicet sunt non abstractę, est Naturalis, qui considerat in omnibus passionibus corporis & in natura istius materię, & in passionibus eius: Deinde d. Quod autem non est ita, &c. id est quod autem accidit ex istis formis, & passionibus, nō est per naturam, sed per voluntatem, considerandum est ab artificibus Mechanicis, ut Carpentario & Medico. Deinde d. Ea autem, quę sunt non abstracta, &c. i. accidentia autem non abstracta à corpore, & consequentia ipsum, non in eo quod est transmutabile, sed in eo quod est corpus tantum, & magnitudo: & sunt ea, quę intellectus intelligit scilicet abstractionem à materia, licet in rei veritate non separentur, consideranda sunt à Mathematicis. De formis autem, quę sunt abstractę in rei veritate, i. scilicet esse & intellectum, considerat primus Philosophus.

vide. 1. ph. 16. 18. 20. de materia sententia 1. & 7. Me. 34. 35

Idē 1. Ph. 26. & 71. 6. Me. 2.

C Sed redeundum est unde sermo. dicebamus autem quod passiones animę non separabiles à physica materia animalium in quantum tales existunt furor & timor: & non sicut linea & planum.

NOTA. Sed eo revertendum est, unde digressa est oratio. dicebamus autem, passiones animę inseparabiles esse à naturali materia animalium ut tales sunt. ut ira, ut timor: Et non ut linea & planum.

al. l. si qui. dem talia sunt ira & timor.

Sed revertendum est ad nostrum sermonem, in quo loquebamur quod passiones animę non sunt separatę à materia naturali: & ea, quę sunt talia in rei veritate, sunt ira, & timor: non sicut linea, & superficies.

18 Id est, & quia hoc est magis proprium Logico, revertamur ad illud, de quo loquebamur: scilicet quod passiones animę concupiscibilis, non sunt abstractę à corpore, neque in definitione, neque in esse. v. g. ira, & timor, quę non sunt abstractę, neque in definitione, neque in esse, sicut linea, & superficies.

Vide p. 16. lo. cō. 16. 2. Ph.

De Anim. cū cō. Auer.

B Summa

De Anima

SYMMAS ECVNDA.

De antiquorum opinionibus circa Animæ essentiam.

Intendentes autem de anima, necesse est simul dubitan-
tes de quibus abundare oportet, pertranseuntes prio-
rum opiniones comprehendere, quicunque de ipsa ali-
quid enuntiarunt: vt bene quidem dicta accipiamus, si
vero aliquid non bene, hoc vereamur. Principium autem quæ-
stionis, apponere quæ maxime videntur ipsi inesse secundum na-
turam. Animatum igitur ab inanimato in duobus maxime dif-
ferre videtur, motu & sensu. Accepimus autem & à progenitori-
bus fere hæc duo de anima.

SOPH. Considerantes autem de anima, necesse est primum quasi in inopia si-
Sophist. mus, dum de his dubitamus quorum copiam habituri sumus, atque in
Επο- orationis progressu opiniones etiam priscorum adhibeamus, quicunq;
πρὶν de ea aliquid enuntiarunt, vt quæ quidem recte dicta sunt, sumamus,
si quid vero non recte, id vitemus. Principium autem huius inquisitionis
erit, ea primum ponere quæ maxime ei videntur inesse secundum naturam.
Animatum igitur ab inanimato duobus potissimum differre vide-
tur, motu & sensu. Accepimus etiam à superioris ætatis philosophis
hæc duo ferè de Anima.

Et necesse est nobis in quærendo de anima prædicere opinio-
nes Antiquorum: & iuuabimur per eas, & retinebimus illud, qd
dictum est vere, & secundum quod oportet: & vitabimus illud;
quod dictum est, & secundum quod nō oportet. Et debemus præ-
dicere etiam ea, quæ reputantur proprie esse naturalia: & hoc po-
nemus principium, dicendo qd habens animam videtur differre
ab inanimato his duobus proprie, scilicet motu, & sensu. Et hæc duo ac-
cepimus ab Antiquis de anima.

19. Cùm declaratum est in Posterioribus quod consideratio ducens ad
certitudinem perfectam in rebus quæ sitis in vnoquoque generum non
fit nisi considerando in principiis propriis illi generi, incipit demon-
strare quod necesse est considerare de anima hoc modo principiorum, &
dixit. Et debemus prædicere, in quærendo de anima, propositiones, &
principia, quæ videntur esse propria animæ, secundum quod est anima:
& illas propositiones ponamus principium considerationis. Et notifi-
cauit qd ea, quæ habent de anima talem dispositionem, sunt duo, sensus, scilicet
& motus. Animatum enim non differt ab inanimato, nisi sensu, & motu
locali, & dixit qd habens animam &c. Et intendit hic per videtur certitu-
dinem: quoniā ipse vtitur talibus verbis loco certitudinis in locis, in qui-
bus certitudo est famosa, & reliquus sermo est manifestus.

Asatū dif-
fert ab ina-
nimato; se-
cū. 2. a. 16.
& motu
locali. 2.
de a. 14.
Quæq; vti-
philoso-
phus vide-
re p. certo
esse.

Dicunt

A Dicunt enim quidam & maxime primo esse animam id quod est mouens: existimantes autem quod non mouetur ipsum, non contingere mouere alterum, eorum quæ mouentur, animam sic arbitrati sunt esse. Vnde Democritus quidem ignem quendam & calorem esse dicit ipsam: Infinitis igitur existentibus figuris & atomis: quæ sunt speciei rotundæ, ignem & animam dicit. Vt in ære mota, quæ vocantur decisiones, quæ videntur per portas in radijs, quarum omne semen elementa dicit Democritus totius naturæ: Similiter autem & Leucippus: horum autem sphaerica, animā, propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figuræ, & mouere reliqua cum moueantur & ipsa, arbitantes animam esse efficere in animalibus motum.

OPH. Dicunt enim nonnulli & maxime & primo, animam esse id quod mouet, existimantes autem quod ipsum non mouetur, non posse mouere aliud, aliquid eorum quæ mouentur, animam esse arbitrati sunt. Quapropter Democritus ignem quendam & calidum eam esse dicit. Cum enim infinitæ sint figuræ & atomi, eas quæ rotundæ sunt, ignem et animam esse asserit, Vt in ære, ea quæ vocantur ramenta, quæ cerni solent in radijs, qui per fenestras introeunt: quarum omnium ferruginem, elementa esse ait totius naturæ: Pariter etiam Leucippus, horum autem quæ rotundæ sunt esse animam, eo quod maxime tales figuræ quoniam penetrare possunt, & mouere reliqua, cum etiam ipsa moueantur, existimantes animam esse id quod præbet animalibus motum.

C Quidam enim eorum dicunt quod illud, quod est proprie, & per prius animæ, est mouere. & quia existimabant quod omne non motum non potest mouere aliud, existimauerunt animam esse aliquod motum. Vnde Democritus dixit ipsam esse ignem, aut calidum, dixit enim ipsam esse ex corporibus, & figuris indiuisibilibus infinitis: & ea, quæ sunt sphaerica ex eis, sunt ignis, & anima verbi gratia, & similia his sunt corpora existentia in ære: quæ dicuntur atomi: quæ sunt in radijs Solis ingredientibus per foramina, & dicit quod per congregationem fundamentorum in eis sunt elementa omnium naturalium. Et similiter Leucippus. Et quod est sphaericum ex istis est anima: quia tales figuræ sunt possibiles transire in rem secundum totum, & mouent omnia, quæ mouentur etiam: quoniam existimant quod anima dat animalibus motum.

10 Cum notificauit quod Antiqui non considerant de anima, nisi per motum aut sensum, aut per utrumque, incepit primo numerare sententias hominum considerantium de anima per motum, & dicit. Quidam enim eorum, &c.

B ij idest

De Anima

id est, & cum quidam opinabatur q̄ illud, quod appropriatur animæ primo, est quia mouet aliud, & opinabant q̄ illud, q̄ mouet aliud, debet moueri, existimauerūt q̄ aīa est aliqd̄ motum semp. D. d. Democritus dixit ipsam esse ignē, aut calidum. i. ignem, aut igneū. D. d. dixit. n. ipsam esse ex corporibus, & figuris, &c. i. opinabatur. n. quia mouet aliud, & mouet, ipsam eē ex corporibus indiuisibilibus habētibus figuras infinitas: & q̄ ex istis est solūmodo & sphæricis, & quia sphærica sunt ignis, aut igneū, credebatur q̄ sphærica eorū, aut sunt ignis, aut aīa. D. d. exempla horum corporum apud Demo. & d. similia his sunt corpora existētia in aere. i. & ista corpora apud eum sunt similia atomis, qui apparent moueri in radijs solis. Et, cum notificauit q̄ Democ. opinabat aīam esse ex corporibus indiuisibilibus, quæ apud ipsum assimilant atomis, notificauit quæ partes sunt de quibus opinat Demo. aīam fieri ex eis, & quō opinantea esse elemēta aliorum compositorum, & dicit q̄ per congregationē fundamētōrū, &c. i. & hæc corpora sunt, de quibus Demo. dicit q̄ per congregationē fundamētōrū in eis adaptat, vt ex eis cōponant diuersa entia, quāuis sint eiūsdem naturæ. Et intendit per fundamēta diuersitatem eorū in figura, & in situ, & in ordine. diuersitas. n. partium in his tribus est cū diuersitate compositorū ex eis: sicut scripturæ diuersant pp diuersitatem literarum in his tribus. Et, cum narrauit q̄ ipsi opinabatur aīam esse ignem, aut aliquod igneū, quia opinabatur aīam eē sphæricā, & ignē esse sphæricū, d. rōnem, pp quā opinabant aīam esse sphæricā, & dicit, Et q̄ est sphæricum ex istis est aīa, &c. i. & Demo. & Leucip. non opinabant q̄ sphærica ex corporib⁹ indiuisibilibus sunt anima, nisi quia opinabatur q̄ talia corpora sunt ea, quæ possibilia sunt pertransire per alia, & mouere ipsa: quamuis ipsa moueantur semper, & hæc est dispositio, quam existimabant esse propriam animæ, s. quoniam mouet corpus, & mouetur semper.

Vnde & viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo q̄ corpora continet, & extrudente figuras præbentes animalibus motum, ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus, auxilium fieri de foris, ingredientibus alijs huiusmodi in respirādo. prohibere enim has, & quæ insunt animalibus disgregari, simul prohibentem constringens & comprimens, & viuere autem quā diu possunt hoc facere.

SOPH. Et proinde viuēdi terminum esse respirationem. Cum enim aer ambiens comprimat corpora, & eas elidas figuras, quæ motum præbent animalibus, quandoquidem nec ipse vnquam quiescunt, auxilium ferri extrinsecus, alijs eius generis succedentibus, dum spiritum ducimus: has enim prohibere quominus ea etiam quæ insunt animalibus, excernantur, id repellendo, quod comprimit, ac facit concrefcere, vincerēq̄, donec possunt hoc facere.

Et propter hanc causam fuit anhelitus definitio vitæ. Aer enim continens

A continens, cum congregat corpora, & constringit ex istis figuris, quæ dant animalibus motum, quia ista non quiescunt in aliqua hora, sustineri ab extrinseco, imponendo per anhelitum alias figuras sibi similes, dicunt quod istæ etiam prohibent illud, quod iam peruenit intus in animalibus ab exitu: & contra expellunt cum eis illud, quod congregat, & constringit eas: & ideo fuit vita, dum animal potest facere hoc.

A Quoniam omnis dicens in quiditate alicuius aliquid laborat in faciendo conuenire illud oibus sensibilibus, & in dando causam illius sensibilibus ex illo dato ab eo in substantia illius. isti autem, qui opinabantur animam esse partes sphericas indiuisibiles, laborauerunt hoc modo in dando causam anhelitus, dicendo. Et propter hanc causam, quia anima est partes sphericæ, quæ semper sunt in motu, fuit anhelitus definitio vitæ, aut consequens vitæ. Acet enim continens, cum congregabit corpora, constringentur multæ figuræ sphericæ, quæ sunt intra corpora, & quæ dant animalibus motum, quia semper sunt in motu. & tunc hæc corpora mouebuntur ad exitum: & illud erit exitus anhelitus: & tunc sustentabitur animal ad imponendum alia corpora sphericæ ab extrinseco: & hoc est imponendo anhelitum. Hoc autem fuit propria. Quorum unus est in acquirendo locum illius, qui exiuit. Secundum autem est ad prohibendum plura corpora intrinseca ab exitu. Tertium est ut adiuet ea et in expellendo illud, qui constringit, & qui congregat ea. & dicunt. & ideo fuit vita, dum anima potest facere hoc.

B Videtur autem & à pythagoricis dictum, eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsum animam esse quæ semper in ære decisiones, alij autem has mouens, de his autem dictum est, propter id quod continue videntur moueri, & si sit tranquillitas nimia. In idem autem feruntur & quicumque dicunt animam esse quod se ipsum mouens. videntur autem omnes hi existimasse motum maxime proprium esse animæ, & alia quidem omnia moueri propter animam, ipsam autem à seipsa: propter nihil videre mouens, quod non moueatur & ipsum.

C **602H.** Videtur etiam, quod à Pythagoreis dici solet, eandem habere sententiam. Dixerunt enim eorum nonnulli, animam esse ramenta, quæ in ære videntur: alij id quod ea mouet. de quibus propterea dictum est, quod continue videantur moueri, quamuis sit tranquillitas maxima. Eodem tendunt qui dicunt animam esse id quod se ipsum mouet. videntur. hi omnes existimasse motum rem maxime propriam esse animæ, & alia quidem omnia moueri propter animam, hanc autem à se ipsa: propterea quod nihil videbant mouere, quin & ipsum moueatur.

Et forte etiam est talis sermo Pythagoricorum. Quidam enim illorum dicunt quod anima est atomus, existens in ære: quidam au-

Sermo quidam de bet soluere quænes circa rem sensibilibus constringentibus. Idem. 4. Ph. 31. & 8. Ph. 1. 8: supra hoc c. 11. & 2. de anima. 12. & 12. 1. Cg. 14. 22.

De Anima

tem illud, quod mouet atomos, & dixerunt hoc: quia semper videntur moueri, licet ventus deficiat omnino. Et similes istis sunt dicentes quod anima est aliquid mouens se. Omnes enim isti videntur opinari motum conuenire animæ: & quod omnia non mouentur nisi per animam: anima autem mouetur per se. nihil enim videtur mouere nisi ipsum etiam moueatur.

21 D. Et forte etiam opinio Pythagoræ in anima est similis opinioni Democriti, & Leucippi, quidam enim pythagoricorum dicebant animam esse atomos aereos: & quidam illud, quod mouet atomos, & opinabantur hoc, quia credebant quod atomi semper mouebantur, & quod anima semper mouetur. Deinde d. Et similes istis sunt dicentes, &c. & inquit Plato. Omnes igitur isti conueniunt in hoc, quod motus est proprius animæ: sed differunt in quid est. Et quidam eorum existimabant eam esse corpora indiuisibilia, aut ignem, aut aliquod igneum, quidam vero atomos.

Sic autem Anaxagoras animam dicit esse mouentem, & si alius alius dixit quod anima mouit intellectum: non tamen penitus sicut Democritus, ille quidem dicit simpliciter idem esse animam & intellectum, verum, non esse quod videtur bene facere Homerum, quod Hector iacet aliud sapiens: non itaque ut intellectum tanquam potentia quodammodo circa veritatem, sed idem dicit animam & intellectum.

SOPH. Similiter etiam Anaxagoras animam esse dicit eam que moueat, & si quis alius dixit intellectum mouisse hanc vniuersitatem: non tamen ita plane ut Democritus: is enim dicit idem simpliciter esse animam & intellectum: verum enim esse, quod apparet: Et ideo proclamare cecisse Homerum, quod Hector iaceret mentis inops. Non ergo videtur intellectum, ut potentia quadam circa veritatem, sed idem dicit animam, & intellectum.

Et sic et dicebat Anaxagoras quod anima est mouens, & cum dicebat quod intellectus mouet omnia, sed tamen Anaxagoras aliud intendit ab eo, quod intendit Democritus. Democritus absolute dixit quod idem est anima, quod intellectus, dicit, non quod veritas est res manifesta. Et ideo bene dixit Homerus, & verum dixit, quod Hector apopletizabatur, & carebat intellectu. Non, non utebatur intellectu quasi aliqua virtute, sed dicebat quod intellectus & anima idem sunt.

23 Dicit. Et sic et opinatur Anaxagoras cum dicit animam esse mouentem: & d. quod intellectus mouet omnia: sed Anaxagoras non intendit in hoc, illud quod Democritus. Democritus propalauit quod anima, & intellectus idem sunt d. non quod veritas comprehensa non est nisi in eo, quod manifestum est sensui tantum. Et ideo bene dixit Homerus verificator, cum parauit de homine, qui carebat sensu, quod carebat intellectu. Democritus igitur non intendit quod intellectus sit aliqua virtus in animalibus, alia a virtute sensus, sed dicit quod intellectus & anima idem sunt.

Anaxagoras autem minus certificat de ipsa. Multoties quidem, cum eius quod bene & recte, dicit esse intellectum, alibi autem intellectum hunc esse, aliter.

A aīg. In oībus. n. ipsum inesse aīalibus, magnis & paruis, & honorabilibus, & in honorabilibus, nō vī aut fm prudentiam dictus intellectus oībus sīlīter aīalibus inesse, sed neq; oībus hominibus.

80PH. *Anaxagoras autem non admodum de eis aperte loquitur: multis enim locis causam eius quod bene recteq; est, intellectum esse asserit. Alibi verò idem esse animam; & intellectum: Cunctis enim eum inesse animalibus, & magnis, & paruis, & nobilioribus & vilioribus. Videtur tamen is quem intellectum prudentie vocamus, non omnibus aequè inesse animalibus, immò ne hominibus quidem omnibus.*

Anaxagoras aut latētius loquebat de istis, cū multotiens dicebat q intellectus est cā in inuentione. & dixit in alio loco q intellectus, & aīa idē sunt, intellectus. n. apud ipsūm existit in oībus aīalib⁹, magno, paruo, nobili, & ignobili. Sed nō videm⁹ hūc intellm existere similiter in omnibus animalibus, neq; etiam in homine.

24 Dicit. Anaxa. aut cū propalauit q intellectus, & aīa idē sunt, latenti⁹ p
B palauit, q Demo. cū multotiens dicebat q intellectus est cā rectitudinis & et verificationis. & hoc apparet ex eius sententia q intellectus sit aliud a sensu. & in alijs locis vī opinari q intellectus, & aīa idē sunt. d. n. q intellectus est existens in oībus aīalibus, magno, & paruo, nobili, & ignobili. Et non est, sicut existimauit: quia non videmus intellm existere eodē modo in oībus hominibus, nedum existere in omnibus animalibus.

Intellectus
si existit
eodē modo
in oī-
bus hoīb⁹
oppo. cō.
s. j. de A-
nima. Vi-
de contr.
Zim.

Quicunq; igit in moueri aīatū aspexerūt, hi qdē maxime motiū opinati sunt aīam eē. Quicūq; aut ad cognoscere & sentire ea q sunt, isti dicūt aīam eē principia, alij quidē faciētes plura, hæc. alij vero, vnū, hoc: sicut Empedocles quidē ex elemētis oībus, esse aut & vnū quodq; eorū aīam, dicēs sic, terrā quidē terra cognoscimus, aquā autem aqua, ethere autem ethera, sed igne ignem manifestū est. concordia aut concordiam, discordiā aut discordia tristi.

80PH. *Quicunque igitur ad motum animati respexerunt hi, quod maxime motuum est, animam esse existimarunt. Qui verò ad vim cognoscendi & sentiendi ea que sunt, hi vero asserunt animam esse principia, nempe qui plura faciunt principia, hac eadem: qui vero vnum, illud idem. Quemadmodum Empedocles quidem ex elementis omnibus, esse tamen & eorum unumquodq; Animam, sic dicens.*

- 11 *Iam Terra Terram, iamq; Aequore cernimus Aequor,*
- 12 *Aetheraque Aethere, sic rutilum ignis conspicit ignem,*
- 13 *Atque Cupidinem Amor, tristis lis denique litem.*

Et ponentes principiū aīæ motū existimabāt q aīa sit dignior oībus vt moueat. Ponentes aut regulā in hoc cognoscere, & senti-

De Anima

re oſa entia, dicebāt aſam eſſe principia. & quidā eorū ponebāt ant
hæc principia plura vno: & quidā eorū ponebāt vnā animam. Vt
Empedocles, iſte. n. ponebat eā ex oſibus elementis, ſed tñ ponebat
vnū quodq; elementorū eſſe aſam. & dixit q̄ nos non cōprehendi-
mus terrā niſi per terrā, & aquā p̄ aquā, & aerē per aerē, & ignem
per ſuū ſimile, ſignem, & litē per litem, amicitia per amicitiam.

- 25 Cū cōpleuit ſermonē cōſyderatū in aſa p̄ motū, incēpit et dicere opi-
niones eorū, q̄ cōſyderāt de aſa p̄ cognitionē, & diſtinctionē, dicēdo. Et po-
nētes p̄cipiū aſæ motū, &c. i. ponētes aut regulā aſæ, & cognitionē ſuę na-
turę p̄ motū: quā p̄ iudicauerūt q̄ aſa ē magis oſibus digna motu, ſm q̄
diximus. Ponētes aut rſam in cōſyderōne de aſato p̄ cognitionē eius, &
diſtinctionē in oſib⁹ entib⁹, opinabāt q̄ aſa eſt p̄cipiū totū, aut ex princi-
pijs totius. Qui igiſ ponebāt hæc p̄cipia plura vno, ponebāt aſam plura
vna: & q̄ opinabāt p̄cipiū vnū eē, ponebāt aſam vnā. v. g. q̄a Empedo.
ponebat aſam fieri ex eſtibus, & ponebat ipſam ſex in numero, ſm numerū
eſtitorū apud ipſū. dixit. n. q̄ nos nō cōprehēdim⁹ terrā, niſi p̄ terrā, &c.

Ci iſti⁹ po-
nūt infra.
27. & ſo-
lutio hui⁹
ponit. 3. d
Ala. 30.

Empedo-
cles poſuit
plura prin-
cipia vno.
idē. 1. Ph.
41. 35.

Et, cū d. & q̄ dā eorū ponebāt hæc principia plura vno, intēdebat & q̄dam
eorū, q̄a poſuerūt hæc principia plura vno, opinabant aſam eē plura vna:
vt Empedo. ſed fuit cōtētus dicere rē loco cōſequentis. Et, cū d. & q̄ dā eo-
rum ponebat vnā animā. intēdebat & quidam eorū, qui ponebant
vnū principium, ponebāt vnā aſam. ſed fuit cōtētus hoc cōſequentelo-
co rei, econuerſo ei, quod fecit primo. & tēdū ſermo eſt manifeſtus.

Eodē aut modo & Plato in timæo aſam ex elementis facit: co-
gnofci. n. ſiſtē ſiſt, res aut ex p̄cipijs eē. ſiſtēt aut et iſis q̄ ſūt de phi-
loſophia dicta, determinatū ē: ipſū q̄dē aſal ex ipſa vni⁹ ex idea &
prima lōgitudine & latitudine & altitudine, alia aut ſiſtē modo.

- 50 PH. Eodem etiam modo Plato in Timæo Animam facit ex Elementis:
cognofci nanque ſimile ſimili: res autem ex principijs conſtare. ſimili-
ter etiam in ijs qua de philoſophia dicuntur, ex poſitum eſt: ipſum quē-
dem animal ex vnius Idea, & ex prima longitudine, & latitudine,
& altitudine: cetera verò ſimiliter.

Et ſiſtē Plato in Timæo ponebat aſam aliquod ex elementis. qm̄
apud ipſum nihil cognofcitur, niſi p̄ ſuū ſiſtē. & q̄ oēs res non ſue-
runt niſi ex ſuis principijs. Et ſimiliter determinauit prius in phi-
loſophia, ſ. in ſuis diſputationibus. & manifeſtum eſt q̄ Timæus
exit ab iſis, & q̄ aſa ſimpſt ē ex forma vni⁹, & prima lōgitudine, &
prima latitudine, & primo, p̄fundo: & q̄ alia currunt hoc modo.

- 26 Dixit Et ſiſtē Pla. poſuit iſ Timæo q̄ aſa ē aliqd ex ſubſtātia eſtitorū. opi-
nabāt. n. illud, q̄ opinabāt q̄ ponebat aſam ex p̄cipijs & q̄ oēs res nō
cognofcūt, niſi p̄ ſua ſiſtā: & nō cognofcunt niſi p̄ cognitionē ſuorū prin-
cipiorū. & q̄a principia cognofcūt p̄ ſua ſiſtā, cōtinet q̄ principia cognof-
cantur

A scant p principia. Et, cū cōfigem⁹ hūc qđ aīa cognōscit res p principia ea rū, cōtinget ex hoc qđ aīa sit pīcipia. hęc. n. sunt pīprietates cōuerībiles.

Vide pīo
isto intra
cō. 11.

D. d. Et sūt determinauit, &c. i. & sūt determinauit ī sua Philosophia & in scholīstīus: qm̄ in Timēo dixit hoc alio mō. D. enim illic, qđ aīa sim pliciter absolutum, quod est genus animalium particularium, & principium eorum, est compositum ex dualitate prima: & ex latitudine, quē est cōposita ex dualitate prima: & ex latitudine, quē est composita ex prima trinitate: & ex profundo, quod cōponitur ex prima quaternitate: quē sunt principia aliorum numerorum compositorum. Et opinabatur qđ longitudo componitur ex dualitate, quia linea fit ex duobus punctis: & latitudo ex trinitate, quia fit cum longitudine ex tribus pūctis: & spissitudo ex quaternitate, quia fit cum longitudine & latitudine ex quatuor punctis. Quoniam cum opinabatur qđ numeri sunt principia omniū, fuit necesse apud ipsum, vt principia numerorum sunt principia generum esse sensibilis: & alij numeri, qui componuntur ex principijs, sunt principia etiam rerū particularium. ita qđ principia animalis simplicis est prima vnitas, & prima dualitas, & prima trinitas, & quaternitas: principia aut aliorum animalium sunt alij numeri. Et ideo d. qđ alia currunt hoc modo, i. & principia aliorum animalium particularium sunt alij numeri. Et, quia opinabantur hoc in principijs entium: & opinabantur qđ anima componitur ex principijs pp cognitionē: opinati sunt qđ anima est iste numerus, qui est principium numerorum. D. d. & manifestum est qđ Timēus exit ab eī. i. vt mihi vī, qđ illud, quod dictum est de principijs in Timēo, est aliud ab eo, quod dictum est in disputationibus. Et quasi diuersitas hominum in anima non est nisi pp diuersitatem eorum in principijs. Omnes enim conueniunt qđ oportet esse ex principijs: & dicūt qđ opinio Platonis in Timēo de anima est qđ aīa est nā media, s. inter formas abstractas indiuisibiles, & inter formas sensibiles diuisibiles fm materiā. Themist. aut dicebat qđ Pla. intēdebat p istam naturā mediā, intellectu inter oēs partes aīe: cum suum cē sit mediū inter formas materiales, & abstractas. & vīter difficile possumus

Vide pīo
Meta. 17.

C hodie intelligere opiniones Antiquorū: quia non sunt notę apud nos. Adhuc autem & aliter, intellectum quidem, vnum, scientiā autem, duo, singulariter enim ad vnum: plani autem numerum, opinionem, sensum verō, eum qui firmi: hi quidem enim numeri species & principia entium dicebant: sunt autem ex elementis: iudicantur autem res alię quidem intellectu, alię vero scientia alię autē opinione, alię vero sensu: species autem numeri hi, rerum.

Vide. 1.
Meta. 18.
& 19.

Difficile
possumus
hodie itel
ligere opi
niones An
tiquorū:
qa nō sūt
notę apđ
nos. Idē. 2.
Cō. 2. 7. 2.

80 P H.

Præterea etiam aliter, vnum quidem ipsum, intellectum: duo autē, sententiam. Vnico enim modo ad vnum: plani autem numerum, opinionem, solidi sensum: Numeri enim species ipse, & principia dicebatur. sunt autē ex Elementis. iudicantur verō res, alię intellectu, alię scientia, alię opinione, alię sensu. hi vero numeri species sunt rerum.

Et

De Anima

Et est dictum hoc etiam alio modo, & est q̄ intellectus est vnū, & scientia duo. est enim singulr ad vnū. & q̄ existimatio est numerus superficialis: & q̄ sensus est numerus solidi. Numeri enim dicebantur esse formæ, & principia in reb⁹ entibus: & numeri sunt vnū illorum elementorū. Sed omnes res considerantur, quædam per intellectū, & quædam per scientiā, & quædam per existimationem, & quædam per sensum. ista aut sunt numeri, qui sunt forme.

- 27 Et opinati sunt alio modo animam esse principia numerorum. Dicunt enim q̄ intellectus est vnum numerale. & per intellectum intēdit primas propositiones. & dixerunt ipsum esse vnum: quia scire propositiones est vnus scientiæ. & intendit per scientiam conclusionem. & dixerunt eā esse dualitatem: quia est processus ab vno, s̄ propositionibus, & ad vnum, s̄ conclusionem, vnde fit dualitas. Et hoc intendebat, cum d. est enim singulariter ad vnum. Et dixerūt q̄ æstimatio est numerus superficialis, s̄ trinitatis. est enim ab vno, s̄ propositionibus ad duo. nam conclusio est in eo falsa, & vera. vnde fit illic aliqua dualitas. & dixerunt etiam q̄ sensus est quaternitatis. opinati sunt enim q̄ sensus comprehendit corpus, & q̄ forma corporis est quaternitas. D. d. Numeri enim dicebantur esse formæ, & c. i. & dixerunt hoc, quia opinabantur q̄ principia numerorum sunt formæ abstractæ: & principia entium sunt vnum elementorum eorum. Et, quia rerum quædam considerantur, i. cognoscuntur intellectu, & quædam scientia, quædam existimatione, & quædam sensu: & nihil cognoscitur nisi per suum simile: necesse est vt istæ virtutes animæ comprehensivæ sint principia numerorum, qui sunt formæ & elementa entium, s̄ vnitatis, & dualitatis, & trinitatis, & quaternitatis: & necesse ē vt intellectus ex istis sit vph̄tas, & scientia dualitas, & existimatio trinitas, & sensus quaternitas.

Quoniam autem & morium videbatur anima esse & cognoscituum sic quidam complexi sunt ex vtrisque, enuntiantes animā esse numerum mouentem se ipsum: differunt autem de principijs quæ & quot sunt, maxime quidem corporea facientes, & incorporea. his autem, miscentes & ab vtrisque principia referētes: differūt aut & circa multitudinē: hi quidē enim vnū, illi vero plura dicūt.

SOPH. Sed cum Anima & mouendi, & cognoscendi vi præditū quiddam videretur, ita nonnulli ex vtrisque, connexerunt, asserueruntq̄ animam esse numerum mouentē se ipsum. Contēdunt tamē de principijs, quæ scilicet quotq̄ sint, præcipue quidem, qui corporea ea statuunt, cum ijs qui incorporea: contra hos autem, qui permiscuerunt, & ex vtrisque principia enuntiarunt. de multitudine etiam habent inter se controuersias: alij enim vnum, alij plura dicunt.

Et, quia existimatum est de anima q̄ est mouens, & cognoscē, voluerunt aliqui congregare hæc duo, & iudicauerunt q̄ anima est

A est numerus seipsum mouēs. Et magna diuersitas est in principijs, quæ sunt, & quor: & maxime inter eos, qui faciunt ea corporalia, & inter eos, qui non corporalia. Et isti et differunt ab eis, qui admiſcent, & ponunt, principia ex utroq. Et differunt et in numero principiorū. quidā enim dicunt vnū principium eſſe, quidam plura.

28 Et, quia exiſtimatum eſt, i. certificatum q̄ mouere, & cognoscere ſunt principia animæ, intendebant aliqui ad congregandū vtrūq; in anima, dicendo animam eſſe numerum ſe mouente, quia non mouetur ab alio.

Et, eam notificauit ſectas, quæ differunt in definiendo animā, & ſunt tres: Quarum prima definiat eam per motum, aut per conſequentia motum;

Secunda per cognitionem: Tertia vero per vtrūq; & omnes conueniunt q̄ eſt ex principijs: incipit notificare modos diuerſitatis eorum vtr, licet conueniant in hoc, quod eſt ex principijs, & d. Et magna diuerſitas, & c. i. & differunt in ſubſtantia animæ: quia differunt in principijs, ſ. in natura eorum, & in numero. & maxima diuerſitas eſt in natura principiorū, inter

B ponentes principia corporalia, & ponentes ea non corporalia, cū iſte duæ naturæ maxime differant: differunt etiam iſti ab eis, qui admiſcent, & ponunt principia ex utroq; id eſt corporalibus & non corporalibus. D. d. Et differunt etiam in numero principiorum, id eſt differunt etiam in anima: quia differunt in numero principiorum.

Conſequenter autem his, & animam aſſignāt, motuum enim ſm naturam primorum exiſtimauerūt, non irrationabiliter. vnde quibuſdam viſum eſt ignem eſſe, etenim hic in partibus ſubtiliſſimus eſt, & maxime elementorum in corporeus, adhuc autem moueturq; & mouet alia primo.

40 P. H.

His conſequenter animam quoq; deſcribunt. quod enim natura motuum eſt, id inter prima collocandum exiſtimant: neque adeo iniuria. Quamobrem nonnulli eam eſſe ignem putarunt. Is enim & ſubtiliſſimorum eſt partium, & præ cæteris elementis incorporeus: Ad hæc & mouetur, & mouet cætera primo.

Et iſti procedunt in definiendo animam proceſſu conſequenti iſta, hoc enim quod reputant, qm̄ natura principiorū eſt mouens, non eſt extra veritatē. Et ideo exiſtimauerunt quidam ipſam eſſe ignē. ignis enim eſt primorū partiū inter elemēta: & q̄ magis vtr̄ nō eſſe corp⁹. & ipſe mouet, & mouet alia corpa prima intētiōe.

29 Cū notificauit ſententias Antiquorum de anima, incipit laudare eas in eo, quod dicunt de veritate, & de verificatione conſequentiæ, & d. Et iſti procedunt, & c. i. & iſti, qui opinantur animam eſſe ex principijs, quia mouetur per ſe, & definiunt eam hoc modo, proceſſerunt in hoc via recta, & conſequentē principia. opinari q̄ natura principiorum eſt mouens per ſe rectum eſt. D. d. Et ideo exiſtimauerunt quidam, & c. i. & quia opinati ſunt

Tres fuerunt ſectæ definiētiū animæ.

Nā corporalis, & in corporea maxie differunt. vide 10. Met. c. c. vltimā.

Opinari q̄ nā principiorū eſt mouens per ſe rectū ē. Idē. 1. Ph. 3. 4. vide 1. de Gen. 33.

De Anima

sunt eam esse ex principijs, ex istimauerunt quidam esse ignē: quia reputabant ignem esse elementum ceterorum elementorum, & simpliciorum partium: & q̄ magis videtur non esse corpus: quia opinantur principia esse talia, s. simpliciora alijs, & remotiora natura corporea. & omnia ista cum eo, q̄ visa est ab eis moueri, & mouere alia prima intentione, sicut anima.

Democritus autē dulcius dixit enuntians propter quid vtrūq̄ horum: animam quidem enim & intellectum idem. Istud autem primorum & indiuisibilium corporum esse: motiuum autem propter subtilitatem partium & figuram: Figurarum autem mobilissimam, quæ sphaerica dicit, hoc autem intellectum esse & ignem.

307 R.

Democritum autem eo etiam positum loquutus est, quod reddiderit causam, cur sit horum vtrumq̄. Animam enim & intellectum idem esse: hoc autē ex primis esse, & indiuisibilibus corporibus: motiuum vero ob exiguitatem partium, & figuram: figurarum autem omnium mobilissimam sphaericam dicit: talem autem esse intellectum, & ignē.

Democritus autē dixit in hoc sermonem magis latentem, & iudicauit causam in vtroq̄, & dixit q̄ anima, & intellectus sunt idē, & q̄ hoc est ex primis corporibus indiuisibilibus. Et attribuit ipsum motui propter paruitatem partium eius, & propter figuram. & dixit q̄ inter figuras magis obediens motui est sphaerica, & q̄ intellectus, & ignis habent talem figuram.

- 30 Quia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare q̄ Antiqui bene dixerunt in hoc, q̄ cōueniunt in hoc, q̄ anima est ex principijs pp motum, & facere comparisonem inter sermones eorū de hoc, & iam locutus fuit de sententia eius, qui dicebat animam esse ignem, incēpit modo loqui de opinantibus eam esse ex partibus indiuisibilibus, dicendo, Democritus autem d. de natura animæ pp motum sermonem magis latentē sermone dicentis ipsam esse ignem. & est magis latens, quia iudicauit aīam in vtraq̄ virtute: & d. ipsam esse eandē, & q̄ natura vtriusq̄ est eadem, s. intellectus, & animæ mouentis, & sensibilis. d. enim q̄ anima. & intellectus sunt idem, & q̄ natura illius est, quia est pars partium indiuisibilium: sphaericarum.

D. d. Et attribuit ipsum motui, & c. i. & attribuit ipsum motui pprio animæ. i. posuit ipsum causam motus animæ propter paruitatē suarum partium, cum sit indiuisibilis, & pp suam figuram. opinabatur enim q̄ illa figura est leuioris motus omnium figurarum. & ideo opinabatur q̄ ista figura existit in anima, & in igne. Et iste sermo latet propter duo. quorū vnum est hoc, q̄ opinabatur, scilicet q̄ anima, & intellectus sunt idem: & q̄ est pars indiuisibilis. sed partem indiuisibilem esse est dubium, ignem autem esse est manifestum.

Igitur est manifestum sed videtur op. post. 4. Cor. 12. Vide cōt. Zim.

- Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animā & intellectum vt diximus prius: vtrūq̄ autē vtriusq̄ sicut vna natura. veruntamen

A veruntamen ponit intellectum principium maxime omnium: solum quia dicitur ipsum eorum quæ sunt, simplicem esse & immixtum & purum: assignat autem utrumque eidem principio, & cognoscere & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

SOPH.] At Anaxagoras videtur quidem diuersum dicere animam & intellectum, ut prius quoque diximus. Utitur tamen utroque quasi una natura: nisi quod principium planè omnium statuit intellectum. solum enim ex omnibus entibus simplicem, & non mixtum, & purum eum esse dicit. tribuit autem hæc utraque eidem principio, cognoscere scilicet & mouere, dicens intellectum mouisse rerum vniuersitatem.

Anaxagoras autem videtur dicere animam esse aliud ab intellectu, sicut dixit superius. sed tamen utitur eis etiam, quasi sint eiusdem naturæ. Sed ponit intellectum digniorem omnibus rebus, ut sit principium.

B dicit enim quod solus intellectus inter omnia entia est simplex, & mundus, & purus. Et attribuit ei utrumque, scilicet cognitionem, & motum, dicendo quod intellectus mouet omne.

31 Cum fecit comparisonem inter opinionem dicentis ipsam esse ignem, & opinionem dicentis ipsam esse partem sphericam partium indiuisibilibus, incipit et facere comparisonem inter opinionem Anaxa. & Demo.

Et d. Anaxa. & c. i. Anaxa. autem videtur, finem quod apparet, dicere animam esse aliud ab intellectu. sed quauis hoc apparet ex suo sermone, tamen ipse ponit eos esse eiusdem naturæ, i. eiusdem generis: & cum hoc ponit intellectum magis dignum, ut sit principium omnium rerum, & præponit ipsum omnibus. d. enim quod solus intellectus est simplex, mundus, purus, i. abstractus a materia, non admixtus cum ea: & attribuit utrumque ei in omnibus partibus mundi, scilicet cognitionem, & motum. opinatur enim quod intellectus mouet omnia, & quod non mouetur. Quoniam autem iste sermo est magis vicinus veritati, & sententiæ Aristoteli. quod intellectus est ex principiis, & quod est causa cognitionis, & motus est manifestum. & ideo laudabit ipsum post multum, & notificabit id, quod remansit ei dicere de intellectu.

j. de Asa.
l. 6. 4. &
hic infra
j 4. 66.

C Videtur autem & Thales ex quibus reminiscimur, motuum aliquid animam opinari, si quidem dixit lapidem animam habere quoniam ferrum mouet: Diogenes autem sicut & alteri quidam aerem, hunc opinans omnium subtilissimum esse, & principium: & propter hoc cognoscere & mouere animam: finem quod quidem principium, & ex hoc reliqua, cognoscere. secundum vero quod subtilissimum est, motuum esse: Heraclitus autem animam principium esse dicit, siquidem vaporem, ex quo alia constituit, & incorporatissimum autem, & fluens semper: quod vero mouetur motu cognosci in motu autem esse quæ sunt & ille arbitratus est & multi. Similiter autem his & Alcmeon opinari visus est de anima, dicit enim ipsam immortalē propter

De Anima

propter hoc q̄ assimilatur immortalibus, hoc autē inesse ipsi tan- D
quam motū semper, moueri enim & diuina omnia continue sem-
per, Lunā, Solem, Astra, & cœlum totum. Magis autem rudium
quidam & aquā enunciauerunt, vt Hippo. suaderi enim vīsi sunt
ex genitura, quoniam omnium humida est: & nanq; arguit san-
guinem dicentes esse animam, qm̄ genitura non est sanguis, hanc
autē esse primam animam. Alij autem sanguinem, quemadmodū
Critias, ipsum sentire animæ magis proprium opinantes, hoc autē
inesse propter naturam sanguinis. Omnia enim elementa præter
terram iudicem acceperunt, hanc enim nulli protulerūt, nisi si ali-
quis dixerit animam esse ex omnibus elementis, aut omnia.

107H.

Videtur etiam Thales ex ijs quæ memorantur, motuum quidpiam
animam existimasse: si quidem lapidem illum dixit habere Animā,
quia ferrum mouet. Diogenes autem, vt etiam nonnulli alij, aerem, ra- R
tus eum esse omnium subtilissimum, & principium: et propterea co-
gnoscere, & mouere animam: quatenus quidem primum est, atq; ex eo
cetera, cognoscere: quatenus verò subtilissimum, motuum esse. Hera-
clitus etiam principium esse dicit animam, siquidem exhalationem, ex
qua cetera conficit: atq; etiam maxime incorporeum, & semper fluēs:
Quod autem mouetur, eo quod mouetur, cognosci: in motu autem esse ea
quæ sunt, & ille & vulgo arbitrabantur. Similiter etiam ac y Alc-
maeon putasse de Anima videtur. Nam asserit eam esse immorta-
lem, quod sit similis immortalibus: Id verò ipsi inesse, vt pote ei quæ
semper moueatur: moueri autem Diuina quoq; omnia cōtinuē semper,
Lunam, Solem, Sydera, & vniuersum Cœlum. Non desuere etiam non
nulli molestiores qui aquam assererent, vt Hippo: adducti verò viden- E
tur ex genitura, quod omnium sit humida: namq; refellit eos qui ani-
mam dicunt sanguinem, quia genitura non est sanguis: hanc autem esse
primam animam. Alij autem sanguinē, vt Critias, sentire animæ ma-
ximē proprium esse existimantes: hoc verò esse propter naturam san-
guinis. Enimvero omnia elementa præter terram, iudicem aliquem na-
ta sunt: hanc verò nemo protulit, præterquam si quis eam dixit ex om-
nibus constare elementis, vel esse omnia.

Milesius autē videtur, vt narratur de eo, dicere animam esse ali-
quid mouens, cū dicebat q̄ lapis habet animā, quia mouet ferrū.
Diogenes autē, & alij multi opinabantur animā esse aerem. quia
existimabant q̄ nihil est subtilius aere: & ppter hoc anima cognō-
scit

A scit, & mouet. secundum enim q̄ est principium aliarum rerū cognoscit: secundum autē q̄ est subtilior oībus rebus mouet. Et Heraclitus etiā dicit q̄ anima est principiu, cum dicit ipsum esse vaporem, ex quo constituit oēs res. & ponit ipsum valde remotū à corporibus, & semper liquidum. & opinabatur cū multis alijs q̄ oīa entia sunt in motu. Et forte ēt aliquis videtur opinari ēt in animam talem opinionē. dicit enim ipsam esse immortalē, quia assimilatur immortalibus: & q̄ hoc est ei, quia semper mouet. & dixit oēs enim Dñj: Luna, s. Sol, & Stellę semper mouentur motu continuo. Et alij, qui digniores sunt derideri, iudicauerunt ipsam esse aquā, vt Hypo. et vñ declinare ad hanc opinionem pp̄ sperma cū sit humidissimum rerum. qm̄ per hoc contradicitur dicenti animā esse sanguinē, dicendo q̄ sperma nō est sanguis. & sperma est prima anima. Et alij dixerunt ipsum esse sanguinē, vt Critias, cū existimauerit q̄ nihil consequi animā, sicut sentire, & q̄ sentire est ex natura sanguinis. Vñ quodq̄ enim est mortuū. pręter terrā, habet iudicē: terra autē nullum. & quod dictū fuit de ea est q̄ est ex oībus entis, aut oīa entia.

32 Vult numerare omnes opiniones Antiquorum in anima, & dare cuiuslibet aliquam rationem. & sermo eius est manifestus. Milesius autē opinabatur animam esse principium mouens per se: quia dicebat q̄ magnes habet animam. quia mouet ferrum. Diogenes autē opinabatur animam esse aeternam. aer enim est subtilius ceteris corporibus, & principium eorū. in quantum igitur est principium, dabitur ei cognitio: & in quantum subtilius ceteris corporibus, dabitur ei motus & hæc duo appropriantur aīz. Heraclitus vero opinabatur animam esse principium, & q̄ illud principium est vapor liquidus motus. quia opinabatur q̄ ex vapore est constitutio aliarum, & q̄ est valde remotus à corpore: & hæc duo sunt in principio. D. d. & opinabatur cū multis alijs, & c. id est & opinabatur cū multis alijs, q̄ omnia mouentur: & credebat propositionem communem omnibus, q̄ simile cognoscitur per suum simile. & quia apud ipsum omnia sunt mota, fuit necesse vt cognoscēs sit motum. quapropter iudicauit animam esse vaporem. Et similiter qui ponit ipsam similem naturę stellarum, & Solis, & Lunę vñ opinari ipsam moueri per se. Sed dicens ipsam esse aquam debet derideri. nullus enim dixit aquam, esse elementum ceterorum, sed tñ d. d. ei rationē aliquam, q̄ quia sperma, quod est principium generationis, est valde humidum: & existimātū est q̄ sperma est anima, cum ipsum formet embryonem. D. d. qm̄ per hoc contradicitur dicenti q̄ anima est sanguis. i. & ponit q̄ sperma est prima anima, quia ponit q̄ sperma non est sanguis. forte igitur non iudicauit q̄ anima est aqua, nisi quia videbat sperma esse animam, & aquam non sanguinem. D. d. Vñ quodq̄ enim elementorum pręter terram, & c. id est & vñ quodq̄ elementorum iudicatum est ab antiquis esse animam ex eo, pręter terram. nullus

1. 75abr. m

De Anima

Nullus opinatur terram esse elementum aliorum: sed quod tantum est composita ex quibusdam elementis, aut est omnia elementa, id est ex omnibus elementis.

Diffiniunt autem omnes animam tribus ut est dicere, motu, sensu, & incorporeo: horum autem vnumquodque reducitur ad principia. unde & in cognoscendo diffinientes ipsam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes similiter inuicem, præter vnum. Dicunt enim simile cognosci simili: quoniam enim anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principijs.

SOPH. *Definiunt porro omnes animam tribus prout dixerim. motu, sensu, incorporeo: quorum vnumquodque redigitur ad principia. Quapropter qui cognitione eam definiunt, aut elementum, aut ex elementis faciunt, eadem ferè omnes, præter vnum, dicentes: aiunt enim simile cognosci simili: nam quia anima omnia cognoscit, ex omnibus principijs eam constituunt.*

Et ipsi vlt definiunt animam tribus, motu, & sensu, & incorporeo, & vnumquodque istorum reducitur ad principium. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, aut ex elementis illi, qui definiunt eam per cognitionem, & quodam dicunt in hoc, est simile ei, quod dicunt quidam, præter vnum. dicunt enim quod simile non cognoscitur, nisi per suum simile. & quia anima cognoscit omnia, posuerunt eam constitui ex omnibus principijs.

33 Cum demonstravit quod considerantes in anima per motum debent opinari ipsam esse ex principijs, incepit demonstrare vlt quod omnia dicta in definitione animæ reducta sunt ad principium. & d. Et ipsi vniuersaliter definiunt, &c. i. & Antiqui vlt procedunt in definiendo animam, & cognoscendo suam substantiam tribus vijs, motu, & sensu, & cognitione: cum hæc duo videantur propria animæ. tertium aut, quia est non corpus. plures enim eorum opinabantur hoc existere in anima, non minus quam prædicta duo. & vnaquæque istarum viarum inducit eos ad opinandum animam esse ex principijs. & hoc intendebat, cum d. & vnumquodque istorum reducitur ad principium. D. incepit demonstrare viam, per quam processit qui iudicauit animam esse ex principijs per cognitionem, & d. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, &c. i. & quia omnes opinabantur eam esse ex principijs, dixerunt illi, qui definiunt eam per cognitionem, quod est elementum, aut ex elementis. & via, qua processerunt isti in hoc, est eadem, & similis, præter vnum illorum, scilicet Anaxa. D. demonstravit hanc viam, & dixit. dicunt enim quod simile non cognoscitur nisi per suum simile. i. & hoc fuit necesse apud eos, quia opinabantur tres propositiones. Quarum una est, quod omnes res cognoscitur per suum simile. Secunda est, quod omnia non cognoscuntur nisi per sua principia. Tertia est, quod anima cognoscit omnia. ex quibus sequitur quod anima est principia omnia, aut ex principijs omnium.

Quicunque;

A Quicunq; quidem igitur vnā aliquam dicunt causam aut elementum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignē aut aerē: plura vero dicentes principia, & animā plura dicunt. Anaxagoras autē solū impassibilem dicit intellectū, & cōe nihil nulli aliorū habere. huiusmodi autē cum sit, quō cognoscit & propter quam causam: neq; ille dixit: neq; ex his quæ dicta sunt conspiciunt est.

10 P. H.

Ac y quidem, qui vnam dicunt esse causam, & elementū vnum, animam etiam vnum ponunt; vt ignem, aut aerem. Qui vero plura dicunt principia, animam etiam plura dicunt. Solus autem Anaxagoras impassibilem dicit esse intellectum, & nihil cum ceteris habere cōmune. Qui cum sit eiusmodi, quomodo cognoscit, & quam ob causam, nec ille dixit, nec ex his quæ dicta sunt, apparet.

Qui igitur dixit q; principiū, & elementum est vnū, ponit animam ēē vnū: aut ignē, aut aerē. & qui ponit principia plura vno, ponit animā plura vno. Anaxa. autē solus dixit q; intellectus nō recipit passionē: & q; nihil est in eo, quod habeat communicationē cum alia re. Sed non dixit quō, & propter quid per hanc dispositionem cognoscit, & hoc est, quod apparet ex suo sermone.

34 Cūm uotificauit q; opiniones eorum in substantia animæ sequuntur; illud, quod opinabantur in substantia principiorum, incēpit demonstrare etiam q; opiniones eorum in numero animarum, sequitur etiā illud, quod opinat in numero principiorū, & d. Qui igitur dixit vnum principium esse, ponit animā vnus rei, i. vnus naturæ ex illo principio, aut ignē, aut aerē. & qui dixerunt principia esse plura vno, opinant animā esse plura vno. D. incēpit declarare opinionē Anaxa. & q; alia via pcessit, & d. Anaxagoras autē solus dixit q; intellectus non recipit passionem. id est non est materialis. & q; in nullo habet communicationem cum alio, i. q; nulla res omnium, quas intelligit, est in eo, ita q; sit cōs eis in alia forma, i. q; nō est hoc, neq; in hoc, i. neq; est corpus, neq; virtus in corpore. & hoc nullus dixit, nisi Anaxagoras. & super hoc laudabit Anaxagoram post. D. d. Sed non d. quomodo. id est sed non d. quomodo contingit ei vt intelligat omnia: vtrum secundum q; est in actu, aut fm quod est in potētia. neq; dixit etiam qua de causa intelligit res, quæ non sunt intellectus in actu. & hoc ē quod post complebit, cūm locutus erit de intellectu.

Quicunq; autem contrarietates faciunt in principijs, & animā ex contrarijs constituunt: Quicunq; autem alterum cōtrariorū, vt calidum, aut frigidum, aut aliud huiusmodi aliud. & animam similiter, vnum aliquid horū ponunt: vnde & nominibus consequuntur, qui quidem calidum dicentes, quia propter hoc & viuere nominatum est: qui autem frigidum, propter respirationē &

De Anim. cū cō. Auer.

C refrigē-

De Anima

refrigerationem, vocari animā. Tradita quidem igitur de anima, A
& propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

SOPH.

At uero qui contrarietates in principijs statuunt, Animam quoque
conficiunt ex contrarijs: qui vero alterum contrariorum, ut calidum,
aut frigidum, aut eius generis aliud, ut isidem animam vnum eorum
esse ponunt. Ideoq; nomina sequuntur, qui quidem calidum dicunt, pro-
pterea. *ἡνὶ* idest *vinere* vocari: qui vero frigidum ob refrigerationem,
κρυφάνη idest animam. Quæ igitur de Ani-
ma tradita sunt, atq; quas ob causas ita asserant hæc sunt.

Et illi, qui in principijs ponebant contrarietatem, constituunt
etiam animam ex contrarijs. Qui igitur posuerunt principium al-
terum contrariorum, ut calidum, & frigidum, & aliud simile, opi-
nati sunt in anima etiam illam esse vnam hoc modo, Et videmus
eos etiam consequi nomina. quidam igitur eorum dicunt animā
esse calidum: quoniam hoc nomen vita in lingua Græca cecidit ex
hac intentione. & quidam dicunt quod est algidum, idest frigidum
propter anhelitum: & in frigidatio, quæ provenit ex anhelitu, di-
citur in Græco *isagogi*, i. anhelitus. Hoc igitur accepimus ab Anti-
quis de anima: & ista induxerunt eos ad dicendum hoc.

- 95 Narravit in hoc capitulo consequentia eius, quod opinantur in sub-
stantia animæ ad illud, quod opinantur in principijs, adeo quod qui opi-
natur principia esse contraria, dicit animam esse ex contrarijs. Dicens igitur
quod principia sunt calidum, aut frigidum, aut aliud contrarium, di-
xit quod anima similiter est vnum illorum contrariorum. Et in alia trans-
latione inuenitur additum, & qui opinabantur quod principia sunt alte-
rum par contrariorum, dicunt quod anima est in illo pari contrarium.
& est illud, quod dixit, & qui posuerunt contrarietatem in principijs, &c.
Deinde dicit: Et videmus eos etiam consequi nomina, &c. idest & inue-
nimus eos ratiocinari super hoc, scilicet quod alterum contrariorum est
principium, & quod anima est ex eo ex derivatione huius nominis vitæ,
& animæ. Dicit igitur ipsam esse calidum, ratiocinatur per hoc quod hoc
nomen vita in lingua Græcorum derivatur à calido. & similiter hoc no-
men motum. Et, cum dixit ipsam esse frigidum, ratiocinatur per hoc no-
men anhelitus, quod derivatur à frigido. Deinde dicit, hæc igitur accepi-
mus, &c. idest in substantia animæ. & istæ sunt rationes, quæ induxerunt
eos ad hoc dicendum, scilicet rationes acceptæ ex distinctione, & motu, &
quod anima non est corpus.

Summa

SUMMA TERTIA

Confutantur antiquorum opiniones de anime essentia: Adducunturq;
nonnullæ circa ipsius vnitatem difficultates.

Diluuntur opiniones Animam moueri asserentes.

Cap. I.

Considerandum autem primum quidem de motu: fortassis enim non solum falsum est substantiã ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt dicentes animam esse quod est se ipsum mouens, aut possibile mouere, sed vnũ quoddam est impossibile, inesse ipsi motum, q̃ quidem igitur nõ necesse sit mouens, & ipsum moueri, dictum est prius.

PH.

Primum igitur de motu considerandum est: fortassis enim non solum falsum est ealem eius esse substantiam, qualem asserunt qui dicunt animam esse id quod seipsum mouet, vel potest mouere: Immo vnũ de impossibilibus est, inesse ei motum. Ergo non necesse esse id quod mouet, ipsum quoq; moueri, prius dictum est.

Et debemus perscrutari prius de motu. videtur enim q̃ nõ hoc solum est falsum. s. q̃ substantia eius sit talis dispositionis, sicut narant isti, qui dicunt animã esse aliquid mouens se, aut aliquid motuum sui, sed esse animã motum est impossibile. Et dico etiã q̃ nõ est necesse vt mouens sit motum: & hoc etiã prædictum est.

- 36 Cum compleuit sermones Antiquorum de anima, & rationes eorum, & q̃ collocatur in eis de vero, incipit in hac parte contradicere falso dicto ab eis, quæ est tertia pars huius tractatus. Prima enim est in prologo. Secunda in inueniendo opiniones eorum. Tertia in contradicendo eis. Et incipit in hac parte contradicere eis, qui definiunt eam per motum, & d. Et debemus perscrutari, &c. id est, & perscrutandum est de considerantibus in substantia eius per motum. Visum est enim q̃ nõ tantum est falsus sermo eorum, qui definiunt eam, q̃ est aliquid mouens, aut motuum sui: sed etiã q̃ sit anima mota per se, scilicet vt constituatur per motum, vt plura entia, vt venti, & fluiui, est falsus. Et hoc intendebat, cum d. sed esse animam motum est impossibile, id est sed sermo dicentis q̃ essentia anime constituitur per motum est impossibilis. Deinde dicit. Et dico etiã q̃ non est necesse, &c. id est quoniam autem non est necessarium vt aliquid moueat se, declaratum est prius, scilicet in naturalibus, quod autem est mota per se, modo incipit declarare.

Nota dicitur
hunc huius
primum lib.

Vt dicitur, & fluiui
construuntur per
motum. 1. 1. 1.
et sequens.
k. Ph. 1. c.
40. d. c. 24.

Dupliciter enim cum mouetur omne, aut enim secundum alterum, aut sibi se ipsum: Secundum autem alterum dicimus, quæcunq; mouentur ex esse in eo quod mouetur, vt nautæ: non enim sibi mouentur naui: hæc quidem enim sibi seipsam mouetur, illi autem ex

C ij esse

De Anima

esse in eo quod mouetur: Manifestum autem in partibus est: proprius quidem enim motus pedum, ambulatio, hoc autē & hominum est: non inest autem nautis tunc.

10 PH.

Sed cum bisariam omne moueatur, vel enim per aliud, vel per se: per aliud aut ea moueri dicimus, quacumq; mouentur, quia in eo quod mouetur sunt, ut nauigantes: non enim similiter mouentur, atq; nauigium: id enim per se mouetur, illi vero quod in eo sunt quod mouetur, quod in partibus perspicuum est: proprius namq; motus pedum, est incessus: atq; hic idem hominum est: sed tunc non adest nauigantibus.

Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per se. Et dicere per aliud est illud, quod mouet, quia est in aliquo moto, ut equitans in naue. motus enim eius non est sicut motus nauis, quoniam nauis mouetur per se, & equitans mouetur, quia est in moto. Et hoc est manifestum ex membris, motus enim proprius pedibus est ambulatio, & conuenit etiam homini: sed non primo inuenitur in illa dispositione in equitantibus in naui.

37
1. de Gene.
12. 45.

Cum declarauit quod falsitas non tantum inuenitur in hoc, quod mouet se anima, ut declaratum est in sermonibus vniuersalibus, sed etiam in hoc, quod dicunt quod substantia animae constituitur per motum, ut veteri, & fluuij, incepit declarare hoc etiam esse impossibile. Et incepit primo diuidere modos, secundum quos dicitur quod aliquid est motum: & declarauit primo quod motus attribuitur alicui duobus modis: aut essentialiter, quando aliquid fuerit motum per se: aut accidentaliter, quando fuerit motum per motum, alterius, cum fuerit in se mota. Et dicit: Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per se. D. d. exemplum de equitantibus in naui. Deinde dicit: & hoc manifestum est ex membris, id est motus nauis non attribuitur equitantibus essentialiter. * & hoc manifestum est ex motu membrorum, propter quod attribuitur motus essentialiter homini, & animali, scilicet pedum. motus enim non attribuitur homini essentialiter, nisi propter haec membra: & iste motus non inuenitur in equitantibus in naui: motus igitur essentialis non inuenitur in eis. † Et debes scire quod illud, quod dicitur motum, quia est in moto, est duobus modis. Modo, qui est possibilis ut moueatur per se: ut equitantes in naui, qui mouentur per motum nauis. Et modo, qui est impossibilis: ut albedo, quod mouetur per motum corporis albi.

* Motus est
natura attribui
huiusmodi
pedes. Sed
vide opposi-
tum 6. Ph.
59. & 7. 4
ubi dicitur
per cor.
† Vide con-
simile. 4.
Ph. 12. 32.
& 5. Ph.
cō. 1. & 6.
phy. 86. &
8. phy. 17.
Vide cō.
Zim.

✓ Dupliciter autem utique dicto moueri, nunc intendimus de anima si per se ipsam mouetur & participat motu. Quatuor autem motus sunt, loci mutationis, alterationis, augmenti, & decrementi, cum secundum unum horum mouebitur, aut secundum plures, aut omnes. Si vero mouetur non secundum accidens, natura inheret motus ipsi: si autem hoc, & locus: omnes enim dicti motus in loco sunt.

Cum

Cum inquam moueri bisariam dicatur, nunc consideramus de *ANIMA* 10 PH.
 ma, an per seipsam moueatur, motusq. particeps sit. Cum autem quatuor
 motus sint, latitudo, alteratio, augmentatio, & diminutio, aut vno eorum mo-
 uebitur, aut pluribus, aut omnibus. Quod si mouetur non per accidens,
 natura ei inest motus: Sin hoc, etiam locus: omnes enim dicti motus
 in loco sunt.

Et, quia motum dicitur duobus modis, debemus modo perfer-
 rari de anima vtrum moueatur per se, aut per aliud. Et, quia motus
 sunt quatuor, loci, & alterationis, & augmenti, & diminutionis, ne-
 cesse est aut ut moueatur aliquo istorum motuum, aut vt moueatur
 plusq. vno, aut vt moueatur omnibus motibus. Si igitur mouetur
 non accidentaliter, & motus est ei naturaliter, & si ita sit, habet lo-
 cum etiam, oēs enim motus, quod diximus, sunt in loco.

38 **C**um diuiserim motum in duo essentialiter, & accidentaliter, incipit per-
 scrutari vtrum sit possibile vt anima moueatur per se, & dicat. Et quia mo-
 tum dicitur, &c. id est &, cum declaratum est, quod motus dicitur duobus
 modis, perscrutandum est vtrum anima moueatur per se, aut nō moueatur
 nisi accidentaliter. Deinde proposuit huic tres propositiones, quarum
 Vna est q. motus sunt tres in genere. sed ipse dixit quatuor large, quasi nu-
 merando additionem, & diminutionem pro duobus. Secunda autem est
 q., si anima mouetur, aut vno istorum motuum, aut pluribus, aut omnib.
 mouetur. Tertia vero est q., si mouetur vno istorum motuum, necesse est
 vt sit corpus. Quod autem, si anima mouetur, tunc vno istorum motuum
 mouetur, sic componitur. Si anima mouetur essentialiter, necessario mo-
 uetur vno essentialium motuum, aut plurib., aut omnibus: & omnis mo-
 tus aut est loci, aut alterationis, aut augmenti: ergo anima, si mouetur, mo-
 uetur, aut localiter, aut cremento, aut alteratione. & cum coniunxerimus
 huic quod omne motum aliquo istorum. motuum est corpus, vt decla-
 ratum est in Sexto Physic. concludetur quod, si anima mouetur, est cor-
 pus, & in loco: cum omne corpus sit in loco. Hoc igitur possumus intelli-
 gere de hoc, quod dicit, si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est
 ei naturaliter. Si igitur ita sit, habet locum. omnes enim motus prædicti
 sunt in loco. si igitur mouetur naturaliter: & omnis motus naturaliter est
 vnus illorum trium: & quilibet illorum est in corpore: & omne corpus est
 in loco: necesse est vt anima sit in loco. & cū fuerit in loco, erit mota
 motu locali necessario. omne enim, quod mouetur altero istorum duorum
 motuum, mouetur localiter: sed non conuertitur. Sed in verbis est am-
 biguitas. quoniam d. omnes enim motus prædicti sunt in loco: & non d.
 omnia enim mota illis motibus prædictis sunt in loco: sed omnes motus
 prædicti. sed hoc etiam secundum suum modum non vere dicitur de illis
 motibus tribus, scilicet vt sint in loco, si hoc, quod dixit prædicti, respōdet
 illis tribus. motus enim alterationis non est in loco. Et ideo possumus

6. phy. te.
co. 32.

Ois motus
est in loco.

Obiectio.
Nunquid
ois motus
sit in loco.

Pris. sol.

De Anima

intelligere ex hoc, quod d. igitur mouetur non accidentaliter, & motus est ei naturaliter, id est per se, non propter aliud extrinsecum, necesse est vt moueatur motu locali. & sic intendit per motus predictos omnes modos motus localis. iste enim motus existit in re naturaliter, & est necessario in loco. & secundum hoc erit sermo eius & motus est ei naturaliter, quasi aliter condictio addita ei, quod est ei essentialiter. alteratio enim potest dici aliquo modo quod est in alterato essentialiter. Et potest dici qd est in eo accidentaliter aliquo modo. albedo enim non mouetur in nigredinem, nisi quia est in aliquo diuisibili, scilicet in corpore, non quia est diuisibilis in se. & sic erit hic alius modus modorum accidentaliter a modo descripto: vt verificat hanc expositionem hoc, quod post dicit.

Si autem est substantia animae, mouere se ipsam, non secundum accidens moueri ipsi inerit, sicut albo & tricubito: mouetur enim & haec, sed secundum accidens: cui enim hec insunt, mouetur illud corpus. vnde non est locus ipsorum: anima autem erit, siquidem natura motu participat.

SOPH. Quod si Anima substantia est mouere se ipsam, profecto moueri non per accidens ei inerit, quemadmodum albo, vel tricubito: mouetur enim haec quoque, sed ex accidenti: nam id cui insunt, mouetur, videlicet corpus: adeoque non est locus ipsorum: at Anima erit si natura motus e particeps.

Et si substantia animae est vt moueat se, tunc mouere non erit accidentaliter, vt motus albi, & tricubiti. ista enim mouentur, sed accidentaliter. quod autem mouetur est corpus, in quo haec duo existunt. Et ideo non habent locum. anima autem habet locum: cum habeat naturaliter communicationem cum motu.

39 Cum declarauit qd, si mouetur essentialiter, oportet vt moueatur vno trium motuum, incipit declarare qd non potest moueri motu alterationis, neq; augmenti. im possibile est enim vt inueniatur in eis aliquod mouens: quoniam hoc non inuenitur nisi in motu locali tantum: quamuis illud, quod mouetur in qualitate mouetur aliquo modorum rerum, quae dicuntur moueri accidentaliter. Et dicit: Et, si substantia animae, &c. i. & si substantia animae est aliquod mouens se, vt Antiqui describunt, tunc im possibile est vt moueatur in qualitate, vt album in nigrum: neq; in quantitate, vt tricubitum in tetracubitum. quoniam, si aliquod istorum dicatur moueri, non dicitur nisi accidentaliter: quoniam illud, quod mouetur in istis, non est nisi corpus. Et hoc est quasi causa, propter quam non inuenitur in his duobus motibus mouens ex se. sed quoniam motus non attribuitur albedini, & nigredini, nisi propter corpus, in quo existunt haec duae qualitates, manifestum est. Sed difficile est imaginari quomodo attribuitur additio, & diminutio in quantitate rei augmentabili, & diminuibili accidentaliter. augmentatum enim essentialiter mouetur in loco.

Vide. 8.
phy. 60. et
quae ibi.

Dubium.

lib. 4. 21

Sed

A Sed fm qd est motus in partibus, nō in toto. motus igitur attribuitur toti accidentaliter. motus igitur attribuitur alterabili, & augmentabili modo accidentali: sed alterabili propter corpus deferens, augmentabili autem & diminuibili propter partes corporales augmentabiles, & diminuibiles. Et secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo, in quo dicitur, quod autem mouetur est corpus, in quibus sunt hæc duo, id est est corpus, in quibus sunt hæc duo. in qualitate vero est corpus subiectum: in augmentato autem sunt partes corporis, in quibus inuenitur iste motus. & sic possunt dissolui omnes dubitationes contingentes huic sermōi.

Solutio.
Vide. i. de
Gen. 37. &
8. phy 33.

Amplius autem & si natura mouetur & violentia mouetur, & si violentia, & natura: eodem autem modo se habet & de quiete: in quod enim mouetur natura, & in hoc quiescit natura: in quod autem violentia, quiescit in hoc violentia, quales autem violenti motus animæ erunt & quietes, neq. fingere violentibus facile est reddere. Amplius autem si quidem sursum mouebitur ignis erit, si vero deorsum, terra: Horum enim corporum motus hi: eadem autem ratio & de medijs.

10 PH. Item si natura mouetur, & vi etiam moueri possit: & si vi, etiam natura. Eodem etiam modo res habet de quiete: ad quod enim natura, mouetur, in eo quoq. natura quiescit: similiter etiam ad quod vi mouetur, in eo quoq. vi quiescit. Qui autem violenti motus animæ erunt, et quietes, ne si fingere quidem velis, facile describas. Item si sursum mouebitur, erit ignis: si deorsum, terra: hi enim motus, horum corporum sunt. Eadem ratio est de intermedijs.

Et, si mouetur naturaliter, mouetur etiam violente: & si violente, naturaliter. Et similiter de quiete. ad quod enim mouetur naturaliter, in eo quiescit naturaliter. & similiter in illo, ad quod mouetur violente, in eo quiescit violente. Qui igitur sunt motus, & quietes isti, qui violente accidunt animæ: Et si mouetur superius naturaliter, est ignis, & si inferius, est terra. isti enim duo motus non sunt nisi horum duorum corporum. Et sermo de corporibus medijs est iste idem sermo.

Id est Et, si mouetur naturaliter, i. per se in loco, necesse est vt moueatur violente in loco. & hoc necesse est in eo, quod mouetur in loco motu recto. D. posuit conuersum, & d. & si mouetur violente, mouetur etiam naturaliter. & hoc etiam necesse est, q. illud, quod mouetur violente, debet moueri naturaliter: motus enim violentus non intelligitur nisi respectu naturalis. D. d. Et similiter de quiete. id est & fm hunc modum debet esse in quiete: q. omne motum naturaliter habet quietem naturaliter: & oē habens quietem naturaliter habet quietē violentē: & oē habens quietem violentē, habet quietē naturaliter. Si igitur anima mouet naturaliter, hēt

*Motus violentus si intelligitur, in se respectu naturalis. vide 1. Cor. 14. & q. 101. & 1. cor. 83.

C iij quietem

40
In motu recto qd mouetur naturaliter, mouetur violentē. vide 1. cor. 14.

De Anima

s. phis.
54. 60.

sylogismi

quietem naturaliter: & si habet quietem naturaliter, habet quietem vio- **D**
lente. Et, cum narravit q̄ illud, quod mouetur naturaliter, potest habere,
violentam quietem, narravit in quo loco habet quietem violente, & d. &
similiter in illo ad quod mouetur naturaliter, in eo quiescit violente. i. in
loco enim, in quo mouetur naturaliter, quiescit violente. verbi gr̄a ignis,
qui mouetur naturaliter in loco inferiori, in eo quiescit violente: terra au-
tem e conuerso. & hoc determinatum est in Quinto Phisicis. Et, cum pro-
bavit q̄ si anima mouetur naturaliter, & per se. necesse est vt moueat vio-
lente, aut quiescat violente, his propositionibus verificatis, d. Quis igitur
motus sunt: idest nullus enim potest dicere in hoc aliquid. hoc enim nul-
lo modo imaginatur in anima, nedum sit necesse. Et potentia istius ser-
monis est potentia duorum syllogismorum hypotheticorum. Quorum
primus est quod, si anima mouetur naturaliter, mouetur violente, sed nō
mouetur violente: ergo non mouetur naturaliter. Secundus autem, est q̄,
si anima mouetur naturaliter, quiescit naturaliter, & si quiescit naturali-
ter, quiescit violente: sed non quiescit violente: ergo non quiescit natu- **E**
raliter: & si non quiescit naturaliter, non mouetur naturaliter, & iste com-
ponitur ex duobus syllogismis hypotheticis continuatis, in quorum
utroq; destruitur consequens, & concluditur oppositum precedentis.

D. d. alium syllogismum, qui sequitur ex istis propositionibus, per quē
declarat q̄ anima nō mouetur naturaliter, & d. Et, si mouetur superius
naturaliter: est ignis: & si inferius, est terra. idest si mouetur naturaliter in
loco mouetur aut superius, aut inferius: cum omnis motus in loco est al-
terio istorum modorum. & hoc verum est in motu recto. Si igitur moue-
tur superius, est ignis: si inferius, est terra: si medio modo est alterum duo-
rum corporum mediorum, aut aqua, aut aer. Et hoc intendebat eis dicere,
Et sermo de corporibus, &c. idest quasi diminuit impossibile consequens:
quia manifestum est: & est quod, si est ignis, aut aliquid elementorum est
in corpore violente. & si est aliquid elementorum, non debet moueri in
corpore nisi vno motu naturaliter, aut superius, aut inferius, non motib;
oppositis, sed nos videmus eā moueri motibus oppositis in loco: ergo nō **F**
est vnum elementorum quatuor.

Quoniam autē videtur mouere corpus, rationabile est his mo-
uere motibus, quibus & ipsa mouetur: si autem hoc, & conuer-
tentes dicere verum, q̄ secundum q̄ corpus mouetur, hoc & ipsa:
Corpus autem mouetur secundum loci mutationē, quare & ani-
ma mutabitur secundum corpus, aut tota, aut secundū partes tras-
latā: Si autem hoc, contingit & exeuntē iterum ingredi: ad hoc au-
tem sequitur, resurgere mortua animalium.

OPH.

Item quia videtur mouere corpus, consentaneum est, vt is illud mo-
ueat motibus, quibus & ipsa mouetur. Quod si ita est, etiam facta con-
uersione dicere verum est, quo corpus mouetur, eo & ipsam moueri, at

vero

A Verò corpus latrone mouetur, quare & anima mouebitur quomodo corpus, aut tota, aut partibus demigrando. Sin autem id fieri potest, fieri etiam poterit vt egressa rursus introeat: Cui consequens fuerit ut mortua animalia resurgant.

Et etiā, si videmus eā mouere corpus, necesse est vt moueat ipsum illis motibus, quibus illa mouetur. Et, si ita sit, cum iste sermo cōuertetur, erit verus, scilicet qd motus, quo corpus mouetur, mouetur etiam ipsa illo motu, & corpus mouetur motu locali: vnde necesse est vt anima transmutetur fm transmutationē corporis, & transferatur i loco, aut fm totū, aut fm partes. Et, si hoc fuerit, possibile est vt cū exiuerit ab aliquo loco reuertat, & existat in eo vñ possibile est vt illud, qd morit ex animalibus, reuertatur, & viuat.

41 Dicit Et etiam, si videmus eam, &c. i. & est etiam altera ratiocinatio.

B quoniam, si ponimus quod ipsa mouet corpus secundum quod mouetur necesse est vt moueat ipsum modo motus, quo mouetur, & si transferatur, necesse est vt transferat ipsum: & si alteretur, necesse est vt alteret ipsum. Et, cum posuit hoc, d. & econtrario etiam, scilicet modus motus, quo corpus mouetur ab anima, necesse est vt moueatur illo eodem motu. Hoc posito, si posuerimus qd corpus mouetur ab anima motu locali, tunc necesse erit vt anima moueatur in corpore, aut secundum totum, aut secundum partes. erit igitur in corpore quasi corpus in loco. & quia innata est mouere corpus in locis diuersis, possibile est etiam vt ipsa moueatur in locis diuersis, Et cum ita sit, possibile est, sicut dixit, cum exierit a corpore, vt reuertatur, & intret ipsum. vnde consequitur, sicut dixit, vt animal mortuum reuertatur, & viuat. Sed ista contradictio est secundum sermonē dicentis, non secundum rem in se. Nos enim non ponimus quod omne mouens mouetur illo modo morus, neq; in motu locali: nisi mouens sit corpus: vt declaratum est in Physicis. Et, cum quidam existimauerunt quod hæc contradictio est secundum rem in se, dederunt dubitationes super

C per Aristo. in hac propositione, dicenti qd omne corpus non mouet nisi moueatur, & dicunt, nos videmus hic multa, quæ mouent, & non mouentur illo modo motus, vt lapis retrus: quoniam, cum calescit, mouet paleam motu locali, tamen ipse non mouetur. Sed iste non est locus istius questionis, & eius dissolutio iam dicta est in. viij. physico. vbi indigebat ponere hanc propositionem. Si questio esset propria huius loco, contradictio esset secundum rem in se: quia multa videmus alterare, tamen non alterari. Sumus igitur inter duo. Aut debentes ponere qd contradictio est secundum rem in se, & tunc non erit verum, nisi in motu locali, qd non sonant verba Aristo. Aut ponere qd contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Et ista quidem contradictio non verificatur, nisi concedendo primam propositionem, à qua incepit loqui, scilicet qd, si anima mouet corpus, secundum quod mouetur, necesse est vt moueat ipsum

Solutio 2.
Phy. 15. &
32.

1102

De Anima

ipsum modo motus, quo mouetur. & hoc concedunt Antiqui: aut sequitur illud, quod concedunt, hoc quidem concessio, consequitur conuersum eius necessario, & est quod omnis motus, quo corpus mouetur, necesse est ut anima moueatur illo motu. & hoc manifestum est. secundum hoc igitur intelligenda est ista contradictio in hoc loco.

Secundum accidens, autem motu si ab altero moueatur: depelletur enim utique violentia animal, non oportet autem cui a se ipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri: nisi secundum accidens: sicut neque quod fin se bonum aut propter se ipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

SOPH. Motus porro, qui per accidens fit, etiam ab alio moueri possit, fieri enim potest, ut si animal impellatur: non oportet autem cuius in substantia inest, ut a se ipso moueatur, id ab alio moueri, nisi forte per accidens: quemadmodum neque quod per se bonum, aut propter se, id per aliud esse, aut alterius causa.

Motu autem accidentaliter non mouetur, nisi per aliud, scilicet cum animal expellitur violente. Sed non est necesse ut illud, in cuius substantia est moueri per se, moueatur per aliud, nisi accidentaliter. quemadmodum non est rectum, ut illud, quod est bonum per se, sit bonum per aliud: neque illud, quod est delectabile per se, sit delectabile per aliud.

Cum destruxit quod anima mouetur per se, inceptit declarare quod non est impossibile ut moueatur accidentaliter: immo forte est necessarium. Et dicit. Motu autem accidentaliter, &c. id est motu autem accidentali potest moueri: cum talis motus non est nisi per motum rei, in qua est, & hoc accidit ei, cum corpus, in quo est, mouetur violente ab aliquo extrinseco. Et, cum dedit pro possibili istum modum motus, declarauit quod non debet necesse esse, ut illud, quod mouetur per suam substantiam, moueatur per aliud. Quemadmodum enim illud, quod est bonum per se, non est bonum per aliud, sic illud, quod est motum per se, non est motum per aliud.

Animam autem maxime dicit aliquis utique a sensibilibus moueri si quidem mouetur. At vero & si mouet ipsa se ipsam, & ipsa mouebitur utique. Quare quoniam omnis motus ex distantia est eius quod mouetur finem quod mouetur: & anima utique distabit a substantia ipsius secundum se ipsam, nisi secundum accidens se moueat, sed est motus ipsius substantiae per se.

SOPH. Animam autem maxime dixerit quispiam a sensibilibus moueri, si mouetur. Iam uero si mouet ipsa se ipsam, ipsa quoque moueatur. Quare si omnis motus recessus est eius quod mouetur, quatenus mouetur, anima etiam recedere possit ex substantia, si non ex accidenti se ipsa moueat,

neat, sed motus sit substantia ipsius per se.

Et melior sermo omnium sermonum dictorum in hoc, quod anima mouetur, est quod mouet sensibilia. Sed, si mouet se, mouetur et. Unde necesse est, quia motus est processus moti in modo sui motus, ut anima etiam procedat a sua substantia, si non mouet se accidentaliter, sed motus est suae substantiae per se.

- 43 Cum declarauit quod contingit dicentibus quod anima non mouet, nisi secundum quod mouetur, ut moueatur modis motuum, quibus mouetur: anima autem videtur mouere pluribus modis, ut motu locali, & motibus sensibilibus: & iam dedit eis impossibilitatem, si mouetur motu locali, qui est modus quo mouetur: declarauit hic quod sermo magis sufficiens quod anima mouetur illo modo, quo mouet, est ut moueat motu, quem facit in sensibilibus, & dicit. Et melior sermo, &c. id est & magis sufficiens sermo est dicere quod anima mouetur in genere motus, quem habet in sensibilibus. & intendebat hoc, cum dicit, quod mouet sensibilia, id est quod

mouetur modo motus, secundum quem mouet sensibilia. Sensus enim licet moueantur a sensibilibus, tamen existimantur mouere, & moueri ab eis in simul. Deinde incepit dicere aliud impossibile contingens omnibus: & est quod si actio substantialis animae, qua sustentatur, quasi forma sit motus: motus autem est transmutatio rei in sua substantia: necesse est ut anima transmutetur in sua substantia: & non sit in sua ultima perfectione, id est in actu. Esse enim motus est esse transmutabile, & est compositum ex esse in potentia, & ex esse in actu, & ideo existimauerunt plures Antiquorum ipsum non esse, & dicit. Sed, si mouet se, mouetur etiam, &c. id est, sed si anima mouet se, ut ponunt Antiqui, ipsa etiam mouetur in se, & in sua substantia. Et, quia omnis motus est transmutatio moti in modo suae substantiae, secundum quod est motus, necesse est ut anima etiam transmutetur a sui substantia. Deinde dicit si non mouet se accidentaliter, id est mihi videtur, si motus non est aliquod posterius ab anima quasi accidenti, scilicet ut anima accipiat in definitione. motus, non motus in definitione animae, ut faciunt Antiqui. Et intendebat per hanc expositionem, si non mouet se, ita quod motus sit accidentis, & consequens substantiam eius. & forte intelligit intentionem praedictam de accidenti, id est quod opponitur essentiae.

Quidam autem & mouere animam dicunt corpus in quo est, si aut ipsa mouetur, ut Democritus: similiter dicens Philippo comitum Didascalo: ait enim Dædalum fecisse mobilem ligneam yenerem, infundens argentum fusile. Similiter autem & Democritus dicit: motas enim inquit indiuisibiles sphaeras, propter id quod aptae natae sunt nusquam manere, contrahereque & mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus si & quiescere facit hoc idem? Quomodo autem faciat difficile, aut impossibile dicere. Omni

* Sensus licet moueantur a sensibilibus, tamen existimantur mouere & moueri ab eis in simul.

† Motus est transmutatio rei in sua substantia. compositus.

1. ph. 63. & 5. ph. 7. ut de contra. Zim.

* Et motus est compositus ex esse in potentia, & ex esse in actu. & sic existimauerunt plures Antiquorum ipsum non esse idem 3. ph. 14.

De Anima

no autem non sic videtur anima mouere animal, sed per voluntatem quandam & intellectum.

107 H. Sunt etiam qui dicant animam mouere corpus in quo est, vt ipsa mouetur, vt Democritus, similiter dicens ac Philippus Comicus. inquit enim Dedalum fecisse ligneam illam viderem, quæ moueretur infusa argento fusili. Similiter etiam Democritus asserit: Inquit enim dum mouentur orbes indiuisibiles, eo quod suapte natura nunquam possunt quiescere, secum rapere, & mouere vniuersum corpus. Nos autem interrogabimus, num illud idem etiam quiescere faciat? Atquo tandem pacto id faciet, difficile est immo vero dictu impossibile. Omnino non ita videtur anima mouere animal, sed electione quadam, & intellectu.

Et dicunt aliqui quod anima mouet etiam corpus, in quo est, modo, quo mouetur, vt Demo. dixit enim sermonem similem sermone Philippi. Iste enim dicit quod Dedalus posuit imaginem Hermaphroditum motam, ponendo in ea argentum viuum. Et similiter dicit Democritus dicens, quod sphaerae indiuisibiles semper mouentur, quia innatae sunt non quiescere in aliqua hora: & sic attrahent secum totum corpus, & mouent ipsum. Nos igitur quaerimus ab eo, vtrum hoc idem faciat quietem etiam, & difficile est, immo impossibile dicere quomodo facit hoc, Et vniuersaliter non videmus animam mouere animal hoc modo, sed voluntarie.

44 Cum declarauit quod contingit dicentibus quod mouetur anima ex se, vt transferatur ex se, quemadmodum corpus transfertur, & dedit eis multa impossibilia, inceptit hoc etiam dicere quod plures homines sunt, qui hoc dicunt, & dicit. Et dicunt aliqui quod anima mouet corpus, &c. id est, & quidam opinantur quod anima mouet corpus motu locali, illa etiam mota. vt Democritus opinatur enim quod partes indiuisibiles semper mouet corpus motu suo, sicut dixit Philippus quod Dedalus fecit mouere imaginem Hermaphroditum, imponendo in eam argentum viuum: iste enim opinatur quod ita est de anima cum corpore in motu, sicut de argento viuo cum imagine. Deinde dicit. Nos igitur quaerimus, ab eo, &c. id est, & si causa apud ipsum, propter quam anima mouet corpus, est ista, quaerendum est ab eo, quomodo anima facit quietem, si facit motum, secundum quod mouetur, & dixit. & difficile est dicere, &c. Deinde dicit. Et vniuersaliter non videmus animam, &c. id est quod, si motus corporis ab anima esset, sicut motus imaginis ab argento viuo, tunc motus corporis non esset voluntarius, sed necessarius, & hoc manifestum est.

Eodem

A Eodem autem modo & Timæus physiologizat animam mouere corpus. in eo enim q̄ est moueri ipsam, & corpus mouet, propter id quod complexa est ad ipsū. constitutam enim ex elementis, & disparitam s̄m harmonicos numeros, quatenus connaturalem sensum harmoniæ habeat, & ut omne feratur secundum cōsonantes motus, aspectum rectum in circulum reflexit, & diuidēs ex vno in duos circulos dupliciter coordinatos, iterum vnum diuisit in septem circulos: tanquā essent cœli motus, animæ motus.

OPH.

Eodem etiam modo Timæus dicit animam mouere corpus: quod. n. ipsa moueatur corpus etiam mouere, propterea quod connexa sit cum ipso: constantem enim ex elementis, & distinctam harmonicis numeris, ut insitum sensum harmoniæ habeat, utque vniuersum feratur consensationibus, rectitudinem in orbem torfit, & cum diuisisset vnum in duos circulos duobus punctis connexos, rursus vnum diuisit in septem circulos, ut pote cum cœli lationes, sint Anima motus.

al. l. ut sensum & insitam harmoniā habeat.

Et similiter est de hoc, quod dixit Timæus in sermone naturalis. q̄ anima mouet corpus, dixit enim q̄ non mouet corpus, nisi ipsa mota, quia admiscetur cum eo. Constitutio enim animæ est ex elementis, & est diuisibilis s̄m diuisionem numerorum compositorum, ut habeat sensum conuenientē harmoniæ, & moueatur totū motibus conuenientibus, dixit & ideo incuruauit rectitudinem, & posuit eam circulum, & diuisit ex vno duos circulos separatos in duobus locis, deinde diuisit vnum circulum etiā in septē circulos: ita quod posuit motus cœli, sicut motus animæ.

Figuræ

De Anima

Figuræ, Platonis opinionem declarantes, ex eius præcipuis
sectatoribus.

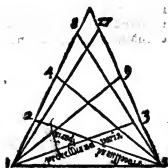
Numeri animam constituentes, ac eorum proportionēs.

Proportio Dupla. Sexq̄altera.			Dupla super- bipartiens.		Sexq̄octava.		Triplica.
1	2	3	4	8	9	27	
Diapason.	Diapente.	Diateffaron.	Cōposita ex Diapason & Diateffaron.	Ton ⁹ .	Cōposita ex Diapason & Diapente.		

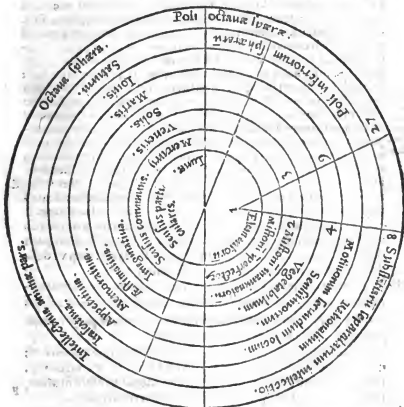
Figura, duplicem dictorum numerorum
ostendens coordinationem, in
quibus identitas, ac di-
versitas reperitur.

Figura, numerorum ostendens reflexio-
nem, quasi circularem, a pari-
bus ad imparia, &
econtrario.

Figura, cœlorum ostendens diuisiones, animas, motus, rerum intelligibilibus, animarq; nostræ potentiarum ordines, ac proportiones.

- 45 Cùm declarauit quòd Democritus opinabatur animam mouere corpus localiter, ipsa translata, & dedit impossibile consequens eius opinionem, incepit etiam declarare quòd illud, quod dictum est in Timæo, est simile opinioni Democriti, & d. Et similiter etiam, &c. i. & similiter dictum est in Timæo. f. quòd anima mouet corpus localiter: immo etià anima transfertur, quia admiscetur cum eo: & cùm ipsa transfertur, transfertur corpus. Et, cùm declarauit similitudinem inter hanc opinionem, & opinionem Demo. incepit etiam dicere illud, qd est proprium huic opinioni, & contradicit ei proprie, & d. Constitutio enim animæ, &c. i. & hoc dictum fuit in Timæo quòd constitutio animæ est ex elementis istius mundi: sed est intelligens, quia componitur ex elementis musice compositione, & sphaerica: & comprehendit harmoniam, quia componitur compositione harmonicar

De Anima

harmonica: quoniam & apud ipsum talis est natura corporum celestium. **D** corpora enim celestia sunt composita apud ipsum tali compositione: & figura eorum talis est. Et, cum d. quod constitutio animæ est ex elementis, intendit ex elementis, quibus componitur mundus apud ipsum. Et d. & est diuisibilis. i. & est composita compositione harmonica, quia per talē proportionem compositionis potest sentire harmoniam. Et hoc intendebat, cum .d. vt habeat sensum. D. d. & moueatur totum motibus conuenientibus. i. quia habet numerum harmonicum. D. d. & ideo incurauit rectitudinem. i. intendit quod Timæus, qui opinabatur quod anima non agit, nisi in quantum est spherica, & comprehendit harmoniam, & mouetur motibus armonicis, id est conuenientibus, in quantum componitur ex elementis compositione harmonica, dixit narrando de creatore qd composuit animam ex elementis, composuit ipsam prius magnitudine recta compositione harmonica. deinde incurauit lineam, & fecit ipsam circum, vt intelligat, & fecit illum circum habere latitudinem. deinde diuisit illum circum in duo: quorum vnum diuisit in septem. Forbes stellarum erraticarum, & orbem stellarum, ita qd posuit motus cæli eosdem cū motibus animæ. i. qd actiones cæli sunt eadem cum actionibus animæ.

Primum quidem igitur non bene, dicere animam magnitudinem esse: eam enim quæ omnis, talem esse vult, qualis est aliquando vocatus intellectus: Non enim velut sensitua est: neq; vt desideratiua: Harum enim motus non circulatio.

S O P H. *Primum igitur non recte habet, dicere Animam esse magnitudinem. Animam enim vniuersi nimirum talem esse vult, qualis est qui vocatur Intellectus: non enim qualis sensitua est, neque qualis concupiscentia: harum enim motus non est conuersio.*

Dicamus igitur prius qd non est rectum dicere quod anima est magnitudo. Manifestum est. n. qd qui intēdebat qd aia totius. v. g. id, qd dicitur intelligentia, est sic, non intendebat sensibilem aiam, neq; desideratiuam: qm motus istarum non est circularis.

46 Dicit quod non est rectum opinari quod anima sit corpus, cū intellectum fuerit per animam intellectus: vt declaratum est quod hoc intendebatur in Timæo per hoc nomen anima. & ideo fecerunt corpus sphericum. actio enim intellectus similis est circulationi. Et non intelligebatur illic per animam, aut sensibilis, aut desideratiua. motus enim istarum, & actio earum non assimilatur circulationi: sicut actio intellectus apud eos assimilatur circulo, quia reuertitur, supra se, & intelligit se. & ideo assimilatur ipsi Arist. spheræ.

Intellectus autem vnus & continuus est, sicut intelligentia: Intelligentia autem sicut intelligibilia: Hæc autem eo quod consequenter, vnum: sicut numerus, sed non sicut magnitudo: propter quod quidem neq; intellectus sic continuus, sed aut impartibilis,

aut

Nota qua
liter aia ē
harmonia
vt corpo-
ra celestia
sunt Plato-
nem.

Prima rō
cōtra Pla-
tonem.

Aia sensi-
tīua, & de-
sideratiua
nō assimi-
lantur spheræ,
sicut in-
tellectus.

A aut non sicut magnitudo aliqua continuus. Qualiter enim intelliget magnitudo cū sit qualibet partium ipsius: parte autem aut secundum magnitudinem, aut secundum punctum: si oportet & hoc dicere partem, siquidem igitur secundum punctum, hæc autem infinita, manifestum est quoniam nequaquam pertransibit: Si vero secundum magnitudinem, multoties & infinities intelliget idem: videtur autem & semel contingens. Si autem sufficiens quilibet partium tangere: quid oportet circulo moueri, aut & omnino magnitudinem habere?

SOPH. Intellectus autem vnus est & continuus, vt etiam intellectio: intellectio autem est ea quæ intelliguntur: quæ quia deinceps sunt, vnū sunt vt numerus, & non vt magnitudo. Quam ob rem nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut carens partibus, aut non vt magnitudo ali-

B qua continuus. nam quo tandem pacto si magnitudo sit, qualibet suarū intelliget partium? atque adeo partium, quæ vel in magnitudine, vel in puncto consistant: si modo oportet at id quoque partē vocare. si igitur puncto, ea autem sunt infinita, constat cum nunquam pertransiturum: si in magnitudine, sapius aut infinities idem intelliget, cum tamen videatur vel semel fieri posse. quod si sat sit tangere qualibet partium, quid oportet in orbe moueri, aut omnino magnitudinem habere?

al. l. nam quo tūde pacto si magnitudo sit intelliget; vtrū vnuerse, an qualibet suarū partium.

Intellectus autem est vnus, & cōtinuus, & similiter intellectū. & intelligere est res intellectæ. & istæ sunt vnæ secundum consequentiam, sicut mensura sine magnitudine. Et ideo intellectus ē non est continuus hoc modo, sed aut est indiuisibilis, aut cōtinuus, non sicut magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere quomo-

C do intellectus intelligit per aliquam partem partium eius, quæcūq; pars sit idem. Et intelligere per aliquam partem eius aut erit per magnitudinem, aut per punctum. & si punctus est infinitus, manifestum est igitur quod non pertransit ipsum in aliqua hora. Et, si intelligit per magnitudinem, intelligit multoties, & infinities, sed nos videmus intelligere semel possibile esse. Si igitur sufficit tangere per vnā partem, quæcūq; pars sit, in quo indiget moueri circulariter, & vnuerſaliter, quo ex eo fiat magnitudo.

47 Intellectus autem est vnus, & c. i. & intellectus dicitur esse vnus, & continuus illo modo, quo dicitur in suo intellectu esse vnus, & continuus. D. d. intelligere est res intellectæ, & c. i. quia intelligere est ipsæ res intellectæ, quæ non dicuntur esse vnæ, nisi sicut dicuntur res consequentes esse vnæ, s. numerus. & hoc intendebat, cū. d. sicut mensura sine magnitudine. i. sine cōtinuatione, & ideo impossibile est vt dicatur quod intellectus sit vnus, &

Secūda rō cōtra Platonem.

De Anim. cū cō. Auer. D continuus

De Anima

Tertia rō
cōtra Pla-
tonē, quæ
sumit de-
claratiōē
a prima.

continuus, nisi eo modo, fm quem dī hoc in rebus consequentibus, s. in **D**
quantitate discreta. Intellectus igitur non est corpus: quia non est conti-
nuus in rei veritate. D.d. sed aut est indiuisibilis, aut continuus, nō sicut
magnitudo. d. & cum dispositio in intellectu sequitur dispōnem in intel-
lecto, necesse est dicere intellectum, aut esse indiuisibilem, vt vnus pñctus
aut continuum: sed non sicut continuatio magnitudinis, sed continuatio
compositi. i. quantitatis discretæ. D.d. Nullo enim modo possumus di-
cere, &c. i. & cum diximus in eo quod est magnitudo continua, tunc non
intelliget nisi scđum tactum, vt dictum est in Timæo. nullo enim mo-
do possumus dicere qđo intelligit intellectus per aliquam partem eius,
quæcūq; pars sit idem rerum intellectarum. D.d. Et intelligere p ali-
quam partem eius. i. & intelligere per tactum, cum fuerit magnitudo, ne-
cesse est aut vt tangat per partes eius partes intellecti, aut per totum: totū
autem vtrūq; d. si intellexerit per contactum partium cum partibus rei,
necesse est vt, sit aut per aliquam partem eius, quæ sit magnitudo, aut per
partem aliquam, quæ sit punctus. Et, cū declarauit hoc, dedit impossibi-
le consequens vtrūq;, & d. si punctus est infinitus, &c. i. si intellexerit per
punctum, manifestum est quod non potest intelligere totum corpus sem-
per: puncta enim quæ sunt in corpore, sunt infinita. Si igitur necesse est
in intelligendo corpus, vt tangat punctus ex eo omnia puncta, quæ sunt
in corpore: qđ est impossibile, quia puncta sunt infinita: manifestum est
quod impossibile est vt intelligat corpus omnino fm hunc modum. .
Et, cū declarauit impossibile consequens, si intelligit fm quod tangit cor-
pus per puncta, incēpit etiam dicere impossibile consequens, si tangat ip-
sum per partem aliquam, quæ sit corpus, non punctus, & d. Et, si intelligit
per magnitudinem, &c. i. & si intellectus intelligit rem, tangendo per ali-
quam partem eius, quæ sit corpus, omnes partes corporis intellecti, circū-
gyrando se, quousq; tangat per illam partem corporis omnes partes cor-
poris intellecti, necesse est ex hoc, vt intellectus intelligat idem infinites,
quando tangit corpus. quoniam pars non differt à parte in suo tactu: &
impossibile est vt intelligat totum corpus. sed nos videmus qđ intellectus
intelligit totum corpus simul, & vnico intelligere, & non indiget intelli-
gere iterato. Si igitur aliquis dixerit quod sufficit intelligere corpus, in-
telligere vnā partem eius, quando tangit ipsum per suā partem; dice-
mus ei quomodo igitur indiget corpus vt moueatur circulariter, quousq;
tangat per suā partem, aut per suas partes omnes partes eius? & vni-
uersaliter quo indiget quod intellectus sit corpus, si nō intelligit p tactū.

- ✓ Si autem necessarium est intelligere tangentē toto circulo, quis
est partibus tactus? Amplius, qđo intelliget partibile impartibili,
aut impartibile partibili: Necessarium autem intellectum esse cir-
culum hunc: Intellectus quidem enim motus, intelligentia: circuli
autem, circulatio. si igitur intelligentia, circulatio, & intellectus
vtiq; erit circulus, cuius huiusmodi circulatio intelligentia, semp
autem

A autem aliquid intelligit, si quidem perpetua circulario. Practicarum quidem enim intelligentiarum, termini sunt: omnes enim alterius causa sunt. Speculatiue autem rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis, definitio est aut demonstratio: Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quodammodo finem, syllogismum, aut conclusionem: si autem non concludantur, sed non reflectuntur iterum in principium, accipientes autem semper medium & extremitatem, recte procedunt: sed circulario iterum in principium reflectitur. Diffinitiones autem omnes finitæ sunt. Amplius autem, si eadem circulario multoties est, oportebit multoties intelligere idem. Adhuc autem intelligentia assimilata cuidam quieti & statui magis quam motui: eodem modo & syllogismus.

SOPH. Sin necessarium est intelligere toto circulo tangentem, quoniam erit tactio qua partibus fit: Item quomodo intelliget partibile impartibile, aut impartibile partibili? Necessarium porro est, intellectum esse circumulum hunc, nam motio intellectus, intellectio est: circuli vero circumuectio. Ergo si intellectio est circumuectio, & circulus etiam erit intellectus, cuius talis circumuectio intellectio est. Iam uero semper aliquid intelliget: & quidem oportet, si quidem perennis est circumuectio. Actiuarum enim intellectuum termini sunt: omnes enim alterius gratia sunt. Contemplatiue etiam à rationibus terminantur: Ratio autem omnis vel diffinitio est, vel demonstratio. Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quodammodo finem syllogismum, aut conclusionem: quod si non terminantur: at saltem non retro committant ad principium, sed medium semper & extremum adhibentes, recta progrediuntur: at circumuectio retro ad principium committat. Diffinitiones etiam omnes terminatae sunt. Item si saepius eadem fiat circumuectio, saepius idem intelligere oportebit. Item intellectio similis est quieti potius cuidam & statui. Eodem etiam modo syllogismus.

Et, si necesse est intelligere ut tangat per totum circumulum, quid igitur est tangere per partes? Et etiam quomodo intelliget per indiuisibile diuisibile, aut per diuisibile indiuisibile? Et necesse est ut intellectus sit iste circularis ipsæ intelligere. non est motus intellectus, & circulario est motus circuli. Et, si intelligere est circulario, erit etiam ista circulario intelligere. Quid igitur intelligit semper? hoc enim necessarium est, si circulario sit semper æterna. Intelligere. non mechanicum est finitum: quoniam quodlibet illius est per alterum. Et intelligere speculatiuum, & est definire per sermones, similiter. Et

D ij omnis

De Anima

omnis sermo aut ē definitio; aut demonstratio. Et demonstrationes D accipiuntur ex principio, sicut vltimo; & est syllogismus; & conclusio. Et; quamuis in eis non accīdat conclusio, tñ non reuertunt ad sua principia, sed semper crescunt in medio, aut extremo, & pcedunt recte. circulario autem reuertitur ad suum principium. Et etiam omnes definitiones sunt finitæ. Et etiam, totus motus idem est multoties. Et etiam intelligere dignius est vt attribuitur quie ti, quā motui, & similiter syllogismus.

48
Vid supra
cō. 36.
Quarta rō
cōtra Pla.

Tangēs de
bet esse su
ppositiū.
Idē s. Ph.
16.

Quod mo
tus circula
ris sit in
cōlo pa
tet. 1. cōli
a c. c. 9. v.
que ad. 18
q. vero e
ternus. 8.
ph. 7. 7.
Quint: rō
cōtra Pla.

Oē itellm
apud opō
nē nō in
telligit nī
si p aliud:
& oīa p
vicinū fi

Dicit. Et, si est necesse intelligere, &c. i. & si necesse est in tell igere vt in
tellectus tangat per totum circulum rem intellectam, & tunc intelliget. &
ista est secunda pars trium diuisionum. quo igitur indiget vt tangat p
partes? hoc osum enim est tangere per partes. Deinde. d. Et etiam quo
modo intelliget per indiuisibile, &c. i. quomodocunq; posuerimus quod
tangat, siue per partem indiuisibilem, siue per diuisibilem, siue illud diui
sibile fuerit totum, aut pars, aut vtrumq; Quod tangat partem per partē,
& totum per totum, impossibile est nobis dicere quomodo intelligit per
tactum. Quoniam, si dixerimus quod habet partes indiuisibiles, quomo
do tangit per partes indiuisibiles partes diuisibiles rerum. & si dixerimus
quod habet diuisibiles, quomodo tangit per eas: tangens enim debet esse
superpositum. & omnia ista contingunt eis: quia ponit quod intellectus
in eo quod est intellectus, habet partes, & quod non intelligit, nisi tangen
do. Deinde dicit. Et necesse est vt iste intellectus sit circularis ipse. i. & ne
cesse est vt intellectus sit proprium aliquod corpori circulari. manifestū
est igitur quod contingit ex hoc quod intellectus est corpus circularē.
Et syllogismus sic componitur. Actio intellectus est circularis: & circu
lario est corpus circularē: ergo actio intellectus est corpus circularē. & il
lud, cui attribuitur actio intellectus est intellectus: ergo intellectus est cor
pus circularē. Et, cum declarauit quod contingit necessario vt intelle
ctus sit corpus circularē: & eius actio sit circularis: notificauit quod est ne
cesse, si intelligere eius sit circularis, & circularis etiam fuit in eo semper,
secundum quod est corpus celeste, vt eius intelligere sit semper, & in infi
nitum. Et. d. Et, si intelligere est circularis, &c. i. & si intelligere est cir
cularis, tunc etiam circularis existens in intellectu erit intelligere; & cir
cularis erit semper. vnde manifestum est quod intelligere erit semper, &
in infinitum. Deinde, incēpit dare impossibile, quod sequitur ex hoc,
& d. Quid igitur intelligit semper? &c. & cum secundum hanc opinionē
necesse est vt semper intelligat, quid possunt dicere q semper intelligit.
hoc enim necesse est propter hoc, quod ponunt, q circularis est semper.
& nihil possunt dicere in hoc: qm intelligere per operationem est finitū.
omne enim intellectum apud operationem nō intelligitur nisi per aliud:
& omnia propter vltimum finem, qui intenditur in illa operatione me
chanica. Et, cum declarauit q intelligere est finitum in intellectu me
nico, incēpit declarare quod ita est in speculatio, & d. Et intelligere spe
culatiuum,

Actus, & est finire per sermones, similiter. i. similiter est in rebus speculatiuis. D. d. Et omnis sermo, aut est definitio, aut demonstratio. i. & omnis actio intellectus, aut est definitio, aut demonstratio. Et, cum declarauit hoc, incipit declarare quod utraq; istarum actionum est finita, & d. Et demonstrationes accipiuntur ex principio. i. & demonstrationes habent principium, ex quo accipiuntur, & sunt propositiones: & habent finem, & est syllogismus, qui fit ex propositionibus, & conclusione. D. d. & quauis in eis non accidat conclusio, &c. i. & qui concludit aliquam conclusionem, non facit reuerrere illam conclusionem, sicut facit in syllogismo circulari: sed addit ei aliam propositionem, per quam impossibile est ut demonstratio reuertatur circulariter, siue principium fiat finis, & finis principium: sed additur illi terminus medius alius, & extremum maius aliud, & alia conclusio: & erit motus intellectus tunc secundum rectitudinem, non secundum circulationem. Circulatio aut, quam opinantur esse actionem intellectus, non intelligitur ab hoc intellectu. i. qui procedit secundum rectitudinem, sed reuertitur. Et, cum declarauit hoc in demonstratione, incipit declarare hoc in definitione, & d. Etiam omnes definitiones sunt finitæ, & definitiones rerum, cum perficiuntur per intellectum, sunt finitæ: sicut res, quæ exigunt ut credantur, & intelligere non reuertitur in eis circulariter: sicut fides non reuertitur in demonstrationibus circulariter. D. d. Et etiam totus motus idem est multotiens. i. & si motus intellectus, & circulatio eius fuerit in eodem intellectu, tunc comprehendit ipsum infinitus. Et in alia translatione est manifestius sic. Et, cum motus intellectus fuerit circularis, non specialis, tunc comprehendens comprehendit idem multotiens, & ideo possibile est ut sermo sit sic. Et, si motus intellectus fuerit circulatio, tunc intelliget omnia multotiens. D. d. Et intelligere dignius est ut attribuat quieti, quam motui, & intendit ex hoc, quod apparet: quoniam actio nostra per ipsum apud quietem est magis perfecta, quam apud motum, & ideo melius est attribuere actionem intellectus quieti, quam motui, sicut fecerunt isti:

C At vero neq; beatū, quod non facile, sed violentum: si autem est motus ipsius non substantia, extra naturam utiq; mouebit, laboriosum autem & commisceri animā corpori, nec posse absolui, & ad huc fugiendum: si quidem melius est intellectui non cum corpore esse: quemadmodum & consuetum est dici, & multis videtur.

SOPH. • *Quin ne beatum, quidem est, quod non facile, sed violentum est. Quod si est motus eius non substantia, utique præter naturam mouebitur. Laboriosum etiam est coniunctum esse cum corpore, nec posse ab eo solui. Et insuper etiam fugiendum: si quidem melius est intellectui non esse cum corpore: quemadmodum dici solet, & inter plerōq; conuenit.*

Et etiam quod non est facile, non est delectabile, sed quasi violentum. Si igitur motus non est substantia animæ, tunc non mouetur, nisi

DETERMINA

D liij ab aliquo

ne, q̄ in se
dis in op
ne mecha
nica. 1. dē
1. Met. 1. r.
Ois actio
intell, aut
ē de se, aut
demonstra
tio, cōfite.
3. de ala.
13. 12. 36.

Sexta rō
cōtra Pla.

De Anima

ab aliquo extrinseco à sua natura. Et est etiam valde difficile vt intellectus sit admixtus cum corpore admixtione, qua non possit recedere ab eo: si melius est intellectui vt nō sit cōiunctus cū corpore, sicut est consuetudo dicendi, & secundum qđ plures opinant.

49 Septima rō contra Platonē. Et etiam manifestum est qđ intelligere apud motum magis est difficile, quā apud quietem. motus igitur est ab aīa, quasi violentus: ergo nō est in substantia eius, neq; aīa constituit per ipsum, sed est extra naturā eius.

Et, cū nōtificauit hoc, incepit dare impossibile contingens eis in hoc, qđ dicunt intellectu esse corpus, & d. Et est et valde difficile, &c. i. & valde est improbabile, & difficile ad intelligendum, fm qđ hoīes consueuerunt dicere, qđ si intellectus sit corpus, aut admixtum cum corpore, tali admixtione qđ non potest euadere ab eo omnino: cū omnes, aut plures opinent quod melius est vt intellectus non sit coniunctus cū corpore, nedum sit corpus. natura enim intellectus vī esse valde opposita naturæ corporis.

Nī intellectus vī est valde opposita naturæ corporis.

SOPH.

Immanifesta autem & circulariter ferri cōlū causa: neq; enim animæ substantia cā est circulariter ferri: sed fm accidens sic mouetur: neq; corpus cā: sed anima magis illi. At vero quia neq; melius dī oportebit pp hoc deum facere circuit ferri aīam, quia dignius sit ipsam moueri qđ manere: moueri autem sic, qđ aliter.

Incerta est etiam causa, cur cōlū circumferatur: neq; enim aīa substantia causa est quāobrem circumferatur, sed per accidens ita mouetur: neq; corpus est causa: sed illi posui anima. Neque vero quod melius dicatur: atqui oportebat Deum propterea facere animam circumferri, quod melius sit ei moueri, quam stare: & ita moueri, quam aliter.

Et ex eis, quæ latent, etiam est causa, pp quam cōlū mouetur circulariter. Substantia enim animæ non est cā motus eius circulariter, sed mouetur isto motu accidentaliter. Neq; corpus etiam est cā in hoc: immo anima est dignior in hoc. Et etiam neq; dixit quare hoc fuit melius: licet apparet qđ Deus non posuit animam moueri circulariter, nisi quia moueri est ei melius, qđ quiescere. & quod mouetur hoc modo est melius quā qđ moueatur alio modo.

50 D. Et latet fm hanc opinionem dare causam, pp quam cōlū mouet. fm enim positionem eorum substantia animæ non dat istum motum, cū substantia animæ apud eos non sit nisi corpus elementorum: & iste motus, s. circularis est ei accidentaliter, s. quia creator incurauit ipsum à rectitudine in circulationem. D. d. Neq; corpus etiam, &c. i. & cum anima nō est causa istius motus essentialiter, quæ est dignior vt sit causa: & corpus, in eo quod est corpus, remouetur vt sit causa. D. d. Et etiam neque dixit, &c. i. & etiam Plato non dedit in hoc sermonem, quare animam moueri circulariter est melius, quā non moueri, aut quā non moueri circulariter: neque potest dare. Necessè enim vt Deus non posuerit ani-

Nonā rō contra Pla

nam

Anam moueri, nisi quia moueri est melius ei, quod quiescere. & posuit esse moueri circulariter: quia talis motus est melior recto. & intendit quod omnia ista demonstrent hanc opinionem esse improbabilem.

¶ Quoniam autem huiusmodi intentio est alteris rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, & pluribus quæ de anima sunt: copulat, n. & ponunt in corpus animam nihil determinantes, pp quæ causam, & quomodo habente corpore.

SOPH. Sed quoniam hac consideratio alijs est disputationibus accommodatior, eam in presentia prætermittamus. Illud autem absurdum accidit & huic sermoni, & plurimis eorum quæ de anima haberi solent: coniungunt enim et immittunt in corpus animam, nihil præterea distinguentes, quam ob causam, & quomodo se habente corpore.

B Si igitur ista consideratio est magis propria alio sermoni, dimittenda est statim à nobis. Et dicamus quod est alia improbabilitas contingens huic sermoni, & pluribus sermonibus de anima. Et est, quia ipsi coniungunt animam corpori, & ponunt eam in eo: & non dant cum hoc, quæ de causa sit coniuncta cum eo, & quæ est dispositio illius corporis.

Si Et quia hæc persectutio est magis propria aliæ scientiæ, scilicet quare est melius cælum moueri, quam quiescere: & quare circulariter magis quam recte. ista enim quæstio proprie est primæ Philosophiæ, quapropter oportet nos dimittere hoc cito, & dicere quæ est improbabilitas contingens huic sermoni, &c. i. Et ista improbabilitas, quæ contingit huic sermoni: & pluribus sermonibus de anima, est quod omnes dicentes quod est ens, siue corpus, siue non corpus, coniungunt eam corpori, & non dant causam, propter quam ligata est cum corpore, neque dicunt quod est dispositio corporis, quod est adaptatum, ut ligetur cum ea.

C Et tamen vñ hoc utique necessarium esse: pp enim cõitatem, hoc quidem agit, illud autem patitur: & hoc quidem mouet, illud autem mouetur. Horum autem nihil inest ad inuicem quibuscumque.

SOPH. Quod tamen necessarium esse videatur. nam propter communionem hoc agit, illud patitur: atque hoc mouet, illud mouetur. Horum autem nihil adest inter se quibuslibet.

Et licet hoc, ut reputo, necessarium sit. quoniam propter cõicationem hoc agit, & hoc patitur, & hoc mouet, & hoc mouetur: & nihil ex hoc fit in quibuscumque ad inuicem. Dicere enim hoc in eis est simile, ac si hoc diceret, quod ars Carpætaria existat Musica. Ars, n. ita utitur instrumentis, sicut anima corpore.

Qd, quare melius sit cælum moueri, q̄ quiescere est propria primæ philosophiæ. & quare circulariter magis, q̄ recte. Sed vñ de oppo. i. Cor. i. c. 12. quia vñ q̄ sit nālis cū ibi terminetur. Vi de cōtra. Zim.

hic reperies in textu sequenti

D iij Ideſt

De Anima

32 Id est & hoc, quod ignorauerit de anima, necessarium est ut causa eius sit data: quoniam in omnibus rebus est cōcatio inter agens, & patiens, & mouens & motum: & non patitur quidlibet à quolibet. Hoc igitur, quod dicitur, quod anima est in corpore sine aliqua cōcatione data inter corpus, & animam, quæ anima est digna moueri, & corpus animalis moueri inter omnia corpora simile est sermōni dicentis quod anima existit in quocumque corpore, sic, quod est simile sermōni dicentis quod ars Carpentaria existit subiectum Musicæ. Si igitur ars Carpentaria habet propria subiecta, & propria instrumenta, quibus utatur, necesse est ut ita sit de anima cum corpore: corpus enim est instrumentum animæ. & ideo corpora animalium conuenientia sunt animabus eorum.

Decima
rō contra
Plat. cōs
sibi, & An
tiquis.

Hi autē solū conātur dicere qualequid sit aīa: de susceptiuo autē corpore nihil adhuc determinant, tanquā cōtingēs sit sūm pythagoricas fabulas, quamlibet aīam quodlibet corpus ingredi. Simile itaq; dicunt aliquid: sicut si aliquis dicat tectonica in fistulis ingredi. Oportet. n. artē quidē uti organis: animam autē corpore. videtur, n. vnum quodq; propriā habere speciem & formam.

30TH.

Hi vero solum aggrediuntur dicere, qualequid sit Anima: de receptu autem corpore nullam addunt distinctionem: quasi possibile sit secundum pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi. Simile ergo quidpiam dicunt, ut si quis dicat artem fabrilē in tibiis ingredi. Oportet enim artem quidem uti instrumentis, animam vero corpore.

Et isti non quærent loqui nisi tantū quid est aīa, & nihil determinant de corpore recipiente, sicut Apologus, quo utitur Pythagoras, s. ut quælibet aīa intret quodlibet corpus: videmus. n. quod quilibet habet formam, & creaturam propriam.

33 Dicit. Et isti, qui locuti sunt de anima, non sunt perscrutati, neque volunt perscrutati, nisi quid sit tantum, & nihil dicunt de natura corporis ei proprii, & quia hoc dimiserunt, videtur esse possibile apud eos ut quælibet anima existat in quolibet corpore, & transferatur de corpore in corpus: sicut dixit pythagoras in Apologo, quem posuit ad corrigendum animas ciuium. & ista opinio est falsa, videmus enim quod quilibet habet formam propriam, & corpus proprium, id est animam propriam, & corpus animalis proprium. Et hoc, quod dicit, est manifestum in speciebus valde. membra enim leonis non differunt à membris cerni, nisi propter diuersitatem animæ cerui ab anima leonis. & si esset possibile ut anima leonis existeret in corpore cerui, tunc natura ociose ageret. & hoc etiam manifestum est in diuisis eiusdem speciei. & ideo diuersi sunt mores. & ex hoc destruximus opinionem Pythagoricam.

Membra
cerui non
differunt a
membris
leonis, nisi
quia aīa
differt ab
aīa. confir-
matio. 2. de
Aīa. cōm.
60.

Confutatur

A Confutatur opinio, Animam harmoniam esse asserens.

Cap. 1.

Alia autem opinio quædam tradita est de anima, credibilis quidem multis: & neq̃ vna minor his quæ dicta sunt: rationes autem tanquam directiuas præbens, & in communi factis rationibus. Harmoniã enim quandam ipsam dicunt. Etenim harmoniam temperamentum, & compositionem contrariorum esse: & corpus componi ex contrarijs.

SOPH. Traditur etiam alia quædam de Anima opinio, probabilis illa quidem multis, & nulla earum inferior quæ circumferuntur: quæ tamen veluti ii qui magistratu abissent, etiam in communibus disputationibus rationes retulit. Harmoniam enim quandam eam nonnulli dicunt: etenim harmoniam temperationem, & compositionem esse contrariorum, & corpus constare ex contrarijs.

B Et est alia opinio, de qua multi contenti sunt, & non est minor opinionibus prædictis. Dicunt enim q̃ est aliqua compositio harmonica. harmonia enim est admixtio, & compositio contrariorum & corpus est compositum ex contrarijs.

34 Cùm compleuit contradictionem eius, quod dictum est in Timæo, reuersetur ad contradicendum sermoni dicentis animam esse formam ex congegatione, & harmonia propria elementorum. & quia ista opinio est valde sufficiens, dixit & est hic alia opinio de anima. D. d. Dicunt enim q̃ est aliqua compositio harmonica, & c. id est dicunt enim q̃ anima est aliquod harmonicum, & aliqua compositio ex compositionibus elementorum in te composita admixta ex eis. & dixerunt hoc, quia opinabant q̃ harmonia est compositio, & admixtio contrariorum, & q̃ corpus est compositum ex contrarijs. ergo in corpore est harmonia: ergo est anima.

C Et quidem harmonia, quædam ratio compositorum est, aut compositio: animam autem neutrum possibile est esse horum. Amplius aut mouere non est harmoniæ: animæ autem attribuunt oēs hoc.

SOPH. Atqui Harmonia ratio quædam est commixtorum, vel etiam compositum: Anima autem neutrum horum esse potest. Præterea mouere non est harmonia: quod tamen oēs ferè dixerim animæ potissimū tribuunt.

Licet harmonia sit proportio inter res admixtas, aut compositio: anima aut non est alterum istorum duorum. Et etiã harmonia non est innata mouere: & in hoc proprie cōueniunt oēs animam habere.

35 Cùm dixit hanc opinionem, incipit contradicere ei, & dixit q̃ harmonia, quam dicunt esse animam, aut est proportio inter res admixtas ex elementis: & hoc erit, si compositio corporis ex elementis est sicut modum compositionis: aut anima est ipsa compositio, si compositio ex elementis est sicut cinatio,

cinatio,

De Anima

Præ rō
tra dicen-
tes aiam
harmonia
esse.

cinatio, non admixtio. v.g. compositio domus ex lapidibus, & lateribus. **D**
D.d. anima autem non est alterum istorum duorum. & intendit, vt dixi-
mus, & dicemus post. D.d. Et etiā harmonia non est innata mouere, &c.
id est & apparet cito q̄ harmonia non est anima: quia oēs conueniunt in
hoc, q̄, aia mouet, & non possunt dare modū, fm quē harmonia moueat.

Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & om-
nino de corporeis virtutibus, q̄ de anima: Manifestum autē si ali-
quis tentauerit reddere passiones & opera animæ harmonia qua-
dam: difficile enim adaptare.

50 P H.

*Magis autem quadrat dicere, harmoniam de sanitate, & omnino
de corporeis virtutibus, quam de Anima. Quod apertissimum erit, si
quis tentaueris attribueret affectus & munera animæ alicui har-
monia: difficile enim est accommodare.*

Et dignius est, & melius dicere q̄ harmonia currit cursu sanita-
tis, & vniuersaliter currit cursu alicuius, s. bonitatum moralium
corporalium, non cursu animæ. & hoc manifestum est valde, cū
homo laborauerit in p̄ficiendo passiones animæ, & actiones eius
p̄ aliquā harmoniā. conuenientia enim in hoc est valde difficilis.

56 Et melius est existimare q̄ harmonia est de corporibus currens cursu
sanitatis, id est cursu formarum, quæ sunt in animato, in eo quod est ani-
matum, non cursu animæ, neq; formarum, quæ sunt in anima: & siue har-
monia sit compositio, aut proportio agens mixtionem, & complexionē.

D.d. & hoc manifestum est valde, &c. i. & differētia inter formas corpo-
rales attributas elemētis, & formas attributas animæ, manifesta est ex hoc,
q̄ possumus attribueret in formis corporalibus diuersitatē cōtingentem
in actionibus, & passionibus corporum compositioni factæ in eis ex ele-
mentis: ita q̄ possumus dicere q̄ actio carnis in manu est alia ab actione
ossis propter mollietatem, & humiditatem carnis, & duritiem, & siccitatem
ossis, & non possumus dicere per quam complexionem, & per quam cō-
positionem differunt actiones sensus ab actionib⁹ intellectus, & actiones
virtutis sensibilis ab actionibus virtutib⁹ moriū. Et hoc, quod dixi, est
vna dubitationum contingentium dicenti esse animam proportionē ele-
mentorum, aut aliquod consequens proportionem.

Secūda rō
cōtra opi-
nionē di-
cētū ani-
mā har-
monia esse.

Amplius autem qm̄ dicimus harmoniam in duo respicientes,
maxime quidem propria magnitudinum in habentibus motum
& positionem, compositionem ipsorum: cum sic cōgruant, vt nul-
lum congenericum permittatur. hinc autem & eorum quæ miscen-
tur rationem, neutro quidem igitur modo rationabile est: com-
positio autem partium corporis, multum inuestigabilis est: mul-
tæ enim compositiones partium, & multipliciter sunt. cuius igit
& quō

A & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse: aut & sensitivum, aut appetitivum.

SEPH. Præterea si dicamus harmoniā ad duo spectantes, propriissimè quidem in magnitudinibus iis quæ habent motum & positionem, compositionem earum: cum adeo hærent, vt nihil prorsus eiusdem generis admittant: atq; hinc etiam permixtorum rationem, profecto neutro quidem modo rationi consentaneum fuerit. partiū tamen composito nullo negotio refelli potest: multæ enim cōpositiones sunt partium, eaq; varic. Cuius igitur, aut quo tandem pacto existimare oportet intellectum esse compositionem, aut etiam sensitivum, aut appetitivum?

Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, nisi intendendo alterum duorum: secundum autem verū apud magnitudines, cū habent motum, & situm. tunc igitur intenta est compositio earum, cum fuerint superpositæ tali superpositione, in qua nō potest intrare inter eas aliquid sui generis: quod autē extrahitur ex hoc, est proportio, quæ est rerum istarum: nō est igitur rectum dicere neq; de altera istarum duarum intentionum. Compositio autem partiū corporis facile potest determinari. cōpositiones enim partium corporis multæ sunt. Intellectus igitur cuiuslibet partis debet compositio existimari, & quomodo & sensus compositio cuiuslibet: partis, & desyderium compositio cuius partis?

17 Dicit Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, & sentimus ipsam nisi per duo. & est vnum, quod dicitur harmonia in rei veritate, qñ fuerint magnitudines habentes motum, & situm, & fuerint compositæ ad inuicem, & fuerint superpositæ, ita q̃ inter illas nulla magnitudo sui generis possit intrare. quod autē assimilatur huic, & trahitur ab eo, est proportio, quæ fit in rebus admixtis, antequam admisceantur. Et, cū notificauit q̃ harmonia dicitur his duobus modis, incēpit declarare q̃ nō est rationabile dicere q̃ anima est altera istarum duarum intentionum, & dixit non est igitur rectum dicere, & c. i. non est rationabile dicere vt differētiz partium animæ sint datæ ex altera istarum duarum intentionum. v. g. dicere q̃ intellectus est talis harmonia, & sensus talis, & desyderium tale: sicut est rationabile in partibus corporis. D. incēpit declarare hoc, s. q̃ hoc rationabiliter dicitur in partibus corporis, sed nō in partibus animæ, & dixit. Compositio autē partium corporis, & c. i. & hoc fuit sic, quia perficere formam cuiuslibet membrorum corporis, & dare essentiam eius p̃ compositionem est facile, quia manifestum est sensui q̃, compositiones eorum diuersæ sunt, & multifariæ. scire autem quæ compositio approprietur intellectui, & quæ sensui, & quæ desyderio, hoc impossibile est vt detur ratione. Et hæc est quasi alia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, aut proportionē. prima enim dubitatio est, quia illi nō possunt

Tercia rō
cōtra eandē
dē opionē

De Anima

possunt perficere actiones, & passiones animæ per compositionē ista autem, quia non possunt perficere diuersitatem substantiæ eius propter diuersitatem compositionis, & indifferenter in hoc, quod cōtingit eis, siue formæ entium compositorum fuerint ex vera harmonia, aut ex harmonia abstracta à vera.

Similiter autem inconueniens & rationem mixtionis esse animam: non enim eandem habet rationem commistio elementorū sicut quam caro, & sicut quam os. accidet igitur multas animas habere, & sicut omne corpus. siquidem omnia ex elementis commixti sunt: commistionis autem ratio harmonia & anima.

SOPH. *Pari quoque modo absurdum est animam esse permixtionis rationem: non enim eandem obtinet rationem elementorum permixtio, quæ caro, & quæ os permixtū est: itaque fiet ut multas habeat animas; easque per vniuersum corpus: si quidem omnia ex elementis permixti sunt: ratio uero permixtionis harmonia est & anima.*

Et est etiam alia dubitatio, ut anima assimiletur mixtioni, mixtio enim elementorum, quæ sit caro, & os non est eiusdem proportionis. Ex quo contingit ut in corpore sint multæ animæ, & in toto corpore: cum omnia membra fuerint ex mixtione elementorū, & proportio mixtionis fuerit harmonia, & anima.

58 *Ista est Tertia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, & mixtionem elementorū. contingit enim eis ponere quodlibet membrum habet animam particularem, & vniuersum corpus animam vsem. Quæ igitur est ratio inter proportionem, quæ facit animam, & quæ facit membrum. Quoniam, si anima, sicut quod anima est proportio mixtionis, & compositionis, aut illud, quod sit ex proportionē mixtionis, & compositionis, & formæ membrorum sunt aut harmonia, aut proportio, aut aliquid factum ex proportionē: manifestū est quod contingit ex hoc ut in quolibet membro sit anima, & in toto corpore sit anima. Aut dicent, quæ est differentia inter harmoniam, & proportionē, quæ facit animam, & quæ facit membrum: cum omnia membra fiant ex mixtione. & anima ex mixtione. Et ista dubitatio similis est primæ, in qua interrogauit quæ mixtio approprietur unicuique virtutum animæ.*

Inuestigabit autem hoc utrumque aliquis ab Empedocle: vnum quodque enim horum, ratione quadam dicit esse, vtrū igitur hæc ratio anima est, aut magis alterū aliquod cum sit, in partibus in sit. Amplius autem utrum concordia cuiuslibet mixtionis causa, aut eius quæ sicut rationem: & hoc utrum ratio est, aut aliquid præter rationem.

SOPH. *Hoc etiam aliquis ab Empedocle peteret: nam vnumquodque eorum ratione quadam constare dicit: Vtrum igitur anima est ratio, an potius, cum*

A cum aliquid aliud sit, membris accedit? Ad hac Vtrum amor cuiuslibet permixtionis est causa, an eius que in ratione consistit? Atque hac eadem Vtrum ratio, an aliquid aliud est præter rationem?

Et debet homo quærere ab Empedocle. Empedo. enim dicit quod quodlibet membrorum est in aliqua proportionem. Vtrum igitur proportio sit animæ, aut anima est aliud, sed sit in membris. Et quærendum est etiam vtrum amicitia est causa mixtionis cuiuslibet, aut non est nisi causa permixtionis in aliqua proportionem. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud.

59 Dicit & quærendum est ab Empedocle hanc dubitationem. dicit enim quod forma cuiuslibet membri non est nisi per aliquam proportionem factam apud compositionem elementorum in eo. & cum opinio eius sit talis, quærendum est ab eo, vtrum proportio, quæ est substantia membri, sit anima, aut aliud, sed sit in membris ab extrinseco. Et intendit si igitur dixerit quod sit proportio membrorum, continget ei quod quodlibet membrum habet animam. & si dixerit aliud, continget ei dare diuinitatem. D. d. Et quærendum est etiam vtrum amicitia, quam opinatur esse causam mixtionis, sit cuiuscunque mixtionis. & intendit & si dixerit quod est causa cuiuslibet mixtionis, contingit ut ex omni mixtione sit membrum, & anima. & si dixerit quod est causa alicuius mixtionis, oportet ipsum dare causam cuius sit mixtionis: & maxime si mixtio faciens membra sit alia à mixtione faciente animam.

D. d. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud. & intendit, ut mihi videtur, & si dixerit quod sit proportio, tunc proportio non existit ante mixtionem, sed agens debet esse aut patiente. & si dixerit aliud, quid igitur erit? Et quasi intendit notificare quod illæ tres dubitationes, contingentes dicentibus animam esse complexionem, aut compositionem contingentes Empedo. & contingentes ei proprie istæ dubitationes, quas dixit, propter hoc, quod ponit amicitiam, & litem.

C Hæc quidem igitur habent huiusmodi dubitationes. si vero alterum est à mixtione anima, quid igitur aliquando simul carnis esse, interimitur & alijs partibus animalis? Adhuc autem si quidem non vnaquæque partium habet animam, & si non est anima ratio compositionis, quid est propter quod corrumpitur, anima deficiente?

SOPH.

Ac de his quidem eiusmodi dubitationes oriuntur. Quod si anima diuersum est à permixtione, cur vna cum carni esse, reliquis etiam animalis partibus tollitur? Ad hac si non vnaquæque partium habet animam, si non est anima ratio permixtionis, quid est quod abscedente anima corrumpitur?

Istæ igitur sunt dubitationes. Et si anima sit aliud à mixtione, qua de causa tollitur, si tollitur propter mixtionem, quæ inueniatur

De Anima

batur in carne, & in alijs mēbris in animalibus? Et etiam, si quodlibet membrum corporis non habet animam, & anima non est proportio mixtionis, quid est igitur hoc, quod corrūpitur, quando separatur ab anima?

- 60 Istæ igitur sunt dubitationes, contingentes dicentibus animam esse cōplexionem: licet dicens hoc possit in hoc dare aliquam rationem. quoniam, si anima est aliud à mixtione, & à complexione, quare corrumpitur cum corruptione cōplexionis? si enim est aliud à forma carnis, & à forma mēbrorum, & tamen inuenitur in membris, quare corrumpitur cum corruptione membrorum? Et etiam, si anima nō est complexio, & mixtio, quare corrumpantur membra, quando separātur ab anima? nisi in membris sit aliud corruptibile, quando anima separatur. quid est ergo illud?

Quod quidem igitur non harmoniam possibile est esse animā, neq; circulariter moueri, manifestum est ex dictis: Secundum autē accidens moueri sicut diximus est, & mouere se ipsam: vt moueri quidē in quo est, hoc autem moueri ab anima, aliter autem nō est possibile moueri secundum locum ipsam.

- Nec igitur harmoniam posse esse animam, neq; in orbem ferri, perspicuum ex dictis est: moueri tamen, & mouere seipsam per accidens, vt diximus, potest: verbi causa moueri quidem id in quo est, atq; id demum moueri ab anima. Alio autem modo haudquaquam fieri potest, vt loco moueatur.

Quoniam autem anima impossibile est vt sit harmonia, aut vt moueatur circulariter, manifestum est ex prædictis. qm̄ vero mouetur accidentaliter, sicut diximus, & mouet se, hoc non est, nisi quia anima mouetur per illud, in quo est. & hoc etiam mouetur ab anima. fm̄ autē alium modū impositū est vt moueatur in loco.

- Cū destruxit q̄ anima est aliquid mouēs se essentialiter, aut harmonia, aut complexio, incēpit facere rememorationem, & declarare q̄ non contingit ei mouere se, nisi accidentaliter, & dixit Quoniam autē aīa, &c. & intendit per hoc, quod dixit, aut vt moueat, aut vt moueatur in circuitu, id est aut moueat se essentialiter, vt existimatum est de corporibus celestibus, quæ mouentur circulariter. Et, cū declarauit quod impossibile est vt moueatur ex se essentialiter, incēpit declarare quod hoc possibile est accidentaliter, & dicit, quoniam verō mouetur accidentaliter, &c. id est quoniam verō mouetur accidentaliter, & mouet se accidentaliter, necessarium est quod anima videtur moueri p̄ illud, in quo existit, scilicet corpus, quando corpus illud mouetur ab ea. sed alio modo impossibile est vt anima moueatur in loco.

a la mouetur, & mouetur, sed p̄ acc̄s. Idē s̄ cō. 41.

Exami-

A Examinantur dubitationes nonnullae Animam moueri persuadentes. Cap. 3.

Rationabilius autem dubitabit utique aliquis de ipsa tanquam quae mouetur, in huiusmodi considerans: dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere: amplius autem, irasci, & sentire, & intelligere: haec autem omnia motus esse videntur. Unde opinabitur aliquis ipsam moueri.

107H.

Sed aptius de ipsa quaerat quispiam, ut de ea qua moueatur, ad haec animaduertens. Dicimus enim animam angī, letari, confidere, timere. ad haec, irasci, sentire, ratiocinari: quae omnia esse motus videntur. Quam obrem eam aliquis moueri putauerit.

Sed est quaestio cogens ad dicendum, quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, & au-
B descit, & timet, & irascitur, & sentit, & distinguit, & omnia ista videntur esse motus. Unde homo existimat quod anima mouetur.

61 Cum declarauit quod impossibile est ut anima moueatur, nisi accidentaliter, dedit dubitationem super hoc, & dixit. Sed est quaestio cogens ad dicendum quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, &c. & omnia ista reputantur esse motus. & propter has duas propositiones existimatur quod anima mouetur. v. g. anima contristatur: & cum tristitia est motus: ergo anima mouetur.

Hoc autem non est necesse: si enim & maxime gaudere, aut dolere, aut intelligere, motus sunt: & vnumquodque moueri aliquid, moueri autem est ab anima, ut irasci, aut timere, in eo quod cor quodam modo mouetur: Intelligere autem forsitan huiusmodi est, aut alterum aliquod. Horum autem accidunt, alia quidem secundum loci mutationem quorundam motorum: alia autem, secundum alterationem: qualia autem & quomodo, alterius rationis est.

C

107H.

Quod tamen non est necessarium: Nam tamen si vel maxime angī, vel letari, vel ratiocinare, motus sunt: atque horum vnumquodque est moueri: tamen moueri ab anima est, ut irasci, ut timere, eo quod cor ita mouetur: Ratiocinari autem, aut eiusmodi fortassis est, aut aliud quidpiam. Horum autem partim eueniunt, dum latrone aliqua mouetur: partim dum alteratione: Quae nam porro illa sint, et quomodo, id alio pertinet.

Et hoc non est necessarium, quoniam, si contristari, & timere, & distinguere sunt motus: & quodlibet eorum moueat aliquid: tunc hoc mouere non est nisi mouere ab anima. v. g. irasci enim est motus ad cor, scilicet cor inflatur, & distinguere est motus, scilicet quod tale membrum currit tali cursu: & rectum est ut aliquid currat tali cursu. Et quaedam
istorum

De Anima

istorum accidunt fm translationem rerū, & quædam fm altera- **D**
tionem. quæ aut sunt ista, & quō fiunt, proprium est alijs sermoni.

63 Dicit & licet concedamus ista esse motus, tamen nō est necessarium vt
sint motus animæ. qm̄, si timere, & distinguere sint motus: & quilibet mo-
tus istorum appropriatur alicui membro corporis: tunc isti motus nō de-
bent attribui, nisi in illis membris: & illa motio non est in membro, nisi
ab anima. v.g. qm̄ irasci videtur esse propriū cordi, s. q̄ cor mouetur hoc
motu, & tumescit: & similiter timere videtur esse proprium cordi, cum cō-
stringatur. Et, cum manifestum est q̄ isti duo motus debēt attribui cor-
di, incipit quætere cui membro attribuatur intelligere, si sit motus, & di-
xit. & distinguere est motus, s. q̄ tale membrum currit tali cursu. ita cecidit
in scriptura & intendit q̄, si distinguere sit motus, opinandum est q̄
aliud membrum est ei proprium, sicut cor iræ. & dixit hoc, quia iam de-
claratum est q̄ omne motum est corpus. D.d. & rectū est vt aliquid cur-
rat tali cursu. ita cecidit in scriptura, & intendit q̄ rectū est q̄ aliquid mem-
brum currat tali cursu, aut in omnibus passionibus animæ, si omnes sunt **E**
motus: aut in quibusdam, si est in eis aliquid, in quo non est motus. & eo-
rum, & in quibus sunt motus, quædam mouentur fm locum, & quædam
secundum alterationem. D.d. quæ autē sunt ista, & quomodo, &c. i. quæ
autem membra sunt ea, quæ mouentur vnoquoq; istorum motuum in
vnaqua; partiū animæ, & quomodo mouentur, proprium est alijs loco.

9-Phy. 12. Et dixit hoc, quia in hoc loco tantum est necessarium quōd isti motus
sint essentialiter in rebus corporeis, & diuisibilibus, vt declaratum est in
sermonibus vniuersalibus.

— Dicere autem irasci animam simile est, et si aliquis dicat eam te-
xere vel ædificare: melius est enim fortassis nō dicere animam mi-
sereri, aut addiscere, aut intelligere, sed hominem anima: hoc autē
non tanquam motu in illa existente: sed aliquando quidem vsq;
ad illam, aliquando autem ab illa: vt sensus quidem ab his, remini-
scentia vero ab illa, ad eos qui sunt insensituius mot⁹, aut quietes. **F**

SOPH. Dicere autem irasci animam: vel timere, simile est atq; si quis di-
cat animam texere vel ædificare: melius enim fortassis est non dice-
re animam miseri, aut discere, aut ratiocinari: sed hominem anima.
Quod non ita intelligendum est, quasi motus in illa sit: sed interdū qui-
dem vsq; ad illam: interdum vero ab illa. verbi causa, sensus quidē ex
his: recordatio vero ab illa, ad eos motus siue mansiones, quæ sunt in
sensuum instrumentis.

Dicere autem q̄ anima irascitur est simile ei, quod textit, aut edifi-
cat. melius enim videtur non dicere q̄ anima habet pietatē, aut
docet, aut distinguit, sed dicere q̄ homo facit hoc propter animā.
& hoc non est, quia motus venit ad ipsam, & fit in ea: sed quādoq;
peruenit

¶ peruenit ad ipsam, & quandoq; est ex ea. v. g. q; sentire est ab istis rebus: rememoratio autem est ab anima.

64 Quia facit hominem errare hoc, quod est in consuetudine dicendi, q; anima irascitur, & timet, vnde existimatur q; isti motus sint existentes in anima absq; corpore, & q; anima mouetur essentialiter istis, incepit declarare q; hoc non dicitur nisi fm similitudinem, & q; isti motus ita sunt, sicut motus, qui sunt in membris apparentibus, sicut edificare, & texere: & q; in nullo differt, nisi quia membra illa sunt interiora, & hæc exteriora.

¶ Et dixit, dicere autem q; anima irascitur, &c. i. quæ admodum motus toris, & edificatoris non attribuitur animæ, nisi accidentaliter, ita est motus iræ, & timoris. D. d. melius enim videtur non dicere, &c. i. & ideo melius est vt locutio sit in omnibus istis actionibus, q; homo facit hoc p animam, non q; anima distinguitur, aut edificet, aut addiscat, aut habeat pietatem: sed homo addiscit per animam, aut distinguit per eam. D. d. & hoc

¶ non est, quia motus est in anima, &c. i. & isti motus non existunt in aia: sed principium motionis in quibusdam eorum est extrinsecus, & finis eorum est in anima. Et, cum declarauit q; principium quorundam istorum motuum est extrinsecus, & finis eorum in anima, dedit exemplum, sed in translatione à qua dicimus, dimiuta est. & intendit q; motus, cuius principium est extrinsecus, & finis in anima est motus, sensus & motus, cuius

¶ principium est in anima, & finis extra, est motus rememorationis. & iste motus rememorationis forte puenit ad sensum, & forte non. virtus enim rememoratua, qñ mouerit imaginatiua, tunc forte imaginatiua mouebit sensibilem, & forte non. Et hoc manifestum est in alia translatione sic. & dicere q; anima irascitur est quasi dicere q; texit, aut edificat sed melius est non dicere q; anima gaudet, aut addiscit, sed homo per animam. & non quia motus peruenit ad ipsam, & fit in ea: sed quandoq; peruenit ad ipsam, vt sensus, qui reddit illud, quod reddit ad ipsum à sensibilibus: & quandoq; fit motus principium ab ea, vt in memoracione. & tunc aut remanebit in ea, & non pertransibit ad aliud: aut veniet ad sensus, & transmutabit eos. Et intendit per hoc, quod dixit, nō est quia motus venit ad ipsam, & fit in ea. i. nō, quia anima est subiectum istius motus, dicitur habere ipsum. Et intendit p hoc, quod dixit, & tunc aut remanebit in ea, &c. id est q; iste motus, cuius principium est ab anima, scilicet rememoratio, forte remanebit in corpore, quod est iustum istius virtutis: & forte pertransibit ad aliud, quousq; perueniat ad sensus, id est ad instrumenta sensuum.

Motus cuius principium extrinsecus & finis in aia, est motus sensus oppositum co. 3. huius primi. Vide eod. Zim.

¶ Intellectus autem videtur infieri substantia quædam existens, & non corrumpi. maxime enim corrumpetur vtiq; ab ea quæ est in senio debilitare: nunc autem fortassis quemadmodum in sensitiuis accidit: si enim accipiat senior oculum huiusmodi, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Quare senium non est in sustinendo aliquid animam, sed in quo, sicut in ebrietatibus & infirmitatibus.

De Anim. cū cō. Auer.

E Intelle-

De Anima

SOPH. *Intellectus autem videtur accedere, ac substantia quadam esse, nec intrare. nam ab ea potissimum habetatione qua in senio fieri solet, labefactatur. nunc vero ut in sensoris evenit: nam senex nactus oculum talem, videbit utiq, sicut et iuuenis. Quare senectus non est eo quod anima aliquid sit passa, sed id in quo: quemadmodum in ebrietatibus fit & in morbus.*

Intellectus autem videtur esse substantia aliqua, quæ fit in re, & non corrumpitur. Quoniam, si corrumperetur, magis dignum esset ut corrumperetur in fatigatione, quæ est apud senectutem. sed videmus quod illud, quod accidit in sensib⁹ ex hoc, accidit in corpore. senex enim si reciperet oculum iuuenis, videret ut iuuenis. senectus igitur non est dispositio, in qua anima patitur aliquid, sed dispositio in qua anima est sicut est apud ebrium, & ægrotum.

65 Cùm concessit quod anima mouetur accidentaliter, i. propter subiectum, per quod constituitur, & propter hoc est generabilis, & corruptibilis, incepti declarare quod intellectus materialis inter partes animæ videtur esse non mobilis, neque accidentaliter etiam. est. n. non generabilis, & non corruptibilis, nisi secundum illud, in quo agunt ex corpore, aut secundum illud, à quo patitur: quia habet instrumentum corporale, quod corrumpitur per suam corruptionem: sicut est dispositio in alijs virtutibus animæ. Et dixit. Intellectus autem videtur esse substantia, &c. & intendit hic per intellectum, intellectum materiale, qui comprehendit intentiones omnium entium. D. d. Quoniam, si corrumperetur, &c. id est quoniam, si corrumperetur, haberet instrumentum corporale: esset enim virtus corporis. Et, si haberet instrumentum corporale, accederet ei apud senectutem illud, quod accidit senibus: & tunc debilius intelligeret intentiones rerum intelligibilium. sed non est sic: & tunc necesse est ut non habeat instrumentum corporale.

Intellectus materialis est compositiones rationis omnium entium. Idem 3. de anima 1. c. 4. 5. & 36.

1. de anima 1. c. 20. & hic i textu sequenti.

& cùm iste intellectus non corrumpitur in se, tunc illud, quod corrumpitur in se, est passio, aut actio eius per corruptionem eius, à quo patitur: cùm illud, à quo patitur, sit intra corpus, ut declarabitur post. Deinde dicit sed videmus quod illud, quod accidit in sensibus ex hoc. id est sed, quia videmus hoc, quod accidit in sensibus ex fatigatione apud senectutem, potest attribui virtuti sensitivæ tali modo, scilicet non quia virtus transmutata est, & inueterata, sed quia illis, per quæ intelligit, accidit fatigatio. verbi gratia artifex, cuius actio fatigatur propter fatigationem instrumenti, non propter seipsum. & cùm ille sermo sit sufficiens in sensibus, quanto magis in intellectu. Deinde dixit, senectus igitur non est dispositio, &c. id est & sicut senectus, & inueteratio contingens homini secundum hanc rationem, non est dispositio, in qua anima patitur ad viam corruptionis: sed dispositio, quæ accidit ei apud senectutem est similis dispositioni, quæ videtur accidere ei apud ebrietatem, & æritudinem. existimatur enim quod anima apud hæc duo non patitur ad corruptionem, & maxime apud ebrietatem. Et iste sermo

A sermo postremus est sufficiens, non demonstratiuus. Sed cōsuetudo Aristotelis est inducere sermones sufficientes, aut post demonstratiuos, aut in locis, in quibus non potest inducere sermones demonstratiuos.

Cōsuetudo Arist. ē inducere sermones sufficientes, aut post demonstratiuos, aut in locis, in quibus si potest inducet sermones demonstratiuos. Vide idē. 1. Cor. c. 1. & quib.

Intelligere autem & considerare marcescunt alio quodam interius corrupto: ipsum autem impassibile est. Intelligere autem aut amare & odire, non sunt illius passionēs, sed huius, habētis illud sūm q̄ illud habet: quare & hoc corrupto, neq; memoratur, neq; amat: non enim illius erant, sed cōis, q̄ quidem destructum est: Intellectus autē fortassis diuinū aliquid & impassibile. Quod quidē igitur non possibile moueri animam, manifestum est ex his: si autē penitus non mouetur, manifestum quoniam neq; ā se ipsa.

SOPH.

Itaq; & intelligere & contemplari languescit, dum aliud quidpiā intus corrumpitur: at ipsum impatibile est. Ratiocinari autē, & amare vel odire, non sunt illius passionēs, sed eius quod habet illud, quatenus illud habet. Itaq; hoc corrupto, nec meminit, nec amat: non enim illius erāt, sed communis illius, quod interijt: Intellectus autem fortasse diuinus quiddam est, & impatibile. Ex his igitur animam moueri nō posse perspicuum est. Quod si omnino non mouetur, constat eam neq; ā se ipsa moueri posse.

Et intelligere, & cōsyderare diuersantur, quādo aliquid aliud corrumpitur intus: ipsum autem in se nihil patitur. Distinctio autem, & amor, & odium non sunt esse illius, sed istius sūm q̄ habet. Ideo etiam, cū hoc corrumpetur, non rememorabimur, neq; diligemus alios. nū igitur est illius, sed eius, quod est cōe, quod amittebatur. Intellectus autē dignius est vt sit aliquod diuinū, & impassibile. Quod igitur impossibile est vt anima moueatur manifestū est, & si oīno non mouetur manifestū est q̄ non mouet, neq; ex se.

66 Cū posuit q̄ intellectus, qui intelligit intelligibilia, neq; est generabilis, neq; corruptibilis, sed intelligere, quod est actio istius intellectus, videtur generabile, & corruptibile, incepit dare modum, ex quo contingit hoc: & est, q̄ illud, quod intelligit, est intra corpus, & est generabile, & corruptibile, & dixit. Et intelligere, & cōsyderare diuersantur, & c. id est & accidit q̄ intelligere quandoq; sit in potentia, quandoq; in actū: non, quia intellectum est generabile, & corruptibile: sed quia intra corpus corrumpitur aliquid aliud, vel ei*, in quo est intelligere. Deinde dicit, ipsum autem in se nihil patitur. scilicet intellectus imaginans. & post declarabit q̄ hæc est res imaginans, vel imaginata: aut intelligens, vel intellecta: & est illud, quod vocat in Tertio tractatu intellectum passibilem. Et, cū dedit modum dissolutionis quæstionis, in qua quæritur quomodo intellectus

E ij intel-

De Anima

intelligens non est generabilis, aut corruptibilis, & intelligere, quod est **D** sua actio, sit generabilis, & corruptibilis, incipit etiam declarare de virtutibus, licet, cum fiat attributa intellectui, videantur generari & corrumpi, quia illae virtutes non sunt intellectus aeterni. Et facit hoc, ne accedat quæstio in hoc, quod dixit in intellectu materiali in Tercio tractatu, scilicet quomodo intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis: & nos posuimus quod post mortem neque diligimus, neque odimus, neque distinguimus.

3. de A^a
102. c. 10.

Deinde dicit. Distinctio autem, & amor, & odium, &c. id est distinctio autem, quæ attribuitur virtuti cogitativæ, & amor, & odium, quæ attribuitur rationi, scilicet quæ accipiunt actionem rationis. videtur enim in hac parte animæ quod sit aliquod rationabile, quod est obediens intellectui in hominibus bonis. ista igitur non sunt actiones ipsius intellectus: sed sunt actiones virtutum habentium hanc rationem, scilicet quod habent illam actionem.

Et addidit hanc conditionem, scilicet secundum quod habent: quia impossibile est ut istae virtutes sint, nisi cum intelligere: sed, si attributa fuerint eis, non erit attributio secundum quod sunt. Deinde dicit. Ideo etiam, cum hoc corrumperetur non rememorabimur, neque diligemus. id est &, quia hæ actiones sunt in nobis à virtutibus generabilibus & corruptibilibus, alijs à virtute, quæ est intellectus materialis, scilicet qui comprehendit intentiones universales, non potest aliquis dubitare, & dicere quod, si intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis, quare non rememoramur post mortem, neque diligimus, neque odimus. hæ enim actiones sunt virtutum aliarum ab illa virtute. D. d. intellectus autem dignius est ut sit aliquod diuinum, & non passibile, id est non transmutabile propter mixtionem cum materia. D. d. Quod igitur impossibile est, &c. id est manifestum est igitur ex hoc sermone, quod impossibile est ut anima moveatur. in quibusdam autem partibus, scilicet in intellectu, neque essentialiter, neque accidentaliter: in quibusdam vero accidentaliter, non essentialiter: & cum declaratum fuerit quod non movetur omnino ex se: quia necessarium est in omni moto ex se, quod est proprium: in animalibus, ut moveatur ex se essentialiter, & non convertitur.

Alia I quibusdam partibus non movetur, neque essentialiter, neque accidentaliter, ut in intellectu: in quibusdam vero movetur accidentaliter tantum.

Multum autem his quæ dicta sunt irrationabilius, dicere animam esse numerum mouentem se ipsum: in sunt enim his impossibilia, primo quidem ex ipso moveri accidentia, propria autem, ex eo quod dicunt ipsam esse numerum. Quomodo enim oportet intelligere unitatem motam, & à quo, & quomodo, impartibilem & indifferentem existentem? si namque est mota & mobilis, differre oportet.

SOPH.

Sed multo magis, quam quæ dicta sunt à ratione distat, dicere animam numerum se ipsum mouentem: adsunt enim his impossibilia. primum, quæ ex ipso moveri accidunt: deinde peculiariora quedam, ex eo scilicet quod dicant eam esse numerum. Quomodo enim oportet intelligere unitatem quæ moveatur, & à quo, & quomodo: cum impartibilis

A sibilis sit, & nullam habeat differentiam? Nam si est motiva & mobilis, differre eam oportet.

Et magis remotus à ratione est sermo, qui dicit animam esse numerum mouentem se. contingunt enim hoc dicenti multa impossibilia, & primo ea, quæ contingunt dicenti animam moueri: & postea quæ contingunt ex dicere eam esse numerum. Nescimus enim quomodo intelligimus vnitatem motam, & à quo mouetur, & quomodo mouetur: igitur oportet vt diuersetur.

67 Cùm compleuit contradictionem ad vtentes motu tantum in definitione animæ, inccepit contradicere eis, qui cum motu vtuntur numero, & dixit. Et magis remotus, &c. i. & iste sermo in anima est minoris sufficientiæ omnium sermonum, s. sermo dicentis animam esse numerum se mouentem. contingunt enim ei multa impossibilia. & primo illa, quæ contingunt dicenti animam esse aliquod mouens se: & postea ea, quæ contingunt, quia ponunt eam esse numerum mouentem se. D. d. Nescimus, &c. idest nescimus enim quomodo intelligitur vnitas semp mota. omne enim motum habet situm: & vnitas non habet situm. Et similiter impossibile est et intelligere quomodo mouetur, quousq; diuidatur in aliquod motum, & in aliquod mouens, fm qd diuiditur illud, quod mouet se. vnitas enim in se non diuiditur. Et si sit etiam impossibile est intelligere quomodo mouet. qm illud, quod non diuiditur, non mouetur. vt declaratum est. D. d. igitur oportet vt diuersetur idest si est aliquis modus, fm quem mouetur, & alius, fm quem mouet, oportet vt isti modi diuersentur: & sicerit diuisibilis fm intentionem. vnitas autem non diuiditur aliquo modo.

Prima rō
contra po
nentes ani
mā ēē nu
merum.

6. Phy. r. c.
26. 87. &
88.

Amplius autem, quoniam dicunt lineam motam facere plantam, punctum autem lineam: & vnitatum motus, lineæ erunt: punctus enim est vnitas positionem habens: numerus autem animæ iā alicubi est, & positionem habet. Amplius autem à numero si auferat quis numerum aut vnitatem, relinquit alius numerus: plantæ autē & aīaliū multa, diuisa viuunt & vident eandē aīam hēre specie.

207 H.

Item quia dicunt motam lineam planum facere: punctum verò lineam: & vnitatum etiam motus erunt lineæ. punctum enim vnitas est positionem habens. numerus verò anima alicubi tandem est, & positionem habet. Item si à numero quispiam numerum vel vnitatē auferat, relinquitur alius numerus: at verò planta & pleraq; animalia si sentur, viuunt, & eandem specie habere animam videntur.

Et etiam, cū dicunt qd, cū linea mouetur, faciet superficiem, & punctus lineam. punctus enim est vnitas habēs situm, sicut numerat animam in situ, & habet situm. Et etiam, si de numero diminuitur numerus, aut vnitas, remanebit alter numerus, & plan-

E iij tæ.

De Anima

tae, & plura animalia remanebunt viua, cum abscinduntur: & ta-
men reputatur q̄ anima eorum est illa eadem anima in specie.

68
Secūda rō. Cum dedit modos, ex quibus accidit vt iste sermo contradicat sibi, de-
dit et alia impossibilia, & dixit. Et etiam, cum dicunt, &c. i. & cum consue-
tudo est Mathematicorum dicere q̄, cum linea mouetur, fit superficies:
& cum punctus, fit linea: vnitates aut, si mouentur, necessarium est vt ha-
beant situm: & oīs vnitas habens situm est punctus: necesse est vt vnitates,
Terria rō. quas ponunt esse numerum aīx, sint puncta. & si sint puncta, & mota, ne-
cesse est vt faciant lineas, nō actiones animæ. D. dedit aliud impossibile,
& dixit. Et ēt, si de numero diminuitur, &c. i. & et modi numerorum di-
uerfantur fm magis & minus. si enim ex quaternitate auferatur vnitas, fiet
ternarius: & si addat, fiet quinaris. & nos videmus oē animatum ex plan-
tis, & plura ex animalibus, licet diminuat ab eis vna pars, tñ remanet il-
lud, quod remanet æquale in specie primo. vnde actio animæ videtur in
capitulo qualis, non quanti. & si actio animæ esset in quantitate, conuin-
geret vt anima, quæ remanet in plantis, esset diuersa in specie à priori.

Actio aīx
vi ē ī q̄li,
n i quāto.

✓ Videbitur autem vtique nihil differre dicere vnitates, aut corpo-
ra parua. et nanq̄ ex Democriti sphaeris si fiant puncta, maneat
autem solum quantitas, erit aliquid in ipso, hoc quidem mouens,
illud autem quod mouetur: sicut in continuo: non enim propter
hoc quod est magnitudine differre, aut paruitate, accidit quod di-
ctum est, sed quia quātum: vnde necesse est aliquid esse motiuum
vnitatum. Si autem in animali mouens anima, & in numero. Qua-
re non mouens & quod mouetur est anima, sed mouens solum.

SOPH. Nihil autem referre videatur, siue vnitates, siue parua corpuscula
dicantur: Etenim ex Democriti sphaerulis si fiant puncta, modo sola ma-
neat quantitas, erit in ipsa quidpiam quod moueat, & quidpiā quod
moueatur, quemadmodum in magnitudine: neq̄ enim quod magnitu-
dine differant aut paruitate, quod dictum est enunt, sed quia quantum
sunt: itaq̄, necessarium est adesse aliquid quod sit moturum vnitates:
quod si in animali id quod mouet anima est, etiam in numero. Quare
non quod mouet, & quod mouetur, aīa est: sed id dūtaxat quod mouet.

* a. Lipsius

Et potest homo dicere q̄ nulla est differentia inter vnitates, &
corpora parua. Fiunt enim ex sphaeris Democriti paruis puncta,
& remanet sola quantitas, quasi esset in eo aliquod motiuum, &
aliquod mouens, non enim, quia diuerfantur fm magnitudinem,
& paruitatem, continget hoc, quod diximus, sed quia quantum.
Et ideo necesse est vt sit aliquid, quod moueat vnitates. Si igitur
anima est mouens, etiam est numerus. vnde necesse est vt anima
non sit mouens, & motum, sed mouens solum.

Idest

- A** Id est, Et potest homo dicere q̄ nulla est dīa inter ponentem vnitates 69
 se mouentes, & ponentem has vnitates corpora parua, ponendo enim eas Quarta 18
 mouentes se, ponit eas corpora. & si non, q̄o intelligūt vnitates se mo-
 uentes. D. d. Huius enim ex sphaeris Democriti paruis pūcta. & intendit
 vt mihi videtur, & si r̄ qui ponit q̄ possibile est vt punctus moueatur, cō-
 cedit q̄ contingit ei q̄ punctus sit corpus. & ideo bene possumus dicere q̄
 sphaeræ Democriti, quæ mouentur ex se, adeo sunt parue, q̄ dicuntur pū-
 cta, punctus enim fm hanc positionem non est nisi corpus. Et, cum nar-
 raui hoc, dedit causam, propter quam possibile est in talibus punctis ima-
 ginari q̄ in eis sit aliquod quasi mouēs, & aliquod quasi motum, & dixit.
 & remanet sola quantitas, &c. id est vt mihi videtur, quoniam, cum fue-
 rint motæ, remanebit in eis sola quantitas, si auferat ab eis alias quantita-
 tes. & cum natura quātitatis remanet in eis, possibile est intelligere in eis
 aliquod motum, & aliquod mouens: sicut in corporibus. hoc enim nō ac-
 cidit corpori, nisi fm q̄ est corpus, non fm q̄ est magnum, aut paruum. f.
B q̄ sit motum ex se, & q̄ mouens in eo sit aliud à moto. Et hoc intende-
 bat, cum dixit sicut est in continuo, &c. id est q̄ res nō dicitur esse mota ex
 se, & vt mouens sit aliud in ea à moto, quod est corpus magnum, aut par-
 uum: sed quia est corpus continuum tantum. & ideo omnis ponens vni-
 tatem motam ex se, aut pūctum, necesse est ei ponere corpora parua. & sic
 in nullo differt ponens animam esse vnitates, aut pūcta se mouētia, à De-
 mocrito ponente eam esse sphaeras paruas. D. d. Et ideo necesse est, &c. i.
 & cum vnitates sint mouentes se: & mouēs in re est aliud à moto: necesse
 est vt illud quod mouet vnitates, sit aliud ab vnitatibus. si igitur est mo-
 uens in omni moto, anima etiam est mouens in vnitatibus, non vnitates
 motæ, quæ sunt numerus: vnde necesse est, vt aīa sit mouens tantum, non
 mouens, & motum in simul. D. d. Si igitur anima est mouens, &c. i. si igi-
 tur aīa est mouens materiā, est etiam mouens numerum. vnde necesse est
 vt anima non sit mouens, & motum ex numero, sed mouens solum.

C Contingit autem hanc vnitatem quodammodo esse: oportet
 enim quandam inesse ipsi differentiam ad alias, puncti autem so-
 litarij, quæ utiq̄ differentia erit, nisi positio: Siquidem igitur sunt
 alteræ in corpore vnitates & puncta, in eodem erunt vnitates, ob-
 tinebit enim locum puncti: & tamen quid prohibet in eodē esse, si
 duo sunt, & infinitas: quorū enim locus indiuisibilis est, & ipsa.

SOPH. *Iam vero qm fieri potest vt ea sit vnitatem? oportet enim aliquā eius
 esse differentiam ab alijs: at puncti monadici quānam fuerint diffe-
 rentia, nisi positio? Si igitur vnitates sine puncta quā sunt in corpore
 diuersa sunt, in eodem erunt vnitates: occupabis enim locum puncti.
 Atqui si duo in eodem sunt, quid obstabis cur non etiam infinita sint?
 Quorum enim locus est indiuisibilis, & ipsa itidem.*

De Anima

Et quō est possibile vt sit vnitas? necesse est enim vt habeat differentia, qua differat ab vnitatibus alijs. & quæ diuersitas potest cadere in puncto, & vnitate, nisi sit in situ. Si igit vnitates, & puncta in eodem loco fuerint, quia occupant locum puncti: licet nihil prohibeat vt in eodem loco sint duo puncta, & pūcta infinita: res autem, quarum locus est indiuisibilis, sunt etiam sic.

70 Et quō est possibile apud eos vt anima sit aliquod compositum ex vnitatibus? necesse est enim dare dīam, qua vnitates, quæ sunt in anima, differunt ab vnitatibus numerabilibus. & si non, tunc numerus esset aīatus.

Et cū narravit q̄ necesse est eis dare differentiam inter duo genera vnitarum, dixit. & quæ diuersitas potest cadere, & c. id est & nihil est, in quo differant hæc duæ vnitates, in quantum vtraq; est indiuisibilis: nisi aliquis dicat q̄ vnitas, quæ est in anima, habeat situm numeri, aut non habeat situm. & sic vnitates, quæ sunt in anima, erunt puncta. dictum est enim q̄ punctus est vnitas habens situm. Et, cū declarauit q̄ necesse est eis dicere q̄

Supra text.
& cō. 68.

vnitates, quæ sunt in anima, sunt puncta, incēpit declarare q̄ cōtingit eis dicere q̄ sunt eadem cum punctis existentibus in corporibus, & dixit. Si igitur vnitates, & pūcta fuerint in eodem loco, necesse est vt vnitates, quæ sunt in anima, & puncta, quæ sunt in corpore, sint idem. sed dimisit consequens: quia manifeste consequitur à præcedenti. D. incēpit declarare antecedens, & dixit. quia occupant locum puncti. i. necesse est vt sint in eodem loco: quia necesse est vt locus vnitarū, quæ sunt in aīa, sit locus vnus puncti punctōrū, quæ sunt in corpore. & cū locus vnitarum, quæ sunt in aīa, est locus vnus puncti punctōrū corporis, necesse est vt sint in eodē loco. D. incēpit declarare q̄ necesse est vt, locus eorū sit locus vnus puncti, & dixit. licet nihil prohibeat. id est nihil prohibet vt duo puncta, imo infinita sint in eodem loco. immo hoc necessariū est. omnia enim, quorū locus est indiuisibilis, cū supponuntur ad inuicem, nullū sit diuisibile.

Oīa, quorū
locus ē indi-
uisibilis, cū
supponūt
nullū sit
diuisibile.

Si autē quæ in corpore puncta, numerus animæ, aut si qui eorū quæ in corpore punctōrū, numerus animæ, quare non omnia habent animā corpora? puncta enim in omnibus videntur esse, & in finita. Amplius autē quomodo possibile est separari puncta & ab solui à corporibus, nisi diuidantur lineæ in puncta?

SOPH.

Quod si puncta ea quæ sunt in corpore sunt numerus is qui aīa est: vel si numerus constans ex punctis is quæ in corpore sunt, anima est, cur non omnia habent animam corpora? in omnibus enim puncta esse videntur, eaq; infinita. Præterea quī fieri potest, ut puncta separantur ac soluantur à corporibus, si quidem non diuiduntur lineæ in puncta?

Et, si numerus animæ sit puncta, quæ sunt in corpore, aut aīa est in numero, qui est ex punctis, quæ sunt in corpore, quare oīa corpora

A corpora non habet animam: opinantur enim q̄ in omnibus corporibus sunt puncta, & infinita. Et etiam quō est possibile ut puncta separentur à corporibus: cū lineæ non diuidantur in puncta.

71 Dicit & cū necesse est ex sermone prædicto quod unitates, quæ sunt anima, sint puncta, quæ sunt in corpore: aut anima est aliquod existens in numero, qui sit ex punctis, quæ sunt in corpore, cū necesse est in duobus punctis q̄ superponatur, quousq; fiant idem: quare omnia corpora non sunt animata, cū in omni corpore sint puncta infinita? immo necesse est ut quælibet pars eius sit animata: quod est impossibile. D. d. eis aliud impossibile: & est q̄ anima non sit abstracta à corpore, ita q̄ impossibile est ut animal moriatur, nisi per corruptionem sui corporis, & dixit. Et etiam quomodo est possibile ut puncta separentur à corporibus? & c. i. & contingit eis fm hanc opinionem ut anima non separetur à corpore, neq; ut moriatur, qm̄, si anima sit puncta: & puncta impossibile est ut separentur à corporibus: cū declaratum est quod lineæ non componuntur ex punctis, neq; superficies ex lineis, neq; corpus ex superficiebus: sed puncta nō separentur à lineis, quia sunt eius vltima, neq; lineæ à superficie, neq; superficies à corpore: tunc animam impossibile est separari à corpore. sed tamen possibile esset in punctis abstractio, si lineæ essent compositæ ex eis, quod est impossibile: ut declaratum est in Physicis.

Sexta rō
contra Antiquos.

Septima
rō contra
Antiquos.

Animam ex subtilissimo corpore non componi.

Cap. 3.

Accidit autem sicut diximus, sic quidem idē dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus, sic autē, sicut Democritus moueri dicit ab anima, proprium inconueniens. Siquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquod anima.

C Numerum autem dicentibus, in vno puncto, puncta multa, & oē corpus animam habere: nisi quidam numerus differens fiat, & alius ab his qui in corpore punctorum.

807H.

Accidit autem quemadmodum diximus ut partim idem dicunt quod si qui corpus quoddam subtilium partium ipsam statuunt: partim ut Democritus ab anima dicit moueri, peculiare absurdum. Nam si Anima est in qua, parte eius quod sentit, necesse est in eodem duo esse corpora, si anima corpus aliquod est. Iis autem qui numerum dicunt, in uno puncto, multa esse puncta, aut omne corpus animam habere, si non aliquis differens numerus accedit, atq; diuersus à punctis iis quæ in corpore sunt.

Et contingit, sicut diximus aliquo modo ut sermo eorum sit similis sermoni ponentis eam esse corpus subtilium partium: secundum autem alium modū, ut dicit Democritus in motu, propria
eis

De Anima

eis est impossibilitas. Quoniam, si anima est in toto corpore sensibili, necesse est vt duo corpora sint in eodem loco. si autem est ali-
quod corpus, necesse est dicentibus numerum, vt in eodem puncto sint multa puncta, vt oē corpus habeat animam: nisi contingat in re animalis, quæ differt à punctis existentibus in corporib⁹.

71 Et contingit aliquo modo dicentibus hunc sermonem impossibilitas contingens dicentibus aīam esse corpus subtilium partium: & aliquo modo est propria eis ēt impossibilitas Democrito, accidens in hoc, quod posuit, qđ cā motus est, qđ sphaera, quæ sunt aīa, mouentur ex se. non enim est aīa inter ponentē qđ cā motus aīæ est corpus, quod est vnitates motæ ex se, aut quod sphaera motæ ex se. D. incēpit notificare in qua possibilitate conueniunt isti cum dicentibus aīam esse corpus subtile, & dixit. Qm̄ si aīa est in toto corpore sensibili, &c. i. & impossibilitas cōis est, quia necesse est dicentibus aīam esse corpus vt duo corpora sint in eodē loco. quoniam fuit necessarium vt aīa sit in toto corpore, quia corpus sensibile in oībus partibus suis. vnde necesse est vt in oī parte eius sit aliqua pars aīæ: & vniuersa aīa sit in vniuerso corpore. & sic supponantur corpora, & penetrentur ad inuicem, s. corpus, quod est aīa, & corpus, in quo est. & sic necessario erunt duo corpora in eodem loco. Et est necesse dicentibus animam esse numerum vt in loco eiusdem puncti ex corpore sint multa puncta, distincta per intellectum. Et hoc est simile sermoni dicentis possibile ē multa corpora in eodem loco. qm̄ cum hoc, quod ponunt ea in eodem loco, si non posuerint ea esse distincta, vt declaratum est, conueniet eis vt puncta, quæ sunt aīa, sint puncta i plus corporis. & sic oē corpus erit aīatum, si non concesserint qđ in corpore sint alia puncta, diuersa à punctis, quæ sunt in anima. si hoc concesserint, continget eis vt multa puncta sint in loco vnius puncti. & hoc est simile sermoni dicentis qđ multa sunt corpora in eodē loco. & hoc est impossibile, contingens dicenti aīam esse corpus subtilium partium.

Acciditq; animal moueri a numero, sicut & Democritum diximus ipsum mouere. Quid ē enim differre dicere sphaeras paruas, aut vnitates magnas, aut omnino vnitates ferri: vtrobiq; enim est necesse moueri animal, in eo quod mouentur ipse.

SOPH. Accidit etiam, ut animal moueatur à numero, ut etiam Democritum diximus illud mouere. Quid enim interest, siue parua sphaera dicatur siue vnitates magna, aut deniq; vnitates qua ferantur? Nam utroq; modo, necesse est moueant animal, eo quod ipsa moueantur.

Et cōtingit eis vt animal non moueatur nisi à numero, sicut diximus de opinione Democriti. Nulla enim differentia est inter dicentes partes paruas, & dicentes quod vnitates secundum qđ sunt motæ, necesse est enim secundum vtrunq; modum vt animal nō moueatur nisi illis motis.

Vult

A Vult hic declarare impossibilitatem propriam eis, & Democrito, & dixit. Et contingit eis, & c. i. & contingit eis in hoc, quod dicunt, qd animal non mouetur nisi ab vnitatibus motis ex se, illud, quod contingit Democrito, cū dixit qd aial non mouetur, nisi ex sphaeris motis ex se. D. d. modum, fm quem est similitudo inter vtramq; opinionem, & dixit. Nulla enim differentia, & c. i. nulla est differentia inter dicentem qd illud, quod mouet corpus, est paruum, aut vnitates parua, cum fuerit positum qd vtrumq; non mouet corpus, nisi fm qd mouetur: contingit. n. qd hæc duo, scilicet vnitates, & partes non mouent, nisi fm qd mouentur ex se. & intendit, qd, cū ita sit, impossibilia cōtingētia Democrito, cōtingūt et huic opinioni.

C Complectentibus igitur in vnum numerum & motum, hæc quidem accidunt & multa alia huiusmodi: Non enim solum definitionem animæ huiusmodi impossibile esse, sed & accidens. Manifestum autem si quis argumentauerit ex ratione hac animæ red dere passiones & opera, vt cogitationes, sensus, lætities, tristities, & quæcunq; alia huiusmodi: sicut enim diximus prius, neq; diuinare facile est ex ipsis.

SOPH. *Ac iis quidem qui simul connexuerunt numerum & motum; & hæc, & pleraq; id genus alia contingunt. neque enim solum fieri potest ut aliqua Anima definitio eiusmodi sit, verum ne quidem accidens. Quod perspicuum fuerit, si quis ex ratione hac affectus & mune ra Anima aggrediatur describere, ut cogitationes, sensus, voluptates, dolores, & cetera, generis eiusdem: Vt enim superius diximus, ne diuinare quidem ex ipsis facile est.*

C Congregantes igitur numerum, & motum in eodem habent etiam hæc impossibilia, & alia multa similia eis, impossibile est enim vt sit definitio animæ talis, neq; accidens accidentium ei. Et hoc manifestū est, si aliquis voluerit pfcere ex hoc actiones, & passiones aīæ, vt cogitationē, & sensum, & voluptatē, & tristitiā. hoc n, sicut diximus superius, neq; est facile, neq; erit pfigmentum.

74 Dicit qd definiētibz animam per numerum, & motum in simul accidunt hæc impossibilia prædicta, & alia plurima. Et hoc manifestum est: nullus enim eorum potest dare causas actionum, & passionum in anima propter numerum: neq; si sinxerint, dicendo qd talis numerus facit sensum, & talis cogitationem, & talis voluptatem. Quoniam, si causæ rerum diuersarum sunt diuersæ: & causæ istarum sunt vnitates, & numeri: necesse est vt vnitates, & numeri causæ istorum diuersentur. Et sermo eius in hoc capitulo est palam.

Cæ res diuersaræ sunt diuersæ. Item sunt præterea.

Tribus autem modis traditis secundum quos diffiniunt aīam, Alij

De Anima

Alii quidem motiuum maxime enunciauerunt, in mouendo se ipsam. Alii autem corpus subtilissimum, aut in corporalisimum aliorum. Hæc autem quas dubitationes & subcōtrarietates habet, præterimus fere. Relinquitur autem considerare, qualiter dicitur ex elementis ipsam esse. dicunt enim quatenus sentiat ea quæ sunt, & vnum quodq; cognoscat.

107H. Cum autem tres modi tradantur quibus definiunt Animam, partim illorum maxime motiuum asseruerunt, eo quod se ipsa moueat: partim corpus tenuissimarum partium, aut quod maxime inter cetera incorporeum est. quæ quæ dubitationes repugnantesq; habeant, fere persecuti sumus: Restat considerandum, quomodo dicitur ex elementis eam cōstare. dicunt. n. ut sentiat ea quæ sunt, & unumquodq; cognoscat.

Et, quia diximus tres modos definitionum animæ. quidam. n. iudicauerunt ipsam esse motam ex se: & quidam iudicauerunt ipsam esse corpus valde subtile, & valde remotum ab alijs corporibus. & nos iam visi sumus induxisse dubitationes, contingentes his duobus sermonibus. Remanet igitur quærere eam esse ex elementis: cum dicatur hoc, quia sentimus entia, & cognoscimus vnumquodq; illorum.

75 Dicitq; Antiqui definiunt animam tribus modis. Quorū quidā est, quia mouetur ex se: & quidā, quia est corpus valde subtile, aut maxime remotum à natura corporea. quidā vero definiunt eam, quia est ex principijs, & elemētis: quia est, vt dicitur, distinguens, & cognoscens. Et, quia iam cōtradiximus opinioni eorum, qui definiunt eam per motum, & eorū, qui definiunt eam per corpus subtile, contradicendum est modo opinioni eorum, qui dicunt eam esse ex elementis. Et debes scire quodd, contradictio eius dicentibus eam esse corpus, collocatur sub contradictione dicentis eam esse mouens, quia mouetur. Omnibus enim istis contingit dicere eam esse corpus, & indifferenter siue posuerint illud, quod mouetur ex se, sphaeras paruas, vt Democritus: aut vnitates, vt dicentes eam esse numerum se mouentem: aut corpus celeste, vt in Timæo. & similiter collocantur in contradictione addentes eam esse complexionem aut harmoniam, & vlt corpus compositum. Remanet igitur contradicere opinioni fingentium eam esse ex elementis propter cognitionem, & sensum.

Necessarium autem est accidere multa & impossibilia rationi, ponunt enim cognoscere simile simili, tanq; ac si animā res ponentes: non sunt autem hæc sola, multa vero & alia: magis autem fortassis infinita numero quæ sunt ex his.

107H. Cui quidem sententiæ multa eaq; impossibilia accidunt: necesse est. Ponunt enim cognoscere simile simili, quasi animam res ipsas ponentes. Atqui

A Atqui certè non hæc sola sunt, sed pleraq, etiam alia: immo innumera fortasse, quæ ex eis constant.

Sed huic sermoni contingunt plura impossibilia. Ponunt enim qd simile non cognoscitur nisi per suum simile: & quasi ponunt animam esse ista. Sed ista non sunt tantum hæc, sed plura alia, immo videtur qd ea, quæ ex istis sunt, sunt infinita.

76 Id est & iste sermo verificat̃ ad eos dicendo qd principia sunt ossa, quæ sunt ex ipsis principijs: & principia non sunt ea, quæ sunt ex principijs oibus modis: sed ea, quæ sunt ex principijs, magis sunt quàm principia: immo recte vñ vt ea, quæ sunt ex principijs, sint infinita. Et, cū ea, quæ sūt ex principijs oibus modis, alia vero aliquo modo sunt ex principijs, non iuuantur in dicendo qd aīa est ex principijs: qm̃ fm̃ qd est aliud, non est illic consimilitudo. & cū illic non fuerit consimilitudo, non erit cognitio: cū cognoscens non cognoscat, nisi per illam consimilitudinem, quam habet cum re cognita. Et, cū declarauit qd facta ex principijs non sunt eadē principia in formis, & esse entiis, incēpit declarare impossibilia, contingentia huic, quod dixit, qd nihil cognoscitur nisi per suum simile.

Prima rō
cōtra An-
ti: quos de-
finientes
aiam ex
principijs
p p cogni-
tionem.

B Ex quibus quidem igitur vnum quodq, horū, sit cognoscere animam & sentire: sed compositum non cognoscat, neq, sentiet, vt quid est Deus, aut homo, aut caro, autos, similiter autem quodlibet aliud compositorum: non enim quolibet modo se habentia elementa horum vnumquodq, sed ratione quadam & compositione, quemadmodū dicit Empedocles os: terraq, humus coaptata in aniplis diffusionibus, duas ex octo partibus sortita est: aquæ

luminis, quattuor autem vulcano: ossa autem alba facta sunt: Nihil igitur profectus elementa in anima esse, nisi rationes inerūt & compositio: cognoscat enim vnūquodq, simile, os autem aut hominem, nihil: nisi & hæc inerunt. hoc autem quod impossibile sit nihil oportet dicere. quis enim dubitabit, si inerit in aīa lapis aut hō: sūt autem bonum & non bonum, eodem modo & de alijs.

OPH. Ea igitur ex quibus est horum vnumquodq, esto, cognoscat anima & sentiat, at compositum quo cognoscat, aut sentiet: ut quid DEVS, aut homo, aut caro, aut os? similiter etiam quiduis aliud compositorū? neque enim eorum vnumquodq, est elementa quous modo se habentia, sed ratione quadam & compositione, quā admodū Empedocles dicit os?

» Ast partes liquidi splendoris Dædala tellus

» Ex octogeminas, parulis fornacibus hausit:

» Bis geminasque ignis: sunt ossa hinc alba creata.

Nihil igitur prodest elementa esse in Anima, nisi & rationes insint, & compositio.

De Anima

Compositio: nam unumquodque cognoscet sui simile: os autem uel hominem nihil, nisi & hæc insint: quod fieri non posse, nihil attinet dicere. Quis enim ambigat, an insit in Anima lapis aut homo? itemque bonum & non bonum? sic etiam in alijs.

Ponatur igitur quod anima cognoscat, & sentiat ea, ex quibus fit quidlibet: & tunc non cognoscit uniuersum, neque sentit. v.g. quid est Deus, & quod est homo, & quod est caro, & quod est os, & sunt alia composita. Esse. n. uniuscuiusque istorum non est ut elementa sint in quacunque dispositione, sed in aliqua compositione & proportionem: sicut narrauit Empedocles in generatione ossis. Dicit. n. quod terra magna, quæ est in vasis ossis, quæ habet de pallore octauam partem, & de igne quatuor partes: & sic facta sunt ossa alba. Nihil enim prodest quod elementa sint in anima, nisi in eis sit proportio, & compositio. tunc enim cognoscet quodlibet per similitudinem, & non cognoscet os, neque hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. Et iste sermo non indiget contradictione. nullus enim existimat quod in anima sit lapis, aut homo, & similiter viuum, & non viuum.

77
scdā 16.

Dicit. Ponatur igitur quod anima, & c. i. ponatur secundum opinionem eorum quod anima cognoscit, & sentit elementa ex quibus componitur quidlibet, quod est ex elementis. contingit igitur eis ut non cognoscat uniuersum rei compositæ: & quod non cognoscat eius formam. forma. n. eius est supra elementa in composito. contingit igitur ut non cognoscat Deum, neque hominem, neque carnem, neque os. essentia enim non est elementum, neque ex elementis. & hoc necesse est

Essentia, & forma
reus sup-
addit: sicut
essentia. idē
7. Me. cō.
60. & c. i.
Me. c. 12.
& c. i. de ge-
neratione
84.

in omnibus compositis. D. d. Esse. n. uniuscuiusque, & c. i. & essentia, & forma, rerum necesse est ut sint supra additæ elementis: quia quodlibet ens compositum ex elementis componitur in aliqua proportionem terminata à compositione propria, per quam illud ens est, quod est & hoc concedit Empedocles. dat enim in generatione ossis proportionem & dicit quod ossa sunt alba, quæ existit in eis ex terra, quæ appropriatur nigredini, & pallori octaua pars, & de igne, qui appropriatur albedini, quatuor partes. D. d. Nihil. n. prodest quod elementa sint in anima, & c. i. nihil. n. prodest in hoc, quod anima cognoscat formas, & essentias rerum, ut sit ex elementis: nisi cum hoc quod est ex elementis sint in ea proportionem, & compositionem, quæ appropriantur essentis rerum. tunc enim possibile est ut cognoscat quodlibet. D. d. & non cognoscet eos, neque hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. i. necesse est, cum non cognoscat rem, nisi per similitudinem, ut non cognoscat os, neque hominem, nisi in ea sit compositio ossis, & hominis. D. d. Et iste sermo non indiget, & c. i. & iste sermo est valde impossibilis. nullus enim dubitat verum in anima sit lapis, aut non. & uniuersaliter nullus existimat quod in anima sit viuum. & non viuum, ita quod cognoscat viuum per viuum partem, quæ est in ea, & non viuum per non viuum.

Amplius

A Amplius autem cum multipliciter dicatur id quod est: significat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud quantitatem, aut qualitatem, aut & quoddam aliud diuisorum prædicamentorum: vtrū ex omnibus erit anima, aut non, sed non videntur communia omnium elementa esse: Si igitur quæcunq; substantiarum sunt, ex his solum, quomodo igitur cognoscet & aliorum vnunquodq; aut dicent vnus cuiusq; generis elementa esse & principia propria: ex quibus animam constare erit ergo qualitas & quantitas, & substantia: sed impossibile est ex quantitatis elementis substantiam esse, & non quantitatem. Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt.

107 H. Præterea verò cum ens multis modis dicatur (significat enim partim hoc aliquid, partim quantum, aut quale, aut aliud quidpiam explicatorum prædicamentorum) utrum ex omnibus erit anima, an non? **B** atqui non videntur communia omnium esse elementa: num igitur ex his constat solis, quæ substantiarum sunt? quo nam ergo pacto categororum vnunquodque cognoscit? An dicent cuiusque generis esse elementa, & principia propria, atque ex ea animam constare? erit ergo & quantum, & quale, & substantia: atqui fieri non potest, ut ex quantitatis elementis substantia sit, & non quantitas. His igitur qui dicunt ex omnibus, hæc, & huiusmodi alia accidunt.

Et etiam, si ens dicitur pluribus modis (demonstrat enim hoc & quantum, & quale, & aliud prædicamentorum) vtrum anima sit ex omnibus eis: Sed non existimatur qd omnia habent elementa, & principia. Et vtrum non sint nisi ex elementis substantiæ tantum? Sed, si fuerit ita, quomodo cognoscit vnunquodq; illorum? Aut dicant qd quodlibet generum habet elementa, & principia propria, ex quibus constituitur. Anima igitur erit quale, & quantum, & substantia. Sed impossibile est vt ex elementis quanti sit substantia, & non quantum. Qui igitur dicunt quod est ex omnibus, contingunt eis hæc, & alia similia.

78 Cum declarauit impossibile contingens eis pp cognitionem formarū rerum, cum formæ non sint elementum, neq; ex elementis, incæpit declarare qd contingunt eis alia impossibilia, licet concedant qd cognoscit composita pp sua principia, i. quia est ex principijs eorum. Et d. Et etiam si ens, &c. i. & etiam quomodo possunt dicere qd aia cognoscit res pp sua principia? Ens. n. qnq; demonstrat hoc, qnq; alia nouem prædicamenta: & sic querendum est vtrum aia cognoscat quodlibet istorum generum, quia esse ex principijs osum eorum, si oia habent principia: aut ex principijs quorundam,

De Anima

fundam, si non oīa habent principia. D.d. Sed non existimatur. i. sed, si posuerint eam esse ex principiis quorundam, querendum est ab eis utrū aīa sit ex principiis substantiæ tantum: cū hoc prædicamentum inter oīa existimetur habere tantum principia, dicitur eis quō cognoscit aīa vnūquodq; illorum prædicamentorum? D.d. Aut dicant q; quodlibet generum, &c. i. aut cogentur ad primam diuisionē: & est q; quodlibet decem prædicamentorum habet propria principia: & q; aīa non cognoscit ea, nisi quia sunt ex suis principiis. Contingit eis ex hac positione aliud impossibile: & est q; aīa quædam pars est substantia, & quædam pars quale, & quædam quantum: cū impossibile est vt substantia sit elementum aliorū prædicamentorum. principia. n. non substantiæ, sunt non substantiæ. D.d. Qui igitur dicunt q; est ex oībus, &c. i. dicentibus igit aīam esse ex oībus principiis rerū contingunt hæc impossibilia p̄dicta, & alia similia.

Impossibile
le ē vt fba
sit essetū
alioz p̄di
camētōz.
Vide opp.
11. Me. cō.
21. Vide
cōt. Zim.

Inconueniens autem est dicere quidem impassibile esse simile à simili, sentire autem simile simile, & cognoscere simile simili: sentire autem pati aliquid & moueri ponunt: similiter autem & cognoscere & intelligere. Multas autem difficultates & dubitationes habente ipso dicere sicut Empedocles, q; corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile, testatur quod nunc dictū est. quæcunq; enim insunt in animalium corporibus simpliciter terra, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur: quare neque similia, & tamen conueniret.

103 H.

Absurdum est etiam dicere simile quidem non pati à simili: simile uero sentire simile, & cognoscere simile simili: et tamen illud sentire, pati quoddam & moueri statuunt: itemq; intelligere, & cognoscere. Cum autem multe dubitationes ac difficultates oriantur, si quis ut Empedocles dicat corporeis elementis singula cognosci, & ad simile, fidem facit quod nunc dictum est: quæcunq; enim insunt in animalium corporibus, quæ simpliciter terra sunt, ut ossa, ut nerui, ut pili, nihil videntur sentire: quamobrem nec similia: & tamē oporteret.

Et improbable est etiam dicere quod simile non patitur à simili: & q; simile sentit suum simile, & q; simile cognoscit suum simile: opinando q; sentire est pati, & moueri, & similiter distinguere, & intelligere. Et testatur q; sermo, quē dixit Empedocles, q; vnaquæq; rerum non cognoscit corporalia elementa, nisi sūm similitudinem, est multarum dubitationum. & hoc, qd dicemus in hoc loco, & est quod corpora animalium, quibus existit simplex terra, vt ossa, vt videtur, nihil sentiunt, non sentiunt igit neq; similia: licet hoc sit necessarium.

Quararō.

Cū dedit impossibilia contingentia huic opinioni, incēpit contra dicere

- A** dicere propositioni, si p quia fundatur hæc opinio, s. propositioni dicenti q simile non comprehenditur, nisi per suū simile, & d. Et improbable est ēt dicere, & c. i. & improbable est hoc, quod Antiqui opinant, q sise non patitur à suo sifi, & q passiuū non est nisi contrariū à suo contrario. & opinant cum hoc q cognoscere, & sentire sunt per sise, tñ cognoscere, & distinguere sunt pati, & moueri. Et intendit per hoc q illud, quod confequitur hanc opinionē, est contrarium primæ. Hoc. n. quod ponunt q sentire, & intelligere sunt per sise, & q sunt pati, coget eos ad dicendū q simile patitur à suo simili: quod non cōcedunt, quia iā posuerūt sise pati à suo simili: & in se ēt impossibile est. D. d. Et testatur q sermo, quem d. Empe docles, & c. i. & testat q sermo, quē Empedocles d. f. q vnusquisque non cognoscit generalia corporalia elementa, nisi fm similitudinem. i. quod nos non cognoscimus terram, nisi per illud, quod est in nobis de terra, & aquā per aquam, & aerem per aerē, & ignem per ignē, est falsus. Et hæc est multitudo dubitationum contingentium illi in hoc loco. Illud. n. quod in corporibus animi magis vicinatur terræ simplici, nihil sentit. & ita eū offa non sentiunt terram: licet in eis dominetur terra. simile ergo nō sentit simile. Et hoc intendit cū d. non sentiunt igitur neq; similia. D. d. licet hoc sit necessariū. i. q simile debet sentire suū simile. tūc enim necessarium esset vt offa sentirent terram, sed videntur carere omni sensu.

Id ē. t. de
gñatione.
50.

Amplius autem, vnum quodq; principiorum ignorantia plurimum quā intelligentia existet. cognoscet quidem enim vnum, quodlibet: multa autem ignorabit, omnia enim alia. accidit autē & Empedocli insipientissimum esse Deum. solus enim elementorum vnum non cognoscet, discordiā: Mortalia autem, omnia: ex omnibus enim vnum quodq; est.

SOPH.

Præterea unicuique principiorum plus ignorantis, quā cognitionis

- C** *inerit. Vñquodq; enim vnum cognoscet, pleraq; uerò ignorabit: si quidem cetera omnia. Accidit etiam Empedocli DEVM esse insipientissimum: solus enim hoc unum elementorum non cognoscet, nempe discordiam: mortalia uerò, res omnes: ex omnibus. n. constat unūquodq;.*

Et etiam vnum quodq; principiorū magis ignorat, quā sciat. vnum quodq; enim eorum vnum tantum agnoscit, & plura ignorat. Et contingit Empedocli attribuerē Deum maximæ ignorantie. ipse. n. solus nescit de elementis hoc vnicum. s. litē: animal vero mortale scit ea omnia. omne. n. animal sit ex omnibus illis.

- 30** Et etiam contingit eis impossibilia vniuersalia, s. vt quodlibet etiam principiorum magis ignoret, quā sciat. vnum quodq; enim principiorum eorum non scit apud eos, nisi ex quibus componitur: & sunt ea, quibus assimilatur. D. d. Et contingit Empedocli attribuerē, & c. i. & contingit Empedocli aliud impossibile proprium, s. q Deus apud ipsum sit in si

Quinta rō

Sexta rō.

De Anim. cū cō. Auer.

F ne

De Anima

ne ignorantia: ita q̄ animal mortale est scientius ipso. contingit enim se-
cundum suum sermonem, vt non sciat de elementis, quę sunt apud ipsum
sex, nisi quinq; tantum, s. quatuor elementa, & amicitiam, & q̄ nesciat li-
tem. animal autem mortale scit sex, quia apud ipsum componitur ex om-
nibus. Et opinatur q̄ Deus componitur ex quinq; tantū. i. non ex lite. cō-
tingit igitur ei vt nesciat litem: quapropter animal mortale erit scientius
eo. Et Uij. quos Empedocles opinatur esse compositos ex quatuor elemē-
tis, sunt orbes. opinatur enim orbes esse Deos, & compositos ex quatuor
elemētis, & amicitia. Et ideo reputabat Deum esse immortalem. his enim
est causa corruptionis. licet iam natrauerit quod ipse iam opinatur mun-
dum, q̄ iam corrumpebatur, & iam generabatur. sed forte non opinaba-
tur hoc, nisi in eis, quę sunt sub sphæra, quamuis ipse videtur hoc opinari
in omnibus partibus mundi.

Omnino autem propter quam causam, non omnia habent ani-
mam quę sunt: quoniam omne, aut elementum, aut ex elemento
aut vno, aut pluribus, aut omnibus: necesse est enim vnū aliquid
cognoscere, aut quædam, aut omnia.

SOPH.

*Deniq; cur nō omnia quę sunt habent animam, cum quodq; aut ele-
mentum sit, aut ex elemento uno, aut pluribus, aut omnibus? Necesse
est enim unumquidpiam cognoscere, aut nonnulla, aut omnia.*

Et vniuersaliter, quare non omnia habent animam: cū om-
nia aut sint elementum, aut ex elemento vno, aut ex pluribus, aut
ex omnibus: oportet. n. scire aut vnū, aut quædam, aut omnia.

81
Septima
ratio.

Et vniuersaliter necesse est eis dare causam, quare non oīa habent ani-
mam cōprehendentem. contingit. n. eis vt omnia sint comprehēsiua. quo-
niam, si principia, & elementa sunt cognoscentia: & omne ens aut est ex
elemento, aut elementum. necesse est vt omnia sciant. Oportet enim vt
omne sciat, aut vnum eorum, si fuerit elementum, aut ex vno elemento.
quoniam tunc nō sciet, nisi illud, quod cōponitur ex illo elemento: aut vt
sciat plura, si componitur ex pluribus: aut, si cōponit ex oībus, oīa. & hoc
intendebat, cū d. oportet enim scire aut vnū, aut quædam, aut omnia.

Dubitabit autem aliquis, & quid est vnum faciens ipsa: mate-
rię enim comparantur elementa. Maxime enim proprium est il-
lud continens quodcūq; est: anima autem aliquid melius esse &
antiquius impossibile est: impossibile autem adhuc intellectu:
Rationabilissimum enim hunc esse nobilissimum & diuinum se-
cundum naturam. Elementa autem dicunt esse prima entium.

SOPH.

*Queret prętereā quispiam, quid nam sit quod ea unum efficiat?
materię enim similia sunt elementa: Potissimum enim est id quod cō-
tinet, quidquid id tandem sit. at anima aliquid esse potius aut domi-
nans, impossibile est: longe etiam impossibile intellectu. Maxime. r.
rationi*

A rationi consentaneum est cum longissime antecedere, & natura esse potior, & tamen elementa dicunt prima entium esse.

Et debet homo dubitare illud, quod dedit istis esse. elementa enim assimilantur materię. Illud enim, quod agit, dicitur valde nobile. impossibile est igitur ut aliquid sit nobilius, & principalius quam anima. & magis impossibile est ut aliquid præcedat intellectum. necesse est. n. ut iste sit præcedens naturam ipsum, quod per eum acquirit nobilitatem suam. elementa autem sunt principia entium.

81 Et debet homo quærere per quid sunt elementa, scilicet forma. elementa. n. videntur assimilari materię. sed manifestum est quod aliud nobilius eis ligat, & congregat ea in composito: & est illud, quod est in eis quasi forma, & finis. D. incipit declarare quod hoc necesse est esse animam & maxime intellectum, & d. illud. n. quod agit, dicitur valde nobile & c. i. & illud, quod ut est nobilius elementis, necesse est ut sit anima. o. e. n. quod dicitur esse nobilius aliquo, mi-

Ostendit

Illud, quod agit, est valde nobile. Idem, 3. de Anima. c. 16. 19.

Anima præcedit elementa nobilitate, & excellentia, anima autem ipse.

Anima, & intellectus sunt principia entium secundum finem, & formam: elementa autem secundum materiam.

B huius est dignum nobilitate quam anima. anima igitur præcedit omnia elementa causalitate, & nobilitate: elementa autem ipse. D. d. & magis est impossibile ut aliquid præcedat intellectum. i. si anima esset ex elementis, tunc præcederent eam elementa nobilitate, & causalitate: quod est impossibile. & magis impossibile est opinari quod aliquod elementorum præcedat intellectum secundum nobilitatem, & secundum causam finalem. D. dedit rationem super hoc, & d. necesse est. n. ut iste sit, & c. i. necesse est enim ut intellectus præcedat in eis omnia attributa sibi, & quæ ab eo acquirit nobilitatem, ut elementa:

D. d. elementa autem sunt principia entium. i. & valde differunt. anima enim & intellectus sunt principia entium secundum finem & formam: elementa autem secundum materiam.

C Omnes autem & qui ex eo quod sentit & cognoscit anima quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maxime motuum, non de omni dicunt anima: neque enim sensitiva omnia, motiva, videntur enim esse quædam animalium, manentia secundum locum: & tamen videtur hoc solo motu movere anima animal. Similiter autem & quicumque intellectuum & sensitivum faciunt ex elementis, videntur. n. plantæ vivere non participant loci mutatione, neque sensu: & animalium multa intelligentiam non habere.

SOPH. Omnes autem, tum qui ex eo quod cognoscit & sentiat ea quæ sunt, ex elementis eam constare dicunt: tum qui maxime motuum eam esse censent, non de omni loquuntur Anima: Neque enim in omnibus his quæ sentiunt, motus est: Apparet enim esse nonnulla animalia, quæ in eodem loco semper manent. At qui hoc solo motu anima movere animal videtur: Similiter etiam quicumque intellectum, & sensitivum ex elementis faciunt: nam & plantæ videntur vivere, cum tamen nec latius, nec

F ij sensus

De Anima

sensus participes sint: necnon animalium complura rationem non habere. **D**

Et omnes facientes animam ex elementis per cognitionem, & sensum, & per motum non loquuntur de oīa. Non. n. videmus oīa sensibilia moueri, cū quædā animalia videantur permanentia in eodē loco: licet videatur q̄ illo solo motu mouet aīa animalia. Et sūt etiam est dispositio ponentium intellectum, & virtutem sensus ex elementis. plantæ enim videntur viuere: sed nullam habent portionem de motu locali. & plura animalia etiam non intelligunt.

83 Dicit & omnes ponentes substantiam aīæ ex elementis, quia cognoscit
Nona rō. & quia mouet ex se, non loquuntur de substantia aīæ, nisi particulariter, nō vīr: sicut debet facere ille, qui vult naturaliter loqui de ea. **D.** incipit declarare hoc, & d. Non. n. videmus omnia sensibilia moueri. i. & definitio eorum, qui definiuntur eam per motum, est diminuta. multa. n. sensibilia, & animalia nō mouentur in loco, vt sponsia maris: quamuis iste motus apud eos proprius est aīæ. & si ita esset, oīa animalia moueretur in loco. **E**
Eror igitur accidit eis, qui existimant q̄ iste motus est proprius animæ sensibili. Et, cū narrauit diminutionem contingentem definiētibz animam per motum, incipit declarare diminutionem accidentem ponenti buseam ex elementis per cognitionem, & dicit. Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectum, & c. id est, & similiter est de ponētibz intellectu, & substantiam animæ ex elementis, quia cognoscit. plantæ. n. videntur habere vitam, & non sensum, neque motum in loco. & videmus q̄ multa animalia sensibilia non intelligunt. Et, si ita esset, necesse esset, vt omne viuū esset sensibile: & omne sensibile esse intelligens, sicut opinabantur plures Antiqui. sed non est ita. omnes enim definiētes substantiam animæ per cognitionem, aut motum, non incedunt via ducenti ad cognitionem substantiæ animæ.

Si autem aliquis & hæc segregauerit, posueritq̄ intellectū partem aliquam animæ. Similiter autem & sensitiuū, neq̄ vtiq̄ sic dicet de omni anima, neq̄ de tota vel vna: Hæc autem sustinuit & quæ est in orpheicis vocatis carminibus ratio. Dicit enim animā ex toto ingredi, respirantium, quæ fertur à ventis: non possibile itaq̄ plantis hoc accidere, neq̄ animalium quibusdam, siquidem non omnia respirant.

SOPH. Quod si quis hæc quoq̄ concesserit, posueritq̄ intellectum partem aliquam animæ, itemq̄ sensitiuum, ne sic quidem dicent uniuersè de omni Anima: immò ne de una quidē tota. Hoc etiam ipsum accidit ei sententiæ, quæ circumfertur in Orphicis carminibus. Dicit enim animam ex uniuerso ingredi, cum spiritum trahimus, delatam à ventis: quæ res nec plantis, nec animalium quibusdam contingere potest, si quidem non omnia spirant: Quod tamen fugit eos qui ita existimant.

Et,

A Et, si homo concesserit ista, & posuerit q̄ intellectus est aliqua pars animæ, & similiter etiam virtus sensus, tamen neq̄ cum hoc locuti sunt vniuersaliter de omni anima, neq̄ de vna anima vniuersaliter. Et similiter accidit in sermone, qui dicitur inueniri in versibus attributis Archoim. dicit enim q̄ anima intrat intus à toto apud anhelitum: quia venti deferunt eam. Hoc igitur non accidit plantis, neq̄ in quibusdam animalibus: cum non omne animal sit habens anhelitum.

34 Dicit. Et, si hō concesserit eis q̄ omne aīa est intelligens, & posuerit q̄ virtus intellectus, & sensus sit iidē, tñ cum hoc etiam nō erunt locuti de oī anima. Qui enim locutus est de eaper cognitionem, nō loquitur de aīa non cognoscenti: qui autem per motum, non loquitur de anima nō mota. & cum hoc sermo amborum non est in eadem aīa. natura enim animę motę alia est à natura cognoscentis. Isti igitur non loquuntur de anima vtr̄, & etiā cum hoc quidam eorum loquuntur de vno modo aīę, & quidam de alio modo. D. d. Et si ita accidit, &c. id est & hoc idem accidit Archoim, s̄m q̄ loquit de aīa particulari, & existimat loqui de aīa vtr̄, fingēs q̄ natura aīę est illud, quod intrat corpus à toto continenti apud anhelitum. Iste enim non loquitur de omni anima, quia plantę habent animā, tñ non habent anhelitum, & similiter plura animalia. anhelans enim est animal ambulans sanguinem habens, vt dictum est in Animalibus.

Decima
cō.

Anhelans
ē aīa ani-
bulis, san-
guinē ha-
bens.

Hoc autem latuit sic opinantes, si vero ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis, se ipsam diiudicare & oppositam. Recto. n. & ipsum & obliquum cognoscimus. Iudex. n. vtrorūq̄ canon est. Obliquum autem neq̄ sui ipsius, neq̄ recti.

SOPH.

Ceterū si ex elementis animam facere oportet, non est opus ex omnibus sufficit. n. altera pars contrarietatis, ad se ipsam diiudicandā, & oppositam: recto enim tum hoc ipsum, tum obliquum cognoscimus: norma enim utriusq̄, iudex est: obliquum vero, nec sui, nec recti.

Et ignorauerunt existimantes hoc. s. ponentes aīam ex elementis, s. q̄ non de necessitate debent ponere eam ex omnibus eis. Sufficit. n. vnum contrariorū in iudicando super ipsum, & super suū oppositum. per rectum. n. scimus rectū, & curuum. regula. n. iudicat vtrumq̄ per suam rectitudinem. per curuum autē non scimus, neq̄ ipsum in se, neq̄ rectum.

35 Et, cum ignorauerunt qm̄ non indigebant ponere aīam ex oībus contrarietariis existentibus in elementis. Sufficiebat enim eis ponere eā ex altero duorum cōtrariorū, s. ex alio, quod est quasi habitus qdam, & forma. tale enim contrarium sufficit in iudicando super se, & super suum op-

F iij positum.

De Anima

positum. scimus enim lineam rectam per regulam rectam, in eo q̄ est recta, similiter curuam. sed per curuam non scimus neq; ipsam, neq; rectā. Et causa in hoc est, quia non debemus iudicare per contrarium, quod est primum, super contrarium, quod est secundum.

Et in toto autem quidam misceri ipsam dicunt. vnde fortassis & Thales opinatus est omnia esse plena dñs. hoc aut̄ habet quasdā dubitationes, propter quā. n. causam in aere aut in igne anima cū sit, non facit animal, in mixtis autem: & hoc in his melior esse putata. Quæret. n. utiq; aliquis, quam ob causam quæ in aere anima, ea quæ in animalibus melior & immortalior.

SOPH.

Sunt etiam qui in universo mixtam esse eam dicant: quocirca forte etiam Thales cuncta esse plena Deorum putauit. De quo quaestiones oriuntur nonnullæ. Cur enim in Aere aut in Igne si inest anima, non facit Animal, sed in mixtis? idq; cum præstantior in eis esse uideatur? Quærat præterea quispiam, cur Anima quæ est in aere, ea quæ est in animalibus præstantior est & immortalior?

Et dixerunt quidam q̄ aīa est in toto. & forte ex hoc loco existimauit Milesius q̄ omnia sunt plena Deo. Sed in hoc loco est dubitatio. Quærendum est. n. cū anima existat in aere, & igne, quare non facit animalia, & facit hoc in mixto: licet sit existimatu q̄ anima, quæ est in istis, sit nobilior. Etiam debet homo respondere, quare anima, quæ est in aere, est melior anima, quæ est in animalibus, & magis immortalis.

86
Rō cōtra
Thaletem

Intendit ut mihi vī q̄ quidam dixerunt q̄ aīa existit in toto. i. in elementis, & in compositis. & ex hoc existimauit Milesius q̄ oīa sunt plena Deo. D. d. Quærendū est. n. & c. i. & prima dubitationum contingentiū huic opinioni est, quare aīa, in quantum est in aere, & et in igne, non facit aīalia in eis. i. quare hæc corpora simplicia non sunt sensibilia, & comprehensibilia. qm̄, cū aīa eīdem proportionem habeat ad elementum, & ad compositum, necesse est vt, si alterum eorū fuerit animatū, vt alterum etiam sit animatum. D. d. licet sit existimatum q̄ aīa, quæ est, & c. i. licet existimatum sit q̄ aīa, quæ est in elementis, magis digna est vt faciat elementa esse animata. existimabitur igitur esse nobilior anima, quæ est in mixto ex elementis. D. dedit quaestionem secundam, & d. Etiam debet homo respondere, quare aīa, quæ est in aere, & c. i. & contingit homini opinanti hanc opinionem respondere quærenti qua de cā aīa, quæ est in elementis, est nobilior anima, quæ est in animalibus. anima enim quæ est in elementis, est non mortalis apud eos: & quæ est in aīalibus, ē mortalis.

Accidit autē utrobiq; inconueniens & irrationabile. & nanq; animal dicere ignem aut aerem, magis irrationabilium est: & nō dicere animalia cum anima insit, inconueniens est,

Accidit

A Accidit autem utring, absurdum quiddam, et alienum à ratione :
SOPH. etenim dicere ignem vel aerem esse animal, à ratione discrepat: nec dicere animalia, cum anima insit, absurdum est.

Et contingit vtriq; sermoni improbable, & irrationabile. dicere. n. q. ignis, & aer sunt aſalia, eſt ſimile ſermoni ſtulto. & etiã non dicere ea eſſe animalia, & dicere ea habere aſas eſt improbable.

87 Cùm declarauerit q. contingit dicentibus q. in elementis eſt anima vt elementa ſunt animata, dicit. Et contingit vtriq; ſermoni, &c. id eſt hoc, q. ponunt, quòd elementa ſunt animata: aut hoc, quod ponunt, q. elementa habent animam, & nō ſunt animata. dicere enim q. ignis, & aer ſunt animata, ſimile eſt ſermoni ſtultorum. & dicere etiã q. habent animam, & non ſunt animata, eſt valde improbable: quia nulla differentia erit inter animam eſſe in animato, aut non eſſe.

Opinari autem videntur animam eſſe in his: quoniam totum partibus ſimile ſpeciei. quare neceſſarium iſtis dicere & animam

B ſimilis ſpeciei partibus eſſe, ſi propter intercipi aliquid contineris in animalibus, animata animalia ſiunt. ſi autem aer quidem diſcriptus ſimilis ſpeciei, anima autem diſſimilis partis, hoc quid eſt aliquid iſtius exiſtet, videlicet, aliud aut nō exiſtet. neceſſe eſt igitur iſſam ſimilis partis eſſe: aut non ineſſe in qualibet parte omnis. Maniſeſtum igitur ex dictis, q. neq. cognoscere ineſt animæ pp id quod eſt ex elemētis, neq. moueri iſſam bene neq. vere dē.

Exiſtiſſaſſe autem videntur Animam hu ineſſe, quoniam totum,

SOPH. atq. partes eiſdem ſunt ſpeciei, quare fateri compelluntur animam ac partes eiſdem eſſe ſpeciei, ſi eò quod in animalibus intercipiatur aliquid ambientis animata animalia ſiāt. quòd ſi Aer quidem deſcriptus eiſdem eſt ſpeciei, anima autem diſſimilarum partium, pars quadaſ eius inerit. ſ. quadaſ non inerit. Neceſſe ergo eſt iſſam aut ſimilariū eſſe partium, aut non ineſſe in qualibet totius parte. Perſpicuū igitur ex dictis eſt, cognoscere, non ideo ineſſe Anima, quòd conſtet ex elementis: nec eam moueri, recte ac vere dici.

Et videtur exiſtimare q. aſa exiſtat in iſtis, quia forma vniuerſi corū eſt, ſicut forma partiū. Oportet igitur eos dicere q. forma animæ etiã eſt ſicut forma partium eius: cū animal non ſit habens animam, niſi cū in eo concluditur aliquid de aere continenti. Si igitur aer, cū ſeparatur, eſt ſimilis formæ, & anima, cū ſeparatur, non eſt conſimilium partium: maniſeſtum eſt q. aliquid eius erit ens, & aliquid non ens. Neceſſe eſt igitur ut ſit conſimilium partium, aut non exiſtet in qualibet parte totius. Quoniam

F iij autem

De Anima

autem neq; cognoscere existit in anima, quia est ex demētis: neq; moueri dicitur recte, manifestum est.

88 Cū numerauit impossibilia contingentia huic opinioni, dedit cām, ex qua existimarunt elementa esse animata, & destruxiream, & d. Et videntur existimare, &c. i. & videntur opinari q; aīa est in elementis: qnia vñ iudicium habet totū, & pars in recipiendo aīam. D. d. Oportet igitur eos dicere, &c. i. sed, cum posuerint quod idem iudicium habet totū & pars elementorum in recipiendo aīam, oportet eos ponere q; natura animæ vñs, & forma eius est sicut forma partium, f. q; iudicium vñs in sua natura, & particularis idem est. Et declarauit hoc, cū dedit causam, propter quam opinati sunt q; pars elementorum est animata, & q; propter hoc debet esse totum animatum, & d. cū animal non sit habens animam, &c. i. & opinati sunt, quod pars elementorum est animata, quia viderunt qd animal non sit animatum, nisi qñ in corpus intrauerit apud anhelitū ali- quid aeris continentis: & ideo opinantur quod ista pars aeris, quæ est in corpore animalium, est animata. Et, quia natura partis est talis necesse est vt natura totius sit talis. Et ordo verborum debet esse talis, & vñ existimare quod anima existat in istis, i. in elementis. f. quod forma totius, & partis est idem: sed pars est animata: opinantur. n. quod animal non sit animatum nisi per aerem, qui concluditur in eo: ideo oportet eos dicere qd forma animæ vñs est sicut forma particularis. i. q; natura animæ vñs universalis, quæ est in elementis, & particularis, quæ est in animalibus, est eadem.

Impugna-
tio rōnis
Thaletis-

Et, cū narrauit hoc, incēpit declarare modum, fm quem contingit eis, & d. Si igitur aer, cū separatur, &c. i. si igitur aer, cū diuiditur, est consimilis formæ, f. q; natura partis, & totius est eadem: & anima, quæ est in elementis, cū diuiditur per diuisionem elementorum, non est consimilium partium: qm illud, quod existit ex ea in parte, f. in aīalibz, est mortale, & quod existit ex ea in toto, est nō mortale: manifestum est quod pars, quæ existit ex ea in toto, alia est ab ea, quæ existit in parte. ergo necesse est, aut vt in anima, quæ est in toto, sit similis animæ, quæ est in parte, si posuerimus quod totū, & pars habent idem iudicium in recipiendo aīam aut, vt ponamus q; iudicium totius, & partis in recipiendo aīam non est idem: & illud, quod sequitur ponere eorum. f. quod anima, quæ est in toto, est nobiliore a, quæ est in parte. Et hoc posito, destruitur argumentum eorum per hoc, q; anima existit in toto, quia existit in parte. qm, cū natura animæ fuerit diuersa, diuersabitur etiam natura recipientis. vnde necesse est, sicut d. vt non quælibet pars eius recipiat animam mortalem, sed partes p priæ iudicium igitur totius, & partis non est idem. Et debet scire quod hoc contingit necessario dicentibus elementa esse non animata: & quod est ex eis in animalibus est animatum, scilicet cōtingit eis dare causam, propter quam fuit ita, sicut contingit hoc dicentibus elemēta animata, sed per animam nobiliorem anima existenti in animalibus. Sed causa data à dicentibus elementa esse non animata non potest esse data à dicentibus esse

documen-
tum.

A esse animata, s. mixtio, & complexio. & ideo visum est nobis q̄ ponentib⁹ primas perfectiones animæ esse factas à mixtione, & complexione, non à causa extrinseca, contingit q̄ elementa sint animata per animam æqualem animæ existenti in animalibus. & Alexan. videtur hoc opinari in primis perfectionibus animæ, & contra Arist. & cōtra ipsam veritatem. & in nullo differunt in hoc primæ perfectiones, & vltimæ. & ideo videmus q̄ ista opinio similis est opinioni dicentium casum esse, & negantium causam agentem. D d. fm rememorationem summam eorum, quæ prædixit, & d. Quoniam a utem neq; cognoscere, &c. idest manifestum est igit ex hoc, quod diximus, q̄ non est necesse vt sit ex elemētis pp hoc, quod cognoscit, & sentit: neq; et hoc, quod dicitur, q̄ mouet se, est verum.

Regre cō-
sile cōtra
Alex. j. de
aia cō. 5.

*Nonnulla proponuntur difficultates de ipsius Anima vnitatem,
ac partibilitate. Cup. 7.*

Quoniam autem cognoscere inest animæ, & sentire, & opinari: adhuc concupiscere, & deliberare, & omnino appetitus: sit autem & fm locum motus ab anima in animalibus: adhuc autem augmentum & status & decrementum: vtrū toti animæ vnumquodq; horū inest, & omni inrelligimus & sentimus, & aliorum vnumquodq; facimus & patimur, aut partib⁹ alteris altera? & viuere igitur vtrum in aliquo horum sit vno, aut in pluribus, aut in omnibus: aut aliqua alia causa?

SOPH.

Quoniam autem anima est cognoscere, & sentire, & opinari: ad hac cupere, et deliberare, & omnino appetitus: sitq; præterea motus loci animalibus ab anima, itemq; auctio, & status, & diminutio: utrius toti animæ horum unumquodq; inest, & tota ipsa intelligimus & sentimus, & aliorum unumquodq; agimus & patimur, an partibus alijs alia? Iam uero viuere utrum in aliquo horum est, an in pluribus, an in omnibus? an etiam alia quadam causa est?

Et, quia anima habet cognoscere, & sentire, & existimare: & et appetere, & velle, & vtr modos desyderij: & etiam anima habet per animam motum in loco: & etiam augmentum, & complementum, & diminutionem, vtrum vnumquodq; istorū est totius animæ, & per ipsam totam intelligit, & sentit, & mouet, & facit alios motus, & actiones, & passionibus: aut non agit, & patitur, nisi p virtutes diuersas, & membra diuersa, & actiones, & passionibus diuersas. Et vtrum vita est in vna istarum, aut in pluribus vna, aut in omnibus, aut habeat aliam causam.

29 Cum contradixit sermonibus Antiquorum de anima, inceptit hic declarare q̄ primo considerandum est de anima, & de numero actionum eius

De Anima

eius diuersarum in genere : deinde vtrum omnes proveniant ab vna virtute, scilicet ab anima, aut agit vnamquaque actionem eius diuersarum in genere per virtutes diuersas, aut secundum definitionem & subiectum, aut secundum definitionem tantum. Et d. Et, quia anima, &c. i. &, quia anima habet quinque actiones, aut passionem diuersas in genere. Quarum vna est scire, & exultare: Secunda sentire: Tertia desiderare, & velle: Quarta moveri in loco: Quinta augeri, & minui, & nutriri: vtrum quaelibet istarum actionum diuersarum in genere sit totius animae, ita quod per eandem naturam intelligit, & sentit, & mouetur in loco, & desiderat, & nutritur, & vniuersaliter agit, & patitur vnoquoque illorum motuum: aut non agit, aut patitur vnoquoque eorum, nisi per virtutes diuersas, & membra diuersa, & membra communia eis* conuenientia. Haec igitur est opinio Aristotelis. non enim opinatur quod facit diuersas actiones per virtutes diuersas, & vnica membra tantum: neque per vnica virtutes, & membra diuersa tantum: nec etiam per virtutes diuersas, & membra diuersa tantum: sed opinatur quod faciat per virtutes diuersas, & membra vnica, scilicet principalia, & membra diuersa. & hoc intendebat, cum d. per virtutes diuersas, & membra diuersa, i. cum hoc, quod agit cum membris conuenientibus. quoniam, si sic non intelligeretur, erit idem cum sermone Platonis. D. d. Et vtrum vita est in vna istarum, &c. i. & perscrutandum est cum hoc, vtrum illud, quod dicitur vita, est in vna aliqua istarum virtutum quinque, aut in pluribus vna, aut in omnibus.

Dicunt itaque quidam partibilem ipsam: & alio quidem intelligere, alio autem concupiscere. Quid igitur continet animam si partibilis est apta nata: non enim vti quod corpus: videtur enim contrarium magis, anima corpus continere: egrediente enim spirat & marcescit.

S O P H. *Equidem sunt qui eam asserant esse partibilem, atque alia parte intelligere, alia cupere. ergo quid tandem est quod animam contineat, si partibilis est? profecto non corpus: videtur enim contra potius anima corpus continere: egressa enim ea, euanesceat putrescat.*

Et quidam dicunt quod anima est diuisibilis, & quod ipsa intelligit per hoc, & desiderat per aliud. Quid igitur continuat animam, si naturaliter est diuisibilis: Hoc enim non est corpus. existimandum est enim contrarium, scilicet quod anima continet corpus, & hoc demonstratur, quia, cum exierit ab eo, putrescit.

90 Innuit Platonem, qui opinatur quod anima essentialiter diuiditur in corpore secundum diuisiones membrorum, quibus agit suas actiones diuersas, & quod non communicantur in aliquo membro, ita quod pars intelligens est in cerebro tantum, & desiderans in corde tantum, & nutriens in hepate. Et dixit & quidam dicunt, &c. i. & quidam dicunt quod anima diuiditur essentialiter per diuisionem membrorum corporis, ita quod intelligit per membrum, & virtutem alia a membro, & a virtute, quibus desiderat. Deinde dicit: Quid igitur continuat animam, &c. id est sed, si posuerimus quod anima diuiditur

* a. l. confis-
silia.
Vp. i. o. de p. a.
L. i. de a. i. a.
i. u. vide et
l. i. a. c. 91.

Vide i. c. o.
de opio
i. e. Plato-
nis, & in
e. d. seq.

Auiditur essentialiter per diuisionem membrorum, in quibus existit: & manifestum est per se quod anima, quae est in singulis indiuiduis nobis est unica: quid igitur copulat partes animae, ita quod potest dici esse una? Non enim potest aliquis dicere quod hoc sit corpus, quod copulet partes animae: quoniam magis rectum est dicere quod corpus est vnum, quia anima est vna, non e converso. & hoc intendebat, cum dixit. existimandum est enim esse contrarium, &c. id est opinio enim, quam habemus naturaliter in hoc, contraria est huic opinioni, scilicet quod anima magis digna est ut sit causa copulationis corporis, & suae unitatis in numero, quam ut sit corpus causa copulationis animae. omne enim quod est, est vnum: & continuum non est per suam materiam, sed per suam formam. Sed, quia ista argumentatio est quasi latens in hoc loco, dedit significationem manifestam, & dixit. & hoc denotatur, quia, cum exierit a corpore putrefiet, id est diuidetur.

Oē, qd est vnu, & cōtinuū, nō ē p suā materiā, sed p quā formā. Qdālibet 4. Ph. 18. & 1. huius c. 7. & 8. & 60. & 1. Ph. c. 60 & alibi frequenter.

Si igitur alterum aliquid vnam ipsam facit, illud maxime erit anima. oportebit autem iterum illud quaerere, vtrum vnum aut multipartium sit: si quidem enim est vnum, propter quid non mox & animam vnum: si vero diuisibile, iterum ratio quaeret, quid est continens: & sic utique procedet in infinitum.

Si ergo aliud quidpiam unam eam faciat, illud maxime fuerit anima: sed rursus oportebit illud etiam quaerere, utrum unum, an multarum sit partium: nam si unum, cur non protinus animam quoque unum esse censendum est? sin partibile, rursus ratio quaeret quid sit quod illud contineat: atque ita diuim procedet in infinitum.

Si igitur est aliud quid, quod facit eam esse vnam, illud proculdubio est anima. Sed quaerendum est de illo, vtrum sit vnum, aut pluriū partium. Si igitur fuerit vnum, & diuisibile, tunc quaerendum est quid est illud, quod copulat ipsum. & principia illius erunt infinita.

91 Si igitur corpus non facit eam esse vnam, & continuam, & dixerit aliquis quod est aliud, quod facit eam esse vnam, dicemus quod illud est anima, & reuertetur per scrutatio, vtrum illud in se est vnum, aut plura. si vnum, hoc est, quod volumus. si plura, reuertetur quaestio quid copulat illud, per quod copulat anima: & sic in infinitum: & non erit illic principium primae continuationis. Et hoc intendebat, cum dixit & principia illius erunt infinita, id est principia continuationis, & unitatis existentis in homine erunt infinita. quapropter nulla unitas erit.

✓ Dubitabit autē aliquis & de partibus ipsius, quā positionem habet vnaquaeque in corpore. si enim tota anima omne corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere aliquid corporis: hoc autē assimilatur impossibili: qualem enim partē aut quomodo intellectus continebit graue est fingere.

Quia

De Anima

80 PH. *Quin etiam de eius partibus querat quispiam, quam quæq; habeat in corpore potentiam. si enim tota anima totum corpus continet, conuenit etiam ut pars quæq; partem aliquam corporis consineat. quod simile est impossibili. Quam namq; partem vel quomodo intellectus continet, vel fingere difficile est.*

Et debet homo dubitare de partibus eius, & querere quæ virtus dat cuilibet parti corporis esse. Quoniam, si tota anima copulat totum corpus, oportet ut vnaquæque partium copulet vnâquamque partem corporis. Et iste sermo est similis impossibili. difficile est enim & etiâ in fingendo dicere quâ partem copulat intellectus, & quomodo.

92 Cùm declarauit quod contingit dicentibus animam esse diuisibilem omnibus modis, ut sit vna, secundum quod est anima, & diuisibilis, scilicet quod habet actiones diuersas, dedit dubitationem super hoc, & d. Et debet homo dubitare de partibus eius, cùm fuerit opinatus eam habere partes secundum hunc modum, scilicet ut sit diuisibilis vno modo, & vnica alio modo. & querere quæ virtus dat cuilibet istarum partium corporis continuationem. Necesse est enim si tota anima copulat totum corpus, secundum quod est in eo secundum totum, ut vnaquæque partium eius sit in vnaquaque parte corporis, ita quod copulet ipsum, secundum quod est in eo. D. d. Et iste sermo est similis impossibili, &c. id est, & ponere quod quælibet pars eius copulet vnâquæque partem corporis, & existit in ea, ferè videtur impossibile: intellectum enim videtur impossibile attribui alicui membro corporis. Et debes scire quod ista dubitatio non sequitur hoc, nisi quia non determinatur utrum sit vnica secundum subiectum, & plura secundum virtutes: ita quod diuisio animæ in suas partes sit sicut pomi in odorem, colorem, & saporem. aut est vna propter vnâ naturam communem, & plura, quia ista natura habet diuersas virtutes: ita quod diuisio animæ in suas partes sit, sicut diuisio generis in species. Quoniam secundum hunc modum contingit dubitatio prædicta: sed, cùm posuerimus eam vnica secundum subiectum tantum, non contingit hoc. subiectum enim partium eius erit vnum tantum: & quædam earum erunt subiectum quarundam.

*Docum.
qua docet
quomodo
vna sit, &
plures.*

Videntur autem & plantæ deciduæ viuere: & animalium quædam incisorum, tanquàm eandem habentia animam specie, & si non numero: vnaquæque quidem enim partium sensum habet & mouetur secundum locum in quoddam tempus.

80 PH. *Videntur etiam plantæ, si secantur, viuere, & animalium nonnulla insectorum, ut potè quæ eandem specie animam habeant, tamen si non numero: Vtraque enim partium sensum habet, & aliquandiu loco mouetur.*

Et nos videmus plantas viuere etiam, cùm diuiduntur: & similiter quædam animalia annulosa, quasi anima sit in eis vnâ secundum

A dum formam, & si non est vna fm numerum. videmus enim qd vtraq; pars sentit, & mouetur in loco aliquandiu.

- 33 Cùm dedit impossibile contingens sermoni, qd tota anima est in toto corpore, & partes in partibus, & iam dederat impossibile, contingens etiā sermoni qd anima diuiditur per diuisionem membrorum, absq; eo qd sit in ea virtus vniuersalis copulans corpus, inceptis hic cōtradecere his duabus opihionibus, & d. Et nos videmus plantas, &c. idest & signum super hoc, qd partes animæ non existunt in partibus corporis, est quia nos videmus plantas, & plura animalia, vt annulosa, cū diuiduntur, agit morum vtraq; pars, & sensum in animalibus, & augmentum, & nutrimentum in plantis, sicut totū. & si pars sensus esset in alia parte corporis ab ea, in qua existit morus, tunc cū animal annulosum diuideretur, non moueret, & sentiret: sed pars eius, quæ mouetur, esset alia ab ea, quæ sentit. Et similiter, si pars nutritiua esset in plantis in parte alia ab augmentatiua, tunc impossibile esset vt, cū plures plantæ diuiduntur, viuerent: & cū plantarentur, vt viuerent. D. d. quasi anima sit in eis vna secundum formā, & si non est vna secundum numerum. quoniam, si esset vna secundum numerum, contingeret vt corrumperetur apud diuisionem corporis: sicut accidit hoc in pluribus animalibus, & in quibusdam plantis. & si partes animæ essent in partibus corporis, contingeret vt, cū corpus diuideret in illas partes, vt quælibet earum ageret suum proprium, ita qd pars motiua esset alia à sensibili, & nutritiua ab augmentabili. Et, cū ita sit, sicut d. necesse est vt anima sit in toto animali vna in subiecto, & plures secundum virtutes: ita quod quædam partium sit subiectum quarundam, scilicet qd nutritiua sit subiectum sensibilibus tangibilibus, & tangibilibus sit subiectum aliorum sensuum. & similiter quædam quorundam: vt post declarabitur. Et, cū anima sit talis in omni animali, aut est vna in numero, scilicet in animalibus organicis, quorum pars non viuit post diuisionem: aut oportet vt sit in eis quasi vna in specie, scilicet in eis, quorum pars viuit post diuisionem: & sunt illa, quorum membra sunt consimilia.

Vide Et. 1.
de Aia. 19.
& 20.

Aia ē vna
in subm
& ples fm
virtutes.
Idē supra
cō. 7. & q
ibi.

Si autē non permanent, nullum inconueniens est: instrumenta enim non habēt quibus saluent naturā: sed nihilominus in vtraq; partiū omnes inexistunt partes animæ, & similis speciei sunt ad inuicē & toti: ad inuicem quidem, sicut quæ non separabiles sunt: toti autem animæ, tanquā indiuisibili existente.

Quod si non perseverant, nullum absurdum est: non enim habent organa, quibus conseruent naturam: sed nihilominus in utraq; partium omnes insunt partes aīa, ac eiusdem speciei inter se sunt, & cum tota: in se se quidē, ut potē nō separabiles: cū tota uero aīa, ut quæ diuisibilis ē.

Et non est inopinabile vt remaneant. non enim habent instrā, quibus conseruant suam naturam. sed tñ hoc non dat vt in vna quaq;

De Anima

quæque partium sint omnes res animæ. Et sunt consimiles in specie **D**
adinuicem. totius autem animæ est, quia est diuisibilis.

- 94 Et non est impossibile ut partes istorum animalium, & plantarum remaneant in agendo actiones totius. Causa enim in hoc est, quia iste modus animalis non habet diuersa instrumenta, quæ appropriantur actionibus diuersis animæ cum membro communi officiali, in quo existunt in potentia omnes actiones animæ, sicut est cor cum alijs membris, ut declaratum est in libro de Animalibus: sed quodlibet membrum membrorum istius animalis adaptatur omnibus actionibus animæ. & similiter quælibet pars partium vnius membri. Et causa in hoc sic debet intelligi. quoniam definitio partis membri officialis, non est definitio totius, necesse est, cum anima impossibile est ut existat in aliquo animali proprio illi animæ nisi habeat principium, ut pars eius adaptetur ad hoc, quod habet totum ad recipiendum animam. verbi gratia quod, si cor habet naturam recipiendi animam, quia habet talem figuram, manifestum est **E** pars eius non recipit illam animam, quia non habet illam figuram. Vnde necesse est ut contrarium iudicium habeant animalia, quorum membra sunt consimilia, scilicet ut illud, quod recipit totum, recipiat pars: cum habeat eandem definitionem. Deinde dicit: sed tamen hoc non dat, &c. id est, sed, quia iste modus animalis non habet corpus officiale, neque habet membra officialia, non est remotum ut anima; quæ est in qualibet parte eius, sit consimilis adinuicem in specie, & similis etiam animæ, quæ est in toto. immo, quia membra eius non sunt officialia, necesse est ut sit sic.

Deinde dicit: totius autem animæ est, quia est diuisibilis. id est esse autem animam, quæ est in rebus, consimilem in specie, est, quia est diuisa in actu, & vnaquæque earum agit actionem alterius. consimilitudo autem inter animam, quæ est in partibus, & animam, quæ est in toto in specie, est scilicet tota anima per potentiam, & diuisibilitatem, non secundum actum: quoniam, cum diuidetur, tunc non remanebit totum. sed ipse dimisit hoc, quia propalauit alteram duarum diuisionum. quoniam hæc particula, **F** aut, demonstrat diuisionem. & quasi dicat consimilitudo autem, quæ est in specie inter partes, est quia est diuisa in actu: totius vero, quia est diuisibilis.

Aia annu
loforū, &
platarum
vna factu
plures spo
tentia. Idē
1. de Aia
19. 20. &
7. Met. 56

Videtur autē & quæ in plantis anima, principium quoddam esse: hac enim solum communicant & animalia & plantæ, & ipsa quidem separatur à sensibili principio: sensum autem nullum sine hac habet.

- 107H. Videtur etiam principium, quod inest in plantis, anima esse quædam. hac enim sola plantarum & animalium communis est: Atque ea quidem separatur à sensitiuo principio: at uero sine ea, nihil est quod sensum habeat.

Et

A Et videtur etiam quod principium existens in plantis sit aliqua anima. in hoc enim solo communicat plantæ, & animalia. Et hoc differt à principio sensibili: & nihil habet sensum sine isto.

¶ Cum dedit rationem in sermone prædicto super hoc, quod anima non diuiditur essentialiter per diuisionem subiecti, ex hoc, quod apparet in plantis: & iste sermo non est acceptus à ratione, nisi ei, qui concedit quod plantæ habent animam: incepit declarare hoc quomodo, & dicit, Et videtur etiam quod principium, &c. id est & videtur etiam quod principium, quo plantæ nutriuntur, & augentur, sit anima. in hoc enim principio existimantur habere communicationem cum animalibus secundum vitam. & ideo non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio, * id est vita, nou principio sensus & motus. Et, cum narrauit quod animalia communicant in hoc principio cum plantis secundum vitam, incepit narrare quod plantæ non communicant eis in hoc, & quod communicatio sensus, & motus cum nutrimento est necessaria, & dicit: Et hoc differt à principio sensibili, &c. id est & principium, quod est nutrimenti, & augmenti, & generationis separatur à principio sensibili in plantis: sed principium sensibile non separabitur ab illo: cum omne animal nutritur, & augetur. Sed debes scire quod necessitas essendi nutritibile, aut augmentabile, non est sicut necessitas essendi calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut grane, aut leue: & quod suum esse augmentabile, & nutritibile est ei, secundum quod est viuum: & esse graue, aut leue est ei secundum quod est corpus naturale. Quoniam, si non fuerit sic determinatum, non est necesse propter communicationem cum principio sensibili, ut principium secundum sit anima.

Non dicit mortuum, nisi animal, quod caret vita, si principio sensus, & motus. Idem in 1. h. c. 16. & c. 3. & 37.

* a 1. phis. Docum. Esse nutritibile & augmentabile est secundum quod est viuum. e. e. vero graue, aut leue est secundum quod est corpus naturale.

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER SECVNDVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima inuestigat, ac tradit Animæ definitionem.

In Secunda Animæ potencias, earum ordinē, ac quō pacto definiti debeant declarare

In Tertia de potentia Animæ vegetatiua sermonem facit.

In Quarta de potentia Animæ sensitua.

In Quinta probat non dari sextum sensum: curq; non vnum, sed plures habeamus.

In Sexta quærit an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Scimusq; quem Communem appellamus, explanat.

In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatq; ipsius Imaginationis essentiam.

SVMMAE PRIMAE Cap. I.

Traditur Anima definitio declarans tantummodo quod est.

Quæquidem igitur à prioribus tradita sunt de anima, dicta sint. Iterum autem tanquā ex principio redeamus, tentantes determinare quid est anima, & quæ utique ratiō communissima ratio ipsius.

1038.

Quia igitur à superioribus de anima tradita sunt dicta sint. Rursus autem tanquam ab initio reuertamur, conantes explicare quid sit anima, & quanam fuerit cōmunissima ratio eius.

Hoc igitur est, quod accepimus ab Antiquis de anima. modo autem incipiamus aliter in determinando animā quid est secundū definitionē, quæ magis comprehendit ipsam.

Ivm contradixit opinionibus Antiquorum, incœpit modo quærete de substantia eius, & d. Hoc igitur est, quod accepimus, & c. idest hoc igitur est, quod diximus in contradicendo opinionibus, quas accepimus de anima. D. narravit q̄ oportet incipere in cognoscendo substantiam eius, & cōsiderare in hoc, quousq; sciatur definitio, quæ est magis vniuersalis, idest magis comprehendens omnes partes animæ, & d. modo autem incipiamus, & c. idest modo autem incipiam⁹ loqui de anima alio modo: quia non inuenimus ab Antiquis aliquid vile de ea. & primo debemus inuenire definitionem, quæ est magis vniuersalis omnibus partibus eius. * cognitio enim vniuersalis semper debet præcedere cognitionem propriam. & sermo eius intellectus per se.

*Cognitio vñs sp̄ debet p̄cedere cognitionē propriā idē in fra cō. 14. & 1. Phy. 1. cō. 17. & 2. de Gen. 1. cō. 11. & 1. Ph. c. 2.

& in suo proœmio 1. Phy. lib. hic. 13. & 1. Phy. 4.

Dicimus

A Dicimus itaq vnum quoddam genus eorū quæ sunt substantiam: huius autem, aliud quidem est sicut materia, quæ secundum se quidem non est hoc aliquid: aliud autem, formam & speciem, secundum quam iam dicitur hoc aliquid: & tertium quod est ex his. Est autem materia quidem potentia, species autem entelechia: & hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia: illud autem, sicut considerare,

O P H. Dicimus ergo unum quoddam genus eorum quæ sunt, substantiam: huiusq, aliud ut materia, quod ex se quidem non est hoc aliquid: aliud formam & speciem, ex qua demum dicitur hoc aliquid: & tertium, quod ex eis constat. est autem materia, quidem potentia: species vero entelechia: & hoc bisariam aliud ut scientia, aliud ut contemplari.

Dicamus igitur q substantia est vñu generum entium. Et substantiarum quædam est substantia fm materiam, & ista non est p se hoc. Et quædam est forma, per quam dicitur in re, q est hoc. Est aut tertia: & est illud, quod est ex ambobus. Et materia est illa, quæ est in potentia, forma autem est perfectio. Et forma est duobus modis: vnus est sicut scire, & alius est sicut speculari.

A Cum voluit scire definitionem vniuersalem omnib⁹ partibus animæ, & fuit quasi manifestum q collocatur in genere substantiæ, incæpit diuidere quot modis dicitur substantia, & in quo modo est anima, & dixit q substantia est vñu generum entium, i. entium, quæ sunt fm antecedentiam in esse, quorum anima est vñu, q anima non est accidens. Ponere enim animam accidens est impossibile, fm q dat nobis prima cognitio naturalis. opinamur enim q substantia est uobilior accidente: & q anima est nobilior omnibus accidentibus existētibushic. Et, cum narrauit q substantia vlt debet poni genus alium istorū entium, incæpit diuidere eius genera, & dixit Et substantiarum quædam est substantia, & c. id est & omnia, de quibus dicitur substantia, sunt tribus modis. Quorum vnus est, vt sit materia prima, quæ per se non est formata, neq; aliquid per se in actu: vt dictum est in Primo Physicorum. Secundus autem est forma, per quā indiuiduum fit hoc. Tercius est illud, quod fit ex istis ambobus. Quod autem forma est, & cum hoc est substantia, manifestum est enim quia comprehenditur sensu: est autem substantia, quia est pars substantiæ. & similiter pars huius substantiæ cum auferitur, auferitur substantia. Et similiter prima materia est substantia: quia est vna paruum, quæ cum auferitur, auferitur substantia, s. indiuiduum. Deinde incæpit describere substantiam, quæ est fm materiam, & quæ est secundum formā, & d. Et materia est illa, quæ est in potentia, & c. id est & materia est substantia, quæ est in potentia: forma autem est substantia, per quam perficitur hæc substantia, quæ est in potentia forma. Et ista forma inuenitur duobus modis. Quorum vnus est, secundum quod est in actu, tamen non prouenit ab ea

Ponere animā accidens impossibile, fm q dat nobis prima cognitio naturalis.

1. Phy. 69. Indiuiduum fit hoc p formā. Idē ista. 7 8. 9. & 60 sed, vñ op positū. 12. Meta. 14. & 1. Cœli. 92. vbi dicit q per materiam. Vide cōt. Zim.

de 1. Ma
a. 1.

De Anim. cū 16. Auer.

G actio,

De Anima

actio, quæ innata est provenire ab ea: sicut à sciente, qui non vititur sua scientia. Secundus est, secundum quod provenit ab ea illa actio: sicut est de sciente, quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio: secunda autem dicitur postrema.

Substantiæ autem maxime videntur esse corpora, & horum physica: hæc enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidam habent vitam, alia autem non habent: vitam autem dicimus id quod per se ipsum alimentum & augmentum & decrementum. Quare omne corpus physicum participans vitam, substantia erit: Substantia autem sit, sicut composita.

1028. Porro autem corpora potissimum esse substantia videntur, & ex his, ea quæ naturalia sunt: hæc enim ceterorum sunt principia. Naturalium autem, alia habent vitam, alia non habent: vitam vero dicimus nutritionem quæ per se ipsum fit, & auctiorem, & diminutionem: itaque omne corpus naturale vitam participans substantia fuerit, & ita substantia, ut composita.

Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur substantiæ: & maxime corpora naturalia, ista enim sunt principia aliorum corporum. Et corporum naturalium, quædam habent vitam, & quædam non. Et dicere vitam, est nutrirī, & augeri, & diminui essentialiter. Unde necesse est, ut omne corpus naturale, habens communicationem in vitam, sit substantia, scilicet quod est compositum.

3 Cum demonstravimus nobis numerum substantiarum, incepit declarare nobis quæ earum sit magis digna ut habeat hoc nomen, & dixit Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur, &c. id est & corpora composita habent hoc nomen substantia magis proprie, secundum quod est magis famosum: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia corporum artificialium. D. d. Unde necesse est, ut omne corpus naturale habens communicationem in vitam, id est corpus naturale necesse est ut sit substantia: immo magis dignum est habere hoc nomen substantia. Deinde exposuit hoc nomen vitam, & dixit Et dicere vitam est nutrirī, &c. id est & intelligi per vitam principium, quod est commune omni animato, scilicet nutrirī & augeri, & minui essentialiter. & est illud, quod appropriat plantis: quoniam hoc nomen vitam dicebatur in lingua Græca de omni eo, quod nutritur, & augetur. animal enim dicitur de omni eo, quod nutritur & sentit. In Arabico autem videtur significare idem: sed tamen non dicitur motuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti, & sensus in simul, non principio sensus, & motus tantum. Et dicit essentialiter: quia invenitur extra viuum aliquod, quod assimilatur augmento & diminutioni, & velapis, & non est viuum. Et cum declaravit quod necesse est ut omne corpus habens vitam sit substantia, declaravit cuiusmodi substantia est, & d. sit substantia,

Mortuus si dicit, nisi alia, quod caret principio nutrimenti, & sensus in se. 3; vide oppositum. 1. de anima. c. vlt. ubi d. quod mortuum est, quod caret solo principio, quod est vitam. Vide cōc. zim.

Hic viuum malit principium augendi & sentiat. Sed non oppositum. 1. de anima. c. 33. Vide 4. cōc. c. 12. & 1. de anima. 38. Vide cōc. zim.

Astantia, secundum quod est compositum, id est & necesse est ut corpus viuum sit substantia composita: & est hoc indiuiduum.

Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habens, neque utique erit corpus anima: non est enim eorum quæ in subiecto, corpus, magis autem sicut subiectum & materia. necesse est ergo animam substantiam esse, sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis.

¶ 12. Quoniam autem corpus est tale, nempe utam habens, equidem non fueris corpus anima: non enim eorum quæ sunt de subiecto corpus est, sed potius ut subiectum & materia. necesse est ergo animam esse substantiam, ut speciem corporis naturalis utam habentis.

Et, quia corpus viuum est corpus, & est tale, impossibile est ut anima sit corpus. corpus enim non est eorum, quæ sunt in subiecto: imo est sicut subiectum, & materia. Vnde necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia.

4 Cum declarauit quod corpus viuum est substantia, secundum quod est compositum ex substantia, quæ est secundum materiam, & ex substantia, quæ est secundum formam, incepit querere de anima utrum sit substantia composita, scilicet corpus, aut secundum formam. dicere enim animam esse materiam impossibile est. & hoc manifestum est per se. Et d. Et, quia corpus viuum, &c. id est & anima non est substantia secundum compositionem. compositum enim corpus habens vitam non est corpus viuum, secundum quod est corpus simpliciter, sed secundum quod est tale corpus. est igitur viuum per aliquod existens in subiecto, non per aliquod existens non in subiecto. corpus autem est substantia, secundum quod est subiectum. Et, cum dedit propositiones, ex quibus consequitur ut anima non sit substantia, secundum quod est corpus, sed secundum quod est forma, d. Vnde necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia, &c.

C Quoniam autem non est substantia secundum corpus declarabitur in secunda figura per illas duas propositiones prædictas, scilicet quod anima est in subiecto, & corpus est non in subiecto. Quoniam vero est substantia secundum formam, manifestum est ex hoc, quod est substantia in subiecto. hoc enim proprium est formæ, scilicet ut sit substantia in subiecto. Et differt ab accidente, quoniam accidens non est pars substantiæ compositæ: forma autem est pars huius substantiæ compositæ. Et etiam equiuoce dicitur forma esse in subiecto. & accidens esse in subiecto. Subiectum enim accidentis est corpus compositum ex materia & forma, & est aliud existens in actu, & non indiget in suo esse accidenti. Subiectum autem formæ non habet esse in actu, secundum quod est subiectum, nisi per formam, & indiget forma ut sit in actu: & maxime primum subiectum, quod non denudatur à forma omnino. & propter similitudinem inter ista errauerunt plures loquentium, & di-

Equiuoce dicitur tota, & accens est in subiecto. Subiectum accidentis est ens in actu: subiectum formæ substantiæ est ens in potentia. Idem 1. Phy. 63. & 1. Phy. 7. & 8. 1. ca. d. substantia orbis. sed videtur de istis de quatuor interminatis, 1. ca. d. substantia orbis. Vide eos. Zim.

Primum ubi non anodatur a materia omnino. Idem 1. Phy. 6. & 1. hy. 12. & 1. Cq. 19. ad quare rimus. vi. le. 3. Cæ. 7. & 1. hy. 82.

De Anima

nerunt formam esse accidens. Et ex hoc declarabitur perfecte quod anima non est substantia secundum materiam. materia enim est substantia, secundum quod est subiectum. anima autem secundum quod est in subiecto. Et dicit habentis vitam in potentia. idest necesse est ut anima sit substantia, secundum quod est forma corporis naturalis, habentis vitam, secundum quod dicitur habere illam formam in potentia, ut agat actiones vite per illam formam.

- Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus: Hic autem dicitur dupliciter, alius quidem sicut scientia, alius sicut considerare, manifestum est igitur quod sicut scientia: in existere enim animam, & somnus & vigilia est: proportionale autem vigilantia quidem ipsi considerare, somnus autem ipsi habere & non operari.

SOPH. *Et ac uero substantia est actus, ergo talis corporis est actus: hic autem bifaria dicitur, partim ut scientia, partim ut contemplari. constat ergo eam esse ut scientiam: ex eo enim quod est anima, & somnus et uigilia est: proportionem autem respondens uigilia quidem ipsi contemplari: somnus autem ipsi habere & non operari.*

Et ista substantia est perfectio. est igitur perfectio talis corporis. & quia perfectio dicitur duobus modis: quorum unus est sicut scire, & alius sicut aspicere: manifestum est quod ista perfectio est sicut scire. Quoniam apud ipsum est esse anime. & uigilia est similis studio, somnus autem est similis dispositioni rei, cum potest agere, & non agit.

Cum declarauit quod anima est substantia secundum formam, & formae sunt perfectiones habentium formas, & sunt duobus modis, incepit demonstrare quod perfectio est in definitione anime, quasi genus, & d. Et ista substantia est perfectio, & d. idest & quia substantia, quae est secundum formam, est perfectio corporis habentis formam: & iam declaratum est quod anima est forma: necesse est ut anima sit perfectio talis corporis, idest perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia, secundum quod perficitur per ipsam.

Et, cum declarauit quod anima est perfectio, declarauit secundum quod modos dicitur perfectio, & d. & quia perfectio est duobus modis, & d. idest & quia perfectio est duobus modis: quorum unus est sicut scientia existens in sciente, quando non utitur ea. & alius est sicut scientia existens in sciente, quando utitur ea. Deinde incepit demonstrare secundum quem modum istorum duorum dicitur quod anima est perfectio, & d. manifestum est quod ista perfectio est sicut scientia. idest & quia iam declaratum est quod anima est perfectio corporis naturalis, & perfectio dicitur duobus modis, manifestum est quod perfectio, quae est animatum, & differt a corpore non animato est existens in eo, sicut scientia in sciente. Deinde dedit rationem super hoc, & dixit Quoniam apud ipsum est esse anime, idest quoniam apud esse istius perfectionis in animato inuenitur anima, non apud esse alterius perfectionis.

Et,

A Er, cum demonstravit q̄ perfectio accepta in definitione animæ, quæ est substantia animæ, est illa, quæ est quasi scientia existens in sciente, quando non vitur ea, dedit exemplum super hoc, & dicit, & vigilia est similis, &c. idest & cum animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo secundum primam perfectionem. & hoc est simile esse scientiæ in sciente in tempore, in quo non studet: & non est simile esse ignorantia in non sciente. Manifestum est enim q̄ animal apud somnum habet animam sensibilem, sed non vitur sensu: sicut sciens habet scientiam, sed non vitur ea. Dispositio autem animæ apud vigiliam in animalibus est similis scientiæ in sciente, quando vitur ea. Et hoc est in anima sensibili. Anima autem nutritiva nunquam inuenitur in animalibus, nisi secundum postremam perfectionem. Nisi aliquis ponat q̄ sit quidam modus animalium, qui non nutritur in aliquo tempore, scilicet in tempore, in quo manet in lapidibus, vt ranæ magnæ, quæ nihil thesaurizant, & manent tota hyeme in lapidibus: & similiter plures serpentes. Et secundum hoc erit hoc commune animæ sensibili, & nutritivæ eadem intentione. & si non, tunc perfectio accepta in eis erit secundum æquivocationem. Et quocunq; modo sit, quando intellecta fuerit diversitas inter vtrunq; tunc non nocebit hoc accipere indefinite in hac definitione, cum sit impossibile aliter. Et d. somnus autem est similis dispositioni rei, &c. idest dispositio animæ apud somnum in animalibus est similis dispositioni rei in tempore, in quo potest agere, sed non agit. & hæc est descriptio primæ perfectionis: & ex ea intelligitur descriptio postremæ perfectionis: & est dispositio rei, per quæ ens agit, aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur.

Docum.
Alia nutritiva nunq̄ inuenit̃ in animalib⁹, nisi finē postremā perfectionē.
Idē. 8. Ph.
20. & hic ista. 14. & 3. de Ala 44. 19.
Vide pro hoc infra c. 30. & c. 3. utrij h⁹.

Prior autem generatione in eodem scientia est: unde anima est primus actus corporis physici potentia vitam habentis: tale autē quodcunq; organicum: organa autem & plantarū partes, sed penitus simplices: vt foliū fructiferi cooperimentū: fructiferum autē fructus: radices vero ori siles sunt: vtraq; enim trahunt alimentū.

C Prior autem generatione in eodem scientia est: qua propter animam, est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis: cuiusmodi est quodcunq; fuerit organicum. sunt porro plantarum quoq; partes organa, sed planē simplicia: ut folium integumentum est pulpæ, quæ semen complectitur: pulpæ autem seminis: radices vero ori proportionē respondent, utraq; enim astrahunt alimentum.

Et scientia in eodē antecedit in esse. Et ideo anima est perfectio prima corporis naturalis, habentis vitam in potentia. & est finis q̄ est organicū. Et partes plantarum sunt etiā organa, sed valde simplicia. verbi gratia q̄ folia sunt coopertoria, & vestes fructibus. radices autē similes sunt ori: qm̄ isti duo modi contrahunt cibum.

6 Cum declarauit q̄ genus animæ est perfectio, quæ est quasi sciētia exi-
stens in sciente, quando non videtur ipsa, incipit narrare q̄ ista perfectio
præcedit in esse secundam perfectionem, & q̄ propter hoc debet adiungi
in definitione q̄ anima est prima perfectio corporis naturalis habentis vi-
tam in potentia. Et d. Et sciētia in eodē, &c. i. & perfectio, quæ est quasi
sciētia, præcedit in esse in indiuiduo secundam perfectionem, quæ est
quasi studium. Et, cum narrauit hoc, incipit narrare q̄ propter hoc de-
bemus hanc intentionem dicere in definitione, vt per primam distingua-
tur à perfectione postrema, & d. Et ideo anima est perfectio prima, &c. i.
& ideo dicendum est in definitione animæ, &c. D. d. & est fm q̄ est orga-
nicum. ita cecidit in scriptura locus * albus, & est corpus fm q̄ est organi-
cum. i. corpus habens vitam in potentia est primum organicū corpus.
Et, cum narrauit q̄ omne corpus viuū est organicum, & hoc fuit ma-
nifestum in animalibus, sed latuit in plantis, incipit demonstrare q̄ or-
gana existunt etiam in plantis, & dixit Et partes plantarū sunt etiam or-
gana, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus. Et hoc, quod dixit de plan-
tis, manifestum est. folia enim ita sunt de plantis, sicut corium in anima-
libus, & radices sunt, sicut os: quoniam vtrunq; comprehendit cibum. &
hoc intendebat, cum dixit, quoniam isti duo modi contrahunt cibum, sci-
licet radices, & os, & alia ventricula, quæ transeunt ad ipsa.

* a. l. alius.

Docum.

Idē infra.
38.

• Si autem aliquod cōe in omni anima oportet dicere, erit vtiq;
actus primus corporis organici physici. vnde non oportet querere
si vnum est anima & corpus: sicut neq; ceram & figurā, neq; om-
nino vniuscuiusq; materiā, & id cuius est materia: hoc enim vnū
& esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est.

s o p h.

Ergo si quid commune de omni anima sit dicendum, ea fuerit actus
primus corporis naturalis organici. idcirco non oportet querere an vnū
sit anima & corpus, quemadmodum neq; ceram & figuram, nec de-
niq; vniuscuiusq; materiā, & id cuius est materia: vnū enim & esse
cum multisariis dicatur, quod proprie est, actus est.

Si igitur aliquod vniuersale dicendum est in omni anima, dice-
mus q̄ est prima perfectio corporis naturalis organici. Et ideo nō
est perscrutandum vtrum anima, & corpus sint idem: sicut nō est
perscrutandum hoc in cera, & figura, neq; in ferro, & figura, neq;
vniuersaliter in materia cuiuslibet, & in illo, quod habet illā ma-
teriam. vnū enim & ens cum dicuntur pluribus modis, perfectio
est illud, de quo dicitur hoc prima intentione.

7 Dixit Si igitur aliquod vniuersale, &c. id est si igitur possibile est defi-
nire animam definitione vniuersali, nulla definitio est magis vniuersa-
lis q̄ ista, nec magis conueniens substantiæ animæ: & est q̄ anima est prima
perfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc sermonē in forma
dubitationis,

Docum.

In dubitatione, cum dicit, Si igitur dicendum est, &c. excusando à dubitatione accidente in partibus istius definitionis. perfectio enim in anima rationali, & in alijs virtutibus animæ ferè dicitur pura æquiuatione: ut declarabitur post. Et ideo potest aliquis dubitare, & dicere q, anima non habet definitionem vniuersalem. & ideo dicit, Si igitur, &c. quasi dicit, si igitur fuerit concessum nobis quòd possibile est inuenire sermonē vniuersalem comprehendentem omnes partes animæ, erit illæ sermo istæ.

Deinde dicit, Et ideo non est perscrutandum, &c. id est &, cum declaratum est quòd anima est prima perfectio corporis naturalis, & quòd animatum non habet hoc esse, nisi ex eo quòd habet animam, non est dubitandum quomodo anima, & corpus, cum sint duo, fiant idem: sicut non est dubitandum hoc in cera, & in ferro cum figura existente in eis, & vniuersaliter in materia, cuiuslibet, & in re, quæ existit in illa materia. Hæc enim nomina, scilicet vnum, & ens, licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnib' istis, scilicet forma, magis digna est ut habeat hoc nomen, scilicet vnum, & ens, quàm illud, quod est congregatum ex materia, & forma. congregatum enim non dicitur vnum, nisi per vnitatem existentem in forma. materia enim non est hoc, nisi per formam. Et, si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt vnum secundum contactum, & ligamentum. † Modo autem, quia materia non differt à forma in composito, nisi potentia: & compositum non est ens in actu, nisi per formam: tunc compositum non dicitur vnum, nisi quia sua forma est vna. Et quasi innuit per hoc quæstionem contingentem dicentibus quòd anima est corpus. & est quomodo illud, quod aggregatur ex anima, & corpore, fiat vnum.

• Vniuersaliter quidem igitur dictū est quid sit anima: est enim substantia quæ s'm rationem: hoc autē est quod quid erat esse huiusmodi corporis. sicut si aliquod organorum physicum esset corp⁹, ut dolabra: erat quidem enim dolabræ esse, substantia ipsius & anima hæc, diuisa autem hac, non vtiq; amplius dolabra erit, sed aut æquiocet: nunc autem est dolabra: non enim huiusmodi corporis quod quid erat esse & ratio, anima: sed physici huiusmodi corporis, habentis in seipso principium motus & status.

PH. Vniuersè igitur dictum est quid sit anima: nempe substantia ea quæ in ratione consistit: quod quidem est. Quid erat esse tali corpori: veluti si quod instrumentū esset naturale corpus, verbi causa securis: esset enim securi esse substantia eius & anima hoc: ea enim separata, nō amplius esset securis, nisi æquiuoce: nunc vero est securis: non enim eiusmodi corporis. Quid erat esse & ratio ē anima, sed naturalis, talis scilicet quod in se motus statusq; principium habeat.

Perfectio i
aia rōnali
& in alijs
virtutibus
aie d' fere
pura equi
uocatiōe.
Idē ista c.
30. & 3. de
Aia c. 5. cō
tra Alex.
Nō est du
bitādum
quō. ex
aia, & cor
pore fiat
vnu. S; vi
de opposi
tū i. d. Aia
c. 92. cō
tra Plato.
vbi hoc fu
it dubita
tum. Vide
cōt. zim.
Eni vnu
p pri⁹ dīr
de forā, q̄
d cōgrega
to. Opposi
tū v' dice
re i. c. 3. f. 3.
2. Ph. c. 4.
& 7. Met.
cō 8. & 8.
Meta c. 7.
idem hī li
cut hūc.
Vide cōt.
zim.
† Mā si dīr
a forā i cō
posito, nī
li potētia.
Vide idē.
10. Me. 2.

De Anima

Iam igitur diximus quid est anima vtr, & est substantia fm hanc intentionem, s. fm illud, quod hoc corpus est. Quod est, quemadmodum si aliquod instrumentū esset corpus naturale, vt securis; tunc acumen securis esset substantia, & est anima fm hanc intentionem. & similiter istud, cum abstractum est, nō erit securis post nisi æquiuoce. materia autem erit post securis. anima enim nō est quidem talis corporis, & intentio eius, sed corporis talis naturalis habentis principium motus.

8 Cum prædixit q anima est substantia, deinde declarauit quod est forma, & perfectio, incepit hic inducere modum, per quem potest accidere certitudo, q formæ naturales sint substantiæ. & hoc est necessariū in hoc loco. Et d. Iam igitur diximus, &c. id est declaratum est igitur ex hoc, qd dixit, quid est anima vniuersaliter. & secundum q dixit in hac definitione, anima est substantia secundum intentionem, per quam didim⁹ in re, per quam hoc corpus naturale est substantia, non alio modo. Deinde dixit exemplum de corporibus artificialibus, & fecit differentiam in hoc inter corpora naturalia, & artificialia. Essentia enim rerum artificialiū sunt actus. & ideo existimauerunt quidam q ita est de essentijs corporū naturalium. Et d. quemadmodum, si aliquod instrumentum, &c. id est & formæ, & essentia corporum naturalium sunt substantiæ. quoniam, quemadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis, i. si imaginati fuimus ipsum esse ens naturale, tunc acumen securis esset substantia eius. Deinde dedit rationem super hoc, & d. & similiter istud cum abstractum est, &c. i. & necesse est in securi, si esset ens naturale, vt ei⁹ acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud, quod cōgregatum est ex materia, s. ferro, & forma, quæ est acumen. & si acumen auferatur, & esset securis corpus naturale, tunc securis non esset: quia materia, & forma non esset, nisi diceretur securis æquiuoce. & illud, pro cuius ablatione auferatur hæc substantia, est substantia: est enim pars eius. pars autem substantiæ est substantia. Deinde dicit: materia autem erit post securis. i. materia: utem, quia securis est corpus artificiale, licet acumen sit ablatum ab eo, tamē post dicitur securis per suam figuram. figura enim, quæ propria est ei, eadem est in ea cum acuitate, & sine. Et hoc, quod d. manifestabitur ex hoc, quod dico. Manifestum est enim per se q hoc nomen securis, siue fuerit naturale, siue artificiale, dicitur de illo congregato ex illo, quod est quasi forma in eo, & ex eo, quod est quasi materia. Et etiam manifestum est per se q securis dicitur de aliquo indiuiduorum substantiæ. Et sic necesse est vt hoc nomen, quod dicitur de eo, fm q est indiuiduum substantiæ, sit dictum de eo fm materiā, & formam in simul. vnde necesse est vt vtrunq; sit substantia. partes enim substantiæ sunt substantia. Et sic necesse est, cum fuerit forma ablata, vt hoc nomen auferat ab ea, scilicet nomen, quod demonstrat ipsum, fm q est indiuiduum. Aut dicamus q hoc nomen non dicitur de eo nisi secundū materiam tantum,

1. Phy. 7.
* a. l. accūs

Illud, ad ablationem eius auferet substantia, est substantia. Idē v. cō. 2. qd quo sit intelligēdū. v. a. s. Me. a. c. 5. l. gressio. primū suppositum. secundū.

A v.g. fm q est corpus ferreum. & tunc forma erit in eo fm accidens. & tunc necesse erit, si forma fuerit ablata, vt hoc nomen, quod dicitur de ea, fm q dicitur indiuiduum substantiæ, remaneat. Sed quia formæ rerum naturalium, cum fuerint ablata, auferentur materiæ, & nulla ens remanet nisi æquiuoce, necesse est, cum posuerimus securim esse corpus naturale, & ablata fuerit acuitas, quæ est in ea quasi forma, vt auferatur materia, & non remaneat ens. Cum igitur forma fuerit ablata fm hanc intentionem statim auferetur hoc nomen securis, quod demonstrat ipsum fm q est in indiuiduum substantiæ. quoniam per ablationem formæ auferetur materia, & cum materia & forma auferuntur, nihil remanet de eis, quæ demonstrat per hoc nomen, fm q demonstrat aliquod indiuiduum substantiæ, nisi sit aliquod indiuiduum: & tunc non dicitur securis nisi æquiuoce. Formæ igitur naturales substantiæ sunt. quia, cum ablata fuerint, auferetur nomen, quod demonstrat ens, secundum q est indiuiduum substantiæ.

Cū formæ reꝝ nāliū auferunt, auferunt materiæ iporū. Sed vide, opp. 1. Ph. 82. vbi dī q mā est in gūabilis, & corruptibilis. vi de cōna. Zim.

Genus demonstrat nām, & dīa formā. 7. me. 41. & 1. Met. 17. & 2. cō. 49.

Nomē in reb⁹ nāli- b⁹ primo de forma, scđo dī cōgregato.

Vide cām 8. Met. cō. 7. In reb⁹ aut artificialib⁹ primo dī hō mē de mā scđario de congregato. Sed vidē oppos. 5. Met. 6-14. & 7. Met. c. 18. vbi dicit q nomē accidentale primo significat formā, & scđo subiectū. Vidē contradi. Zim.

B Et similiter definitio, quæ est fm illud nomen, quia auferuntur genus, & differentia, quorum vnum demonstrat materiam, & aliud formam. v.g. q, cū sensus auferatur à carne, non remanet caro, nisi æquiuoce: sicut caro mortui. Forma autem artificialis non est substantia, quia, cū auferetur, non auferetur materia: sed remanet nomine, & definitione. quoniam, cū figura securis auferatur, remanet ferrum idem, sicut ante, nomine, & definitione. Et necesse est, & recte vt remaneat nomen eius, sc. securis, quod demonstrat hoc instrumentum, fm quod est indiuiduum substantiæ: licet acuitas auferatur. Et hoc fuit, quia nomē dicitur in rebus naturalibus primo de forma, & secundo de congregato. in rebus autem artificialibus eōtrario, sc. quia primo de materia, & secundo de congregato. In rebus igitur artificialibus demonstrat indiuiduum substantiæ secundum suam primam significationem, quia significat materiam: & in rebus indiuiduis substantiæ naturalibus demonstrat ipsum secundū suam primam significationem quoniam significat formam. Hoc enim indiuiduum non est hoc, nisi per suam formam, non per suam materiam. †Materia enim nullum habet esse in actu in rebus naturalibus, secundum q est materia. & esse non est in actu, nisi formæ. & hoc valde manifestatur in formis rerum simplicibus. qm cū forma fuerit ablata, nihil remanet. Et in rebus artificialibus nihil est hoc, nisi per suam materiam, non per suam formam. & sic declarabitur ubi differentia inter naturalia, & artificialia. Et intelliges hoc, quod dixit Aristō. & auferetur dubitatio, quæ inducit credere q formæ sint accidentia. D. d. anima enim non est, & c. i. & est de anima econuerso acuitati. nomen enim auferetur ab animato per ablationem animæ, & remanet in securi, licet acumen auferatur, anima enim non est talis corporis, in quo est acuitas, scilicet corporis artificialis organici, sed naturalis. & hoc inrendebat, cū dixit talis: & hoc, quod dicit principium morus, & quæretis, est dispositio corporis naturalis.

Considerare autem & in partibus oportet quod dictum est. si enim esset oculus animal, anima vtiq ipsius: visus esset: hic enim substantia

*2. l. p. 112
† Mē nū-
lū habet
et in actu
I rebus nā-
libus, fm
q est mā.
vidē 1. phy-
sico. 12. 1.
Ph. 76. 3.
C. 19. 7.
Met. 8 &
1. cap. de
ba orbi.
& 1. phy. 63.

De Anima

substantia est oculi quæ est secundum rationem, oculus autem materia visus est: quo deficiente non est adhuc oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuent corpore: Proportionaliter namq se habet sicut pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensitiuum: secundum quod huiusmodi.

SOPH. Hoc vero quod diximus in partibus etiam considerasse non ab re fuerit: nam si oculus esset animal, profecto anima ei esset visus: is enim est oculi substantia qua in ratione consistit: oculus autem materia est visus, quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuoce, quemadmodum lapideus & pictus. Ergo quod parti alicui conuenit in totum uiuens corpus est transferendum: proportionem namq respōdet, ut pars ad partem, sic totus sensus ad totum corpus sensitiuum, quatenus eiusmodi est.

Et considerandum quod dictum est in membris etiam. Oculus enim si esset animal, tunc visus esset anima eius. iste enim est substantia oculi, quæ est secundum suam intentionem. & corpus oculi est materia visus: qui cum deficit, non dicitur oculus, nisi æquiuoce, sicut dicitur de oculo lapideo. Et accipiendum est illud, quod dicitur de parte in toto corpore. comparatio enim partis ad partem est sicut totius sensus ad totum sensibile.

9 Cum declarauit quod ita est anima in corpore, sicut forma in materia: forma. n. in corporibus naturalibus magis habet nomen substantiæ quā materia: & quod indiuiduum non sit indiuiduum, nisi per formam: quia non est indiuiduum, nisi secundum quod est ens in actu, & est ens in actu per suam formam, non per suam materiam. Et, quia declarauit hoc ratione, vult modo declarare hoc exemplo, & d. Et considerandum est quod dictum est in membris. i. & hoc, quod dictum est in anima, quoniam est substantia, quia, cum aufertur, aufertur nomen ab animato, verificatur in membris habentibus proprie virtutes particulares animæ sensibilis. D. d. exemplum de hoc in oculo, & d. Oculus enim si esset animal, & c. i. quoniam proportio visus ad oculum est sicut proportio animæ ad corpus, si igitur fuerimus imagni nati quod oculus esset animal, necesse esset ut visus esset anima eius. visus. n. tunc esset substantia animæ, secundum illud quod est, & oculi esset materia illi animæ. D. d. qui cum deficit, & c. i. & quia manifestum est de visu, quod, cum deficit, non remanet oculus post, nisi æquiuoce: sicut oculus factus de lapide, aut formatus in pariete: quia non habet de intentione oculi, nisi tantum figuram: & quod visus est substantia oculi: manifestum est quod anima debet habere talem dispositionem cum corpore, s. q. cum aufertur, aufertur nomen ab animato, & non remanet animatum, nisi æquiuoce. v. g. quia, cum animalitas fuerit ablata ab aliquo indiuiduo, non remanet animal nisi æquiuoce: quapropter anima est substantia. Et, quia Aristoteles posuit primo quod ita est

Indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam. Idem supra cō. 7. u. de Anima 9.

A est de parte, sicut de toto, & q̄ possibile est vt habeamus certitudinem de toto, considerando hoc in partibus, inc̄pit declarare modum, vt iudicis totius, & partis sit idem in hoc loco, & d. comparatio enim partis ad partem, &c. i. & necesse est vt ita sit de toto sicut de parte in hac intentione. qm̄ comparatio alicuius membri apud suam formam particularem sensibilē in essendo substantiam illius membri, est comparatio totius sensus ad totum corpus sensibile. Et hoc, quod d. manifestum est. comparatio enim visus, qui est pars sensus ad oculum, est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus. & quia comparatio est eadem: & visus est substantia: igitur anima erit substantia.

Vide rot
fide. 1. Co.
19. 4. Ph.
37. 1 de a-
nima. 88.
1. Co. 59.

Est autem non abiiciens animā potentia ens vt viuat, sed quod habens. Semen autem & fructus potentia huiusmodi corpus est: sicut quidem igitur incisio & visio, sic & vigilantia actus, vt autē visus & potentia organi, anima: corpus autem quod potētia ens: sed sicut oculus pupilla & visus, & ibi anima & corpus, animal.

107H. *Caterum quod amisit animam non est id quod potentia est ad viuēdum, sed quod habet: semen uero & fructus id sane est quod potentia est tale corpus: ergo ut sectio & visio, sic uigilia est actus: ut uero uisus & potentia organi, sic anima est: corpus autem est id quod potentia est: utrum ut pupilla & uisus est oculus, ita etiam illic, anima & corpus est animal.*

Et illud, quod habet potentiam vt viuat, non est illud, à quo ablata est anima, sed illud, quod habet animam. Semen autem, & fructus sunt in potentia corpus tale. Et, sicut abscindere, & aspicere sunt perfectiones, ita uigilix. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima: corpus autē est illud, quod est in potētia. & sicut oculus est membrum, & visus, ita animal est anima, & corpus.

108. *Quia accepit in definitione animæ potentiam, quæ dicitur quasi æquiuoce, inc̄pit declarare quam intentionem inendit, & complet declarationem illius, & primæ, & secundæ intentionis hoc modo declarationis, à quo modo inc̄pit, exemplariter. Et d. Et illud, quod habet potētiā vt viuat, &c. i. & cum dicimus in corpore, s. q̄ est quod habet potentiam vt viuat, non intendimus per hoc, sicut diximus in eo, quod non habet habitum, & formā, quibus potest agere: & pati: quemadmodum dicimus q̄ semen, & fructus habent potentiam vt uiuant: & q̄ sanguis menstruosus habet potentiam vt sentiat, aut moueatur: sed diximus hoc in habenti animam in actu, qua agit, aut patitur, sed in illo tempore neq; agit, neq; patitur, sicut animal dormiens. Et, cum demonstrauit hoc de potentia, quæ est prima pfectio, dedit dñam inter istā, & potētiā, quæ non est ala in suo esse, & inc̄pit et declarare exemplariter dñam inter primā perfectionem in rebus habentibus formas, & secundā, & d. Et, sicut abscindere, &c. i. & si*

potētia quæ
æquiuoce dñ

cut

De Anima

cut abscindere in securi. & aspicere in oculo sunt postremæ perfectiones istarum rerum, ita vigilia est postrema perfectio animalis sensibilis. Et d. hoc: quia manifestum est qd proportio abscisionis ad instrumentum, qm abscindit, & aspectus ad oculum, qm aspicit, est sicut proportio actionis sensum ad animal in vigilia. vigilia enim est visus sensuum. & sicut ista dispositio est postrema perfectio oculi, sic vigilia est postrema perfectio animalis. D.d. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima. i. & sicut visus, quando anima nō vitur ipso, dicitur esse potentia, qua oculus videt, ita dicimus quod anima est potentia, qua animal vivit, quādo anima non agit per illas actiones animæ. D.d. corpus autem est illud, quod est in potentia. i. corpus autem animalis est illud, quod recipit illam potestatem, aut quod dicitur illam virtutē habere. & dicitur potentia: quia qm agit, & qm nō: & dicitur potentia in tempore, in quo nō agit. D.d. & sicut oculus est membrū, & visus, ita animal est anima, & corpus, i. & sicut hoc nō ē oculus dicitur de illo membro, quod est corpus compositum, & de virtute visibili, quæ est in eo: ita animal dicitur de anima, & corpore. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus.

• Quod quidem igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis apta nata est, non immanifestū est: quarundam enim actus, partium est ipsarum: at vero secundū quasdam nihil prohibet, propter id qd nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta navis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur & describatur de anima.

SOPH.

Animam igitur non esse separabilem à corpore aut partes quasdam eius si partibilis est, non est obscurum: quarundam enim actus partium est ipsarum: nihil tamen obstat quominus aliqua sint, propterea quod nullum sunt corporis actus. incertum autē adhuc est, an aīa ita sit actus corporis: velut i nauta navis. Ac de anima quidem adūbratione quadā sic explicatum descriptumq, sit.

Quoniam autem anima non est abstracta à corpore, aut pars eius, si innata est diuidi, non latet. est enim quarundam partium perfectio. Sed tamen nihil prohibet vt hoc sit in quibusdam partibus: quia non sunt perfectiones alicuius rei ex corpore. Et cum hoc non declaratur vtrum anima corpori sit, sicut gubernator navis. Secundum igitur hunc modum determinandum est hoc de anima secundum exemplum, & descriptionem.

¶ Cum accepit in definitione animæ vbi qd est perfectio corporis naturalis, incipit declarare quantum apparet ex hac definitione de abstractione. aut non abstractione, & d. Qm autem anima, & c. i. qm manifestū est ex hoc, quod dictum est in definitione animæ, qd impossibile est qd anima sit

A sit abstracta à corpore, aut secundum omnes partes, aut per aliquam partem eius, si innata est diuidi, non latet. Apparet enim quòd quædam virtutes sunt perfectiones partium corporis, secundum quod formæ naturales perficiuntur per materiam: & tale impossibile est ut sit abstractum ab eo, per quod perficitur. D. d. Sed tamen nihil prohibet, &c. i. sed hoc manifestum non est in omnibus partibus eius: cum sit possibile ut aliquis dicat quòd quædam pars eius non est perfectio alicuius membri corporis: aut dicat quod, licet sit perfectio, tamen quædam perfectiones possunt abstrahi, ut perfectio naui per gubernatorem. Propter igitur hæc duo, non videtur manifestum ex hac definitione quod omnes partes animæ non possunt abstrahi.

Et Alexan. dicit quod ex hac definitione apparet quod omnes partes animæ sunt non abstractæ. & uos loquemur de hoc, quando loquemur de virtute rationabili. D. d. Secundum igitur hunc modum, &c. i. tanta igitur cognitio est data à talibus definitionibus, quæ inductæ sunt exemplariter,

B & secundum sermones vniuersales sicut nos fecimus hic. i. quod non notificant rem perfectam notificatione, quousque appareant ex ea omnia conuenientia illi rei. & ideo, cum per scrutati fuerimus de vnaquaque partium animæ, secundum definitionem propriam cuiuslibet, apparebit tunc intentio, & alie intentiones querendarum in anima.

Traditur Anima definitio propria, s. per ipsius rei causam. Cap. 1.

Quoniam autem ex incertis quidem, certioribus autem, sit quod certum & secundum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa: Non enim solum Quia, oportet diffinitiuam rationem ostendere, sicut plures terminorum dicunt: sed & causam inesse & demonstrari. Nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt. Ut quid est tetragonismus? æquale altera parte longiori, orthogonium esse equilaterale: talis autem terminus ratio conclusionis: dicens autem quoniam tetragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

1018. Quoniam autem ex obscuris quidem, sed manifestioribus, nascitur id quod manifestum est ratione notius est, hoc eodem pacto rursus de ea disserere conandum est: neque enim solum ipsum Quod definitiuam rationem aperire oportet, ut plurima definitiones explicant, verum etiam causam inesse & apparere: alioqui, quasi conclusiones orationes definitionum sunt. ut quid est quadratio? æquale ei quod altera parte est longius, rectangulum fieri equilaterum: quæ sane definitio, ratio est conclusionis: at vero quæ quadrationem dicit esse mediæ inuentionem, ea rei causam dicit.

Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua in sermone ad intelligendum, est ex rebus latentibus, sed magis apparenter, querendum

1. de Ala
c. 5.

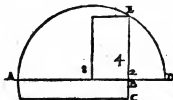
Vide p. il
lo. 4. ph. c.
31. 4. Cæ.
1. & 1. de
Ala. c. 71.
& hic c. se
quenti, &
c. 6. 5.

*alt r6om
terminor

De Anima

rendum est etiam vt tali cursu curramus in anima. Oportet enim **D** vt sermo definiens non tantum demonstret quid est res, sed etiam causa erit inuenta, & manifesta in ea. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. v.g. quadratura: & est inuenire superficiem rectorum angulorum æqualium laterum æquali longo. & ista definitio est intentio conclusionis. Dicens autem q quadratura est inuenire medium in re, narrauit causam.

Tetragonismi demonstratio.

13 Quia cognitio acquisita ex hac definitione non sufficit in cognitione substantiæ cuiuslibet partis animæ: quoniam hæc definitio est vniuersalis omnibus partibus animæ, & dicta de eis multipliciter: & tales definitiones non sufficiunt in cognitione rei perfecte, cum fuerint vñe, nedum eū sint vñe multiplices: querendum est. n. post ad sciendum vnamquāq; partium, quæ collocatur sub illa definitione cognitione propria, cum definitio non * dicatur de eis vñe: incipit igitur hic demonstrare viā ad cognitionem definitionum, quæ appropriantur cuiuslibet partium in rebus ignoratis, & causam, pp quam nō sufficiunt definitiones in talibus rebus, & d. Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua, & c. i. & quia naturalis in cognitione causarum propinquarum rebus est ire de latentibus apud naturam apparentibus apud nos, & est ire de posterioribus in eā ad priora: vt dictum est in posterioribus, oportet nos ire in cognitione definitionum propriarum vnicuiq; partium animæ per istam viam. & nulla via est in cognitione talium definitionum. s. quæ componūt ex propinquis causis proprijs rei, cum fuerint ignoratæ, nisi à posterioribus apud nos. D. d. oportet enim ut sermo definiens non tantum demonstret, & c. i. & causa, propter quam non sufficiunt in cognitione rei tales definitiones vñe, est, quia oportet vt sermo definiens perfecte non demonstret genus rei rautum, sicut faciunt plures definitiones: sed sermo definiens debet demonstrare causam rei propriam propinquam existentem in eā in actu. s. formam, non genus. Et, cū notificauit hoc, narrauit cuiusmodi definitio est definitio, quam querit in vnaquaq; partium animæ, & in cuiusmodi est definitio prædicta, & d. Modo aut intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. i. ista definitio, quā mō querimus, est si-

milis

Definitio
per vñe vñe
nuoce nō
sufficiunt
cognitione
rei perfecte,
nedū eū
sint vñe
multiplices.
Idē. i. de
de Aia. 8.
& hic sup.
pra. 7. & i.
fra. 30. &
3. de Aia
ad. 1.

In pñib
um^o de po
steriorib^o
ad priora
Idē. i. ph.
2. & 57. &
7. Mc. 2. c.
10. & 3. q.
c. 61. Idē
hic ista.
6. 33.

- A** milis definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: definitio autem vniuersalis prædicta est similis definitionibus, quæ sunt quasi demonstrationis conclusio. Et, cum declarauit hoc, dedit exemplum de definitionibus, quæ sunt quasi conclusio, si fuerint ignoratæ esse in definito: aut fuerit causa quæ sita in eis, & ex definitionibus, quæ non sunt quasi conclusio demonstrationis, sed sunt, si fuerint manifestæ per se, principia demonstrationis, & si fuerint ignoratæ, tunc impossibile est, vt declararentur esse in definito, nisi per argumentum. Et, quia d. v. g. quadratura, &c. i. exemplum definitionum vñum, quæ sunt quasi conclusio demonstrationis, est respondere quærenti quid est quadratum, quod est superficies rectorum angulorum, & æqualium laterum æquale longo. D. d. ex plūm definitionis, quæ est quasi principium demonstrationis, & d. Dicēs autem q̄ quadratura, &c. i. qui autem definit quadratum, quod est superficies rectorum angulorum æqualium laterum, factum super lineam mediam in proportionē inter latera oblongi, quod æquatur ei, definit quadratum definitione, quæ est quasi principium demonstrationis, cum definiat ipsum per causam propinquam. Et cum d. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones, non intendebat q̄ ista definitio inducta in animā est conclusio demonstrationis, sed intendebat q̄ est ex genere istarum definitionum, s̄m q̄ tales definitiones sunt vñes. & ideo d. sunt quasi conclusiones. istæ enim definitiones, aut sunt conclusiones, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt conclusiones. Neq; intendebat ēt q̄ definitio, quærenda hic in vnaquaq; partium animæ, est ex definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: ita q̄ sint manifestæ per se, quia sunt ignoratæ apud nos: & via ad cognoscendum eas est ex posterioribus, sicut dicit: sed intendebat q̄ est ex genere illarum definitionum. tales enim definitiones aut sunt principium demonstrationis, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis. Et iō sermo eius ita debet legi. sed etiam cā erit inuenta, & manifesta in ea. i. sermo definiens animam perfecte debet esse, vt causa propinqua sit manifesta in ea. & ista definitio est ex definitionibus, quæ assimilantur definitionibus, quæ sunt principia demonstrationis, in quantum est propria definitio. Definitio autem, quam dedimus modo in animā, est ex definitionibus, q̄ assimilant definitionibus, q̄ sunt conclusiones demonstrationis, s̄m q̄ ē generalis oibus partibus animæ, & nō est inducta in ea causa propinqua.

Si fuerint alij dñi-
tiones, quæ
sint igno-
ratæ in eē
in defini-
to, tales si
declarent
nisi p̄ ar-
gumētū.
vide. 1. ph.
cō. 12.

• Dicamus igitur principium accipientes intentionis, determinari animatum ab inanimato, in viuendo, multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vñum aliquod horum insit solum, viuere ipsum dicimus: vt intellectus, sensus, motus & status s̄m locum: Ad huc autē, motus s̄m alimentū, & decrementū, & augmentum.

10 PH.

Dicamus igitur initio considerationis accepto animatum distinctū esse ab inanimato ipso viuere: cum autem pluribus modis viuere dicatur,

De Anima

tur, si uel unum duntaxat horum insit, uiuere ipsum dicimus: ut intellectus, & sensus, & motus & status loci: motusq; item alimenti, & diminutio & auctio.

Incipiamus igitur querere, & dicere q; animatum distinguitur à non animato viuendo. Et, quia uiuere dicitur multis modis, si inuentus fuerit in re aliquis eorum vnus tantum, dicemus q; uiuit. v.g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutrir, & diminui, & augeri.

13 Cum notificauit definitionem animæ vñ, & notificauerit quantum dant tales definitiones in cognitione rei, & q; diminute faciunt cognoscere, non perfecte, cum sint vñs, & quasi conclusio demonstrationis: & quia definitio querenda in vnaqua; partium animæ est similis definitionibus propriis, quæ sunt quasi principia demonstrationis: & q;, tales definitiones cum fuerint nõ manifestæ esse in definito, sicut contingit in partibus animæ, oportet tunc ire ad cognitionem earum ex rebus posterioribus, quæ sunt magis notæ apud nos. Compositis, dixit. Incipiamus igitur querere, &c. i. dicamus igitur q;, quia notum est apud uos q; animatum nõ differt à non inanimato, nisi per vitam: viuum autem dicitur multipliciter. i. per multas actiones, quæ sunt in eo: manifestum est q; omne, de quo dicitur vna illarum intentionum, aut vna illarum actionum, aut plures vna est animatum. & hoc intendebat, cum dixit. si inuentus fuerit in re aliquis eorum, &c. Deinde numerauit actiones attributas vitæ, & dixit. v.g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutrir, & diminui & augeri. i. & istæ actiones attributæ vitæ sunt quatuor genera: quarum vnum est intelligere, secundum sentire, tertium moueri, & quiescere in loco, quartum nutrir, & augeri, & diminui.

Vide idē
supra. c. 11.
& quæ ibi
Vide p il
lo. i. ph. c.
3. & illius
cām req;
re. 10. Mc.
cō. 9.
Intelligē
viuere est.
Idē. 12. Mc.
12. 36. &
39. Et. 2.
Cō. 6.

Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere: videntur enim in se ipsis habentia potentiam & principium huiusmodi, per quod augmentum & decrementum suscipiunt secundum contrarios locos: non enim sursum quidem augentur, deorsum autem non: sed similiter in utroq; & penitus quæcunq; aluntur & viuunt in fine, quousq; possunt accipere alimentum,

30 P. H. Quamobrem & qua terra gignit omnia videntur uiuere apparet enim ea in se ipsis eiusmodi habere potentiam & principium, quo actionem & diminutionem contrariis capiant locis: neq; enim sursum uersus augentur: deorsum, non item: sed per æquē in utramq; partem et undiq; semperq; nutriuntur ac pergunt uiuere, dum possunt capere alimentum.

Et ideo omnia uegetabilia reputantur viuere. existit. n. i. eis potentia, & virtus, & principium, per quod recipiunt augmentū, & di-

A & diminutionem in duobus locis contrariis. non enim auget, & diminuuntur superius, & inferius. sicut & omne, quod nutritur, necessario viuit, & non viuit, nisi dum potest nutrimentum accipere.

24 Quia vita magis latet in motu nutrimenti, & augmenti, & diminutionis, quam in aliis actionibus, quas numerauit, incipit declarare quod ista actio attribuitur animæ: quia impossibile est attribui virtutibus elementorum, ex quibus componuntur corpora, quæ agunt actiones nutrimenti, & augmenti. Et dixit, Et ideo omnia vegetabilia, &c. i. &, quia motus nutrimenti, & augmenti, & diminutionis numeratus est apud nos in actionibus animati, opinamur quod omnia vegetabilia sint viua, in quibus videmus existere principium, quod agit motum diminutionis, & augmenti in duobus locis contrariis. scilicet superius, & inferius. corpus enim simplex, aut compositum ad vnam partem mouetur. quoniam, si simplex fuerit,

B mouebitur aut superius, aut inferius: si compositum, mouebitur secundum elementum dominans. &, quia corpus augmentabile videtur moueri ad vtrunque partem ab eodem principio. scilicet ramos, & radices, necesse est vt hoc principium sit neutrum, neque graue, neque leue: & tale dicitur anima. † Et, quia augmentum est perfectio actionis nutrimenti, fuit necessarium vt principium, quod agit nutrimentum, esset ex genere eius, quod agitur augmentum. principium igitur nutrimenti est anima necessario. & * ideo omne animal dicitur viuere, dum nutritur.

Mixtum mouet si est in dominans. id est 1. C. t. c. 7. 8. & 11. & 19. & 2 de Ge. c. 49 1. de Ala. 40.

Separari autem hoc ab alijs possibile est, alia autem ab hoc impossibile in rebus mortalibus. manifestum est autem in his quæ vegetantur: neque enim vna est in ipsis potentia alia animæ.

† Augumētū est perfectio actionis nutrimenti. Id est 1. de Gue. 38. 42. 1. Cor. 21. 5. Ph. 18.

Atque id quidem ab alijs separari potest: cetera uero ab hoc non possunt in mortalibus. quod perspicuum est in iis quæ ex terra oriuntur: nullam enim aliam inest eis animæ potentiam.

C Et hoc possibile est vt separetur ab alijs rebus: alia autem impossibile est vt separetur ab hoc in rebus mortalibus. Et hoc apparet in vegetabilibus. non est enim in eis nec vna virtus alia ab ista ex virtutibus animæ.

Corpora
separata vi

Cum numerauit genera virtutum animæ, incipit demonstrare ordines istarum virtutum adinuicem & d. Et hoc possibile est vt separetur ab alijs rebus. i. & hoc principium, existens in animato, possibile est vt separetur ab alijs principiis animæ, quæ numerauimus a sensu. scilicet & motu, & intellectu. D. d. alia autem impossibile est vt separetur ab hoc in rebus mortalibus. i. & impossibile est, vt hoc principium separetur, scilicet nutrimentum ab alijs principiis animæ. i. sensu, & motu, & intellectu ex rebus, quæ innata sunt moueri. † Et dixit hoc, quia corpora celestia manifeste videntur intelligere, & moueri, sed non nutriri, neque sentiri. & ideo dixit in rebus mortalibus, cum declaratum est hæc non esse mortalia. D. d. Et hoc apparet in vegetabilibus, &c. i. & apparet quod hoc principium, quod est nutrimentum

Quod autem
cæli appetit

De Anim. cū cō. Auer.

H rum

* Oē alia
le viuere,
cū nutri.
de supra
6. 5. & q
bi.
i. O. P. H.

15
leni inel
gere, &
moueri,
id nō nu
iri, neq;
moue. vi
ei. 1. C.
i. & 37.
c. 1. de A.
uma. 61.
k 1. c. 21.
k 1. Met.

De Anima

tat, & fel
lugar, vide
et in fine
primi ca.
de substa-
tia orbis.
tum, & augmentum separatur ab alijs virtutibus animæ in hoc, quod vi-
detur sensui in vegetabilibus. in istis enim nulla virtus videtur ex virtuti-
bus animæ, nisi ista. & innuit contradictionem contra fingentes q̄ plan-
tæ habent somnum, & vigiliam.

D
Viuiere quidem igitur propter hoc principium est in omnibus
viuentibus. Animal autem propter sensum primum. & nanq̄ quæ
non mouentur, neq̄ mutantia locum, habentia autem sensum, ani-
malia dicimus, & non viuiere solum.

SOPH.
*Ac uiuere quidem ob hoc principium adest omnibus uiuentibus.
Animal autem est ob sensum primò. etenim quæ non mouentur, neq̄
mutant locum, sensum tamen habent, & ideo, idest animalia dicimus, &
non igitur uiuere, solum.*

E
Viuiere igitur dicitur de omni uiuo per hoc principium. Ani-
mal autem per sensum, omnia enim, quæ non mouentur, neq̄ mu-
tant locum, sed tantum habent sensum, vocantur animalia, & nō
sumus contenti in dicendo ea uiua tantum.

16
Videf nō
dñi lingua
Græca, ni-
si dñs eo
quod vi-
uit p̄ prin-
cipiū hoc,
quod ē nu-
trimentum
& augmē-
tū. Sed vi-
de opposi-
tū sup̄ra.
ch. 13. Vi-
de contra.
Zim.
Vult facere dñam inter hanc virtutem, & virtutem sensus per nomina
posita apud eos, & dixit. Viuiere igitur, & c. i. dicere igitur aliquid viuiere
non dicitur in hac lingua. s. græca, nisi de omni, quod uiuit per hoc princi-
pium, quod est nutrimentum, & augmentum, non per aliud. D. d. Aial
autem, & c. i. hoc nomen animal non dñ, nisi de eo, quod habet principiū
sensus, in quantum habet hoc principium tñ: licet non habeat principiū
motus in loco. & signum eius est spongia maris, & multa ex habentibus
testam, quæ habent sensum, tamen non mouentur, & dicuntur animalia,
non tantum uiua.

F
Sensuum autem tactus primo inest omnibus. sicut autem ve-
getatiuum potest separari à tactu & ab omni sensu, sic & tactus
ab alijs sensibus. vegetatiuum autem dicimus partem huiusmodi
animæ qua & vegetabilia participant. animalia autem omnia vi-
dentur tangendi sensum habentia.

SOPH.
*Ex sensibus autem primò inest omnibus tactus: atq̄ ut nutrimentū
potest separari à tactu & omni sensu, sic tactus à ceteris sensibus. nu-
tritivum uero ē a parte animæ dicimus, cuius etiam plantæ parti-
pes sunt. animalia autem omnia videntur tangendi sensum habere.*

Et primus sensus, existens in eis omnibus, est tactus. Et quem-
admodum nutrimentum potest separari à tactu, & ab omni sensu,
ita tactus potest separari ab alijs sensibus. Et intelligo per nutri-
mentum partem animæ, in qua habent cōicationem plantæ etiā.
Et omnia animalia videntur habere sensum tactus.

Et

A Et prima virtus sensus, quæ est prior naturaliter in eis alijs virtutibus sensus, est sensus tactus, quoniam sicut virtus nutritiua potest separari in plâtes à tactu & ab omni virtute sensus, ita tactus potest separari ab alijs sensibus. i. cū fuerit inuentus, non est necesse ut inueniantur alij sensus: & cū alij sensus fuerint inuenti, necesse est ut inueniatur tactus, est igitur prior naturaliter alijs sensibus, sicut nutrimentum est prius naturaliter sensu tactus. Deinde dixit Et omnia animalia videntur habere sensum tactus. i. & iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus. oē enim animal habet sensum tactus, non autem sensum visus, aut alium, sed animal perfectum. & sermo eius est manifestus.

Tactus est prior nasci alijs sensibus. Vide qua pr o-ritate. 2. d Ge. c. 7. & 2. h^o con.

Propter quam autem causam vtrūq; horum accidit, posterius dicemus, nunc autem intantum dictum sit solum, quod anima hominum est quæ dicta sunt principium, & his determinata est: vegetatiuo, sensituiuo, intellectuiuo, & motu.

IO PH. Causam autem cur vtrumq; horum eueniat post dicemus: nunc hoc solum dictum sit, Animam esse principium eorum quæ diximus, & his definitam esse: nutritiua, sensituiua, dianoetico, motu.

77. Oē aīa! hēt sen ū tactus vid infra etiā 117. & 3. d Aīa c. 67. & 68.

Causa autem, propter quam vtrūq; istorum duorum contingit, dicenda est post. in hoc tantum loco tantum est declaratum. scilicet anima est principium istorum, quæ dicimus, nutritiui, sensitui, & distinguētis, & mouētis.

18 Id est, causa autem, propter quam virtus nutritiua videtur separari ab alijs virtutibus, & antecedere eas naturaliter, & similiter tactus cum alijs virtutibus sensus, dicenda est post, scilicet causa finalis. & hoc fecit in fine istius libri. Deinde dixit, in hoc autem loco, & c. id est in hoc autem loco tantum est declaratum, quod anima diuiditur in hæc quatuor genera, & quod substantia eius est in istis principijs. alia autem quærenda perscrutatus est post.

Tex. c. vlti mi & pe- multitu tertij hui^o

C Vtrum autem vnumquodq; horum est anima, aut pars anime: & si pars, vtrum quidem sic, ut sit separabilis ratione solum, aut & loco, de quibusdam quidem horum non est difficile videre, quædam autem dubitationem habent.

IO PH. Vtrum autem vnumquodq; horum sit anima, an pars anime: & si pars, vtrum ita ut sit separabilis ratione solum, an etiam loco, de nonnullis non est videre difficile: de aliquibus est questio.

Vtrum igitur vnaqueq; istarum sit anima, aut pars anime: & si est pars anime, vtrum est pars, secundum quod est abstracta in forma intentione, aut in loco etiam: quoniam autem quædam sunt sic, non est difficile ad sciendum, in quibusdam autem est dubitatio.

19 Cū declarauit quod virtutes anime sunt plures vna, & posuit hoc positione quasi manifesta per se, dixit. Vtrum igitur vnaqueq; istarū, & c.

H ij id est

De Anima

id est utrum igitur vnumquodq; istorum principiorum existentium in animali sit anima, aut nō. & si est anima, utrum est anima per se, aut pars animæ: & si pars animæ, utrum est pars, & alia in essentia, & in loco in corpore inanimato perscrutandum est. Et intendit per hoc, quod dixit; utrum est anima, aut pars animæ, utrum est possibile vt vnum istorum sit in animali absque anima: aut impossibile est vt sit in aiali absq; aia, cuius est pars. Et, cum narrauit hoc, incēpit demonstrare diuersitatem dispositionum eorum in vnoquoq; modo animalium, & d. quoniam autē quædam sunt sic, non est difficile, & c. i. quoniam autem istæ virtutes in quibusdam animalibus sunt eadem in subiecto, & alia definitione, non est difficile, in quibusdam autem habet dubitationem difficilem. & similiter vtrū vnuquodq; istorum principiorum sit in anima, aut nō, in quibusdam est manifestum, & in quibusdā latet.

Sicut enim in plantis quædam diuisa videntur viuientia, & separata ab inuicem, tanquam existente in his anima actu quidem vna in vnaquaq; planta, potentia autem pluribus, sic videmus & circa alias differentias animæ accidere, vt in entomis decisis: & enim sensum vtraq; partium habet, & motum secundum locum: & autem sensum, & phantasiam & appetitum. vbi quidem enim sensus est, & tristitia & letitia est. ubi autem hæc sunt, ex necessitate desiderium est.

SOPH.

Vt enim in plantis sunt quæ cum secantur, et pars alia ab alia separatur, videantur viuere, ut pote cum anima quæ in eis est vna in vnaquaq; planta sit, potentia uero plures: sic etiam in aliis anima differentis uidemus fieri, ut in iis insectis quæ inciduntur: etenim sensum utraq; partium habet & motum loci. quod si sensum, & phantasiam etiam & appetitum: ubi enim sensus est, & dolor & voluptas consequitur: ubi autem hæc sunt, necessario etiam cupiditas.

Quoniam, sicut plantarum quiddam si ^{abscinduntur} abscinduntur, viuunt, & separatur ab inuicem, quasi anima, quæ est in eo, est eadem in figura in omnibus vegetabilibus, in potentia autem plura: ita accidit aliquo modo animæ in animalibus annulosis, quando abscinduntur. Quoniam utraq; pars habet sensum, & motum in loco, & omne habens sensum habet desiderium, & imaginationem. vbi. n. inuenitur sensus, illic inuenitur voluptas. & cum ista inueniuntur, inuenitur necessario appetitus.

- 10 Cum narrauit quod non est difficile in pluribus animalibus declarare quod istæ virtutes sunt eadem in subiecto, & plures in intentione, incēpit demonstrare hoc, & dixit, quoniam, sicut plantarum quiddam si abscindatur, & c. id est, & quemadmodum videmus quod quædam plantarum, licet diuidantur, viuunt partes, postquam separantur ab inuicem, vi

ta pro-

Ata propria plantis ita quod anima, quæ est in illo vegetabili, quasi sit in forma una in actu in illo vegetabili, & plures in potentia, id est, quod potest diuidi in animas, quæ sunt eadem in forma cum anima existente in eo: ita est in aliquo modo animalium, scilicet annuloso, scilicet quod postquam abscinduntur, faciunt partes de actionibus vite, illud, quod faciebat illud animal. Et, cum narrauit quod, postquam diuiditur iste modus habet partes omnes actiones, quas totum habebat, incipit declarare quomodo hoc apparet in omnibus. Potest enim aliquis dicere quod pars non habet ex actionibus totius in hoc animali, quod * dixistis, nisi sensum, & motum tantum, non alias partes animæ, quæ est imaginatio, & concupiscentia. Et dixit. Quoniam vtrique pars habet, &c. id est, & diximus quod omnes virtutes atque in hoc animali videntur eadem esse in subiecto, quia sentimus quod vtrique pars, postquam diuiditur, habet sensum, & motum in loco: & omne habens sensum, & motum necesse est ut habeat desiderium, & imaginationem, quoniam, ubi existit sensus, illic necesse est ut existat voluptas & tristitia apud comprehensionem rei sensibilis: & cum illic voluptas, & tristitia fuerint, illic erit necessarius motus ad illud voluptuosum, & motus à contristante, & illud, ad quod est motus, non est in actu delectabile, aut contristans: unde necesse est ut sit imaginatum, & desideratum. * In omni igitur parte istius animalis existit anima sensibilis, & desideratiua, & imaginatiua, & mouens in loco. quoniam, quando motus in loco fuerit propter voluptatem, & tristitiam, necessario erunt duæ virtutes illic. Sed tamen debes scire quod in quibusdam animalibus virtus imaginatiua semper est coniuncta cum sensu: non quando sensatum est absens, & animal est diminutum. in eis autem, quæ sunt perfecta, inueniuntur in absentia sensatorum.

id est 7. me. c6. 56. & 1 d. 11a. 94

* a. l. dixit de istis

De his se
sui, & mo-
tum, oportet ut habeat
imagina-
tionem, & d
syderium.
vide pro
hoc. 3. de
11a. 10.

Illud, ad
quod est
motus, non
est actu de-
lectabile,
aut contri-
stans. vide
p hoc. 3.
de 11a. t. c.
54.

In os pre
lial sensu-
bilis recipi
ala sensibi-
lis, desyre
ratiua, &
imaginati
ua. vid op
posit. 1. 16.
vbi hñ q
aliqua ca-
rēt imagi
natiua. Vi
de contr.
11m.

De intellectu autem & perspectiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus alterum animæ esse, & hoc solum contingere separari sicut perpetuum à corruptibili.

De intellectu vero & contemplatiua potentia nondum quidquam est manifestum, sed videtur animæ genus diuersum esse, idque solum posse separari, quemadmodum æternum à corruptibili.

Intellectus autem, ut virtus speculatiua, nihil adhuc declaratum est de eis. sed tamen videtur esse aliud genus animæ: & iste solus potest abstrahi, sicut sempiternum abstrahitur à corruptibili.

Cum dixit quod querendum est in vnoquoque istorum principiorum verum sit anima, aut non, incipit declarare virtutem, quæ non videtur esse anima, sed manifestius est de ea ut sit non anima. Et dixit. Intellectus autem, & virtus speculatiua, &c. id est intellectus autem in actu, & virtus, quæ perficitur per intellectum in actu, adhuc non est declaratum verum sit anima, aut non, sicut est declaratum de aliis principiis: cum ista vir

De Anima

* Oē, i quo manifesta-
tur, aut
manifesta-
bit quod
phicū, fm
q. formā
p. ficiunt p
mā, nece-
sario est
anima.
magis v-
et verū v-
intellā sit
aliud ge-
nus aīz &
si dicatur
aīa, erit
fm equi-
uocationē.
loc. 3. h-
cō. 5.

tes non videatur vti in sua actione instrumento corporali, sicut aliz vir-
tutes animæ videntur. Et ideo non fuit manifestum ex prædicto sermone
verum sit perfectio, aut non. * omne enim, in quo manifestatur, aut ma-
nifestabitur quod perficitur, secundum quod formæ perficiuntur per ma-
terias, necessario est anima. Et, cum declarauit quod hoc latet in intelle-
ctu, incepit demonstrare quæ pars duarum contradictoriarum in hac in-
tentione querenda est magis manifesta in opinione hominum, & secun-
dum quod apparet, donec hoc declararetur ratione demonstratiua post, &
dicit, sed tamen videtur esse aliud genus animæ, &c. id est, sed tamē melius
est dicere, & magis videtur esse verum post perferuationem, vt istud sit
aliud genus animæ. & si dicatur anima, erit secundum æquiuocationem.
& si dispositio intellectus sit talis, necesse est vt ille solus inter omnes virtu-
tes animæ sit possibilis vt abstrahatur à corpore, & non corrumpatur per
suam corruptionem, quemadmodum sempiternum abstrahitur. & hoc
erit, cū quandoq; copulatur cum illo, & quandoq; non copulat cum illo.

* Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his quod non se-

SOPH.

*Ceteras autem partes anime ex his perspicuum est non esse sepa-
rabiles, ut nonnulli dicunt: quæ tamē diuersas esse ratione perspicuum
est: sensitiuo enim esse, & opinatiuo, diuersum est. si quidem sentire &
opinari: itēq; cæterorum quæ diximus unum quodq;*

Aliæ vero partes animæ manifestum est qd sunt non abstractæ,
sicut dicunt quidam, sed tamen manifestum est qd sunt diuersæ se-
cundum intentionem. Esse enim alicuius in sensu aliud est à suo ef-
fe in cogitatione. sentire enim aliud est à cogitare. & similiter de
vnaquaq; aliarum prædictarum.

22

Cum declarauit quod latet de intellectu vtrum sit abstractus, aut non,
quamuis manifestius est vt sit abstractus secundum quod est non anima,
incepit declarare quod contrarium est in alijs partibus animæ, & quod
videatur esse non abstractæ, & dicit. Aliæ vero partes animæ, &c. id est,
manifestum est ex sermonibus prædictis in definitione animæ, quod aliæ
partes animæ, non sunt abstractæ declaratum est enim in vnaquaque ea-
rum quod est perfectio corporis naturalis organici. perfectio enim est fi-
nis, & complementum perfecti: finis autem non separatur à finito: vnde
necesse est vt illæ partes animæ sint non abstractæ. Et, cum declarauit
quod dubium est de quibusdam harum virtutum, vtrum sint abstractæ,
aut nō, & quod in quibusdam manifestum est quod sunt non abstractæ;
incepit demonstrare quod est illud, quod manifeste videtur existere in

omni-

Finis nō se-
parat a fi-
nito.

A omnibus, & est illud, quod hæc quatuor genera sunt diuersa secundum intentionem, & dici, sed tamen manifestum est quod sunt diuersæ secundum intentionem, &c. idest, sed tamen manifestum est per se quod omnes istæ virtutes sunt diuersæ secundum intentionem, & sensum: & quod esse virtutis, quæ constituitur per sensum, aliud est ab esse virtutis, quæ constituitur per cogitationem: cum actio cuiuslibet istarum sit altera ab actione sui comparis. sentire enim, quod est actio virtutis sensus, aliud est ab intelligere, quod est actio virtutis intellectus. Deinde dicit & cuiuslibet aliarum prædictarum, idest, & similiter apparet in diuersitate aliarum virtutum prædictarum in intentione, & definitione, quia differunt etiam in actionibus,

Sentire, est actio opp. J. 52. Vide eod. Zim.

Adhuc autem quibusdam quidem animalium omnia insunt hæc: quibusdam vero quædam horum: alteris autem vnum solū: hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem causam sit factum, posterius intendendum est. Similiter autem & circa sensus accidit, alia quidem enim habent omnes, alia vero quosdam, quædam vero vnum maxime necessarium, tactum.

10 PH.

Præterea, vero nonnullis animalibus ad sunt omnes hæc: in quibusdam nonnullæ: in aliis una duntaxat. quæ res facit differentiam animalium. de causa uero post considerabimus. simile quoddam in sensibus euenit: quædam enim habent omnes: quædam nonnullos: quædam unum quod maxime necessarius est, tactum.

* al. l. pauciores.

Quoniam autem quædam animalia habent omnia ista, & quædam vnum tantum, & qd hoc facit diuersitatem inter animalia, & quare perscrutandum est post. Et simile huic contingit in sensib⁹. quædam enim habent omnes sensus, & quædam quosdam, & quædam vnum, & est vnum, quod est valde necessarium. scilicet tactus.

C Quoniam autem quædam animalia habent istas quatuor virtutes, & quædam habent quasdam istarum virtutum, & quædam habent vnam tantum, & qui modi sint isti modi animalium, & quod hoc inducit diuersitatem inter animalia, & qua de causa inducuntur hæc in animalibus, dicendum est post. Hoc enim quod accidit animalibus in quatuor virtutibus animæ, quas numerauimus, simile accidit animalibus in virtutibus sensus tantum. quædam enim animalia habent quinque virtutes sensus, & quædam quasdam tantum, vt talpa: & quædam vnum, scilicet tactum, vt * sponsia maris. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se.

3. de aia a te. 66. 59. vsq; in finem.

* Sponsia maris hæc vnu sensu scilicet tactu. vt supra c. 16. & 1. de aia. 63.

Quoniam autem quo viuimus, & sentimus dupliciter dicitur, sicut quo scimus: dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam: vtroque enim horum dicimus scire, similiter & quo sanamur, aliud quidem sanitas est, aliud autem parte quadam corpo-

H iij ris

De Anima

ris aut & toto. horum autem scientiaq; & sanitas forma & species **D**
quædam & ratio & ut actus susceptiuorum, hæc quidem scientifi-
ci, illa vero sanabilis. videtur enim in patiente & disposito actiuo-
rum inesse actus, anima autem hoc quo viuimus & sentimus &
mouemur & intelligimus primo. Quare ratio utiq; quædam erit
& species, sed non ut materia & subiectum.

SOPH. Quoniam autem id quo uiuimus & sentimus duobus modis dicitur,
quemadmodum id quo scimus: horum autem unum dicimus scien-
tiam, alterum animam: nam utroq; eorum scire dicimus. similiter etiã
id quo sani sumus, tum sanitate, tum parte aliqua corporis, uel etiam
toto: horum autem scientia quidem & sanitas forma est et species qua-
dam, & ratio, & uelut actus receptiuorum, illa quidem eius quod
scire, hæc uero eius quod sanari potest: uidetur enim in eo quod patitur,
atq; afficitur effectiuorum inesse actus, Anima uero id est quo uiui-
mus & sentimus & διανοῦμεθα primo, profecto anima ratio qua-
dam erit & species, non autem ut materia & subiectum.

Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, dicitur duobus
modis: & similiter dicimus in re, per quam scitur. quorum vnus
est scientia, & alius anima: quoniam per utrumque istorum dici-
mus quod scimus. & similiter dicimus in re, per quam sanatur,
quod vna est sanitas, & alia est aliquod membrum corporis, aut
totum corpus. & scientia est ex istis. & sanitas est aliqua for-
ma, & intentio in actu in illis duobus recipientibus: quorum hoc
recipit scientiam, & hoc recipit sanitatem. existimatur enim quod
actio agentium, non est nisi in recipiente passionem, & dispositio-
nem. anima autem est illud, per quod primo viuimus, & sentim⁹,
& distinguimus: necesse est ergo ut sit aliqua intentio, & forma,
non quali materia, & quali subiectum.

24 Modo reuersus est ad declarandum qd anima est substantia sola secun-
dum formam, non fm materiam, neq; fm compositum ex eis, sc. corpus.

Et d. Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, & c. i. & quia manifestũ
est per se qd actio nutrimenti, & sensus, & scientiæ, & aliarum virtutũ ani-
mæ attribuitur nobis per duo: quorum vnum est per ipsam virtutem, &
aliqd per habens illam virtutem. v. g. qd sensus attribuitur nobis p sensum
& per visum sentiens, quandoq; n. dicimus qd videmus per visum, & qñq;
per oculum. & similiter in scia qñq; dicimus qd scimus per scientiam, &
quandoque per animam: quæ est virtus habens scientiam. & similiter est
de omnibus virtutibus animatis. verbi gratia qd dicimus qñq; qd sumus
sani

A sani sanitate, & qñq; per corpus sanum, aut per membrum sanum. Et, cū posuit hanc propositionem pro manifesta per se, & inductionem, incepit ponere aliam propositionem, & d. & scia est ex istis, & c. id est & apparet per vnum istorum duorum modorum, quod est quasi scientia de anima, & sanitas de corpore, q vnum est forma, & aliud est materia. forma enim est ex istis, & est intentio, quæ inuenitur in duobus recipiētibusea, scilicet sapiente scientiam, & recipiente sanitatem. vnde necesse est vt omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo existentia in eo, vt vnum eorum sit materia, & aliud forma. sed dimisit hanc conclusionem: quia bene apparebat ex his, quæ posuit. D. d. existimatur enim q actio agētium, & c. id est & diximus q vnum eorum duorum est forma: & est illud, quod est quasi scientia, & sanitas: quia sanitas, & scientia, & similia sunt actiones agētis, i. dantis sanitatem, & largientis: & actio agētis est illud, quod existit in recipiente, & est forma. vnde necesse est vt scientia sit existens quasi forma, & anima quasi materia. Et, cū declarauit q omnis actio attributa

Propter formā attribuitur actio enti primitus. Idē. 1. Ph. 17. & 3. Ph. 1. & 9. Meta. 10. & 1. de Generatione. 53. Omnis actio, q attribuitur alicui enti pp alia quā duo, necesse est vt vnū eorū tñ sit mī, & cā idē forma. Idē 3. de Anima cō. 36. Dubiū ē pp c. 3. primi de Anima vbi ponit actionē attribui aīæ pp corp⁹. Vide cōt. 2im.

B alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt alterum eorum sit materia, & alterum forma: & fuerit manifestum q propter formam attribuitur actio enti primitus: & q actiones istæ animæ videntur attribui corpori, & animæ, sed primo animæ, secundo corpori: concluditur ex hoc q anima est forma, & corpus materia. Et d. anima autem est illud, per quod primo viuimus, & c. sed non propalanit nisi quasdam istarum propositionū, & dimisit quasdam, quia erant manifestæ. & syllogismus sic cōponitur. Actiones animati attribuntur corpori, & animæ in simul: & omnis actio, quæ attribuitur alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt vnum eorum tantum sit materia, & aliud forma: ergo alterum istorum duorum, scilicet corporis, & animæ est forma, & alterū materia. Et, cū coniunxerimus huic q pp formam attribuitur actio primitus enti, & q ista conuertitur: & cū coniunxerimus suæ conuersæ q actio attribuitur animato per animam primitus: concludetur ex hoc q anima est forma, & corpus materia.

C Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus: quarum hæc quidem species: illud autem materia: aliud autem ex vtrisque. horū autem materia quidem, potentia, species autem, actus: postea ex vtrisque animati: non corpus est actus aīæ, sed ipsa corporis cuiusdā.

307H. Cum enim tribus modis substantia dicatur, ut diximus: quorū aliud est species, aliud materia, aliud id quod ex utrisq; constat: atq; horum quidem materia est potentia, species autem actus: cum id quod ex ambobus constat animatum sit, profecto corpus non est actus anima, sed ipsa corporis cuiusdā.

25 Qm̄ autem substantia dicitur tribus modis, sicut diximus, materia, scilicet & forma, & compositū ex eis: & materia istorum est potentia, & forma est endelechia, & quod sit ex eis, est animatum: tunc corpus nō est perfectio aīæ: sed aīa perfectio alicuius corporis.

Ista

De Anima

15 *Que sit de mro, dans cam, & ee. vid 1. Coe. 35. & prio Phy. 2.* **I**sta est alia declaratio à prædicta q̄ anima est substantia fm formam, non fm materiam. sed, quia ista declaratio dat causam, & esse, prima autē dat tantum esse, induxit eam quali causam sermonis prædicti, & dixit, & quia iam prædiximus q̄ substantia dicitur tribus modis, matetia, & forma, & compositum ex eis: & esse materiæ est in potetia, & esse formæ est endelechia, & actu: & compositum ex anima & corpore est animatum, & per alterum eorum est in potentia animatum, & per alterum in actu: manifestum est q̄ anima est endelechia corporis, nō corpus animæ. est enim animatum in actu per animam: & quod est in actu debet esse endelechia ei⁹, quod est in potentia, & non econuerso. Et hoc intendebat, cum dixit & quod sit ex eis est animatum. i. & quod sit ex eis est animatum in actu per animam, & in potentia per corpus, necesse est vt corpus nō sit endelechia animæ, sed anima corporis.

Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neq̄ sine corpore esse, neq̄ corpus aliquod anima. corpus quidē enim non est: corporis autem aliquid est. & propter hoc in corpore est, & corpore huiusmodi: & non sicut priores ad corpus aptabāt ipsam nihil diffinientes in quo & quali: & vere cum nō videatur accipere quodlibet contingens, sic autem fit & secundum rationē: vniuscuiusq̄ enim actus in potentia existente, & in propria materia aptus nat⁹ est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam & ratio potetiam habentis esse huiusmodi, manifestum ex his.

16 **PH.** *Quamobrem probē censent ii quibus uidetur neq̄ sine corpore esse, neq̄ corpus aliquod anima: corpus enim non est, sed corporis aliquid: & propterea inest in corpore, & in corpore tali. & non quemadmodum superiores in corpus eam coniciebāt, nulla præterea addita distinctione, in quonam illo, & quali: præsertim cum non uideatur quodlibet recipere quodlibet. hoc autem pacto res ratione procedit: vniuscuiusq̄ enim actus in eo quod est potentia, & in sua ac idonea materia, natura comparatum est ut fiat. Animam ergo actum esse quendam & rationem eius quod habet potentiam ut tale sit, ex his perspicuum est.*

Et propter hoc bene existimauerunt dicentes q̄ anima non est extra corpus, neq̄ est corpus. corpus autem non est, sed est perfectio corporis. Et propter hoc est in corpore, & in tali corpore. non sicut fecerunt Antiqui in ponendo eam in corpore absq̄ determinatione illius corporis, q̄ corpus sit, & cuiusmodi, & hoc licet nō quodcunq̄ recipiat quamcunq̄.

16 **R.** Et propter hoc, quod apparuit de anima, quod est endelechia corporis naturalis, recte dixerunt opinantes q̄ anima nō est extra corpus, neq̄ est corpus. endelechia enim talis est, s. vt sit in corpore, & quod nō sit corpus, corpus

A corpus enim non perficitur per corpus, cum corpus non sit innatum, ut sit in subiecto. Et hoc intendebat, cum dixit, corpus autem non est, sed est perfectio corporis. quoniam autem est corpus, secundum quod est perfectio non est possibile, sed existit in corpore. D. d. Et propter hoc est in corpore, &c. id est & ex hoc modo, quem dedimus in substantia animæ, possibile est dare causam, propter quam anima existit in corpore, & corpus recipiens eam est tale, non ex illo modo, quem dederunt Antiqui in substantia animæ, cum dixerunt quod est corpus, & quod intrat aliud corpus, & non determinauerunt quæ natura est, natura illius corporis, & quare habuit proprium, ut esset anima cum absque alijs corporibus, & ex quo modo fuit consimilitudo inter hæc duo corpora, scilicet quod unum recipit alterum, cum non quodcunque recipit quodcunque. Necessesse est enim istis hominibus dare causam, propter quam hoc corpus recipit illud corpus, quod est anima. & necesse est eis dicere, quare hoc corpus, quod est anima, existit proprie in hoc corpore, & non in alijs. Et hoc intendebat, cum d. absque determinatione illius corporis, quod corpus sit, scilicet receptum, & cuiusmodi, scilicet recipiens. Et d. hoc, quia definitiones demonstratiue innatae sunt dare causas omnium, quæ videntur in definito, & si definitio non erit talis, non erit definitio.

Corp^o ab
phic^o per
corpus, cum
non sit inna-
tum et in
subie^o ito.

De hoc vi-
de .i. de
Ala. 71.

Definies
d. m. i. u. e.
innate sunt
dare cas-
oium, que
vnt in de-
finitio. Id e-
4. ph. 31. ex
1. de Ala.
11. & 4-
Cæ. 1.

S Y M M A S E C V N D A .

De Animæ potentijs, eorum ordine, ac quo pacto definiiri debeant.

otentiarum autem animæ, quæ dictæ sunt, alijs quidē insunt omnes, alijs vero quædam harum, quibuldā vero vna sola. potētijs vero dicimus, vegetatiuum, sensitium, appetitiuū, motiuum secundum locum, intellectiuū. In est autem plantis vegetatiuum solum: alteris autem hoc, & sensitium: si autem sensitium & appetitiuum: appetitus quidem enim desiderium, & ira, & voluntas sunt: Animalia autem omnia habent vnum sensuum, tactum. cui autē sensus inest, huic & letitia & tristitia, & dulce, & triste: quibus autē hæc, & concupiscentia: delectabilis enim appetitus hæc.

301H. Potentie porro anime quas commemorauimus, in alijs insunt omnes: in alijs nonnullæ earum: in aliquibus una duntaxat. potentias autē diximus, nutritiuum, sensitium, appetitiuum, motiuum motu loci, diæneticum. ac plantis quidem adest tantummodo nutritiuum: alijs autē, tum hoc, tum etiam sensitium: quod si sensitium, & appetitiuum etiam: appetitus enim cupiditas est, & ira & voluntas: cuncta autem animalia unum habent ex sensibus, tactum. cui autē sensus inest huic & voluptas & dolor, & iucundum & molestum: in quibus autē hæc insunt, & cupiditas inest: hæc enim est appetitus iucundi.

Iste

De Anima

Istæ autem virtutes animæ, quas diximus, inueniuntur in quibusdam animalibus omnes, sicut diximus, & in quibusdam quædam, & in singularibus, i. in paucis inuenitur vna. Et appellamus virtutes, nutritiuam, & sensibilem, & desideratiuam, & mouentem in loco, & distinguentem. Et istarum in plantis est sola nutritiua: in alijs vero est ista, & sensibilis, & desideratiua, desiderium enim est appetitus, & ira, & voluptas. Et omnia animalia habent saltem vnum sensum, s. tactum: & omne habens sensum habet voluptatem, & tristitiam. & omne habens istas habet appetitum, appetitus enim est desiderium voluptatis.

- 27 Cùm voluit incipere loqui de vnaquaq; virtutum animæ, incepit primo numerare eas esse, & q̄ quædam animalia habent proprie quasdam earum, s. q̄ artifex ponit subiectū suæ artis. Artifex enim necesse est ut ponat subiectum, de quo loquitur, & diuidit genera eis quasi manifesta in esse. artifex enim non potest demonstrare subiectum sue artis, neq; species illius subiecti, & quod dixit in hoc capitulo, est manifestum. Et hoc, quod dixit in singularibus, intendit & in paucis, id est & in paucis animalibus existit vna virtus sensuum, tactus. D. d. Et appellamus virtutes, & c. id est, & cum dixerimus virtutes, intelligenda est virtus nutritiua, & sensibilis. Et intendit per nutritiuam omnia principia, quæ agunt in nutrimento: & sunt tria, s. nutrimentum, & augmentum, & diminutio. Et intendit per desiderium appetitum ad cibum. & ideo separauit ipsum à mouente in loco, & posuit ipsum genus per se: cùm ista virtus inueniatur in animalibus, quæ non mouentur. & intelligit per distinguentem intelligentem. D. d. & istarum in plantis, & c. i. in plantis autem inuenitur sola nutritiua. in animalibus vero sensus, qui est tactus, & desiderium, quod est desiderium nutrimenti. & hoc est cōe omnibus. D. d. desiderium enim est appetitus & ira, & voluptas, i. & intendimus per desiderium appetitū, desiderium enim dicitur de appetitu, & de ira, & voluptate, & vniuersaliter de pluribus. Et voluit declarare q̄ appetitus existit in omni animali habenti sensum: quia hoc non fuit manifestum sensui. & d. & omne habens sensum habet voluptatem. & sermo eius in hoc cap. est manifestus.

Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus enim alimenti sensus: siccis enim & humidis & calidis & frigidis aluntur omnia uiuentia: horum autem sensus tactus: sed aliorum sensibilibus secundum accidens: nihil enim in alimentum confert sonus, neq; color, neq; odoratus. humor autem vnum aliquod est tangibile. Exuries autem & sitis concupiscencia. & exuries quidē calidi & siccis sitis autem frigidi & humidi. sapor vero ut delectamentū horū est.

Præterea vero sensum habent alimenti: nam tactus, sensus est alimenti: cuncta enim uiuentia siccis aluntur & humidis & calidis & frigidis

Artifex nō
pōt demō-
strare sub-
iectū suæ
artis, neq;
spēm illi sub-
iecti. Instā-
tia ē de sub-
iecto, & de
genere. 4.
Cōc. c. 12.
Sed i. phy.
et. vic. &
i. phy. 22.
& 16. &
12. Met. c. 1.
& 6. Met.
c. 1. idē sen-
sus, qd sen-
sit hic. vidē
et. Zim.

807H.

A frigida: quorum sensus, tactus est: ceterorum autem sensibilium per accidens: nihil enim ad alimentum confert sonus, nec color, nec odor: sapor autem unum quoddam est de tangibilibus: fames vero & sitis cupiditas est: ac fames quidem calidi & sicci: sitis vero frigidi & humidi: porro sapor est veluti quoddam eorum condimentum.

Et etiam habet sensum nutrimenti. quoniam distinctio cibi est sensus. Omne enim viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum. & tactus sentit ista. sentiens autem alia sensibilia est secundum accidens in cibo: quoniam non iuuatur aliquid in cibo per vocem, nec per colorem, neque per odorem. sapor autem est vnum tangibile. fames autem, & sitis est appetitus. Fames autem calidi, & sicci: Sitis vero frigidi, & humidi: Sapor autem est quasi causa istorum.

A Cum posuit quod omne animal habet sensum tactus, & desiderium ad nutrimentum, & in declarando hoc non sufficit inductio, incipit declarare hoc ratione, & d. & etiam habet sensum nutrimenti, i. & etiam necesse est ut omne animal habeat sensum, per quem comprehendat conueniens, & inconueniens ex nutrimenti: ut expellat nocuum, & attrahat iuuatum. Ex hoc fuit, quia nutrimentum eius non existit in potentia in pluribus rebus, sicut est in plantis. & ideo plantæ non indigent sensu, quo distinguant cibum. Et iste locus indiget magna consideratione. Et, cum narravit quod necesse est quod omne animal habeat sensum, quo distinguat cibum, incipit declarare quis sensus est iste sensus, qui est necessarius in distinguendo cibum, & d. Omne enim viuum non nutritur, & c. i. & quia omne viuum non nutritur nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum: cum nutrimentum est loco eius, quod dissoluitur ex elementis, ex quibus componitur: necesse est ut sensus nutrimenti sit sensus, qui innatus est comprehendere has qualitates: & iste sensus est tactus. Et quasi dicat, o quod viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, & calidum, & frigidum: & sensus tactus est illud, quod sentit ista: necesse est ut tactus sit sentiens, quod distinguit cibum. omne igitur animal habet tactum necessario. D. d. Sentiens autem alia sensibilia, & c. i. sensus autem comprehendentes alia sensibilia, accidentaliter sentiunt cibum, i. non sunt necessarii in distinguendo cibum, sed quod est cibus, cum accidentaliter sentiant cibum: sensibilia enim eorum non sunt in cibo, sed quod est cibus. & hoc intendebat, cum d. quoniam non est in cibo, & c. i. secundum quod est cibus. D. d. sapor autem est vnum tangibile. i. sapor autem, si existit in cibo, sed quod est cibus, est vnus modorum rerum tangibilium. & sensus gustus est aliquis tactus. Et propter hoc, quod d. opinandum est quod iste sensus existit etiam in omni animali, sicut sensus tactus, cum sit quasi species eius: & post declarabitur qualiter est in rei veritate. Et, cum narravit quod frigidum, & calidum, & humidum, & sicci existunt in cibo, sed quod est cibus, & sapor existit in eo secundum quod est cibus, incipit

Vide 3. de
Ala. 61. &
12. Met. 36
ad quod datur
sint sensus.
Vide ista
8. co. 12. 4.
& ibi The.

Sensus gustus
est alius
quis tactus.
Vide ista
co. 3. 4.

De Anima

Incipit declarare modum, fm quem existit quodlibet istorum in cibo, & d. fames autem, & sitis, &c. i. & si sapor existit in cibo, in eo qd est cibus, tñ primæ qualitates existunt in eo primo, & essentialiter. Et signum ei⁹ est qd, cum desyderat cibum animal, non desyderat nisi calidum, & frigidū; & humidum, & siccum. Fames enim est appetitus calidi & siccī: & sitis frigidī & humidī, & non desyderat dulce, neq; amarum. Sapor autem est cōiunctum cum istis qualitatibus. Et hoc intendebat, cum dixit. Sapor autē est quasi causa istorum. i. causa, qd animal sentit conueniens ex illis, & nō conueniens. Et non intendebat hic p causam, causam in esse: primæ enim qualitates sunt causa saporis. Et forte intelligit qd sapor est causa, pp quā animal vitur cibo, propter delectationem coniunctam cum ea.

Certificandum autem de his posterius est: nunc autem in tantum dictum sit, qd animalibus habentibus tactum & appetitus in sit: de phantasia autem immanifestum, posterius autem intendendum est. Quibusdam vero adhuc inest & secundum locum motuum: alteris autē intellectiū & intellectus, vt hominibus, & si aliquod alterum huiusmodi est, aut & honorabilius.

SOPH. *Sed de iis postea dilucidius agendum est: nunc hoc tantum dictum sit, quod animalibus habentibus tactum, appetitus quoq; inest: de phantasia autem non patet, sed post considerandum est. quibusdam autem præter hæc, inest etiam motuum motu loci: alijs autem & dianoeticū & intellectus, ut hominibus, & siquid extat eius generis aliud, uel etiam nobilius.*

Et hoc declarandum est post: in hoc autem loco cōtenti sumus hac determinatione, & est qd omne uiuum, habens tactum, habet desyderium. De imaginatione autem latet, & quærendū est post. Et ponamus cum hoc mouēs in loco etiam: & in alijs distinguēs, & intellē, vt in hostibus, & in alijs rebus, si fuerint sic, aut meliores. **E**

- 29** Quia vult ponere hic numerum istarum virtutū, fm qd artifex ponit subiecta suæ artis, non vult ponere, nisi illud, quod manifestum est per se, & dimittit alia, quæ non sunt manifesta, quousq; perscrutetur de eis. Et ideo d. Et hoc declarandum est post. In hoc autē loco contenti sumus hac determinatione, idest quæ est manifesta per se, aut ferē, qd omne animal carens tactu, caret desyderio. hoc enim est manifestū per se. Deinde narrauit qd hoc latet de imaginatione, & d. De imaginatione autē latet. idest vtum imaginatio existit in omni habente sensum tactus, aut non. D. d. Et ponamus cum hoc mouēs in loco. i. & ponamus pro manifesto qd oē motum in loco est imaginans. Et potest intelligi & ponamus in numero istarum virtutum, quæ manifestæ videntur, & differūt in definitione, & essentia virtutem mouentem in loco, & intendit virtutem concupiscibilem. D. d. & in alijs distinguēs, & intellectus. idest & ponamus etiam pro

A pro manifestum quod virtus cogitativa, & intellectus existit in alijs modis animalium, quæ non sunt homines, & quod proprie sunt in aliquo genere, ut in hominibus, aut in alio genere, si demonstratio surgat quod alia sunt huiusmodi. & hoc erit, si fuerint æquales hominibus, aut meliores eis.

Manifestum igitur est quoniam eodem modo una utique erit ratio animæ, & figuræ: neque enim ibi figura est præter triangulum & figuras quæ consequenter sunt, neque hic anima, præter prædictas est. fiet autem utique & in figuris ratio cõis, quæ convenit quidem omnibus, propria autem nullius erit figuræ. similiter autem & in dictis animabus. unde ridiculum est querere cõem rationem in his, & in alteris, quæ nullius erit eorum quæ sunt propria ratio, neque propria & indiuiduam speciem, dimittentes huiusmodi.

OPH. Perspicuum igitur est perinde unam esse animam & rationem, atque figuram: neque enim illic figura ulla est præter triangulum, & eas quæ deinceps sunt: neque hic anima ulla præter eas quæ dictæ sunt. fieri tamen poterit, & in figuris ratio communis, quæ omnibus quidem congruat, propria autem nullius sit figuræ: similiter etiam in dictis animabus. idcirco ridiculum est & in his & in cæteris communem querere rationem, quæ nullius eorum quæ sunt erit propria ratio, neque ex propria & indiuidua specie, hac tali prætermissa ratione.

Dicamus igitur quod manifestum est quod ex via unius exempli eadem erit definitio animæ, & figuræ. non enim est illic perfectio extra virtutes prædictas: sed possibile est in figuris etiam ut sit definitio uniuersalis conueniens omnibus figuris, & non sit propria alicui earum. & similiter ex omnibus prædictis. Et ideo qui quæserit in istis, & in alijs sermonem uniuersalem, qui nõ est, neque est proprius alicui ex omnibus, neque est secundum modum hunc conuenientem, qui non diuiditur, & dimiserit talem sermonem, relictum est ut derideatur.

30 Cum genera accepta in definitionibus, aut sunt uniuoca, ut animal in definitione hominis, aut dicta multipliciter, ut ens, & potentia, & actus, incipit declarare cuiusmodi sit genus acceptum in definitione animæ, & d. non est æquiuocum, neque uniuocum. Et d. dicamus igitur quod manifestum est, & c. i. dicamus quod manifestum est ex exemplo quod illud, quod dat definitionem animæ, ut si ex intentione cõi omnibus partibus animæ est simile illi, quod dat definitionem figuræ uniuersalis omnibus figuris, manifestum est. n. per se quod sicut nulla perfectio est alicuius partis animæ extra perfectionem vlem, quam accepimus in definitione omnium virtutum: & si istæ virtutes sint diuersæ in intentione propria unicuique earum: ita non est hic figura aliqua extra definitionem figuræ uniuersalis: licet figuræ differant ab inuicem

Genera accepta in definitionibus aut sunt uniuoca, aut sunt multipliciter dicta. Cõf. h. f. 4. Me. c. 2 & 5. Met. c. 4 & 1. d. A. c. 7. et 3. de A. c. 4. & 3. Phy. c. 4.

En. post 2. & act. me. multip. d. c. i. Phy. & 4. Me. c. 2. f. Me. h. 14. 7. de 1. f. 12. de 12. 12.

De Anima

inuicem in terminis proprijs. quædam enim est rotunda, & quædam re- **D**
cta, & quædam composita ex utroq. Et hoc exemplum est valde simile
definitioni animæ. non. n. est ex definitionibus æquiuocorum nominū.
quoniā, si ita eēt, tunc Geometria eſſet ſophiſtica, neque eſſet ex generi- **B**
bus, quæ dicuntur vniuocæ. qm̄, ſi ita eſſet, tunc neceſſe eſſet vt alterum
duorum foret, aut vt ſit hic vna virtus in definitione, & in nomine, in
qua communicent omnes virtutes quas numerauimus: quemadmodum
modi animalium conueniunt in definitione animalitatis ſimplicis: aut
vt omnes virtutes animæ ſint eædem in definitione, & eſſentia. Et, cū
narravit q̄ definitio aīæ per exemplum eſt ſimilis definitioni figuræ, in-
cepit dare modum conſimilitudinis, & d. ſed poſſibile eſt in figuris etiā
&c. & iſta definitio non eſt vniuoca: ſed quemadmodum poſſibile eſt in
oibus figuris, licet differant, vt habeant definitionem vſem magnam cō-
uenientem oibus eis, licet multum differāt in definitione & eſſentia: ſic
poſſibile eſt vt iſtæ virtutes diuerſæ habeant vnā definitionem vſem
conuenientem oibus: ſicut definitio figuræ conuenit o mibus figuris, & **E**
nulli appropriatur. D. d. Et ideo qui quæſiuerit, &c. & propter hoc, quod
diximus, qui quæſiuerit in anima & in alijs ſimilibus entibus vnā de-
finitionem vſem, quæ non appropriatur alicui ex oibus, & non eſt talis,
qualis eſt iſta definitio, quam dedimus in anima, ſed ſicut vniuerſalitas
definitionis animalitatis ſimplicis ſpecierum animalis, aut etiam eſt vna
ideſt vnus naturæ definitio, non diuiſibilis ſecundum ſpeciem, & qui di-
miſerit talem definitionē, qualem dedimus, iuſtum eſt, vt derideatur: cū
iſti duo modi definitionis non inueniantur in talibus naturis, & non in-
ueniuntur in eis, niſi iſte modus definitionis, quo vſi ſumus. qui enim labo-
rat in dādo in anima primum modum definitionis, eſt in hoc, quod la-
borat in quærendo impoſſibile: ſicut qui dimittit hanc definitionem in
dimittendo poſſibile. dimittere enim poſſibile eſt ſimile ſecundum locu-
tionem ad quærendo impoſſibile.

• Similiter autem ſe habent ei quod de figuris eſt, & quæ ſm ani **F**
mam ſunt, ſemper enim in eo quod eſt conſequenter, eſt potentia
quod prius eſt, & in figuris & in animatis: vt in tetragono quidē
trigonum eſt, in ſenſitiuo autem vegetatiuum. quare & ſm vnū
quodq̄ quærendum quæ vniuſcuiuſq̄ anima, vt quæ plantæ, &
quæ hominis, aut beſtiæ. propter quam autem cauſam cōſequen-
ter ſic ſe habent conſiderandum eſt. ſine quidem enim vegetatiuo
ſenſitiuum non eſt: ſi ſenſitiuo autē ſeparatur vegetatiuum in plan-
tis: iterum autem ſine quidem eo quod poteſt tangere, aliorū ſen-
ſuum neq̄ vnus eſt: tactus autē ſine alijs eſt. multa enim animalīū,
neq̄ viſum, neq̄ auditum habēt, neq̄ odoratus omnino ſenſum.

10 PH. Quemadmodum autem in figuris, ſic etiā in anima res habet: ſem-
per enim in eo quod eſt deinceps, ineſt potentia id quod prius eſt, tum in
figuris

*figuris tum in animatis: ut in quadrato triangulus, in sensitivo nutriti-
um. Quare sigillatim quærendum, quæ cuiusq. sit aīa, verbi gratia quæ
plantæ quæue hominis uel bestię. cur autem deinceps sic se habeant, con-
siderandum est. nā sine nutritiuo, sensituum non est: à sensitiuo autem
separatur nutritiuum in plantis: rursus sine tactiuo nullus aliorum est
sensuum: tactus uero sine aliis est: pleraq. enim animalia neq. uisum
neq. auditum nec odoris planē sensum sortita sunt.*

Et dispositio in aīa, similis est dispositioni in figuris. inuenitur
enī semper in potentia in figuris, & in rebus animatis præcedēs in
consequente. v.g. triangulus in quadrato, & nutritiuū sensibili.
Oportet igit. quærere in quolibet qd est sūm suam definitionē: v.g.
aīa plāte qd est, & aīa bruti quid est. Et oportet quærere quæ de
causa sunt talis dispositionis ex cōsequētibus cū sensibile nō sit si-
ne nutritiuo: sed sensibile separat in plātis. Et etiā nullus aliorum
sensuum sit extra tactū: sed tactus est extra, alios sensus. multa. n.
uiua non habent uisum, neque auditum, neque odoratum, neq.
alium sensum.

31 Cū declarauit qd definitio animæ est similis definitioni figuræ, inco-
pit declarare modum consimilitudinis & demonstrare cuius naturæ na-
turarum definitionum sit, & d. Et dispositio in anima similis est, & c. i. &
dispositio in rebus, quæ continentur in definitione animæ est, sicut dis-
positio in rebus, quæ continentur in definitione figuræ. quemadmodū
enim inuenitur in figuris prius & posterius: & prius existit in potētia in
posteriori: ita est de virtutibus animæ. verbi gratia in figuris quidem tri-
angulus est prior quadrato, & triangulus existit in potentia in quadrato.
& ideo, si quadratum est, triangulus est, & non e conuerso. & simi-
liter in virtutibus animæ. nutritiuum enim prius est sensibili et existit
in eo in potentia, & si sensibile est, nutritiuum est, & non e conuerso.

De Anim. cū cō. Auer.

I Er,

De Anima

Et, cum declarauit naturam istius definitionis, & quantum largitur de cognitione, dixit. Oportet igitur quærere in quolibet quid est, & c. cum de claratum est qd ista definitio animæ est de genere definitionis figuræ: & quemadmodum non sufficit in cognitione figuræ rectorum linearum, & si figuræ circularis cognitio figuræ simpliciter, ita est in definitione animæ vñs. quærēda est igit post cognitionē istius definitionis vñs definitio ppria vniuscuiusq; virtutis aīe, scilicet qd est anima plantarū, & qd anima hominis ppria illi, et quæ bruti. D. d. Et oportet quærere quæ de cā sunt talis dispositionis. & oportet perscrutari et quare inueniūt in virtutibus aīe prius & consequens. Sensibile enim impossibile est vt sit absq; nutritiuo. nutritiuum aut potest esse absque sensibili. & hoc est in plantis. Et et apparet qd impossibile est vt aliquis quatuor sensuum sit sine tactu: tactus aut potest esse extra alios sensus plura enim animalia carent visu, & auditu, & odoratu, & gustu. & hoc intendebat cum dixit neq; alium sensum. Et iste locus indiget cōsideratione. existimatur enim qd gustus est vnus modorū tactus, secundū qd dixit* superius. Sed, si aliquod animal nutritur ex rebus carentibus sapore, tunc gustus illius animalis non erit nisi sūm calidum, & frigidum, & humidum, & siccum. Aut intendit, cum d. neq; alium sensum. i. qd alius sensus non distinguitur in vltimo. i. in fine, a sensu tactus, sūm qd inuenitur in animalibus perfectis. Et vlt opinandū est qd, si anima habet sensum tactus, & nutritur a suis radicibus, sicut plantæ nutriuntur, vt dicitur de spongia maris, & istud anima habet sensum tactus sine gustu. & forte innuit tales istos modos animalium. omne enim animal habens os habet aliquem gustum.

Nutritiuū pōt esse absq; sensu. Idem supra. 15. Digestio quæ dicitur verum oīe anima hēat gustum.
* Te. c. 18.
† Si aliquod animal nutritur ex rebus carentibus sapore, gustus eius est sūm calidum; & frigidum.

Et sensitiuorum autem, alia quidem habent sūm locū motiui, alia vero non habent: vltimum autem & minimum, ratiocinationem & intellectū: Quibus enim inest ratiocinatio corruptibiliū, his & reliqua omnia: quibus aut illorum vnumquodq; non omnibus ratiocinatio: sed quibusdam quidem neq; imaginatio: alia autem hac sola viuunt. De speculatiuo autē intellectu altera ratio est. qd quidem igitur de horum vnoquoq; ratio, hæc propriissima & de anima manifestum est.

SOPH. Inter sensitiua etiā sunt quæ habeant motuum motu loci, sunt quæ non habeant. vltima autem & minima rationem & diuinitatem: in quibus enim mortaliū inest ratio, in quibus quoq; reliqua omnia insunt: in quibus autem vnumquodq; illorum, in eis non omnibus inest ratio. sed quibusdam ne phantasia quidem: quedam, hac sola viuunt. De contemplatiuo autē intellectu alia est ratio. ac dissertationem quidem de vnoquoq; horum maxime etiam ad animam pertinere perspicuum est.

Et ex eis, quæ sentiuntur, est qd quedam habent motum in loco, & quedam non: cōplementum autem, & finis est illud, quod habet cognitionē, & distinctionem. omne enim ex rebus corruptibilibus

A bilibus habens cognitionē, habet omnia alia. quod autem habet vnum illorum, non est necesse vt habeat cognitionem: sed quædam non habent imaginationem, & quædam viuunt per ista rārum. Sermo autē de intellectu speculatiuo, & cogitatio alius est. Declaratum est igitur quod sermo in vna quaque istarum virtutum, est sermo magis conueniens in anima.

32 Et cōprehenditur sensu q̄ quædam animalia mouentur in loco, & est modus perfectus, & quædam nō. Complementum autē aīalium, & finis eorum, qui intendebat in generatione, quæ cū natura potuit perungere, stetit, est modus aīalium habens virtutem speculatiuam & cogitatiuā i. intelligibilem. D. d. omne enim ex reb⁹ corruptibilibus, & c. i. & apparet q̄ omne, habens virtutē cogitatiuā ex rebus generabilibus, & corruptibilibus, necessārio habet alias virtutes animæ. Et dicit hoc, p̄feruando se à corporibus cœlestibus. declaratum est enim q̄ illa non habēt de virtutibus animæ nisi concupiscentiam, & intellectum. Deinde dicit, quod autē habet vnum illorū, & c. i. habens autē vnam virtutum, quæ sunt priores naturaliter intellectu, nō est necesse vt habeat cogitationem, aut intellectum: sed quædā non habent imaginationem, nedum habeant cogitationem: quædam viuunt per illa, quæ sunt sub imaginatione ex virtutibus prioribus ea, & hoc intendebat, cū dicit. & quædam viuunt per ista t̄m. Deinde dicit, sermo autē de intellectu speculatiuo, & c. i. sermo de eo est, ita q̄ sit extra istam naturam. existimatur enim q̄ non est aīa, neq; pars aīæ. & innoit nobilitatem eius, & diuersitatem illius ad alias partes. opinandum est enim q̄ est ex natura sup̄iori naturæ animæ. D. d. declaratū est enim, & c. i. Declaratum est igitur ex prædictis quod primū, quod intenditur de scientia animæ, quod est magis conueniens sermoni in anima, est loqui de aīa vniuscuiusq; istarum virtutum.

S V M M A T E R T I A.

De potentia animæ vegetatiua.

C

Explicantur Anima vegetatiua opera, redarguiturq; Empedocles de alimenti causa. Cap. 1.

Necessarium autem est debentem de his perscrutationē facere, accipere vñū quodq; eorum quid est, postea sic de habitis aut & de alijs inuestigare. si autē oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum: vt quid intellectiū, aut sensitiuum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum quid sit intelligere & quid sentire. priores enim potentis actus & operationes s̄m rationem sunt. si autem sic, his autem adhuc priora opposita oportet considerare, de illis vtiq; primum oportebit determinare propter eandem causam: vt de alimento & sensibili & intelligibili,

I ij

Necesse

Corpa cœlestia de virtutibus aīæ nō habēt nisi cōcupiscentiā & intellectū. Idē. 12. Mc. c. 36. Idē sup̄ra. i hoc secundo. cō. 15. idē 1. Cœli. 90 & 2. Cœli 38. & 41. Intells speculatiuus nō est aīa nec pars aīæ: sed est de nī sup̄iori aīæ. Idē sup̄ra. cō 21. sed vide opp. 3. de Aīa. t. c. 1. Vide cōc. Zim.

De Anima

SO P.H.

Necesse autem est eum qui de his consideraturus est, sumere quid quoddam eorum sit, atq; tunc demum de his quæ proxima ab his sunt, ac de reliquis exquirere. quod si oportet dicere quid quoddam ipsorum sit, ut quid intellectuum aut sensitiuum aut nutritiuum, multo ante dicendum est quid sit intelligere, & quid sentire: nā operationes & actiones potentiis ratione sunt priores: quod si ita est, ac obiecta etiam multo prius quàm hæc oportet considerasse, profecto de illis primum ob eandem causam differendū fuerit: ut de alimēto, & de sensibili, et de intelligibili.

Et indiget necessario qui voluerit perscrutari de istis, scire vnā quāq; istarum quæ sit: deinde post perscrutetur de contingentibus illis. Et, si necesse est dicere vnā quāq; istarum quæ sit, verbi gratia intellectus qd sit, & sentiēs quid sit, & nutritiuum quid sit, oportet etiam prædicere intelligere quid sit. actiones enim & operationes præcedunt in intellectu virtutes. Et si ita sit, & cōsy-
derare de alijs rebus oppositis istis debet præcedere cōsiderationem de istis, oportet nos vt intendamus ad definiendum istas primo propter istam cām, v.g. cibum, & sensatum, & intellectum.

- 33 Cum declarauit quod definitio vniuersalis aīæ prædicta nō sufficit in cognitione suæ substantiæ, incēpit dicere quid oportet scire de aīa post illam definitionem, & d. Et indiget necessario, &c. i. & oportet necessario illum, qui voluerit acquirere perfectam cognitionem de anima, perscrutari de vnaquaq; virtutum aīæ per se, quousq; sciat per demonstrationē vnāquāq; illarum quæ sit, & quam naturam habet. verbi gratia, perscrutari quid est intellectus, & quid est sensus. Deinde post hoc perscrutari de vnicuiq; contingentibus istarum virtutum vniuersalibus, & proprijs v.g. vt virtus intelligibilis possit abstrahi, aut non. Et, cum declarauit illud quod oportet perscrutari nos de anima, incēpit demonstrare viam ad hanc cognitionem: & quod est ex eis, quæ sunt magis nota apud nos, & sunt posteriora in esse, ad ea, quæ sunt magis nota apud naturam, quæ sunt priora in esse. Et d. Et, si necesse est dicere vnāquāq; istarum, &c. i. & si oportet, fm qd declarauimus, scire quæ est vnaquaq; istarum virtutum, necesse est præscire actiones proprias vnicuiq; istarū virtutum, quæ sunt. verbi gratia quid est intelligere per intelligens, & sentire per sentiens, & nutrire per nutriens, cognitio enim actionum istarum virtutum, prior est apud nos in nra prima cognitione, q̃ cognitio istarum virtutum. Et, cum narrauit qd cognitio actionum debet præcedere cognitionem virtutum, narrauit etiā qd cognitio patientium illas actiones debet præcedere cognitionem illarum actionum, propter illam eandem cām, propter quam debet præcedere cognitio actionum cognitionem virtutum, & d. Et, si ita sit, &c. id est &, si ita sit, qd debemus ite semper de eis, quæ apud nos sunt magis nota, ad illa, quæ sunt magis nota apud

Idē. i. Ph.
2 &c. i. de
aīa. n. idē
hic supra.
13.

A apud naturā, & considerare de rebus oppositis istis virtutibus, & sunt passiva earum, debet procedere considerationem in actionibus, & in virtutibus, necesse est prestare primo cibum quid sit, quod est passivum virtutis nutritivæ, & sensarum qd sit, & intellectum quid sit, antequam sciatur nutrire, & sentire quæ sunt. Et vocavit ea opposita: passivum enim, & activum videntur esse quodammodo opposita.

Passivū & actiū videntur quodā mō opposita. Idē 1. de Gen. 5. n. & 1. de Cœ. 10. & 21.

• Quare primo de alimento & generatione dicendum est, vegetativa enim anima & alijs inest, & prima & maxime cōis potentia est animæ: sūm quam inest vivere omnibus, cuius sunt opera generare, & alimēto vti. Naturalissimū enim operū viventibus quæcūq; perfecta & non orbata aut generationem spontaneam habent, facere alterum quale ipsum, animal quidem animal, planta aut plantam: quatenus ipso semper & diuino & immortalī participant: sūm q̄ possunt, omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia quæcūq; agunt secundum naturam.

10 PH.

Quare primum de alimento & de generatione dicendum est. nam nutritiva anima & ceteris inest, & prima & maxime communis est animæ potentia, ex qua inest vivere in omnibus: cuius officia sunt, generare & alimento uti: hoc enim est maxime naturale inter omnia officia viventium, quæ perfecta sunt & non mutila, aut sponte sua nascantur, procreare aliud quale ipsum est, animal, animal: planta, plantam: ut eternitatem & divinitatem participant quoad possunt: cuncta enim illud appetunt, & illius causa agunt, quæcūque secundum naturam agunt.

Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatione. Anima enim nutritiva est prior in oībus viventibus, & est univērsalior virtutibus aīæ, quibus vivum vivit. Et actiones istius sunt generare, & vti nutrimento. qm̄ actio, quæ magis convenit naturæ omnis viventis ex eis, quæ sunt perfecta, & non habent occasionem, nequæ generantur casu per se, est vt agat aliud simile: animal enim facit animal & planta plantam, ita vt habeat communicationem cum sempiterno diuino sūm suum posse. oīa enim desiderant, & propter hoc agit omne: quod agit naturaliter.

34 Cū declaravit quæ definitio est magis univērsalis inter omnes definitiones aīæ, & quātum largitur de cognitione, & quod non sufficit in cognitione substantiæ animæ perfectæ, & q̄ est necessarium præscire quālibet virtutum aīæ per suam definitionē propriam & quot modis sunt istę virtutes diuersę, & quō adunantur, incipit narrare q̄ oportet primo incipere de cognitione istarum virtutum ab ea, quæ est valde prior, scilicet nutritiva, & q̄ primo debet considerari de passivis, & de actionibus istarum

De Anima

virtutum. Et d. Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatio-
ne, &c. i. & cum declaratu est qd primo oportet considerare de actionib⁹,
& de passibus ante virtutes, necesse est vt primo loquamur inter oēs istas
actiones de cibo, & de generatione, quæ sunt passuum aīz istius, & actio.
& est necesse vt primo loquamur de aīa nutriuiua, quia est prior naturali-
ter alijs rebus, per quas aliquid dicitur viuū: & ideo est magis vniuersalis
inter alias virtutes aīz. Et inuit qd propter prioritatē, & eius vniuersalita-
tem oportet præponi in consideratione. * vniuersale enim notius est
apud nos quā propriū: vt dictū est alibi. Et, cum declarauit hoc, incepit
numerare actiones attributas illi, cum ante debemus scire esse quā quid
esse, & d. Et actiones istius sunt, &c. i. & actiones istius virtutis sunt nutri-
re, & generare, & vti cibo. & dicimus qd generare ē actio illi⁹ virtutis: qm̄
actio, quæ maxime cōuenit naturæ ei⁹, quod dicit^r viuū per hanc virtu-
tē, est generare simile in specie. Et hoc fit tribus conditionibus, quarū vna
est vt pertingat tempus, in quo habet hāc virtutē, cum nō sit in effectu oī
tempore. Secunda est vt cum hoc non habeat occasionem. ista enim

* Vse no-
tius ē apd
nos qd pro-
priū. Idē
3. c. 1. & 1.
Ph. 4. 5. &
57. 3. Ph. 2

† Sollicitu-
do diuina
cū nō po-
tuerit fa-
cere gha-
bile, & cor-
ruptibile
pmanere
fm indiui-
duum, mi-
sera ē in-
dando ei
virtutē, q
pmanere
possit in
spe. Idē. 1.
Cō. c. 98.
& 2. de Ge-
ner. & cor-
rup. c. 59.
d sollicitu-
dine autē
Dei quasi
fit. vide 12.
Meta. 37.
& 51. & 2.
Phy. 75.

impedit hanc actionem, licet pertingat tempus, in quo peruenit ab illo
illa actio. Tertia est, vt illud viuū non sit ex eis, quæ sunt casu, sed per
se. qm̄ igitur in viuo fuerint congregata hæc tria, tunc generabit. Et hoc
intendebat, cum d. qm̄ actio quæ magis conuenit, &c. D. d. causam fina-
lem, propter quam ista virtus existit in animalibus & plantis, & d. ita vt
habeat cōicationem cum sempiterno. i. & ista virtus existit in viuo, vt ge-
nerabile, & corruptibile cōmunicent cū sempiterno fm suū posse. † Solli-
citus enim diuina, cum nō potuerit facere ipsum permanere fm indiui-
duum, misera est in dādo ei virtutem, qua potest permanere in specie.
& hoc non est dubium, s qd melius est i suo esse, quod habeat istam virtu-
tem, quā vt non habeat. D. d. omnia enim desyderant &c. idē & hoc
fuit ideo, quia omnia desyderant permanentiam sempiternam, & mouēt
ergo ipsam fm quod innata est natura eorum ad recipiendum: & propter
hunc finem agunt omnia entia, quæ agunt naturaliter.

Id autem qd cuius causa fit, dupliciter est: hoc quidem, cuius, il-
lud vero, quo. qm̄ igitur cōicare non possunt ipso semper & diui-
no, continuatione: (propter id qd nihil contingit corruptibiliū idē
& vnū numero permanere (fm qd potest participare vnū quodq,
sic cōmunicat: hoc quidem magis, illud vero minus: & permanet
non idem, sed vt idem. numero quidem non vnū, specie aut vnū.

SOPH.

Id autem cuius causa res est duplex est, unum, cuius, alterū, cui. Er-
go quia participare nequeunt aternitatem & diuinitatem continua-
tione: quia fieri non potest ut corruptibilium quicquam idem & unum
numero permaneat, quoad eorum unumquodq, participare potest, eate-
nus participat: aliud magis, aliud minus: & permanet non ipsum, sed
quale ipsum est: numero quidem non unum, specie vero unum.

A Et propter quid dicitur duobus modis. quorū vnus est in quo est: alius est cuius est. Quia igitur impossibile fuit vt haberet communicationem cum sempiterno diuino in æternitate, quia impossibile est vt aliquod corruptibile permaneat idē in numero, ideo habet communicationem quodlibet cum eo fm suum posse: & hoc magis, & hoc minus: & sic permanet non illud idem, sed suū simile, neq; vnum numero, sed vnum forma.

35 Cūm dedit causam finalem, propter quam virtus generatiua existit in viuo vtr, & est assimilatio corruptibilis cum sempiterno, fm q; habet naturam assimilandi, & q; oīa entia faciūt actiones erga istum finem, narrauit fm quot modos dicitur iste finis, & d. Et propter quid dicitur duobus modis: quorum vnus est illud, quod est iste finis: & alius illud, in quo est iste finis, verbi gratia in hoc sermone, q; omnia entia agunt propter permanentiam sempiternam: & propterea in quibusdam inuenitur per-

Finis duplex cuius & cuius tele
a. Phy. . . .
& hic in-
tra. 17.

B manentia sempiterna, aut dispositio permanentię sempiternę. Et cūm declarauit hoc, incepit declarare modum, in quo generabilia, & corruptibilia possunt cōicere cum æternis, & cām propter quam diminuta sunt a permanentia sempiterna, & d. Quia igitur impossibile est, &c. i. & intendit p; sempiternum diuinum corpus celeste. celestia enim illa permanent fm indiuiduum. Et hoc, quod d. & hoc magis, & hoc minus, intendit generatiuum, & non generatiuum, vtrunq; enim permanet secundum speciem, sed generatiuum habet semper hoc, & non generatiuum in maiori parte ætemporis, & in pluribus subiectis.

— Est autem anima viuētis corporis causa & principiū: hæc autem multipliciter dicūtur, attamen anima fm determinatos tres modos causa dicitur: etenim vnde mot⁹ causa est: & cuius causa: & sicut substantia animatorum corporum anima causa.

60 PH. Est autem anima viuētis corporis causa & principium: hæc autem multisariam dicuntur. Anima item tribus illis expositis modis causa dicitur: etenim vnde motus, & cuius causa, & ut substantia animatorum corporum anima causa est. Constat igitur eam esse causam ut substantiam: causa enim omnibus cur sint, substantia est.

Anima igitur est corporis viui causa & principium tribus modis determinatis. est enim illud, ex quo est motus, & illud propter quod fuit corpus. Et anima etiam est causa, secundum quod est substantia, quæ est causa esse omnium.

36 Cūm apparuit ex definitione vniuersali aīę quod anima est causa corporis fm formā, & apparuit hic q; virtus generatiua est causa agēs animarum, incepit declarare q; aīa non est solum causa fm formā, sed causa fm tres modos, fm quos dicitur causa. & hoc est tribus modis. & hoc est necessarium præscire, antequā loquatur de vnaquaq; partium aīę: licet iā sit

I iii) declaratū

De Anima

Cā. & p^rincipiū mul-
tipl^r dñr.
Idē. 1. Ph.
cō. 1. & 5.
Me. 1. c. 1.
& 12. Met.
23. c. 18.
& 19.

declaratum v^r quod oīs forma naturalis talis est. Et d. Anima igit^r est cor-
poris viui causa, & principium. & quia hęc duo dicuntur multip^r, sūt &
anima est causa s^m tres modos determinatos, s. causa mouens, finalis, &
formalis: quę determinatę sunt in sermonibus vniuersalibus phys-
cis. D. d. est enim illud, ex quo fit motus, s. causa agens motum, Et pos-
sumus intelligere ex hoc motum in loco, & generationem, & motum in
augmento & diminutione. anima est enim causa agēs istos tres motus in
animato. D. d. & illud, p^p quod fuit corpus, s. causa finalis. corpus enī non
fuit nisi propter animam: cū declaratum est q^d aīa ita est de corpore,
sicut forma de materia: & declaratū est in sermonibus v^ribus q^d materia
est p^p formam tñi, & q^d non est aliquid cōsequens materiā, aut aliquid,
quod sit de necessitate materię: sicut existimabāt Antiqui, nō concedētes
causam formale esse, neq; finale. Et anima ē causa, idēst & anima ē est
causa corporis s^m substantiā, & formam, quę est causa esse omnium.

In. 2. Ph.
a. 7. 4. v^rq^d
in finem.

Esse ē esse
cūr foix.
Idē. c. 7.
8. Me. 7.

• Quod quidem igitur sit sicut substantia manifestum est. causa
enim ipsius esse omnibus substantia est: viuere autē viuētib^{us} est
esse: causa autē & principium horū anima. Amplius autē eius quod
potentia, ratio actus est. Manifestum autē est & q^d cuius gratia aīa
causa. sicut enim intellectus gratia huius facit, eodem modo & na-
tura: & hoc est ipsius finis: huiusmodi autē in animalibus anima, et
s^m naturam: oīa enim physica corpora animę instrumenta sunt,
sicut animalium, sic & plantarū, tanquā gratia animę existentia,
dupliciter autē dicit^r q^d cuius gratia est: & q^d cuius, & q^d quo. At v^r
ro & vnde principium qui s^m locum motus anima est. non oīb^{us}
autē vⁱuentibus inest potentia hęc. Est autē & alteratio & augmen-
tum s^m animā: sensus enim quędam alteratio esse videt^r: nihil autē
sentit quod non habet animā. similiter autē de augmento & decre-
mento se habet: nihil enim decrementū patitur, neq; augmētatur
physice, nisi alatur: alitur autē nihil quod non cōmunicet vita.

SO P M.

*Viuere autem viuētib^{us} esse est: quorum causa & principium est
anima. Pręterea eius quod est potentia ratio est actus. Constat itē; ut
id cuius gratia animam causam esse. ut enim intellectus gratia alicui-
us facit, sic etiam natura, & hoc est ei finis: eiusmodi autem est in ani-
malibus anima, & secundum naturam. cuncta enim naturalia corpo-
ra anime sunt instrumenta, ut animalium sic etiā plantarum: ut pote
quę gratia anima sint. Bisariam autē dicitur id cuius gratia aliquid
est, scilicet cuius & cui. Quinetiam vnde primum est motus loci anima
est: verum hęc potentia non omnibus inest viuētib^{us}. Pręterea uero et
alteratio et auctio ab aīa est: uidetur enim sensus alteratio esse quędā.
nihil*

A nihil autem sensit quod non habeat animam. similiter etiam de auctio-
ne & diminutione res habet: nihil enim diminuitur, neque naturaliter
augetur, nisi alatur, nihil autem alitur: quin sit ut a particeps.

Et esse viui est viuere. & anima est causa, & principium istius.
Et etiam endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. Et
manifestum est quod anima est causa etiam propter quid. quo-
niam, quemadmodum intellectus nihil agit, nisi propter aliquid,
ita natura. & hoc est finis eius. & similiter anima in animalibus,
& in omnibus, omnia enim naturalia sunt instrumenta animæ, si-
cut in animalibus, & plantis: ita quod etiam illa est causa animati.
Et propter quid dicitur duobus modis. quorum vnus est illud, p-
pter quod: & alius cuius est hoc. Et anima est etiam illud, ex quo

B primo fit motus in loco. sed ista virtus non inuenitur in omnibus
viuis. Et alteratio etiam, & augmentum fiunt per animam, sensus
enim existimatur esse alteratio aliqua. & nihil sentit nisi habeat a-
nimam. Et similiter est de augmento, & diminutione. nihil enim au-
getur, & diminuitur naturaliter, nisi nutriatur: & nihil nutritur,
nisi habeat partem in vita.

37 Cùm posuit q anima est causa corporis tribus modis, de quibus modis
dicitur hoc nomen causa, incepit declarare modos istos esse in ea, & in pri-
mo q est causa corporis secundum formam. Et d. Et esse viui, &c. i. & signu,
q anima est forma corporis, est q hoc ens viuum nō habet esse, fm q est
viuum, nisi per illud, per quod viuit, i. q est causa istius actionis, scilicet vitæ: & ma-
nifestum est q causa istius actionis est anima: ergo hoc, quod est viuum, fm q
est viuum, est per animam. & illud, per quod est ens, & est hoc, est sua forma:
ergo anima est forma animati: cū non est hoc, & ens nisi per animam.

Forma est
id, p quod
aliquid ē
ens. Idē su-
pra. 7. 8.
&c. 36. & 8
Mc. cō. 7.

C D. d. secundam rationem super hoc, & d. Et ē endelechia est intentio eius,
quod est in potentia ens. i. & etiam anima est, fm q iam declaratum est, p-
fectio: perfectio autem est forma, & intentio eius, quod est in potētia ens:
ergo anima est forma. Et, cū declarauit eam esse causam fm formam, declara-
uit etiam eam esse causam fm finem, & d. Et manifestum est q anima est causa, &c.
i. manifestū est per se q anima est causa corporis animati, fm illud, ppter quod
fuit corpus animatum. Quemadmodum enim multa artificialia non a-
gunt nisi propter aliquid, sic etiam est de natura, scilicet q non agit nisi ppter
aliquid. & hoc est finis naturæ, scilicet q non agit nisi propter aliquid, sicut ars
non agit nisi propter aliquid. D. declarauit quod illud, ppter quod natura
agit, videtur esse anima in animalibus, & non solum in animalibus, sed of-
bus rebus naturalibus, & d. & similiter anima in animalibus, & in omni-
bus. i. & quemadmodum forma est finis artis in artificialibus, ita anima ē
finis naturæ in animabus, & in omnibus naturalibus. D. declarauit mō-
dum, ex quo apparet quod anima est finis omnium naturalium, & dicit,
omnia

a. i. intel-
lecta.

De Anima

Oia nlla
sunt ifra
aī. Vide
infra c. 6.
38.

omnia enim naturalia sunt instrumenta animę, &c. i. & diximus q anima D
est finis omnium naturalium, quia omnia naturalia videntur instrumē-
ta esse indifferenter in omnibus animatis. & sic videtur in animalibus,
ita videtur in plantis. D. d. ita q etiam illa est causa animati, &c. i. & hoc,
quod diximus de ea, non laret, immo est manifestum per se: adeo q appa-
ret ex hoc q anima etiā est causa animati. Illud enim pp quid inuenitur
aliquid, dicitur duobus modis. Quorum vnus est illud, propter quod inue-
nitur aliquid: & ista propositio animę ad corpus. Et alius est illud, cuius
est hoc, propter quod inuenitur aliquid: & ista est proportio animę ad
animatum. dicimus enim q anima, & corpus vtrumq; non sunt nisi pro-
pter animatum. Et, cū declarauit eam esse causam fm formam, & fm fi-
nem, declarauit etiam eam esse causam mouentem fm oēs modos mo-
tum, existentes in animato, siue veros, siue existimatos esse motus, & d.
Et anima etiam est illud, ex quo primo fit motus in loco, sed ista virtus
non est in oib; viuīs, i. in omnibus animalibus. Deinde. d. Et altera-
tio etiam, & augmentum, &c. i. & alteratio attributa sensibus, sicut quidā E
reputant, si concesserimus eam esse motum, erit per aīam: & sūt augmen-
tum, & diminutionem. nihil n. dicitur habere hunc motum, s. sensum, ni-
si habeat animam. D. d. Et sūt est de augmento, & diminutione, id est
quemadmodum apparet q non sentit nisi habens animam, sic apparet q
non augmentatur, neq; diminuitur nisi illud, quod habet cōicationē cū
animalibus in aliqua parte animę. Nihil enim diminuit naturaliter aut
augmentatur naturaliter, nisi habeat virtutem nutriendi. & nihil nutri-
tur, nisi habeat communicationem in vita attributa animalibus. & ideo
hoc nomen mortuum non dicitur de animali, nisi cū caruerit commu-
nicatione, quam habet cum plantis.

Mortuū
nō dr de
alali, nisi
cū carue-
rit cōica-
tione q ha-
bet cū plā-
tis. Idē. i. d.
aīa cō. vlt.
& hic 7. 7.
& 16. &
14.

Empedocles autem non bene dixit hoc, addens augmentum ac-
cidere plantis, deorsum quidem radicem mittentibus, propter id
q terra sic fertur secundum naturam: sursum autem propter ignē F
similiter. Neq; enim sursum & deorsum bene accipit. non enim
idem omnibus sursum & deorsum & omni. sed sicut caput anima-
lium, sic radices plantarum sunt: si congruit instrumenta dicere
altera & eadem, operibus.

807H.

Empedocles autem non recte dixit hoc addens auclionem fieri in
plantis, deorsum quidem radices agentibus, propterea quod terra sic fe-
ratur natura, sursum que itidem propter ignem: neq; enim has differe-
tias uidelicet sursum & deorsum, recte usurpat: non enim idem est sur-
sum & deorsum omnibus, atq; rerum uniuersitati: sed quam caput ani-
malium cā obtinent rationem radices plantarum: siquidem instrumen-
ta diuersa & eadem ex eorum officiis dicere conuenit.

Empedocles autem non recte dixit in hoc, & vere, cū dixit q
augmen-

A augmentum accidit in plantis. in hoc autem, quod ramificatur per radices inferius, fit per motum ipsius terræ naturaliter ad istam partem: & hoc posuit causam. in hoc vero, quod ramificatur superius, fit, quia ignis mouet similiter ad superius: & hoc posuit causam. Hoc etiam, quo usus fuit in suo sermone de superiori, & inferiori, non recte fuit dictum. superius enim & inferius non sunt idē omnibus rebus, & in omni. sed, quemadmodum caput est animalibus, ita radices plantis: cum per actiones debemus dicere in instrumentis eorum, quæ sunt conuenientia, aut diuersa.

38 Cū declarauit quod motus augmenti non est ex principio, quod est elementū, incepit declarare quod Empedocles errauit, cū opinabatur quod hoc principium est ex elementis, & quod augmentū in plantis ad inferius est per partem grauem, scilicet terrā, & aquā: & superius propter leuē. scilicet aerē, & ignē. Et d. Empedocles autē, &c. i. Empedocles autē non bene existimabat, cū opinabatur quod hoc principium non est anima: & quod hoc, quod accidit de augmento in plantis, est per naturam elementorū. illudigitur, quod augetur inferius, est per naturā terræ: & hoc posuit causam eius. i. & posuit causam motus istius ad inferius naturā grauem: & causam in augmento ramorū ad superius naturā leuē, scilicet igneam.

D. incepit narrare quid contingit huic sermōni de errore, & d. Hoc etiam, quo usus fuit in sermone suo de superiori, &c. i. & iste sermo, quem induxit in dando causam istius motus contrarij, qui inuenitur in augmentabili, non est verus. Hoc. n. quod existimabatur quod superius in plantis est superius in mundo, & inferius inferius, non est verū: quoniam neque in parte conueniunt, neque in natura, neque in potentia. In parte autem: quia licet hoc concedamus in plantis, tamen in pluribus animalibus non possumus illud concedere. superius enim in eis non respicit superius mundi. & veritas

C non concedit hoc. natura. n. inferioris in plantis alia est à natura inferioris in mundo, sed contingit congregatio eorū in parte eadem casu: & ipsa eadem est natura superioris in animalibus. Et signū eius est, quod caput in animalibus est simile radicibus in plantis: cū actio eorū sit eadem. & per actiones debemus respicere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Et d. superius enim, &c. i. & primus error Empedoclis est, quod superius, & inferius non sunt eadem pars in omnibus rebus, & in omni, scilicet cet mundo, quoniam, licet hoc concedamus in plantis, quid possumus dicere in pluribus animalibus? superius enim in animalibus non respicit superius mundi.

D. d. sed quemadmodū caput, &c. id est sed non concedamus quod inferius in plantis sit inferius in mundo secundum naturam, & potentiam: neque superius in eis superius in mundo, licet sint in eadem parte. Natura enim capitis in animalibus est natura radicis in plantis, cum habeant easdem actiones, & secundum actiones est dicendum quod partes animalium, & plantarū & instrumenta eorum sunt conuenientia, aut diuersa in natura. Et, cum natura radicis in plantis est natura capitis in animalibus, tunc superius in plantis est in rei veritate inferius in mundo. Et, si nos cōcellissemus quod esset inferius

Per actiones debemus respicere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Vide per ista 7. Me. 9. & 5. Me. 11. & 9. Me. cō. 7. & hic 22.

Scdm actiones & dictū quod partes animalium, & plantarū & instrumenta eorū sunt conuenientia, aut diuersa in natura.

De Anima

inferius, tunc hoc, quod accidit plantis, & q̄ inferius in eo est inferius mundi, non accidit nisi casualiter, non quia habent eandem naturam: ita q̄ ad inferius in plantis mouetur pars grauis, & ad superius leuis. quoniam, si ita esset, tunc neq; superius, neq; inferius haberet animal: neque natura superioris, & inferioris in plantis, & animalibus esset eadem. Et d. q̄ potentia capitis in animalibus est potentia radices in plantis. quia hoc est principium eius, per quod animal est animal. l. sensus. hoc autem est principium eius, per quod plantæ sunt plantæ. l. cibi qui per radices attrahuntur. & ideo si caput ex animali, & radix ex plantis abscinditur, depereunt.

Hic d. C.6. caput esse principium sensus. oppo. d. in lib. de sensu. & c. 6. to. Vide cōtr. 2im.

Adhuc autem quid est continens in contraria quæ feruntur ignem & terram? distraherentur enim nisi aliquid sit prohibens, si uero erit, hoc est anima, & causa alimenti & augmenti.

SOPH. Ad hæc quid est quod continet dum ad contrarias partes feruntur ignem & terram? distraherentur enim nisi aliquid fuerit quod sit prohibitorium: quod si erit, id ipsum est anima, & causa cur res augeantur & alantur.

Et postea quid est illud, quod retinet ignem, & terram, cū moueatur ad partes contrarias. sunt enim veloces ad separationem, nisi aliquid prohibeat. Et, si illic fuerit aliquod prohibens, illud prohibens debet esse causa, vel anima, & causa in augmento, & nutrimento.

39
Idē. 3. ph.
6. & 8.
ph. 22.

Et si concesserimus q̄ natura superioris, & inferioris in plantis est natura superioris, & inferioris in mundo, & q̄ pars ignea mouetur in plantis ad superius, & terrestris ad inferius: & nos videmus q̄ eadem pars mouetur ad superius, & ad inferius insimul: videmus enim q̄ quælibet pars potentie sensibilis, & quodlibet membrum mouetur ad vtrāq; partem insimul: si igitur posuerimus q̄ illa pars sit vnica, l. quæ mouet ad vtrāq; partem: tunc principium, per quod mouetur istis duobus motibus insimul, est vnicum principium. Istud igitur principium habet potentiam vt moueatur ad vtrāq; partem insimul: quod non est in elementis: quoniam vna pars eorum non habet nisi vnicum motum, siue fuerit simplex, siue composita. Quoniam, si fuerit composita ex eis, mouebitur fm elementum dominans. Et, si partes, quæ mouentur in illa eadem parte in sensu, aut natura, ad superius, sint alie à partibus, quæ mouentur in illa parte ad inferius, tunc illæ partes necessario sunt distinctæ ab inuicē, aut quia sunt simplices, aut quia illud, quod dominatur in eis, quæ mouentur ad inferius de corporibus simplicibus, est aliud ab illo, quod dominatur in eis, q̄ mouentur ad superius. Et, si ita sit, quid est illud, quod retinet ignem, & terram, aut partem igneam, & terrestrē? cū non possumus dicere q̄ hæc duo sint admixta. qm, si essent admixta, mouerentur ad eandem partem, scilicet dominantis. Et, si ita esset, cito separarentur, nisi aliquid prohiberet.

Motus mixtus est fm elementum dñm. Idē. l. 6. 14. & quæ ibi.

A ret. sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens, cū videantur nō separari, sed permanere in simul, dum viuit planta. & hoc est necessarium eis. & cū concesserint illic esse prohibens, cuius potentia non est potentia elementorum, dicemus eis q̄ illud prohibens est anima. fm hoc igitur est sermo eius in hoc intelligendus, licet sit ualde breuis.

Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa alimenti & augmenti esse. & nanq̄ ipsum videtur solum corporum & elementorum quod alitur & augmentatur. vnde & in plantis & in animalibus putabit vti q̄ quis esse hoc quod operatur.

107 H. *Sunt autem qui censeant ignis naturam simpliciter causam esse nutrimenti & auctioris. is namq̄ solus omnium corporum uel elementorum uidetur alere & augeri: quamobrem & in plantis & in animalibus putauerit aliquis eum esse id quod operatur.*

B Et quidam existimant q̄ natura ignis est simpliciter causa nutrimenti, & augmenti. ignis enim inter corpora, aut inter elementa nutritur & augetur. & ideo existimatur q̄ ipse facit hoc in plantis etiam, & in animalibus.

40 Cū destruxit sermonem fingentium q̄ augmentum est per principium elementare, scilicet graue, aut leue, incōpit etiam destruere sermonē fingentium q̄ principium nutrimenti, & augmenti nutritibilis est ignis, aut pars ignis, aut aliquod igneum, & d. Et quidam & c. i. & quidam existimant q̄ natura ignis, in eo q̄ est ignis, non fm q̄ est aliquis ignis. & hoc intendebat, cū. d. simpliciter est causa nutrimenti, & augmenti. Et opinati sunt hoc, quia viderunt ignem alterare omnia in sua substantia, adeo q̄ augmentatur ip̄ illud. & quia nutritibile apud eos nutritur alterando omnia in suam substantiam, ideo existimauerunt per duas affirmatiuas in secunda figura q̄ ignis facit hoc simpliciter.

C Hoc autem concausa quidem quodāmodo est: non tamen simpliciter causa: sed magis anima. ignis enim augmentum in infinitum est, quousq̄ fuerit combustibile: natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti. hoc autem est animæ, sed non ignis: & rationis magis quam materię.

107 H. *Verum is concausa quodāmodo est, non tamen simpliciter causa, sed anima potius: ignis enim auctio in infinitum procedit, quandiu sub est res cremabilis: at omnium natura constantium terminus statutus est, & ratio magnitudinis & auctioris: hac autem anima sunt, & non ignis: & rationis potius quam materię.*

Dicamus igitur nos q̄ ignis non est coniunctus causę nisi aliquo modo, & non est causa simpliciter, sed anima est dignior ut sit

De Anima

Fit causa. augmentum enim ignis est in infinitum, dum combustibile est. ea autem, quæ constituuntur per naturam, omnia habent finem, & terminum in quâtitate, & augmento. & ista sunt animæ non ignis, & sunt digniora intentioni, quâ materiæ.

- 41 Cùm narrauit hanc opinionem, incœpit primo narrare partem verâ, quæ est in ea, & partem falsam, & dicit. Dicamus igitur nos quòd ignis non est causa nutrimenti, & augmenti in animalibus simpliciter, sed attribuitur causæ quasi instrumentum suorum instrumentorum: immo anima est illa, ad quam attribuitur simpliciter hæc actio: & concessit quòd ignis est coniunctus causæ secundum quòd aliquid attribuitur alicui, cuius actio non perficitur, nisi per illud. quia nutritibile non videtur alterare cibum, nisi per partem igneam existentem in eo. hoc enim elementum inter alia, aut est alterans alia: aut magis dominatur in eo alterare quam in aliis elementis. & ideo fuit necesse vt ignis esset dominans in corporibus nutritilibus. Et cùm declarauit quòd, si ista actio fuerit attributa ei,

Ignis dñs
tur in cor
porib⁹ nu
trilibus
Sed oppo.
1. de Ge. &
corruptio
ne. t. com.
49. vbi dī
q̄ terra. vī
de cōua.
Zim.

non erit attributa, nisi secundum quòd est coniunctus causæ, non quòd ipse sit causa, declarauit modum, ex quo non oportet attribuere istam actionem igni simpliciter, & quòd dignius est attribuere eam simpliciter animæ, & dicit, augmentum enim ignis est in infinitum, & c. id est & signū quòd primum mouens in nutrimento, & augmento est anima, non pars ignea, est quia iste motus, scilicet alterare aliquid in substantiam alterantis, & eius augmentum per illud, quod alterat, si fuerit in solo igne absq; alia virtute sibi coniuncta, scilicet, vt primum mouens sit potentia ignis, secundum quòd est ignis, non alia virtus coniuncta igni, inuenietur infinitus, & non cessabit in aliquo termino, dum combustibile inuenierit: motus autem alterandi, & augmentandi, qui inuenitur in hac natura augmentabili, semper inuenitur finitus, & terminatus in quantitate: vnde manifestum est in secunda figura, quòd iste motus non est ignis simpl. & c. cū non est ignis, necessario est alterius principii, & illud vocamus animam nutritiuam. Et intendit per terminum, & mensuram vltima naturalia, quæ inueniuntur, in quantitatibus corporum augmentabilium. Deinde dicit, & sunt digniora intentioni, quam materiæ. 1. & ista actio, quæ inuenitur in hoc motu. Qui incœpit à principio terminato, & peruenit ad finem terminatum, dignius est vt attribuaturs ei, q̄ est in ista actione quasi forma, scilicet anima, quâ illi, quod est quasi materia & instrumentum, sc. ignis. Et d. hoc, quia apparet quòd actio augmenti est composita ex actione ignis, & ex aliqua intentione in igne. alterare enim, quod est in eo, debet attribui igni. & quia est terminatum, debet attribui virtuti coniunctæ cum igne: quemadmodum mollicare ferrum per ignem ad faciendum aliquod instrumentum, secundū q̄ est mollicare, attribuitur igni & secundum q̄ illa mollicatio habet terminum notum in vnoquoque instrumento, attribuitur virtuti artis.

Idē 6. ph.
91. & 8.
ph. 61.
Vide cōm
istis rōnis
3. phy. 19.
60. & 3. c.
v. 17. &
72. & j. c.
d. sūba or
bis. vbi dī
q̄ termi
nus est a
forma.

De

A De virtutis vegetatiua obiecto, Alimento scilicet.

Cap. 2.

Quoniam autem est eadem potentia vegetatiua & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum. separatur enim ab aliis potentiis opere hoc.

107 H. Cum autem eadem sit anima potentia nutritiua & generatiua, primum de nutrimento differere necesse est, hoc enim officio ab aliis distinguitur potentiis.

Et quia potentia nutriendi, & generandi sunt eadem, oportet prius necessario determinare quid est nutrimentum, & distinguere ab alijs virtutibus.

42 Cum narravit quod vult loqui primo de virtute nutritiua, cum sit magis vniuersalis: & principium eorum, quæ apparent in eo, vel principium eorum, de quibus consideratur ex hac virtute, est quod anima, & sue actiones sunt augmentare, & nutrire, & generare: incipit modo determinare quod

B est illud, de quo oportet considerare, primo in hac virtute, postquam cognoscitur esse anima, & d. Et quia potentia nutriendi, & generandi, & c. i. & quia subiectum potentie nutritiue, & augmentabilis, & generatiue idem est, scilicet nutrimentum: * & iam diximus primo quod via ad cognitionem substantiarum istarum virtutum, non est nisi per cognitionem passiuorum earum primo: unde necesse est primo incipere, & determinare cibum quid sit, & nutrire quid sit. Et, cum narravit hoc, incipit demonstrare quid est cibus.

Subiectum potentie nutritiue, & augmentabilis, & generatiue idem est. vide. i. d. generat. 39. & 41.
* Supra c. 66. 33.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrario: non omne autem omni: sed quæcunque contrariorum, non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentum. fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia augentur, vt sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum: **C** sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime, aliud quidem alimentum, aliud uero quod alitur.

108 H. Videtur igitur nutrimentum esse contrarium contrario: non tamen quoduis cuius: sed quæcunque contrariorum non solum ex se mutuo generantur, verum etiam augentur: fiunt enim multa ex se mutuo, sed non omnia augentur. ut sanum ex egrotate. quinimo ne illa quidem eodem modo videntur sibi mutuo esse alimentum. sed aqua quidem ignis est alimentum: ignis autem non alit aquam. Ac in simplicibus quidem corporibus hæc esse videntur maxime, unum alimentum, alterum quod alitur.

* al. loia quanta.

Dicamus igitur quod existimatur quod nutrimentum est contrarium contrario: & non omne contrarium omni contrario, sed contraria, quæ non tantum fiunt ab inuicem, sed etiam augentur. pfa

ra

De Anima

ra enim sunt abinuicem, sed non omnia augentur: verbi gratia sanum ab infirmo. Videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum adinuicem: sed aqua est nutrimentum igni, ignis autem non est nutrimentum aquae. In corporibus autem simplicibus haec duo proprie existimantur, quod alterum est nutrimentum, & alterum nutritibile.

- 43 Dicitur quod existimatum est quod nutrimentum est illud, quod est contrarium nutritibili, sicut quidam existimati sunt. sed ista existimatio non est in contrario, sed in eis contrariis, quae non tantum sunt abinuicem, sed etiam augmentantur. plura enim contraria, quae generantur abinuicem, non augmentantur abinuicem: sanum enim fit ab infirmo, sed non nutritur ex eo.
- Et hoc intendebatur, cum dicitur & non omne contrarium omni contrario, &c. & sermo eius est intellectus per se. & innuit per hoc contraria, quae sunt in substantia. ista enim existimantur augmentari abinuicem, & nutrir abinuicem. Et, cum declarauit quod ista existimatio non inuenitur nisi in contrariis, quae sunt in substantia, & sunt ea, quae possibile est ut nutrir reputentur ab inuicem, declarauit etiam quod hoc non aequaliter inuenitur in utroque contrario. contraria enim non videntur nutrire se adinuicem aequaliter. Et dicitur Videmus etiam quod non eodem modo sunt nutrimentum, &c. id est & ista existimatio non inuenitur in utroque contrariorum, quae sunt in substantia aequaliter, sicut utrumque eorum nutriat suum compar aequaliter. aqua enim & videntur corpora humida videntur esse nutrimentum ignis, ignis autem non videtur esse nutrimentum alicui. Et, cum narrauit quod ista existimatio debilis est, si accepta fuerit absolute, narrauit quod ista existimatio non inuenitur in elementis, & dicitur In corporibus autem simplicibus, &c. i. existimare autem quod nutriens est contrarium nutritibili, non inuenitur proprie nisi in duobus his corporibus simplicibus: quorum alterum est ignis & alterum humidum, ut aqua, & aer.

Dubitationem autem habet, dicunt enim hi quidem simile ali simili, sicut & augeri. aliis autem sicut diximus, contrarium videtur ali contrarium contrario: tanquam impassibile sit simile ali simili. alimentum autem mutari & decoqui: mutatio autem omnibus in contrarium aut in medium.

10 PH. Sed questio existit: sunt enim qui dicant simile ali simili, quemadmodum etiam augeri: contra alios, ut diximus, contrarium videtur contrario: utpote cum simile pati non possit, alimentum vero mutetur ac concoquatur: mutatio vero omnibus in oppositum fiat, aut in medium.

Sed in hoc est locus dubitationis. Quidam enim dicunt quod simile nutritur per simile, & similiter etiam augmentatur. Et quidam econuerso, scilicet quod contrarium nutritur per suum contrarium

Arium: simile enim non patitur à suo simili. & nutrimentum transmutatur, & digeritur: & trāsmutatio in quolibet est ad dispositionem oppositam, aut ad medium.

44 Sed ista existimatio, licet inueniatur in elementis per sensum, & inductionem, tamē ipsa quēstione est locus dubitationis ex propositionibus famosis. est enim sermo quidā qui dat q̄ nutrimentū est sile, & alius, qui dat nutrimentum esse contrarium. D. d. rōnem super vtrūq; sermonem, & d. Quidam enim dicunt, & c. i. quidam enim Antiquorum opinabantur q̄ nutrimentum debet esse simile, quia sile nutrit suum simile, & augmentat ipsum. contrarium. n. transmutat suū contrariū: sed non nutrit ipsum neq; augmentat. Et cū dixit hanc rōnem, dixit etiam rōnem, q̄ nutrimentum est contrarium, & d. Et quidam econuerso. i. & dixerunt hoc. sc̄p. contrarium nutritur à suo contrario, nō à suo simili, quia opinati sunt q̄ nutrimentū patitur à nutritibili, & sile non patitur à suo simili: ergo nutrimentum non est sile. & cū viderunt etiam q̄ nutrimentū transmutatur in nutritibile, & patitur: & omni transmutatio est à contrario ad contrarium, aut ad illud, quod est medium inter contraria: concluderunt ex hoc quod nutrimentum est contrarium.

1. de Gene.
39. & c. 1. c.
22.

Idē 5. ph.
9. 19. & c. 2
& c. 10. Me.
1. 1. et. ph.
a 40. ad
30.

Adhuc autem patitur aliquid alimētum ab eo quod alitur, sed non hoc ab alimēto: sicut neq; instructor à materia, sed ab illo hæc instructor autem mutatur solum in actum ex ocio. vtrum autem sit alimentum quod vltimo aduenit. aut quod primò, habet differentiam: si autem vtrumq; sed hoc quidem non coctum, illud autem coctū, vtrobiq; vtiq; continget alimentum dicere: inquantū enim non coctum, contrarium contrario alitur: inquantum autē coctum, simile simili. Quare manifestum quod dicunt quodam modo vtriq; & recte & non recte.

SOPH. Præterea alimentum patitur aliquid ab eo quod alitur: sed non hoc ab alimento: quemadmodum neq; faber à materia, sed ea ab illo: faber autem, ex ocio duntaxat ad negotium mutatur. vtrum autem sit alimētū id quod vltimo adhibetur, an id quod primo, differentia est: quod si vtrumq; sed alterum crudum, alterum concoctum, utroq; modo possumus alimentum dicere: nam quatenus crudum est, contrarium contrario alitur: quatenus concoctum, simile simili: itaq; constat utroq; quodammodo & recte & non recte dicere.

Et etiam nutrimentum patitur quoquo modo à nutritibili, sed non econuerso, sicut Carpentarius non à materia, sed materia ab illo. Carpentarius autem transmutatur tantum ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur, q̄ nutrimentum sit illud, quod copulatur in postremo, & hoc scilicet vt sit illud, quod prius copulatur, est dis-

De Anim. cū cō. Auct.

K ferentia

De Anima

ferentia. Si igitur nutrimentum est vtrūq; sed hoc est illud, quod digeritur, illud autem quod digestum est: possibile est dicere, q nutrimentum est vtrunq;. secundum enim q est non digestum, cō trarium nutritur à contrario: secundum vero q digestum, simile à simili. Quòd autem vtraq; istarum duarum sectarum vere, & non vere dicit aliquo modo, manifestum est.

45 D. Et ē nutrimentum patitur quoquo modo, &c. i. potest intelligi q
*Prim^{us} mo-
 dus intro-
 ducendi
 textum.* iste sermo est quasi ratiocinatio iuuens dicentem q nutrimentum est cō trarium, & remouens obiectiones contradicentes huic sermoni. Potest enim aliquis dicere q, si nutrimentum esset contrarium nutritibili, oportet ut vtrunq; transmutaretur à suo cōpari, & pateretur ab eo. & quasi dicit rñdendo q nutrimentū est quod patit^r à nutritibili, nō nutritibile à nutrimento. Non. n. est necesse ut ab oī patiente patiat^r agense eo modo, quo patiens patitur ab eo. lignū. n. patitur à Carpentario, sed Carpentarius nō patitur à ligno: nisi aliquis vocet illam transmutationem quæ est ex ocio ad operationem, passionē. Et forte preponebat^r iste sermo ad illud, quod vult de dissolutione istius dubitationis, & ad demonstrādū illud, quod eol locatur de vero in vtroq; istorū dīcorum sermonū oppositorū. Qm̄, cū hoc fuerit scitū de nutrimento & nutritibili. s. q nutrimentū est illud, quod transmutat^r in formā nutritibilis, non nutritibile in formā nutrimenti, neq; vtrūq; à suo compari æqualiter. Et q ita est de nutrimento & nutritibili, si ent de Carpentario ad lignū, non sicut cōtraria, quorū eadem materia, de clarabit statim, cū nutrimentū dī duobus modis. Dī. n. de illo, quod adhuc nō digerit^r, neq; transmutat^r in naturā nutritibilis: & dī de illo, quod digestum est, & transmutatur in naturā nutritibilis, q cibum esse similem vere dī de digesto, & contrarium de indigesto. Et ideo dicit post. Inter hoc igitur q nutrimentū, &c. i. & cū nutriens est illud, quod alterat nutrimentum in substantiā suā, manifestū est q magna dīa est inter hoc, quod sit nutrimentum, & inter hoc, quod copulatū est cum nutritibili apud complementum digestionis, & inter illud, quod innatum est ut copuletur cū nutritibili, sed nondū copulatur. D. d. Si igitur nutrimentū est vtrūq;, &c. i. si igitur hoc nomen nutrimentū dī de vtroq;: sed alterū eorū est nutrimentū in potentia, cū innatū est digeri, sed tñ adhuc non digerit^r: alterū aut^m est nutrimentum in actu, & illud est, quod iā digerit^r: vere possumus dicere vtrunq; de cibo, s. simile, & dissimile sine aliqua cōtradictione. Hi enim duo sermones non essent cōtrarij, nisi hoc nomeu nutrimentū diceretur eodē modo. Nutrimentum. n. nō digestū est nutrimentū in potētia, quod vere potest dici contrariū; nutriens. n. nō agit in ipsum, nisi s. q est cōtrarium. nutrimentū aut^m digestū pot^{est} dici simile: nō. n. est pars nutritibilis, nisi s. q est simile. D. d. Quòd aut^m vtraq; istarum duarū sectarū, &c. i. manifestum est igit^r ex hoc sermone, q in sermone vtriusq; istarum duarum sectarum est aliqua pars verā, & aliqua falsā.

Quoniam

A Quoniam autem nihil alitur non participans uita, animatum utiq; est corpus quod alitur, in quantum animatum: quare & alimentum ad animatum est, & non secundum accidens.

SOPH. *Sed quia nihil alitur, nisi sit uita particeps, id quod alitur animatum corpus fuerit quatenus animatum. quare & alimentum ad animatum est & non per accidens.*

Et, quia nihil nutritur, nisi habeat partem in vita, ideo corpus animatum est nutritibile sicut quod animatum. nutrimentum enim attribuitur animato non accidentaliter.

46 Et, quia nihil videtur nutriri, nisi concietur in aliqua intentione, de quibus dicitur hoc nomen vita, ut declaratum est, ideo corpus animatum est nutritibile, sicut quod est corpus animatum. nutrimentum. non enim attribuitur alicui, nisi sicut quod habet a se. non sicut quod est corpus. Ista igitur actio attribuitur alicui esse ^{a. l. partis} ^{aliqua supra.} tialiter, non accidentaliter: & pars substantia alicui attribuitur ista actio, non est nisi virtus, quae innata est habere istam actionem, cum igitur cognouerimus hanc actionem proprie, tunc cognoscemus substantiam istius virtutis proprie.

Est autem alterum alimento & augmentatio esse. secundum enim quod quantum aliquod animatum est, augmentatum. sicut vero quod hoc aliquid & substantia, alimentum est. saluat enim substantiam, & usque ad hoc est, quousque alatur. Et generationis autem factum non eius quod alitur, sed quale id quod alitur. iam. non est ipsa substantia. generat autem nihil ipsum se ipsum, sed saluat.

SOPH. *Est autem aliud alimento & auctifico esse: nam quatenus quantum quoddam est, auctificum est: quatenus vero hoc aliquid & substantia, alimentum: conseruat enim substantiam, & tandiu est, quoad alitur: effectiuum, generationis est, non eius quod alitur, sed cuiusmodi est id quod alitur: iam enim est ipsa substantia, & nihil generat se ipsum, sed conseruat.*

Et esse nutrimentum est aliud ab esse augmentum. est autem nutrimentum sicut hoc: & substantia, quia conseruat substantiam nutritibilem, quoniam semper nutritur. Et est agens generationem, non quia se generat, sed quia facit generationem nutritibilem. illud enim habet esse. & nihil generat se, sed se conseruat.

47 Vult distinguere tres actiones nutriti. scilicet nutriti, & augmentari, & generari, & d. Et esse nutritum, & c. i. & aliquid esse nutritum, aut nutritiuum aliud est ab esse augmentum. Nutritum. non dicitur, sicut quod conseruat substantiam rei nutritibilis, ne corrumpat. dat. non ei aliquid loco dissoluti. & ideo permanet in eo, dum nutritur: & cum cessat nutritum, corrumpit. Est vero augmentum sicut quod perficit quantitatem naturalem eius, quod diminuitur in principio per necesse

K ij cessitate

De Animā

cessitate. sed tacuit hoc, qm̄ dīa inter augmētū, & nutrimentū est mātī se-
sta. si forte nō esset diminutio scriptoris. Et, cū diuisit has duas actiones,
incoepit dicere tertiā actionē, quæ est gñare, & d. Et est agēs gñationē, &c.
i. & nutrimentū habet aliam actionē à cōseruatione & augmentatione, s.
gñare. D. exposuit gñationē, & d. nō gñationē nutritibilis, sed gñationem
similis nutritibili, i. in specie. D. d. illud. n. habet esse. pōt intelligi. illud. n.
quoquo modo est suum esse, & cōseruat generabile, vt permaneat vnū
in specie, vt prædiximus. D. d. & nihil generat se, sed cōseruat se, i. & dif-
ferentia inter has duas actiones est, q̄ nutrire est cōseruare se, & genera-
re est generare alterū, nō se. impossibile enim est, vt aliquid generet se.

• Quare huiusmodi animæ principium potētia est possibilis sal-
uare (uscipiens ipsa, secundum q̄ est huiusmodi: alimentum autē
præparat operationē: vnde priuatum alimento non potest esse.

*Quare tale animæ principium eiusmodi est potentia, quæ cōseruet
quod habet ipsam, quatenus tale est. alimentum autē subministrat ap-
paratū ad operandum: quæ propter si priuetur alimento, esse non potest.*

Hoc igitur principium est virtus animæ, quæ potest cōserua-
re illud, quod est ei, s̄m omnem dispositionem. Et nutrimentum
est illud, per quod præparatur ad agere. & ideo, cū nutrimentū
deficit, impossibile est vt sit.

48 Et cū declarātū est q̄ istæ actiones sunt diuersæ, s̄m diuersitate suo-
rum finū: licet subiectū sit idē, s̄. nutrimentū: & est necesse vt istæ actiones
sint attributæ alicui virtuti animæ. Et, cū ita sit, necesse est vt hoc prin-
cipiū animæ, s̄. virtus nutritiua, sit virtus, quæ pōt cōseruare ens in sua for-
ma s̄m dispositionē, i. s̄m aliquā dispositionem cōseruationis. Et d. hoc.
quia sunt aliquæ virtutes, q̄ cōseruāt eē s̄m oēm dispōnē, & oēs ptes eius
eodē mō, s̄. virtutes corporū cēlestiū. D. d. Et nutrimentū est illud, p̄ quod
præparat, &c. i. & nutrimentū est instm̄, p̄ quod facit hāc actionē. & ideo
cū ista virtus caret nutrimento, tunc nō habet hanc actionem, quemad-
modum Carpenterius, cū caret ferra, tunc non potest secare.

Quoniam autem sunt tria, quod alitur, quo alitur, & alens: alē
quidem est prima anima: quod uero alitur est habens hāc corpus:
quo uero alitur alimentum. quoniam autem à fine appellari om-
nia iustum est: finis autem est generasse quale ipsum, erit utiq̄ pri-
ma anima generatiuum quale ipsum.

*Cum autem tria sint, quod nutritur, & quo nutritur, & quod nu-
trit: id quidem quod nutrit, est prima anima: quod uero nutritur, cor-
pus quod eam habet: quo autem nutritur, alimentum. sed quia à fine
appellare omnia par est, finis autem est generare quale ipsum est, erit
prima anima generatiuum t̄ alis quale ipsum est.*

Sunt igitur tria, nutritibile, & per quod hoc nutritur, & nutriti-
uum.

Virtutes
corporū
cēlestiū
cōseruant
eē s̄m oēs
dispōnē,
& oēs par-
tes eius eo-
dē mō. idē
1. Cor. 12.
& 2. ca. de
suba orb.
Sed uide
opp. in. 5.
c. de suba
orb. ubi vt
dicere per
manentū
cēli nō eē
a virtute.
Vide con-
tra. Zim.

Auum nutritiuum igitur est prima aia: nutritibile autē corpus: illud vero, per quod nutritur, est nutrimentum. Et, quia oportet vt omnia sint vocata ex suis finibus: & finis est generare simile: ideo prima anima est generans simile.

- 49 Cū descripsit hoc principiū aīe, & descripsit nutrimentū, reuersus est ad distinguendū intētiōes istorū noīum, quæ denotant à nutrimento, & dī. Sūt igitur tria, &c. i. & manifestū est p se tria eē diuersa sū diuersitatē rerū relatiuarū. quorū vnū est nutritibile, & sū illud, p quod nutrit: tertium autē est nutrites. Et iā declaratū est q illud, quod nutrit, est aia cui attribuitur hæc actio: vnde manifestū est q nutrites est aia principia aliarū virtutū, quæ attribuunt nutrimento. Et intēdit hic p primā priorē naturaliter & q nutritibile est corpus: & illud, p quod nutrit, est cibus. D. d. Et quia oportet vt oīa. i. quia oportet vt oīa appellentur ex suis finibus, cū hæc cā finalis sit dignior essentia rei oībus causis, necesse est vt aia nutritiua describatur p actionē, quæ est suus finis, & est generare simile, nō per actionem nutriendi, quæ est cōseruare, vt prædiximus. Dicēdū est igitur q anima nutritiua est virtus, quæ est innata generare à cibo sibi simile indiuiduo, in quo existit in specie: cū omnes suæ actiones non sint nisi, p hanc virtutem. & hoc manifestum est in plantis, & animalibus.

Cā finalis
ē dignior
oībus cau-
sis. Idē. 3.
Met. 6. 3.

Est autem quo alitur dupliciter, sicut & quo gubernatur & manus & temo, hoc quidem mouens & motum, illud autem mouē, solum. omne autem alimētum est necessarium decoqui: operatur autem decoctionem calidum. vnde omne animatum habet calorem. figuraliter quidem igitur alimentum quid sit dictum est, certificandum autem de ipso posterius in propriis rationibus.

107 H.

Duplex porro est id quo nutrit, ut etiam id quo gubernatur. s. manus & temo. aliud quod mouet & mouetur, aliud quod mouet tantummodo. omne autem alimentum necesse est concoqui posse: efficit autem concoctionem calidum: quomobrem omne animatum habet calorem. Ac alimentum quidem quid sit, dictum est adumbratione quadam: de quo post idoneo loco apertius agemus.

- C** illud, per quod nutritur, est duplex: quemadmodum illud, per quod gubernatur naui, & manus, & remus, quorum vnum est motor & motum, & aliud est mouens tantum. Et oportet necessario vt omne nutrimentum possit digeri. & faciens digestiōnem est calidum. vnde omne animatum habet calorem. Iam igitur diximus secundum descriptionem quid sit cibus. & post exponemus sermonem in eo.

- 10 Cū demonstrauit modos adliōis aīe nutritiue, & descripsit eā, & descripsit nutrimentū, incēpit declarare mō instm primū, p quod ista aia agit in cibum. iā. n. fuit dictum vlt q definitio aīe est pfectio corporis organici.

K iij Et d.

De Anima

Et d. Trillud; per quod nutritur, &c. i. & illud, per quod cōpletur actio nutriti-
menti, est duplex. f. primum mouens, quod nō mouet cū mouet: & pri-
mum mouēs, quod mouet & mouetur, & est illud, quod est de primo mo-

Docuſa.

tore quasi subiectū. & primus motor deco quasi forma. Et de hoc, quod
dixit, quādam declarauit hic, & quādam in sermonibus vñibus. Quod igitur
tur declaratum est hic, est q̄ aīa nutritiua est primū mouēs in cibo, quod
agit in cibo per calorem, per quem fit digestio. Vtrum autē oportet vt mo-
ueat, & non moueatur, fm̄ q̄ est primum mouēs, & q̄ calor moueat, ita q̄

In. 8. ph.

a 37. vñq;

ad 44. &

maxime i

43.

Digressio.

Obiectio.

moueatur a primo motore, hoc declaratum est in sermonibus vñibus. decla-
ratum est enim illic q̄ omnis primus motor, si fuerit corporalis compo-
nitur ex motore non moto, & ex motore moto, fm̄ q̄ componitur res ex
materia & forma. Sed est dubitatio in hoc, quod dixit. Motus enim vir-
tutis nutritiue est in capitulo alterationis: & illud, quod mouetur ex se,
quod componitur ex motore non moto, & ex motore moto, non in-
uenitur nisi in motu locali. In motu autē alterationis non inuenitur mo-

Idē. i. de a

nima. 26.

&c. 8. phy.

10. &c. 60.

tum ex se. nō enim est necesse q̄ primū alterās corporeum alteret, & tunc
alteret, quicquid est necesse in primo motore corporeo. f. vt non moueat in lo-
co, nisi moueatur. Quō igitur dixit hic q̄ alterū eorū est mouēs & motū,
& alterū mouēs tm̄: & dedit exēplum de rebus mouētibus in loco? & si
hic esset locutus de motu locali aīalium, tūc exemplum esset verum. Di-

Prima so-

lutio.

Supra tex.

cū. 41.

cām igitur qm̄ propinquum alterans cibum debet esse corpus manife-
stum est. Quoniam vero corpus alterans non sufficit in essendo primum
mouens istud motum, declaratum est prius, qm̄ d. q̄ calor non sufficit in
agendo actionē alterationis terminatā, nisi sit illic alia virtus, quæ nō est
corpus, sed est in corpore. corpus igit, quod est primū alterās, cōponitur
ex alterante, quod nō alteratur. f. aīa, & ex alterante alterato. f. calore natu-
rali. Declaratum est igit q̄ illud, per quod fit nutritiū, ex duplex. f. al-
terans non alteratum (omne enim alteratum est corpus) & istud est ani-
ma, & est alterans alteratum. f. calor naturalis. Hoc igitur nomen motus
large, & vniuersaliter accipitur in hoc loco. & fm̄ hanc expositionem non
indiget illo, quod declaratum est in illo sermone. f. q̄ primus motor in

Secunda

solutio.

& ph. a. 55

vñq; ad 61

loco cōponitur ex motore non moto, & ex motore moto. Et possumus
dicere q̄ calor naturalis aon alterat cibum, nisi primo moueat in loco. de
claratum est enim q̄ motus localis antecedit ceteros motus: & maxime
istum motum, qui est terminatus, f. qui alterat rem in alia hora, & alia nō
& etiam non alterat tm̄, sed attrahit & expellit cibum. & hoc est motus lo-
calis. Et fm̄ hanc expositionem erit demonstratio manifesta. Sed prima
expositio videtur magis conueniens: & etiam fuit exemplum largiter ac-
ceptum. manus enim non est primus motor nauis, qui nō mouetur, sed ip-
se gubernator. Et, cū declarauit q̄ aīa nutritiua est forma in corpore, cū
propinquum alterans corpus, quod est cibum, necessario debet esse corpus:
& q̄ forma sit alterans non alterata, cū sit non corpus: & q̄ corpus altē-
rans est alteratum, incepit declarare quid est hoc corpus, & d. Et oportet
necessario vt omne nutrimentum, &c. id est & oportet necessario vt omne

Exponit &

cūda par-

tem tex.

nutri-

A nutrimentum, quod iam est nutrimentum in actu, digeratur per corpus alterans, quod est in se ipsum alia nutritiua. & cum hoc corpus debet esse alterans, & digerens: & tale est corpus calidum: unde Antiqui dixerunt quod ignis nutritur: oportet necessario ut oes habens animam nutritiuam habeat calorem: sed non absolute, immo calorem naturalem. declaratum est enim in Quarto Meteororum quod illud, quod facit digestionem, est calor conueniens illi enti, non extraneus. D. d. iam igitur diximus secundum descriptionem. i. vult & largiter, &c. i. & complementum sermonis in vnaquaque parte eorum, ex quibus constituitur nutrimentum, exponendum est post in loco conuenienti. Et dixit hoc: quia sermo de nutrimento, & augmento non perficitur nisi in pluribus libris. In libro. n. de Generatione & corruptione determinatus est motus augmenti & diminutionis. In Meteororum autem determinati sunt modi calorum, & modi actionum, ut decoqui, & assari. Et in hoc libro etiam declaratus est primus motor in istis motibus. Et in libro etiam de Animalibus determinatum est quod sunt infra istius virtutis vnoquoque animali: & quomodo completur actio per ipsam in vnoquoque eorum: & per quod membra: & quomodo seruiunt illi illa membra: & qualis est proportio eorum in ista actione adinuicem, & huiusmodi. & ideo dixit quod illud, quod declaratum est hic de nutrimento, non est nisi primus motor, & primum instrumentum.

Sermo de nutrimento & augmento non perficitur nisi in pluribus libris.

SVMMA QVARTA.

De potentia animae sensitivae.

sensum passionem esse, eumque aliquando potentia, aliquando vero actu esse; pati autem tum a simili, tum vero dissimili, Cap. I.

Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu. sensus autem in ipso moueri & pati aliquid accidit, sicut dictum est: videtur enim quaedam alteratio esse. aiunt autem quidam & simile a simili pati. hoc autem quomodo possibile aut impossibile, dictum est in vniuersalibus rationibus de agere & pati.

101H. *His expositis de omni sensu communiter disputemus. sensus fit dum aliquid mouetur aut patitur, ut dictum est. videtur enim esse alteratio quaedam. sunt etiam qui dicant simile a simili pati. id vero quomodo possibile sit aut impossibile, dilectum est in vniuersalibus sermonibus de agendo & pati.*

Et cum iam determinauimus ista, dicamus iam in omni sensu vniuersaliter. Dicamus igitur quod sentire accidit secundum motum, & passionem aliquam, sicut diximus. existimatur enim quod sensus sit aliqua alteratio. Et quidem dicunt quod simile patitur a suo simili, & dissimile a dissimili. & iam diximus in sermonibus

K iij vniuersa-

De Anima

vniuersalibus de agere, & pati, quomodo possunt fieri, aut nō fieri. & in hoc loco etiam locuti sumus de eo.

51

Primū cō
sideratū ē
sensu ē v-
trū sit nu-
meratus i
virtutibus
actiuis, &
passiuis.
Sensū ē q
virtutibus
passiuis.
Idē in cō.
seq. 32. t.
cō. 19. &
60. Idē. 3.
de Ala cō.
18. anto-
ritate Ale-
x. Idē. 7.
Ph. cō. 12.
sed vidē
pō. cō. 17.
& in hoc
scō. vbi
dicit ani-
mā ē cau-
sam effec-
tū cū-
iustitiam
motus tū
verū, q
stima. vi
de conra.
Zim.
t. j. t. c. 17.
& i. h. t.
c. 18.
t. i. de Ge-
l. c. 4 6. &
intra.

Cūm fuit locutus de virtute nutritiua, incepit loqui de sensibili, & pri-
mo de illo, quod commune est omnibus sensibus, & d. Dicamus igitur q
sentire, &c. i. dicamus igitur quod sentire sit per aliquam passionem, &
morum in sensibus a sensibilibus, nō per actionem sensuum in sensibilia.
hoc enim est primum consideratum de sensu, scilicet vtrum sit numera-
tus in virtutibus actiuis, aut passiuis. * Et, cūm posuit ipsum in genere
virtutum passiuarum, dedit causam istius existimationis, & d. existimatur
enim, &c. i. & diximus quod sensus sit secundum passionem: quia existi-
matur quod sensus alterantur a sensibilibus aliquo modo alterationis.
Et dixit aliqua, vt notet proprium. quia † post declarabitur quod ista trā-
mutatio non dicitur alteratio, nisi multipliciter. Deinde dicit. Et quidā
dicunt quod simile, &c. i. & cūm posuerimus quod genus sensus est pas-
sio, considerandum est in quibus existimatur passio. quidam enim dicūt
simile pati a suo simili: & quidam e contrario, scilicet q contrarium pati-
tur a suo contrario. Et intendebat hic per sermones vniuersales librum
de Generatione & corruptione. * & non sufficit ei, quod declaratum fuit
in illo libro, quia sermo hic videtur magis proprius. subiectum enim, de
quo loquitur hic, magis proprium est subiecto, de quo loquebatur illic.
& primo incepit dare dubitationem in hoc, quod posuit, quod sensus est
de virtutibus passiuis, non actiuis.

Habet autem dubitationem propter quid sensuum ipsorum non
sit sensus, & quare sine his quæ sunt extra non faciunt sensum, in
existente igne, & terra & aliis elementis. quorum est sensus per se,
aut secundum accidentia his. Manifestum igitur q non est actu,
sed potentia tantum. vnde non sentiunt: sicut combustibile non
combuitur ipsum a se ipso sine combustiuo: combureret enim se
ipsum, & nihil indigeret actu ignem esse.

Sed oritur questio, cur non sensuum quoq, ipsorum nō sit sensus, & cur
sine iis quæ sunt extra non efficiunt sensum: cum insit & ignis & ter-
ra, & reliqua elementa quorum est sensus per se, aut ea quæ ipsis acci-
dunt: perspicuum igitur est sensitiuum non esse actu sed potentia tantū
modo: quæ propter non sentit: quemadmodum res cremabilis non crema-
tur ipsa per se, sine eo quod eum habet cremādi: se enim ipsa cremaret,
nec actu ignis indigeret.

Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se: & quare etiā
nullus sensus agit absq extrinseco, & ex eis sunt ignis, & terra, &
alia elemēta, & sunt illa, quæ cōprehendunt a sensu per se, & acci-
dentia contingentia eis. Dicamus igit q sensus non est in actu, sed
tantum

A tantum in potentia. & ideo non sentimus. quemadmodum combustibile non comburitur à se absq; comburente. & si hoc nō esset, combureret se, & non indigeret quod ignis esset in actu.

51. Cū posuit sensum esse de virtutibus passivis, incēpit dubitare dubitationem * cogentē vt sit de passivis, non de actiuis. & hoc, si non intendit per existimationem certificationem. multoties enim virtutis existimatione pro certitudine. Et di. Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se. idest vt mihi videtur, sed est irrationabile, cū posuerimus q; virtutes sensitivæ sunt actiue, dicere quare sensus non sentiunt ex se absque extrinseco. necesse enim est, si virtutes sensus essent actiue, vt sentirent ex se: & non vt indigerent in sentire aliquo extrinseco. Deinde di. & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elementa. idest & sensuum quidam attribuitur in sua compositione vnicuique elemento: & ista sunt sensibilia. oportet igitur vt sentirent se. & hoc intendebat, cū d. & accidentia contingentia eis idest cōtingentia istis sensibilibus, ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. Et, cū narravit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis, incēpit narrare modum, secundum quem erit responsio huic quēstioni, & dixit. Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed in potentia, &c. idest dicamus igitur in respondendo quod sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absq; eo quod indigeat in actione, quæ provenit ab eis, motore extrinseco: sed, quia sunt ex virtutibus passivis quæ indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existente in actu: sic sensus, si sentirent ex se, secundum quod sunt virtutes actiue, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco.

* a. l. cōtingentem

Existimatio quæque sumit pro certitudine. 146. r. huius. c. 19.

Ex hoc lo-
co colligit
q; sensatio sensus exterioris h̄ fiat sine phia sensibilibus exteriorum. cōbū vidē ista. r. c. 19 & 60 & cō. 156.

Sed vide oppositū in Auer. sup com. suo d̄ somno & vigiliis circa diuinum, vbi h̄et q; dormiens sentit se videre, & audire, & olfacere, & gustare, & cū gere sine a quo extrinseco sensibili. Vide cōc. 21m.

B ut contingentia eis idest cōtingentia istis sensibilibus, ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. Et, cū narravit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis, incēpit narrare modum, secundum quem erit responsio huic quēstioni, & dixit. Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed in potentia, &c. idest dicamus igitur in respondendo quod sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absq; eo quod indigeat in actione, quæ provenit ab eis, motore extrinseco: sed, quia sunt ex virtutibus passivis quæ indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existente in actu: sic sensus, si sentirent ex se, secundum quod sunt virtutes actiue, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco.

C ut contingentia eis idest cōtingentia istis sensibilibus, ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. Et, cū narravit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis, incēpit narrare modum, secundum quem erit responsio huic quēstioni, & dixit. Dicamus igitur quod sensus non est in actu, sed in potentia, &c. idest dicamus igitur in respondendo quod sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absq; eo quod indigeat in actione, quæ provenit ab eis, motore extrinseco: sed, quia sunt ex virtutibus passivis quæ indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existente in actu: sic sensus, si sentirent ex se, secundum quod sunt virtutes actiue, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco.

† Priā differentia, q; virtutes actiue dicunt abinvenire, est potestas actiui & passivi. de 1. de anima cō. 1.

scire quod hæc est. † prima differentia, qua virtutes animæ differunt ab invicem: & est principium considerationis de intellectu, de alijs virtutibus. virtus autem nutritiva manifestum est ex prædictis, quod est ex virtutibus actiuis.

• Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim audiens & videns, audire & videre dicimus, & si forte dormiens: & quod iam operans dupliciter vtiq; dicitur & sensus: hic quidē si cut potentia, ille autem sicut actu. similiter autē & sentire, quodq; potentia ens, & quod actu.

107 H. Sed cum sentire bisariā dicatur, quod enim potentia audit videtq; id audire & videre dicimus, quamvis forte dormiat: & quod iam operatur, sensus quoq; bisariā dicitur, partim ut potētia, partim ut actu, similiter etiam sentire: & quod potentia est, & quod actu.

Et,

De Anima

Et quia dicere quod aliquid sentit est duobus modis: quod enim in potentia audit, & videt, dicimus imperium audire, & videre licet sit dormiens: & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc: unde sensus dicitur potentia, & actu. Et similiter oportet ut sentire etiam dicatur duobus modis, de potentia, & actu.

- 53 Cum declarauit quod sensus est ex virtutibus passivis non actiuis: & ista habent duplex esse, scilicet esse in potentia, antequam virtutes eius perficiantur à motore extrinseco, & esse in actu, quādo fuerint perfectæ & inueniuntur in actu à motore extrinseco: inceptit declarare quod hæc duo cōringunt virtutibus aīæ, & d. Et quia dicere quod aliquid sentit, &c. i. &, quia manifestum est per se quod dicere quod aliquid sentit est duobus modis. Quorum vnus est cum dixerimus in aliquo audienti, & videnti in potentia, quod audit, & videt: ut dicimus de dormiente. & hoc intendebat, cum dixit. quod enim in potentia audit, & videt, &c. i. qd. n. est in potentia propinqua audiens, & videns dicitur secundum consuetudinem audiens, & videns: licet sit dormiens, qui est magis remotus alijs modis potentia. quod enim est in obscuro est videns in potentia. sed ista potentia est propinquior actui. quam potentia, quæ est in visu dormientis. D. d. & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc. i. & illud, quod peruenit de rebus sensibilibus ut videat, & audiat, & vlt sentiat, dicitur quod audit, & videt, & vlt sentit. Et cum declarauit quod hoc nomen sensus dicitur de vtraque intentione, dixit. Et si ut oportet ut sentire etiam dicatur duobus modis de potentia, & actu, &c. i. & similiter oportet ut sentire, quod est actio sensus, dicatur etiam duobus modis, sicut de habitu, & forma, ex quibus provenit sentire.

Sensus est duobus modis, i. potentia. scilicet & in actu. Idem infra. t. cō. 138. 139. & 141. & 142. & 156.

Potentia visus extitit in obscuro est propinqua actui, quod potentia, quod est in visu dormientis

• Primum quidem igitur tanquam idem sit pati & moueri, & agere, & mouere, dicimus. & namque motus est actus quidam, imperfectus tamen, sicut in alteris dictum est. omnia autem patiuntur & mouentur ab actiuo, & actu ente: unde est quidē tanquā à simili pati, est autem, ut a dissimili: sicut diximus. patitur quidem enim quod dissimile: passum autem simile est.

SOPH.

Ac primum tanquam idem sit pati & moueri operariq, dicamus. etenim motus est actus quidam, sed imperfectus, ut in alijs dictū est. omnia autē patiuntur & mouentur ab efficiente & eo quod actu est: ideoque partim à simili patiuntur, partim à dissimili, quæadmodum diximus: patitur enim quod dissimile est, ubi autē passum est, simile est.

Sermo igitur noster primo non est secundū quod pati, & moueri est idem cum agere, & mouere. Motus enim est aliqua actio sed nō perfecta, ut dictum est in alijs locis. & omne quod patitur & mouetur, non patitur, & mouetur nisi ab aliquo agente in actu. Et ideo pati quandoque est à simili, quandoque à dissimili. & secundum

Acundum quod diximus, diſſimile eſt illud, quod patitur: & poſtquam patitur, ſit ſimile.

54 Cũ declarauit ſenſum eſſe ex virtutibus paſſiuis, & quod eſt duobus modis, dixit. Sermo igitur noſter, &c. id eſt & magna differentia eſt inter ſermonem de ſenſu, opinando in eo quod eſt virtus paſſiua, & ſermonem de eo, opinando quod eſt virtus actiua. ſermo enim de aliquo, ſm quod opinamur in eo quod ſuum eſſe eſt pati & moueri, aliud eſt à ſermonem in eo, ſecundum quod opinamur quod ſuum eſſe eſt agere & mouere. Et, cum narrauit hoc, dedit differentiam inter vtrumque, & d. Motus enim eſt aliqua actio, ſed non perfecta. id eſt & hec duo genera eſſendi ſunt diuerſa. eſſe enim vnus generis eſt de genere eſſe motus: & iam declaratum eſt quod motus eſt actio nõ perfecta: eſt enim perfectio alicuius exiſtentis in potentia ſm quod eſt in potentia: eſſe autem alteri? generis eſt actio perfecta. Deinde dedit aliam differentiam inter vtrũq; eſſe, & d. & omne, quod patitur, & mouetur &c. id eſt & diſſerunt etiam, quoniam omne numeratum in genere paſſionis nõ habet eſſe niſi ab aliquo, ſ. agente. & iõ, ſi agens non fuerit, hoc non erit. omne autem numeratum in genere actionis habet eſſe ex ſe, non ex alio. D. d. Et ideo patitur quũq; eſt a ſimili, &c. i. & quia eſſe virtutũ paſſiuarũ eſt admixtũ ex potentia, & actu. paſſiuum enim antequam patiatur, eſt contrarium agenti. & cum paſſio completur, eſt ſimile agenti. & dum patitur, eſt admixtum. non enim ceſſat dum mouetur, corrumpi in eo pars cõtrarij, & fieri pars ſimilis. Et manifeſtum eſt quod qui non intellexerit virtutes paſſiuas tali eſſe, non poterit diſſoluere prædictam quæſtionem: neque etiam qui non conceſſerit quod virtutes ſenſus ſunt de virtutibus paſſiuis. Poſſe etiam dicere vtrum ſenſibile ſit ſimile, aut contrarium. & hoc eſt fundamentũ & oportet vt conſeruetur, ſicut diximus in alijs virtutibus animæ, & maxime in virtute rationabili, ſicut apparebit poſt.

7 Dicendum autem, & de potentia & de actu. nunc enim ſimpliciter dicimus quæ habemus de iſſis. eſt quidem enim ſic ſciens: aliquod, ſicut ſi dicamus hominem ſcientem, qm̃ homo ſcientiũ & habentium ſcientiam. eſt autem ſicut iam dicimus ſcientẽ habentem grammatice. vterq; autem horũ non eodem modo poſſibilis eſt. ſed hic quidem quoniam genus huiusmodi, & materia eſt: ille autem quia volens, poſſibilis eſt conſiderare, niſi aliquid prohibeat exterius.

107 H. Distinguendum etiam eſt de potentia & actu: nunc enim ſimpliciter de eis loquimur. partim enim ita ſciens quidpiã eſt, quaſi dicamus hominem ſcientem, quoniam eiſmodi eſt humanum genus, ut ſciat & habeat ſcientiam: partim iam dicimus ſcientem, cum qui habet grammatice: utraq; autem horum non eodem modo poſſe: ſed unus quidem quia

*quod eſt in genere actionis
ex ſe, & non ex alio
habet eſſe.
& paſſiuum
anq; patitur
eſt cõtrariũ
ageti.
& cũ paſſio
cõpletur,
eſt ſimile
agenti, & dum
patitur, eſt
admixtũ ſimili
& contrariũ
cõſimili
ſ. c. cõ. 45.
& i. de Gen.
ner. t. c. 48
& 49.*

De Anima

*quia genno ac materia talis est: alter uero quia cum uoluerit potest con-
templari, nisi aliquid prohibeat externum.*

Et oportet nos determinare et potentiam, & perfectionem: quoniam in hoc loco locuti sumus de eis simpliciter. Dicamus igitur quod intendimus, cum dicimus quod aliquid, v.g. homo, est sciens, quod homo est de habentibus scientiam. Et quoniam dicimus hoc, sicut dicimus de eo, qui iam acquisiuit scientiam grammaticam, quod est sciens. Sed potentia in utroque istorum non est eodem modo, sed potentia primi est quasi suum genus est tale: secundi autem est, quia, cum voluerit, potest inspicere, dum aliud extrinsecum non impedit ipsum.

55 Cum declarauit quod sensus dicitur duobus modis, potentia, scilicet & actu: & etiam utrumque istorum dicitur duobus modis, incipit determinare hoc, & d. Et oportet nos determinare etiam, &c. id est & oportet nos, cum sciuerimus quod sensus inuenitur duobus modis, potentia, scilicet & actu, determinare intentiones, de quibus dicitur potentia, & perfectio, & actus simpliciter: cum in hoc loco non sumus locuti de eis nisi simpliciter. Et, cum dedit causam, propter quam oportet loqui in hoc loco de potentia, & actu simpliciter, scilicet quare existunt in sensu simpliciter, dixit Dicamus igitur quod intendimus, &c. id est dicamus igitur quod manifestum est quod, cum dixerimus quod aliquid est tale in potentia, quod hoc intenditur duobus modis, aut sicut dicimus quod homo est sciens in potentia, id est innatus scire: aut sicut dicimus in sciente grammaticam in actu, quod est sciens in potentia, quando non utitur sua scientia. Et, cum declarauit istos duos modos potentie, dedit differentiam inter eos, & d. Sed potentia, quare est in utroque, non est eodem modo, &c. id est sed intentio potencie in utroque eorum non est eodem: sed, cum dicimus quod ignorans est sciens in potentia, intendimus quod genuseius, & materia est receptibile scientie. Et, cum dicimus in sciente grammaticam quod est sciens in potentia, dicimus quod habet potentiam considerandi grammaticam, cum voluerit.

Iam autem considerans, actu ens & proprie sciens hanc litteram. Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt: sed hic quidem per doctrinam alteratus est, & multotiens ex contrario mutatus habitus. hic autem ex eo quod habet sensum aut grammaticam, non agere autem, in agere alio modo.

1078. *Asuero qui iam speculatur, actu est & proprie sciens hoc. Ambo igitur priores illi, potentia quidem sunt scientes, sed alter quidem per disciplinam alteratus, & sepius ex contrario mutatus habitus: alter uero ex eo quod habeat sensum uel grammaticam, & non operatur, ad operandum alio modo.*

Qui

4 Qui autem considerat est in perfectione, & in rei veritate scientia hoc. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia. sed alter eorum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam. alter autem, cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticæ, sed non intelligit, quousque agat modus igitur eius est alius.

16 Id est sciens autem grammaticam, considerando in ea, est sciens secundum ultimam perfectionem: & tale dicimus sciens in rei veritate. hoc autem, de quo considerat non in eo quod scit illud, si non considerat actum de eo. Deinde di. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia, scilicet ignorans, & sciens, quando non utitur sua scientia. D.d. sed alter eorum &c. sed alter eorum mutabitur ex potentia in actum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam, & ex dispositione contraria habitum, quousque habitus sit firmus, & fixus. Et intendit per habitum formam scientiæ: & per dispositionem contrariam ignorantiam. D.d. alter autem cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticæ, sed non intelligit, quousque agat. id est & alter exit de potentia in actum, & in ultimam perfectionem, quando mutabitur ex habere sensum in actum, aut scientiam grammaticæ in actum in tempore, in quo non intelligat ab eo, quousque agat ab eo. modus igitur istius virtutis est alius modus.

2 Non est autem simpliciter neque agere neque pati. sed aliud quid est corruptio quædam à contrario: aliud autem salus magis eius quod potentia, ab eo quod est actu & simili, sic sicut potentia se habet ad actum. speculans enim sit habens scientiam: quod vere aut non est alterari: in ipsum enim additio est & in actum: aut alterum genus alterationis est.

307H. *Pati quoque non est simplex, sed aliud est corruptio quædam à contrario: aliud salus potius eius quod est potentia, ab eo quod est actu & simili: quomodo potentia se habet ad actum: cōtemplans enim sit quod habet scientiam: quod sanè aut non est alterari: nam in ipsum sit accessio, & in actum: aut certe aliud est genus alterationis.*

Et passio etiam non est simplex. sed quædam est aliqua corruptio à contrario, & quædam videtur magis esse evasio eius, quod est in potentia, ab eo, quod est in actu: & est sile. Ista igitur est dispositio eius, quod est in potentia apud perfectionem. non enim considerat nisi habens scientiam. & hoc aut non est alteratio, additio enim in ipso est ad perfectionem: aut est aliud genus perfectionis.

37 Et hoc nomen passio non significat eandem intentionem simplicem, sed quædam est passio, quæ est corruptio patientis à contrario, à quo patitur: ut passio calidi à frigido, & humidi à sicco. D.d. & quædam videtur

De Anima

detur magis, &c. id est etiam est passio, quæ est euasio patientis in potentia ab eo, quod est in perfectione, & actu, fm q illud, quod est in actu est simile non contrarium, s extrahens ipsum à potentia ad actum, & conuerso dispositioni in prima passione. D.d. Ista igitur est dispositio, &c. i. & iste vltimus modus passionis est dispositio eius, quod est in potentia ex anima apud perfectionem mouentem illud, quod est in potentia, & extrahentem eam in actum non fm primum modum passionis. D.d. non enim considerat, &c. i. & iste modus passionis est ex modo, quæ est euasio patientis ab eo, quod est in actu, mouens ipsum, non corruptio eius. non enim considerat in aliquo, postq non considerabat, nisi qui scit illud. & hæc non est alteratio fm primam intentionem, quæ est corruptio patientis. D.d. additio. n. in ipso est ad perfectionem, &c. i. & quia ista transmutatio non est ex non esse, sed est additio in transmutabili, & ire ad perfectionem, absq; eo q sit illuc corruptio, aut mutatio ex non esse, ponitur sicut mutatio ex ignorantia ad sciã. Et quasi intendit q hoc est magis remotum à vera alteratione duobus modis, alteratio enim, quæ est euasio patientis, est duplex: alteratio s. de non esse ad perfectionem, & alteratio de prima perfectione ad vltimam. & hæc est additio, quã innuit. D.d. aut est aliud genus alterationis. i. & iste modus, qui est euasio patientis, aut dicitur alteratio, aut erit aliud genus alterationis.

Vnde non bene habet dicere sapientẽ cum sapiat, alterari: sicut neq; edificatorem cum edificat. In actum quidem igitur ducẽs & potentia ente fm intelligere & sapere, nõ doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est: Ex potentia autem ente ad discens & accipiens scientiam ab actu ente & didascalo, aut neq; pati dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam quæ in priuatiuas dispositiones mutationem, & eam quæ in habitus & naturam.

1078. *Quamobrem non recte se habet dicere id quod scit cũ scit, alterari: quemadmodum nec edificatorem cum edificat. Quod igitur ad actum ducit ex eo quod est potentia intelligens & sciens, id nõ doctrinam, sed aliam habere appellationem meretur: quod autem cum sit potentia discit & comparat scientiam ab eo quod est actu, & docet, id nel nõ esse dicendum pati, quemadmodum diximus, aut certe duos esse alterationis modos: videlicet mutationem eam qua ad priuatiuas fit dispositiones, & eam qua ad habitus & naturam.*

Et similiter non est rectum dicere in eo, quod intelligit, quãdo intelligit, q alteratur, sicut non dicitur q edificator, cũ edificat, alteratur. Qui autem reuertitur ad perfectionem ab eo, quod in potentia existit in capitulo intelligendi, non est rectum vt vocet disciplina, sed oportet ponere ei aliud nomen. Qui autem addi-

scit,

A scit, postquā fuit in potētia, & accepit sciam ab eo, qui est in perfectione doctor. oportet, aut vt nō dicat oīno pati, aut vt dicat q̄ alteratio est duplex, transmutatio, scilicet ad dispositionem non esse, & transmutatio ad habitum & naturam.

8 Et similiter non est rectū dicere in eo, qui venit de ignorantia ad scientiam, cuius dispositio dicitur disciplina q̄ alteratur: sicut nō dī hoc in eo, qui mutatur ex hoc, q̄ non operatur ab habitu existente in eo in actu, ad hoc vt agat ab eo: vt Carpentarius, qui mutatur à non carpentari ad carpentari. Et hoc exemplum inuenimus in ali translatione. D. d. Qui autem reuertitur ad perfectionem, & c. i qui autem acquirir perfectiōnem de scientia post potentiam fm reuersionem ad illud, quod iam acquisuerat primo, deinde amisit ipsum, non debet dici illo nomine quo dicitur ille, qui est in potentia primo semper, & nunquam lucratus fuit illud quod dicitur disciplina: sed iste modus debet habere aliud nomen. & iste

B modus quem innuit, dicitur rememoratio. Et dixit hoc quia Plato opinabatur quod disciplina, & rememoratio idem sunt. D. d. Qui autem addiscit, postquam fuit in potentia. i. transmutatio autem ex ignorantia in scientiam à doctore, qui est sciens in perfectione, & in actu, necesse est aut vt non vocetur alteratio, aut vt dicatur q̄ alteratio est duobus modis. Quorum vnus est transmutatio, quæ fit in dispositionibus non esse in patienti ab agente: Et alius est transmutatio, quæ fit in dispositione habitus, & formæ existentis in patiente ab agente. & ista est passio, quæ est corruptio patientis, non euasio. & hoc est illud, quod dixit ante, aut est aliud genus alterationis.

Plato opinabatur q̄ disciplina, & rememoratio idē sūt. idē 3. de Alia c. 10. & 7. Phys. c. 12. Idē 1. Me. 48. & 49. Idē 7. Me. cō. 58.

— Sensitiui autem prima quidem mutatio fit à generāte: cū autem generatum est habet iam sicut scientiam & sentire. quod autem secundum actum similiter dicitur ipsi considerare: differt autem quoniam huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile & audibile: similiter autem & reliqua sensibilia.

30 PH. *Sensitiui autem prima quidem mutatio fit ab eo quod generat: cū autem generatum est, habet iam tanquam scientiam & sentire. quin etiam quod actu est perinde dicitur atq; contemplari: differentia tamē est, quod ea quæ actu sensum efficiunt, extra sunt, visibile scilicet & audibile, ceterāq; itidem sensibilia.*

Et prima transmutatio sentientis est à generante, ita q̄, cū fuerit generatum, statim sentit. Et sentire est sicut scire. & quod est in actu est simile ad considerare. Sed tamen differunt q̄ agentia in hoc sunt extrinseca, vt visum, & auditū: & sūt alia sensibilia.

9 Et prima transmutatio sentientis, quæ est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem, est transmutatio, quæ fit per agens generans aīal non à sensibilibus. Et innuit differentiam inter primam

De Anima

Prima perfectio sensus fit ab intelligentia agente, et ut declaratur in libro de animalibus. Secunda autem perfectio fit a sensibilibus. D. d. ita quod, cum fuerit factum, &c. i. ita quod, cum prima virtus fuerit facta statim sentiet nisi aliquid impediat, aut sensibilia non sint presentia. & hoc est simile scire, quod est in sciente, qui non utitur scientia. D. d. Et sentire est sicut scire id est & ultima perfectio sensus, quod est comprehendere sensibilia in actu, & considerare in eis simile est uti scientia, & consideratione. D. d. & quod est in actu est simile ad considerare. i. sentire in actu simile est ad considerare, & scire. D. d. Sed differunt, &c. i. sed prima perfectio sensus differt a scientia scientis, quod est in actu, quando non considerat, in hoc, quod mouens primam perfectionem in sensu, & extrahens in secundam sunt extrinseca sensata, ut visibilia, mouens autem scientem de prima perfectione in secundam est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse.

- Causa autem est quoniam singularium quidem fm actum sensus, scientia autem est vniuersalium: hæc enim in ipsa quodammo-
do sunt anima: vnde intelligere quidem est in ipsa cum velit, sen-
tire autem non est in ipsa: Necessarium est autem esse sensibile. Si-
militer autem & hoc se habet in scientijs sensibilium, & propter
eandem causam: quia sensibilia singularium sunt & exteriorum.
Sed de his quidem certificare tempus fiet & in rursum.

60 P. H. Cuius rei causa est, quia sensus qui actus est, singularium est: scientia vero uniuersalium: hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima: igitur intelligere quidem est in ipso cum uolueris, sentire autem non est in ipso: necesse enim est adesse sensibile. similiter etiam res se habet in scientiis sensibilibus, & ob eandem causam: quia sensibilia singularia & extra sunt. sed de his apertius differendi eris occasio etiam alias.

Et causa in hoc est, q̄ sensus in actu comprehendit particularia, scientia autem vniuersalia, & ista quasi sunt in anima. Et ideo homo potest intelligere cum voluerit sed non sentire, quia indiget sensato. Et ista dispositio est etiam in scientia sensibilibus, ista enim causa est causa eorum, sc̄q̄ sensibilia sunt ex rebus particularibus extrinsecis. Sed sermo de istis rebus, & exponere ea erit post, & habebit horam.

60 Ideſt & cauſa huius diuerſitatis inter ſenſum, & intellectum in acquirēdo vltimam perfectionem eſt in hoc, quod motor eſt in ſenſu extrinſecus & in intellectu intrinſecus eſt. quia ſenſus in actu non mouetur niſi motu, qui dicitur comprehenſio à rebus particularib⁹ ſenſibilibus, & iſti ſunt extra animam. intellectus autem mouetur ad vltimam perfectionem à rebus vniuerſalibus, & iſtæ ſunt in anima. Et dixit & iſta quali ſunt in anima. quia poſt declarabit q̃ ea, quæ ſunt de prima perfectione in intellectu.

Inuenio
vñ alia ē
ab intēio
ne imagi-
nata : ex
quo patet
contra ne
gātes spūs
intelligibi-
les.

Allectu, sunt quasi sensibilia de prima perfectione in sensu, s. in hoc, q. am-
bo mouent, sunt intentiones imaginabiles : & istæ sunt vniuersales poten-
tia, licet non actu & ideo dixit. & ista quasi sunt in anima. & non di-
xit sunt, quia intentio vñs, alia est ab intentione imaginata. Deinde d.
Et ideo pōr homo intelligere, & c. i. & quia mouentia virtutem rationa-
lem sunt intra animam : & habita a nobis semper in actu : ideo homo pōt
considerare in eis, cum voluerit : & hoc dī formare, & non potest sentire,
cum voluerit : quia indiget necessario sensibilibus, quæ sunt extra aīam.

D. d. Et ista dispositio est etiam, & c. i. & ista dispositio est etiam in nobis
in scientia sensibiliū : & nos discimus ab eis, quia existunt in sensibus. &
causa in esse istius dispositionis in nobis in sciētia sensibiliū, est eadem
causa in esse istorum in ipsis sensibilibus. Et similiter est intelligendum
q. dispositio existens in nobis in scientia vniuersaliū est in nobis, quia est
in virtute rationali, & quod causa q. sumus per illam hoc modo, est cau-
sa, quia ipsa est illo modo. Sed, quia sermo in intellectu non est hic manife-
stus, transmisi nos ad aliud tempus, & dixit. Sed sermo de istis rebus. i.

B de intellectu. † Et potest aliquis dicere quod sensibilia non mouent sen-
sus illo modo, quo existunt extra animam. mouent enim sensus secundū
q. sunt intentiones, cum in materia nō sint intentiones in actu, sed in po-
tentia. Et nō potest aliquis dicere, quod ista diuersitas accidit per diuer-
sitatem subiecti, ita quod fiant intēione, propter materiam spiritualem
quæ est sensus, non propter motorem extrinsecum. melius est enim exi-
stimare quod causa in diuersitate materię est diuersitas formarum : nō q.
diuersitas materię sit causa diuersitatis formarū. Er, cū ita sit, necesse est
ponere motorem extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus : sicut fuit
necesse in intellectu. Visum est igitur q. si concesserimus q. diuersitas for-
marum est causa diuersitatis materię, q. necesse erit motorem extrinsecū
esse. Sed Arist. tacuit hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Et
debes hoc considerare, quoniam indiget perscrutatione.

C Nunc autem tantum sit diffinitum, quoniam cum non simpli-
citer sit quod potentia dicitur : sed aliud quidem sicut si dicamus
puerum posse militare : aliud autem sicut si dicamus existentem : sic
se habet sensitium.

10 PH.

*Verū hoc tantum in presentia sit distinctum : cum non simplex sit
id quod potentia dicitur, sed partim quasi dicamus puerum posse ducē
esse : partim ut eum qui per ætatem idoneus sit, sic se habet sensitium.*

Nunc autem intantum determinetur, q. illud quod dicitur esse
in potentia, non est simp̄r, sed de quodā dicitur, sicut dicitur q.
puer potest gubernare exercitum, & de quodam dī, sicut dicitur
de experimento, & similiter est de sensu.

61 - Id est summa eius, quod declaratum est ex hoc sermone, & in hoc loco
hæc est. Et intendit per simpliciter vñam intentionem. & dixit q. illud,

De Anim. cū cō. Auer.

L quod

† Sēsus nō
poterit sē-
nre, cū vo-
luerit, q. a-
idiget sen-
sibilib⁹ exi-
stētib⁹ ex-
tra aīam.
Idē. 3. i. cō.
59. Idē. 3.
c. 156. Idē.
7. Met. cō.
35. sed hñ
intelligim⁹
cum volu-
mus : quia
mouentia
virtutē rñ-
nale sunt
itra aīam.
Idem. 3. a.
cō. 5. 1. 8. &
36.
Digressio.
Mel⁹ ē exi-
stimare q.
cū i diuer-
sitate matē-
riæ, ē di-
uersit⁹ s
forarū, q.
ecōtra, cō-
sistē. 1. de
Aīa cō. 53.
& 2. Ph.
c. 57. Sed
vide oppo-
sitū. 8. Ph.
c. 46. vbi
ex diuersi-
tate mīæ
arguit di-
uersitatē
formarū.
Vide cōt.
Zam.

De Anima

quod est in potentia, non est vna intentio, sed plures. & d. sed de quodam dicitur, &c. id est sed quidam sensus dicitur esse in potentia, sicut dicitur qd puer pōt gubernare exercitum. & ista est potentia prima remota: ex qua cum fit transmutatio ad propinquam potentiam fit per generans, non per sensibilia: & est similis potentie ignorantis ad scientiam. Deinde dixit, & de quodam dicitur, sicut dicitur de experimento, & similiter est de sensu. & intendit potentiam, quæ est prima perfectio sensus: & est illa, ex qua fit transmutatio ad vltimam perfectionem per ipsa sensibilia. & est similis scienti, quando non vtitur sua scientia. Et intendit per omnia ista declarare qd potentia sensus, quæ recipit sensibilia, non est pura præparatio, sicut præparatio, quæ est in puero ad recipiendum scientiam: & qd est aliquis actus, sicut habens habitum, quando non vtitur suo habitu.

Quoniam autem innominata est ipsorum differentia, determinatum est autem qm̄ altera, & quomodo altera, vti autem necesse est ipso pati & alterari tanquā proprijs nominibus. sensitiuum autem potentia est quale sensibile iam actu, sicut dictum est. patitur autem non simile ens: passum autem assimilatum est: & est quale illud.

SOPH.

Sed quia nomine caret eorum differentia, explicatumq; est ea esse diuersa, & quomā pacto diuersa, necesse est nominibus his, pati scilicet & alterari, uti tanquam proprijs. sensitiuum autem potentia est tale, quale iam sensibile actu, quemadmodum dictum est. patitur igitur cum non est simile: ubi autem passum fuerit, simile factum est, & tale est quale illud.

Sed, quia differentie eorum non sunt nominatæ, & iam determinauimus de eis qd sunt diuersæ, & quomodo necesse est nobis vti passione, & alteratione, sicut res veræ. Et, sentiens in potentia est sicut sensatum in perfectione, fm̄ qd diximus. Patitur igitur dū non est simile, &, cum patitur, assimilatur.

62

Id est, sed quia differentie potentie, & transmutationis existentium in anima sensibili; & in rebus animatis nō hnt̄ nota propria, & iam declarauimus ea esse diuersa, & declarauimus modum, fm̄ quem diuersantur: visum est nobis quodd necesse est, in quantum ista intentio, quam determinauimus de anima, nō habet nomen proprium, dare ei nomen passionis & alterationis, quæ est subiectū rerum verarū. hoc enim non nocet, cū is determinauimus intentionē, fm̄ quam diuersantur. Et dixit, necesse est nobis, quia ista intentio caret nomine apud vulgus: & transumptio nominis vsitati apud vulgus est faciliior, quā fingere aliud nomen. Et, cū hoc fuerit declaratum de sentiente, incepit describere eum simpliciter, & dixit. Et sentiens in potentia est, sicut sensatum in perfectione. id est manifestum est igitur ex hoc, quod diximus, quod sentiens simpliciter est illud, quod est in potentia ad intentionem, quam determinauimus de potentia

Transumptio
pro nobis
vsitati a
vulgus
est faciliior
q; fingere
aliud nomen.

A sentia per intentionem rei sensibilis in perfectione, id est illud quod innatum est perfici per intentionem rerum sensibilium, non per ipsas res sensibiles. Et, si non, tunc esse coloris in visu, & in corpore esset idem. Et, si ita esset, tunc esse eius in visu non esset comprehensio. & ideo dixit, est illud quod est in potentia, sicut sensatum in perfectione. & non dixit, illud, quod est in potentia sensatum. quoniam si ita esset, idem esset esse coloris in visu, & in sua materia. D. d. Fatitur igitur, dum non est simile, & cum patitur assimilatur, & c. i. & contingit ei illud, quod contingit omnibus alterabilibus, ut declaratum est in sermone vniuersali: & est quod patitur a sensibili, dum non est simile ei: & cum passio perficitur, tunc erit simile.

Sensibilia, alia per se esse, alia vero per accidens: per se autem, alia propria alia communia.

Cap. 2.

Sensus patitur a sensibili, dum non est simile ei. ex quo patet sensibile contrariari sensui. sed oppositum vide c. 57. Vide cōt. 2um.

Dicendum autem secundum vnumquemque sensum de sensibilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri: vnum autem secundum accidens. Duorum autem, aliud quidem proprium est vniuscuiusque sensus: aliud autem commune omnium. dico autem proprium quidem, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare, ut visus coloris, auditus soni, & gustus humoris: tactus autem habet plures differentias, sed unusquisque iudicat de his, & non decipitur visus quoniam color: neque auditus quoniam sonus: sed quid coloratum, aut ubi: aut quid sonans, aut ubi. Huiusmodi quidem igitur dicuntur propria vniuscuiusque.

107H.

igitur in unoquoque sensu primum de sensibilibus dicendum est. Sensuum tribus modis dicitur, quorum duo quidem per se vnum, vero per accidens sentiri dicimus: duorum autem illorum, vnum est proprium cuiusque sensus, alterum commune omnium. id autem intelligo proprium, quod non potest alio sensu sentiri, & in quo non potest fieri error: ut visus coloris, & auditus soni, & gustus saporis: tactus autem plures habet differentias, sed unusquisque iudicat de eis: neque decipitur quod color sit, vel quod sonus: sed quid sit id quod coloratum est, aut ubi: aut quid sit id quod sonans, aut ubi: Hac igitur dicuntur propria cuiusque.

Et, antequam incipiamus loqui de vnoquoque sensu, loquamur de sensibilibus. Dicam igitur quod sensibile dicitur tribus modis: quorum duo dicuntur sentiri per se, & tertius accidentaliter. Et alter duorum proprius est vni cuique sensuum, & alter est communis omnibus. Et est proprius, quem non potest alter sensus sentire, & illud, quod impossibile est ut ei contingat error: verbi gratia, visus apud colorem, & auditus apud vocem, & gustus apud saporem,

L ij

De Anima

porem. tactus autē plures vno modos habet. Sed vnusquisq; eorū
iudicat ista, & non errat in colore, quis color sit, neq; in voce quē
vox sit: sed in colorato quid est, & vbi est: & in audito quid est,
& vbi est. Quod igitur est tale, dicitur proprium.

63 Cum declarauit quid est sensus simpliciter, vult modo loqui de vno-
Necesse ē quoq; sensum. Et, quia iam prædixit quod via ad hoc est loqui de ipsis
ire ex eis, sensibilibus, cum sint magis nota quam sensus, dixit Et, antequam inci-
q; sūt apud piamus loqui, &c. i. & quia necesse est ire ex eis, quæ sunt apud nos magis
nos magis nota ad ea quæ sunt magis nota apud naturam, oportet nos loqui prius de
ea, q; sunt ipsis sensibilibus. Et, quia sensibilia hæc sunt vniuersalia, & hæc pro-
magis nota prius, incipit loqui prius de propriis, & dixit, Dicam igitur quod sensibile
ta apud natura. Idē. &c. id est & sermo eius in capitulo isto apparet per hoc, quod dixit, sensus
Idē. i. Phy. t. c. autem plures habet modos. Intendit q; sensibilia vnus cuiusque istorum
2. & 7. Me sensuum plura sunt vno modo: sed vnusquisq; sensum iudicatum sen-
12. t. c. 10. satum proprium: & non erat in eo in maiori parte. visus enim non errat
Idē hoc. in colore, verum sit albus, aut niger: neque auditus in voce vtrum sit gra-
1. t. c. 12. & uis, aut acuta. sed isti sensus errant in comprehendendo differentias indi-
34. uiduorum istorum sensibilibus, ver. gra. in comprehendendo istud albū
Circa sen- quod est nix: aut differentias locorum istorum, ver. g. vt comprehendat
sibile pro- istud album est superius, aut inferius. Deinde d. Quod igitur est tale
priū si er- dicitur proprium. id est sensibilia autem, quæ inveniuntur alicui soli sen-
rat sensus suū, qui non errat in eis, in maiori parte dicuntur propria. Et, cum di-
in maiori xit. sed in colorato quid est, & vbi est: & in audito quid est, & vbi est, non
pte. Idē 7. intendebat quod sensus comprehendit essentias rerum, sicut qui. dam existi-
152. 134. mauerunt: hoc enim est alterius potentia quæ dicitur intellectus: sed
161. Idē sū intendebat quod sensus cum hoc, quod comprehendunt sua sensibilia
per lib. de propria, comprehendunt intentiones indiuiduales diuersas in generibus,
Sensu & & in speciebus. comprehendunt igitur intentionem huius hominis in-
Sensu si cō diuidualis, & intentionem huius equi indiuidualis, & vniuersaliter inten-
prehēdit eētias re- tionem vnus cuiusque decem prædicamentorum indiuidualium. & hoc vi-
rū, sicut q; deat esse proprium sensibus hominis. Vnde dicit Arist. in lib. de Sen-
dā existi- su, & sensato, quod sensus aliorum animalium non sunt sicut sensus homi-
mauerūt: nis, aut simile huic sermoni. & ista intentio indiuidualis est illa, quā disti-
s; hoc ē al- guit virtus cogitativa a forma imaginatiua, & expoliat eam ab eis, quæ
teri? potē sunt adiuncta cum ea ex istis sensibilibus communibus & propriis, & re-
tis, q; dē in- ponit ea in rememotatiua. & hæc eadem est illa, quam comprehendit ima-
tellectus. ginatiua. sed imaginatiua comprehendit eam coniunctā istis sensibilibus:
Sensus hoīs licet eius cōprehensio sit magis spiritalis: vt alibi determinatum est.

Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo:
huiusmodi autem neq; vnus sunt propria, sed communia om-
nibus: tactui enim motus aliquis sensibilis, & visui, per se quidem
igitur sunt sensibilia hæc.

Communia

101H. *Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo: hæc enim nullius sunt propria sed omnium cōmunia. etenim & tactu motum quidam sensibilis est, & visu. Atq; hæc quidē per se sensibilia sunt.*

Communia autem sunt, motus, & quies, & numerus, & figura, & quantitas, ista enim non sunt propria alicui, sed communia eis omnia. motus enim sentitur tactu, & visu.

64 Cū declarauit ex duobus modis essentialibus modum proprium, incepit declarare communem, & d. q. sunt quinq; motus, & quies, &c. Et hoc quod dixit, ista enim non sunt propria, &c. non intendit q. vnum quodq; istorum quinq; est cōmune vnicuiq; sensuum, vt intellexit Theophilus, & fm quod apparet: sed tria eorum, scilicet motus, & quies, & numerus sunt communia omnibus: figura autem & quantitas sunt communia tactui, & visui tantum, & sic intendit per hoc, quod dixit, sed communia eis omnia. i. sed omnia sunt communia sensibus, nō omnia omnibus

Mor^o. q. es, et nūc^o sunt cōia oib^o sensib^o. figura autē, & q. itas sūt cōia tactui, & visui tñ.

sensibus. Quoniam autem hæc sensibilia, s. propria, & communia sunt attributa sensibus essentialiter manifestum est. non enim possumus attribueret comprehensionem sensuum eis alio modo ab eo, fm q. sunt sensus. Hæc igitur est vna intentio eius, quod est accidentaliter, quod est oppositum ei, quod est essentialiter. ista enim sunt comprehensibilia sensuum fm q. sunt sensus, non fm q. sunt aliqui sensus.

• Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si albu sit Diarrhæ filius: fm enim accidēs hoc sentitur, qm accidit albo hoc q. sentitur. vnde nihil patitur fm q. huiusmodi est à sensibili. Sensibiliū autem secūdum se, propria proprie sensibilia sunt, & ad quæ substantia apta nata est vniuscuiusq. sensus.

102H. *Per accidens autem sensibile dicitur, verbi causa si album sit Diarrhæ filius: per accidens enim hoc sentimus, quia accidit albo id quod sentimus: quocirca nihil quatenus tale est à sensibili patitur. eorum autē*

que per se sunt sensibilia, ea proprie sensibilia sunt, quæ propria sunt, & ad quæ nata atq; apta est cuiusq. sensus substantia.

Accidentaliter autem dicitur in re q. est sensibilis. album enim quod est Socrates, non sentitur, nisi accidentaliter, accidit enim q. album, quod sentitur sit iste. & ideo non patitur à sensibili, fm q. est sic. Ea autē, quæ sunt sensibilia p. se, & propria, sunt sensibilia in rei veritate, & sunt ea, q. sentire est nata suba cuiusq. sensui.

65 Cū declarauit duos modos sensibilibum per se, s. propriorum & cōmunium, incepit declarare tertium modum, qui est sensibilis per a accidens, & d. Accidentaliter autem dicitur in re, quod est sensibilis. i. hoc modo. D. d. exemplum, & dixit, album enim quod est So. non sentitur, nisi accidentaliter. i. iudicare enim quod istud album est Soc. est sentire acci-

L iij dentalit.

De Anima

denialiter. D.d. causam, & d. accidit enim quod album, quod sentitur, sit iste. i. & dicimus q̄ ista comprehensio est per accidens: quia nos non sentimus per visum q̄ illud est So. nisi fm q̄ est coloratum: & coloratū illud esse So. est per accidens, secundum q̄ est coloratum. Sed potest aliquis

Digressio.

Solutio.

Color nō denudat a q̄tare. & s̄st calor, & frigus, q̄ appropriant tactui. Idē infra. 135. † Sensibilia cōia s̄st propria s̄cui cōi. oppositū 7. tex. cō. 133. Vide cō. 134. Zum. Cōphēsiō intētiōnū indiuidua liū, de q̄b̄ iuelli cōtyderat, ē p̄pria sensibilibus ho. s. Idē 7. c. 63. Idē, 3. de Aia. cō. 6. 20. & 33. * Vitas, & indiuidualitas cōphēdunt p̄ intellm. p̄ hoc vide cō. 9. 3. de Aia.

dicere q̄ s̄st accidit ei figura, & numerus, & motus, & quies. quomodo igitur fuerunt numerata ista in eis, quæ sunt sensibilia essentialiter? qm̄, si fuerunt numerata quia sunt communia, similiter etiam intentiones in diuiduorum sunt communes omnibus sensibus. Et possumus dicere in hoc duos sermones: quorum vnus est, q̄ ista communicatio magis videtur necessaria in esse priorum sensibilibus, v.g. quantitas. color enim nō denudatur ab ea. & similiter calor, & frigus, quæ appropriant tactui. color enim non est necesse vt sit in So. aut in Platone, neque necessitate propinqua, neque remota. Et etiam sensibilia 7 communia, vt declarabitur, sunt propria sensui communi, quemadmodum ista sunt propria vniciq; sensuum: & comprehēsiō intentionis indiuidualis, licet sit actio sensus communis. & ideo pluries indiget in comprehensione intentionis indiuidui vt pluribus vno sensu, vt vtuntur Medici in sciendo vitam eius, qui existimatur habere repletionē venarū pluribus vno sensu. tñ v̄ q̄ ista actio est sensus cōis non fm q̄ est sensus cōis, sed fm q̄ est sensus alius animalis v.g. aialis intelligentis. Iste igitur est et alius modus modorum secundum accidens, s. q̄ accidit sensibus comprehendere d̄rias indiuiduorum fm q̄ sunt indiuidua, non fm q̄ sunt sensus simplices, sed fm q̄ sunt humani: & p̄cipue d̄ria substantialia, videtur enim q̄ comprehensio intentionum indiuidualium, substantialium, de quibus intellectus considerat, est propria sensibus hominis. Et debes scire q̄ comprehensio intentionis indiuidui est sensuum: & comprehensio intentionis vniuersalis est intellectus: & vniuersalitas 7 indiuidualitas comprehenduntur per intellectum, s. definitio v̄tis, & indiuidui. D.d. & ideo non patit, & c. idē 7 & visus non patitur ab intentione sensibile per accidens. qm̄, si patēretur ab aliquo indiuiduo, fm q̄ est illud indiuiduum, non debet pati ab alio indiuiduo. D.d. Ea aut, quæ sunt sensibilia per se, & c. i. duorum aut modorum rerum sensibilem per se propria sunt ea, quæ prius debent numerari in eis, quæ sunt essentialiter: & sunt sensibilia rei veritate, & essentialiter, cum ista sunt, quæ sentiuntur primo & essentialiter: illa autē licet sentiuntur essentialiter, tñ non sunt prima. D.d. & sunt ea, quæ sentire, & c. i. & sunt ea, quæ sunt nata sentiri primo, & essentialiter ab vnoquoq; sensui: & s̄st natura, & essentia vniuscuiusq; sensuum est in sentiendo ea.

De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

Cap. 3.

CVius quidem igitur est visus, hoc est visibile. visibile autē est colorq; & q̄ ratione quidem est dicere, innominatū autem existit ens. manifestum autem erit ingredientibus maxime. visibile enim est color: hoc autem est in eo q̄ secundum se visibile.

A visibile secundum se autem, non ratione, sed quoniam in seipso habet causam efficiendi visibilem.

107 R. Ergo cuius est visus, id est visibile. visibile autem est color, & quod oratione quidem exprimi potest, nomine autem caret: verum in orationis progressu maxime perspicuum fiet quod dicimus. quippe visibile est color, qui demum est id quod in eo est, quod est per se visibile: per se autem non ratione, sed quoniam in se habet causam cur sit visibile.

Illud igitur, cui attribuitur visus, est visibile. Visibile enim est color, & quod est possibile dici, sed non est dictum. & post apparebit quod dicimus magis. Visibile enim est color. & hoc est visibile per se. & est dicere per se, non secundum intentionem, sed in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile.

B
66 Cum compleuit sermonem vsem de sensibilibus, reuersus est ad sermonem proprium de vnoquoque sensibili, & primo de sensibili visus, & d. Illud autem cui attribuitur visus id est, & manifestum est per se quod sensibile, quod attribuitur visui, proprie est visibile. & visibile est color, & sibi simile ex rebus, quæ videntur in obscuro, quæ non habent nomen congregas in colore, neque etiam in se habent nomen, quod demonstret de eis illud quod est quasi genus, sed non possunt exponi nisi sermone composito. ver. gra. quod dicamus quod sunt ea, quæ videntur in obscuro, & non videntur in luce: ut conchæ. Deinde dicit. & post apparebit, &c. id est & nos declarauimus modum post, secundum quem dicitur quod color, & ista sunt visibilia, scilicet utrum hæc dicantur æquiuoce, aut secundum prius & posterius. D. d. Visibile enim est color, &c. i. visibile enim in rei veritate est color, aut est illud, quod per se est visibile. Et est dicere per se, non secundum primam intentionem intentionum, de quibus dicitur, illud quod est essentialiter, &

C est modus, in quo predicatum est in substantia subiecti. sed secundum intentionem secundam, & est illud, in quo subiectum est in definitione prædicati. color enim est causa ut res sit visibilis. & per hoc, quod dixit, sed in eo inuenitur causa. intendit secundum quod color est causa, aut in eo inuenitur causa, ut aliquid sit visibile.

Color est per se visibile. I. modo modo dicendi per se, si in primo modo. Idem in cō. seq.

14 Omnis enim color mouens est eius quod secundum actum diaphani: & hæc est ipsius natura. unde quidem non est visibile sine lumine. propter quod de lumine primo dicendum est. Est igitur aliquid diaphanum.

107 R. Omnis autem color motum est eius quod est actu perlucidum, atque id est ipsius natura. Idcirco non est visibile sine lumine: sed omnis color rei cuiusque in lumine videtur: quoniam ob id, de lumine prius quid sit dicendum est. est ergo aliquid perlucidum.

De Anima

Et quia omnis color est mouens diaphanum in actu. & hoc est natura eius. Et ideo non est visibilis absque luce, sed necessarium est ut unusquisque colorum non sit visibilis nisi in luce. Et ideo dicendum est de luce quid est. Et hoc erit in dicendo quid est diaphanum.

67 Et substantia coloris, & eius essentia, secundum quod est visibilis, est illud, quod mouet diaphanum in actu. D. d. & hoc est natura eius, &c. i. & ista descriptio demonstrat naturam & substantiam eius, secundum quod est visibilis. Et signum, quod color est mouens diaphanum in actu non diaphanum in potentia, est, quia non est visibilis absque luce, per quam diaphanum in potentia fiat diaphanum in actu, & hoc autem demonstrat quod ipse opinatur quod colores existunt in obscuro in actu. Et si lux fiat necessaria in videndo colorem, non est nisi secundum quod facit diaphanum in potentia diaphanum in actu, aut opinatur quod lux est necessaria in videre, secundum quod colores existunt in obscuro in potentia: & secundum quod diaphanum potentia indiget etiam in recipiendo colorem, ut sit diaphanum in actu. Et Auempace dubitauit in hac descriptione diaphani, & d. quod non est necesse ut diaphanum in quantum mouetur a colore, sit diaphanum in actu: quoniam diaphaneitas eius in actu est illuminatio eius: & eius illuminatio est aliquis color. Color enim nihil est, nisi admixtio corporis lucidi cum corpore diaphano: ut declaratum est in lib. de Sensu & sensato. Et omne recipiens aliquid non recipit ipsum nisi in modo, secundum quem caret illo. Et hoc coegit eum ad exponendum hunc sermonem alio modo ab eo, quod dixerunt expositores, & dixit, & dicere quod color mouet diaphanum in actu. i. mouet diaphanum de potentia ad actum, non quod mouet diaphanum, secundum quod est diaphanum. Lux autem necessaria est in videre: quia colores in obscuro sunt in potentia: & ipsa facit eos in actu, ut moueant diaphanum, secundum quod diaphanum caret luce, aut illo, quod fit a luce, scilicet colore. & ista expositio est valde difficilis, secundum quod sonant eius verba.

Digressio, & queritur quid lux necessaria sit colori.

Auēpace rñsio. * coloris.

Quod recipiens aliquid non recipit, nisi in quantum caret eo, quod recipitur. Idē. 3. & Aia. c. 4.

Alex. op. 10.

Lux, & eo dicitur. vide aliam diāam. 7. in cō. 72.

Alexan. enim dat rationem, quod diaphanum in actu mouetur a colore ex hoc, quod apparet. Aer enim videtur multoties coloratus colore, quem videmus mediante aere: ut parietes, & terra colorantur per colorem plantarum apud transitum nubium super eas. Si igitur aer non coloraretur per colorem illarum plantarum, non colorarentur parietes, & terra. Et manifestum est quod color, licet fiat a corpore lucido, tamen differt ab eo definitione, & essentia. color enim ut dicitur est ultimum diaphani terminati. lux autem est complementum diaphani non terminati. Vnde manifestum est quod non de necessitate illud, quod mouetur a colore debet esse non lucidum: sed de necessitate debet esse non coloratum. Nihil enim recipit. se, aut est causa alicuius in recipiendo ipsum & ista est propositio manifesta per se. & Arist. ea multotiens videtur, indifferenter: siue mouere necesse, & recipere fuerint spiritualia, sicut aer recipit colorem: aut materialia, sicut corpus admixtum ex lucido, & diaphano obscuro recipit colorem. Et, cum fuerit possibile quod diaphanum in actu moueat a colore,

E

F

Nihil recipit se, aut est causa alicuius in recipiendo ipsum. ista propositio est manifesta, & Arist. ea multotiens videtur receptioe materialium, quod in recipiendi spiritualia videtur hoc cō. 4. & 5. de Aia.

A necesse est vt hoc sit ei, aut essentialiter, aut accidentaliter. s. aut fm q est diaphanum in actu, aut fm q est diaphanum tantum : sed contingit ei vt. non moueatur a coloribus, nisi essendo diaphanum in actu. hoc enim est fm q est diaphanum. & ista est opinio Auempace. Sed manifestum est per se, q lux necessaria est in essendo colores visibiles: & hoc aut erit, quia dat coloribus formam, & habitum, quo agunt in diaphano : aut quia dat diaphano formam, qua recipit motum a coloribus: aut vtrunq. Et est manifestum quod quando considerauerimus quod dixit Arist. in principio istius sermonis, & posuerimus ipsam propositionem quasi manifestam p se, tunc necesse erit vt lux non sit necessaria in essendo colores mouentes diaphanum, nisi secundum quod dat diaphano formam aliquam, qua recipit motum a colore, s. illuminationem. Arist. enim posuit principium quod color est visibilis per se, & quod simile est dicere colorem visibile, & hominem risibilem. s. de genere propositionis essentialis, in qua subij-

B ctum est causa pradicat. non pradicatum causa subiecti : vt cum dicitur homo est rationalis. & hoc intendebat: cum dixit, sed fm quod in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile, secundum q exposuimus. Et hoc concessio manifestum est quod impossibile est dicere quod lux est illud; quod largitur colori habitum, & formam, qua fit visibilis, quoniam, si ita esset, tunc comparatio visionis ad colorem esset accidentalis, & secunda non prima, s. mediate isto habitu. visio enim manifestum est q est aliquid posterius visibili: & quod eius proportio ad colorem non est sicut proportio rationalis ad hominem. Manifestum est igitur q proportio eius est sicut proportio risibilis ad hominem: & sicut color secundum q est color est visibilis, non mediante alia forma sibi contingente. Et, cum ita sit, lux non est necessaria in essendo colorem mouentem in actu, nisi secundum quod dat subiecto sibi proprio receptionem motusa se. & Arist. videtur quod non posuit hoc, quod posuit, nisi intendendo dissolutionem istius questionis. Et secundum hoc intelligendus est sermo eius, quod colores mouent visum in obscuro in potentia. lux enim est illud, quod facit eos motuius in actu. vnde assimilatur lucem intelligentie agenti, & colores phantasmatibus. Quod enim inducitur secundum exemplum, & large, non est simile ei, quod inducitur secundum demonstrationem. de exemplo autem non intenditur nisi manifestatio, non verificatio. Et non potest aliquis dicere quod color non inuenitur in actu, nisi luce presente. Color enim est vltimum diaphani terminati. Lux autem non est vltimum diaphani terminati. & ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo visibile, vt determinauimus. Reuertamur igitur & dicamus q, cum declarauit q color, secundum q est visibilis, mouet diaphanum in actu : & q est ista natura eius propter hoc q est visibilis per se: & quod impossibile est vt visio sit sine luce, reuersus est ad narrandum illud, quod consideratum est de istis rebus prius, & dixit sed necessarium est vt vnusquisq; colorum, &c: id est sed quia vnusquisq; colorum non est visibilis nisi in luce, dicendum est prius de luce. lux enim est vnum eorum, quibus completur visio. D. d.

Opus com-
mentatio-
ris.

*a. l. cōser-
uauerim*

In ppōne
primi mo-
di dicēdū
sepēdicatū
ē cā subie-
cti, cōtra
in ppōne
sed: modi
Imposse ē
q lux largi-
at colo-
ri habitū,
& formā.

Color ē vi-
sibilis nō
mediante
alia forma
sibi cōtin-
gente.

Remouet
obiecōes
contra se.
De exēplo
h requirit
nisi mani-
festatio, h
verificatio
Vide. i. pri-
orū sect. 2.
3. & 1. po-
ste. l. 8 q.

De Anima

& hoc erit in dicendo quid est diaphanum, id est & hoc complebitur nobis in dicendo prius quid est diaphanum. **D**

¶ Diaphanum autem dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, ut simpliciter est dicere, sed propter extraneum colorem. huiusmodi autem est aer & aqua, & multa solidorum. non. n. scilicet quod aqua neque scilicet quod aer, diaphanum est: sed quoniam est natura eadem in his utrisque & in perpetuo superius corpore.

107 H. *Id autem appello perlucidum, quod est quidem invisibile, sed ut uno verbo dicam, non per se, sed propter alienum colorem visibile. cuiusmodi sunt aer & aqua & complura solidorum. non enim quatenus aqua, nec quatenus aer, perlucidum est: sed quia eadem inest natura in utroque eorum, & in aeterno illo supero corpore.*

Et Diaphanum est illud, quod est visibile, sed non visibile per se, & simpliciter, sed propter colorem extranei. Et in tali dispositione inueniemus aerem, & aquam, & plura corpora coelestia. non enim secundum quod aer est aer, neque secundum quod aqua est aqua, sunt diaphana. sed propter naturam eandem existentem in his duobus & in corpore aeterno altissimo. **E**

68 Cum narrauit quod oportet prius considerare de natura diaphani, incipit describere ipsam, & dixit. Et Diaphanum est illud, quod est visibile, &c. **1.** Et Diaphanum est illud, quod non est visibile per se, scilicet per colorem naturalem existentem in eo: sed illud, quod est visibile per accedens, id est per colorem extraneum. Et hoc, quod dixit, manifestum est. & ideo innatum est recipere colores, cum nullum proprium habeat in se. **D.** d. non enim scilicet quod aer est aer, &c. **i.** & quia diaphaneitas non est in sola aqua, neque in solo aere, sed etiam in corpore coelesti, fuit necesse ut diaphaneitas non sit in aliquo eorum, secundum illud quod est. **v. g.** scilicet quod aqua est aqua, aut coelum coelum, sed scilicet naturam communem, existentem in omnibus: licet non habeat nomen, & hoc, quod dixit, manifestum est. **F**

• Lumen autem est huiusmodi actus diaphani, secundum quod est diaphanum: potentia autem in quo haec est & tenebra, lumen autem ut color est diaphani, secundum quod actu diaphanum ab igne aut huiusmodi, ut quod sursum corpus: & enim huic aliquid fuit unum & idem quid quidem igitur diaphanum, & quid lumen, dictum est: quia neque ignis est, neque omnino corpus, neque defluxus corporis nullius: esset enim utique aliquod corpus, & sic, sed ignis aut huiusmodi alicuius praesentia in diaphano: neque. n. possibile est duo corpora in eodem esse.

107 H. *Lumen vero est eius actus, nempe perlucidi quatenus perlucidum est: in quo ante hoc inest potentia, in eodem tenebra etiam insunt: Lumen autem*

A autem veluti color est perlucidi, quando actu fit perlucidum ab igne aut eius generis aliquo, cuiusmodi est superum corpus. Quid igitur sit perlucidum & quid lumen diximus: nimirum quod nec ignis est, nec omnino corpus, neq. effluxio corporis ullius, (esset enim vel sic corpus ali quod) sed ignis aut alicuius eiusmodi presentia in perlucido. neq. enim duo corpora simul in eodem esse possunt.

Lux autem est actus diaphani, secundum qd est diaphanum. In potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. Et lux est quasi color diaphani, cum fuerit diaphanum secundum perfectio nem ab igne, & similibus, vt corpus superius. in hoc enim existit illud idem. Iam igitur dictum est quid est diaphanum, & quid est lux, & quod non est ignis, neq. corpus omnino, neq. aliquid currens a corpore omnino. quoniam, si ita esset, tunc secundum hunc modum esset aliquod corpus, sed est presentia ignis, aut simile in diaphano, impossibile enim est vt duo corpora sint in eodē loco.

Cum declarauit naturam diaphani, quod est de luce quasi materia de forma, incipit definire lucem quod est, & d. Lux autem est actus diaphani, & c. i. substantia autem lucis est perfectio diaphani, secundum quod est diaphanum: aut perfectio istius naturae communis corporibus. Et hoc, quod dixit, in potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. i. corpus autem diaphanum in potentia est illud, in quo inuenitur ista. natura communis cum obscuritate. D. d. Et lux est quasi color diaphani, & c. i. & lux in diaphano non terminato est quasi color in diaphano terminato: cum diaphanum fuerit, diaphanum i actu a corpore lucido naturae: vt ignis: & filia de corporibus altissimis lucidis. D. d. in hoc enim etiam & c. i. natura enim diaphaneitatis existens in corpore coelesti semper associatur illi, quod facit eam dispositionem in actu, & ideo nunquam inuenitur coelum diaphanum in potentia, sicut ea, quae sunt inferius, cum quandoq. sit lucidum praesens, & qnq. non. ista autem natura coelestis semper est illuminata. Et ex hoc declaratur etiam qd colores non acquirunt habitum a luce. lux enim non est nisi habitus corporis diaphani.

Ne coelestis semper est illuminata. Idem i. 26. 74.

Videtur autem lumen contrarium esse tenebris: est autem tenebra priuatio huius habitus ex diaphano, quare palam qd huius praesentia lumen est, & non recte Empedocles neq. si alius aliquis sic dixit, quod feratur & extendatur lumen in medio terrae & continentis, nos autem lateat, hoc enim est & extra eam quae in ratione veritatem, & extra ea quae videmus in paruo enim spatio lateret nos, ab oriente aut in occidentem latere, magna multum est quaestio.

Videtur etiam lumen esse contrarium tenebris. sunt vero tenebra priuatio talis habitus a perlucido. Itaq. perspicuum est eius praesentiam esse

De Anima

*esse lumen. neq; recte Empedocles aut si quis alius perinde locutus est
ac si lumen feratur, ac demum extendatur inter terram et cælum am-
biens, nos uero lateat. hoc enim est præter ueritatem qua in ratione posi-
ta est, & præter ea qua apparent. in paruo namq; intervallo forte nos
lateret. latere uero ab ortu ad occasum, magnum admodum po-
stulatum est.*

Et existimatur q; lux sit contrarium obscuritati. & obscuritas
est priuatio habitus à diaphano: declaratur igitur ex hoc q; lux est
præsentia istius intentionis. Et non uere dixit Empedocles neque
alius, si aliquis dixit sicut ipse dixit, quòd lux transfertur, & va-
dit in tempore inter terram, & circumferentiam. sed imperceptibi-
lia à nobis. Iste enim sermo est extra uerum, & extra apparentiã.
possibile est. n. hoc non percipi in breui spatio. sed non percipi de
oriante ad occidentem magna est differentia ualde.

70 Cùm declarauit q; lux est perfectio corporis diaphani, fm q; est diapha-
num, incepit declarare modum, per quem certificabitur q; lux nō est cor-
pus, sed est dispositio, & habitus in corpore diaphano, & dixit. Et existi-
ma- tur q; lux est contrarium obscuritatis, &c. & uidetur q; lux sit opposita ob-
scuritati fm priuatione, & habitum. D. d. declaratur igitur ex hoc q; lux
est præsentia istius intentionis. i. declaratur igitur ex hoc, q; obscuritas est
priuatio lucis in diaphano, q; lux non est corpus, sed est præsentia inten-
tionis in diaphano: cuius priuatio dicitur obscuritas apud præsentiam cor-
poris luminosi. Et hoc, quod dixit manifestum est. qm̄ subiectum ob-
scuritatis, & lucis est corpus, & est diaphanum: & lux est forma, & habitus
istius corporis. & si esset corpus tū corpus penetraret corp⁹. D. d. & nō ue-
re dixit Empe. & ci. & nihil dixit Emp. cum dixit q; lux est corpus, & q; pri-
mo transfertur, & uadit inter terram, & circumferentiam, deinde transfer-
ad terram, sed sensus non percipit propter uelocitatem motus. D. d. Iste
enim sermo est extra uerum, &c. & iste sermo, s. Empe. est extra rationē.
possibile enim est hoc non sentiri in breui spatio, sed in maximo spatio. L.
ex oriente in occidentem est maxime recedere à ratione.

• Est autem coloris susceptiuum, quod sine colore soni autem ab-
sonum. sine colore autem diaphanum, & inuisibile, autem q; uix
uidetur, ut uidetur quòd tenebrosum est: huiusmodi autem dia-
phanum quidem est: sed non cum sit actu diaphanum sed cum po-
tentia. eadem enim natura quandoq; quidem in tenebra: quandoq;
autem lumen est.

10 PH. Est autem coloris quidem receptiuum quod colore uacat, soni autem
quod sono. uacat autem colore, perlucidum, & inuisibile, & quod uix
cernitur: cuiusmodi uidetur esse tenebrosum: tale autem perlucidū est

-non

A non tamen quando actu, sed quando potentia est perlucidum: eadem. n. natura modo est tenebra, modo lumen.

Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem: & recipiens vocem est illud, quod non habet vocem. Quod autem non habet colorem est diaphanum, non visibile, aut illud, quod videtur, secundum quod existimatur de obscuro. & quod est tale, est diaphanum: sed non quando in perfectione fuerit diaphanum, sed in potentia. eadem enim natura forte erit obscuritas, & forte lux.

71 Cum narrauit quod color est mouens diaphanum, scilicet quod est diaphanum in actu, incepit dare causam in hoc, &c. d. Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem, &c. i. & color est mouens diaphanum: quia recipiens colorem debet carere colore: & quod caret colore, est diaphanum non visibile per se, sed, si dicitur visibile, erit sicut dicitur quod obscurum est visibile, i. est innatum videri, cum diaphanum sit obscurum, quando lux

B non fuerit presens. & hoc intēdebat cū. d. aut illud, quod vñ sicut existimat de obscuro. i. aut illud, quod est visibile, scilicet quod dñ quod obscurum est visibile. D. d. & quod est tale, est diaphanum, &c. i. & diaphanum quod nō est visibile per se, non est diaphanum, quod perficitur per lucem, sed diaphanum, quod est in potentia lucidum. D. d. eadem enim natura, &c. i. & diaphanum inuenitur scilicet has duas dispositiones: quia natura recipiens diaphaneitatem in quibusdam rebus, recipit vtrumque, quandoque enim inuenitur obscura, & quāque diaphana. Et dixit forte, quia hoc non æqualiter accidit in ista natura, sed tantum in diaphanis generabilibus, & corruptibilibus. Natura autem celestis nunquā recipit obscuritatem: nisi hoc, quod existimatur de Luna in eclipsi, & apud diuersitatem situm eius a Sole: si concesserimus quod natura Lunæ sit ex naturis diaphanis, non ex naturis luminosis. & forte Luna est composita ex istis duabus naturis.

Docum.
Nā celestis nunquā recipit obscuritatem.
Idē ē. cō. 69. vide p hoc. 2. Cg. 49.

C Non omnia autem visibilia sunt in lumine: sed solum vniuscuiusque proprius color. quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebra autem faciunt sensum, vt quæ ignea videntur & lucientia: non autem nominata sunt vno nomine, vt quercus putride, cornu, capita piscium & squamæ & oculi: sed nullius horum videtur proprius color: propter quā autē causam hæc videntur alia ratio.

107M. Neque vero omnia cerni possunt in lumine, sed suis cuiusque duntaxat color. sunt enim nonnulla quæ in lumine quidem non cernuntur, in tenebris autem faciunt sensum, veluti quæ ignea apparent, atque splendent: vacant autem uno nomine, ut fungus, ut cornu, ut piscium capita & squamæ, & oculi. verum nullius horum color cernitur suus. causa autem quam obrem cernantur ad aliam pertinet disputationem.

Et

De Anima

Et nō oīa videntur in luce, sed ex quolibet color tantum proprius. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, sed in obscuritate faciunt sensum, verbi gratia ea, quæ videntur ignea, & splēdescere. & ista non habent vnum nomen, verbi gratia concha, & eornu, & capita quorundam piscium, & squammæ, & oculi. sed color proprius non videtur in aliquo eorum. Quare autem ista videntur, indiget alio sermone.

72. Contradictio istis verbis, vī quā primo d. q. color cuiuslibet visibilis vī in luce, & post subdit, & idiferenter, si illud visibile vī in obscuro siue nō. mō si vī in luce tñ quō ergo ē pōtē in obscuro. Vide contra. Zim.

Lux est visibilis p se color autē ē visibilis mediante luce. oppositū vī dicere i cō. 47. vbi d. q. color ē visibilis si mediante alia fota sibi cōtingente. Vide con. Zim.

Cū prædixit q visibilium quoddam est color, & quoddam non color, & est illud, quod non habet nomen commune, & q proprium est color, q non videatur nisi in luce, incepit dicere q dispositio illorum aliorum visibilium est e contrario colori, i. q videntur in obscuro, & non in luce. Et d. Et non omnia videntur in luce, & c. i. & non omne visibile videtur in luce, sed tantum hoc est verum, quod color proprius cuiuslibet visibilis videtur in luce, & indifferenter, siue illud visibile videatur in obscuro, siue non. D. d. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, & c. E. id est & diximus q non est necesse vt omne visibile videatur in luce: quia sunt quædam, quæ videntur in obscuro, & non in luce, vt plura animalia, & conchæ, & cornu, & alia. & omnia ista non habent idem nomen. D. d. sed color proprius non videtur, & c. id est, sed, licet ista sentiantur in obscuro, tamen color proprius vniuscuiusq; eorū non sentitur tunc, sed apud præsentiam lucis tantum: & ideo nō potest aliquis dicere, q aliquis color videtur in obscuro. D. d. Quare autem videntur ista, & c. i. causa autem, propter quam ista videntur in obscuro, & non in luce dicenda est in alio loco. Et videtur q ista videntur in nocte, & in die, quia in eis est parum de natura lucidi. laret enim veniente luce propter paucitatem eius, sicut hoc accidit in lucibus paruis cum fortibus. & ideo stellæ non apparent in die. Et natura coloris est alia à natura lucis, & lucidi. lux enim est visibilis per se, color autem est visibilis mediante luce.

Documt. Propter qd aliqua vnt sold i nocte.

Nunc autem in tantum manifestum sit, quoniam quod quidē F in lumine videtur color est. vnde non videtur sine lumine: hoc. n. erat ipsi colori esse, motiuum esse secundum actum diaphani. act⁹ autem diaphani lumen est. Signum autem huius manifestum: si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum, non videtur. sed color quidem mouet diaphanum puta aerem. ab hoc autē iam continuo existente, mouetur quod sensitiuum est.

Nunc hoc tantum constat, colorem id esse quod in lumine cernitur: quamobrem sine lumine non cernitur: hoc enim erat ipsi esse colori, motiuo esse eius quod est actu perlucidum: actus autem perlucidi lumen est: cuius euident indicium est, nam si quis rem colore præditam apponat visui, non videbit: sed color quidem mouet perlucidum, verbi causa aerem: ab eo autem ut pote continuo, mouetur sensus instrumentum.

10 PR.

In

A In hoc loco autem tantum apparet, scilicet quod omne visum in luce est color, & similiter non videtur sine luce. hoc enim etiam est illud, quod fuit in colore, qui est scilicet: quod est illud, quod mouet diaphanum in actu, & perfectio diaphani est lux. Et signum eius manifestum est. quoniam, si posueris aliquid habens colorem super ipsum visum, non videbitur. sed color mouet diaphanum: sicut aer, cum continuatur, mouetur sensus ab eo.

73 Cum declarauit quid est visibile, scilicet color, & quid est diaphanum, & lux, incepit dicere summam eorum, quae declarauit, & d. In hoc autem loco hoc tantum, &c. & hoc, quod dixit, manifestum est, scilicet duae propositiones. quatum una est quod omne quod videtur in luce, est color. secunda est, e contrario, scilicet quod omnis color videtur in luce. illa enim, quae apparent in obscuro, manifestum est quod non videntur nisi colorem proprium. D. d. hoc enim etiam est illud, & c. i. hoc enim etiam est illud, quod induxit nos

illa, q vñr
i obscuro
nō vñr & i
colorē p-
priū. Idē i
cō. 72.

Docuisti.
Lux largit
diaphano
pparatio-
nē vt mo-
ueat a co-
loribus, si
aut largit
coloribus
habitū
Idē i 67.
ac. 69. cō.
Idē infra
cō. 74.

B ad dicendum cognitionem substantiae coloris, scilicet quod est visibile, quod est illud quod mouet diaphanum in actu. Et intendit per hoc quod ista definitio non declarat esse coloris, nisi scilicet quod apparuit nobis quod impossibile est ut color videatur sine luce, & quod lux intrat visionem, scilicet quod largitur diaphano preparationem ut moueatur a coloribus, non quod largiatur coloribus habitum. & hoc declaratum fuit prius. D. d. & perfectio diaphani est lux, & c. i. & lux est actus diaphani tantum. Et signum eius, quod lux non habet esse absque diaphano, est quia, si positum fuerit aliquid coloratum super ipsum visum, non comprehenditur: tunc enim non erit lux inter colorem & visum quia non est illic diaphanum. cum igitur diaphanum auferatur, auferetur lux: & cum lux erit, erit diaphanum. D. d. sed color mouet diaphanum, & c. i. sed propter hoc, quod diximus, quod cum color fuerit positus super visum non videtur, fuit necesse ut visio coloris non compleatur, nisi color moueat diaphanum, quod est medium inter ipsum & videns, & medium moueat per suam continuationem cum vidente videntem, ut aer, quoniam, cum copulatur cum vidente, mouetur a colore, quoniam illuminatur, deinde ipse mouet visum.

C Non enim bene hoc dicit Democritus qui opinatur, si esset vacuum quod medium, prospici utique certe, & si formica esset in caelo. hoc enim impossibile, patiente enim aliquid sensitivo sit ipsum videre. ab ipso igitur qui videtur colore, impossibile est. relinquitur autem, quod a medio. quare necesse est aliquid esse medium. vacuo autem facto non aliquid certe, sed omnino nihil videbitur. propter quam quidem igitur causam colorem necesse est in lumine videri, dictum est, ignis autem in vtrisque videtur, & in tenebra, & in lumine. & hoc ex necessitate. diaphanum enim ab hoc lucidum fit.

P. H. Enimvero non recte hoc dicit Democritus, putans si aeris interualum fiat vacuum, cerni posse exquise si vel formica in caelo fuerit: nam hoc fieri nequit. visio enim fit sensitivo aliquid patiente. ut igitur ab ipso co-

De Anima

so colore qui cernitur, fieri non potest: restat ergo ut ab intermedio: **D** quamoprem necesse est aliquid esse intermedium. quod si vacuum fiat non modo non exquisitè, sed prorsus nihil videbitur. causa igitur cur necesse sit colorè in lumine uideri dicta est. ignis autem in utroq; cernitur, & in tenebris, & in lumine: idq; necessario, nam perlucidum ab eo fit perlucidum.

Democritus igitur non vere dixit in hoc, q̄ existimauit quòd si medium esset vacuum, tunc visio esset magis vera, etiam si formica esset in cœlo. Hoc enim impossibile est, visus enim non fit, nisi quando sensus patitur aliqua passione. sed impossibile est vt visus patiatur à colore: remanet igitur vt patiatur à medio. vnde necesse est vt aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum, non tãtum visio non erit vera, sed nihil omnino videbitur. Iam igitur dicta est causa, propter quam color necesse est vt non videatur, nisi **E** in luce. Ignis autem videtur i vtroq; s. in obscuro, & in luce & hoc necesse est. diaphanum enim per hoc est diaphanum.

- 74 Cùm declarauit q̄ actio visus non perficitur, nisi per diaphanum medium, per signum q̄ si color fuerit positus super visum non videtur: & èt, quia visus non perficitur nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi in diaphano medio, incepit reprehendere Democritum, dicentem q̄, si visus esset in vacuo, tunc esset magis vera. Et d. Democritus, &c. i. & cùm declaratum est q̄ visio non fit nisi per medium, non recte opinabatur Democritus quòd, si visio esset mediante vacuo, tunc esset magis vera. D. d. Hoc enim impossibile est, &c. i. hoc enim, quod dixit, q̄ visio magis perfecta erit in vacuo, impossibile est. Et signum eius est, quod iam declaratum est q̄ visus, secundum quòd est virtus sensibilis, mouetur, & patitur à **F** colore, & color mouet ipsum. Et impossibile est vt visus patiatur, & moueatur à colore, si corpus coloratum fuerit extra visum, nisi ita q̄ illud coloratum prius moueat medium fm tactum, & medium moueat visum. & si vacuum esset inter visum & visibile, tunc non possèt mouere visum. omnis enim habitus existens in corpore non agit nisi secundum tactum. Si igit vltimū motū non tãgita motore, necesse est vt inter ea sit mediū, quod reddat passionem: & illud medium erit tactum, & tangens, primum autem erit tangens non tactum, & motum postremum tactum non tangens. vnde necesse est vt visibile patiatur à medio, non à vacuo, sicut existimauit Democritus. Et hæc est demonstratio, q̄ visio impossibile est vt fiat per vacuum, non q̄ visus impossibile est vt fiat nisi per medium. Potest enim aliquis dicere quòd, si necessitas ad essendum medium esset propter sensatum esse distinctum à sentiente, tunc necesse esset vt, cum sensatum tangeret visum, quòd sentiret ipsum. sed non est ita. & ideo non intendit Arist. per hunc sermonem quòd visus indiget medio necessario, sed declarare

Imposse è
vt visus pa
riat, ex mo
uente a co
lore, si cor
pus colo
ratū lue
rit extra vi
sum: nisi
illud colo
ratū prius
moueat
medium
fm tactū.
& mediū
moueat
visum. idē
7. cō. 7. p.
idē. 7. p.
cō. 12.

Red declarare quòd, cum sensibilia fuerint distincta ab eo, impossibile erit ut sit per vacuum: ut existimauit Democr. Et est sustentatus super hoc, quod sensus indigent medio necessario. Quia sensibilia, cum fuerint posita super eos, non sentient: & quod visus etiam non erit nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi per medium. D. d. Iam igitur dicta est causa, &c. i. & cum declaratum est quod, visus necessario indiget medio, declarata est per hoc causa, propter quam color non videtur nisi in luce, & est quia non videtur nisi per medium. Et hoc demonstrat quod ipse non opinatur quod causa in essendo lucem in visione est ut faciat colores, in actu: sicut quidam opinati sunt. Deinde dicit. Ignis autem videtur in utroque, &c. id est, & ignis videtur in obscuro, & luce: quia congregatum est in ea utrumque, scilicet, quia facit medium diaphanum in actu, secundum quod est lucidum, & mouet ipsum, secundum quod est color in corpore.

Eadem autem ratio est de sono & de odore: nihil enim ipsorum tangens sensitium sensum facit: sed ab odore quidem & sono media mouentur, ab hoc autem sensitium utrumque cum autem super ipsum sensitium aliquis apponit odorans aut sonans, neque unum sensum faciet. De tactu autem & gustu habet se similiter, non autem yz: propter quam autem causam, posterius erit manifestum.

107H.

Eadem de sono & odore ratio est: nihil enim eorum tangendo sensitium, efficit sensum: sed ab odore quidem et sono mouetur intermedium, ab eo autem instrumentum utrumque, si autem aliquis ipsi instrumentum rem appropinquauerit olentem aut sonantem, nullum sensum faciet: De tactu etiam & gustu pari quidem modo res habet, sed non apparet: causa autem post declarabitur.

Et iste sermo idem est de voce etiam, & de odore. nullum enim eorum, si tetigerit suum sensum, facit sentire. sed medium mouetur ab odore, & a voce, & ab isto mouetur utrumque sensuum. si igitur tu posueris super ipsum sensum aliquid habens vocem, aut habens odorem, non faciunt omnino sentire. Et similiter est de tactu & gustu, sed hoc non apparet: & post declarabimus eam in hoc.

75

Cum declarauit quod sensus visus non fit nisi per medium, incipit dicere etiam quod per istam eandem declarationem tres sensus necessario indigent medio. & sermo eius est manifestus. Et per hoc, quod dixit, & similiter est de tactu, & gustu, intendit & opinio nostra in sensu tactus, & gustus in hoc, quod indigent medio, est sicut opinio nostra in alijs sensibus: licet illi duo sensus videantur sentire, cum sua sensibilia fuerint posita super eos. & ideo non ita manifeste videntur indigere medio, sicut illa tria alia. Deinde. d. & post declarabimus causam in hoc, i. causam, propter quam sensus tactus, & gustus sentiunt sensibilia posita super ipsa: & non est sic de tribus sensibus alijs.

De Anim. cum co. Auer.

M

Medium

De Anima

Medium autem, sono quidem, aer est, odori autem, in nomen
 tum ē. Communis enim quēdam passio est ab aere & aqua, sicut
 diaphanum colori, sic & habenti odorem quod est in vtrisque his.
 Videtur enim animalium aquatica habere odoris sensum, sed ho-
 mo quidem & pedibus ambulantium quęcunque respirant, im-
 possibilia sunt odorare, nisi respirantia, causa autem & de his po-
 sterius dicitur.

SOPH. *Intermedium autem sonorum quidem, est aer: odori autem uacat.
 nomine. nam in aere & in aqua communis est quadam affectio, ut res
 perlucida colori, sic colore prędito, id quod in utrisq; his inest: nam &
 aquatilia animalia habere sensum odoris videntur: sed homo quidē &
 inter pedestria quę spirant, nisi spiritum trahant, olfacere nequeunt:
 quorum etiam causam post reddemus.*

Et medium in voce est aer, in odore autem non habet nomen.
 est enim aliqua passio communis in aere, & in aqua, est & in odo-
 ratu quasi diaphaneitas in colore, & propter hoc inuenitur ex v-
 troq;. Animalia enim habitantia in aqua habent sensum odoratus.
 sed homo, & omnia animalia ambulancia anhelantia nō possunt
 odorare sine anhelitu. Et post dicitur causa in istis rebus.

76 Dicitur mediu in voce est aer, non aqua: quia animalia, quę sunt in
 aqua, non sentiunt, ut mihi videtur, nisi per voces cadentes in aere ex aq.
 apparet enim qd vox non fit ex percussione corporum in aqua, e contra-
 rio de odore. D. d. in odore autem non habet nomen. i. natura autem re-
 cipiens odorem. s. quę est in medio, non habet nomen, sicut habet natu-
 ra, quę recipit colorem in aqua, & in aere, hoc nomē diaphanum. D. d.
 est enim aliqua passio cōis, & c. i. apparet enim ex hoc qd, receptio odoris
 non est aeris s. qd est aer, neq; aqua s. qd est aqua, sed aliquam passionē
 esse in natura cōi eis. & illa natura innata est recipere odores extraneos. &
 hoc erit ut nō habeat in se odorem omnino, quemadmodum diaphanū
 est natura, quę recipit colores extraneos, s. qd non habet colorem pro-
 prium. Et hoc demonstrat qd ipse non opinatur qd odor sit corpus disio-
 lutum in aere ab odorabili, sed est qualitas aliqua, per quam illa natura in-
 nata est perfici: sed odor non perficitur per illam, quemadmodum dia-
 phanum per colorem, sed color non per diaphanum. Et sicut color ha-
 bet duplex esse: quorum vnum est in diaphano non terminato, & est il-
 lud, in quo est extraneum: & aliud in diaphano terminato, & est esse eius
 naturale: sic odor habet similia hęc duo esse. s. esse in humido saporabili,
 & est esse naturale: & esse in humido non saporabili, & est esse extraneum.
 Et post declarabimus hoc, cū locuti fuerimus de hoc sensu. D. d. & p. p.
 hoc inuenitur ex vtroq;, i. p. p. hanc naturam cōem inuenitur odor ex v-
 troq; elemento, s. aqua, & aere. Animalia enim aquatica habent sensum
 odoratus,

Documē-
 tum.
 Ari. nō o-
 pinatur qd
 odor sit
 corpus dis-
 solutū in
 aere ab o-
 dorabili.
 1d ē q. cō.
 97. & 101.

† Color ha-
 bet duplex
 esse, vnu est
 nāle. & a-
 aliud extra-
 neū. 1d ē q.
 co. 97. 111

A odoratus, & non est dubium, quin hoc fiat mediante aqua. D. d. sed homo, & omnia animalia ambulancia, &c. & intendebat per hoc declarare quod pilices odorant absque anhelitu. & hoc non est impossibile, sicut odorant plura animalia habitantia in aere, non anhelantia sine anhelitu. Deinde dicit. Et post dicitur causa in hoc. id est quare quaedam animalia odorant per anhelitum, & quaedam non.

De auditu, sono, ac medijs. De ipsa Echo: ac etiam de Voce. Cap. 4.

Nunc autem primum de sono & olfactu determinemus. Est autem duplex sonus: hic quidem enim actu: alius autem potentia. alia enim non dicimus habere sonum, ut spongiam, lanam, & pilos. quaedam autem habent, ut aes: & quaecumque plana & lenia sunt: quoniam possunt sonare: hoc autem est ipsius medij & auditus facere sonum actu.

B *Nunc de sono primum et auditu differamus. Duplex est sonus, unus actu, alter potentia: quaedam enim non habere sonum dicimus, ut spongiam, lanam: quaedam habere, ut aes, & quaecumque solida sunt & lenia, quia possunt sonum edere, id est inter se & auditu actu sonum efficere.*

In hoc autem loco determinemus primo de voce, & de odore. Et dicamus quod vox est duplex. est enim in actu, & est in potentia. sunt enim quaedam, quae non dicuntur facere sonum, ut spongiam, & lana. & quaedam dicuntur habere sonum, ut cuprum, & omne durum. lene enim potest facere sonum. & hic potest facere inter ipsum sonum, & auditum sonum in actu.

17 **C** *Videtur ordinare considerationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non secundum naturam: & ideo praeposuit sermonem de visu alijs sensibus, deinde de auditu, deinde de odoratu. Et sermonis eius in hoc capitulo abbreviatio est. & quaedam habent sonum, ut res durae, & quaedam non, ut molles. & habentium sonum, quaedam dicuntur habere sonum in actu: & quaedam in potentia.*

18 **F**ix autem qui secundum actum sonus, semper alicuius ad aliquid & in aliquo. percussio enim est faciens. unde impossibile est eum sit vnum, facere sonum: alterum enim est verberans, & quod verberatur. Quare sonans ad aliquid sonat, tangit enim aliquid: eum autem ictu tangitur, sonat: ictus autem non fit sine motu. sicut autem diximus, non contingentium ictus, sonus est. nullus enim sonum faciunt pili & si percutiantur: sed aes, & quaecumque lenia & concava sunt: aes quidem quoniam lene est, concava autem ex re percussione faciunt multos ictus post primum, impotentis exire quod motum est.

19 **H** *Fit autem actu sonus semper alicuius ad aliquid & in aliquo: ictus enim*

Art. ordinauit considerationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non secundum naturam. Idem. c. 101.

M ij enim

De Anima

enim est qui efficit: itaq. fieri non potest, ut si unum fit, sonus fiat: aliud
enim est quod uerberat, aliud quod uerberatur. quare id quod sonat ad
aliquid sonat: ictus autem non fit sine latrone. uerum ut diximus nō quo
rumuis ictus, sonus est: nullum enim sonum edit lana si percutiatur, sed
as, & quaecumq. lenia & concava sunt, as quidem quia leue est: conca
ua autem refractione multos post primum ictus efficiunt, dum quod
motum est exire non potest.

a. l. siue ea
percutiat si
ue percu
tatur.

Et sonus in actu semper fit per aliquid & apud aliquid, & in ali
quo. percussio enim est illud, quod agit. Et ideo impossibile est qd
fiat sonus ab aliquo vno. percutiens enim est aliquid, & percussū
est aliud. vnde necesse est, vt faciens sonum non faciat sonum, nisi
apud aliquid. & percussio non fit sine motu, & translatione. Et si
cut diximus, sonus non est percussio cuiusq. corporis. sicut velle
ra lanæ, cum fricantur, non faciunt sonum omnino: sed cuprum,
& omne lene concauum. cuprum autem, quia est lene: corpora au
tem concava, quia per reflexionem faciūt plures percussiones post
primam propter prohibitionem exitus.

78 Et intendit per aliquid, percutiens: & apud aliquid, percussū: & per in
aliquo medium, scilicet aerem, & aquam. & quod dicit in hoc capitulo, manife
stum est. Et abbreviatio eius est qd sonus fit à percutiente, & à percussio, &
ab aliquo, in quo percussio cadit. percussio enim est actio: ergo habet a
gens, scilicet percutiens, & materiam, scilicet percussū. Et, quia percussio est motus
localis, non fit nisi in aqua & aere. qm impossibile est vt fit in vacuo: vt
declaratum est in sermonibus vniuersalibus. Percussū autem, ex quo fit
sonus, est duobus modis, aut lene durum, sicut cuprum, aut concauum.
Sonus igitur fit à leni propter expulsionem aeris apud percussione à pa
ribus eius æqualiter. & hoc intendebat, cū d. cuprum autem, quia est lene.
qm ita est de sono in hac intentione, sicut de reflexione radiorum. scilicet for
titer apparet in corporibus duris, quia æqualiter existit in eis, qua pro
pter congregatur in eis vna actio: vt homines, qui attrahūt ponderosum,
à corporibus autem concavis propter reflexionem aeris in eis frequentem,
quia non potest exire aer ab eis: & sic expellitur, sicut pila expellitur à pa
riete. & hoc intendebat per reflexionem. Et debes scire qd sonus non fit
in aere, ita quod aer, qui expellitur à percutiente, mouetur per se singula
riter, donec perueniat ad auditum. Sed debes scire quod illud, quod fit in
aere de percussione corporum adinuicem, est simile ei, quod fit in aqua,
quando lapis proicitur in aquam de circulatione, scilicet quia fit in aere apud
percussione figura sphærica, aut prope sphæricam: cuius centrum est
locus percussione per expulsionem aeris ab illo loco æqualiter, aut pro
pe. Et signum eius est, qd possibile est audiri in quolibet puncto aeris, cu
ius remotio à percutiente est eadem: & est remotio naturalis actus, à cu
ius

docum.

Aius remotiori non potest audiri illa vox: & ideo omnis percussio habet sphaeram terminaram. sic est de odore, & de colore, quia mouent aerem ex omnibus partibus secundum istam figuram sphaericam.

Amplius auditur in aere & in aqua, sed minus in aqua, non est autem soni proprius aer neque aqua: sed oportet firmorum fieri percussionem ad inuicem & ad aera. hoc autem fit cum permaneat percussus aer, & non soluitur, unde si velociter & fortiter percutiatur, sonat: oportet enim preoccupare motum ferientis fracturam aeris: sicut si congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter.

101 H. *Præterea & in aere auditur & in aqua, sed minus. Neque uero penes aerem soni potestas est, nec penes aquam: sed oportet solidorum inter se & cum aere consensionem istumque fieri: quod tum contingit, cum percussus aer perstiterit, nec dissipatus fuerit. itaque, si celeriter & uehementer percutiatur, sonum edit: oportet enim ut motus ferientis anticipet dissipationem aeris, non secus ac si quis arena cumulum, aut certe arenam per petuo lapsu precipitantem celeriter duerberet.*

Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. Et aer, non solus sufficit in sono: neque aqua, sed indiget ut percussio sit a corpore solidis in inuicem, aut ad aerem, & hoc erit, quando fuerit aer fixus ad recipiendum percussionem, & non diuidetur. Et ideo, cum aliquid fuerit percussum velociter, & fortiter, faciet sonum, necesse est enim ut motus percutientis antecedit diuisionem aeris, ut homo si percusserit cumulum arenæ.

79 Cum declarauit quod percussio fit per aliquid, apud aliquid, & in aliquo, & declarauit ea, per quæ fit percussio, & secundum quæ, incepit declarare illud, in quo fit percussio, & dixit. Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. i. sed aqua minus reddit vocem fortiter quam aer. D. d. Et aer non est solus sufficiens in sono, & c. i. & aer non sufficit ut fiat sonus absque aliquo percussio: neque aqua et sufficit in hoc: sed indiget ut in aere fiat percussio a corporibus solidis in inuicem, & in ipso aere. D. d. & hoc erit, quando aer fuerit fixus, & c. i. & sonus fit, quando percussio fuerit a solidis corporibus ad inuicem, & in ipsum aerem: & fuerit percussio ipsius aeris per velocem motum, ita quod præcedat motum aeris: & fuerit percutiens habens latitudinem, & quantitatem: quoniam resistet tunc ei aer. cum. n. percutiens, & percussio fuerint talia, continget ut aer videatur quasi fixus, & non diuisus. quando percutiens non fuerit diuisus: & motus eius non fuerit tardus. D. d. Et ideo, cum aliquid fuerit percussum, & c. i. & signum eius, quod sonus non fit, nisi quando motus percutientis fuerit velocior diuisione, est quod, cum aliquid fuerit percussum ex eis, quæ non sunt innata facere sonum fortiter, & velociter, fiet sonus. ut accidit, quando homo percusserit cumulum arenæ fortiter, & velociter.

Ois, percussio habet sphaeram terminaram & sic est de odore, & de colore. cõsistit in ista cõ. 97.

Contradictio hic & c. 76. quia ibi videtur quod medium, in quo fit sonus, est aer tunc, non aqua. & idem habet infra. c. 81. hoc uero cõ. habet oppositum. Vide cõ. 21m.

De Anima

& propter hoc, quod dixit accidit, quia ea, quae sunt velocis motus, faciunt sonum in aere, licet non percutiant aliud, ut motus corrigis in aere.

Echon autem fit cum ab aere vno facto, propter vas determinans & prohibens diffundi, iterum aer repellitur sicut sphaera. videtur autem semper fieri echon, sed non certus: quia accidit in sono sicut & in lumine. etenim lumen semper repercutitur. neque enim fieret penitus lumen sed tenebra, extra solem. sed non sic repercutitur sicut ab aqua, aut aere, aut ab aliquo alio lenium: Quare tenebra facit quia lumen terminamus.

SOPH.

Echo autem fit cum ab aere, qui propter vas, quod eum terminauit friari, prohibuit unus efficitur, retro aer veluti pila pulsus fuerit. videtur autem semper Echo fieri, sed non clara. quandoquidem ut in lumine sic usu venit in sono: etenim semper lumen refringitur: alioquin non fieret, ubique lumen sed tenebra, extra locum à sole illustratum: sed non ita refringitur, ut ab aqua vel aere vel quouis alio lenium, ut umbram efficiat, quia lumen terminamus.

Echo autem fit ex aere, quando fuerit vnus propter vas, à quo continetur, & prohibetur à diuisione, quando aer reuertetur, & expelletur ab eo quasi sphaera. Et forte echo fit semper, sed non manifeste. Accidit enim in sono, sicut accidit in luce. Lux enim semper reflectitur, & si non esset ita, non esset in omni loco, sed obscuritas esset semper extra locum, super quem cadit Sol. sed non reflectitur sicut reflectitur ab aqua, & à cupro, & ab aliis corporibus lenibus ita quod faciat umbram, & est illud, per quod venit lux.

Cum declarauit ea, ex quibus fit sonus, & quomodo fit, incipit declarare quod dicitur accidens soni, quod dicitur echo: & est iteratio soni, conservando suam figuram, ut accidit in domibus non habitatis. Et dicitur Echo autem, & c. i. echo fit ex aere, qui fit vnus. i. terminatus, & inclusus propter illud, à quo continetur, & prohibetur ab exitu. quoniam cum motus eius à primo percutiente perficitur, percutit aer à lateribus eius, à quo continetur: & percutit ipsum secunda percussione sicut primae percussioni, quae fecit sonum: & sic auditur idem sonus iteratusei, quasi respondens primo. Et assimilauit istud sphaerae expulsa, quoniam quoniam sphaera expellitur, contingit in ea motus sicut primo motui: & echo auditur post primum sonum, quasi respondens: quia ista declaratum est quod inter omnes duos motus est quies. Et non est intelligendum ex hoc, quod dixit, fit ab aere, quoniam fuerit vnus, quod fiat ex vno aere, quia est distinctus per motum ab aliis partibus aeris, ut lapis, quoniam proicitur, aut pila: sed oportet intelligere quod intendit per vnum aerem, vnum, quia est terminatum, & contentum à vase. Aer. n. qui est talis, cum in eo contigerit aliqua passio, & motus fortis: contingit tunc à percussione sicut ei, quod contingit à lapide, aut lapidis in aqua, & ille motus non perficitur propter ipsum terminans: quia propter

Ista declaratum est quod inter omnes duos motus est quies. propter hoc videtur de R. ph. r. c. 6. 61. 62. 63. 64. 65. & 66.

A propter penitus scdo à lateribus valis terminatis: & sic cōtingit alia passio
similis primæ, quapropter ille sonus iteratur. Arist. igit. assimilauit aeternam
in hoc motu sphaeræ: quæ, cū prouincit, expellitur mota ab eo, quod occur
rit, qñ motus suus nō plicitur expulsiōi sibi primæ, nō fin q̄ vna pars aeris
est illa, cui accidit scdo ista reflexio, & expulsio. D. d. Et forte echo sem
per fit, sed nō manifeste. & innuit per hoc q̄uo motus sphaeræ fit in aere apud
percussione. Talis. n. motus nō fit in aere à p̄cussione, nisi motu reflex
ionis. Percutiens. n. primo expellit aerē in directo eius ad partem, ad quā
mouet percutiens: & nisi partibus aeris acciderit motus cōuersionis, nō fie
ret iste motus ex oībus partibus rei percussæ æqualiter, aut prope, ita q̄ ex
hoc fieret figura sphaerica, aut prope, cuius cētrū est res p̄cussa & dixit. Et
forte echo fit sem p. i. & forte cā, pp̄ quam fit echo. f. cōuersio, sem est in
sono, sed debiliter. Cū. n. fuerit ita fortis q̄ faciet passionem permanentē
in aere, aliam numero à prima passione, & si sem ei in qualitate, tunc fiet
echo. D. d. sicut accidit in luce. Lux. n. reflectitur, & c. i. & hoc, quod acci
dit in sono, si se est illi, quod accidit luci. Lux. n. habet duas reflexiones, for
tem, & debilem. Fortis enim facit lucē secundā, & est cōuersio, quæ fit à cor
poribusteris: & est si lis reflexioni, q̄ facit in aere sonū scdm, qui est echo.
Scda autē est lux debilis, pp̄ quā vñ res in vmbra: & est si lis cōuersioni, p̄
quam audit homo sonū suum, & est illud, quod nō peruenit ad hoc, q̄ fit
sicut cōuersio, quæ fit ab aqua, & cupro, quæ facit secundā lucem in parte
opposita primæ luci, sicut cōuersio fortis facit in aere secundā vocē in parte
opposita primæ voci. Et illud, per quod scimus hāc cōuersionē lucis, si
cū dixit, est quia videmus in loco, super quē nō cadit sol. Lux. n. innata est
exire à lucido fm rectas illninationes ad partē oppositam lucidæ parti
ex corpore luminoso, sicut declarauerunt facientes libros aspectū. Si igit
non esset illic cōuersio, tunc obscuritas esset in omnibus partibus præter
ptē, cui opponit radii. quēadmodū, si mot⁹ aeris, q̄ facit sonū, esset i parte, i
qua i pellit à pcutiēte t̄m, tūc sonus nō audiret, nisi ab eo, q̄ est in illa parte
t̄m. sed sonus audit in oībus partibus rei p̄cussæ. & iō scimus q̄ illud, quod

Lux hēt
duas refle
xiones, for
tem, & de
bilem.

B cōtingit luci de figura sphaerica, si se est ei, quod cōtingit motui percussio
nis in aere. Scdm hoc igitur est intelligēda cōsimilitudo inter has duas re
flexiones. Corpus autē, cū fuerit luminosum ex oībus partibus, nō est du
biū q̄ faciet sphaerā lucidā. & hoc declaratū est in aspectibus. Dñia igitur
inter hāc sphaerā, & primā, est q̄ lux est in ista cōsimilis, & in illa diuersa
fm fortitudine, & debilitatē. Et vñ ē q̄ sphaera lucis facta à corpore lumi
noso ex vna suarū partiū, cū hoc q̄ est nō cōsimilis sibi in luce, est ēt non
pfectē rotū ditatis. I. q̄ lōgissima diameter est illa, q̄ exit à corpore lumi
noso ad circūferētiā in parte, cui opponunt radij: & breuissima i pte op
posita: & est pars, q̄ est spissioris vmbre oībus ptibus, & paucioris lucis,

man 20
...
...
...
...
...
...
...

C cōtingit luci de figura sphaerica, si se est ei, quod cōtingit motui percussio
nis in aere. Scdm hoc igitur est intelligēda cōsimilitudo inter has duas re
flexiones. Corpus autē, cū fuerit luminosum ex oībus partibus, nō est du
biū q̄ faciet sphaerā lucidā. & hoc declaratū est in aspectibus. Dñia igitur
inter hāc sphaerā, & primā, est q̄ lux est in ista cōsimilis, & in illa diuersa
fm fortitudine, & debilitatē. Et vñ ē q̄ sphaera lucis facta à corpore lumi
noso ex vna suarū partiū, cū hoc q̄ est nō cōsimilis sibi in luce, est ēt non
pfectē rotū ditatis. I. q̄ lōgissima diameter est illa, q̄ exit à corpore lumi
noso ad circūferētiā in parte, cui opponunt radij: & breuissima i pte op
posita: & est pars, q̄ est spissioris vmbre oībus ptibus, & paucioris lucis,

... 03

Vacuum enim recte dicitur proprium audiendi, videtur enim
esse vacuum aer, hoc autem est faciens audire cum moueatur con
tinuus & vnus: sed propter id q̄ frangibilis est, non sonat, nisi le

M iiii ne fit

...
...
...
...
...
...
...

ne sit quod perecutiatur. tunc autem vnus fit, simul enim propter planum, vnum enim est lenis planum.

802 N. Penes vacuum autem recte dicitur esse audiendi potestas: nam aer videtur esse vacuum: is autem est qui audire facit, cum mouetur continuus et vnus: verum quia friabilis est, non personat, nisi res percussa sit lenis: tunc autem vnus fit simul propter planum: vnus. n. est lenis planus.

Recte igitur fuit dictum qd vacuum prodest in auditu. existimatur enim qd aer sit vacuum. & hoc est quod facit audire, cū mouebitur continuum, & vnum. Sed non ppter hoc, quod est obediens, non. n. fit nisi percussum fuerit lene. & tunc sonus fiet vnus, qm̄ venit insimul à superficie eius, superficies enim lenis est vna.

Cū declaratum est ex hoc qd aer est materia soni, qd impossibile ē fieri nisi per illum, non errauit ex hoc modo, qui dixit qd sonus sit p vacuum, cū credebat aerem esse vacuum, & si errauerit, in quantum credebat aerē esse vacuum. Ipse igitur laudat eos, quia recte dixerunt vno modo: licet errauerint in existimatione sua. D. d. Sed non propter hoc, quod est obediens, & c. i. & aer est illud, quod facit audire, cum mouebitur vnum continuum. sed iste motus non inuenitur ei vnus, & continuus, s̄m quod est obediens tantum, & rarum: sed cum percussum fuerit corpus lene. Et, cū dedit causam, propter quam motus sit vnus, & continuus: & est quod percussum sit corpus lene, dedit causam in hoc, & d. & tūc sonus fiet vnus, & c. i. & dicimus qd necesse est in fiendo sonum vt percussum sit lene: quia vnus sonus non fit nisi ab vno motu, quando corpus percussum fuerit lene. tūc igitur motus, qui fit in aere, fit ab vna percussione: quoniam insimul expelluntur partes aeris à superficie eius, quoniam superficies rei lenis est vna: quapropter & percussio, erit vna, quapropter & sonus erit vnus. superficies autem à sphaera non est vna, sed plures superficies. quapropter percussio erit plures: quapropter sonus non fiet illic omnino propter diuersitatem, & vniiformitatem earum. & quia vna earum non sufficit in faciando sonum, nec omnes insimul, sunt vna percussio.

Sonatorium quidem igit, quod motiuum vnus aeris continuitate vsq; ad auditum. auditus autem cōnaturalis est aeri. propter id autē qd in aere est, moto exteriori quod intra mouetur: propter quod quidem non vbiq; audit animal, neq; vbiq; penetrat aer: non enim vbiq; habet aerem mouenda pars, & animatum; sicut pupilla humidum.

803 P. Sonarium igitur est, quod continuatione vnus aerem usq; ad auditum mouere potest. porro autem in auditu inest aer quidam natiuus: sed quoniam in aere est, moto externo mouetur internum: quamobrem animal qualibet sui parte non audit, neq; quous permeat aer: neq; enim vbiq; habet aerem pars mouenda & animata.

alii hoc loco interponunt hæc verba, sicut pupilla humidum.

Habens

A Habens igitur sonum est mouens vnum aerem fm continuatio-
nem, quousq; perueniat ad auditum. Et auditus est copulatus est
percussione, quia est in aere. Et ideo non in omni loco audit ani-
mal. neque in omni loco transit aer. membrum enim motum, &
anhelans non in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis,
apud humorem.

31 Cum declarauit dispositiones, quibus fit sonus, scilicet dispositiones
percutientes, & percussi & aeris, incœpit declarare quomodo fit copula-
tio soni cum auditu ab istis rebus; & d. Habens igitur sonum, &c. id est ne-
cesse est igitur ex hoc, quod declarauimus, vt agens sonum sit mouens v-
num aerem motum vno motu continuo, quousq; perueniat ad auditum
Et intendit per hoc, quod dixit vnũ, non vnum pp distinctionem ab alijs
partibus aeris, sed vnum pp vnũ motum cõtinuum. D.d. Et auditus est
copulatus, &c. i. & sensus auditus copulatur cum sono: quia in eo existit

B aer continuus cum aere extrinseco: qui si non esset, nihil sentiret. D.d.
Et ideo non in omni loco, &c. i. &, quia necesse est vt in hoc sensu sit aer
continus cum aere extrinseco, in quem cadit percussio, ideo animal non
potest audire in omni loco, sed in locis, in quibus nihil diuidit inter aerẽ
percussum, & aerem in sensu auditus: neq; ex omni membro auditur, sed
ex membro, in quod transit aer, & auris. D.d. membrum enim motum,
& anhelans, &c. i. ita est de hoc, quod animal non audit, nisi ex membro
proprio, sicut de anhelitu, & visu. membrum enim per quod anhelatur,
non est quodcunq; membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pul-
mo. & similiter est dispositio videntis in comparatione ad humorem gla-
cialẽ, s. q. visio nõ aptatur, ei nisi per membrum, in quo est humor dia-
phanus, aptus ad recipiẽdum colores, v.g. humor glacialis. & ideo animal
carens istis instrumentis caret istis sensibus.

Hic eõm tator vt te
here visio
nẽ heri in
humore
glaciali.

Per se quidem igitur insonabilis aer, propter id quod facile ces-
sibilis est. cum vero prohibeatur diffuere, huiusmodi motus so-
nus est. hic autem est in auribus ædificatus, cum hoc q. immobi-
lis sit quatenus certe sentiat oēs differentias motus. propter hoc
autem & in aqua audimus, qm non ingreditur ad ipsum connat-
uralem aerem, sed neq; in aurem propter reflexiones ipsius. cum
autem hoc accidit non audit, neq; si miringa laboret: sicut quẽ in
pu pillam pellis cum laboret.

107H

Aer igitur ipse soni expertus est: propterea quod est friatu facilis: cũ
autem prohibetur friari, tunc motus eius est sonus. is porro qui in auri-
bus est situs, propterea intus est conditus, ut sit immobilis, nimirum ut
exquisite sentiat omnes motus differentias: quo fit ut etiã in aqua au-
diamus, quoniam non penetrat in ipsum nativum aerem, sed ne in au-
rem quidem propter anfractus: quod cum contigeris, nõ audit: neq; etiã
si mem-

si mem-

De Anima

si membrana egrotauerit: quemadmodum pellis ea qua pupilla obtegatur, cum egrotauerit.

Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, quia est velocis diuisionis. cum igitur prohibetur a diuisione, tunc motus eius erit sonus. Aer autem, qui est in auribus, fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte oēs modos motus. Et propter hoc audimus Et in aqua: quia non intrat super ipsum aerem copulatum, cum non intrat, neq; in aure propter sphæram. Et, cum hoc acciderit, nō audiemus: neque etiam cum acciderit matri cerebri occasio, sicut dispositio cutis, quæ est super visum, quando accidit occasio. Et quod accidit de destructione auditus per introitum aquæ super istū aerē. Istud idē accidit ex inuioitu aeris extrinseci sup ipsum, & scias hoc.

83. Cum declarauit qd per aerē fit qd sonus copulatur cum sensu, & qd ipse est elementum proprium isti sensui, sicut est etiam elementum proprium sensui visui, incepit declarare modum, fm quem aer recipit sonum, & d. Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, &c. id est & aer est recipiens proprium sonum, quia non habet in se sonum, cum in ipso non sit motus, qui faciat sonum. & cā in hoc est, quia est velocis diuisionis hoc:

Sicut si diaphanum haberet colores, si reciperet colores, ita si aer hret sonos, nō reciperet sonos. Idem ē cō. 67. et l. c. 74.

& hoc in aere simile est in diaphano. quemadmodum enim si diaphanū haberet colorem, non reciperet colores, ita aer, si haberet sonos, ex se nō reciperet sonos. D. d. cum igitur prohibetur, & c. i. & cum in eo contingetur per aliud motus, qui prohiberet eum a diuisione, & est motus, qui fit a percutiēte in percussum, tunc iste motus facit in eo sonum. D. narrauit qd ista est causa, propter quam natura posuit in auribus aerem non mutatum, sed valde quiescentem, & d. Aer autem, qui est in auribus fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte omnes modos motus factos in aere extrinsecō. iste igitur aer positus in auribus excedit aerem extrinsecū in quiete. D. d. Et pp hoc audimus etiam in aqua, & c. i. & quia aer est necessarius in sensu auditus, audimus in aqua, quando aqua non intrauerit super aerem, qui est in aurē, neq; corruerit eum propter sphæram, quæ est in creatione auris. & quando intrauerit non audiemus: & tunc accidet nobis illud, quod accidit, quando pelli cerebri accidit occasio. quia tunc non audiemus, quemadmodum quando cuti, quæ est super visum, acciderit occasio, non videmus. Et intendebat declarare qd comparatio aeris positi in aure, est sicut comparatio membri proprii vnicuiq; sensato, hoc, per quod primo perficitur actio istius sentientis. & ideo assimilauit illud, quod accidit huic aeri de destructione per introitum aquæ super ipsum ei, quod accidit de percussione cadente super aurem, & super ipsum visum. Et illud, quod accidit de corruptione auditus per introitum aquæ super istum aerem positum in auribus, accidit per introitum aeris extrinseci super ipsum.

* 2. l. matri Docum.

Sed

¶ Sed signum est audiendi aut non, sonare autē sicut cornu. semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus. sed sonus extraneus & non proprius est. & propter hoc dicunt audire vacuo & sonante, quia audimus in habente determinatū aerē.

¶ Quinetiam signum audiendi uel non audiendi est, si auris semper sonet ut cornu: semper enim aer in auribus conditus motu quodam mouetur suo: at sonus alienus est, & non proprius: & propterea dicunt nos audire uacuo & sonante, quia eo audimus quod definitum habet aerem.

¶ Et etiam signum auditus primo est audire tinnitū in aure semper, ut cornu. aer enim in aure semper mouetur quoquo modo motu proprio: sed sonus est extraneus, non proprius. Et ideo dixerūt quod auditus sit per vacuum terminabile, quia nō audimus, nisi per aliquid, in quo existit aer distinctus.

¶ Cum declarauit quod iste aer, qui existit in auditu, est necessarius in hoc. incepit dare testimonium quod in aure existit aer distinctus ab aere extrinseco. & d. Et etiam signum auditus, & c. i. & demonstrat quod iste aer existit in aure hoc, quod signum verificationis auditus in homine, ut Medici dicunt, est quod semper audiat tinnitum in auribus, cum hoc fuerit sine occasione: ut accidit homini, quando posuerit cornu in aures, & auscultauerit sonum in eo, propter aerem inclusum in cornu, & duritiem cornu.

¶ D. d. aer enim in aure semper mouetur, & c. i. & causa huius tinnitus, quod audit acuti auditus, est quia aer, qui est in aure, semper mouetur motu proprio. sed iste motus est proprius, & motus soni est extraneus: quapropter iste motus non impedit motum soni. D. d. Et ideo dixerunt, & c. i. & propter istum tinnitum, quia auditur in aure propter aerem inclusum, dixerūt antiqui quod auditus sit per vacuum habens tinnitum: quod credebant.

¶ aerem esse vacuum. & dixerunt hoc, quia nos non audimus nisi per medium, in quo existit aer distinctus ab aere extrinseco.

¶ Vtrum autē sonat verberans aut quod verberatur: aut utrūque modo autem altero. est enim sonus motus possibilis moueri hoc rhodo, quo quidem saltantia à lenibus cum aliquis truserit. non igitur sicut dictum est omne sonat quod verberat & verberans. ut si obijciatur acus acui. sed oportet quod percussit regulare esse, ut aer subito dissiliat & moueatur.

¶ Vtrum autem sonat id quod uerberat, an quod uerberatur? An utrumque modo tamen diuerso. est enim sonus motus eius quod potest moueri, ueluti quæ resiliunt à lenibus, cum quis percussisset. nam ut diximus, non quiduis sonat dum percussitur & percussit: uerbi causa, si acus acuum feriat: sed oportet ut id quod percussitur planum sit, ita ut aer eo feriat resiliat & quatiatur.

Vtrum

De Anima

Verum autem sonorum est percussio, aut percussum. **Dis-**
mus igitur quod est utrumque, sed duobus modis diuersis. Sonus enim
est motus illius, quod potest moueri tali modo, scilicet ut à cor-
pore aliquo reflectatur corpora lenia. Sed non omne percussum,
& percussio habet sonum, sicut est dictum, ver. gra. si acus percul-
serit acum: sed necesse est ut sit æquale.

35 Cum sonus sit, a percussione, percussio autem fit à percussore, & à per-
cussio inæcepit quætere cui attribuitur sonus, & d. Vtrum autem, &c. D. d.
hoc enim fit duobus modis diuersis, sonus enim est motus illius, &c. id est
sonus enim est motus illius aeris, qui mouetur expulsus à casu percus-
tis super percussum: sicut aliquid euadit, & mouetur à corpore leni, cum
a. l. retili-
tium.
a. l. incisa-
rum
Tres sunt
conditiones
i corpore
sonoris. s.
ut sint le-
nia, dura,
& lata,
fuerit percussum super illud corpus per aliud corpus leni. Quemadmo-
dum igitur motus rerum euasarum attribuitur percussioni secundum
agens, & percussio secundum subiectum, ita sonus, qui est motus aeris, qui est tali
modo, attribuitur percussioni, & percussio. D. d. Sed non omne percus-
sum, & percussio, &c. ista est alia conditio addita in corporibus sonoris,
s. ut sint lata. sunt igitur tres conditiones, s. ut sint lenia, dura, lata, quæ
possunt præcedere per suum motum diuersionem aeris.

✓ Differentiæ autem sonantium in sono secundum actum ostenduntur,
sicut enim non videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acu-
tum & graue. hæc autem dicuntur secundum metaphoram ab illis quæ
tanguntur. acutum enim mouet sensum in paucis temporibus, mul-
tum: graue autem in multo, paucum. neque tamen velox est acutum,
graue autem tardum. sed fit hoc quidem propter velocitatem huius
modi motus. illud vero propter tarditatem. & videntur similitu-
dinem habere, circa tactum cum acuto & hebeti. acutum enim
quasi pungit: hebes vero quasi pellit: propter id quod mouet, hoc
quidem in paucis, illud autem in multo. Quare accidit, hoc quidem
velox, illud autem tardum esse.

SOPH. Differentiæ autem sonantium in sono qui actu est patefiunt: ut enim
colores sine lumine non cernuntur, sic nec acutum & graue sine sono.
Hæc autem per translationem dicuntur à tactilibus: acutum enim mo-
uet sensum breui tempore, multum: graue longo tempore, parum: neque
a. l. sic de
motu acuti
velox est, &
graue tar-
dum
vero acutum velox est, neque graue tardum. sed motus unus fit talis pro-
pter velocitatem: alterius, propter tarditatem. atque videntur proportio-
ne respondere ei acuto & obtuso quod in tactu consistit: acutum enim
quasi pungit: obtusum, quasi pellit: propterea quod unum in multo, al-
terum in paucis mouet tempore: itaque accidit, ut alterum velox, alterum
tardum sit. Ac de sono quidem sic expositum sit.

Modi

¶ Modi autem rerum sonorum declarantur in sono, qui est in actu, quemadmodum enim colores non videntur sine luce; sic graue, & acutum non sentiuntur sine sono. Et hoc dicitur secundum transumptionem ex rebus tangibilibus, acutum enim mouet sensum in modico tempore multum, graue autem in tempore longo parum. Sed tñ acutus non est velox, neq; grauis tardus, sed motus illius erit sicut velocitas, & motus istius sicut tarditas. Et forte hoc est simile ei, quod inuenitur in sensu tactu de acuto, & obtuso. acutum enim quasi est stimulus, obtusum vero quasi expellit. illud enim mouet in modico tempore, & illud in longo. contingit igitur ex hoc vt istud sit velox, & istud tardum. Hoc igitur est, quod determinauimus de sono.

26 Vult declarare in hoc capitulo, quando comprehenduntur primi modi soni, & qui sunt, & dicit, Modi autem rerum sonorum, &c. id est differentie autem rerum sonorum comprehenduntur, & declarantur apud esse soni in actu. D.d. quemadmodum enim colores non videntur, &c. i. quemadmodum enim differentie colorum non comprehenduntur sine essentia coloris in actu, illud erit apud presentiam lucis, sic acutum & graue in sono, quæ sunt primæ differentie soni, non comprehenduntur sine essentia soni in actu. D.d. Et, hoc dicitur fm transumptionem, &c. id est & vocare differentias soni graue, & acutum est fm similitudinem ad res tangibiles, quoniam quidem sonus mouet sensum magno motu in modico tempore; & tangibile acutum est tale: & ideo transumebatur nomē eius ad illud. & similiter etiam quia quidam sonus mouet auditum longo tempore paruo motu similis est tangibili, quod mouet tactum in longo tempore paruo motu, s. obtuso. D.d. Sed tamen acutus non est velox, &c. id est sed tamen sonus, qui mouet auditum motu magno in tempore paruo, non est velox in rei veritate neq; sonus, grauis tardus velox enim & graue in rei veritate sunt de dispositionibus inobilium. sed hoc dicitur graue, quia mouet tarde: hoc acutum: quia mouet velociter. D.d. Et forte hoc est simile, &c. id est & forte ista intētio, quæ inuenitur in sono de moto veloci, & tardo, est quasi similis, ei quod inuenitur in sensu tactus de acuto & obtuso. & ideo transumpta fuit ista ordinatio de acuto, & obtuso, non de veloci & tardo, & quia obtusum simile est graui, ideo talis sonus dicitur grauis. D.d. acutum enim, &c. i. sonus enim acutus quasi stimulat, sicut stimulat corpus acutum: & sonus grauis quasi expellit, sicut expellit corpus obtusum, quia assimilatur graui. contingit igitur ex hoc vt illud sit velox, & hoc tardum, id est, & ex quo contingit secundum consuetudinem vocare sonum, qui videtur quasi stimulare, acutum, & sonum, qui videtur quasi expellere, grauem.

De sono igitur sic determinatum sit. vox autem sonus quidem est animati, inanimatorum enim nullum vocari: sed fm similitudinem

nem

De Anima

nem dicitur vocare, vt tibia & lyra, & quæcunq; alia inanimato-
rum extensionem habent, & melodiam, & locutionem, assimilan-
tur enim quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem
non habent, vt quæ sunt sine sanguine: & sanguinem habentium
pisces: & hoc rationabiliter: siquidẽ aeris motus sonus est, sed qui
dicuntur vocare, vt qui in Acheloo, sonant branchijs, aut aliquos
huiusmodi altero.

SOPH. Vox autem est sonus quidam animati: nullum enim inanimatorum
uoce utitur, sed similitudine quadam dicuntur uocem emittere, ut ti-
bia, ut lyra: caterorumq; inanimatorum quæcunq; habent extensionem
& melos & locutionem, sunt enim similia, quia & uox hæc eadem
habet, multa autem animalia non habent uocem, ut exanguis: & in-
ter sanguine prædita, pisces: neq; adeo iniuria: siquidẽ sonus motus quæ-
dam est aeris, sed quos ferunt uocem mittere, ut in Acheloo amne pi-
sces quosdam, ut sonant branchijs, uel eius generis alia.

Vox autem est aliquis sonus in animato, v.g. q̃ fistula, & alia,
quæ habent expansionem, & tonum, & idioma, & sunt similia,
quoniam in uoce sunt etiam ista. Et plura animalia non habent
uocem, vt carentia sanguine, & pisces de animalibus habentibus
sanguinem, & hoc necesse fuit. sonus enim aliquis motus aeris.
Sed ea, quæ dicuntur vociferare, vt animalia, quæ sunt in flumi-
ne, quod dicitur Achelous, non faciunt sonum, nisi per vias na-
rium, aut per similia. & hoc non dicitur vox nisi æquiuoce.

- 87.** Cum locutus sit de sono vlt, siue de animato, siue de non animato,
incepit loqui de sono animati, & d. Vox autem est, & d. idest vox autem
est sonus animalis animati, in quo inuenitur neuma, vel nete, & irach, &
dictiones. & ideo plura instrumenta dicuntur vociferantia secundum
similitudinem: quia hæc tria inueniuntur in eis, aut sua representantia.
Fistula enim & alia instrumenta non dicuntur vociferantia, nisi quia ha-
bent expansionem, idest neuma, vel nete, & tonum, idest irach, dictiones
idest aliquid simile literis, & dictionib⁹. D. d. & sunt fistula, & c. i. & ista in-
strumenta in vociferando sunt fistula, animalibus. hæc enim tria existunt
in animali in rei veritate: in istis vero per similitudinem. D. d. & plura
animalia non habent uocem, & c. idest & recte accidit q̃ plura animalia nō
habent uocem, vt animalia carentia sanguine, & pisces de animalibus ha-
bentibus sanguinem: cum sit declaratum q̃ sonus est motus factus a per-
cutiente, & percusso in aere, & ista animalia carent aere, qui percutiat ea
in suis interioribus: & carent instrumentis, quæ percutiunt ærem. Et, cū
narrauit hoc de istis animalibus, induxit q̃ forte aliquis dubitabit de hu-
iusmodi ex hoc, q̃ quidam modus piscium vociferat, & d. Sed ea, quæ
dicuntur

Son⁹ mo-
tus factus
a percutien-
te, & percu-
so in aere.
Ios supra
l. c. 78.

A dicuntur vociferare, &c. & intendit per vias branchos. & intendebat q. ta
le non dicitur vociferatio, nisi æquiuoce, cum non inueniantur in ea illa
tria genera, quæ sunt neuma, vel nete, & irach, & literæ, aut similia literis.

Vox autem sonus animalis est: & non qualibet parte, sed qm̃
omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autem
est ærrationabiliter vtiq. vocabunt hæc sola, quæcūq. suscipiunt
aera. Iam enim aere respirato vtitur natura in duo opera, sicut lin
gua in gustum & locutionem, quorū quidem gustus necessarius
est, vnde & in pluribus inest, Interpretatio autē est propter bene
esse: sic & spiritu, & ad calorem interiorē tanquam necessariū
(causa autem in alteris dicta est) & ad vocem vt sit quod bene.

80 P. H.

*Vox autem est sonus animalis, nec quavis parte: sed quoniam om
nia sonant percussione aliquo, & aliquid, & in aliquo: idq. est aer, me
rito ea sola vocem fundere censendum est, quæcūq. recipiunt aerem.
Iam enim spiritu abutitur natura ad duo officia, ut lingua ad gustatū
& ad sermonē (quorum gustatus quidem necessarius est, quāobrem plu
ribus etiam inest, sermo vero ut bene sit) sic quoq. spiritum ad nati
uum calorem ut quod sit necessarium (causa autem aliās dicitur) tum
vero ad vocem, ut id quod bene est, adsit.*

Vox autem est sonus animalis, sed non per quodcūq. mem
brum. Sed, quia omnis res non habet sonum, nisi percutiendo ali
quid, scilicet aerem, necesse est etiam vt ista tñ vociferant, scilicet recipientia
aerem. Natura enim vtitur aere anhelato in duabus actionibus,
sicut lingua in gustu, & loquela, sed gustus est necessarius, & ideo
est in pluribus, loquela autem pp. melius. Et sicut vtitur anhelitu in
calore intrinseco, & hoc est necessarium: & iam dedimus causam
in hoc in alio libro: & in vociferatione propter melius.

33 : Cum declarauit quod vociferatio dicitur æquiuoce in eis, quæ vociferant per branchos, & in animalibus anhelantibus, vult modo notificare genus animalium, in quo inuenitur vera vox, & dicit, Vox autem, &c. i. vox autē vera est sonus animalis proprii, & per membrū proprium. Dein deinceps declarare sermonem quod membrum est, & quod animal est, & d. Sed quia omnis res non habet sonum, &c. i. quia iam declaratum est q. omne sonorum non habet sonum, nisi percussus, & percussus in aere, manifestum est q. impossibile est inuenire animal sonorum, nisi habeat membrum, ex quo fiat percussus, & percussus, & aerem, quem immittat in illud membrum, & extrahat ab ipso: & q. illud membrum habeat figuram, & quantitatem, & situm terminatum. Vnde necesse est, vt etiam animalia vociferantia in rei veritate sint animalia, quæ recipiant aerē in interioribus suis, & extrahunt ipsum. in istis enim inueniuntur illa tria, ex

quibus

quibus

De Anima

quibus fit vox in rei veritate. Deinde incipit declarare qd istud iuuamē-
tum, per quod natura vitur aere in animali anhelare, est aliud à iuuamen-
to, quod est infrigidatio: & qd natura vitur eodem membro ad duo, quo-
rum vnum est vtile, & reliquum necessarium, vt declaratur in animalib⁹
& d. Natura enim vitur aere anhelato, &c. & intendit per duas actiones
vociferationem, & infrigidationem. Deinde dicit sed gustus est necessa-
rius, &c. i. sed gustus ex his duobus est necessarius in essendo animalia: &
ideo inuenitur in pluribus animalium, iuuamentū autem suum in loque-
la est propter melius: & ideo carent eo multa animalia. Deinde d. Este-
militer vitur anhelitu in calore, &c. i. & natura vitur immisione anhe-
litus propter calorem, qui est interius & hoc fuit necessarium animalib⁹
anhelantibus: & vitur eo propter melius in vociferatione. Et locus, quē
innuit quod in eo fuit locutus de hac intentione, est suus tractatus, quem
fecit de Anhelitu. & iste tractatus non peruenit ad nos, & oportet perseru-
tari de hoc singulariter, videtur enim qd illud, quod dicit Galenus in hoc,
non est sufficiens.

Organum autem respirationis vocalis arteria est. cuius autem
causa hac pars est, pulmo. hac enim parte plus habet calorem pe-
dibus gradientia, alijs. indiget autem respiratione & circa cor lo-
cus primus, vnde necesse est interius respirante ingredi aerem.

SOPH.

*Instrumentum autem spiritus est guttur: id vero cuius gratia hac
pars est, pulmo est: hac enim parte plus habent caloris pedestria quam
cetera. indiget etiam respiratione locus is qui circa cor est primus. quō
circa necesse est intro spiritu ductum intrare aerem.*

Et trachea arteria est instrumentum anhelitus, & vocis, & illud
propter quod fuit hoc membrum, est pulmo. per hoc enim mem-
brum excedit animal ambulans alia animalia in calore. Et indi-
get anhelitu propter cor prius, & ideo indiget necessario vt aer in-
frigidetur, vt anhelet ad interius.

- 89 Et, cum declarauit qd necesse est vt nullum animal habeat vocem, nisi
sit anhelans, & qd per idem membrum facit animal vt unq; incipit di-
cere illud membrum, & d. Et trachea arteria. & intendit per tracheam
arteriam epiglottum, & cannam. Et manifestum est qd hoc membrum est
instrm vocis: quoniam in extremo huius membri est corp⁹ simile linguae
fistulae. & similiter est manifestum qd hoc membrum est pp pulmonem:
quia est via ad ipsum. Et d. per hoc enim membrum excedit, &c. i. quia
hoc membrum inuenitur in animalibus habentibus sanguinemambu-
lantibus, ideo sunt calidiora animalibus carentibus hoc membro. D. d.
Et indiget anhelitu propter cor prius. i. & ista animalia indigent anhe-
litu pp calorem cordis prius, & secundo propter calorem illius membri.
D. d. & ideo indiget necessario vt aer frigidetur, &c. i. pp calorem cordis
indiget animal ad immittendum aerem frigidum prius, & propter calo-

Docum
Pria neces-
sitas i an-
helitu est
ad imitte-
dū: scda
ad extra-
hēdū. pria
ē pp cor:
& scda est
pp pul-
monem.

rem

607 de
anhelitu
o prius
it ad n
f.

Arist. fecit
lib. de An-
helitu. &
de anhel-
itu nō suffi-
cienter di-
xit Gal.

1114

E

E

3

2

A rem pulmonis: secundo indiget vt extrahat ipsum. Et hoc, quod dixit, necessarium est. Prima enim necessitas in anhelitu est ad immitendum: Secunda ad extrahendum. prima aut est propter cor: & secunda propter pulmonem. qm̄, nisi esset calor pulmonis, nō indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter. & hoc est simile ei, quod inuenitur in pluribus artificijs, sc̄quia indigēt mutare instrumentum, per quod agunt propter illud, quod contingit illi instrumento, ab eo, qui vtitur. instrumentum. n. non mutatur, nisi qñ consumitur, & consumptio contingens ei aut est propter uentem aut propter ipsum vsum. Si igitur pulmo desyderat ad extrahendum aerem calidum, tunc motus eius non est ex pectore tantū, ut opinatur Galenus. & ista intentio indiget persequutione per se.

Quare percussio respirati aeris, ab anima quæ est in his partibus, ad uocalem arteriā, vox est. Non enim omnis animalis sonus vox est sicut diximus. est enim & lingua sonare sicut tussientes: sed oportet animatum esse verberans, & cū imaginatione aliqua. significatiuus enim quidam sonus est uox, & non respirati aeris sicut tussis: sed isto uerberat eum qui est in arteria, ad ipsam. signū autem est non posse uocare respirantem neque expirantem, sed de tinentem. mouet enim isto retinens.

80 H.

Itaq; istus spiritus ductus aeris ab anima quæ est in his partibus, ad eam partem quæ arteria uocatur, vox est. neq; enim quilibet sonus animalis vox est, ut diximus licet enim & lingua sonum edere, ut qui tussunt. sed oportet id quod uerberat animatum esse & cum phantasia quadam. vox enim sonus est significans: & non aeris qui spiritu ducitur, ut tussis: sed hoc ipso ferit eum qui est in arteria, ad ipsam. Cuius rei indicium est, quod nemo posset uocem emittere ducens aut reddens spiritum, sed retinens: hoc enim ipso mouet, qui retinet.

C Oportet igit ex hoc ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis mēbris, ad illud, quod uocatur cāna pulmonis, sit vox. Non enim omnis sonus, qui sit in animalib⁹ est vox, vt diximus: possumus. n. facere sonum per linguam, sicut apud tussim: sed indiget ut percutiēs sit animatum, & cū aliqua imaginatione. vox. n. ē sonus illi⁹, & nō est aeris anhelati, sicut tussis, sed per hoc percussit aerem, qui est in canna. Et signum eius est q̄ nos nō possumus vociferare in respirando. aut expirando. & nos non mouemus per illud membrum, nisi cum clauserimus ipsum.

90 D. Oportet igitur ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis membris ad cānam, sit illud, quod facit uocem. necesse est igitur ut essentia uocis non sit aliud, nisi percussio aeris anhelati ad membrum, quod canna dicitur, ab expulsiōe animæ imaginatiuæ voluntariæ, quæ est in
 Essentia uocis non est aliud, nisi percussio aeris anhelati
 De Anim. cū cō. Auer. N istis

lati ad me istis membris: quemadmodum fistulatio est percussio aeris ad linguā fistulæ à fistulante habente animam expellentem apud imaginationem neumatum, vel nete. Deinde d. Non enim, omnis sonus, &c. idest & diximus q̄ necesse est in essendo vocem ut percuciens habeat animam itmaginatuam, quia non oīs sonus factus ab animali est vox: vt sonus, qui fit sine voluntate apud tussim, & apud motum linguæ. sed vox est sonus, qui fit cū imaginatione, & voluntate. & ideo dixit. animatum, & cū aliqua imaginatione. innuit enim quōd ista actio completur duabus virtutibus animæ: quarum vna est concupiscibilis, altera imaginatiua. Deinde dicit vox enim est sonus illius, &c. idest primum enim mouens in voce est anima imaginatiua, & concupiscibilis. & ideo vox est sonus illius primi, idest volentis, & nō est sonus mouētis aerē anhelatū: vt sonus, qui fit apud tussim. sed mouēs in voce est aliud ab isto mouēte, licet nō moueat nisi p̄ ipsum. & hoc intēdebat, cū d. sed per hoc percutit aerem, qui est in cāna. i. sed illud primū mouēs, quod est propriū voci, percutit aerem, qui est in cāna apud vocē, per illud, quod moueat aerē anhelatum. D. d. Et signum eius est q̄ nos nō possumus vociferare &c. i. & signū eius q̄ primū mouēs in voce mouet aerē, mediante primo mouente aerē in anhelitu, est q̄, nos nō possumus vociferare, dū inspiramus aut expiramus. mouēs. n. in anhelitu alio instrumēto vitur in illa hora, ab instrumēto primæ motionis in percussione, quæ facit sonum. sed imposse est vt vno instrumēto vtatur in diuersis actionibus in vna hora. D. d. & nos non mouemus per illud membrū, nisi cū cōcluserimus ipsum. i. & ideo nos nō mouemus aerē motu vocis per hoc membrū, quod inspirat, & expirat, nisi quando incluserimus anhelitū, & reddiderimus ipsum otiosum ab actione, quæ est anhelitus.

Manifestum autem & quia pisces sine voce: non. n. hñt guttur. hanc aut partem non habent quia non recipiunt aerem, neq̄ respirant. sed qui dicunt sic, peccant: propter quam igitur causam altera ratio est.

80 P H. *Patet etiam causa cur pisces sint noctis expertes: nimirum quia non habent guttur: hanc porro partem non habent, quia nō recipiunt aerē, neq̄ spirant: sed qui ita dicunt aberrant: causa autem ad aliam sit reiecta disputationem.*

Contradictio, quia ponit non hic primo nem cām remotā. sed in primo posse. D. d. causam huius causæ, & d. quia non recipiunt aerem. i. quia non indigent immisione aeris, aut emissione. D. d. causa autem in hoc dicenda est alio loco. idest causa autem istius esse, & est causa propria, & propinqua. Vide con. Zim.

Et manifesta est etiam causa, propter quam pisces carent voce. carent. n. canna quia non recipiunt aerē. & qui dicit hoc esse, peccat. Causa autem in hoc dicenda est in alio loco. Dicit q̄ causæ, propter quas pisces non habent vocem, sunt tres. & primo in cœpit à remotiore, & d. quia non habent pulmōnem, & cannam. D. d. causam huius causæ, & d. quia non recipiunt aerem. i. quia non indigent immisione aeris, aut emissione. D. d. causa autem in hoc dicenda est alio loco. idest causa autem istius esse, & est causa propria, & propinqua. Vide con. Zim.

DE odore autē & olfactibili minus bene determinabile est dictis. non. n. manifestum est quale quid sit odor, sicut sonus aut visibile, aut lumen. causa autē est, quia sensum hūc nō habemus certum, sed peiorem multis animalibus. Praue. n. odorat homo, & nihil odorat odorabilem, sine lætitia & tristitia: sicut non existente certo eo quod sentimus.

20 P. H.

De odore & odorabili minus facile explicare est, quam de iis quae dicta sunt: non enim constat quale quid sit odor. quomodo sonus aut lumen aut color: causa est, quia non habemus exquisitum hunc sensum, sed deteriore compluribus animalibus: homo enim exiliter olfact, atq. sine dolore & voluptate nihil sentit odorabilem: ut pote cum non sit exquisitum hoc instrumentum.

Odor autem, & odoratū difficiliter determinatur, q̄i predicta. odor. n. non declaratur quid sit, sicut de voce, luce, aut colore. Et causa in hoc est, quia iste sensus non est in nobis verus, sed est debiliior in nobis q̄i in multis animalibus. olfactio. n. hominis est valde debilis, & nos non sentimus odoratum sine delectatione, aut cōtristatione: quia sensus iste non est in nobis verus.

91 Cū complenit sermonem de auditu, vult loqui de odoratu, & dixit. Odor autē, & odoratum, &c. i. & cognoscere autē quid sit odor, & quid sit odorabile, ex quo possumus pervenire ad sciendum istū sensum quid sit, fm q̄ dat doctrina naturalis, difficiliter est q̄ scire vocē quid sit, aut colorē. Et causa difficultatis in hoc est, quia non declaratur de odore, cuius odor sit, & quae sunt differentiae prop̄ie vnicuiq. eorum, sicut declarantur differentiae colorū, & vocū. Et, cum declaravit q̄ cā difficultatis in sciendo odorē quid sit est, quia dīae specificae non bene cōprehenduntur a nobis, dedit causam in hoc, & d. Et causa in hoc est, quia iste sensus nō est verus in nobis, &c. i. causa propter quam imperfecte intelligimus dīas odoris est, quia iste sensus debiliior est in nobis q̄ in multis animalibus. Et intēdebat per hoc demonstrare causam propter quā intellectus difficile comprehendit differentias odorū: & est, quia iste sensus debiliter comprehendit differentias odorū sensibiles. cōprehensio. n. differentiarum rerū sensibilium a sensu est causa in cōprehensione earum ab intellectu. & ideo qui caret sensu, caret intellectu illius generis sensibiliū. D. d. sed est debiliior in nobis q̄ in multis animalibus. i. in cōprehendendo differentias odorū multae animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorū, sicut nos per saporem. & non tm in hoc excedunt nos animalia aliqua, scilicet, comprehendendo differentias odorum, sed in cōprehendendo eas a remoto spacio. D. d. & nos nō sentimus odoratum sine delectatione, aut

Documen
tū cōpre-
hensio dīa
rū rerum
sensibiliū
a sensu est
cā i cōpre-
hensione
earū ab in-
tellectu. &
iō qui ca-
ret sensu, ca-
ret intelle-
ctu illius ge-
neris sensi-
biliū. Idem
prio Post.
t. cō. 134.
confite. 2.
ph. t. c. 6.

Pro hoc vi-
de in. 5. de
generatio-
ne animalū.
q. 2.

N ij tristitia

De Anima

tristitia. i. & non sentimus de differentiis odorati, nisi illud, quod est delectabile, aut contristabile. i. non sentimus de eis nisi differentias magis communes. delectabile. n. multos habet modos, & similiter contristabile, & delectabile non inveniuntur, nisi in remotissimis extremis. D

Rationabile autem sic & fortes oculis colores sentire, & non per manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terrentium & non terrentium. sic autem & odores hominum generatio videtur enim & analogiam habere ad gustum, & similiter species humorum, cum his quæ sunt odoris.

SOPH. *Consentaneum etiam est quæ durioribus sunt oculis eodem modo colores sentire, neque perspicuas eis esse colorum differentias, nisi cum terrore & sine terrore: eodem etiam pacto odores hominum genus. enimvero species saporum, si ad gustum conferas, cum speciebus odoris habere proportionem ac similitudinem videntur.* E

Et videtur quod sicut sentiunt animalia duri oculi colores, quod apud ea non declarantur modi colorum, nisi conueniens oculo, & inconueniens, sic genus hominum sentit odores. Vñ. n. p. p. consimilitudinē, quā habet odor cum gustu, quod modi saporum sunt, sicut modi odorum.

93 **D.** Et videtur quod ita homines differentias odorum, sicut animalia duri oculi differentias colorum, quodammodo. n. illi non comprehendunt de diuersis colorum nisi conuenientē, & inconuenientē, ita homines non comprehendunt de diuersis odorum nisi delectabile, & contristabile. Visum est. n. propter consimilitudinem, quæ est inter gustum, & odoratum, ut diuersa odorum sint secundum numerum diuersarum saporum. sed diuersa saporum apud nos sunt comprehensibiles, et illæ non: cum in hoc sensu excedamus omnia animalia, quia quoquo modo est tactus, & consimilitudo, quæ est inter sapores, & odores, est, quia non inuenitur odor nisi in habente saporem, ut declaratum est in de Sensu, & sensato. F

Sed certiores habemus gustum propter id quod ipse quidam tactus est. hunc autem habet homo sensum certissimum, in aliis enim deficit ab animalibus multis, secundum autem tactum, differenter certificat. unde & prudentissimum animalium est. signum autem, in genere hominum secundum sensum hunc ingeniosos esse & non ingeniosos. secundum autem alium nullum. duri enim carne, inepti mente: moles autem carne, bene apti.

SOPH. *Sed exquisitiorem habemus gustatum, propterea quod tactus sit quidam, et hunc sensum homo habeat exquisitissimum. in reliquis enim longe inferior est ceteris animantibus: atvero tactu, præter cetera omnia exquisite suo fungitur munere: & ideo prudentissimum est animalium*

A *malium: argumēto quòd in genere hominum ob instrumentum hoc ingeniosi sunt & tardi, nec ob ulum aliud: qui. n. duras habent carnes, tardo sunt ingenio: qui uero molles ingeniosi.*

Sed gustus est in nobis magis uerus, quia est aliquis tactus. & si iste sensus est in hoīe ualde uerus, alijs diminuitur à multis aīalibus, in tactu aut excedimus oīa, & ideo est subtilior oībus aīalib⁹. Et signum eius est q, in genere humano ēt propter istum sensum est homo discretus, & non est hoc propter aliud omnino. duræ. n. carnis non est discretum, & mollis carnis est discretum.

94 *Idest est, & sensus gustus est nobis pfectior sensu olfactus: quia gustus est tactus quoquo modo: & sensus tactus est in nobis pfectior: q̄ in omnibus alijs animalibus. D. & si iste sensus & c. i. & licet iste sensus sit pfectior in hoīe q̄ in alijs animalibus, tamen nō consequitur ex hoc ut sit in alijs sensibus pfectior, immo diminuitur in eis à multis animalibus. D.*

B *d. in tactu aut excedimus, & c. i. in bonitate aūt sensus tactus excedimus omnia animalia. & propter bonitatem istius sensus est hō subtilior, & discretior omnibus aīalibus. f. q. complexio conueniens bonitati istius sensus, conuenit discretioni intellectus D. d. Et signum eius est, & c. i. & signū conuenientie complexionis istius sensus ad complexionē intellectus est, q̄ in genere hominum, quando iste sensus fuerit bonus, tunc homo erit discretus, & e contrario. D. d. & non est hoc propter aliud. i. & bonitas discretionis non uidetur consequi bonitatem aliorum sensuum. boni. n. uisus homo potest esse indiscretus, & similiter boni auditus: sed boni tactus semper vñ discretus. D. d. duræ. n. carnis. & c. i. & signum, quod bonitas discretionis sequitur bonitatem tactus, est quòd mollis carnis, idest boni tactus, sepe uidetur discretus, & intelligens, & e conuerso. Et hoc quod dixit verum est, & cum inspexeris intelligētes homines, semper inuenies eos talis dispositionis, & ideo hō est mollioris carnis, q̄ cetera animalia.*

Bonitas discretionis nō vñ seq. bonitatē aliorū sensuum. boni tact⁹ semper ē discret⁹ oppos. in p. nio Mer. de uisu & in 2. de generatione cō. 7. ubi habet q. prioritas uis⁹ ad tactū ē prioritas finis nē & formam ta-

C *Est autem sicut humor, hic quidem dulcis, ille uero amarus, sic & odores sunt. sed alia quidem habent proportionaliter odorē & humorem, dico autem dulcem odorem & dulcem humore: alia uero contrarium. similiter autem & acer & austerus & acutus & pinguis est odor. sed fides diximus propter id quod non multum per manifesti sunt odores sicut humores, ab his acceperunt noīa secundum similitudinē rerum: dulcis quidem. n. a croco & melle: acer autem a thymo & huiusmodi. eodem aut modo & in alijs.*

10 P. H.

Quemadmodum autem sapor, alius est dulcis, alius amarus: sic etiam odores. sed alia habent proportionalem odorem & saporem, alia contra: uerbi causa dulcem odorem, & dulcem saporem: pariter etiam aeris, & austerus, & acidus, & pinguis est odor. sed quoniam ut diximus odores non admodum manifesti sunt, ut sapores, ideo ab eis di-

N iij xere

De Anima

etiam vero
prioritas ē
fm mate-
ria, & fm
suūm, quā
ē prioritas
fm natu-
rā. opposi-
tū ē ha-
bet ipse su-
pra cōm.
77. vbi di-
xit Ar- or-
dinare tra-
cta. de vir-
tutibus se-
sus fm no-
bilitatē, &
nō fm na-
turam. Vi-
de contr.
Zam.

*vere nomina pro rerum similitudine: dulcis nimirum à croco & mel-
le, acris à thymo atq; id genus alij: sic etiam in ceteris.*

Et quemadmodum in saporibus dulce, & amarum, sic in odo-
ribus. Sed in quibusdam odor, & sapor sunt conuenientes. ver.g.
odor dulcis, & sapor dulcis: & in quibusdam contrarij. & ideo in-
uenitur odor acutus, & ponticus, & acetosus, & delectabilis. Sed
sicut diximus q odores nō sunt ita manifesti: sicut saporē, ita isti
nō dñr istis nominibus nisi fm similitudinē ad sapores. odor. n.
dulcis est odor croci: & acut⁹ est odor allij & similiū, & sic de alijs.

Vult declarare quomodo consequuntur differentie odorū differen-
tias saporū: & d. Et quemadmodum in saporibus est dulce, & amarū. i.
quemadmodum in saporibus est prima contrarietas, scilicet amaritudo
& dulcedo, t ex quibus alij componuntur, sic est opinandum q in odo-
ribus est prima contrarietas ex qua componuntur medij. Et, cum narra-
uit q ista differentia debent esse secundum numerum illarum: & quem-
admodum est in illis prima contrarietas, sic est in istis: incepit narrare q
non semper consequitur unaquēq; illarum in altero duorum generum
suum simile in altero genere, & d. Sed in quibusdam odor, & sapor, & c. i.
sed in quibusdam simile consequitur simile, & in quibusdam non, scilicet
quod odor, & sapor non erunt eiusdem speciei. v.g. q sapor erit dulcis, &
odor acutus. D. d. & ideo inuenitur odor acutus. i. & quia differentia odo-
rum sunt conuenientes differentijs saporū, inuenitur odor acutus. i. cuius
proportio ad odores est, sicut proportio acuti ad sapores: & sic de alijs.
Et, cum declarauit q nos non comprehendimus differentias odorū, ni-
si propter consimilitudinem eorum cum differentijs saporū, vult nar-
rare q ista est causa, propter quam transumpta sunt ad eas nomina sapo-
rum, & d. Sed sicut diximus q odores, & c. i. sed sicut diximus quia differ-
entia odorū non sunt apud nos manifeste, sicut saporū, ita q pos-
sumus comprehendere eas absq; comparatione, & assimilatione ad alias,
hoc fuit causa propter quam transumimus ad eas secundum similitudi-
nem nomina saporū: & non imposuimus eis nomina propria, quia nō
intelleximus in eis intentiones proprias nisi per similitudinem. D. d. odor
enim dulcis, & c. i. manifestū est. n. apud nos q odor dulcis est sicut odor
croci, aut mellis. i. q proportio odoris croci, & odoris mellis ad alios odo-
res est, sicut proportio dulcis ad alios sapores. & sic est de alijs odoribus.

Adhuc aut sicut auditus & unusquisq; sensuum, hic quidē au-
dibilis, & nō audibilis. ille uero uisibilis & non uisibilis. & olfa-
ctus odorabilis & nō odorabilis. non odorabile aut aliud quidē
fm id quod omnino impossibile est habere odorem. aliud uero
paruum habens, & prauum. similiter aut & nō gustabile dicitur.

*Præterea ut auditus & unusquisq; sensuum alius est rei audibilis
& inaudibilis: alius uisibilis & inuisibilis: sic etiā odoratus rei odora-
bilis*

SOPH.

95.
Hic p; mō
dū cōpo-
ni ex extre-
mis cōtra-
rijs. Idē. 6.
Ph. 6. 19.
12. cō.
E
† Sicut ex
saporibus
extremis
cōponunt
medij, sic
ex odo-
ribus extre-
mis ē ma-
dij resul-
tant. Idem
infra cō.
105.

A bilis & inodorabilis. inodorabile autem dicitur, partim quod nullum prorsus habere potest odorē: partim quod exiguum habet, & exilem: τὸ φαῦλον.
Potest et uerbi ex-
dū, tetrū.
Similiter gustabile, & ingustabile dicitur.

Et quæadmodū auditus, & unusquisq; sensuū, hic quidē est audibilis & nō audibilis, hic uero uisibilis & nō uisibilis, sic ē odoratus est odorabilis & nō odorabilis. Et nō odorabile dicitur nō odorabile, aut quia est impossibile ut habeat odorē: aut quia habet odorē debile: aut quia habet malū. Et sic dicitur nō gustabile.

Vult narrare hic aliquid cōmune isti sensui, & alijs sensibus, & quod omnis sensus comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationē, & d. Et quemadmodum auditus, & c. i. & quemadmodum auditus, & unusquisq; sensuum comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationem, v.g. quia auditus comprehendit audibile & non audibile, & visus visibile & non visibile, sic etiam sensus odoratus comprehendit odorabile & non odorabile. D. incēpit narrare secundum quos modos dicuntur hæc nomina priuatiua, & d. Et non odorabile dicitur, & c. idest & non odorabile, & non visibile, & non gustabile dicuntur tribus modis: aut de eo, quod omnino caret illo sensibili: aut de eo, in quo inuenitur debile: aut in quo inuenitur male. ver.g. non odorabile dicitur de carente odore omnino, & de habenti debile, & male. & sic non gustabile.

Est autem olfactus per mediū, ut aerem aut aquam. & nanq; aquatica videntur odorem sentire: similiter autē & quæcūq; cum sanguine & sine sanguine. sicut quæ in aere: etenim horum quædā a longe occurrunt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.

807 H. Fit etiam olfactus per intermedium, ut aerem aut aquam. quippe & aquatilia videntur odorem sentire, & sanguinea pariter & exanguia: quemadmodum etiam ea quæ in aere degunt. nā & nonnulla eorum odore impulsæ procul contendunt ad alimentum.

Et odorare etiā fit per mediū, ver.g. aerem, & aquam. animalia enim habitantia in aqua existimātur sentire odorem. & similiter habentia sanguinē, & carētia sanguine: sicut sentiunt aſalia, quæ sunt in ere. quædam. n. mouentur ad suum cibum in remoto.

97 Cū declarauit hic de odore illud, quod potuit declarare in hoc loco dicit quod, iste sensus ita etiam indiget medio, sicut duo sensus prædicti, Et sermo eius manifestus est, sed debet ita legi, & odorare etiam fit per medium. & hoc medium est aer, aut aqua. animalia enim habitantia in aqua videntur sentire odorem, sicut animalia habitantia in aere. & secundum hunc modum videtur q; animalia viuentia in aere, & non viuentia sentiunt odorem. Et signum eius est q; istorum multa mouentur ad suū cibum a remoto, licet non videant. Apes enim mouentur ad suum nutri-

Expositio
textus.

N iiij mentum

De Anima

mentum à sono remotissimo, & sunt ex animalibus carentibus sanguine. D

Documen-
tum. 5. re.
conl. 73.

& similiter in piscibus, & in multis animalibus aquæ. Et ratiocinatio super hoc, quod dixit de medio, est ratiocinatio prædicta, scilicet quod cum odorabile fuerit positum super sensum odoratus, non sentietur. Et quod dixit de visione, quod natura media, quæ feruit visui, non est aer, sed quod est aer, aut aqua sed quod est aqua, sed natura cõis, ita est intelligendū hic in natura quæ est media, scilicet quia est natura cõis aquæ, & aeris, & quod odores sunt extranei in ista natura. & quod ista natura caret odoribus, sicut diaphanū coloribus, & sicut color habet duplex esse. scilicet esse in corpore colorato, & hoc est esse corporale: & esse in diaphano, & hoc est esse spirituale: ita odor habet duplex esse, scilicet esse in corpore odorabili, & esse in medio. & hoc est esse corporale, & illud spirituale: & illud naturale, & hoc extraneum. Et, cum hoc ignorauerunt quidam, & extimauerunt quod odor non separatur à corpore odorabili, & quod non habet nisi vnum esse tantum, dixerunt quod à corpore odorabili dissoluitur corpus odoriferum, habens corpus subtile, & odorem subtilem, & quod mouetur in aere, donec perueniat ad sensum odoratus. Et hoc destruitur multis modis. Videmus enim quod multa animalia mouentur ad nutrimentum per spaciū * multarum dietarum, sicut apparet in Vulturibus: & sicut apparet de Tigris, quæ veniunt ad locum prælij, quod accidit in terra Græcorum à remotis regionibus. Et * quando iam posuimus quod omne sensibile, quod comprehenditur per medium æqualiter, debet sentiri ex omnibus partibus, nisi aliquid impediat. vnde necesse est, ut istud corpus vaporosum sit centrum vnum, & quod sua semidiameter sit secundum longitudinem linearum, vnde veniunt ista animalia ad suum cibum, ut dicitur quod Vultures mouentur à quingentis miliaribus: sed impossibile est ut corpus paruum extendatur, donec recipiat tales dimensiones, cum impossibile est ut materia recipiat extensionem ad tale vltimum. maxima enim remotio, quam materia recipit, est dimensio ignis, deinde aeris. Si igitur corpus odorabile alteretur totum in ignem, aut aerem, impossibile est ipsum recipere dimensionem mille miliariorum. Minima enim dimensio, quam materia recipit, est dimensio terræ, & maxima est dimensio ignis, & inter has duas dimensiones non sentitur ex diuersitate hæc quantitas, scilicet ut magnitudo vnius palmi terræ fiat ad mille miliaria. hoc enim impossibile est. Et etiam, si ita esset, tunc illud corpus sphericum non odorabile necesse esset ut penetraret aerem secundum totum, aut quod aer recederet à loco suo. Et, cum hoc impossibile est, etiam impossibile est ut odor sit in aere, sicut in corpore composito. † simplicia enim non recipiunt odores. remanet igitur ut sit in eo sicut color in diaphano. * Sed tamen apparet quod esse coloris magis est spirituale, quàm esse odoris. ventri enim videntur adducere odores. & hoc est, ex quo fuit existimatum odorem esse corpus. Sed ita est de odore in hac intentione, sicut de sono. Sonus enim fit à passione in aere: sed etiam impellitur à ventis: sed tamen non consequitur ex hoc ut sit corpus. quasi

Color &
odor hñt
duplex ef.
Idē supra.
60. 67.
76. com.
Vide. 76.
& 101. cõ.
Op. Aut. I
sexto natu-
ralium.

Prima rō.
* a l. multa
rō terrarū

* a l. 3.

Minima di-
mensionū.
quam ma-
teria reci-
pit, est di-
mēsiō ter-
ræ. & ma-
xima ē di-
mēsiō i-
gnis: oppo-
nēdo. vide. 4. ph.
cõ. 71. vbi
habet q.
subtilitas
ē diuīsi-
lis in in-
finītū. Vide
cõ. 21m.

Ex hoc su-
mit dari
maximū,
& min-
imū. Idem
supra. 41.
Idē primo
F
ph. 36. 6.
p. 91. prio.
celi. 160.
† Cor-
pora sim-
plicia non
recipiūt o-
dores. Idē
in de Sen-
sū & sensu
to.
* Essē col-
ris est ma-
gis spūale,
q̃ eē odo-
ris. Idem
101.

igitur

A igitur necesse est in istis duabus passionibus, scilicet soni, & odoris, cum fuerint in aere, ut non sint motus illic in aere ad aliam partem sine alia.

Unde & dubium videtur si omnia quidem similiter odorent: homo autem odorat respirans: non respirans aut sed expirans, aut retinens spiritum, non odorat, neque à longe, neque à prope: neque si in nasum intra ponatur. & hoc quidem in ipso positum quo sentit, insensibile esse, omnibus commune est: sed sine respiratione non sentire, proprium est homini. manifestum est autem tentantibus.

107th. Proinde videtur oriri questio, si cuncta quidem peraeque olfaciant, homo vero spiritum quidem ducens olfacit: quod si non ducat, sed reddat, aut cohibeat spiritum, non olfacit, neque è longinquo, neque è propinquo. ne si intra nares quidem apponatur. Ac si quid ipsi quidem apponatur sensorio, id esse insensibile, commune est omnium: non sentire vero sine respiratione, peculiare est in hominibus: quod in experiendo perspicitur.

Et ideo apparet quod iste est locus dubitationis, secundum quod omnia animalia olfaciunt eodem modo, & quod homo non olfacit, nisi quando anhelat inspirans: quando autem expirat, aut retinet, non olfacit neque à remoto, neque à propinquo, neque etiam, si odorosum poneretur in naso. Hoc autem, quod si sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, non sentietur, commune est omnibus. hoc vero, quod sentire non sit sine inspiratione, est proprium hominibus. & hoc manifestabitur experimentatoribus.

98 Id est & cum dixerimus quod animalia habitantia in aqua, & animalia non sanguinea olfaciunt, accedit questio, quando concesserimus has duas propositiones. scilicet quod omnia animalia debent olfacere eodem modo, & posuerimus quod homo olfacit, quando inspirat, & non quando expirat, aut retinet anhelitum. consequitur enim ex hoc quod, si illud animal fuerit non anhelans, ut non sit olfaciens. D. d. Hoc autem, quod si sensibile fuerit positum, & c. i. & hoc autem, quod est necessarium in omnibus animalibus ut sit medium, & quod sentire non fiet, quando sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, commune est omnibus. hoc enim opinatur Aristoteles de tactu, & gustu, ut post apparebit. D. d. hoc vero, quod sentire non sit absque inspiratione, & c. i. hoc vero, quod homo, & alia animalia anhelantia impossibile est ut olfaciant absque inspiratione, manifestum est per se volentibus considerare, & experimentari.

C Quare sanguinem non habentia, quoniam non respirant, alterum utique quendam sensum habent praeter eos qui dicti sunt. sed impossibile est: si quidem odorem sentiunt: odorabilis enim sensus

* 2. Laliud. aliquod. Oppositum vide in eo sup lib. de sensu, & est simili ubi hiet quod proprium est gustui, & tactui quod non indigent medio oppositum dicitur gustu solo vide infra c. 101. Vide eodem. 2°.

De Anima

fus, & boni odoriamenti & mali, olfactus est. Amplius autē & cor- **D**
rumpi videntur à fortibus odoribus, ex quibus homo corrumpi-
tur, vt asphalto, sulfure, & huiusmodi. olfactum quidem igitur ha-
bere necessarium est, sed non respirantia.

SOPH.

*Itaq; sanguine carentia, ut pote quæ non spirant, alium quempiam
sensum habere censens, præter eos qui uulgo dici consueverunt. res tamen
non ita se habet: si quidem odorem sentiunt: sensus enim rei odorabilis,
& fetida & odorata, olfactus est. Præterea videntur à uelamentibus
odoribus corrumpi, à quibus etiam homo corrumpitur, ut bituminis,
& sulphuris, atq; id genus aliis. olfaciant igitur necesse est, non tamen
recipiendo spiritum.*

Oportet igitur ex hoc, vt animalia carentia sanguine, cum non
anhelant, habeant alium sensum. Sed hoc est impossibile, cum sen- **E**
tiant odorem, sentire enim bonum odorem, & malum est olfacer-
e. Odores enim fortes, qui nocent homini, nocent eis, vt putrefa-
ctionis, & sulphuris, & similibus. Vnde necesse est vt olfaciant,
sed non inspirando.

- 99** Dixit & cum posuerimus qd omnia animalia eodem modo olfaciunt:
& est manifestum qd homo non olfacit sine inspiratione: necesse est vt ani-
malia carentia sanguine cum non anhelant, & videntur venire ad suum
nutrimentum à remoto, vt habeant alium sensum à sensu olfactus. **D. d.**
Sed hoc est impossibile, & c. i. sed ponere ea habere alium sensum à sensu
olfactus impossibile est, cum posuerimus qd nihil comprehendit odorem,
nisi per istum sensum. comprehendere enim bonum odorem, & malum
est olfacere: & olfacere est actio istius sensus, non alterius. **D. d.** Odores
enim fortes, qui nocent homini, nocent eis. & ista est secunda ratiocinatio.
& est qd ista animalia infirmantur, & dolent à malis odoribus, & fugiunt
eos, sicut homines. & quia homines fugiunt eos propter sensum olfactus, **F**
oportet vt sic sit de aliis animalibus. **D. d.** Vnde necesse est vt olfaciant,
sed non inspirando. i. necesse est igitur ex hoc, quod diximus. sc. qd ista ani-
malia olfaciunt, cum videtur moueri ad odores, & fugere eos. & quia im-
possibile est vt ista actio sit per alium sensum à sensu olfactus, ista anima-
lia necessario olfaciunt: & non est necesse vt omnia animalia odorent
eodem modo.

**lib. 4. de
Historiis
animalium c. 8.**

Videtur autem in hominibus differre hoc sensitiuum ad ea quæ
aliorum animalium: sicut oculi, ad ea quæ durorum oculorum sunt.
Hæc quidem enim habent phragma & sicut velamen, palpebras:
quas aliquis non mouens, neq; retrahens non videt: fortia autem
oculis nihil huiusmodi habent, sed mox vident quæ fiunt in luci-
do. sic igitur & odoratiuum sensitiuum, aliis quidem sine opercu-
lo est:

A lo est: sicut oculi. aliis vero aerem recipientibus habere coopertimentum, quod respirantibus discooperitur, ampliatis venis & poris. & propter hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est odorem pati respirantia: hoc autem facere in humido impossibile. est autem odor siccus sicut humor humidi. odoratiuum autem sensitiuum potentia huiusmodi est.

PH. Videtur autem in hominibus differre hoc instrumentum à ceterorum animalium instrumentis: ut oculi ab oculis eorum quæ duos eos habent: nam illi quidem habent septum & veluti utriculū quendā, palpebras: quas nisi moueat, atq; attollat, non videt. quæ uero duris sunt oculis, nihil habent eiusmodi: sed illico uident quæ sunt in translucento. sic etiam odoratiuum sensorium: aliis sine operculo esse apparet, sicut ille oculus: in iis autem quæ recipiunt aerem adesse uidetur operimentum, id est, cum spiritum hauriunt aperiri, dilatatis uenulis ac meatibus. Quamobrem quæ spirant in humido non olfaciunt: necesse enim est spiritum ducendo olfaciant: quod in humido fieri non potest. Est autem odor siccus, ut sapor humidi: Odoratiuum uero sensorium est tale potentia.

Videtur igitur quod iste sensus in hominibus differt à se in aliis animalibus, sicut oculi differunt ab oculis animalis duri oculi. Isti, n. habent coopertoria. scilicet palpebras, quæ cum non aperiuntur, non uidet homo. animalia autem duri oculi non habent aliquod tale: sed vident subito illud, quod sit in diaphano. Et sic videtur quod est sensus olfactus etiam, scilicet in quibusdam animalibus est non coopertus, ut oculus, in animalibus uero recipientibus aerem habet coopertorium. & cum ista animalia inspirant, ampliantur venæ, & viæ, & aufert illud. Et ideo ea, quæ anhelant, non olfaciunt in humido. inspiratio enim necessaria est in olfactu. vnde impossibile est hoc facere in humido. Et odor est siccus, sicut sapor humidi. Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius dispositionis.

100 Cum declaratum est quod animalium quædam sentiunt odorem sine inspiratione, & quædam cum inspiratione, visum est quod etiam in hoc est quod iste sensus in hominibus, & in animalibus anhelantibus differunt in creatione, & in forma à se in aliis animalibus non anhelantibus. Quemadmodum enim oculi in homine, & in aliis differunt in creatione ab oculis animalium duri oculi. scilicet carentium palpebris. Et, cum narrauit consimilitudinem inter ea in hac intentione, dedit modum consimilitudinis, & dixit. Isti enim habent coopertoria, &c. i. & sicut oculi in homine, & in aliis habent palpebras, quibus coopertiuntur: & est impossibile ut homo videat quousque non aperiat palpebras: & in animalibus duri oculi non habent palpebras, sed vident

De Anima

vident subito colores factos in diaphano sine aliquo coopertorio: ita videtur quod dispositio sensus olfactus in animalibus anhelantibus, differt à se in non anhelantibus. In anhelantibus enim habet coopertorium: in non anhelantibus autem non habet coopertorium. & sic animalia anhelantia indigent apud olfactum anhelitu ad aperiendum vias clausas olfactus, per quas impossibile est ut olfaciant, antequam aperiantur. quoadmodum impossibile est ut animalia boni visus videant, quousque palpebræ aperiatur. sed animalia non anhelantia non indigent hoc. & ista erit causa, propter quam animalia anhelantia non olfaciunt in aqua. Sed est questio in hoc quod dicitur: animalia enim duri oculi sunt debioris visus aliis animalibus sed animalia multa non anhelantia videntur fortioris odoratus homine. & oporteret, si palpebræ in oculis essent, sicut nasus in animalibus anhelantibus, ut animalia anhelantia essent verioris olfactus, quam non anhelantia. Et ideo perscrutandum est utrum, nasus in animalibus olfacientibus per nasum sit propter melius, sicut palpebræ sunt in animalibus habentibus palpebras: aut propter necessitatem. Si igitur est propter necessitatem, non oportet ut anhelantia sint verioris olfactus quam non anhelantia. Si autem propter melius, erit econverso. Sed hoc, quod dicit, ampliantur venæ, & viæ, demonstrat quod hoc est propter necessitatem, non propter melius: & quod animalia duri oculi non assimilantur olfacientibus sine inspiratione, nisi secundum diuersitatem creationis tantum: non quod inuauentum palpebrarum est de modo iuauamenti inspirationis. D. d. Et odor est siccus, sicut sapor humidus. & odor attribuitur abundantie partis sicce in odorabili, sicut sapor attribuitur abundantie partis humidæ in gustabili. Et hoc declarabitur in libro de Sensu & sensato. D. d. Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius dispositionis. i. & cum declaratum est quid sit odor, & quomodo comprehenditur per sensum, tunc sensus olfactus est illud, quod in natum est recipere odores.

Dubium.

Oppositum
1. phy. 82.
88. a casu
esset. vide
con. 2im.
Solutio.

De gustu, & gustabili.

Cap. 6.

Gustabile autem est quiddam tangibile, & hæc est causa quare non sit sensibile per medium extraneum corpus, neque natus, & corpus autem in quo est humor, quod est quid gustabile, est in humido sicut in materia. hoc autem est quiddam tangibile. unde & si in aqua essemus sentiremus utique appositum dulce: non autem esset nobis tunc sensus per medium: sed in eo quod miscetur humido, sicut in potu. color autem non sic videtur, in eo quod miscetur, neque defluxionibus.

SOPH.

Gustabile autem est tactile quiddam: atque hoc in causa est, cur non sit sensibile per intermedium quod sit alienum corpus. nimirum quia nec tactus. corpus etiam in quo est sapor gustabile in humido ut materia: id vero est tactile quiddam. idcirco si in aqua essemus, & dulce quidpiam

al. l. utque
aqua.

A quidpiam iniiceretur sentiremus nec esset nobis sensus per intermediū: sed quod admixtum esset humido, quemadmodum in potione: at color non hoc modo uidetur, nempe quod misceatur, aut effluxionibus.

Gustus autem est aliquis tactus. Et est illud, quod est in potentia istius dispositionis, non per mediū, quod sit corpus extraneū, tactus enim etiam non est sic. Et corpus, in quo est sapor, gustus in eo est in humiditate: sicut res in materia. & hoc est aliquid tangibile. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & in aqua fuerit aliquid dulce, sentiemus non per medium, sed admiscendo se cum humido, sicut est de vino. Color autem non videtur, eo q̄ admiscetur, neq; quia aliquid currit ab eo.

101 **C**ū compleuit sermonem de olfactu, & sensus gustus est illud, quod debet consequi numerum fm ordinem, qui incorpōtā meliori, & proce-

B dit ad magis necessarium, incepit loqui de eo, & declarare q̄ est aliquis tactus, & q̄ propter hoc non indiget comprehendere suum sensibile p̄ medium, quod sit corpus extraneum, sed per medium, quod sit pars animalis. Et d. Gustus autem est aliquis tactus. & hoc non est in potentia alicuius dispositionis per medium, quod sit corpus extraneum. tactus enim est etiam sic. i. & iste sensus non est illud, quod est in potentia istius dispositionis per medium, quod est corpus extraneum, sed per mediū, quod est corpus non extraneum. D. d. tactus enim etiam non est sic. i. tactus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium, quod est corpus extraneū: sicut est de sensibus tribus p̄dictis. Et quasi inducit istū sermonē pro ratione q̄ gustus est aliquis tactus & quasi dicit, gustus autem est aliquis tactus, cū comprehendat suum sensibile non per medium, quod sit corpus extraneum, sicut tactus. & hoc est manifestius in secunda translatione, vbi dicit, sensus autem gustus comprehendit per tactum. Et causa illius est q̄ sensibile per gustum non comprehenditur per medium inter-

C gustans & gustatum, quod est corpus extraneum: neq; etiam tactus ita cōprehendit. D. d. Et corpus, in quo est sapor, & c. i. & alio modo dicimus etiam q̄ iste sensus est aliquis tactus. corpus enim in quo existit sapor, nō est gustabile, nisi fm q̄ ille sapor existit i eo humore: cuius proportio ad illum saporem est sicut materiæ ad formam. & ideo iste sensus non comprehendit saporem, nisi comprehendat humorem: cū sit impossibile vt denudetur ab eo: & comprehendere humorem est aliquid tangere. vnde iste sensus videt aliquis tactus. D. d. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & c. i. & quia gustus non indiget medio extraneo, ideo, cū nos fuerimus in aqua, in qua inuenitur aliquid dulce, sentietur ā nobis admiscendo se cū aqua: nō quia aqua recipit saporem abstractum ā materia, & reddit cum isti sensui, sicut est de mediis extraneis, quæ reddunt sensibilia sensibus. illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus, in quibus existunt, sed abstracta ā materia. Et hoc demonstrat q̄ ipse opinatur q̄ odor non est corpus.

Vide pro hoc. cō. 115. Vide 113 vbi indigetia medijs extrinsecis nō ē necēssitatē tactus, sed tā gubiliū.

Rār obiectioni.

Media extrinseca nō recipiunt sensibilia cū corporibus.

De Anima

ribas, in d.
b^o existit
idé s. c. 76
& c. 97. ed.
eōtra Aui
cen.

corpus. si enim esset corpus, olfactus esset aliquis tactus. D. d. Color autē non videtur, &c. id est color autem non videtur, ita q^d aliquid ex eo admisceatur cum aqua, aut aere, neq^{ue} q^d aliquid currat ab eo in aerē, aut aquā, sed tantum recipiunt ab eo intensionem coloris abstractam à materia. vñ dicimus in hoc, & similibus q^d comprehenduntur per medium extraneū.

Vt quidem igitur medium, nihil est: ut autem color visibile, sic gustabile humor ē. Nihil autē facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actū aut potentia humiditatem, vt salsum, bene, n. liquidum ipsum est, & liquefactiuum linguæ.

SOPH. Quod autem ad intermedium attinet, nullum est. Vt autem invisibile est color, sic gustabile sapor. Nihil autem saporis sensum efficit sine humiditate: sed habet actū aut potentia humiditatem, ut salsum: nam et ipsum facile liquefactū est, & colliquefaciendæ linguæ um obtinet.

Secundum autem hunc modum medium non est medium, sed quemadmodum color est visibile, sic sapor est gustabile. Et nihil recipit sensum saporis absq^{ue} humiditate, sed in eo est in actū, aut potentia humiditas, verbi gratia salsum, est enim velocis dissolutionis, & cum hoc dissoluit linguam.

101 Iste autem sensus differt à sensibus, qui comprehendunt per medium extraneum in hoc, q^d non comprehendit suum sensibile per medium, sed quemadmodum color est visibile, & in rei veritate propriū visui, ita sapor in rei veritate est gustabile propriū gustui. D. d. Et nihil recipit sensum saporis, & c. i. & nihil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, nisi sapor sit in humore, & humor est in saporoso, aut in actū, aut in potentia: v. g. salsum, quod est humidum in potentia propinqua, cum velociter dissolvitur, & dissolvit humores, qui sunt in lingua. Et ideo præparavit natura salivam in ore: & præparavit branchos in homine ad congregandum istam humiditatem, vt ea mediante gustentur sicca. vñ dicimus q^d sapor non est sapor in actū, nisi in corpore humido in actū.

Propter
q^d natura
pparavit
salivam in
ore.

Sicut autem visus visibilis est & inuisibilis (tenebra autem inuisibilis, iudicat autem & ipsam visus.) adhuc autem & ualde splendidi, etenim hoc inuisibile est, alio autem modo à tenebra. similiter autem & auditus soni & silentii. quorū aliud audibile, aliud non audibile: & magni soni, sicut visus est splendidi, sicut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo, sic & magnus & violentus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut & in aliis impossibile: aliud autem quamuis aptum natum, non habet, aut prave: sicut quod sine pedibus & sine grano, sic autem gustus gustabilisq^{ue} & nō gustabilis, hoc autem est paruum aut prauum habens humore

A humorem, aut corruptiuum gustus, videtur autem principium esse potabile & non potabile: gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem prauum & corruptiuum gustus, illud autem secundum naturam, est autem commune tactus & gustus potabile.

807H. Sed ut visus est reusibilis & inuisibilis (nam tenebrae inuisibiles sunt, attamen has etiam visus diiudicat): Ad haec, valde splendidi (nā id quoque inuisibile est, alio tamen modo atque tenebrae) sic etiam auditus & soni & silentii: quorum alterum est audibile, alterum nō audibile. atque etiam magni soni, quemadmodum visus splendidi, ut enim parvus sonus inaudibilis quodammodo est, sic etiam magnus ac uiolentus. inuisibile autem partim sicut etiam in aliis dicitur quod prorsus impossibile est: partim, si cum natum aptumque sit, non habeat, aut certe exiliter, ut apes, & innucleatum. Sic etiam gustatus, rei gustabilis & ingustabilis. ad nero est, quod aut paruum & exilem, aut gustum corruptentem habet saporem. Videtur autem potabile & impotabile esse principium: sed alterum prauum gustumque, corruptens: alterum secundum naturam: Est autem potabile commune tactus & gustus.

Τὸ φα-
λός
quo verba
hic vitur
Aristo ex-
positores
ut praua,
et exiliter
interpretat
tur.

Et sicut visus est rei visibilis, & nō visibilis: nam obscuritas est non visibilis, & etiam distinguitur a visu. & est etiam manifestū in eo, quod ē valde fulgēs, & splendens, hoc enim quoquo modo est non visibile: sed tamen alio modo ab obscuritate. & similiter auditus est soni, & silentii, quorum vnum est audibile, & aliud nō audibile, & est maximi soni, sicut visus est resplendentis, quemadmodum enim minimus sonus est non audibilis, ita aliquo modo est maximus sonus etiam. Et non visibile quidem dicitur sic vniuersaliter, sicut in omnibus carentibus hoc, & quoddam est innatum videre, sed non habet: aut habet, sed diminute, ut carēs pede. Et similiter gustus est gustabilis, & non gustabilis, & hoc est, cuius sapor est debilis, aut malus, aut corruptens gustum. Et similiter existimatur de potabili, & nō potabili. sunt enim gustus quoquo modo: sed illud malum corruptens gustum, & illud naturale. Et potabile est commune tactui, & gustui.

103 Sermo eius in hoc capitulo est manifestus, & abbreviatio eius est quod non sensibile dicitur in vnoquoque sensuum tribus modis: aut de eo, quod caret sensato proprio illi sensui de eis sensatis, quae innatus est habere: aut de eo, quod est sensibile intus in se respectu illius sensus: aut de eo, quod est sensibile debile. v.g. obscuritas, quae est non sensibile secundum priuationem in visu: & color splendens, qui est non sensibilis propter intensionem: & color

De Anima

color latens, qui est non sensibilis propter debilitatem, Et in auditu silentium fm priuationem: & maximus sonus fm intensiorem: & sonus latens fm debilitatem. Et in gustu insipidum fm priuationem: & horribile fm ma-
litiam, & debile fm diminutionem. omnia enim ista dñr non sensibilia: qm
vnumquodq; istorum est priuatio alicuius dispositionis naturaliter sensi-
bilis illius sensus. D.d. Et non visibile quidem dicitur, &c. i. & non visibi-
le dicitur vtr, sicut dñr in aliis sensibus multis modis: aut quia non est inna-
tum videri omnino, vt dicimus qd sonus est inuisibilis, & in colore non au-
ditus: aut quia est innatus videri, sed non videtur, quia habet colorem, sed
alio modo ab eo, fm quem innatum est habere, sicut aut propter intensiorem,
aut propter debilitatem hoc dicitur nō visibile: sicut dicitur in eo, qui est
debilis pedis, qd non habet pedem. D.d. Et potabile est commune tactui
& gustui, id est qd secundum humiditatem, quæ est in eo, est tangibile, &
secundum saporem est gustabile.

Cōsistem
distinctione
né hēs de
infinito 3.
Phy. 14. &
7. in hoc. 2
120. Idē. 3.
96. Idē. 5.
Me. 27. &
17. consistit
de immo-
bili. 5. ph.
c. & t. 20.

Quoniam autem humidum quod gustabile, necesse est sen-
sitiuum ipsius neque humidum esse actu: neque impossibile fieri
humidum. patitur enim gustus aliquid à gustabili secundum qd
gustabile est. necessarium est ergo humectatum fore quod posibi-
le humectari, saluatum, non humidum autem, gustatiuum sensi-
tiuum. Signum autem, neq; siccam existentem linguam sentire,
neq; multum humidam. hic enim tactus fit primi humidi. sicut
quum aliquis qui ante gustauit fortem humorem, gustet alterum
& vt laborantibus amara omnia videntur, propter id quod lin-
gua plena huiusmodi humiditate sentit.

SOPH.

Cum autem gustabile sit humidum, necesse est sensorium eius nec
actu humidum, nec eiusmodi esse ut humectari nequeat: patitur enim
gustus à gustabili quatenus gustabile. Necesse ergo est id quod hume-
ctari potest, humectari ita ut seruetur, nec esse humidum ipsum. s. gusta-
tiuum sensorium. indicium huius est, quod lingua neq; cum præarida
est, sentit: neq; cum admodum humida: hic enim tactus fit primi hu-
midi: ut cum quispiam degustato uehementi sapore, degustat alium:
& quemadmodum egrotantibus amara omnia videntur, propterea
quod lingua referta eiusmodi humiditate sentit.

Et, quia gustabile est humidum, fuit necesse vt suus sensus non
esset humidus in perfectione. neq; impossibile vt humefiat. gustus
enim patitur quoquo modo à gustabili, secundum qd est gustabi-
le. Vnde necesse est vt humefiat illud, quod possibile est vt hume-
fiat, & est saluatum, sed non est humidum sensus gustus. Et signū
eius est, qd lingua non sentit, cum fuerit valde sicca, aut valde hu-
mida. tactus enim ipse erit per primum humorem, sicut qui prius
gustauit

A gustauit saporem fortem, deinde gustauit alium saporem. & sicut infirmi sentiunt omnia amara, quia sentiunt ea per linguam submersam in tali humore.

104 Cum declarauit ea, quæ sunt cõia isti sensui, & sensui tactus, & alijs sensibus, incipit dicere quoddã proprium membro istius sensus, scilicet linguæ, & d. Et, quia gustabile est humidũ, &c. i. & quia materia saporis est humor, ut declaratum est in de Sensu & sensato, necesse fuit ut recipiens saporem recipiat humorem cum sapore. unde necesse est, ut iste sensus non sit humidus in actu, neque sit et impossibile ut recipiat humorem, cum sit innatus recipere saporem: quod est impossibile sine receptione humoris. & dicitur quod est necesse ut sit non humidus in actu: quia illud, quod est aliquid in actu, non est ignarum recipere illud, quod est in eo in actu, scilicet quod est in eo in actu. Visus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciperet colores. Deinde dicit, gustus enim patitur quoquo modo, &c. i. & est necesse ut iste sensus sit innatus humefieri. membrum enim gustans patitur quoquo modo à gustabili. & quia gustabili semper associatur humidum, necesse est ut gustans patiatur ab humore, qui est in sapore. Unde necesse est ut hoc membrum gustans sit in ea dispositione, qua possibile est ut humefiat: & hoc erit ut non sit humidum in se, & quod sit cum hoc saluatum ab accidentibus. & hoc intendebat, cum dixit, unde necesse est ut humefiat, &c. id est & quia necesse est ut hoc membrum humefiat, necesse est ut sit innatum humefieri, scilicet ut sit saluatum à siccitate intensa, & ut non sit humidum. Deinde dicit. Et signum eius est quod lingua, &c. i. & signum eius est, quod lingua apud comprehensionem saporum debet saluari ab intensa siccitate, & dominio humoris, est quod ipsa non sentit sapores, quando fuerit intensa siccitatis, aut intensa humiditatis, sed tantum sentit, cum fuerit in naturali dispositione, scilicet quam innata est recipere humiditatem saporis. Deinde dicit, tactus enim ipse, &c. i. & cum lingua innata est recipere saporem cum eius humiditate, necesse est ut super ipsum non dominetur alia humiditas. Prima enim humiditas domians in lingua impedit eam in recipiendo secundam humiditatem. quemadmodum qui gustauerit aliquem saporem fortem, & postea gustauerit alium saporem: tunc enim non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguam. Deinde dicit, & sicut infirmi sentiunt omnes sapores amaros, quia sentiunt eos per linguam submersam in humore amaro, ita etiam qui gustauerit aliquem saporem, & sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali, tunc non comprehendet humorem saporis proprii, nisi admixtum cum qualitate illius primi humoris. & sic accidet necessario ut non comprehendat saporem, quia non comprehendit naturam saporis in dispositione illa, secundum quam est materia illius saporis.

Species autem humorum sicut & in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt: ut dulce & amarum. habere autem sunt, cum hac quidem, pingue: cum illa uero, salitum. Media autem horum, De Anim. cum cõ. Auer. O acce

Illud, quod est aliquid in actu, non est innatum recipere illud, quod est in eo in actu, scilicet quod est in eo in actu. Id est i. 67. Id est j. de anima cõ. 4. Id est i. c. d. supra orb. Id est i. ph. 69. excedentibus excellentia.

De Anima

acre, & austerum, & ponticum, & acutum ferè enim hæc videntur esse humorum differentie. Quare gustatiuum potentia est huiusmodi. gustabile autem est factiuum actu huius.

SOPH. Species autem saporum, ut etiam in coloribus, simplices quidè sunt que sunt contrarie, dulce & amarum: Proxima aut sunt, ab uno, pingue: ab altero, salsum. His interiecta sunt, acre, & austerum, & acerbum, & acidum. nam hæc propemodum esse saporum differentie videntur. Quare gustatiuum est, quod est tale potentia: gustabile uero, quod est effectiuum actu eius.

Et modi saporum sunt sicut in coloribus, simplices quidè sunt contrarii dulcis, & amarus. Sequentes autem sunt duo, istum vinctuosus, istum autem salsus. Et quæ sunt inter ea, sunt acutus, & stypticus, & ponticus, & acetosus. isti. n. modi ferè videntur esse modi saporum. Quapropter necesse est vt Gustans sit illud, quod est in potentia istius dispositionis, & Gustabile sit agens.

105

Et dispositio modorum saporum adinuicè est, sicut dispositio colorum adinuicem. quemadmodum igitur colores simplices sunt albus, & niger, ex quibus componuntur alii, quorum quidam sunt propinquiore simplices, ita est de saporibus. scilicet simplices eorum sunt contrarii. scilicet dulcis, & amarus. & sequitur dulcem vinctuosus, & salsus amarus. & inter istos sunt acutus, & stypticus, & acetosus. Et hoc, quod d. in coloribus manifestum est: in saporibus vero habet questionem. Galenus enim opinatur quod ponticus, & acetosus frigidi sunt, & quod acutus est calidior amaro.

Digestio.

Et, si nos concesserimus quod isti saporum consequuntur calorem, & frigus, necesse est quod contrarietas in istis sit in illo, quod est vltimo calidum, & in illo, quod est vltimo frigidum. & si concesserimus quod ita est de saporibus, sicut est de coloribus, scilicet quod idem color sit à caliditate, vel à frigiditate, tunc non accideret impossibile. Et videtur quod hæc opinio Galeni sit error.

Prima ratio contra Gal.

Videmus enim quod amaritudo quandoque inuenitur cum frigiditate. verbi gratia quod amaritudo, quæ est in fructibus in primo cremento, demonstrat frigus: & amaritudo, quæ est in rebus combustis demonstrat calorem. Et similiter non est impossibile vt aliqua dulcedo sit frigida, videtur enim quod plantæ amari saporis apud complementum sunt dulces, aut insipide in principio. Et signum eius, quod isti saporum sunt medii, est quod plantæ habentes saporum, non transferuntur ex amaritudine ad dulcedinem in eis, quæ innate sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporum. & hoc erit secundum quod pertinet illi amaro existenti in illa planta, & illi dulci existenti in ea. quemadmodum albedo non transfertur ad nigredinem, vel e converso, nisi mediante aliquo colorum mediorum. in aliquo igitur transfertur mediante chatopo, & in aliquo mediante kiano. non Tertia ratio enim est necesse vt translatio in extremis sit super omnia media. Et vniuersaliter

Secunda ratio.

125 est ne
exstant vt
tratio i
extremis
he suporia
media.
ille. j. Cc.
4.

uerfaliter

Anerfalius per fe manifestum est qd amarum, & dulce sunt in fine contrarie-
tatis, in quatum sunt sapores, quapropter necesse est vt alij sapores sint me-
diū inter hos duos, & compositi ex extremis. Secundum hoc igitur debe-
mus ponere hoc. Et non debemus aduertere sermonem Galeni. suus, n-
sermo non est verus in complexionibus saporum fm suas naturas. Et, si
concesserimus quod omne dulce est calidum, & omne amarum etiam est
calidum, debemus etiam dicere qd hoc non est nisi respectu corporis homi-
nis, non respectu naturæ ipsius rei. experientia enim, licet testetur hoc in
corpore humano, tamen hoc non demonstrat naturam ipsorum saporū.
Et videtur quod sapor magis sequitur humiditatem & siccitatem, quā
caliditatem & frigiditatem. Necesse est enim aliquam opinari comple-
xionem terminari, ex qua sit amaritudo, & aliā ex qua dulcedo: & quod
istæ duæ complexionēs sunt contrariæ fm hunc modum. & locus de hac
persecutione est in libro de Sensu & sensato, & etiam de numero modo-
rum saporum. Deinde. d. Quapropter necesse est vt gustans sit illud, &c.
id est declaratum est ex prædictis qd iste sensus est illud, quod est in poten-
tia omnes isti sapores, & quod sapor, & gustus est agens, & mouens istum
sensum de potentia in actum.

Quarta rō

Quinta rō

De tactu, tangibilibus, ac medio.

Cap. 1.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio. Si enim tactus nō
est vnus sensus, sed plures: necessarium est & tangibilia sen-
sibilia plura esse. Habet autem dubitationem, vtrum plu-
res sint, aut vnus.

80 P H. De tactili & tactu eadem est ratio: si enim tactus non vnus est sen-
sus, sed plures: & tactilia etiam plura esse sensibilia necesse est.

De tangibili autē, & de tactu idem est sermo. Tactus enim, si
non fuerit vnum genus, sed plus, necesse est vt tangibilia etiā sint
plura vno. Sed est dubium, vtrum sint vnum, aut plura.

106 **C**Modo vult loqui de tactu, & dixit. De tangibili autem, & de tactu, &c.
id est vtrum autem tangibile sit vnum, aut plura vno est dubiū, sicut ē de
tactu, & sermo in eis est idem. Et innuit per hoc causam, propter quam la-
tet hoc, in hoc sensu, & non latet in aliis sensibus. de illis enim quia mani-
festum fuit quod sensibile eorum est vnum in genere, fuit etiam manife-
stum eos esse vnum in genere: in hoc sensu autem, quia ignoratum est
de suis sensibilibus, si & etiam ignoratum de suo sensu. Deinde dicit.
Tactus enim, si non fuerit vnum genus, &c. id est, sermo de eis in hac inten-
tione idem est. Notum est enim nobis quod si tactus non est vnum ge-
nus, sed plura vno, necesse est quod tangibilia sint plura vno, & si tangibi-
lia sint plura vno, necesse est vt iste sensus sit plus vno. sed licet conclusio,
in istis duobus syllogismis sit manifesta, tamen destructio, vel positio in,
eo est ignorata.

Q ii Et

De Anima

Et quid est sensitiuum tangibilis: vtrum caro & in aliis proportionale, aut non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensitiuum, aliud quiddam est intus. omnes etenim sensus vnius contrarietatis esse videntur, vt visus albi & nigri: auditus grauis & acuti: gustus amari & dulcis. In tangibili autem multe insunt contrarietates calidum & frigidum, humidum & siccum, durum molle, & aliorum quaecumque sunt huiusmodi.

SOPH. Est autem questio, vtrum plures sint, an vnus: & quid sit instrumentum rei tactus tactiuum: vtrum caro, & in aliis quod es proportiono respondet: an non, sed hoc quidem sit intermedium, primum vero sensarium aliud quidpiam intus sit. quippe omnis sensus vnus esse videtur contrarietatis, vt visus albi & nigri, auditus grauis & acuti: gustus amari & dulcis: at in tactili multe sunt contrarietates, calidum, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & eiusmodi alia.

Sensus autem tactus, vtrum est in carne, aut in alio simili: aut non, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrinsecum. Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarietatis. v.g. visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus dulcis & amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria, calidum & frigidum, & siccum & humidum, & durum, & molle, & asperum & lenne, & alia similia.

107 Cùm narrauit q̄ dubium est vtrum sensus tactus sit eiusdem virtutis aut plurium, incepit dicere sermones dubitabiles in hoc, & d. Sensus aut tactus, &c. i. & principium considerationis in hoc est, vtrum sensus tactus sit in carne, aut in simili carni in animalibus carentibus carne: aut sensus tactus non est in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc. quia, si fuerit declaratum q̄ sensus tactus est in carne, ita q̄ proportio carnis ad ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est q̄ sensus tactus est vna virtus quoniam vnum instrumentum non est nisi vnus virtutis. Si autem fuerit declaratum q̄ ista virtus fuerit plures vna, necesse est vt caro non sit nisi medium: & vt non sit quasi instrum. Et, cùm narrauit hoc, incepit inducere sermones dubitabiles. & incepit ab eis, quæ demonstrant virtutem tactus esse plures vna: quia post inducet ea, quæ demonstrant ipsam esse vnā ex hoc, quod apparet q̄, cùm sensibile fuerit positum super carnē, statim sentiet, ex quo existimatur q̄ ista virtus est vna. Et d. sed ista est medium, &c. i. vtrum sensus tactus est in carne, ita q̄ sit vna virtus: aut non est in carne, sed intra, & est plus quā vna virtus, est dubium. porro a. aliquis dicere q̄ caro est medium, & q̄ primū sentiens, quod est instrum istius virtutis, est aliquid intrinsecū, & q̄ est plus quā vnū instrum. Et signū eius est, quia manifestum est q̄ idē sensus nō cōprehēdit nisi vnā contrarietate, & eius media: visus. n. cōprehēdit albū & nigrū & media, & auditus

grauē

Si proportio carnis ad tactū sit sicut proportio oculi ad visum, manifestū ē q̄ sensus tactus sit vna virtus.
*i. l. caro sit quasi-

Agrauē & acutum & media, & gustus dulces & amarum & media. Tactus autem multa contraria. v. g. calidum & frigidum, & humidum & siccum, & asperum & lenē, & durum & molle, & alia contraria. vnde necesse est, vt ista virtus sit plures vna, & q̄ caro sit quasi medium. Et hoc, quod dixit, manifestum est qm̄, si vna virtus est, quæ comprehendit vnā contrarietatem, contingit oppositum conuerti cum opposito, scilicet vt quæ non cōprehendit vnā contrarietatem, sed plures, non sit vna virtus.

docum.
Pro hoc vī
de. 2. Pri
rū ca. 21.
& 4. Topi
corū ca. 5.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem: & q̄ in aliis sensibus sunt contrarietates plures, vt in voce non solū acumen & grauitas, sed magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & similia alia. sunt autem & circa colorem differentie huiusmodi alteræ, sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non manifestum est.

107 B Sed est solutio quadam huius questionis: etenim & in aliis sensibus plures sunt contrarietates, ut in voce non solum acumen & grauitas, verum etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, ceteraq̄ generis eiusdem. In colore etiam eiusmodi alia sunt differentie: verum quid sit subiectum: ut auditui sonus, sic etiam tactui, nō est manifestum.

Sed est hic aliquid, per qd̄ dissoluitur ista questio. In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis plures vno, verbi gratia, in sonum cum acuto & graui est magnum & parū & sonus lenis & asper, & alia similia. Et in colore etiam sunt alii similes istis. Sed tamen non est manifestum quid est illud vnum subiectū, sicut est sonus auditus, sic tactus.

108 C Cū dedit sermonē, facientem credere q̄ sensus tactus sit plus vno, dedit alium sermonem, quasi dubitationē sup̄ hūc sermonē, & dixit. Sed est hic aliquid, & c. i. potest aliquis dicere aliquid eē, p̄ quod dissoluit iste sermō, per quē probat q̄ sensus tactus est plus vno: & q̄ in aliis sensibus etiā sunt modi contrarietatis plures vno. v. g. q̄ auditus cōprehendit grauē & acutum, & magnū & parū, & lenē & asperū. & sicut visus cōprehendit multum album & nigrū, & splendēs & non splendens. quāp̄ nō est necesse ex hoc q̄ tactus comprehendit plus vna, vt sit plures, & q̄ caro sit quasi mediū. Et cū dedit hūc dubitationē sup̄ sermonē, pbātē q̄ iste sensus est plus vno, incēpit excitare modū debilitatis eius, & dixit. Sed tñ nō est manifestū, & c. i. sed iste sermo nō sequit̄ qm̄, si magna cōtrarietas, quæ est in tactu, sit similis cōtrarietati existēti in vno quocūq̄ sensu, necesse est vt subiectū modorū cōtrarietatis, q̄ est in tactu, sit vñ si, sicut est in visu, & in auditu. sonus n. est subiectū illorū cōtrariorū prädichorū. & sicut color est subiectū modorū cōtrarietatis cōprehensibilū per visum. sed nō est manifestum quid est vñ subiectū cōtrariorū sensus tactus, immo apparet q̄ subiectū multiplicatur fm̄ multiplicationem contrariorum. Et intendit per subiectū

monv

O iij hic

De Anima

7. Me. 43. hic genus, quod diuiditur in hæc contraria. Et hoc, quod dixit, manifestum est. Necessè est. n. si posuerimus q. vnus sensus comprehendit multos modos contrarietatis, vt genus subiectũ illis modis sit vnũ. Qm̃ necesse ẽ aliquid esse commune illi multitudini, quod comprehendit ab illo vno sensu. & si non, non erit illi aliquid, per quod ille sensus poterit dici vnũ.

qm̃ sensus non est vnus, nisi per vnã intentionẽ. Et, cũ contraria fuerint diuersa in generibus, tũc virtutes erunt diuersæ. & ideo illud, quod recipit contrarietatem colorum, aliud est à recipiente sapore, si contrarietatem ista ista contraria sint diuersa in genere. Vnde necesse ẽ, si tactus sit vnus virtus, vt modi contrarietatis, quos comprehendit, sit vnũ genus subiectum eis, quod dicatur de eis vniuoce: vt sonus, qui dicitur vniuoce, sit de modis sonorũ, & color de modis colorum. Sed contraria tactus non vnũ habere genus, quod dicatur de eis nisi æquiuoce. Quale enim, quod dicitur de calido & frigido, & graui & leui, non dicitur nisi pure æquiuoce.

Occurrit tactus objectioni. q. a. lig. dicere eẽ idẽ genus tangibiliũ, & ẽ ipm̃ quale. Graue & leue sunt in p. dicamẽto subtilitatis. Idẽ. 4. C. c. 20. opp. 4. Me. 1. 18. vbi d. q. sunt quatuor. Sed 4. C. 39. ponit eas eẽ facilitates, & p. cõsequens q. hares. idẽ 2. de Gen. & cor. t. c. 8. & 7. ph. t. c. 11. Vid. cõtr. Zim. f. Soluit cõtradictionẽ 2. de p. tibus aialũ ca. 6. 3. d. aia hũm ca. 3.

Et illud, quod dictum est de æquiuocatione in hoc nomine quale, dicitur de sapore, de calore & frigore, & odore. omnia enim hæc nomina sunt in prædicamento qualitatis: & graue & leue in prædicamento substantiæ.

Et ideo necesse est, vt virtus comprehendens contrarietatem, quæ est in graui & leui, sit quoquo modo virtus comprehendens contrarietatem, quæ est in calido & frigido necessario, & quoquo modo non, cũ illa, quæ comprehendit graue & leue, non comprehendit ea nisi mediante motu, scilicet q. non comprehendit graue, nisi quando mouet eam corpus graue, aut leue. Et ideo oportet optinari q. velit Arist. q. sensus tactus est plus quã vnus: & q. caro est quasi ei medium. ¶ licet isto sermo sit contrarius sermoni in libro de Animalibus sed tamen forte ille sermo fuit secundũ q. apparuit illi, scilicet q. sciuit de membris animalium in illo tempore, tunc enim adhuc nesciebat nervos, & dixit q. instrumentum, sensus istius est caro, & iste sermo dat instrumenta esse istis animalibus tangibilibus

contra carnem. & hoc conuenit ei, quod post apparuit per anatomiam. q. perui habent introitum in tactu, & motu, quod ergo sciuit Arist. ratione, apparuit post per sensum.

Vtrum autem est sensitivum intus, aut non, sed mox caro, nullum videtur eẽ signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nũc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciẽs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat q. nõ est in hoc sensitivum.

si autem & connaturale fuerit, citius vtique pertinget sensus. Vtrum autem instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nullum videtur esse argumẽto, quod sensus fiat simul acque res, tanguntur.

Et enim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membræ reductum, statim per aquẽ sensum comprimet. Et tamen constat nõ esse in ea sensus instrumentum, quod si etiam careretur, nihil eo sensus penetraret.

Vtrum autem est sensitivum intus, aut non, sed mox caro, nullum videtur eẽ signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nũc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciẽs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat q. nõ est in hoc sensitivum.

si autem & connaturale fuerit, citius vtique pertinget sensus. Vtrum autem est instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nullum videtur esse argumẽto, quod sensus fiat simul acque res, tanguntur.

Et enim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membræ reductum, statim per aquẽ sensum comprimet. Et tamen constat nõ esse in ea sensus instrumentum, quod si etiam careretur, nihil eo sensus penetraret.

Vtrum autem est sensitivum intus, aut non, sed mox caro, nullum videtur eẽ signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nũc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciẽs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat q. nõ est in hoc sensitivum.

si autem & connaturale fuerit, citius vtique pertinget sensus. Vtrum autem est instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nullum videtur esse argumẽto, quod sensus fiat simul acque res, tanguntur.

Et enim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membræ reductum, statim per aquẽ sensum comprimet. Et tamen constat nõ esse in ea sensus instrumentum, quod si etiam careretur, nihil eo sensus penetraret.

Vtrum autem est sensitivum intus, aut non, sed mox caro, nullum videtur eẽ signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nũc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciẽs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat q. nõ est in hoc sensitivum.

Vtrum autem sentiens sit intra, aut non, sed est primum, quod apparet. scilicet caro existimatur quod istud signum nihil est. scilicet quod sensus est, quando tangitur. Quoniam, si tu acceperis membranam, & in duas carnes ea, tunc eodem modo apparebit sensus, quoniam tangitur: licet sit manifestum quod sentiens non est in istis rebus. Si igitur fuerit consolidatum cum eo, tunc sensus citius prouenit etiam.

109. Cum dedit sermonem necessarium, ex quo apparet quod sensus tactus est plus vno, & quod caro est quasi medium, ut exposuimus: licet sit contra opinionem Alex. & expositionem Themistii. quauis Themistius dicat aperte quod ista est opinio Aristoteli. scilicet quod caro est quasi medium. sed isti videntur non scire rationem, super quam sustentabatur Aristoteli in hoc. & est, quia sensibilia tactus non cōcant in eodem genere, quod de eis dicatur vniuoce, necesse est ut sit plus vno. & nos dicemus rationem Alex. in hoc, & dissoluemus eam. Et, cum iam compleuit hoc declarare, & dissolvere questionem contingentem in hoc, reuersus est ad destruendum illud, ex quo existimatur quod caro est instrumentum istius virtutis, & d. Vtrum autem sentiens est intra, &c. i. dicere autem quod tangens non est intra, sed est in primo eorum, quae apparent, scilicet in carne: caro. n. cum fuerit posita super ipsam aliquid tangibile comprehendit ipsum: nihil est, scilicet quod istud argumentum non tenet, scilicet quod sensus tactus sit, quando tangibile tangit carnem. D. debilitauit hoc argumentum, & dixit.

Quoniam, si tu acceperis membranam, &c. i. quoniam, si tu acceperis membranam non spissam, & indueris ea carne, & posueris super carnem aliquid tangibile, tunc statim comprehendet a sensu, ac si esset absque illa membrana. D. dicitur manifestum quod sentiens non est in istis rebus. i. licet sit manifestum quod primum sentiens non est in cute, non est impossibile quod caro sit talis dispositionis, scilicet sit medium quasi cutis in apparentibus, autem in carne nulla dubitatio est super ea, quae iam declarata sunt ratione. D. d. Si single fuerit consolidatum. i. & nulla differentia est in hac intentione, siue caro fuerit continua cum sentiente, siue membrana fuerit non continua cutis. n. si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem pertransitus sensus: non quia continuatio dei ut caro sit instrumentum istius sensus.

Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis aptus natus esset aer: videremur enim vno quodam sentire & sonum & odorem & colorem: & vnus quidam sensus esse, auditus, & visus & olfactus: nunc autem quoniam determinatum est per quod fiunt motus, manifesta sunt praedicta sensitiua altera esse.

110 PH. Itaque pars hac corporis perinde se habere videtur, ac si circumquaque coalitus nobis esset aer: videremur enim vno quodam & sonum, & colorem, & odorem sentire: & vnus esse sensus auditus, & visus, & olfactus: at vero quia distinctum est id per quod fiunt motus, perspicuum est quae diximus instrumenta diuersa esse.

Et ideo hoc membrum est de corpore, quasi aer, si esset applicatus cum corpore in circuitu. tunc enim existimarem quod per idem sentiremus sonum, & colorem, & odorem: & quod visus: & auditus: & olfactus esset sensus unus. modo autem, quia aer, per quem fiunt isti motus. scilicet videre, & audire, & olfacere est distinctus, apparent sensus, quos diximus esse diuersos.

110

Cum declarauit quod tactus est plus uno sensu, & quod propter hoc caro debet esse media istis sensibus, & quod dubitatio super hoc, ex eo quod apparet sensui, quia fecit multos homines dicere quod caro est instrumentum istius sensus, & quod iste sensus est unus, non sufficit, incipit declarare modum, ex quo contingit ista existimatio communis omnibus: & forte ipse est unus eorum in libro de Animalibus, qui hoc existimauerunt. Et dixit. Et ideo hoc membrum est de corpore, &c. i. & ista existimatio accedit hominibus: quia hoc membrum, scilicet caro, assimilatur aeri, si esset applicatus cum corpore. quoniam, si aer, scilicet quod est medium, fuisset applicatus cum corpore, sicut caro, id est, esset pars corporis, tunc existimarem quod per idem sentiremus sonum & colorem, & odorem: & quod hæc tria sunt unus sensus, & hoc idem accedit sensibus tactus cum carne, ita quod fuit existimatum eos esse unum sensum.

D. d. modo autem, quia aer, &c. i. sed apparet quod tres sensus isti sunt diuersi, licet sint per idem medium, quia medium non est pars nostri. Caro autem, quia est pars nostri, non apparuit hoc in sensibus tactus, & fuit existimatum eos esse unum sensum. sed demonstratio cogit quod sint plures uno sensu. sentit enim plura uno sensibili in carne.

*2.1. gene.
11.

In tactu autem hoc quidem nunc immanifestum est. ex aere quidem, n. aut aqua impossibile est constare aiatu corpus: oportet. n. firmum esse. relinquitur autem mixtum ex terra & ex his esse, ut vult caro & proportionale. Quare necessarium est & corpus esse medium tactui, aptum natum, per quod fiant sensus cum sint plures.

* * * P. H.

In tactu vero id nunc obscurum est: ex aere enim aut aqua corpus animatum constare non potest. requiritur. n. ut solidum quidpiam sit. restat ergo ut ex terra & his sit mixtum, cuiusmodi nunc esse caro, & quod ei proportionem responderet: nam si omnis sensus per intermedium est, etiam tactus. Quare necesse est & corpus esse inter tactuum quod adhareat coalitumque sit per quod fiant sensus, qui quidem plures sunt.

In tactu autem hoc modo latet. ipse est. n. ut constitutio corporis aiatu sit ex aere, aut ex aqua. indiget. n. ut sit durum. remanet igitur ut sit ex terra, & ex istis carne, & filibus. Necesse est igitur ut corpus medium tam gens sit applicatum per cuius mediationem erunt sensus, & sunt plures uno.

111

Cum declarauit modum, ex quo contingit ista existimatio in sensibus tactus, & non contingit in alijs sensibus, incipit narrare causam, & necessitatem in hoc, quod medium in tactu est applicatum, & in alijs non applicatum,

Arum, & d. In tactu autem, &c. i. tactui autem accidit hoc, ita q̄ ista intētio latet in eo, s. q̄ est plus q̄ vnus sensus, ex hoc, q̄ omnis sensus indiget medio: & animalia indigent in salute vt sentiant tangibilia: ideo fuit necesse vt medium esset pars eius. Et fuit impossibile vt hoc medium, quod est parcius, esset aqua, aut aer, impossibile est enim sicut d. vt cōstitutio corporis esset ex aere aut aqua. animalia. n. indigent necessario corpore duro, ex quo contingit necessario vt mediū sensibus tactus esset corpus admixtum, super quod abūderet terrestres, & est caro, & eius simile in animalibus carentibus carne. & sic est intelligendus iste sermo. Eriple excitauit nos super hoc, quod diminuitur in sermone per hoc, quod dixit, Necesse est igitur vt corpus medium tangens sit applicatum. i. necesse est igitur q̄ omnis sensus sit per medium: cum * sensus non sentiant sua sensibilia nisi tangendo: & animalia indigent vt sentiant sensibilia occurrentia, vt medium sit applicatum, & pars corporis. D. d. per cuius mediationem erunt sensus, & sunt plures vno. i. sensus tactus.

* a. tactus

Demonstrat autem q̄ plures sint, qui in lingua tactus. omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & humorem. si quidem igitur & alia caro sentiret humorem, videretur unus & idem esse sensus gustus & tactus: nunc autem sunt duo, propter id q̄ non conuertitur.

309P.

Indicat autem eos esse plures is tactus qui in lingua consistit: eadē enim parte cuncta tactilia & saporem sentit: Ergo si reliqua caro saporem sentiret, sensus gustatus & tactus idem & vnū esse videretur: nunc vero duo sunt, quia non fit conuersio.

Et demonstrat eos esse plures vno tactus linguae. omnia enim tangibilia sentiuntur per idem membrum, & sapor. Si ergo alia caro sentiret saporem, tunc existimaretur q̄ gustus. & tactus essent idem sensus. modo autem sunt duo, quia non conuertitur.

112

Et demonstrat q̄, quia sensus tactus est plus, quam vnus, & q̄ hoc latet, quia caro est quasi medium tactus, qui est in lingua; quoniam sentimus omnia tangibilia per hoc membrum, & etiam saporem, fuit necesse vt caro, quae est in hoc membro, sit quasi medium, non quasi instrumentum, quoniam, si esset instrumentum saporis, non comprehenderet tangibile: & si tangibile, non saporem. idem. n. sensus idem habet instrumentum. Si igitur alia caro, quae est in corpore, sentiret saporem, sicut caro, quae est in lingua, tunc existimaret q̄ gustus, & tactus essent idem sensus. D. d. modo autem sunt duo, quia non conuertitur. i. modo autem non accidit hoc, quia non conuertitur, s. q̄ omnis caro gustans est tangens: sed non omnis caro tangens est gustans.

Idē sensus idē habet initium cō sile supra c. 107. &c. 3. de Aia. cō. 30.

— Dubitabit autem aliquis si omne corpus profundum habet: haec autem est tertia magnitudo: quorum autē corporū medium est aliquod

310P.

De Anima I

est aliquod corpus, non contingit ipsa ad inuicem se tangere. humidum autem non est sine corpore, nec humectum: sed necesse est aquam esse, aut habere aquam: quæ vero tanguntur ad inuicem in aqua, nili sicca extrema sint, necesse est aquam habere mediū, quo repleta sunt vltima. si aut hoc verum, impossibile est tangere aliquid aliud in aqua. eodem autem modo & in aere. similiter. n. se habet aer ad ea quæ sunt in ipso, & aqua ad ea quæ sunt in aqua, latet autem magis nos, sicut & quæ sunt in aqua animalia, si humectum tangit humectum.

10 PH.

Verum querat quispiam, si omne corpus habet altitudinem, atq, hæc est tertia magnitudo: quibus autem duobus corporibus interiacet corpus aliquod, fieri non potest ut ea se mutuo tangant: humidumq, nō est sine corpore, neq, madidū: sed necesse est vel aquam esse, vel aquam habere: quæ vero in aqua se mutuo tangunt, cū extrema sicca non sint, necesse est aquā habeant interiectam, cuius plena sunt extremitates: quod si hoc verum est, fieri non potest vt aliud tangat aliud in aqua: eodem etiam modo in aere: similiter enim se habet aer ad ea quæ sunt in ipso, atq, aqua: latet tamen magis nos, ut etiam ea animalia quæ in aqua sunt, an madidum tangat madidum.

Ex eis, in quibus homo dubitat, est q̄ omne corpus habet profundum, & hæc est tertia dimēsiō, & corpora, inter quæ existit ali quod corpus medium, impossibile est vt tangant se ad inuicem, & humidum non est extra corpus, neq, humectatū, immo necesse est vt sit aqua, aut aliquid, in quo est aqua: & ea, quæ occurrūt fl. bi in aqua ad inuicem, cū extrema eorū non fuerint sicca, necesse est vt iter ea sit mediū, & est illud, in quo vltima eorū sūt submersa. Et, si hoc est verū, imposse est vt aliqd tangat aliud in aqua. Et similiter in aere, aer, n. ita est cum eis, quæ sunt in eo, sicut aqua cū eis, quæ sunt in aqua, v. g. animalia, quæ sunt in aqua, si corp⁹ humectatum tangit corpus humectatum.

113

Cum declarauit q̄ tactus indiget carne pro medio, & q̄ est plus quam vnus, incipit etiam querere vtrum iste sensus cum hoc, q̄ indiget carne, indigeat etiam medio extrinseco, aut sufficere etiā caro sine medio extrinseco. & ista questio etiā accidit in gustu. Ex dixit, Et ex eis, in quibus homo dubitat, est, & c. i. & dubitat homo in hoc, vtrum tactus indigeat medio extrinseco cum hoc q̄ indiget medio, quod est caro. omne. n. corpus habet profundum, & est tertia mensura corporis. D. d. & corpora, inter quæ est medium, & c. i. et, cum omne corpus habet profundū, necesse est vt inter omnia duo corpora non se tangentia sit corpus. & cum ita sit, contingit

Atingit vt corpora sicca, inter quæ est medium corpus humidum, impossibile est vt tangant se adinuicem; absq; eo qd suæ superficies sint humefactæ ab illo corpore humido. & humiditas impossibile est vt sit extra illud medium, v. g. corpora humefacta. quoniam impossibile est vt tangant se, nisi inter ea sit aqua, aut aliquid aquæ. D. d. & ea, quæ occurrunt sibi in aqua ad inuicem, cum extrema eorum fuerint non sicca, &c. i. & cū corpora sicca non occurrunt sibi in corporibus humidis, nisi extrema eorum fuerint humefacta, necesse est, vt non occurrāt sibi, nisi inter ea sit mediū: & est corpus, in quo superficies eorum sunt submersæ. Et, cū ita sit, impossibile est vt corpus siccum tangat corpus siccum in aqua, aut in aere: nisi inter ea sit corpus aut ex aqua, aut ex aere. D. d. Et similiter etiam de aere. aer enim, &c. i. & ita est de aere, sicut de aqua in hoc. sed humefactio eorum, quæ sunt in aqua, est manifesta sensui: humefactio autem eorum, quæ sunt in aere, non sentitur: sed ratio cogit eam esse eiusdem modi. v. g. animal, quod est in aqua. quoniam, cum manifestum est qd impossibile est vt aliquid tangat nisi mediante aqua, sic debet esse in animalibus, quæ sunt in aere.

Duo corpora dura nō pūt se immediate cōtingere.

Humefactio in aëre est manifesta sensui. sed ea, qd est in aere, latet sensui. Idē primo Ppy. c. 14. Idē. i. d. Gener. & Co. 19. contile d aqua habet. hic c. 115. ad finem.

Verum igitur omnium sit similiter sensus, an aliorum aliter, sicut nunc videtur: gustus quidem & tactus in tangendo, alij autē à longe: hoc autem non est, sed durum & molle per altera sentimus, sicut & sonabile & visibile & odorabile: sed alia quidem à longe: alia vero à prope: propter quod latet, quoniam omnia sentimus per medium: sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius & si per pellem sentiremus omnia tangibilia, ignorato quoniam prohibet, similiter vtiq; haberemus sicut & nūc in aqua & in aere: putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil esse per medium.

C **V**trum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorū aliter, ut nūc videtur, gustus quidem & tactus tangendo, alij autem à longinquo? Id vero non ita se habet: sed durum & molle per alia sentimus, quemadmodum & sonatum, & visibile, & odorabile: sed alia est longinquo, alia est propinquo: quapropter latet: quando quidem omnia sentimus per intermedium: uerū in his latet. Atqui, ut superius diximus, & si per membranam sentiremus omnia tactibilia, nescientes eam intercedere, æque afficeremur, atq; nūc in aqua & in aere: uidemur. n. ea tangere, & nihil esse interiectum.

Verum igitur sensus omnium rerum est eodem modo, aut sensus rerū diuersarum est diuersus, vt existimatur qd gustus, & tactus sunt per tangere, alia autē sunt à remoto? Aut non est ita: sed nos etiam non sentimus durum, & molle, nisi mediantibus alijs rebus, sicut sentimus faciens sonum, & visibile, & audibile, sed ista à remotō

Robt

moto

De Anima

moto, & illa duo à propinquo. Et ideo non fuit perceptū. & si nō
omnia sentimus per aliquod medium, sed non comprehenditur à
nobis in his duobus. Iam enim diximus etiam prius q̄, si nos sen-
tiremus tangibilia membrana mediante, ita q̄ non perciperemus
eam, tunc dispositio nostra esset, sicut dispositio nostra modo in
aqua, aut in aere. modo. n. existimamus tangere ea, & nō est illud.

114 Et, cum fuerit concessum hoc, quod diximus, q̄ corpora sicca impossi-
bile est vt tangerent in corporibus humidis, nisi inter ea sit aliquod cor-
pus ex illo humido, quare dū est vtrum sentire omnia sensibilia fiat eo-
dem modo, s. per medium, aut sentire res diuersas sit diuersum, s. q̄ senti-
re quasdam non est per medium, vt existimatur de tactu & gustu, & quas-
dam per medium, & sine tactu, sed à remoto, ut auditus, & olfactus, & vi-
sus. Aut non est ita. sed omnia tangibilia sentimus per idem mediū, per
quod sentimus illa tria residua. sed tamen differunt in hoc, q̄ sensibilia in
istis tribus comprehenduntur à remoto, & in tactu, & gustu à propinquo.
Et, cum ita sit, non sentimus omnes res nisi per medium extrinsecum: sed
istud medium non percipitur à nobis in tactu. Quemadmodum, si senti-
remus tangibilia mediante membrana, absque eo q̄ perciperemus illam
membranam esse super nos: quoniam dispositio nostra esset cū hac me-
brana, per cuius mediationem sentiremus tangibilia absque perceptio-
ne illius, sicut esset dispositio nostra in sentiēdo mediāte aqua, aut aere. &
quemadmodum accideret nobis existimare q̄ nos non sentimus tangibi-
lia nisi tangendo, non mediante illa membrana, cum non percipimus il-
la esse omnino, sic possibile est hoc accidere nobis in aqua, aut aere, existi-
mare q̄ nos sentimus res sine mediatione earum. sed nos in rei veritate
nihil tangimus, nisi per mediationem earum.

— Sed differt tangibile a visibilibus & sonantibus: quoniam illa qui-
dem sentimus ex eo q̄ medium mouet aliquid nos: tangibilia ve-
ro non a medio, sed simul cum medio: sicut per clypeum percus-
sus: non enim clypeus percussus prius percussit, sed simul acci-
det vtraque percuti.

SOPH. Sed tactile differt à visibilibus & sonantibus: quia illa quidem sen-
timus medio aliquid in nos agente: tactilia uero non à medio, sed non
cum medio: ueluti is qui traiecto clypeo percussus est. non. n. percussus
clypeus percussit, sed contigit ut ambo simul percuterentur.

Sed tangibile differt à visibilibus, & facientibus sonum: nos. n.
sentimus ista. ita q̄ medium agit quoquo modo in nobis: & nos
in tangibilibus non à medio, sed cum medio, V. g. illi, cui accidit
ictus mediante scuto. scutum enim non est illud: quod percussit
ipsum, cum percutiebatur scutum, sed accidi t q̄ percussio ambo-
rum fuit simul.

Idest

A Id eſt, ſed licet conſequitur ex hoc ſermone q̄ tangibilia non ſint niſi p̄
115 medium ſicut tres ſenſus, tamen opinandum eſt q̄ actio medij in hoc ſen-
 ſu non eſt ſicut actio medij in illis, ſed tangibilia differunt à coloribus, &
 à ſonis in hoc, quòd indigent medio: quia ſenſibilia in illiſtribus primo
 agunt in medium, deinde medium in nos, tangibilia autem inſimul agūt
 in nos, & in medium. Sed debes intelligere hic per ſimul, non quia in
 eodem tempore patitur medium, & ſenſus à tangibilibus, & in illis duo-
 bus temporibus, exiſtimatur enim q̄ viſus, & aer alterantur à colore in
 eodem inſtanti: ſed intendit hic per prioritatem, & poſterioritatem in
 illis, prioritatem ſm cauſam, ſ. q̄ ſenſibile eſt cauſa remota in motionē
 ſenſus, & medium eſt cauſa propinqua. In tactu autem medium, & ſen-
 ſus mouentur inſimul à tangibilibus, ſed medium nihil facit in hoc, ſed
 eſt aliquod acciſſens ex neceſſitate: non quia eſt neceſſe in eſſe ſenſus, ſicut
 medium eſt neceſſariū in eſſe aliorū. Et ideo aſſimilauit paſſionem no-
 ſtram à tangibilibus paſſioni noſtræ à percuffione mediante ſcutō. Que-
 madmodum igitur non debet aliquis dicere q̄ ſcutum eſt neceſſarium
 in actione percuffionis noſtræ, ita q̄ ſcutum ſit cauſa propinqua, & per-
 cuſſio eſt cauſa remota, ita eſt de aere cū tangibilibus, ſ. q̄ non debet ali-
 quis dicere q̄ illud neceſſe eſt ad ſentire tangibilia, ſed dicimus quòd in-
 ſimul patimur nos & ſcutum ab iſtu, per ſimul igitur debemus intellige-
 re priuationem prioritatis, & poſterioritatis in cauſa, non in tempore.
 Et intendebat per hoc declarare q̄ iſtud non eſt medium * ſm q̄ eſt ne-
 ceſſarium omni ſenſui in ſentiendo: ſed medium, quod huiusmodi eſt in
 hoc ſenſu, eſt caro. & hoc, ſi diceretur medium, erit ſm acciſſens. Sic igitur
 intelligendus eſt iſte locus, non q̄ Ariſt. dubitauit in hoc, & non comple-
 uit, neque declarauit modum, ſecundum quem dicitur quòd tangibi-
C lia non ſentiri uolunt niſi per medium extrinſecum. Neque etiam Ariſt.
 in hoc ſermone fuit valde oblitus, ſicut dicit Themiftius, & alij. Dicunt
 enim q̄ nos, ſi conſeſſerimus q̄ tangibilia non comprehenduntur in a-
 qua, & in aere, niſi mediantibus iſtis, quid poſſumus dicere in comprehen-
 ſione qualitatū tangibilium in iſtis duobus medijs ipſis? Et ego
 diſpo q̄, obliuio ſortis non fuit niſi à dicente hunc ſermone, licet ſit val-
 de difficilis, ſm q̄ apparet. O enim animal, quod innatū eſt eſſe in aqua,
 aut aere, non ſentit aliquam qualitatem caliditatis, aut frigiditatis in eis,
 ſi fuerint in ſimplicitate, quam debent habere, quia eſt locus eius natu-
 ralis, & locus eſt ſimilis locato, vt declaratum eſt in ſermonibus uniuersa-
 libus. & iam declaratum eſt q̄ ſenſibile eſt contrarium ante paſſionem.
 Et, cū ita ſit, animal non ſentit calorem aut frigus in aere, aut in aqua:
 niſi quando cum eis admixcentur corpora calida, aut frigida, illa ergo
 corpora ſunt alia ab aqua, & ab aere naturali. Et, cū ita ſit, illud, quod
 acciſſit ex hoc quando ſentimus q̄ aer, aut aqua calefacta ſunt, aut inſri-
 gidata, illud idem acciſſit in corporibus, quæ apparent viſui eſſe alia ab
 aere, & aqua, ſ. q̄ nos non ſentimus ea, niſi mediante aqua, & aere natu-
 rali, vt declaratum eſt ex ſermone prædicto. Et, ſi aer, & aqua continentes
 animalia

Documen-
tum.

Quo me-
dium eſt ne-
ceſſariū i
tactu.

Documen-
tum.

* a. l. niſi.

Hic ſolutio
do dubita-
tionē The-
miſtij, &
Alex. ex-
cludit ex-
ponem eo-
rum. The-
miſt. dubia
cap. j. 8.

Quarto
Phil. 4. 1

Aur. ſol. 10

De Animalibus I

animalia, haberent qualitatem contrariam, tunc impedirent comprehensionem qualitatum contrariarum ab animalibus. Et propter hoc, quod diximus, non est opinandum aquam cale fieri, dum fuerit aqua pura, neque aer infrigidetur, dum est aer purus: sed hoc accidit propter corpora admixta cum eis calida, aut frigida. & hoc fecit dubitare homines, ita quod frigiditas non est accidens inseparabile aquae, sicut calor igni. & ista existimatio accidit, quia vulgus consuevit vocare aquam, dum liquefactio remanet in ea: licet in rei veritate non est aqua pura, sed admixta. ista enim qualitas est magis cognita omnibus suis qualitatibus sensibilibus, sicut calor in igne. & ideo vulgus non absolute uocat ignem, qui infrigidatus est propter admixtionem corporum frigidorum. & forte uocat ignem corpora calida: licet sint humefacta per mixtionem, dum remanent calida calore igneo.

tertio cor
li. 67.

Omnino autem videtur caro & lingua sicut aer & aqua ad uisum & auditum & olfactum se habent, sic se habere ad sensitiuum, sicut illorum unum quodque: ipso autem sensitiuo tacto, neque ibi, neque hic utique fiet sensus. ut si quis ponat in oculum ultimum corpus album. Quare manifestum est quod intus sit tangibile sensitiuum, sic enim utique accidit quod quidem in alijs, apposita enim super sensitiuum non sentiunt: super autem carnem posita, sentiunt: quare medium tactui est caro.

SOPH.

Omnino uidetur caro & lingua, ut aer & aqua ad uisum & auditum & olfactum habet, ita habere ad sensitiuum, ut illorum unumquodque si autem ipsum tangatur sensitiuum, neque hic, neque illic fiat sensus: ueluti si quis posuerit corpus aliquod album super extremum oculum. Ex quo etiam perspicuum est intus esse rei tactilis sensitiuum. hoc enim patet ut in ceteris eueniet: nam si apponantur super sensitiuum, non sentiunt: at si apponantur super carnem, sentiunt. Quare intermedium tactui caro est.

Et vniuersaliter videtur quod caro & lingua est, sicut aer & aqua, in visu, & auditu, & olfactu. & sic est dispositio eorum apud sensitiuum, sicut dispositio vniuscuiusque illorum duorum. sed ipsum sentiens, cum tetigerit non cadit illic, neque hic sensus. v. g. si aliquis posuerit aliquod corpus album super visum medium. Dicamus igitur quod manifestum est quod sensus tactus est interior. & si non esset hoc, contingeret in eo, quod contingit in alijs, quod, cum ponere, super sensitiuum non sentiet. caro autem sentit, cum fuerit posita super eam. unde consequitur ut caro sit medium in tangente.

116 Cum declarauit modum, secundum quem dicitur quod aqua & aer sunt media in tactu, si debeant dici media, reuersus est ad dicendum illud, quod est medium

A est medium in rei veritate in hoc sensu, illud, quod est impossibile ut si-
ne eo sentiat iste sensus. & est caro, cuius proportio ad ipsum est sicut pro-
portio aquæ & aeris ad alios tres. Et d. Et vniuersaliter videtur, & c. i. &
vniuersaliter opinandum est q. caro & lingua sunt tactui, & gustui, sicut
aer & aqua visui, & auditui, & olfactui. D. d. & sic est dispositio eorū apud
sensum, & c. i. & dispositio carnis & lingue apud tangens, & gustans sit sit-
tut dispositio aquæ & aeris apud tres sensus. D. d. sed ipsum sentiens, cum
tingerit, & c. i. & in omnibus cum super sentiens ipsum fuerit positum
sensibile, non sentiet omnino. aut, si sentiet, male: vt accidit, cum super vi-
sum fuerit positum aliquod corpus album. D. d. aliam demonstrationem
à prædicta q. caro est quasi medium, non quasi instrumentum, & d. Di-
cimus igitur q. manifestum est, & c. i. & manifestum est q. sensus tactus
est intra carnem: & q. caro non est quasi primum instrumentum ei. quo-
niam, si ita esset, contingeret in eo quod contingit in alijs, t. q. cum sensibi-
le esset positum super carnem, non sentiretur à virtute tangibili: quem-
B admodum color, cum fuerit positus super visum, non sentiretur. modo au-
tem, quia videmus q. virtus tangibilis non sentit, nisi quando tangibile
fuerit positum super carnem, necesse est vt caro sit medium non instru-
mentum. Et hoc, quod dixi, manifestum est per se, qm hoc, q. tres sensus
indigent medio, aut est, quia accidit suis sensibilibus, quod sunt temora ab
eis, aut quia impossibile est vt recipiant sensibilia, nisi sint prius in
medio: vt plura videntur contraria, scilicet q. non transferuntur ad ex-
trema, nisi prius transferantur ad medium. & si hoc esset propter hoc,
q. sensibilia sunt remota, contingeret vt sentirent, quando essent posita
super eos. tunc enim non indigent medio. sed non sentiunt: ergo non
indigent medio, nisi propter ipsum sentire. Et, quia hoc accidens non
potest attribui vni eorum essentialiter, cum commune sit eis, restat
igitur vt hoc sit eis commune per naturam communem tribus sensibus:
sed nulla natura communis est causa in hoc accidente, nisi hoc, quod sunt
sensus: ergo indigentia medij ad sensus est eis in hoc, quod sensus, non
secundum quod quidā sensus: ergo omnis sensus necessario indiget me-
C dio in ipso sentire: non quod medium est in istis tribus sensibus tantum:
quia sensibilia eorum sunt remota, vt putat Alexan. Quoniam, si ita esset,
contingeret quod, cum essent posita super eos, sentirent. Et hoc, quod
dixit Alex. contradicendo huic opinioni, scilicet quod, si caro esset qua-
si medium, contingeret vt sub carne esset aliquod membrum, per quod
fieret iste sensus: & illud necessario esset vnum, si ille sensus esset vnum:
aut plura, si plura: nihil est. Iam enim apparuit post Arist. in tempo-
re eius, scilicet Alex. quod in animalibus sunt quedam corpora, quæ di-
cuntur nerui, & habent introitum in sensum, & motum. quod igitur ap-
paruit Arist. ratione, manifestum est post, sensu. Et nihil est hoc, quod
dicunt posteriores Peripatetici, scilicet quod nerui non habent introi-
tum in sensum tactus, est enim sermo Arist. in propinqua potentia: &
est etiam sensibilis.

† Sensibile
positū su-
pra sensū
nō sentit.
Idē supra
t. c. 98. &
q. libi. Caro
ē medium
non orga-
num, seu
instrum ta-
ctū. sed op-
positū d.
Cō. i. lib. d.
Sensū & sē-
sato, & se-
cū dō Col-
liget cap.
d. tuamē
tis carnis,
& in cap.
d. tuamē
tis sen. ta-
ctus. Vide
cōc. 2im.

Contra
Ale. Mori-
uum Ale.

Idē supra
108.

Tangibiles

Plura con-
traria non
transferunt
ad extrema,
nisi prius
transferantur
ad media.
Idē. r. Ph.
t. Idē 10.
Meta. 2.3.
Idē supra
rōp.

De Anima

— Tangibiles quidem igitur sunt differentie corporis, secundum **D**
Q corpus. dico autem differentias quibus elementa determinantur:
 calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus prius dictum
 est in his quoque de elementis. Sensituum autem ipsarum quod tactuum,
 & in quo sensus vocatus tactus est primo, quod potentia huius-
 modi pars est.

607H. *Tactiles igitur sunt corporis ut corpus est differentie: uoco autem
 differentias, quae elementa distinguunt: calidum, frigidum, humidum;
 siccum: de quibus in libris de elementis ante diximus: Sensorium autem
 ipsorum tactuum, & in quo primo sensus is quem tactum uocamus in-
 est, pars ea est qua potentia est talis:*

Et tangibilia autem sunt differentie corporis, secundum quod
 corpus. Et dico differentias, quibus determinantur elementa, scilicet
 calidum, & frigidum, & humidum, & siccum: & sunt illae, de quibus
 prius locuti fuimus apud sermonem de elementis. Illud autem,
 quod est sentiens, & tangens, & in quo est primus sensus, qui dicitur
 tactus, est membrum, quod est in potentia talis dispositionis.

117 **D.** Et tangibilia sunt differentie corporis, secundum quod est corpus. id est tangi-
 bilia uniuersaliter sunt differentie existentes in omnibus corporibus, scilicet
 communes omnibus corporibus generabilibus, & corruptibilibus. Deinde
 dico differentias, &c. id est & intelligo per differentias differentias
 uniuersales, a quibus nullum corpus fugit: & sunt primae differentie exi-
 stentes in quatuor elementis, scilicet calidum, & frigidum, siccum, & hu-
 midum: & quae fiunt ex eis, ut asperum, & durum: & aliae differentiae tan-
 gibiles, & quae sunt coniunctae cum eis, ut graue, & leue. Deinde dico de qui-
 bus prius locuti fuimus apud sermonem de elementis, scilicet in libro de
 Generatione, & Corruptione. illic enim declarauit modos tangibilium
 primos, & secundos. Dico. Illud autem, quod est sentiens, &c. id est illud au-
 tem, quod sentit has differentias, est membrum, quod est in potentia harum
 differentiarum. illud, quod innatum est perfici per has differentias, & opinan-
 dum est quod hoc est caro, aut nerui.

In 2. d. Ge.
 & Cor. 1. c.
 8. & 16.

Sentire enim quoddam pati est. quare faciens quale ipsum est
 actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde similiter calidum
 & frigidum aut durum & molle non sentimus sed excellentias:
 tanquam sensu uelut medietate quadam existente eius quae in sen-
 sibilibus contrarietatis. & propter hoc discernunt sensitua sensi-
 bilia: medium enim discretiuum est. fit enim ad utrumque ipsorum
 alterum ultimum.

*Nam sentire pati quoddam est: quare id quod facit quale est ipsum
 actu, talis illud facit, cum sit potentia. Quamobrem id quod aequale cali-
 dum*

A *dum est ac frigidum aut durum & molle non sentimus, sed excessus: ut pote cū sensus mediocritas quadā sit eius contrarietatis, quæ in sensibilibus reperitur: & propterea indicat sensibilia: medium. n. um hēt indicandū: sit. n. alterum extremorum, ad utruq; ipsorum comparatum.*

Sentire enim est aliquod pati quoquo modo. Vnde necesse est vt illud, quod agit sibi simile in actu, non agat nisi illud, quod est in potentia. Et ideo calidum non sentit sibi simile, neq; frigidum, neq; durū, neq; molle, sed ea, quæ sunt intēstiora: qm̄ sensus quasi est medium inter cōtrarietate in sensibilibus. Et iō distinguit sensibilia. medium. n. distinguit. efficitur. n. apud vtrūq; æqualiter.

X18 *Cū dixit quod primum sentiens est illud, quod est in potētia istæ differētiæ, incipit declarare hoc, & d. Sentire enim, & c. i. sentire enim, quia est aliqua passio fm̄ modum dictum, & omne patiens habet agens, & omne agens agit sibi simile in actu. i. necesse est vt non agat sibi simile in actu, nisi ex aliquo, quod est sibi simile in potentia, non in actu. D. d. Et ideo calidum non sentit sibi simile, & c. i. & quia agens non agit in eo, quod est sibi simile in actu, sed in potentia: ideo necesse est vt membrum sentiens non sentiat corpus calidum sibi æquale in calore, nec membrum frigidū corpus frigidū æquale sibi in frigore: & similiter de duro, & molli. D. d. causam in hoc, & d. quoniam sensus est quasi medium, & c. i. & sensus tactus comprehendit tantum intensiora ex rebus tangibilibus, e contrario alijs sensibus cum suis sensibilibus. quia sensus tactus inuenitur in aliquo, quod est medium inter contrarietatem aliquam in sensibilibus: cū impossibile est vt aliquod corpus denudetur à qualitatibus tāgibilibus cōtrario alijs qualitatibus sensibilibus. Et intelligo qd sensus tactus impossibile est vt careat simpliciter calido, & frigido, & sicco, & humido: sicut fuit in visu colore, & in auditu carere sono. & ideo iste sensus comprehendit sua sensibilia secundum totum: sensus autem tactus comprehendit extrema. D. d. Et ideo distinguit sensibilia. mediū enim distinguit, & c. i. & ideo sensus tactus distinguit, & comprehendit sensibilia, quia est medium. medium enim distinguit, quia recipit vt unque extremum, & assimilat ei, & efficitur cum eo idem.*

Documē-
tū impos-
sibile
est sibi ta-
ctus carere
simpliciter cal-
do, & frigi-
do, & sicco,
& humido: si-
cut visus eo-
lore, & au-
ditus sono.
Id est, cō. se-
quēti, & 1.
de Ala cō-
men. 66.

10 PH. *Et oportet sicut debens sentire album & nigrum, neutrum ipso esse actu, potentia vero vtrumq; sic autem & in alijs & in tactu, neq; calidum, neq; frigidum.*
Et oportet, quemadmodum id quod sensurum est album & nigrum, neutrum eorum esse actu sed potentia utruq; sic & in alijs & in tactu, nec calidum esse nec frigidum.

Et oportet, sicut diximus, vt illud, quod est innatum sentire album, & nigrum, sit neutrum, sed vtrūq; in potentia, & sic de alijs, ita in tactu debet esse neq; calidum, neq; frigidum.

De Anim. cū cō. Auer.

P Et,

- 119 Et,quemadmodum oportet vt illud, quod innatum est sentire album & nigrū sit neutrū, sed vtrunq; in potentia, & sic in vnoquoq; sensu, sic et oportet vt tangens sit neq; calidum, neq; frigidum fm modū, qui est possibile in eo, s. vt ista sunt in eo fm medium, aut propē: cum imposit est vt denudet ab eis oīno, sicut fuit possibile in illis alijs, s. vt denudet à suis sensibilibus. Et debes scire q, quia illud, quod sequit ex hoc in instrumento istius sensus, illud idem consequitur in medio, nō possumus dicere quod caro sit instrumentum istius virtutis, fm q est media inter contraria, sicut existimauerunt plures.

notum est
sum.

Amplius autem sicut visibilis & inuisibilis erat quodāmodo visus, similiter autem & reliqui oppositorum, sic & tactus tangibilis & intangibilis. intangibile autem, paruam omnino habens differentiam tangibilem, vt passus est aer, & tangibilem excellentiæ, sicut corruptiua. Secundum vñsequenq; quidem igitur sensum dictum est figuraliter.

soph.

Præterea ut rei visibilis & inuisibilis erat quodāmodo visus, ceteriq; itidem oppositorum: sic quoq; tactus, tactilis & intactilis. Intactile autem est, tum quod plane leuem habet differentiam tactilem (quod usu uenit in aere) tum tactilem excessus. cuiusmodi sunt quæ corrumpendi vim habent. Ac de sensibus quidem sigillatim differemus adumbratione quadam.

Et, quemadmodum visus est quoquo modo rei visibilis & non visibilis, & similiter de alijs, sic est tactus tangibilis & non tangibilis. Et non tangibile est illud, in quo est de dispositione tangibilem aliquid valde modicum, sicut aer: aut valde intensum, sicut corruptentia. In vnoquoque igitur sensuum dictum est secundum descriptionem.

- 120 Cū notificauit sensus, tactus, & naturam rerum tangibilū, & quomodo sit tactus, & per quot, reuersus est ad dicendum aliquid commune omnibus sensibus, comprehendunt enim alterum duorum oppositorum essentialiter, & alterum accidentaliter. Et dixit. Et quemadmodum visus, &c. id est & quemadmodum visus comprehendit visibile & non visibile quoquo modo, sicut etiam alij sensus comprehendunt priuationes suorum propriorum sensibilibus, ita sensus tactus comprehendit tangibile & non tangibile. & d. quoquo modo, quia non eodem modo comprehendit habitum, & priuationem. Deinde posuit secundum quot modos dicatur non tangibile, & dixit Et non tangibile est illud, in quo est, &c. id est & non tangibile dicitur duobus modis: quorum vnus est illud, in quo existit de qualitatibus valde modicum, sicut est de aere continente nos: & alterum est illud, in quo existit de qualitatibus tangibilibus valde intensum, & corrumpens sensum. vt ignis, & glacies.

Sensus

Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilia exuperantia corrumpant ipsa sensoria. Item quo pacto non sentientia à sensibilibus patiuntur. Cap. 8.

OPortet autem vniuersaliter de omni sensu accipere; quoniam quidem susceptiuus est specierum sine materia. vt cera annuli sine ferro & auro recipit figuram. accipit autem aureum aut æneum signum, sed non in quantum aurum aut es. similiter autem & sensus vniuscuiusq; ab habente colorem aut humorem aut sonum patitur, sed non in quantum vnumquodq; illorum dicitur, sed in quantum huiusmodi & fm rationem.

SOPH. Vniuerse autem de omni sensu hoc sumendum est: sensum id esse, quod est capax sensibilibus specierum sine materia: ut cera annuli sine ferro, & auro recipit signum: sed accipit ea quidem aureum vel æneum signum, non tamen quatenus es vel aurum est: Pariter etiam sensus vniuscuiusq; ab eo patitur quod nec odorem habeat, aut saporem, aut sonum: verum non quatenus vnumquodq; illorum dicitur, sed quatenus eiusmodi est, & ex ratione.

Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu qd sensus est recipiens formas sensibilibus sine materia. ver. g. qd cera recipit formam annuli, sine ferro aut auro. & recipit signum, quod est ex cupro aut ex auro, sed non secundum qd est cuprum, aut aurum. Et similiter vnusquisq; sensuum patitur ab habente colorem, aut saporem, aut sonum. sed hoc non secundum qd vnusquisq; eorum dicitur, sed fm qd est in hac dispositione, & intentione.

121 Intendit secundum descriptionem, i. vniuersaliter in libro enim de Sensu & sensato loquitur de istis particulariter. Et d. Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu, &c. i. & opinandum est qd receptio formarum sensibilibus ab vnoquoque sensuum est receptio abstracta à materia. si enim recipiet eas cum materia, tunc id esse haberet in anima, & extra animam.

& ideo in anima sunt intentiones, & comprehensiones: & extra animam non sunt comprehensiones, neq; intentiones, sed res materiales, quæ non sunt comprehensæ omnino. D. d. ver. g. qd cera recipit, &c. i. & ista receptio, quæ est in sensibus, abstracta à materia, similis est receptioni ceræ ad figuram annuli. recipit. n. eam sine materia cū eodem modo recipiat eam, siue fuerit ferri, siue auri, siue cupri. D. d. Et similiter vnusquisq; sensuum patitur, &c. i. fm hunc modum patitur vnusquisq; sensuum ab eis, à quibus innatus est pati, siue colore, siue sono. sed non patitur ab eo, fm qd est color, aut sonus. qm, si ita esset, contingeret qd, cum reciperet ipsum, esset color, aut sonus, non intentio. & hoc intendebat, cum dixit, sed non fm

Si sensus recipit cū materia, tunc res idē esse haberet in anima & extra animam. Idē. 12. Metaph. 14. & 23. & 36. cōsiste de intellectu. 3. de Anima. 63. 38

P 1j qd dicitur

De Anima

* Intētio-
net, quas
recipit fen
s^o, sūt par
ticulares
sed illæ, q̄s
recipit in-
tellectus,
sunt v̄es.
Idē itra c.
i 19. & j.
de Aīa. 4.
5. 18. 19.
28 & 30.

¶ dicitur vnusquisq; , sed fm q̄ est intentio. * intentio. n. coloris alia est D^r
a colore. Et dixit sed secundu q̄ est in hac dispositione & intentione, ob
seruando se ab intentionibus, † quas recipit intellectus. illæ enim sunt vni
uersales: istæ autem sunt particulares.

† Intētio
coloris a-
lia ē a co-
lore. Idē,
c. 76. 97.

Sensitiuum autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est
quidem igitur idem, sed esse alterum est: magnitudo quidē enim
quædam erit quod sensum patitur: non tñ sensitiuo esse, neq; sen-
sus magnitudo est: sed ratio quædam & potentia illius.

Id uero est primum sensorium, in quo eiusmodi potentia est. sunt er-
go idem, esse uero diuersum est: magnitudo enim quædam fuerit id
quod sentit: non tamen sensitiuo esse, neq; sensus est magnitudo: sed ra-
tio quædam & potentia illius.

Et quod est ista potentia est primum sentiens. Sunt igitur idē,
in esse autem diuersa. Illud enim, quod sentit, est aliqua magni-
tudo: & non secundum q̄ sentit, neq; sensus est magnitudo: sed in-
tentio, & virtus illius.

122 Et q̄ recipit istam virtutem, quæ est intentio abstracta à materia, est
primum sentiens, & cum receperit eam, efficietur idem: sed in numero dis-
ferunt. Illud n. quod sentit, est aliquod corpus: & non sentit q̄ est corpus.
neque sensus est corpus, sed intentio & potentia illius corporis, quod est
primum sentiens.

Manifestum autem ex his & propter quid excellentiæ sensibi-
lium corrumpunt sensitiua. Si namq; sit fortior sensitiuo motus,
soluitur ratio. hoc autem erat sensus. sicut & symphonia & tonus,
perculsis fortiter chordis.

S O P H. Ex quibus etiam perspicuum est, cur sensibilia excessus corrup-
pant instrumenta: quippe si motus instrumento ualidior fuerit, dissolu-
tur ratio: id autem erat sensus: ueluti etiam concentus & tonus, ue-
bementer pulsatis fidibus.

Et manifesta est ex hoc causa, propter quam sensibilia intēsa
corrumpunt instrumenta sensuum. Quoniam, quādo motus sen-
tientis à sensibili fuerit fortior eo, dissoluetur sua intentio, et hoc
erit sensus, sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata,
cū tanguntur fortiter.

123 D. & ex hoc, quod diximus, q̄ sensus est intentio, declarabitur causa,
pp quam sensibilia intēsa corrumpunt in str̄a sensuū. qm̄, qñ motus sen-
tientis à sensibili fuerit fortior, q̄ sentiens possit tolerare, dissoluet illa in-
tētio, per quā sentiens est sentiens, & remanebit corpus sine illa intētione, q̄
est sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, uel nete
corum

A eorum, quæ sunt intentio existens in eis, quoniam fortiter tanguntur, & moventur motu fortiori, quam motu, quem possunt tolerare.

Et propter quid plantæ non sentiunt habentes quandam partem animalem, & patientes à tangibilibus: & namque frigescunt & calefcunt: causa. n. non habere medietatē neque huiusmodi principium posse recipere species sensibiliū, sed pati cum materia.

307 H.

Constat etiam cur plantæ nō sentiant, cū tamen habeant quandam partem animæ, atque à tactilibus aliquid patiantur, quippe quæ frigescant, & calefcant: causa huius est, quia nō habent medietatem, neque eiusmodi principium, quod sit idoneum ad recipiendas species sensibiliū, sed patiuntur cum materia.

Et causa, propter quam vegetabilia nō sentiunt, & in eis est aliquid quia pars animata, & recipit passionem à tangibilibus, quia calefit, & infrigidatur. Causa. n. in hoc est, quia non habent medium, neque principium, per quod possunt recipere formas sensibiliū.

124

Laborat in hoc sermone ad dandū causam, propter quam vegetabilia non hñt sensum tactus: licet habeant animam nutritiuam, & et patiuntur à tangibilibus, & calefcunt, & infrigidantur. & intendit aliquā partem animæ animam nutritiuā. Et d. Causa. n. in hoc est, quia non hñt mediū, & c. i. causa. n. in hoc nihil aliud est, nisi quia vegetabilia non hñt medium, quasi carnem, neque tale principium, per quod animalia possunt recipere formas sensibiliū. & cum declarauit quod à tangibilibus patitur aliquid, quod non comprehendit ea, incipit narrare quod contra est de alijs sensibilibus sensum.

Dubitabit autem aliquis si patiaturs aliquid ab odore quod impossibile est olfactum habere: aut a colore non possibile videre: similiter autem & in alijs. Si autem olfactibile, odor, si aliquid facit olfactum, odor facit. Quare impossibile olfactum habere, nihil possibile pati ab odore. eadem autem ratio & de alijs. neque possibile, sed in quantum unum quodque sensituum.

307 H.

Verum querat quispiam, num pati possit ab odore id quod olfacere non potest: aut a colore, quod uidere non potest: pari quoque modo in ceteris: Sanè si odorabile est odor, si quid afficit odoratum, quatenus odor afficit. itaque fit ut eorum quæ olfacere nequeunt, nullum ab odore pati possit. Eademque ratio in ceteris est. Sed ne eorum quidem quæ possunt, sed quatenus quodque sensituum est.

† al. l. si quid afficit. u. odoratum odor afficit

Sed non patitur ab odoribus, quod nō pōt olfacere, neque à coloribus, quod nō potest uidere. & sic de alijs. Si igitur olfactus est odor, contingit ut omnis res, quæ facit olfacere, facit per odorem. Vnde necesse est quod nihil ex eis, quæ non possunt olfacere, patia-

317 L

P iij tur ab

tur ab odore. & iste sermo est de alijs. neq. et aliquid ex eis, quæ
possunt. nisi secundum q. quodlibet eorum est sentiens.

125. Id est, & licet aliquid, quod non est inatum tangere patitur a tangibilibus, tamen non patitur ab odoribus passione propria odoribus, scilicet secundum quod est odor, nisi illud, quod potest olfacere: nec patitur a coloribus passione propria coloribus, secundum quod est color, nisi illud, quod potest videre: neque a sono, nisi illud, quod potest audire. D. d. & sic de alijs. Et hoc facit existimare quod sapor est huius dispositionis. sed ipse dicit post quod quidam patitur a sapore, quod non est innatum sentire ipsum. & forte fecit hoc, quia est locus dubitationis. D. d. Si igitur olfactus est, & c. i. si igitur uero olfactibilis, quæ non existit nisi in olfaciente, sit odor ipse, non in se, non comparata, sed contingit odori, manifestum est quod odor facit olfacere olem olfactum: & olem, in quo odor agit, secundum quod est olfactus, est olfaciens. quoniam, si esse odoris non est, nisi secundum quod est olfactus: & olfactum non inuenitur nisi in olfaciente: manifestum est quod olem, quod patitur ab odore, est olfaciens. D. d. Vnde necesse est, & c. i. si igitur olem olfaciens patitur ab odore: & olem, quod patitur ab odore, est olfaciens: necesse est secundum conuersum: olem oppositi, ut quod non est olfaciens non patitur ab odore. Et ipse non propalauit in se mone nisi per extremum consequens, & primum principium: ex quo consequeretur, scilicet quod, si odor est relatiuus, i. olfactus, necesse est ut olfactum sit olfacientis. & non propalauit propositionem dicentem quod olem, quod patitur ab odore, est olfaciens, neque propalauit conuersionem sui oppositi. Et quasi opinatur quod tactus est aliquod contingens rebus contrarijs tangibilibus. & non opinatur quod olfactibile est aliquod contingens odori, neque uisibile colori, sed opinatur quod olfactum est quasi ipse odor, & uisibile ipse color, & audibile ipse sonus. Et ideo fuit necesse apud ipsum ut olem, quod patitur ab odore, sit olfaciens, & a colore videns, & a sono audiens. Et non fuit necesse ut olem, quod patitur a tangibili, sit tangens. & hoc indiget magna inquisitione. Ipse. n. quasi opinatur quod sensum quidam sunt in capitulo relationis, & quidam sunt in capitulo actionis, & passionis per se, & accidit eis relatio.

Art. opina-
tur quod sen-
suu quidam
sunt in c.
relationis, &
quidam sunt
in ca. actionis,
& passi-
onis per se.
vide. j. c. se-
quenti, &
c. 14. o. &
143.

Simul autem manifestum est & sic: neque. n. lumen & tenebra, neque sonus, neque odor, nullum facit in corpora: sed ea in quibus est, ut aer qui cum tonitruis, scindit lignum. sed tangibilia & humores faciunt. si. n. non a quo utique patient inanimata & alterabuntur.

Quod etiam perspicuum uel inde est: nam nec lumen & tenebra, nec sonus, nec odor ullo modo afficit corpora, sed ea in quibus sunt: ut aer comit ante tonitru scindit lignum. Atqui certe tactilia & sapores afficiunt: alioquin a quoniam paterentur inanimata, & alterarentur?

Et cum hoc manifestum est hoc modo. neque. n. lux. neque obscuritas, neque sonus: neque odor agunt aliquid in corporibus. sed ea, in quibus sunt ista. v. g. quod aer, in quo est tonitruum, scindit lignum. Sed tangibilia, & sapores agunt. quoniam. si non agunt. a quibus igitur patientur, & alterabuntur corpora non animata

Id est

126 Id est & cum in hoc sermone prædicto declarauimus hoc de sensibilibus

A bus, manifestum est per se. apparet enim quod neque lux, neque obscuritas, neque odor, neque color agunt aliquid in corporibus: sed non agunt, nisi in rebus, in quibus sunt isti sensus. D. d. v. g. quod aer, in quo tonitruum, findit lignum. sed sonus, qui est tonitruum, non est ipse motus, quem lignum recipit a motu aeris. sed sonus est intentio, quæ non inuenitur, nisi in audiente: & quasi est in capitulo ad aliquid, non in qualitate. & similiter odor apud ipsum est, secundum quod exposuimus. D. d. Sed tangibilia, & sapores &c. id est sed tangibilia, & sapores magis sunt in capitulo de agere & pati, quam in capitulo relationis. quoniam, si ab eis non patitur, nisi quod habet sensum gustus, & tactus, à quo igitur patientur alia corpora non animata?

Sono quæ si est in ca. ad aliqd, nō in qualitate. s; tangibilia, & sapes, magis sūt i. c. ager & pati, q; in ca. relationis.

Dignissimo. Vtrum saporem agat realiter. a. l. saporem.

contingit enim agere & pati non esse. quod est impossibile. Et hoc quod dixit in tangibilibus, est manifestum, sed in saporibus indiget consideratione. Potest enim aliquis dicere quod sapor est ipsum gustabile, sicut odor est ipsum olfactum: sed videmus, ut dicit Plato, quod sapores habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni, & infrigidationi verbi gratia exasperare, quod est pontici: & lenificare quod est vinctuosi: & alia multa, quæ sunt dicta in Timæo, quæ Galenus laborat exponere. Iste igitur actiones vtrum sint saporis, aut sint de sapore quasi motus aeris de sono, indigent consideratione. sed accepit hic quod sapor est modus tangibilis cum sit similis ei.

Ergo ne & illa faciunt: aut non omne corpus passiuum ab odore & sono: & patientia indeterminata, & non manet, ut aer. sciret enim sicut patiens aliquid. Quid igitur est odorare præter pati quid: aut odorare sentire est: aer aut patiens mox sensibilis fit.

SOPH.

Num igitur illa quoque afficiunt? An non ita natura comparatum est ut omne corpus ab odore & sono patiatur: & ea demum ipsa quæ patiuntur, carent termino, neque persistant, veluti aer: redolet. n. quasi aliquid quid passus. Quid ergo oris olfacere, nisi pati aliquid? An olfacere quidem est sentire: aer vero ubi passus fuerit, celeriter sensibilis fit.

Dicamus igitur quod non omne corpus est innatum pati à sono, ab odore: & quod patitur non est determinatum, neque permanens. v. g. aer enim est ventus, & propter hoc patitur. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati? Dicamus igitur quod olfacere, & est sentire: & cum aer patitur, & velociter fit sensatus.

127

Cum declarauit quod non patitur ab aliquo trium sensibilium nisi sensus proprii eis, inceptit dare differentiam inter passionem corporum meliorum ab eis, & inter passionem rerum à tangibilibus, & d. Dicamus igitur quod non omne corpus, &c. i. & si aliquis finxerit quod corpora patiuntur à sono, & ab odore, & dederit rationem super hoc de passione aeris, & æquæ ab eis, dicemus ei quod non omne corpus est innatum pati à sono, & ab odore.

P iiij re.

De Anima

re. non. n. patitur ab eis ex corporibus, nisi illud, quod est non determinatum in se, i. non habens figuram, neq; propriam constitutionem. v. g. aer enim non patitur ab eis, nisi quia est ventus: & ventus est corpus non determinatum, neq; fixum. corpora. n. quæ patiuntur à tangibilibus, sunt determinata, & fixa. D. d. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati? i. si igitur aliquis quæsiuerit, & dixerit cum olfacere sit passio, & receptio odoris à medio sit passio etiam, quæ igitur est differentia inter utranq; passionem? Dicemus ei q; cum aer patiatur velociter à sensibili, efficitur per hanc passionem sensatum illi sensui. sensus autem fit per hanc passionem sentiens non sensibile.

*Iuxta Græcorum sectionem hic incipit liber
Tertius de Anima.*

S Y M M A Q V I N T A.

Non dari sextum sensum. Curq; non unum, sed plures habeamus sensus, redditur causa.

E

Vod autem non sit sensus alius præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum, ex his credet aliquis. si enim omnis cuius est sensus tactus, & nunc sensum habemus. omnis enim tangibilis in quantum tangibile passiones, tactu nobis sensibiles sunt. necesse est si quidem deficit aliquis sensus, & organum aliquod nobis deficere.

SOPH.

Nullum autem alium sensum extare præter illos quinque, intelligo autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, ex his crediderit quispiam. si enim ois eius cuius est sensus tactus, nunc quoq; sensum habemus: omnes. n. rei tactilis ut tactilis est, passiones, tactu nobis sensibiles sunt: atq; necesse est, si deest aliquis sensus, sensorium quoque nobis deesse aliquod.

Quoniam autem non est alius sensus præter istos quinque, s. visus, auditus, & olfactus, & gustus, & tactus ex istis creditur. Quoniam, si omne, quod tactus potest sentire, possumus nos sentire. quoniam passiones tangibilis, secundum quod est tangibile, omnes sunt sensibiles à nobis per tactum. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, vt deficiat nobis aliquod sentiens.

- 118 Cum compleuit sermonem de vnoquoque sensuum quinque existentium in animali perfecto; incepit declarare q; impossibile est inuenire animal habens sextum sensum, & d. Quoniam autem non est alius sensus, & c. i. quoniam autem impossibile est inuenire animal habens sensum sextum,

A Sextum, præter istos sensus existentes in homine, & in animali perfecto et istis demonstrationibus creditur. D. incipit declarare hoc, & d. Quoniam si omne, quod tactus potest, &c. i. quoniam manifestum est quod omne, quod sensus tactus potest comprehendere ex sensibilibus, nos possumus comprehendere: & nihil deficit nobis ex eis, quæ innata sunt comprehendere ab hoc sensu. & similiter de vnoquoque sensuum, scilicet quod non deficit nobis in aliquo animali habenti istum sensum, aliquid sensibile, quæ innata sunt comprehendere ab eo, ita quod nullus potest dicere quod potest inueniri aliquis tactus in animali, qui comprehendit tangibile, quod nos non possumus comprehendere. Manifestum est enim per se quod omnes qualitates tangibiles, scilicet quod sunt tangibiles, sunt sensibiles à nobis, & comprehenduntur per tactum. & similiter est de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilibus. Et cum posuit hunc sermonem quasi antecedens, induxit consequens. E. d. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, &c. i. & cum posuerimus quod isti quinque sensus non deficiunt nobis, nec in animali, in quo inuenitur aliquid eorum, quæ innata sunt comprehendere ab istis sensibus, secundum quod sunt isti sensus, necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, ut deficiat in nobis aliquid sentiens: cum iam posuerimus quod istis sensibus non deficit in nobis sentire aliquid eorum, quæ innata sunt sentiri. & cum ita sit, ille sensus, quæ ponimus deficere cum non deficit propter aliquem sensuum existentium in nobis, necesse est ut defectus eius sit propter hoc, quia à nobis deficit sensus sextus.

Manifestum est per se quod omnes qualitates tangibiles, scilicet quod sunt tangibiles, sunt sensibiles à nobis, & comprehenduntur per tactum & similiter est de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilibus

— Et quæcumque quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quem existimus habentes: quæcumque vero per media, & non ipsa tangentes, simplicibus, dico autem ut aere & aqua. habent autem sic: ut si quidem per unum plura sensibilia existunt, altera ab inuicem genere, necesse habentem huiusmodi sensitiuum, esse sensitiuum utrorumque. ut si ex aere est sensitiuum, & est aer soni & coloris, si vero plura eiusdem sint, ut coloris & aer & aqua. (utraqque enim diaphana) & qui alterum ipsorum est habens solum, sentiet illud quod per utraqque, aut ab ambobus.

307 H. Et quæcumque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt quem habemus: quæ vero per intermedia, nec ipsa tangentes, simplicibus: dico autem ut aere & aqua. ita autem res habet: ut si per unum plura sentiri possunt genere inter se diuersa, necesse sit eum qui eiusmodi habet sensorium, amborum sensitiuum esse: ut si causa sit ex aere sit sensorium, & aer sit & soni & coloris. quod si plura eiusdem sunt, ut coloris & aer & aqua, (ambo enim hæc, et translucida sunt,) & qui alterum duntaxat eorum habet, sentiet id quod per utrumque.

Et omne, quod sentimus nos tangendo ipsum, est sensibile à nobis per tactum qui est in nobis. & omne, quod sentimus per media,

non

non quia nos tangimus ipsum, est per simplicia. v.g. per aerē, aut per aquam. Et ita est. s. q. si per vñū fiant sensibilia plura vno, quæ differunt abinuicem in genere, necesse est habens istum sensum q. sentiat vtrūq. v.g. q. si sentiens est ex aere, & aer est soni, & coloris. Et, si per plura vno sit vnum. v.g. color per aerem & aquam sunt enim æquales: manifestum est quod habens vnum tantū sentit, quod sentit per vtrūq.

129 Cū declarauit q. si deficit in nobis aliquis sensus necesse ē vt deficiat aliquid sentiens: & etiam fuit manifestum ex hoc q. si deficit in nobis aliquid sentiens, necesse est vt deficiat in nobis aliquis sensus, qui differat in genere à sensibus istarum virtutum, cū istis virtutibus nō deficiat sentire aliquid ex eis, quæ innata sunt inueniri in eis: & q. hæc duo conuertuntur, s. quorum vtrumlibet fuerit, erit alterum: & si vnum aufertur, aufertur & reliquum: incipit declarare q. impossibile est sextam virtutem esse: quia impossibile est vt sit sentite extraneum in genere ab istis sensa-

¶ Oē alial
vel sentit
p. cōtactū
vel p. mē-
diū. extra-
neū: sed si
ē vera di-
iunctio
mēbra nō
coincidunt
sed opposi-
tū patet
Ch. i. c. 12.
& supra
hoc 2. 113.
115. Vide
cōt. Zim.
Expo. prie-
oris text.

tionibus. Et hoc declaratur tribus demonstrationibus. Quarum prima est accepta à mediis. Secunda ab instrumentis, quibus sit sentire. & causa data in his duabus demonstrationibus est quasi materialis. Tertia autem est accepta à sensibilibus ipsis: & est magis firma illis duabus, cū causa accepta in ea sit finalis. Et incipit à demonstratione, quæ est accepta à medio: sed tacuit quasdam propositiones, & conclusionem. Et ista demonstratio fundatur super propositiones. Quarum vna est, q. t. omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. & omne, quod sentimus per contactum, aut sentimus ipsum mediante carne, aut per ipsam carnem, si fuerit instrumentum. Et hoc intendebat, cū dixit & omne, quod sentimus, & c. i. & omne, quod sentimus nō per contactum, sed mediante corpore extraneo, sentimus ipsum mediante altero istorum duorum elementorum, aut vtroq., s. aqua aut aere. & hoc intendebat cum d. & omne, quod sentimus per media, & c. i. & cū ita sit, sicut diximus, manifestum est q. necessario sequitur ex hoc, ut omne habens sensum per carnem, aut per alterum istorum duorum elementorum, aut per vtrūq. non inuenitur ei de sensu, nisi illud, quod potest fieri per hæc duo, s. per carnem, aut per medium extraneum. omne igitur animal nō habet de sensibus, nisi qui possunt fieri per hæc duo, s. per carnem, aut per medium extraneum. Et, cū declarauit q. oē animal necesse est vt non sentiat nisi per carnem, aut per media, incipit declarare quod sequitur ex hoc, q. omne animal habens aliquid medium ex istis mediis, necesse est vt habeat de sensibilibus sensibilia, quibus seruit illud medium, & reddat ea non aliud, & d. Et ita est, s. q. si per vnum, & c. i. manifestū est q. cū posuerimus q. omne animal non sentit nisi per medium, quod est caro, aut aer, aut aqua, si per vnum istorum mediorum cadent sensibilia plura vno in genere, necesse est, vt omne animal sentiens per illud medium, non habeat de sensibilibus, nisi ea, quæ innata sunt reddi ab illo medio,

Expō. sed
prie. text.

Idē supra
cō. 76.

Docum.

A dio, si duo duo, si tria tria. Et intendebat per hoc q̄, cum media sint determinata in numero. scilicet aut caro, aut aer, aut aqua: & sensibilia etiam, quæ reddū ista media, sint etiam terminata in numero: necesse est vt virtutes sint secundum numerum istorum sensibilibum, quæ reddunt media animalibus, quæ innata sunt sentire per hæc media, & manifestum est q̄ omne, quod redditur per carnem, est aut gustabile, aut tangibile. & omne, qd redditur per aerem, aut aquam, aut per virumq; est aut sonus, aut color, aut odor. omne igitur sentire est aut gustare, aut tangere, aut audire, aut videre, aut olfacere. D. d. Et si per plura vno sit, &c. i. &, si per plura vno medio sit vnum sensibile, vt color per aerem aut aquam, quæ sunt æquales in hoc, manifestum est q̄ animal habens alterum eorum sentit de sensibilibus, sicut quod habet vtrumq; & intendebat per hoc q̄ animal, quod est in aqua, debet habere virtutes sensus secundum numerum virtutum sensus animalis, quod est in aere, & aialis, quod sentit in aqua, & in aere.

Simplicium autem ex duobus his sensitiua solum sunt, ex aere & aqua. pupilla quidem enim aquæ: auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius est. ignis autem aut nullius est: aut communis omnibus: nihil enim sine calore sensitiuum est. terra vero aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur. vnde relinquitur nullū esse sensitiuum extra aerem & aquam.

107H. *Simplicium autem ex his duobus sensoria tantummodo sunt, videlicet ex aere & aqua: pupilla enim aquæ, auditus aeris, olfactus horum alterius est. ignis autem vel nullius, vel communis omnium est: nihil enim sine caliditate sensitiuum est. terra vero aut nullius, aut in tactu admixta præcipue est. Quapropter relinquitur nullum esse sensorium, præter aerem & aquam.*

Et sensus ex simplicibus sunt ex aere: aut ex aqua. visus enim est ex aqua, & auditus ex aere, & olfactus ex altero istorum duorum. Ignis autem aut est nullius, aut est communis eis. quoniam nullum sentiens est extra calorem. Et terra aut est nullius eorum, aut proprie est admixta cum tactu. Remanet igitur q̄ non est sensus extra aquam, & aerem.

130 *Hæc est demonstratio accepta ex instrumentis sensuum, & d. Et sensus ex simplicibus, &c. i. & instrumenta sensuum, quæ propter suam naturam attribuuntur elementis secundum dominium sunt tria tantum, scilicet instrumentum, quod est ex aere, auditus, vt declaratum fuit prius: & instrumentum, quod est ex aqua, scilicet visus: & tertium est, quod fit ex vtroq; scilicet olfactus & d. In hoc sensu, quod fit ex altero istorum duorum, scilicet aut ex aqua, aut ex aere: quia animalia, quæ sunt in aqua, olfaciunt in aqua, sicut olfaciunt animalia, quæ sunt in aere, per aerem. D. d. Ignis autem, &c. i. ignis autem aut*

De Anima

Idé. 1. de
Gene. 18.
com.

aut non attribuitur aliquis sensus hoc modo, aut attribuitur communi-
ter. apparet enim q̄ nullus sensus potest facere suam actionem cum infri-
gidatur: & hoc diminute demonstratur per quæ notat iterationem. & di-
xit hoc, quia respectus eius ad aliquid præter ignem est, sicut proportio
alicuius ad materiam: & proportio eius ad ignem est sicut proportio ali-
cuius ad suam formam. D. d. Et terra aut non est alicuius, & c. i. & terra
aut non attribuitur alicui instrumento instrumentorum istorum sen-
suum, cum non videtur seruire sensibilibus aliquo modo: aut, si attri-
buitur, attribuitur carni: quia istud medium, aut istud instrumentum
indiget constitutione, & confirmatione: quapropter terra dominatur in
eo. Deinde. d. Remanet igitur q̄ non est sensus sextus extrinsecus ab aqua
& aere, cum non sit corpus extrinsecum ab istis duobus corporibus, quia
impossibile est innere instrumentum sensus aut ex igne, aut ex terra: sed
tamen possibile est ex aqua, aut aere, aut utroq̄. Et, cum materie instru-
mentorum sensuum sint terminatæ in numero, necesse est, ut sensus sint
ita, si igitur esset sensus sextus, coningeret quintum elementum esse. sen-
sus enim, qui sunt ex aere, aut aqua sunt aut visus, aut auris, aut nasus.

Medium,
aut istum
tactus idi-
get cōsti-
ne, & con-
firmatōe
Idé 3. c. 111
& 1. de p.
tibus aia-
lium. ca. 1.
& 8.

Hæc autem & nunc quædam habent animalia. Omnes igitur
sensus habentur a non imperfectis, neq̄ orbatis. videtur enim &c
talpa sub pelle habens oculos.

SOPH. *Quæ nunc etiam nonnulla habent animalia: ergo omnes sensus ha-
bentur a non imperfectis neq̄ mutilis nam etiam talpa sub pelle habe-
re oculos videtur.*

Et hæc duo sunt modo in quibusdam animalibus: ita q̄ omnes
sensus sunt distincti in eis, quæ non sunt diminuta, neq̄ habent oc-
casionem. Talpa. n. videtur habere oculos sub cute.

131 Et sensus attributi his duobus elementis non inveniuntur nisi in qui-
busdam animalibus, scilicet perfectis propter melius: adeo quod propter solici-
tudinem naturæ circa hoc, oportet ut omnes sensus sint distincti, existen-
tes in animali perfectæ creationis, quod non habet occasionem, & q̄ ab ani-
mali perfectio, ut homine, non deficit sensus. Talpa enim videtur habere
oculos sub cute, licet non videat. Et quasi intendit per hoc q̄, si sensus sex-
tus esset, oportet et ut inueniretur in homine, qui est completissimum ani-
malium. esset enim necessario propter melius. & hoc est manifestum de
solicitudine naturæ in dando sensus animalibus: adeo q̄ propter hoc de-
dit Talpæ oculos, & cooperite eos cutæ, cum non indigeat eis in maiori par-
te suæ operationis, cum hoc, q̄ materia eius non posset plus recipere. &, si
posset, forte esset superfluum.

Quo soli-
citur nā
circa ista.
vide. 12.
Met. c. 37.

Quare si non aliquid alterum est corpus & passio quæ nullius
est eorum quæ sunt hic corporum, neq̄ vnus utiq̄ deficiet sensus.
Quare

SOPH. *Quare si non est aliud quidpiam corpus & passio, quæ nullus sit cor-
porum eorum quæ hic sunt, utiq; nullum sensum deesse censendum est.*

Oportet igitur, si nō est aliud corpus, aut passio, quæ nō est ali-
cuius corporū, quæ sunt apud nos, vt nō deficiat aliquis sensus.

132 Hæc est Tertia demonstratio, & deficit præcedens. & syllogismus sic
componitur perfecte. Et, si sextus sensus sit, necesse est corpus sensibile eē
aliud ab omnibus corporibus sensibilibus, quæ sentiunt quinq; sensus, &
passionem eius, & qualitatem, quam sentiens reciperet à sensibilibus, vt
qualificet per eam aliam ab istis qualitatibus: sed nullum corpus sensibile
est aliud ab istis corporibus sensibilibus, neq; passio extra istas passiones:
ergo nullus sensus est extra hos sensus quinq;.

B At vero neq; communium potest esse sensorium aliquod pro-
prium quæ vnoquoq; sensu sentimus non secundum accidens: vt
motus, status figuræ, magnitudinis, numeri vnius. hæc enim om-
nia motu sentimus: vt magnitudinem motu. quare & figuram.
magnitudo enim quædam & figura est. quiescens autem in eo
quod nō mouetur. numerus vero negatione cōtinui. & propriis,
vnusquisq; enim vnū sentit sensus.

SOPH. *Neq; vero communium potest esse sensorium aliquod proprium quæ
vnoquoq; sensu sentimus per accidens, ut motus, status, figuræ, magnitu-
dinis, numeri, vnius. Et ec enim omnia motu sentimus, ut magnitudi-
nem motu: quare etiam figuram. nam figura quoq; magnitudo quedā
est. quod autem quiescit, eo quod non moueatur. numerus vero negatio-
ne cōtinui, & propriis. nam vnusquisq; sensus vnum sentit.*

C Et etiam impossibile est vt aliud sentiens sit communibus, quæ
sentimus, nisi per vnum quinq; sensuum accidentaliter, verbi gra-
tia motui, & quieti, & figuræ, & quantitati, & numero. Omnia
enim ista sentiuntur per motum, verbi gratia quantitas per mo-
tum. quapropter figura etiam. figura enim est aliqua quantitas.
quies autem non per motum. numerus vero per negationem cōti-
nui, & per eius proprietates vnusquisq; sensuum sentit vnum.

133 Et etiam impossibile est aliud sentiens esse à quinq; sensibus, ita q; sensi-
bile eius sit aliquod vnū sensibilibus communium, sub quibus sunt sen-
sibilia propria vnicuiq; sensuum quinq; nisi sensibilia essent communia
vnicuiq; sensuum accidentaliter. & d. hoc, quia, si essent eis accidentaliter,
cōtingeret vt essent alicui sensui essentialiter. quod enim inuenitur ali-
cui accidentaliter, debet inueniri aliis essentialiter. D. d. v. g. motui, & c. i.
& sensibilia communia non sunt comprehēsa à quinq; sensibus acciden-
taliter,

Quod iue-
nit alicui
accidit
di inueni-
ri aliis es-
sentialiter. Idē
4. phy. 43.

De Anima

Sed vide
oppositū
2. phy. cō.
48. Idem
5. cō. 69.
Vide cōt.
Zim.

taliter, v.g. motus, & quies, & figura, & quantitas, & numerus. omnia enim ista sentiuntur à quinque sensibus per aliam motionem, & passionem. & quod est ita, necesse est ut sit essentialiter. D.d. ver. g. quantitas, & c. i. v. g. quantitas. sensus enim innati sunt comprehendere eam per aliquam passionem, & motus, & similiter est de figura. figura enim est quantitas cum aliqua qualitate. D.d. quies autem non per motum, & c. i. comprehensio autem quietis est per comprehensionem priuationis motus. cum enim comprehenderint motum essentialiter, comprehendunt priuationem eius essentialiter, scilicet quietem. Comprehensio vero numeri, & multitudinis à sensibus est per comprehensionem priuationis continui, quod est magnitudo: & iam declaratum est quod continuum comprehenditur essentialiter: ergo & sua priuatio comprehenditur essentialiter.

Si habitis
cōprehēdi
tur eēntia
liter, et pri
uatio. Sed
vide opp.
3. c. 110.
Vide cōt.
Zim.

Quare manifestum est quoniam impossibile est cuiuslibet sensum proprium esse horum, ut motus. Sic enim erit sicut nunc visum dulce sentimus. Hoc autem quoniam amborum habentes existimus sensum, quo quum coinciderit, cognoscimus: si vero non, nequaquam utique, sed aut secundum accidens sentiebamus: ut Cleonis filium: non quia Cleonis filius est, sed quoniam albus: huic autem accidit Cleonis filius esse. Communium autem habemus iam sensum communem non secundum accidens. non igitur est proprius. nequaquam enim utique sentiremus, sed aut sic sicut dictum est Cleonis filium nos videre. Ad inuicem enim propria secundum accidens sentiunt sensus: non secundum quod ipsi sunt: sed secundum quod unus: cum simul fiat sensus in eodem, ut cholera quod amara & rubicunda, non enim alterius dicere, quod ambo unum. propter quod & decipitur: & si sit rubicundum cholera opinatur esse.

SOPH.

In græco
textu ē pu
cula quā
simplicius
interpreta
tur pro
xatō
id est quā
ob eam.

Quare perspicuum est fieri non posse ut cuiuslibet horum proprius sit sensus, ut motus: nam hoc modo perinde fuerit, atque nunc visu dulce sentimus: quod eo fit, quia amborum habemus sensum, quo cum concurrunt, cognoscimus. alioquin haudquaquam nisi per accidens sentiremus: ut Cleonis filium, non quod Cleonis filius sed quod albus, cui sane accidit filio esse Cleonis: at uero communium habemus iam sensum communem, non per accidens: non igitur est proprius: nequaquam enim sentiremus, nisi quo pacto diximus nos Cleonis uidere filium. alter porro alter non propria per accidens sentiunt sensus, non quatenus ipsi, sed quatenus unus, cum simul factus fuerit sensus in eodem: exempli gratia bilem, esse amarum & flauum: neque enim alterius est dicere, ambo hæc esse unum, quo fit ut decipiat: & si flauum fuerit, bilem esse opinatur.

Manifestum

A Manifestum igitur est qd impossibile est vt sensus instrumentū sit proprium alicui istorum, verbi gratia, motui. esset enim sicut nos modo sentimus dulce per visum. & hoc est, quia est in nobis sensus, in quo est vtrunq; & cum sint ambo coniuncta, scit ea ut, si non esset ita, non sentiremus ipsum, nisi accidentaliter, v.g. filium Socratis. nos enim non sentimus filium Socratis, sed album. & cōtingit huic qd fuit filius Socratis. Communia autem habēt sensum communem, non accidentaliter. non igitur habent sensum proprium. & nisi hoc esset, non sentiremus ea omnino, nisi sic, sicut diximus qd nos videmus filium Socratis. Et sensus quidam non sentit sensibilia quorundam nisi accidentaliter. & non est vnus, cū sensus fuerit insimul in eodem. v.g. cholera. n. est amara, & citrina, iudicium, quod vtrunq; est eiusdem, nō est alterius: & ideo cadit error, ita qd citrinum existimatur esse cholera.

B
134 Et, cum declaratum est qd communia sensibilia comprehenduntur a quinq; sensibus essentialiter, manifestum est qd impossibile est sensum proprium esse alicuius istorum sensibilium communium, v.g. motus, aut quātitas. quoniam, si ita esset, tunc sentiremus motum, aut sibi similes de sensibilibus communibus, non per se, sed per medium: sicut comprehendimus per visum hoc esse dulce mediante colore. D. d. & hoc est, quia est in nobis sensus, &c. i. & accidit nobis talis comprehensio. C. iudicare per aliquem sensum super sensibile alterius sensus: quia contingit qd illi duo sensus fuerint coniuncti in comprehendendo illa duo sensibilia ex eodem aliquo tempore. & cum post hæc acciderit vt comprehendamus per alterum duorum sensuum alterum sensibile, ex eadem re iudicabimus per illum sensum sit per sensibile alterius per coniunctionem præcedentem. v.g. quoniam nos non scimus per visum qd hoc est dulce, nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore quod comprehendimus per visum qd, mel est citrinum, & per gustum esse dulce. cum igitur secundo sentiemus ipsum per solum visum esse citrinum, statim comprehendemus ipsum esse dulce, & mel. D. d. Et, si non esset ita, &c. i. & si non esset concessum a nobis qd, si vnus istorum sensibilium communium haberet sensum proprium, contingeret vt sentire ea, esset sicut sentire per visum qd hoc est dulce, necesse esset vt sentire ea esset de genere sensus, qui proprie dicitur accidentaliter. v.g. sentire per visum qd iste est filius Socratis: quia sentiremus ipsum esse album: quia accidit qd filius Socratis fuit albus. D. d. Communia autem habent sensum communem, &c. i. & cum declaratum est qd, si aliquod sensibilium communium haberet sensum proprium, tunc sentiretur a nobis accidentaliter: quemadmodum sentimus per visum, istum esse filium Socratis, quia est albus: aut quemadmodum iudicamus hoc esse dulce, quia est citrinum. Hæc enim duo sunt duo modi accidentaliter: & iam declaratum est qd sensibilia communia comprehenduntur essentialiter: ergo nullum sensibile

De Anima

lium commune habet sensum proprium. quoniam, si haberet sensum proprium, tunc sentiretur, aut sicut sentimus per visum istum filium Socratis, aut sicut quidam sensus sentit sensibile proprium cuiusdam. Et iste modus est etiam accidentalis. sed differt à primo modo, qui simpliciter dicitur accidentalis, & est comprehendere per visum istum esse filium Socratis: licet uterq; numeratus sit accidentalis. differunt scilicet in hoc: quia comprehendere per visum hoc esse dulce, fuit, quia cum visu fuit coniuncta in eadem re virtus vnus generis virtute visus. scilicet sensus gustus. Iudicare autem per visum istum esse filium Socratis accidit, quia in alio tempore fuit coniuncta cum visu alia virtus à virtute visus. virtus enim qua comprehendimus istum esse Socratem, aut filium Socratis, superior est ad virtutem sensus. & ideo iste modus videtur magis accidentalis, quàm secundus.

Virtus, quia
comprehen-
dimus istum
esse Socratem
aut filium
Socratis,
superior est
ad virtutem
sensu. Sed
vide opposi-
tum. 6. j.
Vide contra.
Zim.

¶ Quod duo
sensus fue-
rint coniu-
cti ad iudi-
candum su-
per eandem
rem ipsam esse
eandem, il-
lud iudi-
cium est vir-
tutisq; sen-
sus, non al-
terius sen-
sus ab eis.
oppositum co-
tra. 146. & c. t.
Vide contra.
Zim.

SOPH.

vnde simpliciter dixit ipsum esse accidentalem, & non secundum. D. d. & non est vnus, & c. i. & iudicium non est vnus virtutis, † quando duo sensus fuerint coniuncti ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem. sed illud iudicium est vtriusq; sensus, non alterius sensus ab eis: sicut existimare potest aliquis. sed, si dicitur vnus ex hoc modo, dicitur accidentaliter. D. d. v. g. cholera, & c. i. v. g. hoc esse cholera, quia est amarum citrinum. iudicare. n. q. hæc duo sunt eiusdem, scilicet cholera, non est alterius virtutis ab his duabus. & quia iudicium super hanc rem esse vnum est duarum virtutum non vnus, accidit ei error in iudicando aliquid non cholera esse cholera, quia citrinum.

* a. l. sensu.

E

Inquiret autem aliquis cuius causa plures habemus sensus, sed non vnum solum. aut quatenus minus lateant consequentia & communia, vt motus, & magnitudo, & numerus. si enim esset virtus solus & ipse albi, laterent vtrique magis, & viderentur idem esse omnia, propter id quod consequuntur se ad inuicem simul color, & magnitudo. nunc autem quoniam in alio sensibili communia sunt, manifestum facit quod aliud quiddam vnumquodque ipsorum est.

P

Verum querat aliquis cur plures sensus & non vnum solum habeamus? an ne lateant consequentia & communia, ut motus, magnitudo numerus. nam si vnus esset solus, isque albi, laterent magis atque idem esse cuncta viderentur: propterea quod simul se mutuo sequuntur color & magnitudo: at quia quæ sunt communia in alio sunt sensibili, res indicat aliud quiddam esse eorum vnumquodque.

Et debet homo perscrutari, quare habemus sensus plures vno, & non vnum tantum. Dicamus igitur, vt non ignoremus consequentia communia, vt motum, & quantitatem, & numerum. Quoniam, si haberemus solum visum, tunc ipse visus esset magis dignus, vt ignoraret album, adeo vt existimaret hæc esse omnia. color

Alor enim & quantitas consequuntur adinuicem in simul, modo autem, quia communia sunt sensibilia ab aliquo, manifestatur quod quodlibet eorum est aliud.

333 **V**ult dare causam, propter quam hæc sensibilia cōia non comprehenduntur ab vno sensu, & d. Et debet homo perferutari, & c. i. debet homo perferutari, quare hæc sensibilia cōia cōprehenduntur à pluribus sensibus vno, & nō cōprehenduntur ab vno. D. d. rationē, & dixit, Dicamus igitur, vt non ignoremus, & c. i. vt non ignoremus alietatem sensibiliū cōium à sensibilibus propriis, D. d. Quoniam, si haberemus solum visum, & c. i. & hoc esset necesse. qm̄, si poneremus q̄ solus visus comprehendit ista, & q̄ ipse scilicet est in nobis in hac intentione, tunc accideret visui vt ignoraret, & non distingueret album ab aliquo: adeo q̄ existimaret colorem, & quantitatem, & figuram eandem esse. & hoc accideret ei, cō q̄ color, & quantitas consequuntur sibi adinuicem, s. q̄ color non inuenitur nisi in superficie, & superficies in corpore. D. d. modo autem quia cōia, & c. i. modo autem, quia videmus q̄ cōia, vt quantitas, & magnitudo comprehenduntur per alium sensum à visu. Secundum hoc igitur est intelligendus suasermo in hoc loco, non secundum q̄ sonant verba eius superficietenus, secundū q̄ loquitur: vt quare sensus sint plures vno. causa. n. formalis in hoc manifestata est, s. multitudo sensibilibus. & hoc iam dictum est. & causa finalis est perferutanda post in fine istius libri,

Docum.

j. de Aia a
t. c. 19. v.
que i hñe,

S Y M M A S E X T A.

Questio, an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus:
Sensusq̄, quem communem appellamus, explanatio.

Quoniam autem sentimus quod videmus & audimus, necesse est visu sentire quia videt, aut altero: si autem altero, aut ipso erit quod videt, aut altero: sed idē erit visus & subiecti coloris. quare aut duo eiusdē erit: aut idē eiusdē. Amplius autem si & alter sit sensus visus, aut in infinitum procedit: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

1073. *Quoniam autem sentimus nos videre & audire, necesse est aut visus sentiat se videre, aut alio: sed idem etiam erit visus & subiecti coloris. Quamobrem aut duo eiusdem erunt, aut ipse sui ipsius. Præterea si etiam alius sensus sit visus, aut in infinitum procedet: aut ipse erit sui ipsius: itaq̄ in primo illo hoc faciendum est.*

Et, quia sentimus nos videre, & audire, necesse est quod sentire quod nos videmus, aut est per hunc sensum, aut per aliud. Sed illud erit visus, & coloris subiecti: aut duo eiusdem, aut idem sui. Et etiam, si sensus visionis sit alius, aut erunt hæc in infinitū, aut erit idem sui, necesse est igitur hoc facere primo,

De Anim. cū cō. Auer.

Q Cum

De Anima

136 Cum cōpleuit sermonē de quinq; sensibus, & declarauit sextū sensum non esse, incēpit declarare q̄ isti quinq; habent virtutem cōem. Et incēpit prius dubitare secundū suā consuetudinem: & d. Et, quia sentimus nos videre, &c. i. nos, quia videmus & sentimus nos videre, & audimus, & sentimus nos audire, & sic in vnoquoq; sensum, necesse est vt hoc fiat per virtutem visus, aut per aliam virtutē. D. d. Sed illud erit visus, & coloris, &c. i. sed si hoc, s. sentire nos videre fuerit alterius sensus à visu, continget vt ille sensus habeat duplicem cōprehensionē. cōprehendit. n. visum cōprehendere, & cōprehendit colorē, quē visus cōprehendit. impossibile. n. est vt cōprehendat visum cōprehendere colorē, nisi etiam ipse cōprehendat colorē. D. d. aut duo eiusdem, aut idem sui. i. sequitur igitur ex hoc alterum duorum. qm̄, si posuerimus duas virtutes esse, continget vt duo sensus sint eiusdem intentionis, sensus scilicet qui sentit eam, & sensus qui sentit q̄ ille sensus sentit eam. vterq; .n. sentit illam. aut ponemus q̄ idem sensus sentit seipsum, ita q̄ agens est patiens. quod impossibile est. D. d. Et ē, si sensus visionis. &c. i. et, si posuerimus duas virtutes esse, s. q̄ sensus, qui comprehendit nos videre, est alius ab eo, qui videt, continget etiam in illo sensu, quod contingit in primo. necesse est igitur vt habeat duplicem cōprehensionem, s. cōprehensionem sui primi subiecti, quod sentit, & cōprehensionem, quam comprehendit. &, si etiam posuerimus hoc duarū virtutū, continget in tertia quod contingit in secunda: & sic in infinitū. quod est impossibile. quapropter necesse est nobis ponere eadē virtutē, quæ cōprehendat vtrūq; .s. suū primū subiectū. & quod cōprehendat illud, quod ipse cōprehendit. &, cū necesse est abscindere infinitum, melius est hoc facere in primo, & ponere q̄ per eandem virtutē cōprehendimus colorē, & cōprehendimus q̄ cōprehendimus ipsum. quod. n. contingit nobis posterius, faciendum est prius. & hoc intendebat, cū dixit, necesse est igitur hoc facere primo, aut ponere q̄ idem patitur à se, & cōprehendit se.

Habet autem dubitationem, si enim visu sentire, videre est. videtur autem color, aut habens hunc. si videbit aliquis quod est videns, & colorem habebit primum videns.

SOPH. Sed ambiges: nam si visu sentire est videre: videtur vero color, vel quod est colore præditum: si quis videbit id quod videt, etiam colorem id habebit quod videt primum.

Et in hoc est quæstio. Et est, quoniam, si visio est sentire per visum. & videre colorem, & homo non videt illud, quod habet colorem, nisi quando videt aliquid, continget vt illud, quod videt primo, habeat etiam colorem.

D. sed iste sermo habet quæstionem, s. ponere q̄ per eandem virtutem comprehendimus colorem, & comprehendimus nos comprehendere colorem. quoniam, si visio est sentire per visum, & visus cōprehendit colorem

A rem, & homo non videt ipsum videre colore, nisi quando videt aliquid, continget ut illud, quod primo videt, quando iudicat ipsum videre, habeat etiam colorem. & intendebat per hoc q. si necesse est ut omne comprehensibile a visu sit coloratum, & visus comprehendit comprehensionem coloris: ergo contingit ex hoc vt ipsa comprehensio sit colorata. quod est impossibile.

Manifestum est igitur quoniam non est vnum, visu sentire. Et namq. quum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumē, sed non similiter. Amplius autem & videns tanquam coloratum est. sensitiuum enim susceptiuum est sensibilis sine materia vnunquodq. vnde abeuntibus sensibilibus infunt sensus & phantasiae quibus sentiunt. Sensibilis autem actus & sensus, idem est & vnus esse autem ipsorum nō idem: dico autem vt sonus secundū actū, & auditus secundum actum. Est enim auditum habentia non au-

B dire, & habens sonum non semper sonat: cum autem operetur possibile audire, & sonet possibile sonare, tunc secundum actum auditus simul fit, & secundum actum sonus. quorū dicit vtrūque aliquis hoc quidem esse auditionem, hoc vero sonationem.

SOPH. *Perficuum igitur est visu sentire, non esse unum. etenim cum non videmus, visu tenebras lumēq. discernimus, sed non eodem modo. Quin & id ipsum quod uidet quodammodo coloratum est: nam sensorium quodq. capax est sensibilis sine materia. idcirco vel amotis sensibilibus insunt sensus phantasiaq. in sensorio. Actus porro sensibilis & sensus idem est & vnus, esse autem ipsis non idem: verbi causa, actu sonus a-ctusq. auditus. fieri enim potest, ut auditum quis habeat, nec audiat: & quod sonum habet, non semper sonat. cum autem operatur id quod potest audire, sonatq. quod sonare potest, tūc actu auditus simul fit, actusq. sonus. quorū dixeris aliquis, alterum, auditionem: alterū, sonationē esse.*

Dicamus igitur q. manifestum est q. sentire per visum non est num. iudicamus enim per visum nos, non videndo, obscuritatē, & lucem, sed non eodem modo. Et etiam videns est quasi coloratum. sentiens enim recipit sensibile extra materiā, quidlibet quodlibet. & ideo, cum fuerint sensibilia abstracta erunt sensus, & imaginationes existentes. Et actio sensibilis & sensus eadem est in esse autem nō sunt eadem in eis. v.g. sonus, qui est in actu, & auditus qui est in actu. possibile est enim vt aliquis habeat auditū, sed nō audiat, & vt aliquid habeat sonum, sed non semper sonet. cum autem fecerit illud, quod est in sua potentia, vt audiat, & sonauerit illud, quod est in potentia sua, vt sonet, tunc erunt in simul auditus

& sonus. & potest aliquis dicere qd primum istorum est audire, & D
secundum est sonare.

138 Cum dedit sermonem dubitatum, incepit dissoluere eum, & d. Dicamus igitur quod manifestum est quod sentire, &c. i. Dicamus igitur quod manifestum est quod sentire per uisum, non est eiusdem intentionis, ita quod consequitur ex eo ut omne comprehensibile a uisu sit coloratum, D. d. iudicamus enim per uisum, &c. idest & signum eius est, quod nos iudicamus per uisum, non uidendo coloratum, cum iudicamus obscuritatem esse obscuritatem, & lucem esse lucem: sed neutrum habet colorem, sed non eodem modo iudicamus per uisum obscuritatem, & lucem. iudicamus enim lucem per se, & obscuritatem, quia est priuatio lucis. Et, cum dedit hunc modum dissolutionis, dedit secundam dissolutionem questioni, dicenti qd visio debet esse colorata, si uirtus uisibilis comprehendit uisionem, & dixit. Et etiam uidens est quasi coloratum, &c. idest, & etiam possumus concedere uisionem esse colorem. uidens enim quando comprehendit colorem, efficitur quasi coloratum quoquo modo. Et causa in hoc est, quia sentiens recipit sensibile, & assimilatur ei. uisus itaq; recipit colorem, quem recipit corpus extra animam. sed differunt in hoc, qd receptio sentientis est non materialis, & receptio corporis extra animam, est materialis. D. d. quidlibet quodlibet. i. sentiens enim recipit sensibile non materialiter, quilibet sensum quodlibet sensibilem. & quia sensus recipiunt sensibilia quoquo modo, dicuntur etiam de eis quoquo modo. D. d. & ideo, cum fuerint sensibilia abstracta, &c. i. & quia sensus recipiunt sensibilia extra materiam, ideo, quando sensibilia fuerint abstracta a materia, efficiuntur ex sensibilibus sensus, & imaginationes non colores sensibiles, neq; sapores, neque alie qualitarum sensibilia, quae sunt extra animam in materia. D. d. Et actio sensibilis, & sensus, &c. idest & actio sensibilis extra animam in mouendo sentiens, & actio sensus, qui est in sentiente, scilicet qualitas, qua sentiens qualitatatur in mouendo etiam uirtutem uisionis, est eadem actio; licet modus esse sensibilis extra animam differat a modo sui esse in sentiente. uerbi gratia qd sonus, qui est in actu extra animam, ita mouet instrumentum auditus, sicut auditus, qui est in actu, mouet uirtutem auditus. & similiter dispositio coloris in mouendo uidentem est sicut dispositio qualitatis, quae provenit in uidente a colore in mouendo uirtutem uisibilem. D. dicit, possibile est enim ut aliquis habeat auditum &c. idest & hoc fuit ita, qd possibile est, ut aliquis habeat auditum in potentia, sicut habet sonum in potentia: & ut habeat sonum in actu, sicut habet auditum in actu. et, cum habuerit auditum in actu, habebit comprehensionem auditus in actu, idest comprehensionem qd audit. & dixit, possibile est enim dicere qd aliquis habet auditum, & habet sonum, licet non semper sonet, propter hoc, quia sunt sicut in potentia.

• Si igitur est motus & actio & passio in eo quod agitur, necesse est & sonum & auditum qui secundum actum, in eo quod est secundum potentiam

A potentiam esse: actiui enim & motiui actus in patiente fit. unde non necesse est, mouens moueri. sonatiui quidem igitur actus, sonus, aut sonatio est, auditui autem auditus aut auditio, dupliciter enim auditus, & dupliciter sonus.

107 H. Si igitur motus & actio & passio in eo quod mouetur est, necesse est & sonum & auditum qui actu est, in eo esse qui est potentia: actui. n. & motui operatio in patiente fit. quamobrem necesse non est ut id quod mouet, moueatur. actus igitur sonatiui sonus est aut sonatio: auditui, auditus aut auditio: duplex enim est auditus, ac duplex sonus.

Et, si actio, & motus sint in passiuo, necesse est ut sonus, & auditus, qui sunt in actu sint in eo, quod est in potentia. actio enim agētis, & mouentis sunt in patiente. ideo non est necesse ut moueatur quod mouet. Et actio sonantis aut est sonus, aut sonare. & actio audiētis aut est auditus, aut est audire. auditus enim est duobus modis, & sonus est duobus modis.

139 Cum posuit qd actio sentientis & sensibilis est eadem, licet differant in esse, incepit declarare hūc ex rebus vniuersalibus prædictis, & d. Et, si actio, & motus, &c. id est, & si necesse est ut omnis actio: quæ provenit ab agente, & omnis motus, qui provenit à mouente non inueniantur nisi in re patiente, & motus: sensus autem patiuntur à sensibilibus, & sensibilia agunt in eos: necesse est ut actio sensibilis sit in ipso sentiente, quod est in potentia* sensibile. sonus itaq; & auditus, qui sunt in actu, sunt in eo, quod est in potentia sonans, scilicet percussum: & quod est in potentia audiēs, scilicet sensus audiēs. D. d. ideo non est necesse ut moueat quod mouet. i. &c. quia motus est in patiente, & nō in agente, non est necesse ut omne agens sit patient, ut declaratum est in sermonibus vniuersalibus. & induxit omne hoc ad declarandū qd sensus mouent uirtutes, sicut sensibilia, quæ sunt extra animam, mouent sensus. D. d. & sonus est duobus modis, &c. i. & fuit necesse qd ita esset de sono, sicut de auditu, scilicet eodem modo mouent, & qd actio sit in recipiente, non in agente, propter hoc, qd utrunq; inuenitur duobus modis, modo in potentia, & modo in actu.

* a. l. sentiens.

Eadem autem ratio in aliis sensibus & sensibilibus est. sicut enim actio & passio in patiente, sed non in agente: sic sensibilis actus & sensitiui in sensitiuo est. Sed in quibusdam quidem & nominatum est: ut auditio & sonatio: in quibusdam autem non nominatum est alterum. visio enim dicitur iustus actus: quæ uero est coloris innominatum est, & gustatiui gustus est: humoris autem non nominatum est.

107 H. Eadem est in ceteris sensibus ac sensibilibus ratio: ut enim actio & passio in patiente ē, nō in agēte: sic & rei sensibilis actio in sensitiuo. n. rum in nonnullis nomina quoq; sunt indita, ut sonatio & auditio: in non

Q iii visio

De Anima

nullis, alterum caret nomine: visio namq. dicitur visui actio; coloris vero caret nomine: sic gustatus gustatio, saporis vero uacat nomine.

Et iste idē sermo est de alijs sensibus, & alijs sensibilibus. Quē admodum enim actio & passio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilibus sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina, vt sonare, & audire. in quibusdam autem alterū non habet nomen, actio enim visus dicitur visio; actio autem coloris non habet nomen in lingua Græca.

- 140 Et iste idem sermo, quem diximus in sono, & auditu, scilicet actio eorum est in patiente, est de alijs sensibilibus. D. iterauit propositionem, à qua incepit hanc declarationem, & dixit. Quemadmodum. n. actio, & passio, & c. i. & causa in hoc est. qm, sicut passio, & actio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilibus sunt in primo sentiente: cū sensibilia sint uirtutes agentes, sensus autem agentes & patientes: primū autē sentiens est patiens tantū. Et, quia hoc latet, scilicet sensibilia esse virtutes agentes, & sensus esse patientes propter nominationem: plura. n. sensibilia carent nominibus, fm q. sunt agentia: & nomina pluriū eorū passiuia sunt in figura nominum virtutum agentium, dixit. Sed in quibusdam habent nomina, & c. i. sed in quibusdā sensibus ponebantur nomina actioni ipsius sensibilis, & passioni vtriusq. sentientis, v. g. sonare, & audire. sonare enim est actio soni: audire autem est passio auditum sentientis. & in quibusdam alterum eorum caret nomine, v. g. in visu. passio enim visus habet nomen, & est videre: licet sit in figura nominis agentis. actio enim sui sensibilis, quod est color, caret nomine in Græca lingua. Et dico q. in Arabica actiones habituum sensuum proueniunt in eis à sensibilibus in primis virtutes sentientes, non videntur habere nomina in aliquo idiomate, cū hoc nō sciatur à vulgo. non. n. comprehenduntur à sensu: nec in primo aspectu.

Quoniam autem vnus est quidem actus sensibilis & sensitui. esse autem alterum est, necesse est simul corrumpi & saluari sic dictum auditum, & sonum: & humorē igitur & gustum, & alia similiter. dicta autē secundum potentiam, non necesse est.

- 141 *SOPH.* Sed cum vnus actus sit rei sensibilis ac sensitua, esse autem diuersum, necesse est auditū qui hoc modo dicitur, & sonum, simul corrumpi seruariq. sic demum & saporem et gustatum, atq. itidem cetera. at vero quæ dicuntur potentia, haud est necesse.

Et, quia actio sensibilis & sentientis est eadē, sed differūt in esse, necesse est vt in simul corrumpantur, & in simul saluentur, auditus, qui dicitur secundū hunc modū, & sonus, & similiter sapor & gustus, & alia. In eis autē, quæ dicuntur in potentia non est necesse.

- 141 Et, quia actio sensibilis eadem est cum actione sentientis, scilicet quod habitus, qui ab eo prouenit in sentiente, est idem cum habitu, quo sensibi

le

*a Co-
git i subie-
cto, licet
differat in
eētia, &
forma.

Ale agit in vtroq; sentiente* in essentia & forma, licet differant in subie-
cto, necesse est vt corruptio duorum habituum sit in simul, & saluatio in-
simul, scilicet habitus, per quem: sensibile est mouens in actu, postquam
fuit in potentia, & habitus per quem sentiens est sentiens in actu, postquam
fuit in potentia. Deinde d. auditus, qui dicitur secundum hunc modum,
& sonus, &c. i. & hoc sequitur in sono, qui dicitur secundum hunc mo-
dū, & est sonus in actu. & similiter contingit in sapore, qui est in actu, & in
gustu, qui est in actu, & in omnibus sensibus. In sensibili autem, quod est
in potentia, & in sentiente, qui est in potentia, non sequitur, scilicet quod,
cū alterum eorum corrumpitur, q̄ reliquū corrūpatur: aut, quando
vnum fuerit, ut sit reliquum.

Sed priores philosophi hoc nō bene dicebāt. nihil opinātes, ne
que albū, neque nigrū, sine visu esse: neque humorē sine gustu. sic
quidē. n. dicebant recte: sic autē non recte. Dupliciter enim dicto-
sensu & sensibili: his quidem secundū potentiā, illis vero secundū
P actū: de his quidem accidit quod dictum est. sed in alteris nō acci-
dit, sed illi simpliciter dicebant, de dictis non simpliciter.

10 PH.

*Sed prisca naturales auctores non recte hoc assererant, quippe cum
nullum prorsus nec album nec nigrum sine visu, nec saporem sine gusta-
tu esse putarent. partim enim recte, partim non recte loquebantur. nam
cum sensus & sensibile bisariam dicatur, tum potentia, tum actu: in
his quidem fit quod diximus: in illis vero aliis non itē. At illi simplici-
ter loquebantur de iis quae non simpliciter dicuntur.*

Sed Antiqui Naturales nō bene dixerūt in hoc, cū existimaue-
rūt q̄ nihil est albū, aut nigrū absque visu, neq; sapor absq; gustu
Hoc. n. est verum vno modo, & alio modo non verum, qm̄, quia
C sensus, & sensibile dicuntur duobus modis, in potentia, & in actu,
illud, quod fuit dictum sequitur in istis, in illis autem non. Sed illi
dixerunt simpliciter q̄ non dicitur simpliciter.

242

Sed Antiqui naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebāt
a. q̄ nullus est color sine visu, neque sapor sine gustu. & hoc dixerunt
absolute, i. quia opinati fuerunt q̄ sensibile, & sentiens sunt relatiua sim-
pliciter: & cū alterum fuerit, reliquum erit: & cū alterum corrūpi-
tur, reliquum corrumpetur. D. d. Hoc. n. est verū vno modo, & c. i. & hoc,
quod Antiqui dixerunt, est vno modo verum, & alio modo non verum.
sed sermo Antiquorū sequitur in eis, quae sunt in actu: sensus autē, & sen-
sibile quandoq; dicuntur in potentia, & quandoq; in actu. in eis autem,
quae sunt in potentia, uon sequitur, s. vt esse eorum, & corruptio sit sem-
per in simul. Sed error Antiquorū fuit in hoc, q̄ locuti fuerunt absolute
in eo, quod indiget determinatione.

Si autē symphonia vox quaedā est: uox autē & auditus est sicut
vnus: & est sicut nō vnū, aut idem, Proportio autē est symphonia,

Q iiii necesse

De Anima

neceſſe eſt & auditum rationē quandā eſſe: Et propter id corrumpit vnūquodq; excellēs graue & acutū, auditū: & in humoribus guſtum: & in coloribus viſum fortiter frigidum & opacum. & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus: tanquā ratio quædam ſit ſenſus: Vnde & delectabilia quidē ſunt dū ducūtur ſyncera & miſta entia ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut falſum, delectabilia enim tunc, omnino autē quod miſtū eſt, ſymphonia magis, quā acutū & graue. tactus autē calefactibile eſt & frigora- bile: ſed ſenſus ratio eſt, excellētia autē contriſtant, aut corrumpunt.

20 PH.

Si igitur contentus nox quædam eſt: vox autem & auditus, partim vnū, partim non vnū, aut non idem ſunt: contentusq; eſt ratio, neceſſe eſt & auditum rationem eſſe quandam: & proinde vnūquodq; modum excedens, tum graue, tum acutum, corrumpit auditum: itemq; in ſaporibus guſtatū, & in coloribus viſum quod valde ſplendidum, quodq; tenebroſum eſt: & in odoratu uehemens odor, tam dulcis quam amarus: ut pote cum ſenſus ratio quædam ſit. ideorū, iucunda ſunt, cum ſyncera et non miſta rediguntur ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut falſum: tunc enim iucunda ſunt. deniq; mixtum magis eſt contentus, quā acutū & graue: tactui autē, calidū, aut frigidū: ſenſus autē eſt ratio, cū autē modū excedunt, aut corrumpunt, aut moleſtia afficiunt.

21. qd ca-
ſſecre &
irigefere
poſſeſt

Si igitur conſonantia eſt ſonus, & ſonus, & auditus ſunt quaſi idē, & conſonantia eſt proportio, neceſſe eſt etiā vt, auditus ſit ali qua proportio. Et ideo corrūpitur quodlibet, quādo auditus fue- rit intenſus, ſ. aut acutus, aut grauis. & ſimiliter in ſaporibus cor- rūpitur guſtus. & in coloribus corrūpitur viſus à luce intenſa, & obſcuritate. & olfactus ab odore forti, & dolci, & amaro: quia ſen- ſus eſt aliqua proportio. Et propter hoc acetofum, & dulce, & fal- ſum, quādo fuerint poſita cum ſimili, eſſendo pura, nō admixta, tunc erunt delectabilia. Et vniuerſaliter admixta ſunt magis di- gna vt ſint conſonantia, quā acutū, & graue. Et in tactu poſſibile eſt vt caleſcat & inſrigidetur. & ſenſus eſt ſimilis proportio. & cum fuerint intenſa, nocebunt, & corrumpunt.

- 143) Dū poſuit q; ſenſus, q; eſt in actu, ē quoquo mō relaxatus, incēpit declarare hoc, & dare ex eo cauſas plurimū accidentiū in ſenſu, & dixit. Si igitur cō ſonātia ē ſonus, &c. i. ſi igit neumata, vel nete cōſonātia in auditu, i. admi xta mixtione delectabili fuerit ſon⁹: & ſon⁹ in actu ē auditus in actu: & cō ſonātia, q; eſt in neumatibus vel nete, nō eſt niſi proportio tēperata inter extrema, ſ. inter ſonū graue & acutū, q; dicunt in reſpectu auditus, neceſſe eſt vt illud tēperamētū exiſtēs inter ea, & ē cōſonātia, ſit ipe auditus. eū m eſſe

A esse auditus in actu non est nisi in hac proportionē, quæ est in temperantia. Et quia temperans & temperatum sunt relatiua, & esse auditus in actu naturale est in sono temperato, contingit q̄ auditus & audibile erūt in capitulo relationis. Et dixit quod, necesse est vt auditus sit aliqua proportio, & non d. proportio simpliciter, quia existimatur q̄ ista proportio quamuis sit in capitulo relationis, tamē est proportio agens: & proportionēs in eo q̄ sunt proportionēs non sunt agentes, sed in eo q̄ qualitates. Igitur numerantur in relationē vno modo, & in qualitate alio modo. & sic intelligitur. D. d. Et ideo corrumpitur quodlibet, & c. i. & propter hoc, quod diximus, accidit vt quilibet sensus corrumpatur, qñ ista proportio transmutabitur intēse in exeundo ad alterum extremorum. v. g. corruptio auditus apud sonum intensum in acuitate & gravitate & corruptio gustus apud saporem intensum, & corruptio visus apud lucem intensam, & obscuritatem intensam, & corruptio olfactus apud odores intensos. Et causa in hoc est q̄ esse sensus naturalis est in p̄portionē tēperata. & cū illa proportio fuerit corrupta, corrūpetur sensus, cū ista p̄portio sit forma sensus quæ admodū sanitas est in proportionē terminata inter quatuor qualitates. & cū illa proportio corrupta fuerit, corrūpetur sanitas: cū forma sanitatis sit in hac proportionē temperata. D. d. Et propter hoc acetosum, & c. i. & quia sensus est alia intentio & alia p̄portio, ideo acetosum & dulce, & falsum adiuncta ad suum simile, non admixta cum aliquo, erūt delectabilia, quoniam, cū occurrerent similibus, essendo pura, erūt delectabilia: tūc. n. erunt magis abstracta à materia. D. d. Et vniuersaliter admixta sunt, & c. idē & vniuersaliter admixta ex contrariis quæ sunt in vnoquoq; sensu, sunt magis digna, vt sint p̄portio ipsi contrariis. v. g. sonus, qui est iter acutus & graue, magis dignus est, vt sit proportio, quam acutus, & grauis. & similiter est de tactu cum calido & frigido, & humido & sicco: licet corpus tangens possit calefieri, & infrigidari e cōtrario alijs sensibus: & vt iam prædiximus temperamentum magis est dignum vt sit p̄portio, quam extrema.

B vnusquisq; quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: qui est in sensitiuo in quantum sensitiuum: & discernit subiecti sensibilis differentias: vt album quidē & nigrum, visus: dulce vero & amarum, gustus: Similiter autem se habet hoc & in alijs.

C vnusquisq; quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: atq; ē in sensorio quatenus sensorium: discernitq; subiecti sensibilis differentias: vt album, & nigrum, visus: dulce & amarum, gustus: Pari modo res habet in ceteris.

Sensus igitur quisq; subiecti sensibilis est. atq; ē in sensorio quatenus sensorium: discernitq; subiecti sensibilis differentias: vt album, & nigrum, visus: dulce & amarum, gustus: Pari modo res habet in ceteris.

Et vnusquisq; sensuum est rei sensibilis subiectæ illi: & est existens in suo sentiente, sicut quod est sentiens, & iudicat dīas sensibilis sibi subiecti. v. g. visus album & nigrum: & gustus dulce & amarum, & sic de alijs.

Cum

Defus hūc-
rantur in
refone v-
no modo,
& in quali-
tate alio
modo. ex
hoc p̄ po-
tētiā aīe
distingui
reā ab a-
nima.

Proportio-
nes, in eo
q̄ propor-
tiones, nō
sūt agentes,
sed i eo q̄
qualitates

* Idē. j. d.
Anima. b.
cō 7.

80 P. H.

De Anima

344 Cū incoepit perferutari de virtute, qua sentimus nos sentire, vtrum **D**
 sit eadem cum virtute propria vnicuique sensui, an alia, dedit in primo ser-
 monem, ex quo sequitur eam esse vnam, & post, alium, ex quo consequi-
 tur eam esse plures: deinde sermonem concludentem eam esse vnam, &
 dissolutionem, ex qua exiit ad declarandum quod sensus, & sensibile sunt
 vnum in actu, non diuersa: propter quod contingeret illud, quod iu-
 dicaret super ipsum sensum, esset aliud ab eo, quod iudicaret super ip-
 sum sensibile. Et, cū hoc fecit, reuersus est postea ad illam eandem
 perferutationem, & d. Et vnusquisque sensuum, &c. id est manifestum
 est per se quod vnusquisque sensuum iudicat suum subiectum propriū,
 quod est ei, secundum quod est illud sentiens: & iudicat cum hoc differentias
 proprias, quæ sunt in illo subiecto proprio. v. g. quia visus iudicat colo-
 rem, qui est proprium subiectum ei, quod est scilicet quod est visus, & iudicat dif-
 ferentias contrarias existentes in eo. v. g. album & nigrum & media. &
 similiter auditus iudicat sonum, qui est suum subiectum, & graue & leue
 & media, quæ sunt differentie soni. **E**

Quoniam autem & albū & dulce, & vnunquodque sensibile
 ad vnunquodque discernimus quodam, & sentimus quia differunt,
 necesse est igitur sensu, sensibilia enim sunt.

307H.

*Sed quia & album, & dulce, & vnunquodque sensibile cum
 vnquoque comparatum iudicamus aliquo, & differre sentimus, ne-
 cesse sane est, sensu: sunt enim sensibilia.*

Et, quia iudicamus etiam album, & dulce, & vnunquodque
 sensibile, comparando ea adinuicem. per quid igitur sentimus
 esse diuersa? necesse est quidem vt illud sit per sensum, sunt enim
 etiam sensibilia.

345

Et, cū sensus comprehendit differentias contrarias, quæ sunt in sub-
 iectis propriis vnicuique sensui, per quā igitur virtutē iudicamus istas esse
 diuersas, cū fecerimus comparisonem inter eas adinuicem? Apparet
 quidem quod consequitur ex hoc sermone illud, quod à principio dictum
 est, & est quod virtus, * qua visus iudicat album esse aliud à nigro, est alia à
 virtute visus, quemadmodum virtus, quæ iudicat ipsum videre, videtur
 alia à virtute visibili. differentia enim inter sensibilia est sensibilis.

* a. l. quæ
 iudicat al-
 bum esse
 aliud à
 dulci.
 Dicitur inter
 sensibilia
 & sensibilis.

Quare & manifestum quoniam caro non est ultimū sensitiuū:
 necesse enim esset tangens ipsum discernens discernere. Neque
 utique separatis contingit discernere quod alterum sit dulce ab albo.
 sed oportet vno quodam utraq; manifesta esse: sic enim & si hoc
 quidem ego, illud vero tu sentis, manifestum utique erit quoniam
 altera ad inuicem sunt. Oportet autem vnum dicere quoniam al-
 terum, alterum enim dulce ab albo: dicit ergo idem: quare sicut di-
 citur ita & intelligit & sentit. Quod quidem igitur non possibile se-
 paratis

paratis

A paratis iudicare separata palam. q̄ autem neq̄ in separato tempore, hinc sicut enim idem dicit q̄ alterum bonum & malum. & sic quando alterum dicit, quoniam alterum, tunc & alterum, non secundum accidens ipsum quando. Dico autē puta, nunc dico quoniam alterum, non tamen quoniam nunc alterum. sed sic dicit & nunc, & quoniam nunc: simul ergo. Quare inseparabile & in inseparabili tempore.

100 P. H.

Ex quo perspicuum est, carnem non esse ultimum sensorium: necesse enim esset id quod indicat, tangendo ipsum indicare. Haud ergo fieri potest, ut separatis indicet diuersum esse dulce ab albo: sed unicuique ambo cognita esse oportet. alioquin & si ego hoc, tu illud sentias, cognitum esset ea diuersa inter se esse. Oportet igitur, ut unum dicat diuersa esse: diuersum namq̄ est dulce ab albo: dicit ergo idem: quamobrem ut dicit, sic etiā intelligit & sentit. Fieri igitur non posse, ut separatis separata iudicentur, perspicuum est: neq̄ etiam fieri posse in separato tempore, hinc patebit. ut enim idem dicit: diuersum esse bonum & malum, sic & cum alterum dicit diuersum esse, & alterum, non per accidens illud quando: uerbi causa nunc dico aliud esse, nō tamē aliud esse nunc: sed ita dicit & nunc, & quod nūc: ergo simul. Quare inseparabile, & in tempore inseparabili.

Dicamus igitur q̄ manifestum est quod caro non est vltimum sentiens. contingeret. n. cū tangeret quod iudicaret. Sed impossibile est vt iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo per duo diuersa, sed necesse est vt ambo sint eiusdem per duo instrumenta. & n. si hoc esset, esset p̄sibile quando ego sentire hoc, & tu illud, quod ego intelligerem ea esse diuersa. sed necesse est vt, vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, & dulce aliud ab albo. dicens igitur est idē, quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. Quoniam autem impossibile est iudicare diuersa, & per diuersa, manifestum est. Quoniam vero hoc non fit in tempore diuerso, ex hoc declarabitur. Quemadmodum idem dicit bonum esse aliud a malo, sic cū dixerit in aliquo esse aliud. in illo enim instanti dicit in alio etiam, & non accidentaliter, s. cū dico nunc esse aliud, non quia in itans est aliud. sed dico sic instans, & quod est instans. a quo igitur erit, non erit diuisibile, & in tempore indiuisibili.

146

Dicamus igitur quod manifestum est hoc, quod dico, quod vltimum sentiens in tactu non est in carne, neq̄ in visu in oculo. qm̄, si vltimū sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum iudicarem dulce esse aliud ab albo, iudicaret per duo diuersa. illud. n. quod comprehendit

De Anima

comprehendit dulce secundum hanc positionem, aliud est ab eo, quod **D**
comprehendit colorem omnino. illud enim est in oculo, & hoc in carne,
aut sibi simili. sed caro in tactu non est sicut oculus in visu. Deinde de-
clarauit hoc impossibile esse, & dixit sed necesse est ut ambo sint eiuf-
dem, &c. id est sed necesse est ut sint comprehensa ab eodē, & per duo in-
strumenta. &, nisi hoc esset, manifestū est quod non poterit iudicare hoc esse
se aliud ab hoc. Si enim esset possibile iudicare hæc duo esse diuersa per
duas virtutes diuersas, quarum utraq; singulariter comprehendit alterū
duorum illorum, tunc necesse esset, quā ego sentirem hoc esse dulce, & tu
illud esse album, & ego non sensi quod tu sensisti, neque tu quod ego, ut
ego comprehendere meum sensibile aliud à tuo, licet non sentiam tuū,
& ut tu comprehenderes tuum aliud à meo. & hoc est manifeste impossi-
bile. Deinde dicit, sed necesse est ut unus dicat hoc esse aliud ab hoc, &
quod dulce est aliud ab albo, &c. id est sed quemadmodum necesse est ut
idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc, sic necesse est ut virtus, quæ iudi-
cat dulce esse aliud ab albo, sit eadem virtus. ita enim est in hoc de indi-
uiduis, sicut de membris sensus, cum sint etiam plura in numero. Et hoc
intendebat, cum dicit. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus,
& sentiamus. id est quapropter necesse est ut, sicut ille, qui dicit hoc esse
aliud ab hoc, est idē homo, sic illud, quod sentit & intelligit hoc esse aliud
ab hoc, sit eadem virtus. Deinde d. Quoniam autem impossibile est, &c. id
est, manifestum est igitur ex hoc sermone quod non iudicamus diuersa esse
sensibilia per diuersas virtutes. Quā autem ista comprehensio cum hoc, quod
est vnius virtutis, debet esse et in eodem instanti, manifestum est, quo-
niam, quemadmodum vnus homo dicit bonum esse aliud à malo, sic, cum
dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instanti, manifestum est quod
in instanti, in quo dicimus quod alterum eorum est aliud, in illo eodē dicit
in altero esse aliud, cum alietas sit aliqua relatio, & relatiua insimul exi-
stunt in actu. Deinde d. & non accidentaliter, &c. id est & non intelligo
per instans hoc instans, quod dicitur accidentaliter in eo, quod illud est
indiuisibile: sicut instans, in quo dicimus ratione* intrinseca esse aliud **F**
instans, cum fuerit comprehensum ratione intrinseca esse aliud instans
enim, in quo dicitur ipsum esse aliud, est aliud ab instanti, in quo com-
prehenditur ipsum esse aliud. Et hoc intendebat, cum dixi non quia instans
est aliud. id est non quia instans, de quo dixi esse aliud, est instans, in quo
comprehenditur ipsum esse aliud. sed diximus hoc instans est aliud, &
quod nunc est aliud: & illud instans est aliud ab instanti comprehensionis.
D. d. a quo igitur erit. i. a quo igitur erit hoc iudicium? dico est à vir-
tute diuisione & vna, & in tempore diuisione & vno.

* alietas est
aliqua re-
latio.

* a. l. extri-
seca est idē
instans.

At vero impossibile est simul secundum contrarios motus mo-
ueri idem, ut indiuisibile & in diuisione tempore: si enim dulce
sic mouet sensum aut intellectum: amarum autem contrariē, & al-
bum aliter: ergo simul quidem & numero indiuisibile & separabi-
le, quod

Ale, quod iudicat: secundum esse autem separatum: Est igitur quodammodo quod diuisibile diuisa sentit: est autem quod indiuisibile, secundum esse quidem enim diuisibile: loco autem & numero indiuisibile.

80 PH.

Verum enim uero fieri non potest ut idem simul motibus moueatur contrarijs, quatenus indiuisibile est, & in indiuisibili tempore. si. n. dulce sic mouet sensum & intellectum, amarum autem contrario modo, & album diuerso, num igitur simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile est quod iudicat, ipso esse autem separatum? quodammodo igitur ut diuisibile diuisa sentit: quodammodo ut indiuisibile: ipso enim esse diuisibile est: loco autem & numero indiuisibile.

Sed impossibile est ut idem moueatur motibus contrarijs insimul secundum quod est indiuisibile in tempore indiuisibili. hoc. n. si fuerit dulce mouebit sensum, aut intellectum aliquo modo motus, amarum autem contrario, album vero alio modo. Vtrum igitur est possibile ut iudicans ea insimul est numero indiuisibile, & in esse diuisibilis ita quod alio modo à modo diuisionis sentit diuisibilia & alio modo, si indiuisibile. est enim secundum esse diuisibile, sed secundum locum & numerum est indiuisibile.

147

Cum declarauit quod ultimum sentiens in omnibus sensibus debet esse eadem virtus, incipit querere modum finem quem potest esse eadem virtus, & iudicare omnia contraria in eodem tempore, & d. Sed impossibile est ut idem moueatur, & c. i. sed impossibile est ponere ut idem recipiat contraria in eodem instanti, finem quod est idem & indiuisibile. D. d. hoc enim si fuerit dulce, & c. v. g. q. si fuerit hoc dulce, mouebit sentiens primum aliquo genere motus: & cum fuerit amarum, mouebit ipsum contrario: & similiter de albo & nigro. Cum igitur sensus iudicauerit hoc esse aliud ab hoc: hoc enim dulce & illud amarum essendo, eadem virtus & indiuisibilis tunc patietur à contrarijs insimul, finem quod est unum & indiuisibile. quod est impossibile. D. d. Vtrum igitur est possibile ut iudicans, & c. i. an igitur possibile est ut ista virtus iudicans contraria simul sit eadem subiecto & indiuisibilis, sed per intentiones, quas recipit est diuisibilis? ita quod per hoc dissoluetur questio sic. quoniam ista virtus, in quantum est diuisibilis, comprehendit res numeratas diuisibiles: & in quantum est eadem, iudicat ea unico iudicio. D. d. est enim secundum esse diuisibile, sed finem locum & numerum indiuisibile. i. forte iudicans diuersa & contraria est finem essentiam & formam diuisibile, sed finem subiectum, hoc est finem materiam, est indiuisibile. ut dicimus de pomo quod est indiuisibile subiecto, & diuisibile finem essentiam diuersam in eo, finem quod habet colorem, & odorem, & saporem.

Iudicis diuersa & contraria & finem essentia & forma diuisibile, sed secundum subiectum & materiam & indiuisibile ex quo patet, idem finem subiectum posse esse plura deinde. consimile 1. Ph. 47. idem. 1. Ph. 25. & 6. Ph 24. & 4. Ph. 106. de puritate, & instanti. Idem hic in eod. sequ.

• Aut non possibile: potentia quidem enim idem & indiuisibile & contraria, & secundum esse autem, non, sed in operari diuisibile, & impossibile

De Anima

& impossibile est albu & nigrum esse simul. quare neque species pati ipsorum, si huiusmodi est sensus & intelligentia.

SOPH.

An fieri non potest: potentia enim idem diuisibile, & indiuisibile, & contraria est: ipso autem esse nequaquam: sed patiendo diuisibile est: nec potest simul album & nigrum esse: quare nec eorum species pati, si talis est sensus & intellectus.

Dicamus igitur quod hoc est impossibile. Est enim idem indiuisibile duo contraria potentia, esse autem non, sed est actu diuisibile. & impossibile est ut in simul sit album & nigrum. quapropter necesse est ut neque formas eorum recipiat, si sentire, & intelligere sint talia.

148

Cum posuit illum modum ad dissoluendum predictam questionem, reuersus est modo ad narrandum quod non sufficit in dissolutione, & d. Dicamus igitur quod hoc est impossibile, &c. i. dicamus igitur quod hoc est impossibile, s. ut ista virtus sit unica in subiecto, & plures secundum essentias, & formas. Non enim est possibile ut idem sit indiuisibile subiecto, & recipiens contraria in simul, nisi in potentia, non in actu & esse v. g. quod idem corpus possibile est dici esse calidum & frigidum in simul potentia, actu autem non, nisi secundum quod est diuisibile, s. quia quaedam pars eius est calida, & quaedam frigida. Et hoc intendebat, cum d. sed est actu diuisibile, &c. Et, cum declarauit hoc, d. quapropter necesse est ut neque formas eorum recipiat, &c. i. quapropter necesse est ut ista virtus non recipiat formas sensibilibus contrarias, si ista virtus eadem sensitiua est talis, s. unica in subiecto, & plures in essentia. Et d. & intelligere: quia intelligere in hac intentione simile est ad sentire, s. quia in utroque est virtus recipiens, & iudicans contraria in simul, ut declarabimus in virtute rationali. Et iniungit per omnia haec declarare quod haec virtus non est eadem secundum quod est in potentia, sicut est prima materia, sed est unica in intellectu & in esse in actu, & multa secundum instrumenta, ut post declarabimus.

Nō ē posse
in idē sit
diuisibile
subiecto, & re-
cipiens con-
traria in si-
mul, nisi in
potentia, nō
in actu.
hoc vi.
10. Metaph.
13.

Sed sicut quod uocant quidam punctum, aut unum, aut duo, sic & indiuisibile, sic autem & diuisibile. Secundum quod quidem igitur indiuisibile, unum discernens est & simul: secundum uero quod diuisibile, bis utitur eodem signo simul. In quantum quidem igitur pro duobus utitur termino, duo iudicat & separata sunt ut in separato: in quantum uero unum, uno & simul. De principio quidem igitur secundum quod dicimus sensitiuum esse animal, sic determinatum hoc modo.

SOPH.

Sed ut id quod punctum nonnulli uocant, quia unum & quia duo, eatenus etiam diuisibile est. ergo quatenus indiuisibile est, unum est id quod indicat, ac simul. quatenus uero diuisibile, non unum: bis enim eodem utitur signo simul. quatenus igitur duobus utitur termino, duo indicat & sepa-

A *et separata, cum ipsum quodammodo sit separatum. quatenus uero unum, uno et simul. Ac de principio quidem quo dicimus animal esse sensitivum, sic expositum sit.*

— Sed illud, quod dicitur à quibusdam punctus unius, secundum quod est duo est diuisibile. Secundum igitur quod est indiuisibile iudicans, est unum: & secundum quod est diuisibile utitur eodem puncto bis, Secundum igitur quod utitur extremo pro extremis duobus, iudicat duo, quæ sunt diuersa. hoc igitur erit per diuisibile, & secundum quod est unum per unum. Hoc modo igitur determinemus principium, quo dicimus animal esse sentiens.

249 Cùm narrauit quod impossibile est ut hæc potetia sit una in subiecto, & multa in virtutibus, incoepit dare modum, secundum quem est una, & modum secundum quem est multa. & quia hoc difficile est ad dicendum, & est magis leue ad declarandum per exemplum, induxit sermonem in via exempli, & d. Sed illud, quod dicitur, & c. id est sed ista virtus est una & multa, ut punctus, qui est centum circuli, quādo ab eo fuerint ductæ multæ lineæ à centro ad circumferentiam. & hoc intendebat, cū d. punctus unius, hoc est punctus, qui continetur ab una linea. D. d. fm quod est duo est diuisibile. i. fm igitur quod ista virtus est duo, & plures per sensum, qui copulantur ea: quemadmodum punctus est duo, & plures per extrema linearum exeuntium ab ea, est diuisibile ad patiendum à sensibilibus diuersis D. d. Secundum igitur quod est indiuisibile iudicans, est unum, & c. i. & secundum quod ista virtus est aliquod indiuisibile, scilicet secundum quod est finis motuum sensuum à sensibilibus, quemadmodum punctus est indiuisibile aliquod, secundum quod est finis linearum exeuntium ad ipsum à circumferentia, potest iudicare diuersa, quæ copulantur cum ea à sensibilibus. Et, cū declarauit modum, secundum quem potest intelligi quod ista virtus est indiuisibilis, & modum, secundum quem potest intelligi quod est diuisibilis, incoepit distinguere opus eius, fm quod est diuisibilis, & eius opus, secundum quod est indiuisibilis, & d. Secundum igitur quod est diuisibile, utitur, & c. id est, secundum igitur quod ista virtus est diuisibilis per sensus, operatur per istud unum, quod est de ipsa quasi punctus duabus operationibus diuersis in similes. & secundum quod utitur rebus, quæ sunt de ea quasi extrema de lineis, si sensibus, in quantum habent hanc consimilitudinem, iudicat res diuersas iudicijs diuersis: & secundum quod est una, iudicat res diuersas unico iudicio. Et quasi opinatur quod virtus primi sentientis melius est ut dicatur esse una forma, & multa instrumentis copulatis cum ea, quæ transeunt motuum sensibilibus, quousque copulentur cum ea, quàm dicere ipsam esse unam subiecto, & multa secundum formam, quæ describuntur in ea. illud. n. esse est dignius ei secundum quod est iudicans, illud autem fm quod est recipiens, sed tamen, cū non ponimus illic eandem intentionem propter formam,

Hic sumit
q. res diffi-
ciles ad di-
cedū me-
lius exem-
plo mani-
festant. q.
hoc uide-
t. Ph. c. 82
& quæ ibi

Quo pun-
ctus sit in-
diuisibilis
di. 6. Ph.
24. & c.
pp. 106.

non

De Anima

non possemus inuenire aliquid, per quod iudicaret diuersa esse diuersa, in-
dicium. n. dignius est attribui isti potentie secundum q̄ est actus, quam
fm q̄ est potentia, quemadmodum motio eius passiuā a sensibus dignior
est attribui fm q̄ est recipiens subiectum. est enim apud ipsum vr videtur
recipiens fm sensus, & agens fm iudicium. recipere enim aliquid est aliud
a iudicare illud. & hæc duo debent inueniri in aliquo duobus modis di-
uerfis. Et ideo videmus q̄ ista virtus iudicat intentiones, quas proprie re-
cipit, & earum priuationes. Et similiter est de virtute rationabili. sed dif-
ferunt in hoc, q̄ ista virtus est intentionum materialium: illa autem est
intencio non mixta cum materia, ut post declarabitur.

Recipere
aliquid a-
liud est a
iudicare il-
lud.

S Y M M A S E P T I M A .

Ponitur differentia int̄r intelligere, sapere, ac ipsum sentire: inuestigaturq̄
ipsius imaginationis essentia.

Non esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire. Cap. I.

Voniam autem duabus differentiis diffiniunt maxime
animam, motu qui secundum locum, & in eo quod est
intelligere, & discernere, & sentire: videtur autem intel-
ligere & sapere tanquam quoddam sentire esse: in vtri-
usq̄ enim his anima iudicat aliquid & cognoscit eorum quæ sunt.
Et antiqui sapere & sentire idem esse aiunt, sicut Empedocles di-
xit. Ad presens enim voluntas augetur in hominibus, & in alijs.
Vnde eis semper sapere altera præstat. Idem autem his vult & id
quod est Homeri. Talis enim intellectus est in terrenis hominib⁹,
qualē ducit in die pater uirorumq̄ deorumq̄.

S O P H.

Quoniam autem duabus potissimum differentiis describunt ani-
mam. s. motu loci, & intelligendo, & iudicando, ac sentiendo: vide-
tur autē intelligere & sapere quasi sentire quoddam esse: his. n. vtriusq̄
Anima iudicat & cognoscit aliquid eorum quæ sunt. Atq̄ etiam pri-
sci idem esse sapere & sentire asserunt, ut etiam Empedocles dixit.

Nam viget ad presens hominum sapientia semper.
& alio loco.

Effigies rerum varias prudentia monstrat.

Hoc idem sibi vult illud Homeri.

Talis enim mens semper adest mortalibus ægris,

Quales ipse dies dat diuinum hominūq̄ creator.

Et, quia determinabant animam his duabus differentiis pro-
prie, s. moueri in loco, & intelligere & iudicare & sentire, existimā-
do q̄ intelligere quasi est sentire corpus quoquo modo. Anima. n.
in his duobus modis efficitur aliquid, & cognoscit ipsum. Et An-
tiqui

A siqui dicebant q̄ intelligere idem est cum sentire, ut Empe. cum dixit. Cū consilium in hominibus recipit s̄m p̄sens. & dixit in alio loco. Propter hoc transmutatur intellectus in eo semper. Et hoc idem intendebat Home. cum dixit q̄ ita est de intellectu, s. q̄ intelligere corporale est sicut sentire.

150 Quia antiqui conveniunt in definiendo animam per has duas differentias proprie, s. per motum localem, & per cognitionem, & comprehensionem, quæ videtur esse intelligere & sentire. D. d. existimando q̄ intelligere, &c. idest & existimabant q̄ intelligere est genus sensus, qui est aut corpus, aut corporalis. anima. n. in his duobus iudicat res, & cognoscit eas. Et, quia Antiqui dicebant q̄ intelligere & sentire sunt eiusdem virtutis, oportet nos perscrutari de hoc, D. d. vt Empe. &c. i. vt dixit Empe. q̄ intellectus in hominibus iudicat rem p̄sentem sensibilem. & in alio loco dixit q̄ sensus est idem cum intellectu, & propter hoc intellectus semper transmutatur in eis, sicut transmutatur sensus. Et intendit per transmutationem errorem qui accidit vtrique virtuti, aut obliuionem, & alia accidentia, in quibus existimatur habere communicationem. & hoc intendebat Home rus, cum dixit q̄ sensus similis est intellectui.

Antiq̄ cō-
ueniūt in
definiēdo
animā per
motū lo-
calē, & co-
gnitiōē.
Idem. 1. d.
Aia. 19.

Primo de
Aia. 25.

Omnes enim hi intelligere corporeum opinantur, sicut sentire: & sentire & sapere simile simili: sicut secundum principia rationibus determinauimus, & tamē oportuit simul ipsos de deceptione dicere, magis proprium enim est animalibus, & plurimum temporis in hoc perficit aīa. vnde necesse aut vt quidā dicunt oīa quæ videntur esse uera: aut dissimilis tactum, deceptionem esse, hoc. n. contrariū ei, q̄ simile simili cognoscere, videtur autē & deceptio & scientia contrariorum eadem esse.

80 P H. *Hi namq̄ omnes intelligere quæadmodum etiam sentire, corporeum esse autumant: ut initio harum disputationum exposuimus: at qui de deceptione etiam oportebat eos dicere: magis. n. propria est animalis, & plus temporis in his versatur Anima. Quare necesse est, vel ut quidam dicunt omnia esse uera quæ appareant, vel rei dissimilis tactionem esse deceptionem. hoc. n. contrarium est illi sententia, simili cognoscere simile, videtur autem & deceptio & scientia contrariorum esse eadem.*

Omnes igitur isti existimant q̄ intelligere est corporale, sicut sentire, & sentire & intelligere sunt ā simili ad simile, vt prius determinauimus. Quamuis debebant dicere cum hoc in errore etiā. hoc. n. magis proprium est animalibus, & mora animæ in eo est longo tempore. Et ideo necesse est vt sit, sicut quidam dicunt, q̄ omnia, quæ transeunt per mentem, sunt vera, aut error sit tangere dissimile. hoc. n. est contrarium. & simile cognoscitur per suum simile, & existimatur q̄ error in contrariis sit idem.

De Anim. cū cō. Auer.

R. Cūm

151. Cum declarauit qd oportet post sermonem de virtute sensus perscruta-
 ri de differentia inter hanc virtutem, & virtutem intellectus dixit qd, exi-
 stimatum, est intellectum esse corporalem, sicut est sensus: & est, quia mul-
 ti Antiquorum credebant qd sentire, & intelligere idem sunt. Deinde nar-
 rat naturam ducentem eos ad hoc dicere, & declarat quantum deficit eis
 in hoc, & d. Omnes igitur isti existimant, &c. Isti igitur homines existi-
 mabant qd intelligere & sentire vtrumq; corpus est: quia credebant qd sen-
 tire & intelligere sunt per simile, & quia hae duae virtutes comprehendunt
 corpus, necesse est vt sint corporeae, vt prius determinauimus de hoc in
 opinione Antiquorum. D. d. Quamuis debebant dicere, &c. id est, quam-
 uis oportet eos dicere causam erroris ex hoc modo. error enim magis in-
 uenitur in animalibus. & anima in maiori tempore inuenitur ignorans,
 & errans, q̄ sciens. D. d. Et ideo necesse est, &c. id est & propter hoc, qd dant
 causam in cognitione, contingit eis aut concedere hoc, quod dicit sophi-
 sta, qd omnia transeuntia per mentem, & omnia imaginata sunt vera: aut
 dicere qd verum est animam tangere simile cum est corpus, & error tan-
 gere dissimile. dissimile. n. est contrarium simili, & error est contrarium vero.
 Et hoc, quod dixit, manifestum est, scilicet qd si anima comprehendit res per res
 existentes in ea, sicut dicunt, contingit eis, si dixerunt eam similem esse
 omnibus, quia in ea sunt omnia, vt non sit error omnino: aut dicere eam ef-
 se compositam ex altero duorum contrariorum existentium in rebus: &
 sic inueniet veritatem, quando comprehenderit contrarium simile, & er-
 rabit quando comprehenderit contrarium dissimile. D. d. impossibile;
 quod sequitur ex hoc, & d. & existimatur qd error in contrariis sit idem. i.
 sed contingit huic opinioni vt error sit in proprio contrario ex vnaqua-
 serum contrarium. sed manifestum est qd error potest accidere in vtroq;
 contrario indifferenter, & quod non est proprius vni contrario tantum.

Quod quidem igitur non idem sit sapere & sentire manifestum
 est. Hoc quidem. n. in omnibus est, illud autem in paucis anima-
 lium est: Sed neque intelligere in quo est & recte & non recte. re-
 cte quidem. n. prudentia & scientia aut opinio vera. non recte au-
 tem contraria horum: neq; hoc est idem cum ipso sentire: sensus qui-
 dem. n. propriorum semper verus est, & omnibus inest animalibus:
 intelligere autem contingit & falso, & nulli inest cui non & ratio.

Ac sentire quidem & sapere non esse idem perspicuum est: hoc. n. SOPH.
 cuncta participant animalia, illud pauci: quinimo ne intelligere qui-
 dem in quo positum est ipsum recte & non recte. ipsum enim recte pru-
 dentia est & scientia, & vera opinio: non recte autem his contrarium:
 neq; hoc inquam idem est quod sentire. Sensus enim propriorum verus
 semper est, cunctisq; inest animalibus: ratiocinari autem licet etiam falsum;
 nulli inest, cui non etiam ratio.

Dicamus

Antiq. cre-
 debat senti-
 re & intelli-
 gere fieri p-
 se. Idem. i.
 huius. 151.

A Dicamus igitur q sentire non est intelligere. & hoc manifestū est. hoc enim existit in animalibus omnibus, & hoc nō inuenitur nisi in paucis animalibus. Neq; intelligere, in quo sunt verum, & pōn verum contraria istis, est idem cum sentire. Sentire enim propria semper est verum, & existit in omnibus animalibus, distinguere autem potest, falsari, & non est in aliquo animali, nisi existimes,

152 Ille sermo potest esse responsio ad hanc particulam, quia, à qua superius incoepit, cum indiget respōsione. i. & quasi diceret, & quia Antiqui determinabant animam per motum & comprehensionem. & existimatum est q̄ comprehensio per intellectum & sensum est eadem, cum utraq; sit cognitio, & etiam multi Antiquorum credebāt hoc propter hoc, quod opinabantur q̄ simile cognoscitur simile: & quia hoc dicebant, dicamus hosq; sentire non est intelligere per intellectum. Et potest intelligi ita q̄ responsio sit diminuta, & erit iste sermo principium & quasi d. Et, cum declaratum est q̄ necesse est perscrutari de hac intentione, dicamus q̄ sentire non est intelligere. D. d. & hoc manifestum est, & c. i. & hoc, q̄ intellectu est alius à sensu, est manifestum per se. sensus enim existit in omnib; animalibus, intellectus autem in paucis, scilicet in homine. Et d. paucis, propter quod plura animalia cōmunicant homini in hac virtute. & quia hoc nō fuit manifestum in hoc loco, accepit concessum, & est q̄ nō possumus dicere q̄ omnia animalia intelligunt. & cum hæc duæ virtutes sint in subiecto diuersæ: necesse est vt sint diuersæ in esse, quæ n. differunt in subiecto, differunt in esse. D. d. Neq; intelligere, in quo sunt, & c. idest. neq; res intellectæ, in quibus est verum in maiori parte, & non verū in maiori parte, secundum q̄ sunt contraria, sunt eadem cum cōtrarijs, quæ sunt in sensu, scilicet in quorum altero est verum in maiori parte, & in altero error in maiori parte. * Sensus enim semper dicit verū in rebus proprijs, & falsum in vniuersalibus: intellectus autem econtrario, verum in vniuersalibus, & falsum in proprijs. Et etiam sensus in rebus proprijs magis durat sua veritas quā intellectus in rebus vniuersalibus. & ideo dixit semper, cum d. Sentire enim propria verum est semper. & dixit post, distinguere autem potest falsari.

† Qd̄ stellæ sit alius a sensu, manifestū ē per se. Sensus n. existit i. oī b; animalib; intellectus vero i. paucis. Idē. 3. huius cō. 1.

* Sensus sp̄ dicit verū in rebus proprijs: & falsū i. vniuersalibus. autē econtrario. vid. p. hoc. 2. de anima. cō. 63 & 134. & c. 167. & 118. de sensu & sensa. & 1. Met. c. 1. & c. 4. Met. c. 8. de intellectu. quō nō decipit circa p̄tā & cōiā.

B re non est intelligere. D. d. & hoc manifestum est, & c. i. & hoc, q̄ intellectu est alius à sensu, est manifestum per se. sensus enim existit in omnib; animalibus, intellectus autem in paucis, scilicet in homine. Et d. paucis, propter quod plura animalia cōmunicant homini in hac virtute. & quia hoc nō fuit manifestum in hoc loco, accepit concessum, & est q̄ nō possumus dicere q̄ omnia animalia intelligunt. & cum hæc duæ virtutes sint in subiecto diuersæ: necesse est vt sint diuersæ in esse, quæ n. differunt in subiecto, differunt in esse. D. d. Neq; intelligere, in quo sunt, & c. idest. neq; res intellectæ, in quibus est verum in maiori parte, & non verū in maiori parte, secundum q̄ sunt contraria, sunt eadem cum cōtrarijs, quæ sunt in sensu, scilicet in quorum altero est verum in maiori parte, & in altero error in maiori parte. * Sensus enim semper dicit verū in rebus proprijs, & falsum in vniuersalibus: intellectus autem econtrario, verum in vniuersalibus, & falsum in proprijs. Et etiam sensus in rebus proprijs magis durat sua veritas quā intellectus in rebus vniuersalibus. & ideo dixit semper, cum d. Sentire enim propria verum est semper. & dixit post, distinguere autem potest falsari.

C Phantasia enim alterū est & a sensu & ab intellectu: & hæc non fit sine sensu, & sine hac non est opinio. Quod autem non est eadē phantasia & opinio manifestum est. hæc quidem enim passio in nobis est quum uolumus: præ oculis enim est facere, sicut in recordatiuis positi, & idolum facientes: opinari autē non in nobis est: necesse enim falsum aut verum dicere.

SOPH. Phantasia namq; diuersum est cum i. sensu, tum à diuina: atq; hæc eadem sine sensu non fit: & sine ea nō est existimatio. Phantasiā autem & existimationem non esse idem, perspicuum est: nā affectio hæc, cum uolumus, in nobis est. licet n. ob oculos ponere, quem admodū quā-

R ij in

De Anima

in mnemonicis collocant, & imagines effingunt. opinari uero non est in nobis: necesse. n. est uel fallamur, uel ueritatem assequamur.

Imaginatio autē est aliud à sensu, & aliud à distinctione, & hæc non fit sine sensu, & sine hoc non fit consilium. Quoniam autē nō est cum intellectu, & consilio idem manifestum est. Ista enim passio est nobis, quando uoluerimus, possumus enim ponere in directo nostrorum oculorum, sicut res depositę in cōseruatione, & fingere formas. existimari autem non est nobis. necesse. n. est aut uerum aut falsum dicere.

153

Cū declarauit q̄ distinctio non est nisi in habentibus rationabilitatem, incepit declarare q̄ distinctio, quę in quibusdam animalibus reputatur esse ratio: non est nisi distinctio, quę fit ab imaginatione, & q̄ imaginatio non est neque sensus, neque intellectus, & d. Imaginatio. n. aliud est à sensu, & c. i. distinguere non inuenitur nisi in habenti rationem. Imaginari. n. aliud est à sentire, & à distinguere per intellectum: & imaginari non absq; sentire, & absq; imaginari non fit consiliari. Et quali innuit hic aliteratem istarum trium virtutum fm prius & posterius in natura. si. n. sensus fuerit, non sequitur ut sit imaginatio: sed, si imaginatio erit, sensus erit. & similiter, si intellectus erit, erit imaginatio, & nō e cōuerso. D. d. Quā autem non est cum intellectu, & consilio idem, & c. i. & iste sermo manifestus est. D. d. Ista enim passio est nobis, & c. i. imaginatio. n. est uoluntaria nobis, cū. n. uoluerimus imaginari res depositas in uirtute cōseruatiua, quas prius sensimus, poterimus facere. & hoc intendebat cū d. possumus. n. ponere, & c. i. † possumus etiam per hanc uirtutem fingere formas imaginabiles, quarum individua nunquā sensimus. existimare autem non est uoluntarium. & hoc intendebat, cū d. necesse est enim aut uerum, aut falsum. id est contingit enim nobis necessario aut existimare uerum, aut falsum: & non est sicut in imaginatione. Et ista est una ratio-num, ex quibus apparet imaginati aliud esse ab intelligere.

Amplius autē quā opinamur difficile aliquid aut terribile, statim compatimur. similiter autē est & si confidendū: fm phantasiā autē similiter nos habemus, sicut si essemus considerantes in pictura difficilia & confidentia. Sunt autē & ipsius acceptionis differentię scientia & opinio & prudentia, & contraria horum: de quorū differentia altera sit ratio.

Præterea cum opinamur rem aliquam atrocem, aut formidolosam, statim commonemur: itemq; siquid fuerit quod fiduciam afferat: at ex phantasia perinde afficimur, utq; qui spectant in pictura terribilia & fiduciam afferentia. Sunt porro & ipsius existimationis differentię scientia & opinio & prudentia, & quę his contraria sunt: de quorum differentia alia sit disputatio.

Et, cūm

Oppositū
hēt cō. 2.
h^o c. 10. v.
bi vī uelle
istas uirtu-
tes easdes
eā uide cō-
tra. 2. m.
Cōtradi-
ctio hęc,
& supra
cō. 6. n. uel
hūm^o dū
uolūm^o. er-
go imagi-
natiua in
hoc. q̄ i-
magina-
mur, clari-
uolumus,
nō distin-
guīt ab in-
tellectu. vi-
de cō. 2. i.

† Per uir-
tutē ima-
ginatiuā
possumus
fingere for-
mas ima-
ginabiles,
quarū indi-
uidua nū-
q̄ existim^o.
F

A Et, cū etiā nos existimauerimus aliquod valde timorofum, statim patiemur. & similiter, si existimauerimus aliquod audactium per imaginationem, aut dispositio nostra erit, sicut dispositio nostra, si videremus res in formis rerum timorofarum, aut audactiarū. Et dīx ipsius consilij sunt scia, & existimatio, & intellectus, & contraria istis. & sermo de dīis istorū fiet in alio loco.

254 Hoc, quod dixit, manifestum est. & est alia ratiocinatio, q̄ imaginatio est alia à consilio, & existimatione. qm̄, cū nos existimauerimus aliquod timorofum futurum, quoquo modo nos patimur passione, ac si illud timorofum esset p̄sens. & similiter, cū nos existimauerimus aliquod audactium futurum, statim patiemur, sed non passione, quali, illo audactiuo existiēt in p̄senti. cū autem imaginati fuerimus illud timorofum, statim patiemur quasi esset p̄sens. Et intendit hic per consilium, fidem. Et locus, in quo promisit loqui de istis differentijs, videtur mihi esse liber de Sensu & sensato. illic enim loquitur de rebus particularibus istarū virtutum, & in omnibus accidentibus earum postremis.

Probat̄ur imaginatiōem nō esse sensum, nec scientiam, nec intellectum, nec opinionem: traditurq; eius definitio. Cap. 2.

DE eo autem quod est intelligere, quoniam alterum ab eo quod est sentire: huiusmodi autem aliud phantasia: aliud opinio esse videtur: de phantasia determinantes, sic & de altero dicendum est. Si igitur phantasia est fm̄ quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & si non aliquid fm̄ metaphoram dicimus, vna quædā est potentia horum aut habitus, fm̄ quem discernimus, aut verum aut falsum dicimus, huiusmodi autē sunt, sensus, opinio, scientia, & intellectus.

260 PH. **C** De intelligendo autem, quia diuersum est à sentiēdo: huius autē aliud esse phantasia videtur, aliud existimatio: ubi de phantasia disputauerimus, tunc deinde de altero dicemus. Si igitur phantasia est, qua phantasma aliquod nobis fieri dicimus (nec loquor nunc, siquid per translationem dicere consueuimus) profecto una earum potentiarum est aut habituum, quibus indicamus, verumq; assequimur, aut fallimur. hæc autem sunt, sensus, opinio, scientia, intellectus.

Et quia intelligere aliud est à sentire, & existimatur q̄ intelligere aliud est imaginari, aliud consiliari, determinandum est prius de imaginatione, deinde loquemur de alia intentione. Dicam⁹ igitur q̄, si imaginatio est, quæ sit, quæ dī imaginari non fm̄ similitudinem, est aliqua virtus istarum virtutum, aut dispositio, per quā innuimus, & experimentamur, & dicimus verum aut falsum. & ex istis est sensus, & existimatio, & scientia, & intellectus.

R iij Cūm

De Anima

155 Cum compleuit sermonē de sensu, incēpit post loqui de virtute ima-

Nota cā
quare p
uactatū
imagina
incēpit tra
ctatū d in
lectu.
Hic vī uel
le. Con. &
Arist. qua
tuor eē ha
bit⁹, qbus
discernit
verū a fal
so. s; vide
oppositū.
6. Ethic. c.
4. Vid ca.
zim.

ginatiua, & d. Et, quia intelligere, &c. i. &, quia manifestum est, aut prope
q intelligere est aliud à sentire, sed non est ita manifestum q intelligere
est aliud ab imaginatione: existimatur enim q actionum intellectus, que
dam est imaginari, quēdam credere: & q nulla est differentia inter ima
ginationem, & intellectum: quapropter determinandum est prius de vir
tute imaginationis, deinde loquemur postea de virtute rationali. D. d.
Dicamus igitur q, si est imaginatio, &c. i. dicamus igitur q, si est actio,
quē sit in nobis, quē dicitur imaginatio non fm similitudinem, sicut di
citur sensus falsus multotiens, necesse est vt sit, aut aliqua istarum virtutū
comprehensuarum distinctarum, s. aut sensus, aut existimatio, aut scien
tia, aut intellectus, aut virtus alia ab istis virtutibus, & dispositio alia ab
istis dispositionibus, per quam experimentamur entia. i. eligimus ea: &
est vnum eorum, per quem debemus dicere verum aut falsum. Deinde
incēpit declarare q non est aliqua istarum virtutum. Et intendit per in
tellectum, vt mihi videtur, primas propositiones; & per scientiam illud, E
quod prouenit ab eis.

Quod quidem igitur non sit sensus manifestum ex his est. sen
sus quidem enim aut potentia, aut actus: vt visus & visio: phanta
siaz autem aliquid & nullo horū existente. ut quē in somnis: postea
fm potentiam sensus quidem semper adest viuētib⁹ & nō or
batus, phantasia autem, non. Si vero ei quod actu idem, omnibus
vtiq; contingeret bestiis phantasiam inesse. videtur autem non, ut for
micę aut api, aut vermī. Postea hi quidem veri semper: phanta
sia autem plures falsę. Amplius autem non dicimus quum operemur
certe circa sensibile, quoniam videtur hoc nobis homo. sed magis
quum non manifeste sentimus, tunc autem verus, aut falsus. Et quod
quidem diximus, apparent & dormientibus uisiones.

SOPH.

Ac phantasiam quidem non esse sensum, ex his perspicuum est. Sē
sus enim aut potentia est, aut operatio: ut visus uel visio: at uero appa
ret aliquid, etiam cum neutrum horum adsit: ueluti ea quę in somnis
apparent. Deinde sensus semper adest: phantasia non item. Sin autem
idem est quod operatio, fieri possit ut in omnibus bestiis phantasia insit;
quod tamen nō uidetur: ut formicę, aut api, aut uermi. Deinde illi sem
per ueri sūt, at phantasia plerq; sūt falsę. Huc adde quod neg. dicim⁹,
cum exquisite circa sensibile operamur, hoc nobis apparere hominem:
sed potius cum non expresse sentimus: tunc autem uerus est, aut falsus.
Ac denique (quod superius dicebamus) etiam clausis oculis uisa qua
dam apparere solent.

Quoniam

¶ Quoniam autem non est sensus, declaratum est ex istis rebus. Sensus. n. est aut potentia, aut actus, v. g. uisus, aut visio. & quandoq; imaginatur aliquid, quod est neutrum, v. g. quod imaginatur in somno. Et amplius sensus semper est præsens, imaginatio aut non. Et, si in actu esset idem, tunc esset possibile ut imaginatio esset in omnibus bestiis, & reptilibus, quod non existimatur, v. g. formicis, apibus, & vermibus. Et amplius ille semper est verus, imaginatio autem est falsa in maiori parte. Et amplius, cum in rei veritate scimus hoc sensibile esse hominem, non dicimus nos imaginari hoc esse hominem. hoc. n. non dicimus, nisi quando non manifeste fuerit homo: & tunc erit aut verum, aut falsum. Et ex eis, quæ prius diximus, est quia est clausis oculis imaginatur imaginationibus.

¶ Quoniam autem imaginatio non est sensus, declarabitur ex istis rebus, quas dicimus. Quarum una est quæ, quia sensus est duobus modis, aut in potentia, v. g. visus, quoniam non agit: aut in actu, v. g. visio. est. n. aliqua imaginatio, quæ non est sensus in actu neque in potentia. i. imaginatio, quæ est in somno, manifestum est. n. quæ imaginatio, quæ est in somno, semper quæ est in actu, non est sensus in potentia: & semper quæ iste actus est ei sine præsentia rerum sensibilibus, non est et sensus in actu. D. d. Et amplius sensus semper est præsens, &c. Hoc est secundum argumentum. & est quod sensus semper sit cum præsentia sensibilis: imaginatio autem non, sed cum absentia. D. d. Et, si in actu esset idem, &c. i. Hoc est Tertium argumentum. Existimatur. n. quod non est animal imaginatur: & est animal, quod non mouetur ad sensibilia, nisi apud præsentia eorum in actu: ut vermes, & muscæ. Apes autem, & formicæ necessario imaginantur: apes vero propter artificium: formicæ autem propter depositionem. ¶ Sed non curatur de exemplo. D. d. Et amplius ille semper est verus, &c. Hoc est aliud argumentum: & est quod sensus sunt veri * semper, i. in maiori parte: imaginatio autem falsa est in maiori parte. D. d. Et amplius, cum in rei veritate, &c. Hoc est Quintum argumentum: & est manifestum per se. non enim dicimus, quando sentimus aliquid esse tale in rei veritate, quod imaginamur eum: sed quoniam sensus vere non comprehendit ipsum esse tale. & si sensus esset idem cum imaginatione, deberet quod ubi dicitur sensus, ibi diceretur imaginatio. D. d. Et ex eis, quæ prius diximus, &c. i. & alia ratio est, & propinqua prædictis, quod multotiens imaginantur formæ clausis oculis.

At vero neque semper vera dicentium neque una erit, ut scientia, aut intellectus, est. n. phantasia & vera & falsa. Relinquitur ergo videre si opinio sit. sit. n. & opinio vera & falsa: sed opinioni quidem inheret fides, non. n. contingit opinantem, de quibus videtur non credere, bestiarum autem nulli inest fides. phantasia autem multis. Amplius omnem opinionem sequitur fides: si idem aut suum esse: suasionem autem sequitur ratio: bestiarum autem quibusdam phantasia inest quidem: ratio vero non.

R iiii Neq;

Sensus duo
b^o modis i
actu, & in
potentia. I.
de 5. te. c. 6.
55. 1. 8. 1.
39. 1. 41. &c.
142.

† De ex-
plo non cu-
rat, an sic
verum, f. l. de
supra. c. 6.
67.
* Sensus sunt
¶ in ma-
iori parte.
sed oppo-
situm. d.
supra. c.
152. ¶ sen-
sus sunt sp
¶ l. videt
tra. 2. im.

De Anima

SOPH. *Neq; uero eorum qui semper ueri sunt nullus erit, ut scientia, aut intellectus: nam est etiam falsa phantasia. restat igitur spectandum an opinio sit: sit. n. opinio & uera & falsa: sed opinionem quidem, sequitur fides (neque enim fieri potest, ut is qui opinatur, ea quae opinatur, non credat) at uero bestiarum nulli inest fides: phantasia multis. Præterea omnem opinionem sequitur fides: fidem persuasio: persuasionem ratio. at bestiarum nonnullis phantasia inest, ratio non item.*

Et etiam non est vnum istorum, quæ semper iudicant, sicut scia & intellectus. est. n. imaginatio falsa. Remanet igitur consyderare vtrum sit existimatio: cum existimatio quandoque est vera, quique falsa. Sed existimationem consequitur fides. impossibile. n. est ut qui existimat, non credat, quod existimat. & nullum brutum, & reptilium habet fidem. imaginatio autem est in pluribus eorum. Oem igitur existimationem consequitur fides. fidem autem consequitur sufficientia: sufficientiam autem rationabilitas. & reptilium & brutorum quædam hñt imaginationem, rationem autem non.

157 Cum destruxit imaginationem esse sensum, incipit destruere eam esse scientiam, aut intellectum, aut existimationem; & d. Et etiam non est vnum istorum, &c. i. & si imaginatio esset scientia, aut intellectus, semper veridicaret: sed non est ita: ergo non est scientia, neque intellectus. D. d. Remanet igitur, &c. i. remanet igitur consyderare vtrum sit existimatio, cum vtrunque dicatur, veridicans quandoque, & quandoque falsans. & hoc facite existimare eas esse eandem virtutem secundum duas affirmatiuas in secunda figura. D. d. Sed existimationem consequitur, &c. i. sed existimationem semper consequitur fides. Et, si imaginatio esset existimatio, contingeret quod omne imaginans haberet fidem. sed multa imaginantur, tamen non habent fidem. nullum enim brutorum habet fidem, licet plura eorum imaginentur. D. d. Omnem igitur existimationem, &c. i. & quia omne existimans est credens: & omne credens sibi sufficit: & omne, quod sibi sufficit, habet rationem: necesse est ut omne existimans habeat rationem. Et, si imaginatio esset existimatio, tunc omne imaginans haberet rationem. sed multa brutorum & reptilium videntur habere imaginationem, sed non rationem omnino: ergo imaginatio non est existimatio.

Manifestum ergo quoniam neque opinio cum sensu: neque per sensum, neque copulatio opinionis & sensus, erit phantasia: & propter hæc & manifestum quod non alia quædam est opinio: sed illa quæ quidem est cuius est & sensus. Dico autem ex albi opinione & sensu copulatio, phantasia est. non enim ex opinione quidem albi est. ex sensu autem boni. Apparere igitur est opinari quod quidem sentitur non secundum accidens.

Constat

807H.

A *Constat ergo nec opinionem cum sensu, neq. per sensum, neq. connexionem opinionis & sensus, esse phantasiam: tum propter hac, tum certe, quia nō alia quadam opinio est: sed eiusdē illius, cuius et sensus est: uerbi causa connexio ex albi opinione et sensu, phantasia est: neq. enim ex opinione quidem boni erit, sensu autem albi. Apparere igitur est opinari, quod sentis non per accidens.*

Et manifestum est q. imaginatio impossibile est ut etiam sit existimatio cum sensu, neque compositio existimationis & sensus ex istis rebus. Et ex hoc manifestum est q., existimatio non est alicuius alterius ab eo, cuius est sensus ē, s. si compositio, quę sit ex existimatione albi, & sensu eius, qđ est imaginatio, impossibile est. n. ut sit ex existimatione boni, & sensu albi. sed imaginatio est existimatio eius, quod sentitur, non accidentaliter.

158 **B** *Cū declarauit q. impossibile ē ut imaginatio sit existimatio, aut sensus, aut scientia aut intellectus, & vniuersaliter aliqua virtutum rationis, incēpit declarare & q. non est compositum ex existimatione & sensu, ut dicebant quidam Antiquorum, & d. Et manifestū est, & c. i. manifestum est q. imaginatio non est existimatio coniuncta cum sensu, neque virtus composita ex existimatione & sensu ex sermonibus prędictis, in quibus declarauimus q. imaginatio nō est aliqua istarum virtutum, quoniā, si esset composita ex eis, contingeret ut vere dicerentur de ea proprietates illarum virtutum, ex quibus componitur modo medio. compositum enim ex aliquibus necesse est ut in eo existant quoquomodo existētia in componētibz. Et ex hoc etiam manifestum est q. existimatio vere non esset alicuius, nisi eius, cuius est sensus, sed deberet esse eiusdem rationis, s. si compositio, quę sit ex existimatione albi & eius sensu, ut quidam dicebant, esset imaginatio. & inuit Platonem opinantem, ut reputo, q. imaginatio est, ut in eodem componantur nobis existimatio, & sensus insimul. D. d. impossibile est enim ut sit, & c. i. existimatio enim est boni, & sensus albi. & impossibile est ut imaginatio sit compositio ex existimatione eius, quod est, idē esse album & bonū. Existimatio enim, & sensus secundum hunc modum non erunt eiusdem, nisi accidentaliter. imaginatio autem apud eos est existimatio & sensus eiusdem rei, non accidentaliter. Et est necessarium ut sit ita, quoniam, si imaginatio est eiusdem rei, & hoc manifestum est: & componitur ex existimatione & sensu: necesse est ut existimatio, & sensus sint eiusdem rei essentialiter.*

Compositū ex aliquibz necesse ē ut in eo existant quoquo modo existētia i cōponentibus. Idē 5. Ph. 6. 19. 52. Idem x. Meth. 21. Idē 2. de Ge. 31. vi. de consēte 3. Ph. ca. 43.

C Apparet autem & falsa de quibus simul acceptionem ueram habent, ut videtur sol vnius pedis, sed creditur maior esse habitatione. Accidit igitur aut abiicere sui ipsius ueram opinionē quā habebat saluatam, salua re, non oblitum, neq. de credentem: aut si adhuc habet, eandem necesse est ueram esse vel falsam, sed falsa facta est, quum lateat transcendens res,

Sed

De Anima

SOPH. Sed apparent etiam falsa, de quibus simul veram habet existimationem: ut sol apparet pedalis, persuasum est tamen, maiorem eum esse uniuersa terra. uel igitur accidit ut suā opinionē amiserit, quā habebat uerā, salua re, non oblitus, neq. de snia depulsus: uel si adhuc hēt, necesse est eandē uerā esse et falsā. Atqui tūc falsa fit, cū res mutata latuerit.

Et imaginamur etiam res falsas, & cum habemus in eis opinionem ueram. v. g. quoniam nos imaginamur quantitātē Solis esse pedalem, & credimus ipsum esse maiorem terra. Contingit igitur aut ut homo proiciat existimationem, quam habebat, & est salua salute rei, sine uigilia, & sine sufficientia e contrario: aut si fuerit permanēs adhuc in ipsa, necessario, hoc idē erit uerū & falsum. sed non efficitur falsa, nisi qñ res transmutatur, absq. eo q. sit pcepta.

159 Et signum eius, quod existimatio, & sensus non sunt eiusdem rei compendendū, est quod, multotiens contradicunt sibi in eadem re. sentimus enim res falsas, & cū hoc habemus in eis opinionem ueram, uerbi gratia, quod uisibiliter sentimus quantitātē Solis esse pedalem, & cum hoc opinamur uere Solem esse maiorem terra. D. d. contingit igitur aut ut homo proiciat, & c. i. contingit, si existimatio & sensus in talibus rebus sint eiusdem comprehensibilis, aut ut homo proiciat opinionem ueram in istis rebus, licet opinio sit salua, non transmutata propter transmutationem rei, de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam, neque propter hoc, quod opinans etiam transmutatur propter aliquam infirmitatem, aut uigiliam, aut argumentum, quod induxit conclusionem contrariā, sed transmutata per se, cū sensus & existimatio, quasi sint idem, quia sunt eiusdem: dico ut proiciat, aut ut remaneat in ea credendo duo contraria in simul, & erit res in se uera, & falsa in simul in eodem tempore.

Cū Ipse sit ut eadē res ȳa sit et falsa, im-
pote est ut uerū transmutetur ex se sine transmutatione rei.
Deinde d. sed non efficitur falsa, nisi quādo res transmutantur. i. & impossibile est ut opinio uera reuertatur, & fiat falsa per se: & non fit falsa nisi quando res transmutatur in se, absque eo q. illa sit percepta. Et, cū impossibile est ut eadem res sit uera, & falsa: & est impossibile ut uerum transmutetur ex se sine transmutatione rei: ergo impossibile est ut existimatio, & sensus sint eiusdem rei.

Non ergo unum aliquid horum est neq. ex his phantasia. sed quoniam est, moto hoc moueri alterum ab hoc, phantasia autem uidetur motus esse, & non sine sensu fieri, sed in his quæ sentiunt, & quorum sensus est. est autem motum fieri ab actu sensus.

SOPH. Nec ergo horum unum quidpiam, neq. ex his phantasiam esse perspicuum est. Verum quia fieri potest, ut moto hoc, moueatur aliud ab hoc, phantasia autem quidā esse motus uidetur, nec sine sensu fieri, sed sentiētibz: eorūq. esse quorū sensus est, potq. fieri motus ab actu sensus, Imaginatio igitur non est aliqua istarum, neq. ex eis. Sed, sicut aliquid

Aliquid mouetur per motum alterius: & imaginatio existimatur esse motus: & impossibile est ut sit sine sensu, sed in eis, quæ sentiuntur, & in eis quæ habent sensum: & fit etiam motus ab actione sensus.

160 **C**um destruxit imaginationem esse aliquam istarum virtutum, aut compositum ex eis, incepit demonstrare substantiam, & essentiam eius, & d. Imaginatio igitur, &c. i. declaratum est igitur ex hoc sermone quod imaginatio non est aliqua istarum virtutum, neque composita ex eis: sed substantia istius virtutis est quod dico. Quoniam, si sint quedam, quæ mouentur ab aliis, & mouent alia: & imaginatio videtur esse uirtus mobilis, & passiva ab alia: & impossibile ut sit sine sensu, sed est in rebus sensibilibus, & in animalibus habentibus sensum perfectum: & possibile est ut motus fiat a sensu, qui est in actu: necesse est ut imaginatio in actu nihil aliud sit, nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu secundum modum, secundum quod sensus perficiuntur per sensibilia, quæ sunt extra animam: & quod prima perfectio istius partis animæ sit uirtus, quæ innata est se assimilare sensationibus, quæ sunt in ipso sensu communi. Sed Aristoteles propalauit in hoc sermone præcedens, & tacuit consequens, quia est manifestum, & post declarabit ipsum modo per se. & ideo dimisit eum in hoc loco.

Et hunc similem necesse est esse sensui, erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens, neque non sentientibus inesse. & multa est secundum ipsam facere & pati habens: & esse veram & falsam. hoc autem accidit propter hoc, quod priorum quidem sensus est verus, aut quam paucissimum habens falsum. Secundo autem accidere hoc, & hic iam contingit mentiri. Quod quidem, non album, non mentitur. si autem hoc album, aut aliud mentitur. Tercio autem communium & consequentium accidentia quibus insunt propria, Dico autem ut motus & magnitudo quæ accidunt sensibilibus: circa quæ est maxime iam decipi secundum sensum. **C** motus autem ab actu factus differt a sensu, qui ab his tribus sensibus. Et primum quidem præsentis sensus verus: alii autem præsentis & absentis erunt utique falsi. & maxime cum procul sit sensibile. Si quidem igitur nihil aliud habet quæ dicta sunt, nisi phantasia: hoc autem est quod dictum est: phantasia utique erit motus a sensu secundum actum factus.

10 P H. *summa, similem esse sensui necesse est, hic sane motus eiusmodi fuerit, qui neque sine sensu, neque non sentientibus inesse possit: atque fit ut id quod eam habeat, complura per ipsam et agat et patiatur, ac uera sit et falsa. quod eo fit quia sensus propriorum uerus est, aut certe quam minimum habet falsitatis. Secundo eius cui accidunt et hac, atque hic demum falsus esse potest. album enim esse, non fallitur: sed an illud album, sit hoc, aut aliud quidpiam, fallitur. Tercio communium, et consequentium accidentia, quibus insunt propria: uerbi causa, motus*

De Anima

ac magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: in quibus demum maxime fieri potest ex sensu deceptio. Motus igitur qui fit ab actu sensus, differens erit, uidelicet is qui ab his tribus fit sensibus. Ac primus quidem præ sente sensu uerus est, ceteri uero & præ sente & absente fuerint falsi, præsertim cum procul abest sensibile. Si igitur nihil aliud nisi phantasia quæ iam diximus habet: atq; hoc est quod diximus: profecto phantasia fuerit motus is, qui fit à sensu qui actu est.

Et oportet ut iste sit similis sensui. iste enim motus impossibilis est ut sit extra sensum, aut sit in carere sensu: & ut sit illud, quod habet ipsum agens & patiens multas res: & erit uerus & falsus. Et contingit hoc propter hoc, quod narrabo. Sensus rerum propriarum est uerus, & serè non cadit in ipsum falsitas. Deinde post sensus rei, quem sequuntur ista: & in hoc loco potest falsari. v.g. hoc esse album, in hoc enim non falsat: quoniam autem album est hoc, aut aliud falsatur. Deinde tertius sensus, & est communium consequentium res, quas consequuntur propria, & sunt ea, quorum esse est proprium in eis. & dico motum, & quantitatem, & sunt ea quæ contingunt sensibilibus. & in istis proprie cadit error. Sensus igitur, & motus, qui fiunt ab actu, differunt à sensu, & differunt ab istis tribus modis sensus. primus igitur quando sensus fuerit præsens, erit uerus: & alius falsatur, siue fuerit præsens, siue absens, maxime quædo sensibile fuerit remotum. Si igitur quod narraui mus, non est alio modo quàm diximus: & illud, quod narratum est, est imaginatio: Imaginatio igitur & motus à sensu, qui est in actu.

162

Et necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, ut iste motus, qui est imaginatio, sit similis sensui in eis, quæ contingunt sensui, & quod sit impossibile ut iste motus sit extra sensum, aut extra animalia: & sint ea, quæ habent hanc virtutem ex animalibus, agentia per illam, & patientia multas res: & si uera & falsa, sicut est de sensu. Deinde dicit. Et contingit hoc, &c. id est & contingit ut in imaginatione accidat uerum & falsum, cum sit motus à sensu, qui est in actu ex hoc, quod narrabo de hoc, quod accidit in sensu. Sensus enim quidam est uerus in maiori parte, & est sensus, qui est rerum propriarum, uerbi gratia hoc est album, aut nigrum: & quidam est falsus in maiori parte, & est duobus modis, sensus sensibilibus accidentalium, v.g. quod iste albus est Socrates vel Plato: & sensus sensibilibus communium, uerbi gratia quantitas & motus: quoniam in his duobus modis sensibilibus cadit error. Et, cum ita sit, necesse est ut imaginationi accidat de hoc illud, quod accidit sensui, & plus. Primo autem, quia motus, qui fit in imaginatione à sensu, qui est in actu, differt à motu, qui est in sensu, à sensibilibus apud absentiam sensibilibus. & propter hoc accidit falsitas imaginationi. Secundo uero, quia motus istorum trium mo-
dorum

Vide sup
c. 134.

Adorum sensus ad uirtutem imaginatiuam differunt abinuicem. Imaginatio autem, quæ est sensibile proprium, quando sensus comprehendit ea prius, omni modo est vera. imaginatio autem, quæ est aliorum modorum sensibile, licet comprehendat ea, est falsa, cum sensus erat in eis. Deinde dixit. Sensus igitur, & motus, qui sunt ab actu, differunt à sensu, id est, ut mihi videtur, comprehensio igitur, & motus, qui fit à sensu in actu, quæ sunt imaginatio, differunt à sensu in actu in eo, quod inuenitur de veritate & in sensu. & intendebant per hoc quod sensus est verus: & cum sensibile absentauerit se, forte transmutabuntur illa signa remanentia ex eo in sensu. & hoc erat causa erroris virtutis imaginatiuæ, licet sensus fuerit verus. Deinde dicit, & differt ab istis tribus, &c. id est & differt iste motus, qui fit ex tribus modis sensus in actu, scilicet qui fit in uirtute imaginatiua ab istis tribus modis sensus. Motus igitur, qui fit à sensu, qui fit à primis sensibilibus propriis, erit uerus, quando sensus fuerit præsens, id est, quando sensus eorum in actu præcedit imaginationem. Duo autem alii motus, qui sunt à duobus aliis modis sensus in actu, qui fit à duobus aliis modis sensibilibus, falsatur: licet sit præsens sensus, & senserit illa ante imaginationem: & maxime, quando tempus comprehensio uis sensibilis à sensu fuerit remotum. Et, quia necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, ut imaginatio sit similis sensui in omnibus dispositionibus, & ut sit possibile reddere causas omnium apparentium in ea per sensum: & si fuerit similis sensui in omnibus dispositionibus, ut si motus à sensu in actu, & apparet quod est similis. & iam apparuit etiam ex hoc sermone quod causas omnium apparentium in ea possumus reddere finem quod est motus à sensu, & quod est impossibile reddere eas per aliam uirtutem. Et tunc, quia necesse est hoc totum, congregauit omnia, quæ dixit & dedit conclusionem, quam intendebat, & dixit. Si igitur quod narrauimus, &c. id est si igitur, hoc quod narrauimus de hac parte animæ, videtur esse, & omnia, quæ contingunt in ea, non contingunt in ea, nisi secundum quod est motus à sensu, qui est in actu tantum, non per aliam uirtutem animæ, sed, si posuerimus ipsam esse aliam uirtutem uirtutum animæ comprehensuarum, aut compositum ex pluribus unæ earum, continget impossibile: ut declaratum est ex hoc sermone: illud autem, quod narrauimus, est illud, quod dicitur imaginatio in rei veritate: ergo imaginatio est motus à sensu, qui est in actu. Et debes scire quod imaginatio videtur esse motus à sensu in actu per alterum duorum. Quorum unum est quod, cum fuerit positum quod non est modus, quem possibile est dicere nisi modi prædicti, scilicet aut scientia, aut intellectus, aut estimatio, aut sensus, aut compositum ex eis, aut motus factus à sensu: & ex omnibus accidit impossibile, nisi ab eo quod sit motus à sensu: ex hoc. n. nullum accidit impossibile: necesse est ut imaginatio sit motus: à sensu in actu. Secundum autem est quod, cum fuerit positum ipsam esse cum sensibili & insensibili, & similem eis in omnibus suis dispositionibus, poterimus reddere causas omnium apparentium in ea ex hoc modo. Unde necesse est ut sit motus à sensu in actu. & Aristoteli congregauit ambo, & conclusit

* a l. locus
Epilogus
commenta-
toris.

Epilogus
iuxta lite-
ram.

Documen-
tum.

Prima rō.

Secunda rō

De Anima

cluse q̄ necesse est ut substantia imaginationis sit ista substantia. Et sic **¶**
debemus intelligere sermonem Arist. in hoc loco.

Quoniam autem visus maxime sensus est, & nōtē a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre: & quoniam immanēt & similes sunt sensib⁹, multas ecđm ipsas operantur animā lia. alia quidem quia non habent intellectum, ut bestia: alia vero ex velamento intellectus, aut passione, aut ægritudine, aut somno, vt homines. De phantasia quidem igitur quid est, & propter quid est, dictum sit intantum.

SOPH. Porro autem quia visus precipue sensus est, ideo etiam nomen duxit ἀπό τοῦ φάους .i. à lumine: nimirum quia sine lumine videre non possumus: Ac quoniam immanent, similesq̄ sunt sensibus, multa per ipsas agunt animalia alia, quod non habeant intellectum, videlicet bestia: alia, quod interdum intellectus obruitur, aut perturbatione, aut morbo, aut somno: ut homines. Ac de phantasia quidem quid sit, & quamobrem sit, tot exposita sunt.

Et, quia visus est proprie sensus, deriuatum fuit ei nomen à luce. impossibile enim est videre sine luce. Et, quia sensationes figurantur in eo, & ipse est eodem modo, ideo animal agit per ipsum multa. quorum quædam sunt, quia non habent intellectum, ut bruta: & quædā, quia forte intellectus in eo sincopizatur ab aliquo accidente, aut infirmitate, aut somno, vt homines. Hoc igitur sit finis nostri sermonis, quid est, & quare.

162 Et, quia visus pprie ē illud, qđ dī sēsus primō, cū ē nobilissimū sensuū, & nō p̄ficiē nisi à luce, ideo nomē istī virtutis deriuatā nō ē lucis liguā Græca. Deinde inēpit narrare vtilitatē istī virtutis à sēnalib⁹, scām finalē, & dixit. Et, quia sensationes figurantur in eo. i. & quia sensationes figurantur, & remanēt in aīali imagināti post absentiā sensibiliū in eo mō, sū quē erāt apud præsentiā sensibiliū, ideo aīal mōnet ab istis sensationibus per hanc virtutē apud absentiā sensibiliū, multis motibus ad sēntibilia & nō sēntibilia, q̄rendo vtile, & fugiēdo nociuū, quēadmodū mouebat p̄ sēsus à sēntibilibus: ita qđ animal non caret vtilitate in præsentiā sensibiliū apud absentiā eorum: sed ista virtus remanet in eo modo, sū quem erat apud præsentiā sensibiliū. & vtr̄ vtilitas apud præsentiā sensibiliū data est huic virtuti apud absentiā sensibiliū, ita qđ aīal p̄ hoc habere ē nobilissimū in habendo salutē. D. d. quorū quædā sunt, quia nō habēt intellectū, & c. i. quædā aīalia agunt p̄ hāc virtutē, quia nō habēt intellectū, & habēt istā virtutē, loco intellectus in acquirendo salutē: & quædā agunt p̄ illā, quando intellectus fuerit sincopizatus ab infirmitate, aut alio, & sunt animalia habētia intellectus, vt homines. tunc n. est eis loco intellectus. Hic igitur est sermo de imaginatione, quid, & quare. & hæc duo nāstiter sunt desiderata.

Aristotelis

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER TERTIVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SYMMÆ LIBRI.

In prima agitur de potentia Animæ intellectiva.

In secunda de potentia Animæ motiva.

In tertia, quæ Animæ potentia quibus animatis sint necessariz declaratur.

SYMMÆ PRIMÆ Cap. I.

*De intellectus possibilis essentia. Ipsius impassibilitatem non esse similem ei, quæ sensus.
Et quando intellectus hic in actu esse dicatur.*

A **D**E parte autem animæ qua cognoscit anima & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secundū magnitudinem, sed secundum rationem, considerandum quā habet differentiam, & quomodo quidē sit ipsum intelligere.

BO PH. **D**E ea autem parte animæ, quæ anima cognoscit & sapit, siue ea sit separabilis, siue etiam non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandum est quā habeat differentiam, & quomodo fiat intelligere.

DE parte autem animæ perscrutandum est per quā anima cognoscit & intelligit. vtrum est pars differens: aut nō differens in magnitudine, sed in intentione. Et perscrutandum est, differentia quæ sit, & quō est formare per intellectū.

I **C**VM cōplevit sermonem de virtute imaginativa, quæ sit, & quare, incēpit perscrutari de rationabili, & quærere in quo differt ab aliis virtutibus comprehensivis, scilicet virtute sensus & imaginationis. & hoc in prima & vltima perfectione, & in actione & in passione propria.

CUM necesse est ut virtutes diuersæ diuersentur in his duobus. Et, cum in his duobus fuerint diuersæ, manifestum est quod necesse est ut, diuersentur in qualitate actionis, si fuerint actiue: aut passionis, si passiuæ: aut in vtroque; si vtrunq; . Et, quia intentio eius est talis, incēpit primo demonstrare quod esse istius virtutis, scilicet ipsam esse diuersam ab aliis virtutibus animæ, manifestum est per se: cum per hanc virtutem differat homo ab aliis animalibus, ut dictum est in multis locis. & quod hoc, quod est dubium, vtrum differat ab aliis virtutibus in subiecto, sicut in intentione, aut tantum

Intentio
vniuersa-
lis.

Idē l. hu-
mus cō. 32.

Intentio
particula-
ris.
Idē 2. hu-
mus cō. 32.
Per virtutē
rōnale
differt hō
ab aliis
animalib; cō
simile 12.
Met. cōm.
38. & 10.
Ethica 9.

De Anima

tum differat in intentione, non est necessarium ad præsciendum in hac p^{er}scrutatione: sed forte ex hac p^{er}scrutatione declarabitur quomodo. Et dixit. De parte autem animæ, &c. idest pars autem animæ, qua comprehendimus comprehensione, quæ dicitur cognoscere & intelligere, cum manifestum est esse diuersa ab aliis virtutibus, & ignorare primo virtutem differat ab aliis virtutibus animæ subiecto, & intentione, ut Plato, & alij dicebant quod subiectum istius virtutis in corpore aliud est à subiecto aliarum: aut non differt ab aliis in subiecto, sed tantum in intentione, non nocet in hac p^{er}scrutatione, quam intendimus, modo p^{er}scrutandū est de differentia, qua ista virtus differt ab aliis. Deinde dixit & quomodo est formare per intellectum. idest & prius p^{er}scrutandum est, quomodo est formare per intellectum, vtrum sit actio, aut receptio. scire enim actiones animæ prius est apud nos quàm scire eius substantiam. Et uideatur quod intendebat hic per cognitionem, cognitionem speculatiuam: & per intellectum cognitionem operatiuam: cum intellectus sit communis omnibus, cognitio autem non.

Si igitur est intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtrique erit ab intelligibili, aut aliquid huiusmodi alterum.

SOPH. Si igitur intelligere est quemadmodum sentire, aut pati quoddam fuerit ab intelligibili, aut aliquid eius generis aliud.

Dicamus igitur quod, si formare per intellectum est sicut sentire, aut patietur aliquo modo ab intellectu, aut aliud simile.

1. Cum narrauit quod principium p^{er}scrutationis de substantia huius virtutis est p^{er}scrutari de genere huius actionis, quæ est formare per intellectum, & scire genus quod præcedit differentiam, incipit primo dubitare in hoc, vtrum formare per intellectum sit de virtutibus passiuis, sicut & sensus, aut de actiuis. Et, si est de passiuis: vtrum est passiuum propter hoc, quod est materiale quoquo modo, & mixtum cum corpore, idest virtus in corpore, sicut sensus est passiuus, aut nullo modo est passiuum, quia non est materiale, neque mixtum corpore omnino, sed de intentione passionis tantum habet receptionem. Et dicit. Dicamus igitur quod, si formare, &c. idest dicamus igitur quod, si posuerimus quod formare per intellectum est sicut sentire, scilicet ex virtutibus passiuis, adeo quod prima virtus intellectiua recipiat intellecta, & comprehendat ea: quemadmodum virtus sentiens recipit sensibilia, & comprehendit ea: necesse est alterum duorum, aut ut accadat ei aliqua transmutatio, & passio ab intellectu similis transmutationi, quæ accedit sensui à sensato, quia perfectio sensus est virtus in corpore: aut ut non accadat ei transmutatio similis transmutationi sensuum, & passioni eorum à sensato, quia prima perfectio intellectus non est virtus in corpore, immo non accedit ei omnino. Et hoc intendebat, cum dixit. aliud simile. idest aut non patietur passione æquali passioni sensus, scilicet non accedit ei transmutatio similis transmutationi,

Continuatio.

Expō. līq.

Actioni, quæ accidit sensui: sed solum assimilatur sensui in receptione: quia non est virtus in corpore.

Impassibile ergo oportet esse: susceptivum autem speciei, & potentia huiusmodi, sed nō hoc: & similiter se habere sicut sensitivū ad sensibilia, sic intellectivum ad intelligibilia.

40 PH.

Ergo impassibile ipsum esse oportet: receptivum vero speciei, & potentia tale, sed nō hoc: & similiter habere, ut sensitivum ad sensibilia, sic intellectivum ad intelligibilia.

Oportet igitur ut sit nō passivum, sed recipit formam: & est in potentia, sicut illud, non illud. & erit dispō eius fm similitudinē, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia.

a. l. sentiens

3 Cū narrauit quod primo necesse est perscrutari de hac actione, quæ est formare per intellectum, utrum est passiva, aut activa, incepit ponere illud, quod vult declarare, scilicet ipsum esse de virtute passiva quoquo modo, & qd est non transmutabile, quia non est corpus, neque virtus in corpore. Et dixit. Oportet igitur ut sit non passivum, &c. id est &, cum bene fuerit perscrutatum de hoc, apparebit quod necesse est quod ista pars animæ per quam sit formare, est virtus non transmutabilis à forma, quam comprehendit, sed non habet de intentione passionis, nisi hoc tantum, qd recipit formam, quam comprehendit: & quia est in potentia illud, quod comprehendit, sicut sentiens: non quia est aliquid hoc in actu corpus, aut virtus in corpore, sicut est sentiens. Et hoc intendebat, cū dixit. & ē in potentia, sicut illud, nō illud. i. & ē in potentia sicut sensus: non quia illa virtus est aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Deinde dicit. & erit dispositio eius secundū similitudinē, sicut sensus apud sensibilia, &c. potest intelligi sic. & necesse est ut sit de virtutibus passivis: ita quod proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia.

Continuatō

Expositio

B **C** & secundum hoc in ordine sermonis erit transpositio, & tunc debet legi sic. oportet igitur ut, dispositio eius sit secundū similitudinē, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia: & ut sit non passivū passione, sicut passione sensuum: sed recipit formam, & est in potentia, sicut illud, non illud. Et potest intelligi, & dispositio eius erit secundum hunc modum, sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia. id est quod ponere ipsum non passivum nō contradicit huic, quod proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentientis ad sensatum. sed forte concedendo ipsum habere hanc proportionem, erit necesse ut sit nō transmutabile. Et coegit nos ad illam expositionem hoc, qd intellectum habere hanc proportionem manifestum est per se, aut propē, cū hoc qd est quasi principū ad sciendū ipsum esse nō passivū, neq; transmutabile.

Pria expō

Scda expō

Rō primæ expōnis

Necesse itaq; quoniam omnia intelligit immixtum esse sicut dicit Anaxagoras, ut imperet, hoc autem est ut cognoscat, intus aparens enim prohibet extraneum & obstruit,

De Anim. cū cō. Auer.

S Necesse

De Anima

SOPH. *Necesse igitur est cū omnia intelligat, non mixtū esse, ut ait Ana-
xagoras, ut dominetur sine superet, idest, ut cognoscat: nam [species] se
offerens impedimento est alieno & obsepit.*

Necesse est igitur, si intelligit omnia, ut sit non mixtum, sicut
dixit Anaxagoras ut appareat, scilicet ut cognoscat, si enim appa-
ruerit in eo, apparens impediet alienum, quia est aliud.

- 4** Cū posuit quod intellectus materialis recipiens debet esse de genere
virtutum passivarum, & cū hoc non transmutatur apud receptionem,
quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore, dedit demonstratorem super
hoc, & dixit. Necesse est igitur, si intelligit, &c. idest necesse est, si com-
prehendit omnia existentia extra animam, ut ante comprehensionem
sit nominatus ex hoc modo in genere virtutum passivarum non acti-
varum: & ut sit non mixtus cum corporibus, scilicet neque corpus, neq;
virtus in corpore naturalis, aut animalis, sicut dixit Anaxagoras. Dein-
de dixit ut cognoscat, &c. idest necesse est ut sit non mixtus, ut com-
prehendat omnia, & recipiat ea. Si enim fuerit mixtus, tunc erit aut cor-
pus, aut virtus in corpore. & si fuerit alterum istorum, habebit formam
propriam, quæ forma impediet eum recipere aliquā formam alienam.

Digressio Et hoc intendebat, cū dixit, si enim apparuerit in eo, &c. idest si n.
habuerit formam propriam rerum, tunc illa forma impediet eum a reci-
piendo formas diuersas extraneas, quia sunt alia ab ea. Sed modo con-
siderandum est in his propositionibus, quibus Aristot. declarauit hæc duo
de intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passivarum, & ip-
sum esse non transmutabile: quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore,
nam hæc duo sunt principium omnium, quæ dicuntur de intellectu. Et,
sicut Plato dicit, maximus sermo debet esse in principio. minimus enim
error in principio est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristoteles.

**Primo Cē.
tex. cō. 31.** Dicamus igitur quoniam, cum forinare per intellectum est aliquo
modo de virtutibus receptiuis, sicut est de uirtute sensus, manifestum est
ex hoc. Virtutes enim passivæ sunt mobiles ab eo, cui attribuitur: acti-
væ autem & mouent illud, cui attribuntur. Et, quia res non mouet nisi

**Res non
mouet, ni
si fm qd
in actu.
Idē. 3. phy.
17. & 9.
Meta. 10.** secundum quod est in actu, & mouetur secundum quod est in potentia,
necesse est in quantum rerum formæ sunt in actu extra animam, ut mo-
ueant animā rationālē fm qd comprehendit eas: quemadmodū sensibilia
in quantum sunt entia in actu, necesse est ut moueāt sensus idest, ut sensus
moucantur ab eis. Et ideo anima rationalis indiget considerare inten-
tiones, quæ sunt in uirtute imaginatiua, sicut sensus indiget inspicere sen-
sibilia. Sed tamen videtur qd formæ rerum extrinsecarum mouent hanc

Obiectio. uirtutem: ita quod mens aufert eas a materiis, & facit eas primo intelle-
cta in actu, postquam erant intellecta in potentia. & hoc modo videtur
quod ista anima est actiua, non passiuā. Secundum igitur quod intelle-
cta mouent eā, est passiuā: & secundū quod mouentur ab ea, est actiua. &

Solutio.

&

A & ideo dicit Aristoteles post, q̄ necesse est ponere in anima rationali has duas differentias, scilicet virtutem actionis & virtutem passionis. & dicit aperte q̄ utraq; pars eius est neq; generabilis, neq; corruptibilis, vt post apparebit. sed hic incipit notificare substantiam virtutis passiue, cū hoc sit necesse in doctrinā. ex hoc igitur declaratur quod hæc differentia, scilicet passionis, & receptionis existit in virtute rationali. Quod autem substantia recipiens has formas, necesse est vt non sit corpus, neque uirtus in corpore, manifestum est ex propositionibus, quibus Aristoteles vsus est in hoc sermone. Quarum vna est, quod ista substantia recipit omnes formas materiales. & hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est, quod omne recipiens aliquid, necesse est vt sit denudatū à natura recepti: & vt sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens esset de natura recepti, tunc res reciperet se, & tunc mouens esset motum. vnde necesse est vt sensus recipiens colorem careat colore: & recipiens sonū careat sono. & hæc propositio est * vera, & sine dubio. Et ex his duabus sequitur quod ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, nullam habeat in sui natura de formis materialibus istis. Et, quia formæ materiales sunt aut corpus, aut formæ in corpore, manifestum est q̄ ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, non est corpus, neq; forma in corpore: est igitur non mixtum cum materia omnino. Et debes scire q̄ illud, quod dedit hoc, necessario est: quia ista substantia est, & quia recipiens formas rerum materialium vel materiales non habet in se formam materiale, scilicet f̄cōpositam ex materia & forma. Et neq; est etiam aliqua forma formarum materialium. formæ enim materiales nō sunt separabiles. Neque ē etiam ex formis primis simplicibus. illæ enim non sunt separabiles, & nō recipiunt formas, nisi diuersas, & fm q̄ sunt intellecte in potentia, nō in actu. est igit̄ aliud ens à forma, & à materia, & cōgregato ex eis. Vtrū autem hæc substantia habeat formam diuersam in esse à formis * materialibus, adhuc non declaratur ex hoc sermone. Propositio. n. dicens q̄ recipiens debet esse denudatum à natura recepti, intelligitur à natura speciei illius recepti, nō à natura sui generis, & maxime remoti, & maxime eius, quod dictū est per æquiocationem. Et ideo diximus q̄ in sensu tactus inuenitur medium inter contraria, quæ comprehendit, contraria enim alia sunt in specie à mediis. Et, cum talis est dispositio intellectus materialis, scilicet q̄ est unum entium, & q̄ potentia est abstracta, & non habet formam materiale, manifestum est ipsum esse non passiuum: cū passiuum, scilicet transmutabilia sint forme materiales, & q̄ est simplex, sicut dicit Aristote. & separabilis. & sic intelligitur natura intellectus materialis apud Arist. q̄ post loquemur de eius dubiis.

Infra tex. cō. 17.

Recipiens dicit ē denudatū à natura recepti. Idē 2. de anima 67. & 71. & 83. & 3. Celi 67.

* al' necessaria.

Documt.

ta. Lq̄ sic cōpositū.

* a limma terialibus

2. de anima 119.

Quare

ij

Quare neq[ue] ipsius est esse natura neq[ue] vnā, sed aut hoc, q[uo]d possibile sit, vocat[ur] vtiq[ue] animę intellectus, dico autē intellectum, quo opinat[ur] & intelligit anima, nihil est actū eorū quę sunt ante intelligere.

Commentum hoc Quintum à vivo illo doctissimo Jacobo Mantino translatum, vnā cum Antiqua translatione hic apposimus, ut clarior ipsius redderetur intelligentia.

SOPH.

Ita ut nulla sit eius natura nisi hac, quod possibilis. ergo qui vocatur anima intellectus, uoco autem intellectū quo diuocatur & existimas anima, nihil est actū eorum quę sunt, antequā intelligat.

Et sic nullam habet naturam nisi istā, scilicet q[uo]d est possibilis. Illud igitur de anima, quod dicitur intellectus: & dico intellectum illud, per quod distinguimus & cogitamus: non est in actū aliquod entium, antequam intelligat,

Sic ergo nullā habet naturam, nisi hanc, scilicet q[uo]d est quid possibile. Ipse igitur intellectus animę vocatus: dico autem intellectum, quo anima intelligit (seu discurret) & opinat[ur] ipsa anima: nihil actū est ipsorum entium, antequam intelligat.

5 Cū declarauit q[uo]d intellectus materialis non habet aliquam formā materialium, incepit definire ipsū hoc modo, & d. Et sic nullam habet naturam secundum hoc, nisi naturam possibilitatis ad recipiendū formas intellectas materiales, Et d. Et sic nullam habet naturam, &c. illud igitur ex anima, quod dicitur intellectus materialis, nullam habet naturam, & essentiam, qua constituitur secundum quod est materialis, nisi naturam possibilitatis, cū denodetur ab omnibus materialibus, & intelligibilibus.

Posteaq[ue] Arist. exposuit intellectū materialē nullā obtinere formā materialē. incipit nūc definire eū eo pacto, dicens. Sic ergo nullā hēt naturā, nisi naturā possibilitatis, vt possit recipere formas intelligibiles materiales. Cū itaq[ue] iquit. Sic ergo nullam habet naturam, intelligit eam partē animę, quę intellectus materialis nuncupatur, nullam utiq[ue] obtinere naturā, neq[ue] essentiam, qua ipse consistat, ea ratione, quia materialis existit, nisi naturā potentialitatis (seu promptitudinis, vt ita loquar) cū sit expers omniū formarū materialū, atq[ue] intelligibilium.

Quid p[er] in
tel[ectum] v[er]ū
7. c. 10. &
1. c. 1.

D. d. & dico intellectum, &c. id est
& intende per intellectum hic virtutem animę, quę dicitur intellectus

verē

Mox cū inquit, dico autē intellectum, &c. hoc est, intelligo autē, cū dico intellectum, eam al[ia] vim, seu

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

quodlibet
liberum

A vere: non virtutem; quæ dicitur intellectus large. scilicet virtutem imaginatiam in lingua Græca: sed virtutem qua distinguimus res speculativas & cogitamus in rebus operationis futuris. D. dixit, non est in actu ali quod entium, antequam intelligat, id est definitio igitur intellectus materialis est illud, quod est in potentia omnes intentiones formarum materialium vniuersalium, & non est in actu aliquod entium. antequam intelligat ipsum.

B

Digressio. Et, cum ista est definitio intellectus materialis, manifestum est quod differt apud ipsum à prima materia in hoc, quod iste est in potentia omnes intentiones formarum vniuersalium materialium: prima autem materia est in potentia omnes istarum formarum sensibiles, non cognoscens, neque comprehendens. Et causa, propter quam ista natura est distinguens & cognoscens, prima autem materia neque cognoscens, neque distinguens est, quia prima materia recipit formas diuersas, scilicet individuales, & istas, iste autem recipit formas vniuersales. Et ex hoc apparet quod ista natura non est ali quod hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. quoniam, si ita esset, tunc reciperet formas secundum quod sunt diuersæ, & ista, & si ita esset tunc formarum existentes in ipsa, essent intellectus in potentia: & sic non distingueret naturam formarum secundum quod sunt formarum: sicut est dispositio in formis individualibus, siue spiritalibus, siue corporalibus.

**Correctio
primum.**

seu facultatem; quæ vere nominatur intellectus, non eam vim, quæ latgo vocabulo, seu figuratiter Græci intellectum vocat, quæ est ipsa potentia imaginaria, sed intelligo eam facultatem, qua discernimus, ac dignoscimus res ipsas contemplativas, excogitamusque factiuas, seu practicas, quæ sunt factiuæ. D. d. nihil actu est ipsorum entium, antequam intelligat. ac si dixerit ergo definitio ipsius intellectus materialis hæc vtiq; est. nepe quod est id, quod est in potentia ad omnes conceptus formarum materialium vniuersalium: & non est actu aliquod entium, antequam intelligat ipsas.

diff. materialis
intellectus.

Et, si hæc est definitio ipsius intellectus materialis, sequitur ergo intellectum ipsum differre inquit; ab ipsa materia prima, atque distinguui, in xta Aristotelis sententiam. Primo quidem, propterea quia intellectus est in potentia ad omnes conceptus formarum vsum materialium. sed materia prima est in potentia ad omnes has formas, sensibiles. Secundo vero, quia intellectus malis dignoscit formas, quas recipit, sed ipsa materia prima nihil dignoscit vel apprehendit. Causa autem, ob quam hæc natura dignoscit atque discernit, materia vero prima nihil cognoscit, vel discernit, est quidem, quia prima materia recipit formas diuersas singulares atque indiuiduas, intellectus vero viles recipit formas. Hinc colligitur potest hæc natura nihil singulare, vel indiuiduum esse, tunc corpus, tunc et aliquam potentiam in corpore, quoniam, si id fieri posset, tunc reciperet formas, quatenus sunt singulares diuersæ, atque indiuiduæ formarum, ergo, quæ in eo existunt, fuissent vtiq; potentia intelligibiles: & sic non dignoscere neque;

intellect. diff.
a mat. prima

Apparet in tota
formas, quas m
pit. Mat. non
formas, quas hab
non dignoscit.

intellect. nat
no singulis, nec
indiuidualis e

Et

S iii distin

Secūdum
correllū.

Erideo necesse est vt ista natura, q̄ dicitur intellectus, recipiat formas modo alio ab eo, secundum quem ista matērie recipiunt formas receptionis: quarum conclusio à materia est terminatio primæ matērie in eis. Erideo non est necesse vt sit de genere materierum istarum, in quibus prima est inclusa, neque ipsa prima materia. quoniam, si ita esset, tunc receptio in eis esset eiusdem generis. diuersitas enim naturæ recepti, facit diuersitatem naturæ recipientis. Hoc igitur mouit Aristotelem ad imponendum hanc naturam, quæ est alia à natura matērie, & à natura formæ, & à natura congregati.

Idē. c. p.
de sūa or
bis & 1.
Phy. 69.

Secūda p.
The. opio
de intell.
passiū
mortalita
te ca. 14.

Intell. p.
passiū
& simplex
3. d. Aia. 12.
& 6. Intel.
lectus sepa
rabilis 3. d.
Aia. 20. 1.
de Aia. 31.
65. & 1. d.
Aia. 21. 12.
Met. 17. 9.
passibilis
et hē 1. de
Aia. 66. vi
de hoc in
The. ca. 23.
24. 25. 26.
27.

Et hoc idem induxit Theophrastus, & Themistius, & plures expositores ad opinandum quod intellectus materialis est substantia, neque generabilis neque corruptibilis, omne enim generabile & corruptibile est hoc. sed iam demonstratum est q̄ iste non est hoc, neque forma in corpore. Et induxit eos ad opinandum eū hoc, q̄ ista est sententia Aristoteli. Ista enim intentio, scilicet q̄ iste intellectus est talis, bene appareret intuentibus demonstrationem Aristoteli & sua uerba. De demonstratione autem secundum q̄ exposuimus: de uerbis uero, quia dixit ipsum esse non passiuum, & dixit ipsum esse separabile, & simplex. Hæc enim tria uerba videntur in eo ab Aristotele. & non est rectum, immo est

distingueret naturas formarū, quatenus sunt formæ: sicut in particulis formis fieri solet, siue sint spūales, siue materiales. necesse ergo ē hanc naturā, q̄ intellectus nōatur, recipere ipsas formas, nō quidē diuersas ab illo, quo ista matērie recipiūt illas formas, quas recipiunt: quæ quidē ideo cōtinentur, ac retinentur in ipsa materia, quia materia ipsa prima terminat p̄ eas. Et idcirco nō oportet ipsū eē ex gēne illarū materierū, quibus materia prima cōtinetur, seu terminatur, neq; vt sit ipsa met materia prima. nā, si ita res se haberet, tūc eius generis esset res eas recipere. qm̄ diuersitas naturæ rei receptæ facit diuersitatē in natura recipientis. Hoc igitur coegit Aristotelem ponere hanc naturā distinctā a natura matērie, atque à natura formæ, atque à natura compositi ex ipsis.

Et hac eadem rōne induci sunt Theophrastus, ac Themistius, aliiq; plures expositores credere intellectū materiale esse substantiā ingentā & incorruptibile, p̄pterea quia oē gentū & corruptibile est singulare indiuiduū. sed neminē latet ipsum intellectū nō esse quid indiuiduū & singulare, & neq; corpus, neq; potētiā in corpore. Immo ex hoc etiā induci sunt, ut credant hanc esse Aristoteli sententiā. Hanc autē suā, nēq; q̄ is intellectus ita se habeat, affirmāt illi, qui demonstrationē Aristoteli intelligunt, atq; eius uerba. Demonstratio autē, eo mō, quo nosiā exposuimus: uerba uero eius: quia dixit ipsum eē passibile, & immixtum, atq; simplicē. Tribus n. his vī Aristoteles nare intellectū atq; describere. quod quidē non videtur esse rectē dictū, immo

E

a. l. reco
prio tota
rū itella
eēt ex gē
receptis
formarū
nūllum.

F

ANTIQUA TRANS.

est remorum vti aliquo eorum in doctrina demonstratiua de generabili & corruptibili.

Sed, cum post viderūt Arist. dicere qd necesse est, si intellectus in potentia est, ut etiā intellectus in actu sit, scilicet agens, & est illud, quod extrahit illud, quod est in potentia, de potentia ad actū: & vt sit intellectus extractus de potentia in actum, & est ille, quē intellectus agens ponit in intellectum materiale, secū
¶ dum qd artifex ponit formas artificiales in materia artificii. Et cum post hoc viderunt, opinati sunt qd iste tertius intellectus, quem ponit intellectus agens in intellectum recipientem materiale, & est intellectus speculatiuus, necesse est vt sit æternus. cum enim recipiens fuerit æternus, & agens fuerit æternum, necesse est ut factum sit æternum necessario.

C

¶ Agens, & factus si intelligunt, nisi cū generatione & tpe, idē 2. Phy. 11. 2. Phy. cō. 74. & 4. Ph. c. 129. Agēs, & factus t reb^o eternis est fm similitudine cō. lile. 4. cō. c. 1. vnde et p hoc. 12. Met. 4. 4. nō q. 16

Et, quia opinati sunt hoc, contingit vt in rei veritate non sit intellectus agens, neque factum: cum agens † & factum non intelligātur, nisi cū generatione, & tempore. Aut dicatur qd dicere hoc agens, & hoc factum non est nisi secundum similitudinem. & qd intellectus speculatiuus nihil aliud est, nisi perfectio intellectus materialis per intellectū agentem: ita qd speculatiuus sit aliquid compositum ex intellectu materiali, & intellectu, qui est in actu.

Et

MANTINI TRANS.

immo videtur absurdum describere his descriptionibus, ac denominare ipsum generabile & corruptibile in sciencia demonstratiua.

At, quoniam viderūt post hoc Aristotelem dicere qd, si datur intellectus in potentia, oportet etiam vt detur intellectus in actu, qui scilicet est ipse intellectus agens, qui quidem est, qui extrahit illum intellectum, qui est in potentia de ipsa potentia ad actum: & vt detur intellectus eductus de potentia ad actum, qui quidem est ille scilicet, quem in intellectus agens* ponit intellectum materialē esse intellectum in actu, ea ratione, qua ipsa ars ponit formas artificiales in materia ipsius artis. Ex hoc præterea inducti quocunque sunt, vt credant hunc tertium intellectum, quem intellectus agens efficit, atq; reddit intellectum recipientem materiale, qui quidem est ipse intellectus speculatiuus, necesse est esse æternum. quoniam, cum ipsum recipiens sit æternum, agens quoque æternum, necessario id, quod ex eis effectum est, erit quoque æternū. Sed ex huiusmodi opinione eorū lequeretur reuera ut nullus reperiretur intellectus agēs, vel intellectus factus, seu adeptus, cū & agēs ipse, atq; adeptus, & pductus nō possint intelligi nisi cū ipsa generatione, & tēpore. Vel qd dicatur, qd notare illū agentē, illū uero factum & adeptū, non nisi similitudine quadam ita nominetur. & qd intellectus speculatiuus nihil aliud sit quā perfectio, siue actus ipsius intellectus materialis per ipsum intellectum agentē habita: ita vt intellectus agēs sit quid cōpositum ex intellectu māli

* a. l. facit

tertius intellectus

S iiii &

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

*Vide pro
hoc The.
3. de Aſa
cap. 30. &
39.

Et hoc, quod* videtur, q̄ intellectu agens quādoq; intelligit quādo fuerit copulatus nobis, & quandoq; nō intelligit, accidit ei propter mixtionem, ſ. propter mixtionem eius cum intellectu materiali, & q̄ ex hoc modo tantum fuit coactus Ariſto. ad ponendum intellectum materiale, non quia intelligibilia ſpeculative ſint generata & facta.

Et confirmaverunt hoc per hoc, q̄ propalavit Ariſt. q̄ quando intellectus agens exiſtit in anima nobiſcum, videtur denudare vniuerſaliter formas à materiis primo, deinde intelligere eas. & denudare eas nihil aliud eſt, niſi facere eas intellectas in actu, poſtquam erant in potentia. quemadmodum comprehendere eas nihil aliud eſt quā recipere eas.

Et, cū viderunt hanc actionē, quæ eſt creare intellecta, & generare ea, eſſe reuerſam ad noſtram voluntatem, & augmentabile in nobis ſecundum augmentationē intellectus, ſcilicet qui eſt in nobis, ſcilicet ſpeculatiui: & iam fuit declaratum q̄ intellectus, qui creat, & generat intelligibilia & intellecta, eſt intelligentia agens, ideo dixerunt q̄ intellectus, qui eſt in habitu, eſt ipſe intellectus. ſed accidit debilitas quādoque, quandoque additio propter mixtionē. Hoc igitur mouit Theophrastum, & Themistium, & alios ad opinandum hoc de intellectu ſpeculatiuo, & ad dicendum q̄ hæc erat opinio Ariſtotelis.

*impugna-
tio Them.
& Theo-
phraſti.

Et

MANTINI TRANSL.

D.

& intellectu actu exiſtente. Et q̄ intellectus agens cū videatur q̄nq; intelligere videlicet q̄n̄ e coniuñctus nobis, q̄nq; vero nō intelligat, id quī dē contingere propterea quod eſt mixtus: nempe quia ipſi intellectui materiali immixtus ē. & q̄ ob hanc t̄m rōnē fuit coactus Ariſtoteles ponere intellectū m̄alē: nō propterea, qd̄ ipſa intelligibilia ſpeculatiua ſint nouiter genita & ſc̄a. Quā ſoſam, ſ. q̄ intellectus ſpeculatiuus nihil aliud ſit q̄; intellectus in actu, ideo cōfirmant, quia inueniunt Ariſtoteleſ affirmare intellectū agentē reperiri in anima n̄ſa* cū videmur expoliare primo formas ab ipſis materiis, mox eas intelligere, & expoliatio nihil aliud eſt, q̄; efficere eas intelligibiles actu, poſtquā erāt intelligibiles in potētia. quēadmodū & cognoscere eas nihil aliud eſt q̄; recipere eas.

Et, cū viderint huiuscemodi actionem, videlicet creandi, ac generandi ipſa intelligibilia, reuerti ac reduci ad noſtram voluntatem, oririq; , ac augeri in nobis ad ortū, atq; incrementū ipſius intellectus, qui in nobis exiſtit, hoc eſt intellectus ſpeculatiui: & cū iam ſit notum q̄ intellectus, qui creat, ac generat illa intelligibilia, q̄ ſunt in potentia, ita ut ea actu intelligibilia reddat, ſit intellectus agens: ideo dixerūt q̄ intellectus, qui habitu exiſtit (ſeu adeptus) eſt ille met intellectus. ſed efficitur quandoque imbecillior, quandoque veto validior propter ipſam mixtionem. Hoc itaque eſt, quod induxit Theophrastum, & Themistiū, & alios opinari hæc de intellectu ſpeculatiuo, affirmareque hanc eſſe Ariſtotelis ſententiā.

Sed

E
*a. l. viden-
tur

F

ANTIQUA TRANSL.

MANINI. TRANSL.

A Et super hoc sunt quæstiones nō pauca. Quarum prima est, quod hæc positio contradicit huic, quod Aristo. posuit, scilicet quod proportio intellecti in actu ad intellectum materiale est sicut proportio sensati ad sentiens. Et contradicit veritati in se. Si enim formare per intellectum esset æternum, oporteret ut formatum per intellectum esset æternum: quapropter necesse esset ut formæ sensibiles essent intellectæ in actu extra animam, & non materiales omnino. & hoc est contra hoc, quod inuenitur in istis formis.

scdā rō.

B Et etiam Aristot. aperte dicit in hoc libro quod proportio istius virtutis distinguētis rationalis ad intentiones formarū imaginatarum est sicut proportio sensuum ad sensata. & ideo anima nihil intelligit sine imaginatione: quemadmodum sensus nihil sentit sine præsentia sensibils. Si igitur intentiones, quas intellectus comprehendit ex virtutibus imaginatiuis, essent æternæ, tunc intentiones virtutum imaginatiuarum essent æternæ. & si essent æternæ, tunc sensationes essent æternæ: sensationes enim sunt de hac virtute, sicut intentiones imaginabiles de virtute rationabili. & si sensationes essent æternæ, tunc sensata essent æterna: aut sensationes essent intentiones aliæ ab intentionibus rerum existentium extra animam in materia. impossibile enim est ponere

Sed contra hoc non pauca insurgunt dubia. Primū, quod hæc positio, & sententia contradicit dictis Arist. qui dicit quod eadē est rō ipsius intelligibilis actu existētis ad intellectum materiale, quæ est ipsius sensibilis ad ipsum sensitiuū, (seu sentiens.) Contradicit quoque id ipsi veritati. Nā, si ipsa cōceptio, quæ per intellectū sit, esset æterna, tunc oporteret ut id quoque, quod ab intellectu conceptū est, esset æternū, & ob hoc oporteret ipsas formas sensibiles esse actu intelligibiles extra animam, atque penitus imateriales. quod quidē est cōtra id, quod de huiusmodi formis apparet. Aristoteles præterea expresse d. in hoc lib. quod eadē est rō huius virtutis distinguētis rōnalis ad conceptus, seu imagines, formarum imaginatarum, quæ est ipsarū sensoriorū ad sensibilia. & ideo anima nihil intelligit sine ipsa imaginatiua vi. quemadmodū ipsi sensus, seu sensoria nihil sentiunt, nisi res sensata, seu sensibiles reperiātur corā sensu. Si igitur illæ imagines (seu intentiones) quas intellectus ipse adipiscitur ab ipsis virtutibus imaginatiuis essent æternæ, tunc intentiones illæ, seu imagines ipsarū virtutū imaginatiuarū essent æternæ. & si hæc essent æternæ, ipsæ quoque sensationes essent æternæ. quia ita se habent sensationes ipsæ ad hæc virtutes, sicut intentiones seu imagines imaginatæ ad virtutē rōnalem. quod si sensationes essent æternæ, & ipsæ quoque sensibilia essent æterna: vel ipsæ sensationes essent aliæ intentiones quæ sint imagines rerum extra animam existentium in ipsa materia. quia impossibile est ponere easdem intentiones, vel imagines quæque esse æternas & incorruptibiles,

* a. l. formis inuaginis.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

re eas eadē intentiones quandoque æternas, & quandoq; corruptibiles: nisi esset possibile quod natura corruptibilis transmutaretur, & reuerrere iur æterna. Et ideo necesse est, si istæ intentiones, quæ sunt in anima, fuerint generabilium & corruptibilium. vtilæ etiam sint generales & corruptibiles. & in hoc fuit prolixus sermo in aliquo loco.

Hocigitur est vnum impossibile, quæ videntur contradicere huic opinioni, scilicet huic, quod posuimus, q̄ intellectus materialis est virtus non facta de nouo. Existimatur enim q̄ impossibile est imaginari quomodo intellecta erunt facta, & ista non erunt facta. quando enim agens fuerit æternum, & patiens fuerit æternum necesse est vt factum sit æternum. Et etiam, si posuerimus factum esse generatum: & est intellectus, qui est in habitu, quo modo possumus dicere in eo quod generat, & creat intellecta?

Et est secunda quæstio magis difficilis valde. & est quod, si intellectus materialis est prima perfectio hominis, vt declaratur in definitione animæ: & intellectus speculatiuus est postrema perfectio: homo autem est generabilis & corruptibilis, vnus in numero per suam postremam perfectionem ab intellectu: necesse est vt ita sit per suam primā perfectionem, s̄ q̄ per postremā perfectionem de intellectis sum aliud a te, & tu aliud a me. Et, si non, tu es per esse mei, & ego per esse tui. & vniuersaliter homo est ens, antequam

MANTINI TRANSL.

ruptibiles, quicq; vero corruptibiles. nisi forte esse posse vt nā ipsius rei corruptibilis transmutaretur, & efficere rur æterna, & incorruptibilis. Et id, si huiusmodi intentiones in anima existētes, sint intentiones (seu imagines) rerū generabilium & corruptibilium, necessum erit vt ipse quoq; sint generabiles & corruptibiles. sed de hoc iam alibi factus fuit longus sermo.

Hocigitur est vnum ex impossibilibus & incommodis, q̄ videntur contradicere illi sententiæ, q̄ asserbat intellectū materiale esse virtutē nō factā. Quā impossibile videtur imaginari ipsa intelligibilia esse nouiter facta ac * genita, & ipse, si intellectus materialis, non sit nouiter factus. cū necesse sit, si agens sit æternū, & recipiens æternū, vt id, qd nouiter factū est, sit quoq; æternum. Ad hæc, si ponamus q̄ id, quod est factū, sit genitū de nouo, quod quidē est ipse intellectus in habitu existēs (seu adeptus) quo pacto ergo poterimus dicere ipsum generare & creare ipsa intelligibilia? Scdm argumentum, & dubiū difficilius valde est. Quā, si intellectus materialis est actus primus ipsius hominis, vt ex definitione animæ declaratū fuit: intellectus vero speculatiuus est vtiq; vltimus actus: homo autē est generabilis & corruptibilis, & vnus numero propter vltimū actum eius, quē ab ipso intellectu obuiat: ergo oportet ipsum ita reperiri propter eius actum primū: nepe q̄ p̄ vltimū actum (seu perfectionē) vltimā ipsius intellectus ego sū aliquid, qd nō es tu, & tu quoq; es aliquid aliud, qd nō sū ego. Aliis enim tu es per esse meū, & ego essem p̄ tuū esse. & tandem hō erit, anteq̄ sit. Hac ergo ratione hō esset ingenuus

E
a. l. in
ligibilia

Sed q̄

ANTIQUA TRANSL.

quam esset. Et sic homo non esset generabilis & corruptibilis in eo qd homo: sed, si fuerit, erit in eo qd animal. Existimatur enim qd quemadmodum necesse est quod, si prima perfectio fuerit aliquid hoc, & numerabilis per numerationem indiuiduorum, vt postrema perfectio sit huiusmodi: ita etiam necesse est econuerso, scilicet qd, si postrema perfectio est numerata per numerationem indiuiduorum hominum, vt prima perfectio sit huiusmodi.

Et alia sunt multa contingentia impossibilia huic positioni. Quoniam, si prima perfectio esset eadem omnium hominum, & non numerata per numerationem eorum, contingeret qd, cum ego acquirerem aliquid intellectum, vt etiam acquireret illud idem: & quando ego obliuiscerer aliquod intellectum, vt etiam tu. Et multa impossibilia essent contingentia huic. Existimatur enim qd nulla differentia est inter vttranque positionem in hoc, qd contingit de impossibilibus, scilicet ex hoc, quod ponimus qd postrema, & prima perfectio sunt huiusmodi, si non numeratur per numerationem indiuiduorum. Et, cum nos finximus omnia ista impossibilia, continget nobis ponere qd prima perfectio est hanc inuentio, scilicet indiuidualis in materia numerata per numerationem indiuiduorum hominis, & geuerabilis & corruptibilis. Et iam declaratum est ex demonstratione Arist. praedicta qd non est aliquid hoc, neque corpus, neq; virtus in corpore. quomodo igitur possumus euadere ab hoc errore: aut qualis est via dissolutionis istius qd dicitur?

Alex.

MANTINI TRANSL.

ingenitus & incorruptibilis quatenus est homo: sed, si esset generabilis & corruptibilis, id qd dicitur, ratione, qua est animal, fiet. Nam existimari posset, qd quoad modum vt esse necessarium, si primus actus sit aliquid singularis, & indiuiduum, ac numerabile ad numerationem indiuiduorum, vt actus quoq; vltimus ita se habeat, sic quoq; sit necessarium huic oppositum, nepe qd, si vltimus actus connumeretur ad connumerationem indiuiduorum hominis, vt actus et primus ita quoq; se habeat. Multaque alia incommoda insurgunt contra hanc positionem, inter cetera qd hoc vnum est. Quoniam, si primus actus esset vnicus in omnibus indiuiduis, & non connumeretur ad connumerationem eorum, tunc sequeretur qd, si ego assequerem aliquid intelligibile, tu quoq; illud idem assequaris: & si ego obliuiscerem aliquid intelligibile, tu quoq; illud memento. Multaq; inconuenientia sequerentur ad hanc positionem. Nam existimari potest, qd haec duae positiones coincident inter se circa illa impossibilia, qd contra ipsas insurgunt, nihilq; circa id inter se differant, nepe si ponamus primu atq; vltimu actum ita se habere, qd non conueniant ad numerationem indiuiduorum. At, si voluerimus evitare omnia haec incommoda, erimus vtique coacti dicere ipsu actum primu ita se habere, videlicet vt sit quid singulare indiuiduum, existens in ipsa materia, numerabileq; ad numerationem indiuiduorum hominis, ac generabile & corruptibile. Sed ex demonstratione ipsius Arist. praedicta iam probatur fuisse ipsum non esse quid indiuiduum singulare, neq; corpus aut potentia in corpore. Quo igitur pacto poterim evitare hoc dubium: aut qualis via ratione posset huiusmodi dubii solui?

Alex.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Tertia ps
digressio-
nis. Op. A-
lex. vii. p
ea est prio
r de Anima. cō.
88.

Alexander autem sustentatur super hunc sermonem postremum, & dicit quod magis conuenit naturalibus, scilicet sermonem concludentem, scilicet quod intellectus materialis est virtus generata, ita quod existimamus de eo quod opinatur in eo, & in alijs virtutibus animæ esse præparationes factas in corpore per se a mixtione, & complexione, & dicit hoc non esse impossibile, scilicet ut mixtione elementorum fiat tale esse nobile mirabile: licet sit remotum à substantia elementorum propter maximam mixtionem.

Et dat testimonium super hoc esse possibile, ex hoc, quod apparet quod compositio, quæ primo cecidit in elementis, scilicet compositio quatuor qualitarum simplicium, cum hoc quod est parua illa compositio, est causa maxime diuersitatis in tantum, quod vnum est ignis, & aliud est aer.

1. de Generatione. 16.

Et cum ita sit non est remotum ut per multitudinem compositionis, quæ est in homine, & in animalibus, fiant illic virtutes diuersæ in tantum à subiectis elementorum.

Et hoc aperte, & vniuersaliter præpalauit in initio sui libri de Anima, & præcepit ut considerans de anima, primo debet præscire mirabilia compositionis corporis hominis. Et dixit etiam in tractatu, quem fecit de intellectu secundum opinionem Arist. quod intellectus materialis est, virtus facta à complexione. & hæc sunt verba eius.

Cum

Alexander tñ adhæret huic vltimæ rōni & dicit ipsā magis cōuenire rebus nālibus, scēā rōnem, quæ affirmat intellectū mālem esse quādam vim genitā, ita ut idē existimemus de hac virtute, qđ de reliquis aīæ facultatibus existimat, nēpe qđ reperiat quædā præparationes, ac dispositiones in ipsis materijs p se à tēperatura, & mixtōe effectā. Inquitq; hoc facile existimari, ac imaginari posse: nēpe ut ex hmoi elementorū miscella, oriatur hmoi ens nobile, atq; admirabile. licet enī huiusmodi substantia admodū distet à substantia elementorū, tñ pp maximā elementorū mixtionē, nihil prohibet id fieri posse. Quod aut id fieri possit, ipse conat̄ probare testimonio eorū, quæ ex cōpositione elementorū, pīma inuicē oriri solent, nēpe ex cōpositionē quatuor qualitarū simplicium, quæ quidē cōpositio, licet sit exigua, nihilo secius illa pfecto cōstitutio est causa diuersitatis maximæ, ita ut eius gratia factum est vnum elementorum ignis, alterum vero aer. Si ergo ita res se habet, nihil profecto prohibet quin oriant̄ virtutes tā diuersæ ac variæ ex substantia elementorū pp multas cōpositiones, q in homine atq; in aīantib⁹ reperit̄ur. Hanc aut̄ expositionē tradidit ipse Alex. in initio sui libri de Anima, vbi præcipit ut ille, qui de anima tractat, ac contēplare aggreditur, primo debeat præscire & cognoscere mirabilia illā humani corporis constitutionē. Inquit insuper in eo tractatu, quē edidit, de intellectu. iuxta sententiā Arist. quod intellectus materialis est quædam virtus orta ex ipsa temperatura, in his verbis.

Ex

ANTIQUA TRANSL.

A Cum igitur ex hoc corpore, quā
do fuerit mixtum aliqua mixtione,
generabitur aliquid ex vniuerso mix-
to, ita quod sit aptum ut sit instrumen-
tum istius intellectus, qui est in hoc
mixto, cum sic existit in omni cor-
pore, & istud instrumentum est et-
iam corpus, tunc dicitur esse intel-
lectus in potētia: & est virtus facta à
mixtione, quæ cecidit in corporib⁹,
præparata ad recipiendum intelle-
ctum, qui est in actu.

B

Imp. Alz.
In. 2. d. 12
21. 3. d. 12
19. 10. 1. d.
12. 31. 65.
1. d. 12. 11.
12. Me. 17.
1. 1. 65. 4.
Existit opinio in substantia intel-
lectus materialis maxime distat à
verbis Arist. & ab eius demonstra-
tione. A verbis autem, ubi dicit quod in
intellectus materialis est separabilis, &
quod non habet instrumentum corpo-
rale, & quod est simplex, & non patiens,
id est non transmutabilis, † & ubi
laudat Anaxagoram in hoc, quod
dicit, quod est non mixtus cum corpore. A
demonstratione vero, sicut scitum
est in hoc, quod scripsimus.

C Alexan. autem exponit demonstra-
tionem Arist. à qua concludit intel-
lectum materiale esse non passiuum,
neque aliquid hoc, neque corpus,
neque virtutē in corpore, ita quod
intendebat ipsā præparationē, non
subiectum præparationis. Et ideo
dicit in suo libro de Anima quod intel-
lectus materialis magis assimilatur
præparationi, quæ est in tabula non
scripta, quàm tabulæ præparatæ: &
dicit quod ista præparatio potest di-
ci vere quod non est aliquid hoc,
neque corpus, neque virtus in cor-
pore, & quod non est passiuum.

Sed

MANTINI TRANSL.

Ex hoc itaque corpore, cum fuerit
aliqua mixtione imixtum, orietur
quidē ex vniuersa illa temperatura,
vel constitutione aliquid, quod erit
pròptum, aptumque; ut sit instrumen-
tū huius intellectus, qui in huiusce-
modi mixto existit, quæadmodū re-
perit in quolibet corpore, & huiusmodi
instrumentū est quoque corpus, & tūc
dicitur esse intellectus in potētia: &
est quædam potētia orta ex ipsa cō-
positione, facta in illis corporibus, quæ
sunt parata, ac pròpta recipere intel-
lectum illum, qui actu existit.

Hæc tñ sententia, quæ habet de
essentia intellectus malis, est vique
aliena valde à verbis Arist. ac ab eius
demonstratione. A verbis autē eius, quia ipse
dicit intellectū malē esse separabi-
lē, nullūque; habere corporeū instrū-
mentū, esseque; simplicem, & impassibilē, hoc
est inalterabilē, seu imutabilē cum
laudat quoque Anaxagorā dicentē ip-
sum non esse mixtum cum corpore.
Deuiat vero ab Arist. demonstra-
tione, ut ex his, quæ superius dixi-
mus, perspicuū est. Sed Alex. cum
exponit demonstrationē Arist. ex
qua concludit intellectum malē
esse impassibilem, & non esse quid
indiuiduū, neque corpus, neque poten-
tiam in corpore, vult quod Arist. intelli-
gat hoc de essentia ipsius aptitudinis
& pròptitudinis, nō de subiecto illi
aptitudinis. Et ideo dixit in suo li-
bello de Anima quod intellectus materia-
lis simulatur magis illi aptitudini, quàm
inest tabulæ rasæ, quàm similis ipsi
tabulæ aptæ ac pròptæ: & dicit quod huius-
modi aptitudo potest vere dici quod
non est aliquid indiuiduū singulare
nec corpus, neque potētia in cor-
pore, neque passibilis quicquid est.

Hoc

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Impo. eius
dem.

Sed hoc, quod dicit Alexan. nihil est. hoc enim vere dicitur de omni præparatione, scilicet neque est corpus neque forma hæc in corpore. Quare igitur appropiauit Arist. hoc præparationi, quæ est in intellectu, inter alias præparationes, si non intendebat demonstrare nobis substantiam præparati, sed substantiâ præparationis? si possibile est dicere quod præparatio est substantia, cum hoc, quod dicimus, quod subiectum istius præparationis neque est corpus, neque virtus in corpore. & illud, quod concludit demonstratio Aristot. alia intentio est ab ea, secundum quam dicitur quod præparatio neque est corpus, neque virtus in corpore.

scda rō.

Et hoc manifestum est ex demonstratione Aristot. Propositio enim dicens quod omne recipiens aliquid necesse est ut in eo non existat in actu aliquid ex natura recepti, manifesta est, ex eo quod substantia præparati, & natura eius querit habere hoc prædicatum, secundum quod est præparatum. præparatio enim non est recipiens, sed esse præparationis à recipiente est sicut accidentis, proprii. & ideo, cum fuerit receptio, non erit præparatio, & remanebit recipiens. Et hoc manifestum est, & intellectum ab omnibus expositioribus ex demonstratione Aristot.

Aliquid

MANTINI TRANSL.

B

Hoc tamen, quod dicit Alex. nihil veri utique habet. quoniam illud idem, quod de hac aptitudine dicit, potest utique dici de qualibet aptitudine. neque quod de qualibet aptitudine potest dici, scilicet quod ipsa non est corpus, neque forma individua seu singularis, in corpore existens. Cur igitur Aristoteles voluit hoc esse proprium huius aptitudinis, quæ in intellectu existit potius quam reliquis aptitudinibus, si ipse Arist. his verbis suis nolebat declarare nobis substantiam ipsius rei, quæ est subiectum ipsius aptitudinis, sed essentiam ipsius aptitudinis, atque substantiam eius? si ipsam aptitudinem liceat substantiâ nominare. cumque et go dicit, subiectum huius aptitudinis non esse corpus, neque virtutem in corpore, quod quidem concludere demonstratio Aristot. aliud quidem significat quod dicere, aptitudinem ipsam non esse corpus, neque virtutem, seu potentiam in corpore.

Et hoc ex demonstratione Aristot. aperte dignosci potest. Nam illa propositio, quæ dicit quod quicquid recipit aliquid, non debet habere in se actu aliquid nature ipsius rei receptæ, est utique manifesta, propterea quia substantia ac essentia ipsius rei aptæ, & promptæ, atque eius natura exposcit, ut in reperiatur illud prædicatum, ea ratione, quæ est apta, & parata. natura ipsa aptitudo, non est ipsam recipiens, sed natura ipsius aptitudinis se habet ad ipsum recipiens veluti accidens proprium. idcirco, dum ipsa receptio reperitur, non reperietur ipsa aptitudo, cum tamen remaneat ipsum recipiens. Et hoc quidem perspicuum est, ac maxime constans apud expositores demonstrationis Aristot.

At, cum

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

Aliquid enim esse non corpus, neque virtutem in corpore dicitur quatuor modis diuersis. Quorum unus est subiectum intellectuum, & est intellectus materialis, cuius esse demonstratum est quod sit. Secundus est ipsa præparatio existens in materijs. & est propinquus modo, secundum quem dicitur quod priuatio simpliciter neque est corpus, neque virtus in corpore. Tertius autem est prima, materia, cuius etiam esse demonstratum est. Quartus est formæ abstractæ: quarum esse est etiam demonstratum. & omnia ista sunt diuersa.

At, cū dicimus aliquid esse non corpus, neque potētia in corpore, id quidem quatuor dī modis diuersis. Primo quidē mō dī de subiecto ipsorū intellectibilis, qđ quidē est ipse intellectus mālis, cuius ē iā fuit, declaratū quale nā sit. Scđo dī de ipsa aptitudīne, & prōptitudine, qđ in materijs existit. & is modus nō ē ab similibus valde ab eo mō, quo dicim⁹ ipsā priuationē absolutā nō esse corp⁹, neque potētia in corpore. Tertio mō dī de mā prima: qđ quidē qđ sit iā probatū fuit. Quarto mō dī de formis separatis: quæ ē qđ sint iā probatū fuit. itaq; quatuor modi oēs inter se differūt.

quatuor mō
examinat.
dī nō corp⁹, n
mālis mō

Et induxit Alexan. ad hanc expositionem remotam manifesti erroris fugere, s. a quæstionibus prædictis. Et etiam videmus Alexan. sustentari in hoc, quod prima perfectio intellectus debet esse virtus generata super vniuersales sermones dictos in definitione animæ, scilicet quia est prima perfectio corporis naturalis organici. Et dicit quod ista definitio est vera de omnibus partibus animæ eadem intentione. & dat rationem super hoc: quoniam dicere quod omnes partes animæ sunt formæ, est vniuocum, aut prope: & quia forma, in eo, quod est finis habentis formam, impossibile est ut separaretur, necesse est, cū primæ perfectiones animæ sint formæ, quod non separantur. & per hoc destruit ut in primis perfectionibus animæ sit perfectio separata: sicut dicitur de nauta cū naue. aut vniuersaliter erit in ea aliqua pars, quæ dicitur perfectio intentione diuersa ab intentione, qđ dī in alijs. Et hoc quod ipse fingit,

Lapsus tñ fuit Alex. in hmoi expositione dissonā, atq; manifeste falsam, ut euitaret illa dubia præacta. Adde ē qđ ipse Alex. vī posse se tueri, ac sibi ipsi faueri per id, quod dī, quod actus primus ipsius intellect⁹ debet esse virtus, atq; facultas genita, ac nouiter orta, iuxta illa, quæ vīr in definitione animæ dicta sunt. nēpe qđ ipsa est actus primus corporis phisici organici. Et d. hanc definitionē vere dici de oībus partib⁹ animæ finē eadē rōnē. qđ quidē hac rōne probat, videlicet, qđ, cū dicimus oēs partes animæ ē formæ, id quidē est vniuocum, vel p̄prie dictū: sed, cū ipsa forma, ea rōne, qua ē finis rei, cui⁹ ē forma, nō possit separari, ergo & ipsi actus primi ipsius animæ, cū sint formæ non p̄nt vtiq; separari. & ex hoc affirmat nō posse reperiri inter ipsos primos actus, seu p̄fectiones animæ aliquē actū separabile, ut dī d nauta respectu nauis. vel ut possit reperiri i ipsa anima in vī vna pars, quæ possit dici actus seu perfectio vario modo ab eo, quo dī act⁹ vel perfectio de relijs paribus.

E

Forma est
finis huius
formæ. 1.
dē. 4. coe.
li. 23.

Ratio ad
vnuum mo
dum Alex.

qđ ma-

Id

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

10

2. de aia.
c. 11.

Quarta
pa digref
fiois. Op.
auēpa, &
Abuba-
cher.

q manifestum est de sermonibus
vniuersalibus in anima, manifeste.
d. Aristo. q non est manifestum in
omnibus partibus animæ. dicere. n.
formam, & primam perfectionem
est dicere æquiuoce de anima ratio
nali, & de alijs partibus animæ.

Abubacher autem, & Auempace
videtur intendere in manifesto sui
sermonis, q intellectus materialis ē
virtus imaginatiua, secundum q
est preparata ad hoc, q intentiones,
quæ sunt in ea, sunt intellectæ in a-
ctu: & q nō est alia virtus substan-
tia intellectus præter istam virtu-
tem. Abubacher autem videtur in-
tendere istud, fugiendo impossibi-
lia contingentia Alex. scilicet quod
subiectum recipiens formas intelle-
ctas est corpus factum ab elemētis,
aut virtus in corpore. quoniam, si
ita fuerit, continget aut ut esse for-
marum in anima sit esse earum ex-
tra animam, & sic anima erit non
comprehensua: aut vt intellectus
habeat instrumentum corporale, si
subiectum ad intellecta sit virtus in
corpore, sicut est de sensibus.

Et magis inopinabile de opinio-
ne Alexan. est hoc, quod dixit, q pri-
mæ præparationes ad intellecta, &
ad alias postremas perfectiones de
anima sunt res factæ à complexio-
ne, non virtutes factæ à motore ex-
trinscco, vt est famosum ex t opinio-
ne. Aristo. & omnium Peripateti-
corum. Ista enim opinio in virtuti-
bus animæ comprehensuius, si est se-
cundum quod nos intellexerimus,
est falsa. à substantia enim elemen-
torum, & à natura eorum non po-
test

† Opio Arist. regre sup hoc in. 2. de Ge-
neratione animalium. c. 3.

Id vero, quod ipse imaginatur esse
manifestū ex definitionibus ipsius
aiæ Arist. expresse dicit non esse ma-
nifestū in oibus partibus aiæ. qm̃.
cūm dicimus formā, & primū actū.
id quidē æquiuoce dī de rationali
anima, & de reliquis animæ partib⁹.

Auempace aut, vt ex eius verbo-
rū apparentia colligi pōt, vñ opinari
intellectū materiale esse virtutē ima-
ginatiuā, quatenus est apta vt cōce-
ptus, qui in ea existunt, sint actu in-
telligibiles: & q nō datur alia virt⁹,
quæ sit subiectū ipsoꝝ intelligibiliū,
præter hanc virtutē.

Auempace aut vt eē ita imaginatus, vt euitaret
illa impossibilia, quæ contra Alexā.
insurgebāt, nepe q subiectum reci-
piens formas intelligibiles esset cor-
pus factum ex elemētis, aut vis & po-
tētia in corpore, nam, si ita res se ha-
beret, tūc sequeretur vt vel ipse for-
mæ ita se haberēt in aia, sicut se hnt
extra aiam, & sic aia nihil cōprehē-
deret: vel ipse intellect⁹ haberet or-
ganū corporeū, si subiectū ipsoꝝ
intelligibiliū esset potētia in corpo-
re, vt hnt in ipsis sensibus. Maius au-
tē incōueniēs, quod sequitur ex opi-
nionē Alexandri, est id, quod dixit
primas aptitudines ad ipsa intelli-
gibilia, atq; ad vltimos actus ipsius a-
nimæ eē res ortas ab ipsa tēperatu-
ra, & non vires factas ab ipso moto-
re extrinscco, vt ex sentētia Aristo.
& omniū scētatorū eius manifeste
haberur. Hæc tñ opinio, quæ d vir-
tutibus aiæ apprehensuius habetur,
si ita se habet, vt vñ intelligi, esset
vtriq; falsa. quia ex substantia elemē-
torum, ac ex eorum natura non po-
test oriri virtus discernens, seu diui-
dēs, atq; dignoscēs. qm̃, si ex natura
elemen-

Viñ p il-
lo 2. de aia
cap. 11. &
hic in pri-
ci. istu cō.
Cōtra Ale-
xā. prix p-
paratiōes
ad intelle-
cta, & ad
alias postre-
mas perfec-
tiones d
aia sunt a
motoꝝ ex-
trinsecus
fm Arist.
sed viñ op-
positū 7.
Meta. c. 3.
cōtra Th.
& Aui. po-
nēte aias
produci a
motoꝝ ex-
trinsecus vi-
de cōt. 21.

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

est fieri virtus distinguens, aut et com-
prehensiva. quoniam, si esset possibili-
le ut a natura corū, & sine extrinse-
co motore fierent tales virtutes, tūc
esset possibile ut postrema perfectio,
quæ est intellecta, esset aliquod fac-
tū a substantia corū elementorum,
ut color, & sapor sunt. Et ista opi-
nio est similis * opinioni negatium
causas agentes, & non cōcedentium
nisi causas materiales tantum: & sūt
illi, qui dicunt casum. Sed Alexan-
der est maioris nobilitatis, quā ut cre-
dat hoc. sed quæstiones, quæ oppo-
nebantur ei de intellectu materiali,
coegetunt ipsum ad hoc.

Reuertamur igitur ad dictū no-
strum, & dicamus quod forte istæ quæ-
stiones sunt, quæ induxerunt Auē-
pace ad hoc dicendum in intellectu
materiali. Sed quod accidit ei impossi-
bile, manifestū est. Intentiones, u.
imaginatæ sunt mouētes intellū,
non motæ. Declaratur. n. quod sunt il-
lud, cuius proportio ad virtutem di-
stinctiuam rationabilem, est sicut
proportio sensati ad sentiētem, nō si-
cut sentiētis ad habitum, qui est sen-
sus. Et, si esset recipiens intellecta,
tunc res reciperet se, & mouens esset
motum. Etiam declaratum est quod
intellectus materialis impossibile est
ut habeat formam in actu: cum sub-
stantia, & natura eius est ut recipiat
formas: sicut sunt formæ.

Et, cum hæc omnia, quæ possunt
dici in natura intellectus materialis,
videntur impossibilia, præter hoc
quod dicit Aristoteles. cui etiam contin-
gunt quæstiones non paucae. Qua-
rum una est, quod intellecta speculati-
ua

elementorum, & absque motore extrin-
seco possent fieri huiusmodi virtu-
tes, possent, quoque, vltimus actus, qui
est ipsa intellectio esse quid ot-
tū ex substantia illorum elementorum,
quæadmodum color & sapor oriun-
tur ex ipsis. Hæc aut opinio est utiq-
similis illorum opinioni, qui negabāt
causas agētes, & ita causas māles cō-
cedebāt: & sunt illi, qui casum, & for-
tunā cōcedebant. Sed, cum Alexander
sit longe præstantioris dignitatis ac
nobilitatis, nō est is, qui huiusmodi
opinionem credat. sed fuit coactus
id dicere perillas rationes, atque dubia, quæ
contra ipsum insurgebāt circa ipsum
intellectum materiale. Reuertamur
autē tunc vñ digressi sumus, &
dicamus quod fortasse hæc argumenta
induxerunt ipsum Auēpace, ut dice-
ret illa de ipso intellectu māli. Sed
manifestū est illud inconueniens,
quod contra ipsum insurgit. Nēpe quia
conceptus ipsi imaginarij mouent
utiq- intellectū, & non mouentur.
Declaratumq-; iā est quod ita se habent
ipsi ad virtutem discretiuā rōnalē, si-
cut se hēt res sensibilis ad ipsum sen-
tiētem, nō sicut sentiētis ad ipsum habi-
tum, qui est sensus ipse. Si. n. ipse reci-
peret intelligibilia, tūc res reciperet
se ipsam, & ipsum mouēs esset mobile
ipsum. Sed iā probatū fuit intellū
materiale nō posse habere formam
in actu, cuius substantia, ac natura
sit recipere formas, quatenus sunt
formæ. Et, cum omnia quæ de na-
tura intellectus materialis dici pos-
sunt, videatur esse impossibilia præ-
ter id, quod ab Aristotele dictum
fuit: contra quod non pauca etiam in-
surgūt argumēta, seu dubia. Quorum
primū est, quia sequeretur quod ipsa in-
De Anim. cū cō. Auer. T. tel-

Ph. 2. re. cō. 6.
uicque ad.
42. 2. Ph.
75. vid. idē
contra Ale.
1. d. aia. 88
imp. opio.
3. Auēp.
B

C

Digressio-
nis pars. 5.

Prima quæ-
stio.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

Tertia qd.

na sunt æterna. Secunda autem est fortissima earum, qd postrema perfectio in homine sit numerata per numerationem indiuiduorum hominis: & prima perfectio sit vna numero in omnibus. Tertia autem est questio Theophrasti: & est qd ponere qd iste intellectus nullā habet formam necessariū est: & ponere etiam ipsum esse aliquod ens necessarium est. & si non, non esset receptio, neq; preparatio. Preparatio enim est receptio ex hoc, quod non inuenitur in subiecto. & cum est aliquod ens, & non habeat naturam formę, remanet vt habeat naturam primę materię: quod est valde inopinabile. prima. n. materia neq; est comprehensua, neq; distinctiua. Et quomodo dicitur in aliquo, cuius esse sit tale, quod est abstractum.

Et, cum omnia ista sint. ideo visum est mihi scribere quod videtur mihi in hoc. & si hoc, quod apparet mihi, non fuerit completū, erit principium complementi. Et tunc rogo fratres videntes hoc scriptum scribere suas dubitationes. & forte per illud inuenietur verum in hoc, si non dum inueni. & si inueni, vt singo, tunc declarabitur per illas questiones. veritas. n. vt dicit Aristot. conuenit, & testatur sibi omni modo.

1. Met. text. c6. 2.

1. Eth. 4. 10

no pri-
qōnis.
8. Phy. 15.

Questio autem dicens, quomodo intellecta speculatiua erunt generabilia & corruptibilia, & agensea & recipienserit æternum: & quæ est indigentia ad ponendū intellectum agentem

telligibilia, speculabilia/ seu cōtepla-
tiua/ essent æterna. Sedm. qd est care-
ris alij difficilior, est qd vltimus actus
in hoc numeraretur ad numeratio-
nē indiuiduorū hoīs: actus tñ prius
esset vnus numero in cūctis indiui-
duis. Tertiū vero est argumentum
Theophrasti, quod affirmat oportere
dicere hūc intellū nullā hñe pe-
nitus formā, atq; necessariū eē dice-
re ipm esse aliquod ens alias. n. nul-
la daretur aptitudo, neq; receptio.
Nā ipsa aptitudo ē receptio qdā. ca-
rōne, qua nō reperiunt in subiecto.
manifestū aut est ipm intellū esse
quodā ens, & nō hñe nām formę. re
linquitur igit ipm hñe nām materię
primę: quod quidē est inopinabile,
propterea quia prima mā nihil cog-
noscit, nihilq; discernit & distin-
guīt vel diuidit. Quo pacto ergo ca-
res, quæ ita se hēt, poterit nominari
res separata, nē abstracta? Hic itaq;
sic se habētibus, dignū putauit scribere
de hoc id, quod in mentē meā vē-
nit, meūq; iudiciū. & si id, qd ego
de hoc negocio sentio, nō fuerit pte
ctū & integrū, erit saltem initiū pte-
ctionis, atq; cōplementi. Quare ro-
go atq; obsecro fratres meos, q hęc
mea perspexerint scripta, vt scribant
& ipsi opiuiōnes suas. fortasse. n. sic
veritas huius negocij reperietur, si
huc usq; nondū fuit repta. & si iā sit
reperta, vt opinor, mōstrabitur qdē
per illa dubia, atq; manifestabitur.
veritas etenim. vt inquit Arist. cō-
respōdet sibi ipsi, atq; testimoniū de
se vnde quaq; perhibet. Dubiū autē
illud, quod dicit, quo nā pacto intel-
ligibilia speculabilia possint esse ge-
nerabilia, & corruptibilia, cū ipsum
generās atq; recipiēs ipsa sit æternū,
&

E

F

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

agentem & recipientem, si non est il-
lic aliquid generatum, illa questio
non contingeret, si nō esset hoc ali-
quid, quod est causa esse intellecta
speculatiua generata. Modo autem
quia ista intellecta constituuntur p
duo, quorum vnū est generatum,
& aliud non generatum, quod dic-
tum fuit in hoc, est secundum cur-
sum naturalem: quoniam, quia for-
mare per intellectū, sicut dicit Arist.
est sicut comprehendere per sensum:
comprehendere autem per sensum
perficitur per duo subiecta: Quorū
vnum est subiectum, per quod sen-
sus fit verus, & est sensum extra a-
nimam: Aliud autem est subiectū,
per quod sensus est forma existens,
& est prima perfectio sentientis: ne-
cessesse est etiam vt intellecta in actu
habeant duo subiecta: Quorū vnum
est subiectum, per quod sunt vera, s.
formæ, quæ sunt imagines veræ: Se-
cundum autem est illud, per quod
intellecta sunt vnum entium in mū-
do, & istud est intellectus materia-
lis. Nulla n. est differentia in hoc in-
ter sensum & intellectum, nisi quia
subiectum sensus, per quod est ve-
rus, est extra animam: & subiectum
intellectus, per quod est verus, est in-
tra animam. & hoc dictum est ab
Aristot. in hoc intellectu, vt vide-
bitur post.

& quid cogit ponere intellectum agen-
tē & recipientē, si nullū dat ibi gēratū.
illud inq̄ dubiū non orietur, nisi dat
tur aliquid aliud, qđ sit cā, ob quā ip-
sa intelligibilia speculabilia sint ge-
nita aliquo mō. Atq̄ hūmōi intelli-
gibilia ex duobus cōsistāt, quorū alte-
rū genitū, alterū vero ingēnitū exi-
stīt, & hūmōi dictū pcedit quidē p-
cessū nāz: qm̄, vt inquit Arist. cōce-
ptio, qđ sit p ipm̄ intellectū, ē veluti
apprehensio, qđ sit p sensū: appren-
sio aut, uel cognitio, qđ per sensū sit
pfectio quidē p duo subiecta. Quorū,
vnū est illud subiectum pp qđ ipse
sensus ē verus, qđ quidē est ipm̄ sen-
sibile extra aīam exns: Alterū vero ē
illud subiectū, p qđ ipse sensus est qđ
dā forma exns, & primus actus ip-
sī sentientis: ita quoq; oportet dari duo
subiecta ipsis intelligibilib⁹ actu exi-
stētibus. Quorū vnū est illud subie-
ctū, pp quod ipsa intelligibilia sunt
vera, nēpe ipse formæ. qđ quidē sunt
exēplaria, seu imagines ipsarum rerū
verarū, & quiditātū: Alterū vero est
illud subiectū, pp qđ ipsa intelli-
gibilia sunt vnū ex entibus mūdi: & il-
lud quidē est ipse intellectus mūdi. Nā
nulla existit dīa circa hoc inter sen-
sū & intellectū, nisi qđ subiectum ip-
sius sēsus, pp quod sēsus ipse est ve-
rus, existit quidē extra aīam: sed su-
biectū intellectus, pp qđ ipse est ve-
rus, existit vtiq; intra aīam. & hoc iā
fuit dictū ab ipso Arist de hoc intel-
lectu, vt post hoc apparebit. Et hu-
iusmodi subiectū ipsius intellectus, qđ
quidē aliquo pacto mouet ipm̄, est
illud, quod Aupace putauit esse re-
cipiēs. quia inuenit ipsum esse qnq;
intellectū in potētia, qnq; vero in
tellectum in actu. subiectū. n. recipiens

1. pte An-
ima, 60.

Infra. tex.
cō. 39.

Et hoc subiectum in intellectu,
quod est motor illius, quoquo mo-
do est illud, quod reputauit Aupace
esse recipiēs. quia inuenit ipsum
quandoq; intellectum in potētia, &
quandoque intellectum in actu. &
ista est dispositio subiecti recipien-
tis.

1. Intel-
ligibile.
2. Intel-
ligibile.

T i j ita

De Anima

ANTIQUA TRANS.

tis, & existimauit conuersionem.

Et ista proportionalitas magis inuenitur perfecta inter subiectum visus, quod mouet ipsum, & inter subiectum intellectus, quod mouet ipsum. Quemadmodum enim subiectum visus mouens ipsum, quod est color, non mouet, ipsum, nisi quando per presentiam lucis efficitur color in actu, postquam erat in potentia, ita intentiones imaginatæ non mouent intellectum materiale, nisi quando efficiunt intellecta in actu, postquam erant in potentia. Et propter hoc fuit necesse Arist. ponere intellectum agentem, ut videbitur post: & est extrahens has intentiones de potentia in actum. Et quemadmodum color, qui est in potentia, non est prima perfectio coloris, qui est intentio comprehensa, sed subiectum, quod perficitur per istum colorem, est visus, ita etiam subiectum, quod perficitur per intellectum, non est intentiones imaginatæ, quæ sunt intellectæ in potentia, sed intellectus materialis, qui perficitur per intellecta: & est eius proportio ad ea sicut proportio intentionis coloris ad virtutem visibilem.

Infrat. c. 6.
81.

Solo prius
p. 611.

Et, cum omnia ista sint, sicut narrauimus, non contingit, ut ista intellecta, quæ sunt in actu, scilicet speculatiua sint, generabilia, & corruptibilia, nisi per subiectum, per quod sunt vera, non per subiectum, per quod sunt vnum entium, scilicet intellectum materiale.

Scilicet quæ
stionis ex-
amina-
tio.

Quæstio autem secunda, dicens quomodo intellectus materialis est vnus in numero in omnibus indiuiduis hominum, non generabilis neque

cor-

MANTINI TRANS.

ita solet se habere, ipse autem putauit id posse conuerti. Hæc tamen similitudo, & ratio, seu proportio exacti reperietur inter subiectum sensus visus, quod mouet visum, & ipsum visum, & inter subiectum ipsius intellectus, quod mouet ipsum, & ipsum intellectum. Quoniam, quemadmodum subiectum ipsius visus, quod mouet eum, quod quidem est color, non mouet eum, nisi ipse color efficiat color actum, postquam fuerit color in potentia, & hoc quidem per sequebatur ipsius luminis, ita quoque res se habet in ipsis conceptibus (seu intentionibus) imaginatis, quæ quidem non mouent intellectum materiale, nisi reddatur actum intelligibilia, postquam fuerint potentia intelligibilia. Et ob hoc fuit coactus Arist. ponere intellectum agentem, ut post hoc monstrabitur: qui quidem extrahit huiusmodi imagines (seu intentiones) de potentia ad actum. Quemadmodum ergo color, qui est in potentia, non est actus primus ipsorum colorum, qui sunt imago, (seu intentio) & phantasma ipsius sensibilibus, sed illud subiectum, quod perficitur per illud colorem, est ipse visus, ita quoque illud subiectum quod perficitur per res intelligibiles, non sunt illæ intentiones imaginatæ, quæ sunt intelligibiles in potentia, sed est ipse intellectus materialis, qui perficitur per ipsa intelligibilia: quorum ratio ad ipsum est ratio ipsorum colorum ad virtutem visiuam. Si igitur hæc ita se habeant, ut narrauimus, sequitur vtilia intelligibilia, quæ sunt actum, videlicet ipsa speculabilia, non sunt generabilia & corruptibilia, nisi ratione ipsius subiecti, in quo sunt vera, non ratione subiecti, in quo sunt vnum ex entibus, & est ipse intellectus materialis. Illud vero secundum dubium, quod dicebat quo pacto possit intellectus materialis esse vnus numero in cunctis indiuiduis hominum, & ingenuis

† a. l. per r-
lectum.

F

A

MANTINI TRANS.

corruptibilis: & intellecta existentia in eo in actu, & est intellectus speculatiuus, sunt enumerata per numerationem indiuiduorum hominum generabiliū & corruptibilium per generationem & corruptionem indiuiduorum: hæc quidem quæstio valde est difficilis, & maximam habet ambiguitatem.

Primo probat intellectum esse vacuum.

B

Si enim posuerimus quod iste intellectus materialis, est numeratus per numerationem indiuiduorum hominum cōtinget ut sit aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Et, cum fuerit aliquid hoc, erit intentio intellecta in potentia. intentio autem intellecta in potentia est subiectum mouens intellectum recipientem, non subiectum motum. Si igitur subiectum recipiens fuerit positum esse aliquid hoc, cōtinget ut res recipiet seipsa, ut diximus, quod est impossibile.

Secundo probat ipsum esse non vacuum.

C

Et etiam, si cōcēserimus ipsam recipere seipsam, contingeret ut reciperet se ut diuisa. & sic erit virtus intellectus eadem cum virtute sensus: aut nulla differentia erit inter esse formæ extra animam, & in anima. hæc enim materia indiuidualis non recipit formas nisi has & indiuiduales. & hoc est vnum eorum, quæ attestantur Arist. opinari quod iste intellectus non est intentio indiuidualis.

Et, si posuerimus quod non numeratur per numerationem indiuiduorum, cōtinget ut proportio eius ad indiuidua existentia in sua perfectione postrema in generatione sit eadem. unde necesse est, si aliquid istorum indiuiduorum acquisierit rem aliquam intellectam, ut illa acquiratur

ANTIQUA TRANS.

nitus atque incorruptibilis: & ipsa intelligibilia, quæ in eo existunt actu, quæ quidem sunt ipse intellectus speculatiuus, numerentur ad numerationem indiuiduorum hominum, generenturque atque corrumpantur ad generationem & corruptionem ipsorum hominum: hoc inquit dubium est satis difficile, & arduum. Quoniam, si cōcedamus homini intellectum materiale numerari ad numerationem indiuiduorum hominum, tunc sequeretur ipsum esse aliquid indiuiduum singulare, siue illud sit corpus, siue potentia in corpore. Et, si fuerit aliquid indiuiduum, tunc erit cōceptus (seu intentio) intelligibilis potentia. cōceptus autem intelligibilis in potentia est ipsum subiectum, quod mouet intellectum recipientem, & non illud subiectum, quod mouet. Si ergo concedamus intellectum recipientem esse aliquid singulare indiuiduum, tunc sequeretur quod aliquid reciperet se ipsum, ut diximus. quod est impossibile. Et, si concesserimus quoque ipsum recipere se ipsum, tunc oporteret ut reciperet se ipsum, quatenus est diuisibilis. & sic virtus ipsius intellectus esset vna, atque eadem cum virtute ipsius sensus: aut nulla dabitur penitus differentia inter esse ipsius formæ extra animam, & esse in anima. quia homini natura indiuidualis non recipit formas, nisi particulares, & indiuiduas. & hoc est vnum eorum, quod testimonium præbet Arist. existimasse hunc intellectum non esse indiuiduale cōceptum. At, si dicamus ipsum non numerari ad numerationem indiuiduorum, tunc sequeretur quod eius ratio ad cuncta indiuidua existentia in ultimo actu in ipsa generatione erit vna & eadem ratio. & sic, si vnum illorum indiuiduorum adipsam aliquid intelligibile, oportebit ut illudmet intelligibile, quod adipsam

a. l. materia parti-
cularis.

a. l. quod
ad vltimum
actum.

T iij scitur

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

ratur ab omnibus illorum. Quoniam, si continuatio illorum indiuiduorum est propter continuationem intellectus materialis cum eis, quem admodum continuatio hominis cum intentione sensibili est propter continuationem primæ perfectionis sensus cum eo, qui est recipiens intentionem sensibilem: continuatio autem intellectus materialis cum omnibus hominibus existentibus in actu in aliquo tempore in perfectione eorum postrema debet esse eadem continuatio. nihil enim facit alietatem proportionis continuationis inter hæc duo continua. quare, si hoc ita est, necesse est, cum tu acquisieris aliquid intellectum, ut ego etiam acquiram illud intellectum. quod est impossibile.

Excludit
tactam rati-
onem.

Et indifferenter, siue posueris quod postrema perfectio generata in vno quoque indiuiduo subiecta isti intellectui, scilicet per quam intellectus materialis copulatur, & est ex ea quasi forma separabilis a subiecto suo, cum quo continuatur, si aliquid est tale: & siue posueris eam perfectionem esse virtutem uirtutum animæ aut virtutum corporis, idem est in sequendo impossibile.

Alia ratio ad
idem.
vid. 2. cõ.
671.

Et ideo opinandum est quod, si sunt aliqua animata, quorum prima perfectio est substantia separata a suis subiectis, ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile est ut inueniatur ex vna specie eorum plus vno indiuiduo. quoniam, si ex eis, scilicet ex eadem specie inueniretur plusquam vnum indiuiduum, v. g. de corpore moto ab eodem motore, tunc esse eorum esset otiosum, & superfluum: cum motus eorum esset

MANTINI TRANSL.

D

scitur illud indiuiduum, obtineatur et a cunctis indiuiduis. Quoniam, si assiduitas, & perseverantia illorum indiuiduorum sit propter assiduitatem intellectus materialis cum eis, quemadmodum coniunctio, & adherentia hominis cum ipso conceptu, (seu intentione) sensibili est quidem propter coniunctionem primi actus ipsius sensus cum ipso, quod recipit ipsum conceptum seu intentionem sensibilem: ergo assiduitas ipsius intellectus, atque eius coniunctio cum omnibus indiuiduis, quod actu reperiunt in aliquo tempore in suo ultimo actu, debet utique esse eadem coniunctio. nihil enim reperitur hic, quod faciat diuersitatem, & distinctionem in ratione (seu proportionem) ipsius coniunctionis inter illa duo coniuncta, & sic oporteret ut, cum tu acquisieris aliquid intelligibile, ut ego etiam adipiscerer illud intelligibile. quod est impossibile. Et nihil differt, siue ponas illud ultimum actum, qui in cunctis indiuiduis generatur, esse subiectum illi intellectui, cum quo coniungitur intellectus materialis atque copulatur, & propter ipsum est veluti forma separata a suo subiecto, cum quo copulatur, si datur aliquid tale ita se habens: siue illud actum & perfectionem esse aliquam virtutem animæ, aut corporis virtutem, nihil utique refert ad hoc ut sequatur illud impossibile, & inconueniens.

* a. l. in-
telligibile

F

Et idcirco consentaneum est existimare quod, si reperiantur aliqua animata, quorum primus actus sit substantia separata a suis subiectis, ut existimatur de corporibus celestibus, quod impossibile erit ut in vna specie eorum reperiantur plusquam vnum indiuiduum, nam, si vna specie eorum reperirentur plura indiuidua, exple gratia videtur aliquod corpus, quod moueatur ab eodem motore, tunc eorum esse esset frustra & temere, cum eorum motus sit propter

Oppositum.
2. cõlli. cõ.
59. ubi dicitur
corpora celestia esse
indivisa specie

ANTIQUA TRANSL.

Exce. a. l. c.
92. v. q. ad
95. & . 12.
Me. l. c. 49
Vid. cōtr.
Lam.

set propter eandem intentionem in numero. v. g. q. esse plus vna navi in numero vni nautæ in eadē hora est ociosum. & similiter esse plus vno instrumento in numero vni artificii eiusdem speciei instrumentorū est ociosum.

Et hæc est intentio eius, quod fuit dictum in primo de Cælo, & Mundo, scilicet q. si esset alius mundus, esset aliud corpus cæleste. & si esset aliud corpus, haberet alium motorem in numero a motorē istius corporis. & si hoc esset, tunc motor corporis cælestis esset materialis numeratus per numerationem corporum cælestium, scilicet q. impossibile est q. vnicus motor in numero sit duorum corporum diuersorum in numero. & ideo artifex non videtur plus uno instrumento, cum ab eo nō proueniat nisi vna actio. Et vniuersaliter

existimatur q. impossibilia, contingentia huic positioni, contingunt huic, quod ponimus, q. intellectus, qui est in habitu, est vnus in numero. & iam numerauit plura eorum Auempace in epistola sua, quam appellauit Continuationē intellectus cum homine. Et cum ita sit, qualis igitur est via ad dissoluendum istam questionem difficilem?

Solo scdæ
qōnis.
f. a. l. intel
lecti.
Ex intellectu
māli, & itē
vnde itē

Dicamus igit q. manifestū est q. hō nō est intelligēs in actu, nisi propter continuationem ī intellectu cū eo in actu. Et est et manifestū q. materia, & forma copulatur adinuicē, ita q. cōgregatum ex eis sit vnicum; & ma-

MANTINI TRANSL.

propter vnicum tantum propositū. vt exempli causa si plures naues numero traderentur vnico gubernatori nauis. nam, si tradantur ei in vnico tēpore, erit quidem ociosum ac temere. similiterq. aliquem artificē professorem vnus artis habere plura instrumenta, quę sint eiusdem generis, erit vtiq. & hoc ociosum. Et hoc est, quod Arist. sentiebat, dum dicebat in primo libro de Cælo & Mundo q. si reperiretur alius mundus, daretur quoq. aliud corpus cæleste. & si daretur aliud corpus cæleste, illud quidē obtineret motorem numero diuersum ab illo motore mouēte illud aliud corp⁹. & tūc motor ipsius corporis cælestis esset materialis, & numeraret ad cōnumerationē corporum cælestiū. & hoc iō, quia impossibile est vt idem met motor numero sit motor corporum diuersorum numero. hinc sit q. ipse artifex, seu professor aliusvis artis non videtur pluribus vno instrumento, dū non proueniat ab ipso nisi vna tantum actio. Tandem existimandum est q. illam et incōmoda, quę sequitur hanc positionem, sequantur ad illam, in qua posuimus intellectum in habitu (seu adeptum) esse vnum numero. Et iam narrauit Auempace multa illorū inconuenientiū in eo tractatu suo, cui titul⁹ imposuit. De copulatione intellectus cum homine. His itaq. sic se habetib⁹, dicens dū vtiq. est quo nā pacto debeat solui hoc dubiū ita arduū. Dicam⁹ et go nos manifestum esse ipm hōiem nō esse actu intelligentē, nisi propterea qd copulat cū eo intellectus ī actu. Estq. rursum manifestū materiā & formā ita sū cōiungi & vniri, vt ag-

Solutio huj
cultati ggi

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

in actu sic
maximè v-
nū. qđ. n.
cōponitur
ex eis nō ē
aliquid ter-
tiū aliud
ab eis. sed
vide op-
positū. 12.
Met. 11. cō.
vbi dicitur
in
telligi qđ
fit ex intel-
ligibili &
intellectu
distinctū
est ab intel-
lectu. Vi-
de contra-
dict. Zim.
† Ex hoc
sumi solet
cōpositū
dicere ter-
tiū entia-
re ēa par-
tibus disti-
ctam. vide
consequē. 7.
Met. 16.
17. & 60.
cō. & 1. de
Aia. 77.
sed vide
oppositū
prio Phi.
17. & 4.
Ph. 43. Vi-
de contra.
Zim. Per-
fectio vī-
tutib⁹ aīe.
dī equivo-
ce. Idē ē. i
hoc cō. cō-
tra Ale. &
2. de Aia.
7. 21. &
3. cōmē.

& maxime intellectus materialis, & intentio intellecta in actu †, quod enim componitur ex eis non est ali- quod tertium aliud ab eis: sicut est de alijs compositis ex materia & forma. Continuatio igitur intellecti cū homine, impossibile est vt sit nisi per continuationem alterius istarum duarum partium cū eo, scilicet partis, quæ est de eo quasi materia, & partis, quæ est de ipso, scilicet de intellectu quasi forma.

Et, cum declaratum est ex prædictis dubitationibus qđ impossibile ē vt intellectus copuletur cum vnoquoq; hominum, & numeretur per numerationem eorum per partem, quæ est de eo quasi materia, scilicet intellectus materialis, remanet vt cōtinuatio intellectuum cū nobis hominibus sit per continuationem intentionis intellectus cum nobis, & sūt intentiones imaginatæ, scilicet partis, quæ est in nobis de eis aliquo modo quasi forma. Et ideo dicere puerum esse intelligentem in potentia potest intelligi duobus modis. Quorū vnus est, qđ formæ imaginatæ, quæ sunt in eo, sunt intellectus in potentia. Secundus autē, qđ intellectus materialis, qui innatus est recipere intellectum illius formæ imaginatæ, est recipiens in potentia, & continuatus cū nobis in potentia.

Declaratum est igitur qđ prima perfectio intellectus differt à primis perfectionibus aliarum virtutum animæ: & qđ hoc nomē perfectio dicitur de eis mō æquiuoco, cōtrario

ei,

gregatū ex ipsis efficiatur sit vnū, & præcipue ipse intellectus materialis, & ipse cōceptus (seu intentio) intelligibilis in actu, qm̄ id, qđ ex eis cōstat, nō est aliqđ tertū diuersū ab eis, vt res se habet in alijs rebus cōpositis ex materia & forma. Impossibile ergo est vt copuletur * intellectus, cū ipso homine, nisi p copulationē vnus illarū duarū partiū, videlicet illius partis, quæ se habet ad eū veluti materia, & illius, quæ se habet ad ipsum, scilicet intellectū veluti forma. At cū iam per supradicta argumēta probatū fuerit qđ intellectus nō pōt copulari cū oībus indiuiduis, & vt numeretur ad eorū numerationem per eam partem, quæ se hēt ad eū vt forma, videlicet per intellectū materiale, relinquitur igitur * vt copuletur ipse intellectus nobis oībus hoībus p copulationē conceptuū (seu intentionē) intelligibilē nobiscū: quæ quidē sunt ipsi cōceptus imaginati (seu intentiones) imaginatæ, hoc est per illā partē ipsarū, quæ in nobis existit, quæ quodam pacto se hēt vt forma. Et ideo. cū dicimus puerū esse intelligentē potētia, pōt vtiq; duplīr intelligi. Vno quidē mō, qđ formæ imaginatæ, quæ in eo existunt, sint intelligibiles potentia. Alio vero mō pōt intelligi, videlicet qđ intellectus materialis, qui est aptus recipere intelligibile ipsum illius formæ imaginatæ, est vtiq; recipiens potentia, & copulatus nobis potentia. Ex dictis igitur iam constat primum actum ipsius intellectus differre à primis actibus reliquarū virtutū: & qđ hoc nomen actus dī de ipsis aliquo modorū æquiuocatis, cōtra id, qđ opinatus est ipse Alex. Et ob hanc causam

* a. l. intelligibile.

E

* a. l. copulatio.
 * a. l. copulatio.
 * a. l. copulatio.

F

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

† Excludit
op. Alex. se-
cludit op.
Anep. oñ-
dēto quō
intellectus
apud ipm
sit nume-
ratus.

ei, quod existimauit Alex. † Et ideo dicit Arist. in definitione animæ qd est perfectio prima corporis naturalis organici: quod non aum est manifestum vtrum per omnes virtutes perficiatur corp⁹ eodem modo, aut ē ex eis aliqua, per quam corpus nō perficitur, & si perficiatur, erit alio modo.

Præparatio autem, quæ est in virtute imaginatiua intellectuum, similis est præparationibus, quæ sunt in aliis virtutibus animæ, scilicet perfectionibus primis aliarum virtutum animæ, scilicet hoc qd vtraq; præparatio generatur per generationem indiuidui, & corrumpitur per corruptionem eius, & vniuersaliter numeratur per numerationem eius.

Et differunt in hoc, qd illa est præparatio in motore vt sit motor. scilicet præparatio, quæ est in intentionibus imaginatis. Secunda autem est præparatio in recipiente: & est præparatio, qd est in primis perfectionibus aliarum partium animæ.

Et propter hanc similitudinem inter has duas præparationes existimauit Auenpace qd nulla est præparatio ad rem intellectam sciendam, nisi præparatio existens in intentionibus imaginatis. Et hæc duæ præparationes differunt sicut terra a cælo. vna enim præparatio est in motore vt sit motor. alia autem est præparatio in moto vt sit motum, & recipiens.

Et

causam dixit Aristot. in definitione animæ qd ipsa est actus primus corporis physici organici: sed non fuit demonstratum, vtrum per omnes virtutes eodem modo ipsum corp⁹ perficiatur, aut detur aliqua virtutū animæ, qua corpus non perficiatur, vel si perficiatur per eam, & tamen vario modo perficiatur, & diuerso.

At illa aptitudo, quæ in virtute imaginatiua ipsorum intelligibiliū existit, similatur quidem illis aptitudinibus, quæ in aliis virtutibus animæ reperiuntur, hoc est qd, sunt primi actus reliquarum virtutum alæ, nam in vtroq; hoc genere aptitudinis generatur ipsa aptitudo & corrumpitur ad generationem ipsius indiuidui, atq; corruptionem. & tandem numeratur ad eius numerationem.

Veruntamen differunt in hoc, qd hæc aptitudo existit quidem in ipso motore, quatenus est motor, illa scilicet aptitudo, quæ in ipsis conceptibus (seu intentionibus) imaginatis existit. Sed secunda aptitudo existit vtiq; in ipso recipiente, & est illa aptitudo, quæ in primis actibus seu perfectionibus reliquarum virtutum animæ existit. Et propterea quod hæc duæ aptitudines sunt inter se similes ideo est opinatus Auenpace qd nulla datur aptitudo ad hoc, vt aliquid fiat intelligibile, nisi illa aptitudo, quæ in ipsis intentionibus imaginatis existit. Cum tamē hæc duæ aptitudines differant inter se, sicut differt cælū a terra, propterea quia vna illarum aptitudinum existit in ipso motore, ea ratione, qua est motor. altera vero est illa aptitudo, quæ in ipso mobili existit, ea ratione, qua mobile est, ac recipiens.

Et

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

Et ideo opinandum est quod iam appa-
retur nobis ex sermone Arist. quod in
anima sunt duae partes intellectus.
quarum una est recipiens: cuius esse
declaratum est hic. alia autem est ag-
gens: & est illud, quod facit intentio-
nes, quae sunt in virtute imaginati-
ua, esse mouentes intellectum mate-
rialem in actu, postquam erant mo-
uentes in potentia: ut post apparebit
ex sermone Arist. & quod haec duae par-
tes sunt non generabiles neque cor-
ruptibiles: & quod agens est de reci-
piente quasi forma de materia, ut
post declarabitur.

† Cōtradi-
ctio hic &
12. Me. cō.
17. qd hic
d. intellm
posse esse
mām Intel-
lectu agē-
tis, sed ibi
d. qd nō
est mām,
sed locū.
Vide con-
Zim.
* Op. The.
1. de Ala
6a. 17. 18.
& 29.

Et ideo * opinatus est Themist.
quod nos sumus intellectus agens, & quod
intellectus speculatiuus nihil aliud
nisi continuatio intellectus agentis
cum intellectu materiali tantum.
Et non est, sicut existimauit, sed opi-
nandum est quod in anima sunt tres
partes intellectus. Quarum una est
intellectus recipiens. Secunda autem
est efficiens. Tertia autem factum.
Et duae istarum trium sunt aeternae,
scilicet agens, & recipiens: tertia autem est
generabilis & corruptibilis vno mo-
do, aeterna autem alio modo.

Quoniam, quia opinati sumus
ex hoc sermone quod intellectus mate-
rialis est vnicus omnibus hominibus: &
etiam ex hoc sumus opinati quod spe-
cies humana est aeterna, ut declara-
tum est in aliis locis: necesse est ut
intellectus materialis non sit denu-
datus à principiis naturalibus com-
munibus toti speciei humanae: scilicet pri-
mis propositionibus, & formationi-
bus

2. de Ala
e. 14. & 8.
ph. 46. &
2. de Gen.
19.

MANTINI TRANSL.

Et ob hoc consentaneum est cre-
dere quod iam appareat nobis ex ver-
bis Aristotelis reperiri in ipsa anima
duas partes ipsius intellectus. quarum
una est, quae recipit: quae quod sit, hic fuit
probatum. alia vero, quae agit, & est
illa, quae facit ut illae intentiones &
conceptus, existentes in virtute ima-
ginariua, moueant intellectum ma-
terialem in actu, postquam erant mo-
uentes ipsum in potentia, ut post hoc
apparebit ex verbis Aristotelis. & ap-
parebit etiam has duas partes esse in-
genitas & incorruptibiles: & quod
ratio ipsius agentis ad recipiens est
veluti ratio ipsius formae ad ipsam
materiam, ut post hoc probabitur.

Et ideo est opinatus Themistius
quod nos sumus intellectus agens, & quod
nihil aliud est intellectus speculati-
uus, quam copulatio intellectus agen-
tis cum intellectu materiali tantum.
Sed res non ita se habet, ut ipse opi-
natur. sed existimandum est in ani-
ma reperiri tres partes intellectus.
Prima est ipse intellectus recipiens.
Secunda vero ipse agens. Tertia au-
tem est intellectus adeptus, (seu fa-
ctus.) Et horum trium duo quidem
sunt aeterni, nempe agens, & reci-
piens: tertius vero est partim gene-
rabilis & corruptibilis, partim vero
aeternus.

Sed, cum ex hoc dicto nos possumus
opinari intellectum materia-
lem esse vnicum in cunctis indiui-
duis: possumusque adhuc ex hoc exi-
stimare humanam speciem esse aeternam,
ut in aliis locis declaratum fuit.
ideo oportebit intellectum materia-
lem non posse denudari à principiis
vniuersalibus naturae notis vniuersae
humanae speciei. dico autem primas
illas

ANTIQA TRANS.

bus singularibus communibus omnibus. hæc enim intellecta sunt vnica secundum recipiens, & multa secundum intentionem receptam.

Secundum igitur modum, secundum quem sunt vnica, necessario sunt æterna: cum esse non fugiat à subiecto recepto. *¶* Motore, qui est intentio formarum imaginatarum: nec est illic impediens ex parte recipientis. Generatio igitur & corruptio non est ei, nisi per multitudinem contingentem eis, non propter modum, secundum quem sunt vnica. Et ideo, cum in respectu alicuius diu diu fuerit corruptum aliquod intellectum primum intellectuum per corruptionem sui subiecti, per quod est copulatum cum nobis, & verum, necesse est ut illud intellectum non sit corruptibile simpliciter, sed corruptibile in respectu vniuscuiusque indiuidui. Et ex hoc modo possemus dicere quod intellectus speculatiuus est vnus in omnibus.

MANTINI TRANS.

illas propositiones, illosque conceptus proprios particulares, qui cunctis communicant rebus. quoniam huiusmodi intelligibilia sunt utique; vnum ratione recipientis, plura vero ratione ipsius conceptus recepti. Ea igitur ratione, qua sunt vnica in ipso, sunt utique; æterna: cum ipsum esse non separet ab ipso subiecto recepto, hoc est ab ipso mouente, quod quidem est ipsa intentio (seu conceptus) ipsarum formarum imaginatarum: nullumque reperitur ibi prohibens ratione ipsius recipientis. Idcirco nullam habebit generationem, & corruptionem, nisi ratione pluralitatis, quæ eis accidit, & non ea ratione, qua sunt vnum in ipso. Et idcirco, si corruptura aliquod primorum intelligibilium, seu primarum notionum, per corruptionem subiecti ipsius, quod coniungitur nobis, & copulatur, & est verum, & vnum, ratione, & respectu alicuius indiuidui, tunc oportebit illud intelligibile esse absolute incorruptibile, sed corruptibile ratione ac respectu vnius indiuiduorum. *Hæc ergo ratione possumus dicere intellectum speculatiuum esse vnicum in cunctis indiuiduis.*

intellectus i. cunctis indiuiduis vnus i. vnus est.

Et, cum consideratum fuerit de istis intellectis, secundum quod sunt entia simpliciter, non in respectu alicuius indiuidui, vere dicuntur esse æterna: & quod non intelliguntur quandoque, & quandoque non, sed semper: & quod illud esse est eis medium inter esse amissum, & esse remanens. secundum enim multitudinem, & diminutionem contingentem eis à postrema perfectione sunt generabilia & corruptibilia: &

secundum-

At, si huiusmodi intelligibilia considerentur, quatenus habent esse absolutum, & non in ratione ad aliquod indiuiduum, tunc vere dicuntur habere æternum esse: & non esse quandoque intelligibilia, quoniam non, sed eodem modo semper existere. videtur enim habere quoddam esse medium inter esse perpetuum, & caducum, seu rabidum. nam quatenus magis, vel minus obtinet de ultimo actu, & perfectione, ea quidem ratione generabilia sunt & corruptibilia

De Anima

ANTIQUA TRANS.

Secundum q; sunt vnica in numero, sunt æterna.

*a. l. h. f. u. e. r. i. t.

Hoc autem erit, si nō fuerit positum q; dispositio in postrema perfecti one in hoie est sicut dispo in intellectu cōibus omnibus. s. q; eē mūdi non denudatur à tali individuo esse. Hoc. n. impossibile non est manifestum. immo dicens hoc potest habere rationem, & causam sufficientē, & faciētem animam quiescentē. qm̄, cum sapientia, & esse in aliquo modo proprium hominum est, sicut modus artificiorum esse in modis propriis hominum, existimatur q; impossibile est vt tota habitatio fugiat à philosophia: sicut opinandum est q; impossibile est vt fugiat ab artificijs naturalibus. Si enim aliqua pars eius caruerit eis. s. artificijs. v. g. quarta tetræ septentrionalis, non carebunt eis aliæ quartæ. hoc enim declaratum ē, q; habitatio est possibilis in parte meridionali, sicut in septentrionali.

Fortē igitur philosophia inuenitur perfecta in maiori parte subiecti in omni tempore, sicut homo inuenit ab homine, & equus ab equo. Intellectus igitur speculatiuus est non generabilis neq; corruptibilis fm̄ hunc modum. Et vfr̄ita est de intellectu agente creante intellecta, sicut de intellectu distinguente & recipiente. quemadmodum enim intellectus agens nunquā quiescit à generando & creando simpliciter, sicut ab hac. s. generatione euacuatur aliquod subiectum, ita est de intellectu distinguente.

Et

MANTINI TRANS.

D

ruptibilia: sed quatenus sunt vnum numero, æterna quidem sunt.

Hoc autem ita se habebit, si non ponamus vltimum actū ita se hēre in ipso hoie, sicuti se habent intelligibilia illa, quæ sunt cōia cūctis, hoc est q; eīpius mūdi nō expoliatur ab eis huiusce individui, neq; est expertus ejus. Quod autē hoc sit impossibile, non est demonstratū. sed qui hoc affirmauerit, fortasse afferet rōnem satis apparentē, & probabile, cui animus acquiescet. nā, quæadmodū scientia & ipsum eē sunt quid p̄p̄riū ipsi hoī, veluti ēt & artes ipsæ quibusdā modis p̄p̄rijs vñt inesse ipsi hoī, ideo existimat vniuersum habitātū nō posse esse expertus alicuius habitus ipsius philosophiæ: ita quoq; existimādū est q; vniuersum habitātū nō pōt esse expertus artū nālī. Qm̄, licet in aliqua parte defuerint ipsæ artes, exēpli gr̄a in quadra septentrionalī ipsius tetræ, non p̄p̄a reliquæ quadra priuabunt eis. nā iā fuit p̄batū, q; in parte meridionali pōt ē habitatio, quæadmodū in parte septentrionali. Ergo fortasse reperietur philosophia in maiori parte subiecta (seu ferente) oī tpe, quæadmodū homo ex hoīe, & equus ex equo gignitur. Intellexgo speculatiuus est ingenitus & incorruptibilis hac rōne. Et, vt verbo dicā, ita se hēre intell̄s agēs, qui intelligibilia creat, sicut se hēt intell̄s, q; discernit, seu distinguit & diuidit, & q; intelligibilia recipit. nā quæadmodū intellectus agēs nunq̄ desinit, q; intelligibilia creat, ea; absolute generet, & si aliqd̄ subiectū repetat expertus huiusce gn̄ationis, ita quoq; & ipse intellectus diuidēs, & discernēs se hēt.

Et

ANTIQUA TRANSL.

1. de Afa
p. 66. c. 6.

Et hoc innuit Aristote. in primo istius libri, cū d. Et formare per intellectū, & confyderare sunt diuersa ita q̄ intus corrumpatur aliquid aliud, ipsum aut in se nullā habet corruptionem. Et intendit per aliquid aliud formas imaginarias humanas. & intendit per formare per intellectum receptionem, quæ est semper in intellectu materiali, de qua intendebat dubitare in hoc tractatu, & in illo, cū d. Et non sumus memores, quia ille est nō passius. intellectus autem passius est corruptibilis, & absq; hoc nihil intelligit.

3. de Afa
c. 10.

B Et intendit per intellm passiuū virtutem imaginatiuam, vt post de clarabitur. Et vtr ista intentio apparuit remotis, scilicet animā esse immortalem. Intellectum speculatiuum.

Vnde Plato d. q̄ vniuersalia sunt neq; generabilia neq; corruptibilia, & q̄ sunt existentia extra mentem. Et est sermo verus ex hoc modo, & falsus sū q̄ sonant verba ei? & est modus, quem Arist. laborauit destruere in Metaphysica. Et vniuersaliter ista intentio animæ est pars vera in propositionibus probabilibus, quæ dant animā esse vtrūq; scilicet mortalem, & non mortalem. probabilia enim impossibile est vt sint falsa sū totum. Et hoc apologizauerunt Antiqui: & in representatio ne illis conueniunt omnes leges.

Solutio q̄b
nis.

Tertia autē questio, quæ est quō intellectus materialis est aliqd ens, & non est aliqua formarum materialium, neq; etiam prima materia, sic

MANTINI TRANSL.

• Et hoc voluit Arist. in primo lib. huius, dum dicebat. Intelligere aut, & cōtemplari marcescunt (seu transmutant) alio quodā interius corrupto, ipsum aut impassibile est. Intelligit aut Arist. per hoc, quod dicebat, alio quodam, ipsas formas imaginarias humanas: & per id qd dicebat intelligere, intelligebat ipse illud recipere, quod semper reperitur in intellectu materiali, de qua receptione proposuit dubitare in eo capitulo, in quo et dixit. Neq; nos memorabimur, quia ē quid impassibile. intellectus etenim passibilis ē vtrūq; corruptibilis, alias. n. nihil intelligeret. Et intelligit Aristot. p

intellectus passibilis ipsam virtutem cogitatiuā, vt post hoc videbitur. Et, vt verbo dicam, hoc vñ esse remotū videlicet animā esse mortale, ipsum. scilicet intellectū speculatiuum. Plato tñ vñ dicere, ipsa vñ esse ingenita & incorruptibilia, & reperiri extra animam. Et illud quidē est verū, si sic intelligatur: sed falsum, si intelligatur iuxta sensum literale, & vt verba significant: quæ sensum conat Arist. destruere in lib. Metaphysicæ. Et, vt

paucis reabsoluā, hæc sententia, quæ de afa hñ, est vtrūque aliqua ex parte vera, videlicet per ppones probabiles, quæ quidē affirmant animā duplex hñc esse, nempe mortale, & immortale, nam propositiones probabiles non possunt esse vñ ex parte & vndequeq; falsæ. & Antiqui oēs sequuntur in hoc sententiā Platonis: omnesq; religiones in hac enarratione cōueniunt. Dubii uero Tertii, quo dubitat, quafi intellectus materialis sit aliquod ens, cū nō sit aliqua forma materialis, neq; sit ipsa mate-

intellectus passibilis ipsam virtutem cogitatiuā.

quæ de Afa dicitur Arist. 1. aliqua parte vera, & ex parte probabiles propositionibus.

Oēs religioni conueniunt hanc sententiā, ut aia sit p mortali, p immortali.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

fic dissoluitur. Opinandum est. n. q. istud est quantum gen^o esse. quē admodum. n. sensibile est diuiditur in formam, & materiam, sic intelligibile esse oportet diuidi in consimilia his duobus, scilicet in aliquod simile formę, & in aliquod simile materie. Et hoc necesse est in omni intelligentia abstracta, quę intelligit aliud. & si nō, non esset multitudo ī formis abstractis. & ideo declaratū est in prima philosophia, q. nulla ē forma liberata ā potentia simplicitate, nisi prima forma, q. nihil intelligit extra se. Sed vidē opp. 3. ph. 32. 2. Cōli 34. 9. Me. 17. 12. Me. 30. 35. 41. & 44. vbi hēt q. i. en re eterno nulla ē potentia oīno. Vide cōt. Zim.

† Essentia primę intelligentię ē quiditas eius: sed ī aliis diuersis quiditas ab entia. Sed vide opp. 3. t. c. 9. & 7. Me. t. c. 41. vbi dicit q. i. abstracta a mā id ē quiditas, & entia. Vide cōt. Zim.

Et hoc latuit multos modernos, adeo q. negauerūt illud, quod dicit Arist. in tractatu sui libri, q. necesse est vt formę abstractę mouētes corpora cōlestia sint secundum numerum corporum cōlestium. Et ideo scire de Anima necessarium est iū sciendo primam philosophiam. Et iste intellectus recipiens necesse est vt intelligat intellectum, qui est in actu. Cū enim intellexerit formas materiales dignior est vt intelligat formas nō materiales. & illud, quod intelligit ex formis abstractis, verbi gratia ex intelligentia agente, non impedit

MANTINI TRANSL.

materia prima, eius quidē sōlo hęc est. Nēpe q. existimandū est hoc ē quartū genus essendi, vel entium. & q. quē admodū ens sensibile diuidit in mām & formā, ita quoq. ens intelligibile debet diuidi ī ea, quę his duobus simulant, nēpe in id, quod similat materie, & in id, quod similat formę. Hoc autē necesse est ita se habere in oī intelligentia separata, quę intelligit aliquid aliud ā se alias. n. non daret pluralitas in ipsis formis separatis. & ob id fuit pbatū in prima philosophia q. nulla reperit forma abstracta, quę sit simplr & penitus expers alicuius potētę, pter primā formā, quę nihil extra se intelligit: sed eiuse esse est eius quiditas: in reliquis autē formis differt, aliquo pacto ipsum ē ab ipsa quiditate. Et, si nō daret hoc genus entium, quod quidē cognoscimus * de sciētia alx, tūc nō possemus intelligere pluralitatē in rebus abstractis: quē admodū ē, si ignoraremus hanc nām ipsius intellectus, haud quāq. possemus intelligere q. illę virtutes motrices abstractę debeant ēē, intelligentię quādā. Et hoc quidem latuit plures recentiorū, quia negāt id, quod d. Arist. in libro suo ptimę philosophię, vbi. Confirmat formas separatas, quę mouent corpora cōlestia, debere ēē tot numero, quot sunt ipsa corpora cōlestia. Et idcirco sciētia de Aia est quid necessariū ad sciētiā primę philosophię. Iste pterea intellectus recipiens necesse est vt intelligat illū intellm, qui actu existit. Nā, si intelligit formas māles, longe magis debet intelligere formas immateriales. & id, qd intelligit de ipsis formis separatis, hoc ē de ipso intellectu

* 2. l. per sciētiā.

ANTIQUA TRANSL.

impedit ipsum intelligere formas materiales.

Propositio aut, dicens q recipiens nihil debet habere in actu ex eo, qd recipit, nō dī simplr. sed tū conditio ne. s. q nō est necesse vt recipiens nō sit aliquid in actu oīno, sed vt nō sit in actu aliquid ex eo, qd illud recipit, sicut pdiximus. Immo debes scire q respectus intellectus agentis ad istum intellm est respectus lucis ad diaphanum: & respectus formarū materialium ad ipsum est respectus

B coloris ad diaphanum. Quēadmodū. n lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est pfectio intellus materialis. Et, quēadmodum in diaphanum non mouetur à colore, ne que recipit eū, nisi qn lucet, ita iste intellectus non recipit intellecta, q sunt hic, nisi fm q perficitur p illū intellm, & illuminatur per ipsum. Et, quēadmodū lux facit colorem i potētia esse in actu, ita q possit mouere diaphanū, ita intellectus agēs facit intentiones in potentia intellectas in actu, ita q recipit eas intellus materialis. fm hoc igitur est intelligendum de intellectu materiali, & agente.

Et, cum intellus materialis fuerit copulatus, fm q perficitur per intellectum agentem, tunc nos sumus copulati cum intellectu agente. & ista dispositio dicitur adeptio, & intellus adeptus, vt post videbitur. Et ille modus, fm quem posuimus essentia intellectus materialis, dissoluit omnes qōnes contingentes huic, q ponimus, q intellectus ē vnus & mult. qm, si res intellecta apud me, & apud te fuerit vna omnibus modis, continget q, cum ego scire aliquod intelle-

MANTINI TRANSL.

lectu agente, nihil vtriq; obest ei, neq; ipsum impedit, quin possit intelligere formas miales. Illa vero ppositio, q dicit q in ipso recipiente nihil dēt actu reperiri eius, quod recipit, nō debet intelligi sic simplr & absolute, sed cū cōditiōne: videlicet, q nō est necessarium vt ipsum recipiens nihil sit actu absolute oīno, sed q nō sit actu aliqd eius, qd recipit, vt superius diximus. Sed scire debes q eadē est rō ipfius intellectus agentis ad hūc intellm, q est ipfius luminis ad ipsum diaphanū. Nā quēadmodū lūm ē est pfectio, & actus ipfius diaphani, ita intell agēs est actus ipfius intell materialis. Et quēadmodū ipsum diaphanū non mouet à colore, neq; recipit ipsum, nisi ad fuerit ibi lūm, ita intell is nō recipit hāc intelligibilia, nisi pficiat ab illo intellectu, ab eoq; illuminetur. Et quēadmodū lūmen reddit colorem, qui potētia exiit, colorem actu, ita vt possit mouere diaphanū, ita quōque intell agēs reddit ipfos conceptus & intentiones, quæ sunt in potētia actu intelligibiles, ita vt intell materialis recipiat ea. & hoc modo dēt intelligi hoc negociū. s. ipfius intell materialis, & agentis. Et cū intellectus materialis fuerit cōiunctus nobis, & copulatus pro rōne, qua pficitur ab ipso intellectu agente, tūc nos sumus copulati cū intellectu agente. & hęc res seu aptitudo, & dispositio nominatur vocatq; habitus, seu adeptio, aut intellectus adeptus, vt post hoc mōstrabit. Et hac rōne, qua ex posuimus lūm ipfius intell materialis, soluent oīa dubia, q insurgebant contra id, quod diximus, ipm intellm esse vnum & plures. pro-

ratio quæ
intelligit. à.

pterea

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

intellectum vt tu scires etiam illud ipsum, & alia multa, impossibilia. Et, si posuerimus eum esse multa, continget vt res intellecta apud me & apud te sit vnum in specie, & duæ in indiuiduo. & sic res intellecta habebit rem intellectam. & sic procedit in infinitum. Et sic erit impossibile vt discipulus addiscat à magistro, nisi scientia, quæ est in magistro, sit virtus generas, & creans scientiam, quæ est in discipulo, ad modum secundum quem isto ignis generat alium ignem sibi simile in specie. quod est impossibile. Et hoc, quod scitum est idem in magistro, & discipulo, ex hoc modo fecit Plat. credere qd disciplina esset rememoratio. Cum igitur posuerimus rem intelligibilem, quæ est apud me & apud te multa in subiecto, secundum qd est vera, scilicet formam imaginationis vnã in subiecto, secundum qd est vna, per quod est intellectus ens, & est materialis, dissoluuntur istæ quæstiones perfecte,

Modus autem, quem existimauit Auen pace dissoluere quæstiones aduenientes super hoc, quod intellectus est vnus aut multa, scilicet modum, quem dedit in sua epistola intitulata, Continuatio intellectus cum homine, non est modus conueniens ad dissoluendum istam quæstionem.

Intellectus

MANTINI TRANSL.

pterea quia, si id, quod est intelligibile apud me & apud te, esset idem vnde quaq; tunc sequeretur qd ego scirem aliquod intelligibile, tu quoq; scires illud met intelligibile, & plura alia incommoda sequerentur. At, si dicimus ipsum intelligibile* multiplicari ad multiplicationem ipsorum scientiarum, tunc sequeretur qd ipsum intelligibile est apud me & apud te vnum specie, & duo numero. & sic vna res intelligibilis haberet aliam rem intelligibilem. & sic res procederet in infinitum. Et tunc discipulus non posset discere à præceptore. sed ipsa scientia, quæ existit in præceptore, erit quædam vis generans, & producat scientiam ipsam, quæ existit in discipulo, ea scilicet ratione, qua ignis generat alium ignem sibi similem specie, quod quidem est absurdum. Essetq; præterea id, quod sciretur, idem vtriusq; in præceptore & in discipulo. & hæc res induxit Platonem, vt crederet ipsum scire esse reminisci. Sed, si concedamus illam rem intelligibilem, quam ego & tu cognoscimus, esse plura subiecto, ea ratione, qua vera existit in eo, quæ videlicet est ipsa forma imaginaria, vnum vero subiecto, ea ratione, qua est* intellectus existens, & est materialis, sic omnia illa argumenta integre soluentur.

Modus vero, quo putauit Auen pace soluere illa argumenta, quæ insurgunt circa id, quod proponebat, vtrum scilicet intellectus sit quid vnum vel plura, non est satis pro solutione huius dubii: videlicet illa via, qua ipse processit in eo tractatu suo, cui titulum dedit, De copulatione intellectus cum ipso homine, non est profecto sufficiens vt soluat hoc dubium.

Quoniam

*a. l. esset multa.

E

F

*a. l. vnum, quo est intelligibile quoddam & est materiale.

ANTIOYA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

intellectus enim, quem demonstra-
uit in sua epistola esse vnum, quan-
do laborauit in dissolucendo istam
quæstionem alius est ab intellectu,
quem demonstrat etiam illic mul-
ta: cum intellectus, quem demon-
strauit esse vnum, est intellectus agens,
in quantum est forma necessario in-
tellectus speculatiui. intellectus ve-
ro, quem demonstrauit esse multa
in specie, est intellectus speculati-
uus. Hoc autem nomen, scilicet in-
tellectus, æquiuoce dicitur de specu-
latiuo, & agente.

B Et ideo, si illud, quod intelligit
de hoc nomine intellectus in duo-
bus sermonibus oppositis, si conclu-
denti intellectum esse multa, & con-
cludendi intellectum esse vnum, est
intentio non æquiuoca, tunc illud,
quod post dedit in hoc, scilicet quod in-
tellectus agens est vnum, & speculati-
uus multi, non dissoluit hanc quæ-
stionem. Et si illud, quod intelligit-
ur in illis duobus sermonibus op-
positis de hoc nomine intellectus,
sit intentio æquiuoca, tunc dubita-
tio erit sophistica, non disputatiua.

C Et ideo credendum est quod quæstio-
nes, quas dedit ille vir in illa episto-
la, non dissoluantur, nisi ex hoc modo, si il-
læ dubitationes non sunt sophisti-
cæ, sed disputatiuæ. Et per istum mo-
dum dissoluetur quæstio, in qua du-
bitabat in intellectu materiali, vtrum
sit extrinsecus, aut copulatus. Et, cum
hoc sit declaratum, reuertamur ad
exponendum sermonem Arist.

Quoniam ille intellectus, quem
in ea epistola probauit esse vnum,
quando conatur solvere hoc dubium,
est vtrique alius intellectus, quam sit
ille, quem probauit ibidem esse plu-
ra: nam ille intellectus, quem pro-
bat ibi esse vnum, est ipse intellectus,
agens, ea ratione, qua est omnino
forma ipsius intellectus speculatiui.
sed ille intellectus, quem probauit
esse multa specie, est intellectus spe-
culatiuus. Hoc autem nomen intel-
lectus æquiuoce dicitur, de intelle-
ctu speculatiuo, & de intellectu age-
nte. Et ideo, si id, quod significa-
tur per hoc nomen intellectus in v-
traque oratione contraria, nempe
in illa, in qua concluditur quod in-
tellectus est quid vnum, & in qua
concluditur quod sit plura, non sit quid
æquiuoce dictum, tunc, cum dicit in-
tellectum agentem esse vnum, &
intellectum speculatiuum esse plu-
ra, non solueret hoc dubium. Et si
in illis duabus orationibus opposi-
tis id, quod significatur per hoc no-
men intellectus, sit æquiuoce dictum
tunc illud dubium erit sophisticum,
non dialecticum. Et ideo existiman-
dum est quod illa argumenta, quæ Au-
pace attulit in illo tractatu suo, non
soluantur nisi hoc modo dicto, si il-
læ rationes seu argumentationes non
fuerint sophisticæ: sed dialecticæ. Et
hæc quoque, ratione soluetur illud du-
bium, quo dubitabatur vtrum intel-
lectus materialis sit exterius vel co-
nexus. His itaque sic expositis reuer-
tamur ad expositionem nostram in
verba Aristotelis.

* a. l. siue
d foris ve-
niat aut sit
nobis co-
pulatus.

De Anim. cum Auer. V. Unde

— Vnde neq; misceri rationabile est ipsum corpori: qualls enim aliquis utiq; fier, calidus aut frigidus, si organum aliquod erit, sicut sensitiuo: nunc autem nullum est. Et bene iam dicentes sunt animam esse locum specieru: nisi q; non tota sed intellectiua: neq; actu sed potentia species.

SOPH.

Itaq; nec admixtum corpore eum esse, rationi consentaneum est: fieret enim cuiusdammodi, nimiru calidus aut frigidus: atq; etiam instrumentum aliquod adesset, quemadmodum sensitiuo: nunc vero nullum est. Atque preclare sane censent qui dicunt animam esse locum specieru: nisi quod neq; tota, sed intellectiua: neq; actu, sed potentia species.

Et ideo fuit necesse vt non sit mixtus cum corpore. si enim esset amixtus cum corpore, tunc esset in aliqua dispositione, aut calidus, aut frigidus, aut haberet aliquod instrumentum sicut habet sentiens. sed non est ita. Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum, sed non vniuersa, sed intelligens. & formæ non in perfectione, sed in potentia.

Hæc est alia demonstratio q; intellectus materialis nō est aliquid hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. Et d. Et ideo fuit necesse, &c. i. & quia natura eius est ista, quam narrauimus recte, & necesse fuit vt non admisceretur cum corpore. i. quod non est virtus in eo fm q; admiscetur cum corpore, vt declaratum est. D. d. secundam rationem sup hoc, & d. si .n. esset admixtus, &c. i. si .n. esset virtus in corpore, tunc esset aliqua dispositio & aliqua qualitas. & si haberet qualitatem, tunc illa qualitas, aut attribueretur calido, aut frigido, scilicet complexioni in eo q; est complexio: aut esset qualitas existens in complexione tantum addita complexioni, sicut est de aia sensibili, & sibi similibus; & sic haberet instrumentum corporale. D. d. sed nō est ita, i. sed non habet qualitatem attributam calido & frigido neq; hēt instrm: ergo non est mixtum cum corpore. Et considerare debemus in consecutione, & destructione, vtrum indigeant demonstratione, aut nō. Dicamus igitur. qm consecutio consequentis ad præcedens est vera, manifestum est ex prædictis. Declaratum enim est q; omnis virtus in corpore composito, aut attribuitur primis qualitatibus, & formæ complexionis, aut erit virtus existēs in forma complexionali, & sic necessario erit anima organica. destructio vero manifesta est ex prædictis etiam. Declaratum est enim q; nullum est instrumentum aliud ab instrumentis quinq; sensus, vbi fuit declaratum q; nullus est sensus sextus. & vtr, si intellectus esset virtus animalis in corpore, tunc aut esset sextus sensus, aut consequens sextum sensum, scilicet aliquid, cuius proportio ad sextum sensum esset sicut imaginatio ad communem sentientem. Quoniam autem intellectus materialis non est virtus attributa com-

A complexioni, manifestum est ex prædictis. quoniam, cum anima sensibilibus non est virtus attributa complexioni, quanto magis intellectus. Et si esset attributa complexioni, tunc, sicut dicit Aristot. esse formæ lapidis in anima, esset idem cum eis esse extra animam, & sic lapis esset comprehendens. & alia multa impossibilia contingentia huic positioni. Et quidam dubitabit in hoc, quod fuit dictum, scilicet quod intellectus non habet instrumentum, ex hoc, quod dicitur, quod virtus imaginatiua est in anteriori cerebri, & cogitatiua in medio, & rememoratiua in posteriori. & hoc non tantum dictum est à Medicis, sed dictum est in Senfu & sensato, Galenus autem, & alij Medici ratiocinantur super hoc, quod istæ virtutes sunt in istis locis per locum concomitantiz. & est locus faciens existimare, non verus. Sed declaratum est in libro de sensu, & Sensato, quod talis est ordo istarum virtutum in cerebro per demonstrationem dantem esse & causam. Sed istud non contradicit illi, quod dictum est hic. † Virtus enim cogitatiua apud Aristot. est virtus distinctiua individualis, scilicet quod non distinguit nisi individualiter, non vniuersaliter. Declaratum est enim illic quod virtus cogitatiua non est nisi virtus, quæ distinguit intentionem rei sensibilis à suo idolo imaginato. & ista virtus est illa, cuius proportio ad has duas intentiones, scilicet ad idolum rei, & ad intentionem sui idoli, est sicut proportio sensus communis ad intentiones quinque sensuum. Virtus enim cogitatiua est de genere virtutum existentium in corpore. Et hoc aperte dixit Aristot. in illo libro, cum posuit virtutes individuales distinctas in quatuor ordinibus. In primo posuit sensum communem, deinde virtutem imaginatiuam, deinde cogitatiuam, & postea rememoratiuam. Et posuit rememoratiuam magis spiritualem, deinde cogitatiuam, deinde imaginatiuam, & postea sensibilem. Licet igitur homo proprie habeat virtutem cogitatiuam, tamen hoc non facit hanc virtutem esse rationabilem distinctiuam, illa enim distinguit intentiones vniuersales non individuales, & hoc fuit aperte dictum ab Aristot. in illo libro. Virtus igitur distinctiua rationalis, si esset virtus in corpore, contingeret vt esset vna istarum virtutum quatuor. quapropter haberet instrumentum corporale: aut esset alia virtus individualis distincta ab istis quatuor. sed iam declaratum est illic hoc esse impossibile. Et, quia Galenus existimauit quod virtus cogitatiua est rationalis materialis, fecit iptum errare in hoc locus consequentis. quia enim virtus rationalis appropriatur homini: & cogitatiua appropriatur ei: existimatur propter conuersionem affirmatiuæ vniuersalis quod cogitatiua est rationalis. & vnus eorum, qui errauerunt in hoc, est Albefarag Babylonienfis, in suo commento in lib. de Sensu & sensato. Deinde dicit. Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum id est cum declaratum sit quod non est mixtus alicui corpori, tunc recte dixerunt describentes animam esse locum formarum, cum non acceperunt in notificando substantiam eius propinquam, istam consimilitudinem, & conuenientiā, quæ est inter ipsam ad spēs, & locū ad locatum.

V ij D.d.

Dubium an intellectus sit virtus organica.

Solutio videtur de illa demonstratione cum esse auer super cō. lib. de Memoria & reminiscencia. † Virtus cogitatiua distinguit individualiter. Id est. cō. 10. & 33. Id est. cō. 63.

Error Gal.

Secunda pars expositiua text.

De Anima

D. d. sed non vniuersa, sed intelligens. i. sed ista consimilitudo non debet accipi in intelligendo oēs partes animæ, sed tñ in anima rationali. alię. n. partes animæ sunt formæ in materijs, rationalis aut non. D. d. & Formæ non in perfectione, sed in potentia. sed locus differt ab anima distinctiua intelligente in hoc, q̄ locus nihil est eorum, quæ sunt in eo: anima autem rationalis materialis est formæ existentes in ea non actu, sed potentia. Et fecit hoc, ne aliquis intelligat ex hac descriptione q̄ genus acceptū in ea sit genus verū, non Rhetoricū. sed cogetur hō in talibus rebus, quæ non intelliguntur nisi per cōsimilitudinē, vt notificet ea per talia gñā Rhetorica,

Res q̄ non
intelligunt
nisi p cōsi-
militudi-
nē, notifi-
cari pnt p
gñā Rhe-
torica. cō-
silej cō. 14
& 1 Ph. 61
Idē. 4. Ph.
cō. 24. &
1. de ani-
ma. 149

• Quoniam autem non similis sit impassibilitas sensitiui & intellectiui, manifestum est ex organis & sensu: sensus enim non potest sentire ex valde sensibili: vt sonum ex magnis sonis: neq; ex fortibus odoribus & coloribus neq; videre, neq; adorare, sed intellectus quum intelligat aliquid valde intelligibile, nō minus intelligit infima, sed & magis. Sensitiuum quidem enim non sine corpore est: hic autem separatus.

Non esse autem similem impassibilitatem sensitiui & intellectiui, perspicuum est in sensum instrumentis, & in sensu. nam sensus post uehemens sensibile sentire non potest: verbi causa, sonum post magnos sonos: nec etiam post uehementes colores & odores, uidere aut olfacere: at uero intellectus ubi aliquid intellexeris uehementer intelligibile, nihilo minus inferiora intelligit, imo etiam magis. nam sensitiuum non est sine corpore: hic uero separabilis est.

Quoniam autem priuatio passionis in sentiente, & in formatione per intellectum non est consimilis, manifestum inest sensu. Sensus. n. non potest sentire post forte sensatum: vt. g. post sonos maximos, aut post colores fortes, aut post odores fortes. Sed intellectus, quando intellexerit aliquid forte intelligibile, tunc nō minus intelliget illud, quod est sub primo, imo magis. sentiens, n. non est extra corpus: iste autem est abstractus.

Hęc ē cōdi-
tio neces-
saria dñō
stratiōib;
necessari-
is, vt appa-
rētia sēstui
nō dñant
ab eo, qđ
vt p rōnē.
Idē. 1. Cō.
cō. 12. &
8. Ph. 22.
& 16.

• Cū declarauit q̄ intellectus materialis non admiscetur materiæ, incēpit notificare q̄ hoc conuenit apparentibus. Hęc enim est conditio necessaria necessarijs demonstrationibus, sc. vt apparentia sensu non differant ab eo, quod videtur per rationem. Et dixit. Qm̄ autem priuatio passionis, & c. i. qm̄ priuatio transmutationis existens in sensu non est similis priuationi transmutationis existentis in intellectu, vt demonstratum fuit ratione, manifestum est ex apparentibus. Priuatio enim transmutationis in intellectu debet esse pura. & non est ita priuatio transmutationis in sensu, cū sensus sit virtus materialis. D. d. sensus enim non potest sentire, & c. id est & signum eius est, quoniam sensus nō potest sentire sua sensibilia

E
I O P H.

F

7

- A** sibiilia convenientia sibi, quando senserit aliquod forte, & recesserit ab eo subito ad illud aliud sensibile. v.g. quando sensus auditus recesserit à magno sono, aut visus à forti colore, & olfactus à forti odore. Et causa in hoc est passio, & transmutatio, quæ accidunt sentienti à forti sensato. Et causa huius transmutationis est, quia est virtus in corpore. Et, cum demonstravit hoc, quod videtur de transmutatione in sensu, incepit notificare quod contrarium est de intellectu, & dixit, Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte, &c. i. intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibile, tunc facilius intelliget intelligibile non forte. vnde scimus quod non patitur, neque transmutatur à forti intelligibili. Et, cum demonstravit eos esse diversos, in hoc dedit causam, & d. sentiens enim non est extra corpus: iste autem est abstractus. id est & causa in hoc est, quod prius fuit declaratum, scilicet quod sentiens non est extra corpus, intellectus autem est abstractus. Et possumus ponere hunc sermonem demonstrationem tertiam per se, scilicet demonstrationem, quod, cum diximus quod, si intellectus transmutatur essentialiter, non accidentaliter, & mediante alio: hoc enim concessum est in intellectu: necesse est ut transmutatio contingat ei apud suam actionem propriam, quæ est intelligere, sicut est in sensu. Et, si non transmutatur per se & essentialiter, necesse est ut non sit virtus in corpore omnino. ois. n. virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari secundum quod est recipiens. Et ideo non oportet obijcere huic argumento ex eo, quod accidit in intellectu de transmutatione propter transmutationem virtutum imaginationis, & maxime cogitatione. in intellectu enim existimatur accidere faugatio hoc modo. Et non est ita, nisi accidentaliter. Virtus enim cogitativa est de genere virtutum sensibilibus. Imaginativa autem, & cogitativa, & rememorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilibus, & ideo non indiget eis nisi in absentia sensibilibus, & omnes iungant se ad representandum imaginem rei sensibilibus, ut aspiciat eam virtus rationalis abstracta, & extrahat intentionem universalem, & postea recipiat eam, id est comprehendat eam. Et forte, sicut diximus, inducit hunc sermonem ad verificandum prædictas demonstrationes.

Ois virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari secundum quod est recipiens. Idem. 2. de anima. text. 6. 123. 143.

— Quum autem sic singula fiat ut sciens dicitur qui secundum actum, Hoc autem confestim accidit cum possit operari per se ipsum, est igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter & ante addiscere, aut invenire: & ipse autem se ipsum potest intelligere.

10 PH.

Ubi autem eo modo singula factus fuerit, quo qui actu est sciens appellari solet (quod tum accidit cum per se ipsum potest operari) est quidem tunc etiam quodammodo potentia, non tamen aque ac prima quam didicisset, aut invenisset: atque tunc etiam ipse se potest intelligere.

Et, cum quodlibet eorum fuerit sic, s. sicut dicitur scientia in actu: & hoc continget, quando poterit intelligere per se: tunc etiam

V iij erit

De Anima

erit in potentia quoquo modo, sed non eodem modo, quo ante erat antequam sciuit, aut inuenit. Et ipse tunc potest intelligere p se.

Dña inter
virtutes a-
gētes p-
prias & re-
motas.

Intellectus
intelligit
seipsum modo
accidentaliter
videtur per hoc
cō. 57. 12.
Met.

Vide ista
cō. 15. &
36.

Et cum in eo fuerit vnuquodque intellectuum tali modo, sicut dicitur in sciente quod est sciens in actu, id est quando intellecta fuerint in eodem in actu. & hoc continget intellectui, quando poterit intelligere per se, non quando intellexerit per aliud. Et hoc, quod dixit, est differentia inter virtutes agentes propinquas & remotas. Propinquæ enim actui sunt, quæ agunt per se: & non indigent extrahente eas de potentia in actum: remotæ autem indigent & ideo dixit quod, cum intellectus fuerit in hac dispositione, tunc erit potentia quoquo modo, id est tunc dicetur de eo hoc nomen potentia non vere, sed modofimili. Deinde dicit, Et ipse tunc poterit intelligere per se, id est & cum intellectus fuerit in hac dispositione, tunc intelliget se, secundum quod ipse non est aliud nisi forma rerum, in quantum extrahit eas à materia. quasi igitur se intelligit ipse modo accidentaliter, ut dicit Alexan. i. secundum quod accidit intellectus rerum quod fuerint ipse, id est essentia eius. Et hoc est econtrario dispositioni informis abstractis illarum. cum intellectus earum non est aliud ab eis in intentione, per quam sunt intellecta isti intellectus, ideo intelligunt se essentialiter, & non accidentaliter. & hoc perfectius inuenitur in primo intelligente, quod nihil intelligit extra se. Et possumus exponere istum locum, secundum quod Alfarabius dicit in suo tractatu de intellectu, & intellectu. & est quod, cum intellectus fuerit in actu, erit unum entium, & poterit intelligere seipsum per intentionem, quam abstrahet à se, secundum quod abstrahit intentiones rerum, quæ sunt extra animam. & sic intellectum habebit intellecta. & nos perscrutabimur de hoc, utrum sit possibile, aut non.

Quo pacto intellectus possit materialia, ac eorum formas, similiter & ea, quæ sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat si est impassibilis. Quomodo se ipsum intelligat. Et cur non semper intelligat.

Cap. 1.

Quoniam autem aliud est magnitudo & magnitudinis esse, & aqua & aquæ esse: & sic in multis aliis. non autem in omnibus. in quibusdam enim idem est esse carnis, & carnem, aut ergo alio, aut aliter habente discernit. Caro, enim non sine materia, sed sicut finem, hoc in hoc.

SOLUS. Cum autem aliud sit magnitudo, & magnitudini esse: & aqua, & aqua esse: & sic in multis aliis, sed non in omnibus: in nonnullis enim idem est carni esse & carnem: aut alio, aut aliter se habente indicat intellectus. caro enim non est sine materia: sed sicut finem, hoc in hoc. Et, quia

Et quia magnitudo est aliquid & esse magnitudinis aliud, & aqua, est aliquid & esse aquæ aliud, & sic in multis alijs: sed non in omnibus, in quibus idem enim esse carnis idem est cum carne: necesse est ut experimentetur aut per duo, aut per diuersam dispositionem. Caro enim non est extra materiam, sicut similitas est aliquid hoc, & in aliquo hoc.

9. Cum complevit sermonem de notificatione substantiæ intellectus materialis, & dedit differentiam inter ipsam & substantiam sentientis materialis, incepit dare etiam differentiam inter intellectum in actu, & imaginationem in actu. Existimatur enim quod imaginatio ipsa est intellectus: & precipue, cum dicimus quod proportio eius ad intellectum est sicut proportio sensibilis ad sensum, scilicet quod mouet ipsum: & existimatur qd motor & motum debent esse eiuſdem speciei. Et incepit dicere, Er, quia magnitudo est aliquid, &c. id est, & quia hoc indiduum est aliquid, & in

sentio per quam hoc indiuiduum est ens, scilicet quidditas, & forma eius est aliud. verbi gratia quod hæc aqua est aliquid, & intentio, id est forma. per quam hæc aqua est ens, aliud est ab aqua. D. d. & sic in multis alijs. i. & hoc accidit similiter in multis rebus, scilicet in omnibus compositis ex materia & forma. & dixit. sed non in omnibus ad excipiendum res abstractas, & quæ sunt res simplices, & non compositæ. Deinde dicit in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne. i. & causa, propter quam hæc due intentiones non inveniuntur in omnibus entibus, est quidditas & esse essentia in entibus simplicibus est idem verbi gratia quod esse carnis idem est cum carne: quia intentio carnis in eis non est in materia. Et, cum induxit præcedens in hoc sermone, dedit consequens, & dixit, necesse est vt experimenter, &c. id est, cum fuerit declaratum quod entia sensibilia diuiduntur in duplex esse, scilicet in hoc singulare, & suam formam, necesse

Cum est virtus experimentatiua, id est comprehensiua comprehendat ea, aut per duas virtutes, aut per vnam, sed duabus dispositionibus diuersis, cum duabus autem virtutibus erit, quando comprehenderit vt vnuq; per se, scilicet formam singulariter, & indiuiduum singulariter: per vnam vero virtutem & dispositionem diuersam erit, quando comprehendit alietatem, quæ est inter has duas intentiones. † Quod enim comprehendit alietatem inter duo, necesse est, vt declaratum est, vt sit vñ vno modo, & multa alio modo. * & ista est dispositio intellectus in comprehendendo alietatem, quæ est inter formam & indiuiduum. comprehendit enim formam per se, & comprehendit indiuiduum mediante sensu. Comprehendit igitur alietatem inter ea per dispositionem, quæ diuersatur, quemadmodum sensus communis comprehendit alietatem inter sensibilia per dispositionem diuersam, scilicet sensus pluralitatem. sed quia istas formas non comprehendit intellectus nisi cum materijs, ideo comprehendit eas per dispositionem, quæ diuersatur. Et, cum notificant quod necesse est vt anima comprehendat has duas intentiones per virtutem diuersam,

De Anima

& comprehendat alietatem earum per vnicam virtutem, sed secundum diuersam dispositionem, dedit causam, propter quam indiget anima in comprehendendo has duas intentiones diuersa dispositione, & dixit. Caro enim non est extra materiam, i. causa, propter quam forma non comprehenditur ab intellectu nisi cum materia, q. facit ipsum intellectum comprehendere eam diuersa dispositione, est q. formæ non sunt extra materiam. Forma enim carnis non denudatur à materia, sed semper intelligitur cum materia: sicut similitudo cum naso, cū similitudo sit aliquid hoc in aliquo hoc, & sic est de formis sensibilibus, q. sunt aliquid hoc in aliquo hoc.

Sensituius quidem igitur calidum & frigidum iudicat: & quorum ratio quædam caro, alio autem aut separato, aut sicut circumflexa se habet ad se ipsam, quum extensa sit, carnis esse discernit.

SO PH.

Calidum igitur & frigidum sensitiua parte iudicat, & quorum ratio quædam est caro, alio autem, vel separabili: vel ut flexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse iudicat.

E

Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum & frigidum, & res, quæ sunt in carne, assimilantur eis, quæ sunt illius. Et experimentatur per aliud, aut secundum dispositionem lineæ sphaeræ, quæ diu durat quid est esse, carnis.

10 Dicit. Ipsa igitur, &c. i. & cum necesse est experimentare res diuersas per virtutes diuersas, & per sentiens autem, & per sibi similia experimentata calidum & frigidum, & sibi similia, necesse est secundum exemplum ut res existens in carne, per quam caro est quod est, & non illud, per quod est calida aut frigida, sit similis virtuti comprehendenti eam & ut experimentetur per aliam virtutem: Et dixit, assimilantur eis, quæ sunt illius, quia necesse est ut proportio, quæ est intentionis ad intentionem, & individualis ad vniuersalem, sit sicut proportio virtutis comprehendentis alteram earum ad virtutem comprehendentem alteram. Et, cū necesse est ut duæ intentiones sint diuersæ, necesse est ut virtutes sint diuersæ. Intelligens igitur non est imaginatiua: cum iam declaratum est q. comprehensio virtutis imaginatiuæ & sensibilis idem est. D. d. Et experimentatur per aliud, aut secundum dispositionem lineæ, &c. i. & necesse est ut forma experimentetur per aliquam virtutem: & hoc erit ex hac virtute, aut per dispositionem similem lineæ rectæ, cū intellexerit primam formam existentem in hac re singulari: aut secundum dispositionem similem lineæ sphaeræ, quando fuerit reuersa, querendo intelligere etiam quiditatem illius formæ, deinde quiditatem illius quiditatis, quousque perueniat ad simplicem quiditatem in illa re. v.g. q. primo intelligit quiditatem carnis, deinde querit intelligere quiditatem istius quiditatis, deinde quiditatem istius quiditatis: & hoc erit, dū inueniet quiditatem in quiditate, & non cessabit quousque perueniat ad formam simplicem. Et hoc intendebat, cū dixit, q. diu durat. i. q. istud intelligens intellectus erit sicut in carne, dū erit posset in carne q. quiditas ei. hæret quiditate.

Iterum

Cū duæ intentiones sint diuersæ, necesse est ut virtutes sint diuersæ. Idē 2. de anima, c. 33.

A. Iterum autem in his quæ in abstractione sunt, rectum sicut simum: cum continuo enim est, quod autem quid erat esse, si est alterum recto esse & rectum, alio: sit enim dualitas: altero itaq; aut aliter se habente iudicat. Omnino ergo sicut separabiles res à materia, sic & quæ circa intellectum sunt.

107 H. Rursus in iis quæ in abstractione consistunt, rectum est ut simum: cum continuo enim est, ipsum autem quid erat esse, si diuersum est recto esse & rectum, aliud est: sit enim dualitas: alio ergo aut aliter se habente iudicat. Omnino ut res separabiles sunt à materia, sic etià intellectus. a. l. alio

Et etiam in rebus existentibus in Mathesi, rectum est sicut simitas, est enim cum quanto continuo. Secundum autem esse, esse recti aliud est ab eo. Si igitur experimentatur, tunc igitur per aliud, & quia dispositio eius sit alia. Et vniuersaliter dispositio rerum, quæ sunt in intellectu, currit sicut res abstractæ à materia.

11 D. Et istud intelligere intellectus non tñ inuenitur in rebus materia libus, sed in mathematicis. Rectum enim quia est in continuo, sicut simitas in naso, necesse est quemadmodum intellectus intelligat similitudinem compositam ex naso, ita intelligat quiditatem recti compositam cum continuo. Et dixit. Et etià in rebus, &c. i. & rectum, & esse eius similis ex rebus mathematicis est simile ad esse similitatis in naso. rectum enim est in continuo, sicut simitas in naso. Deinde dixit. Secundum autem esse, esse in recto est aliud à quiditate continui: licet alterum eorum non inueniatur nisi in alio. D. d. Si igitur, &c. id est, cū igitur posuerimus q; in mathematicis etiam sunt duo, quorū vnum est in altero, tunc anima nō experimentat ea, nisi per aliam virtutem: aut per eandem, sed tamen per dispositionem, quæ diuersatur, cum non intelligit ea nisi cum re: licet non intelligat ea cum materia sensibili. Sciendum est enim, q; dispositio habita ab intellectu, quæ diuersatur in eo, quando comprehendit formas rerum primas sensibiles, est ei per sensus: & dispositio, quæ diuersatur in eo per comprehensionem quiditatis & formæ, est ei dispositio diuersa in se non per sensus. Et ideo assimilatur Arist. ipsum lineæ sphericali in hac dispositione: Plato autem lineæ gyrationis. & per hanc dispositionem intelligit formas rerum mathematicarum, cum non accepit intelligendo eas magnitudine sensibilem. D. dixit. Et vniuersaliter dispositio rerum, &c. id est, ut mihi videtur, & vniuersaliter dispositio rerum, quas comprehendit intellectus, inuenitur in eo in modo, finem quem sunt in se in propinquitate, & distantia, ab abstractione à materia. Quod igitur eorū fuerit remotum à materia, poterit abstrahi ab intellectu absq; materia: licet non habeat esse nisi in materia: sicut est in mathematicis. & quod eorum fuerit propinquum materię non poterit. cum igitur dixit secundum q; res abstractæ à materia, intendit finem modum essendi in rebus abstractis à materia in ordine, in quo sunt de abstractione, si iste sermo sit completus in scripto.

a. l. nam
ralibus.

a. l. mate
riam.

Quod fuerit
rit modum
mā, pote
rit abstra
hi a b iel
lectu a mā
licet non
hēat esse

Dubitabit

De Anima

nisi si m^a,
sicut est i
mathema
tice. & q^d
fuerit pro
pinqu m
materie
nō poterit
SOPH.

Dubitabit autem vtrūque aliquis, si intellectus simplex est & im-
passibilis, & nulli nihil habet commune, sicut dicit Anaxagoras;
quomodo intelliget: si intelligere pati aliquid est? Inquantum
enim aliquid commune vtriusque est, hoc quidem agere, illud ve-
ro pati videtur.

*Sed quærat quispiam, si intellectus est simplex & impassibilis, nec
cum nullo quidquam habet commune, ut dixit Anaxagoras, quomodo
intelliget, si intelligere pati quoddam est? nam quatenus commune
quidpiam utrisque, inest, alterum agere, alterum pati videtur.*

Et dubitat homo quod intellectus est simplex, non patiens, &
quod impossibile est ut habeat aliquam communicationem cum alia
re, sicut dixit Anaxa. quomodo igitur intelligitur quod formare per
intellectum est aliqua passio. quoniam propter hoc, quod aliquid est commune
vtriusque, existimatur quod alterum eorum agit, & alterum patitur.

11. Cum dedit differentiam inter intelligere & imaginari, reuersus est ad
dubitandum de intellectu passibili, & dixit. Et dubitat homo, &c. idest
& dubitat homo in hoc, quod dictum est, quod intellectus materialis est sim-
plex & non passibilis: quia non existimatur ipsum habere communica-
tionem aliquam cum re materiali, sicut dixit Anaxa. & sicut declaratum
fuit prius. Questio autem est: quomodo intelligatur quod formare per intel-
lectum sit passio, idest de genere virtutum passuarum, & nullam habeat
communicationem cum re, a qua patitur: quoniam per aliquod commu-
ne agenti & patienti existimatur hoc agere, & hoc pati. Nisi enim esset
materia non esset passio. & cum posuerimus intellectum non esse ma-
teriam neque in materia: quomodo igitur intelligemus cum hoc quod intelli-
gere est passio, non actio. Sumus igitur inter duo, aut ut non ponamus quod
intelligere est in capitulo passionis: aut ponamus quod intellectus mate-
rialis communicat corpori, quemadmodum forma imaginationis mo-
uens ipsum communis est corpori.

Nisi esset
materia non esset
passio. sed
quod hoc
sit intelli-
gere vide-
bitur c. 28.
& in cō.
14.

Amplius autem si intelligibilis & ipse: aut enim aliis ineri-
tus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est, vnum autem
aliquid intelligibile est specie: si autem sit mixtum, aliquid habebit
quod facit intelligibilem ipsum, sicut alia.

SOPH.

*Præterea an ipse quoque intelligibilis sit: uel enim cæteris etiam in-
erit intellectus si non ipse per aliud est intelligibilis, ac intelligibile unum
quoddam est specie: uel aliquod mixtum habebit, quod enim ut reliqua
reddat intelligibilem.*

Et etiam vtrum est in se intelligibile. quoniam autem intellectus erit
aliarum rerum, si non est intellectum alio modo, sed illud forma-
tum

A tum per intellectum fuerit vnum in sua forma, aut erit mixtio in eo ab aliquo, quod ipsum fecit intellectum, sicut est de aliis.

13 Ista est secunda dubitatio de intellectu materiali: & est verum est in se intelligibilis, non per naturam existentem in eo, adeo quod intellectus & intellectum in eo idem erit omnibus modis, sicut est dispositio in rebus abstractis: aut intellectum ex eo est aliud quoquo modo ab ipso. Et dixit. Et etiam verum est in se, &c. i. & etiam verum ipsum est illud, quod est intellectum ex eo. necesse est enim alterum duorum, aut vt alie res, quae sunt extra animam, habeant intellectum, si intellectus est intellectum ex eo omnibus modis, & non est alius modus de intelligere res, sed intelligere est idē in omnibus rebus: aut vt non sit intellectum per se, sed per intentionem in eo, quae fecit ipsum intelligibilem: sicut est dispositio in rebus, quae sunt extra animā. & tacuit, vt videtur, illud, quod consequitur hanc positionem: & est quod intellectus in se est non intelligens. Et abbreviatio dubitationis est talis, vt videtur, aut enim erit intellectū sicut alie res abstractae intellectū: & sic res, quae sunt extra animam, erunt intelligentes: aut erit intellectum, sicut alie res, quae sunt extra animam: & sicerit in se non intelligens, neq; comprehendens.

Intelligē.
& intellm
sunt idē i
abstractis
oib⁹ mo-
dis. Idem
12. Me. 39.

54

• Aut pati quidem secundum cōmune aliquid diuifum est prius: quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil, antequam intelligat. oportet autem sic, sicut in tabula nihil est actu scriptum: quod quidem accidit in intellectu.

10 P. H. An ipsum quidem pati communi quadam notione superius explicatum est, quod intellectus potentia quodammodo est intelligibilia, actu vero nullum, antequam intelligat. oportet autem veluti in codice nihil esse actu descriptum: quae res accidit in intellectu.

a. l. ginde
aut opor-
tet atq; in
codice in
qua nihil
actu descri-
ptum est.

Dicamus igitur q passio, secundum q prius utebatur, est vniuersalis: & quod intellectus est in potentia quoquo modo intellecta, perfectione autem non est, quousq; intelligat. Et q accidit in intellectu, debet currere tali cursu, s. sicut tabula est aptata picturæ, non picta in actu omnino.

14 Cū dedit has duas quæstiones de intellectu materiali, incēpit dissoluere eas, & primo primā dicens, quomodo intelligimus quod intellectus materialis est aliquid simplex, & non mixtum cum aliquo, opinando q intelligere est aliqua passio: & iam declaratum est in vniuersalibus sermonibus quod ea, quae agunt, & patiuntur, communicant in subiecto. Et dixit. Dicamus igitur quod passio, &c. id est ista quæstio dissoluetur in sciendū quod passio, qua prius utebamur in quæstione, est magis vniuersalis quam aliquod dictum in rebus naturalibus quod sit passium. Deinde exposuit quid significat hoc nomen passio in intellectu; & dixit quod, in intellectu

l. de Gen-
ae l. c. 43

De Anima

Potia, receptio, & perfectio xg. uoce dñt i rebz mālibus, & abstrahis.

Nō ē opinandum q̄ p̄ia mā ē cā receptionis, sed cā causa receptionis trāsmutabilis: & est iceptionis huius singularis. sed cā receptionis simpliciter ē ista nā. Idē supra c. 5. idē in tra. c. 28. Quomodo formā abstrahē ad mouē ē p̄ficiantur, Vidē c. 4. 4. 12. Meta.

Digressio cōtra Ale. de eo q̄ in intellectus nō sit p̄p̄a ratio trā.

intellectus est in potentia, &c. id est & ista intentio vniuersalis de passione in intellectu nihil aliud est, nisi quod est in potētia intellectus, nō in actu, quousque intelligat. Et dicere etiam ipsum esse in potētia, est alio modo ab eis, secundum quos dicitur q̄ res materiales sunt in potentia. & hoc est quod diximus prius, quod intelligendum est hic quod hęc nomina, scilicet potentia, & receptio, & perfectio modo æquiuoco dicuntur cum eis in rebus materialibus. Diuersitas enim istius intentionis, scilicet receptionis, quæ est in intellectu, à receptione, quæ est in rebus materialibus res est, ad quam ducit ratio. Vnde non est opinandum q̄ prima materia est causa receptionis, sed causa receptionis transmutabilis: & est receptio huius singularis. causa autem receptionis simpliciter est ista natura. Ex hoc modo fuit possibile q̄ corpora cœlestia reciperent formas abstractas, & intelligerent eas: & fuit possibile vt intelligentiæ abstractæ p̄pericerentur per se ad intuitum. Et, si non, non esset possibile vt illic intelligeretur recipiens, neque receptibile, unde videmus q̄ illud q̄ est liberatū ab hac natura est, primum intelligens. Et ponendo istam naturam, dissoluetur quæstio dicens, quomodo intelligitur multitudo, & quomodo intelliguntur multe ex formis abstractis, & intellectus idem est eis cum intellectu. Et, cum notificauit modum passionis in intellectu & q̄ æquiuoce dicitur in intellectu in rebus materialibus, incipit dare ex rebus sensibilibus exemplum, per quod intelligitur ista intentio in intellectu materiali. & licet non sit verum, tū est via ad intelligendum. Et iste modus doctrinæ necessarius ē in talibus rebus, licet sit theoricus. Et dixit. Et hoc accidit in intellectu, &c. i. & intelligendū est hoc, quod diximus de hac intentione vniuersali, scilicet passione, quæ est in intellectu, quæ est tantū receptio sine transmutatione, sicut receptio picturæ in tabula. Quæ admodum. n. tabula nō patitur à pictura, neq; accidit ei ab hac transmutatione: sed tū inuenitur in ea de iniectione passionis, quod perficitur per picturā, postquā erat in potentia picta, ita est dispositio in intellectu materiali. Et hoc exemplū, quod induxit, valde est simile dispositioni intellectus, qui est in potentia, cum intellectu, qui est in actu. Quæ admodum. n. tabula nullam picturam habet in actu, neq; in potētia propinqua actui: ita in intellectu materiali nō est aliqua formarum intellectarum, quas recipit, neq; in actu, neq; in potentia propinqua actui. Et voco hic potētiā propinquam actui, dispositionem mediam inter remotā potētiā & postremam perfectionem, & hoc est vt non sit in eo intentio, quæ sit in potētia intellecta. & hoc est propriū soli intellectui. Perfectio enim prima sentientis est aliquid in actu respectu potētiæ remotæ: & est aliquid in potentia respectu postremæ perfectionis. Et ideo assimilauit Arist. primam perfectionem sensus Geometriæ, quando non vtitur Geometria. Scimus enim certe q̄ habemus virtutem sensibilem existentem in actu, licet tūc nihil sentiamus. Declaratus est igitur modus consimilitudinis istius exempli huic, quod dictū fuit ab Arist. in intellectu materiali. Dicere autem quod intellectus materialis est similis præparationi, quæ est in tabula, nō tabulæ

Sermo theoricus in rebus difficultibus ē necessarius. 1. phy. 82. & 4. phys. 84. idem sup. cō. 6.

F

3

4

A tabulæ secundum q̄ est præparata, vt exposuit Alexand. hunc sermonē, falsum est. Præparatio enim est priuatio aliqua, & nullam habet naturā propriam nisi propter naturam subiecti. & propter hoc fuit possibile vt præparationes diuerſentur in vnoquoque ente. O Alex. repuras Aristot. intendere demonstrare nobis naturam præparationis tantum, non naturam præparati: & non est natura, istius præparationis, propria ei, si fuerit possibile cognosci sine cognitione naturæ præparati: sed naturam præparationis simpliciter in quocunque sit. Ego autem verecundor ex hoc sermone, & ex hac mirabili expositione. Si enim Aristot. intendebar demonstrare naturam præparationis, quæ est in intellectu per omnes sermones prædictos in intellectu materiali, necesse est aut vt intendat demonstrare per eos naturam præparationis simpliciter, aut naturā præparationis propriæ. Natura autem præparationis propriæ in intellectu impossibile est demonstrare sine natura subiecti: cum præparatio propria vnicuiq̄, subiecto currit cursu perfectionis, & formæ ex eo: sed oportet necessario per cognitionem nāæ præparationis scire nām præparati. Et, si intendebar per illos sermones demonstrare naturam præparationis simpliciter, tunc illud non est id proprium intellectui. & omne hoc est perturbatio. Omnis enim præparatio in eo quod est præparatio, vere dicitur nihil esse in actu ex eis quæ recipit: & quod est non passibile: & vere dicitur esse non corpus, neque virtus in corpore: quomodo igitur possumus exponere illud, qđ Aristoteles intendebar hic demonstrare nobis de natura intellectus materialis, illud, quod est commune omnibus recipientibus, scilicet in quibus est præparatio ad recipiendum vnumquodque genus formarum, & nō ad demonstrandum naturam præparati per cognitionem naturæ præparationis propriæ ei, * nisi intellectus materialis esse solummodo præparatio sine aliquo subiecto: quod est impossibile. præparatio enim ostendit præparatum. Vnde Aristot. cum inuenit præparatio nem, quæ est in intellectu esse diuersam ab aliis, iudicauit præcise quod natura subiecta ei differt ab aliis naturis præparatis: & quod est proprium isti subiecto præparationis, scilicet intellectui, est quod non est in eo alia intentionum intellectuum in potentia, aut in actu. Vnde necesse fuit ipsum non esse corpus, neq; formam in corpore. & cum non fuerit corpus, neq; virtus in corpore, non erit et formæ imaginationis. illæ. n. sunt virtutes in corporibus, & sunt intentiones intellectus in potentia. Et, cum subiectum istius præparationis neq; est forma imaginationis, neq; mixtum ex elementis, vt Alex. intendit: neque possumus dicere quod alia præparatio denudetur à subiecto, recte videmus q̄ Theophrastus, & Themistius, & Nicolaus, & alii Antiquorum Peripateticorum magis retinent demonstrationē Arist. & magis conseruant verba eius. Cum enim intuerentur sermones Arist. & eius verba, nullus potuit ferre ea super ipsam præparationem tantum, neque super rem subiectam præparationi: si posuerimus ipsam esse virtutem in corpore, dicendo eam esse simplicem, & abstractam, & non passibilem, & non mixtam corpori. Et, si illud non esset opinio Aristot. oporteret

*al. si. n. in
tells mātis
est solum
modo præ
paratio, ef
fet sine ali
quo subie
cto.

De Anima

oporteret opinari eam esse opinionem veram, sed propter hoc, quod dico, nullus debet dubitare quin ista sit opinio Arist. Omnes. n. hoc opinati non credunt nisi propter hoc, quod dixit Arist. quia ita est difficile hoc: adeo q. si sermo Arist. non inueniretur in eo, tunc ualde esset difficile cadere super ipsum, aut forte impossibile, nisi inueniretur aliquis talis, ut Arist. credo. n. q. iste homo fuerit regula in natura & exéplar, quod natura inuenit ad demonstrandum ultimam perfectionem humanam in materiis. Et forte opinio attributa Alex. fuit ficta ab eo solo: & in tempore eius erat inopinabilis, & abiecta ab omnibus. Et ideo videmus Themistium dimittentem eam omnino, & fugere eam, sicut cauentur inopinabilia. Et est contrarium ei, quod contingit modernis. nullus enim est sciens, & perfectus apud eos, nisi qui est Alexandreus, & causa in hoc est famositas illius viri & quia credimus, & vere scimus q. fuit vnus de bonis expositoribus. Tunc Alfarabius, cum hoc q. maximus erat in istis, sequitur, Alexā. in hac intentione: & addidit huic opinioni quoddam inopinabile. In li. enim de Nichomachia videtur negare continuationem esse cum intelligentiis abstractis: & dicit hanc esse opinionem Alex. & quod non est opinandum q. finis humanus sit aliud quā perfectio speculatiua. Auempace autem exposuit sermonem eius, & dixit q. opinio eius est opinio omnium Peripateticorum, sc. q. continuatio est possibilis, & q. est finis. Et forte hæc est vna cārum, pp. quam videmus q. consuetudo, & mos plurium dantiū se Philosophiæ in hoc tempore sunt corrupti. & hoc habet alias causas non latentes considerantes in Philosophia operatiua.

Lem magna de Arist. vide cōf. r. l. p. cōm. Auer. sup. l. ph. & l. de Gen. c. 3. 8. & l. Meteor. ca. de Irade.

De opinione alfarabii vide l. c. 3. 6. d. Auerpace et ibidem & 9. Met. cō. 22.

• Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his quidē enim quæ sunt sine materia, idem est intelligens, & qd̄ intelligit. Scientia autem speculatiua & scibile, idem est.

10 PH.

Atq. etiam ipse intelligibilis est, quemadmodum intelligibilia. in iis enim quæ sine materia sunt, idem est id quod intelligit, & quod intelligitur: nam contemplatiua scientia & quod ita scibile est, idē sunt.

Et est etiam intellectum, sicut intellecta. Formare enim per intellectum, & formatum per intellectum, quæ sunt extra materiā, idem sunt. Scientia enim speculatiua, & scitum secundum hunc modum idem sunt.

15

Cū dubitauit de intellectu materiali, verum intellectum ex eo est ipse intellectus, aut aliud aliquo modo, & oportet, si intellectus i eo est ipsa intellectum, vt sit intellm per se non per intentionē in eo, & si fuerit aliud aliquo modo vt sit intellm per intentionē in eo, incipit declarare q. est intellectum per intentionem in eo, sicut aliz res intellectæ: sed differt ab eis in hoc, q. illa intentio est in se intellectus in actu, & in aliis rebus est intellectus in potentia. Et dixit. Et est etiam intellectum, sicut intellecta. i. & est intellectum per intentionem in eo, sicut res aliz intellectæ. D. dedit demon-

A demonstrationem super hoc, & dixit Formare enim per intellectum, &c.
1. & necesse est ut intellectum sit per intentionem in eo, quia formare per
intellectum, & formatum idem sunt in rebus non materialibus. Et si istos
intellectus esset intellectus per se, contingeret ut scientia speculativa, & sci-
rum essent idem: quod est impossibile.

Non autem semper intelligendi causa considerata est. In ha-
bentibus autem materiam, potentia solum unumquodque intelli-
gibilem. Quare quidem illis non inest intellectus: sine materia
n. potentia est intellectus talium. Illud autem intelligibile erit.

102 H.

*Causa porro cur non semper intelligat considerata est. In his autem
qua habent materiam potentia est unumquodque intelligibilem. quare illis
quidem non inest intellectus: nam intellectus horum talium potentia
est sine materia: illi autem intelligibile inest.*

B Et perscrutanda est causa, propter quam non semper intelligit.
In eo autem, quod habet materiam, quodlibet intellectuum est
in potentia tantum. Istis igitur non est intellectus. intellectus enim
ad ista, non est nisi potentia istorum abstracta à materia. isti autē
quia est intellectum.

16 Et oportet perscrutari de causa, propter quam non semper intelligit, ita quod
intellecta eius sunt in se. Et cā in hoc est, quod illud ex intellectis, quod non ha-
bet materiam, suum intellectum est intellectus in se, & ipse semper intelli-
git: quod autem habet materiam, unumquodque intellectum est in ipso in po-
tentia: & ideo res intellectæ materiales non intelligunt. Et hoc intende-
bat, cum dixit. Istis igitur non est intellectus. i. & ideo intellecta materia-
C lia non habent intellectum. & quod diminuitur à sermone intelligit per
suum oppositum, & per hanc particulā, autē, quæ notat divisionē. &c. q. d.
& cā in hoc est, quia intellectum eius, quod non habet materiam est semper,
& in actu. intellectū autē eius, quod habet materiam, est in potentia. D. d. Istis
igitur non est intellectus &c. i. ista igitur intellecta propter hoc, scilicet quia sunt intel-
lecta in potentia, non habent intellm. Intellm enim attributus istis non est
nisi formæ istorum abstractæ à materia, & ideo istæ formæ respectu eo-
rum non erunt intellectæ in actu. i. non comprehensæ ab eis, neque per eas
erunt intelligentia: & in respectu illius, quod abstrahat ea à materiis suis,
erunt intellecta in actu, & per ea erit intelligens, & illa per illam eandē in-
tentionem erunt non intelligentia. Et hoc est complementum sermo-
nis in dissolutione prædictæ questionis. Ille enim sermo coegit nos ad al-
terū duorū. Si. n. intellm fuerit idem cū intellecto in intellectu materiali,
necesse est ut sint aliæ res, quæ sunt extra animam intelligentes. Si vero aliud,
ut sit intellm per intentionem in eo. quæ propter indiget in essendo intellectu
intellectu. & hoc procedit in infinitum. Dissolvo igitur istius questionis est,
quæ intentio, per quam intellectus materialis fit intellectus in actu, est quia
est

Resumpta
quoniam pro-
posita est. l. 1. c. 6.
13.
Solutio
eiusdem.
est

De Anima

est intellectum in actu. Intentio vero, per quam res, quæ sunt extra animam, sunt entia, est quia sunt intellectæ in potentia. & si essent in actu, tunc essent intelligentes.

De intellectu agente.

Cap. 3.

Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem causa & factium, quod in faciendo omnia, ut ars ad materiam sustinuit: necesse & in anima has esse differentias.

107 H. *Quoniam autem ut in uniuersa natura est aliquid, alterum materia cuius generi: quod ideo sic est, quod potentia est illa omnia: alterum causa & effectuum, eo quod omnia efficiat: quæ res usu uenit in arte si cum materia comparatur: ita etiam in anima hæc adsint differentia necesse est.*

Et quia, quemadmodum in natura est aliquid in unoquoque genere, quod est materia, & est illud, quod est illa omnia in potentia: & aliud, quod est causa, & agens, & hoc est illud, propter quod agit quidlibet, sicut dispositio artificii apud materiam: necesse est ut in anima existant hæc differentie.

17 Cum declarauit naturam intellectus, qui est in potentia, & qui est in actu, & dedit differentiam inter ipsum & virtutem imaginationis, incipit declarare quod necessarium est tertium genus intellectus esse: & est intelligentia agens, quæ facit intellectum, qui est in potentia, esse intellectum in actu. Et dixit, quod ita est in ponendo intelligentiam agentem in hoc genere entium sicut est dispositio in omnibus rebus naturalibus. quemadmodum enim necesse est in unoquoque genere rerum naturalium generabilem & corruptibilem esse tria ex natura illius generis, & ei attributa, agens, scilicet, patiens, & factum, ita debet esse in intellectu. Et dixit. Et quia, quemadmodum in natura. i. & quia ita est hoc sicut in rebus naturalibus. i. & quia consideratio de anima est consideratio naturalis, quia anima est unum entium naturalium: rebus autem naturalibus commune est ut habeant in unoquoque genere materiam, & est illud, quod est in potentia omnia, quæ sunt in illo genere, & aliud, quod est causa & agens, & est illud, propter quod generatur omne, quod est illius generis, sicut est artificium apud materiam: necesse est, ut hæc tres differentie sint in anima.

Et est intellectus, hic quidem talis, in omnia fieri: ille vero, in omnia facere: sicut habitus quidam, sicut lumen, quodammodo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

Atque;

10 P. R.

Arg. est quidam intellectus talis, quod omnia fiat: quidam, quod omnia faciat, ueluti habitus quidam, perinde ac lumen: nam lumen quoque quodammodo facit actu colores, eos qui sunt potentia colores.

Oportet igitur ut in ea sit intellectus, qui est intellectus, secundum quod efficitur omne: & intellectus, qui est intellectus, secundum quod facit ipsum intelligere omne. & intellectus, secundum quod intelligit omne, est quasi habitus, qui est quasi lux. lux. n. quo quo modo etiam facit colores, qui sunt in potentia: colores in actu.

18 D. Et, cum necesse est inueniri in parte aīe, quæ dī intellectus, istas tres differentias, necesse est ut in eo sit pars, quæ dicitur intellectus, sicut quod efficitur omne, modo similitudinis, & receptionis: & quod in ea sit etiam secunda pars, quæ dicitur intellectus, secundum quod facit istum intellectum, qui est in potentia, intelligere omnia in actu. Causa. n. propter quā facit intellectus, qui est in potentia, intelligere omnia in actu, nihil aliud ē nisi quod sit in actu.

B hoc enim, quia est in actu, est causa ut intelligat in actu omnia: & quod in ea etiam sit tertia pars, quæ dī intellectus sicut quod facit oē intellm in potentia ēē intellm in actu. Et dixit. Oportet igitur, &c. & intendit per istum intellectum materiale hęc igitur est sua descriptio prædicta. D. d. & intellectus secundum quod facit ipsum intelligere oē. & intendit per istum, illud quod sit, quod est in habitu. Et hoc pronome, ipsum, potest referri ad intellectum materiale, sicut diximus: & potest referri ad hominē intelligentē. & oportet addere in sermone secundum quod facit ipsum intelligere omne ex se, & quando voluerit. hæc enim est definitio huius habitus. s. ut habens habitum intelligat per ipsum illud, quod est sibi propriū ex se: & quando voluerit, absque eo quod indigeat in hoc aliquo extrinseco. D. d. & intellectus, secundum quod intelligit, &c. & intendit per istum intelligentiā agentē. & per hoc, quod dixit intelligit omne, quasi aliquis habitus, intendit quod facit oē rem intellectā in actu, postquā erat in potentia, quasi habitus & forma. D. d. qui est quasi lux, &c. modo dat modū, ex quo oportuit ponere in aīa intelligentiā agentē. nō enim possumus dicere quod proportio intellectus agentis in aīa ad intellectū generatū est, sicut proportio artificij ad artificiatum omnibus modis. ars enim imponit formā in tota materia absque eo quod in materia sit aliquid existens de intentione formæ, antequā artificium fecerit eam. & non est ita in intellectu. quoniam, si ita esset in intellectu tunc homo non indigeret in comprehendēdo intelligibilia sensu, neque imaginatione: immo intellecta perueniret in intellectu materiale ab intellectu agente, absque eo quod intellectus materialis indigeret aspicere formas sensibiles. ¶ Neque etiam possumus dicere quod intentiones imaginatæ sint solæ mouētes intellectū materiale, & extrahentes eū de potentia in actu. Quoniam, si ita esset, tunc nulla differentia esset inter vīe, & individuum: & tunc intellectus esset de genere virtutis imaginatiuæ. Vnde necesse est cū hoc, quod posuimus quod proportio intentionum imaginatarum ad intellectum materiale

Intell^o possibilibus effici oīa mō similitudinis, & receptionis. Idē s. t. c. 6. & 7. 38.

definitio habitus.

Ars sponit formā i tota mā, absque eo quod in mā sit aliquid ex his de intentione formæ, antequā artificij hū certē eam. Idē 6. E. n. ca. 5. & 2. phy. 1. 2. & 3. & 8. 6. c. Idē 12. m. c. 1. 1. dē 7. Me. c. 2. v.

Intentiones imaginatæ non sunt solæ mouētes intellectum.

De Anim. cū cō. Auer.

X

est

De Anima

est sicut proportio sensibilium ad sensus, vt Arist. post dicit, ponere alium motorem esse, qui facit eas moueri in actu intellectum materiale: & hoc nihil est aliud quam facere eas intellecta in actu, abstrahendo eas a materia. Et quia hæc intentio cogens ad ponendum intellectum agentem a materiali, & formis rerum, quas intellectus materialis comprehendit, est similis intentioni, propter quam visus indiget luce: cum hoc q̄ agens & recipiens alia sunt a luce: contentus fuit in notificando hunc modum per hoc exemplum. & quasi d. & modus, qui coegit nos ad ponendum intellectum agentem, idem est cum modo, propter quem indiget visus luce. Quemadmodum enim visus non mouetur a coloribus, nisi quādo fuerit in actu: quod non completur nisi luce præsentē, eum ipsa sit extrahens eos a potentia in actum: ita etiam intentiones imaginatæ non mouent intellectum materiale, nisi quando fuerint intellectæ in actu: quod nō fit citur eis nisi aliquo præsentē, quod sit intellectus in actu. Et fuit necesse attribuiere has duas actiones in nobis aīz, & recipere intellm, & facere eū, quāuis agens & recipiēs sint subst̄ aīz æternæ, pp hoc, quia hæc duæ actiones reductæ sunt ad nām voluntatē, & abstrahere intellecta, & intelligere ea. Abstrahere. n. nihil est aliud q̄ facere intēctōes imaginatas in actu, postquā erant in potentia. Intelligere aut̄ nihil est aliud quā recipere has intēctōes. Cum enim inuenimus idem transferri in suo esse de ordine in ordinem, s. intēctōes imaginatas, diximus q̄ necesse est vt hoc sit a cā agente, & recipiente. recipiens igitur est materialis, & agens est efficiens. Et, cum inuenimus nos agere per has duas virtutes, cum voluerimus: & nihil agit nisi per suam formā: ideo fuit necesse attribuiere nobis has duas virtutes intellectus. Et intellectus, qui est abstrahere intellectum, & creare eum, necesse est vt precedat in nobis intellectum, qui est recipere eum.

Digressio.
Ita duae ac-
tiones re-
feruntur sū-
ad nam
voluntate
abstracta
re intelle-
cta & te-
ligere ea.
idē. de
a. 2, 60. 8
hic. 36.
tunc legi-
respicere.
Nihil agi-
mū p sū-
formā idē
3. phil. 7.
c. Me. 33
c. Me. 20
vide pro
hoc. 2. de
a. 2. c. 14
idē. hoc
c. 16.

Et Alex. ⁊ dixit quod rectius est describere intellectum, qui est in nobis
per suam virtutem agentem, non per patientem: cum passio, & receptio
commune sint intellectui, & sensibus, & virtutibus distinctiuis. actio. n. ē
propria ei: & est melius vt res describatur per suam actionem. Dico etiā
hoc non esse necesse omni modo: nisi hoc nomen passio diceretur in eis
modo vniuoco: non enim dicitur nisi modo æquiuoco. Et omnia dicta
ab Arist. in hoc sunt ita, q̃ vniuersalia nullum habent esse extra animam:
quod intendit Plato. qm̃ si ita esset, non indigeret ponere intellectum agentem.

* Et hic intellectus separabilis & impassibilis & immixtus, substantia actus ens : semper enim honorabilius est agens patienti : & principium materia. Idem autem est secundum actum scientiæ rei.

БОРН.

Et hic intellectus separabilis est, & non mixtus, & incompatibilis, & sui substantia operatio. semper enim agens patiente, & principium materia nobilior est. Idem autem est scientia quae actus est, quod res ipsa.

Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus, neque passibilis, & est in sua substantia actio, Agens enim semper est nobilius

Gla dicta
ab Aristo.
sunt ita,
q. vñia nul
lū hñt eē
extra aīa;
qd itēdit
P ato. idē
1. d aīa. c.
8. 2. d e aīa.
c. 6. o 1. Me
ta. 6. 2. 6.
2. 7. 3. Me.
cō. 20. 7;
Me. 17. 12
Me. 4. 8c
14. 21. 27.
28. idē 10.
Me. c. 6.

• **lius patiente, & principium nobilius materia.** Et scientia in actu eadem est cum re.

- 19 Cum declarauit secundum genus esse intellectus, & est agens, incipit facere comparationem inter eum & materialem, & dixit. Et iste intellectus etiam, &c. i. & iste etiam intellectus est abstractus, sicut materialis: & est etiam non passibilis, neque mixtus, sicut ille. Et cum narrauit ea, in quibus communicant intellectui materiali, dedit dispositionem propriam intellectui agenti, & dixit & est in sua substantia actio. i. q. non est in eo potentia ad aliquid, sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendum formas. Intelligentia enim agens nihil intelligit ex eis, quae sunt hic. Et fuit necessesse ut in intelligentia agens sit abstracta, & non mixta, neque passibilis, secundum quod est agens omnes formas intellectas. Si igitur esset mixta, non esset agens omnes formas: sicut fuit necessesse ut intellectus materialis, secundum quod est recipiens omnes formas, sit etiam abstractus, & non mixtus. quoniam, si non esset abstractus, haberet formam hanc singularem: & tunc necessesse esset alterum duorum, scilicet aut ut reciperet se, & tunc motor in eo esset motum, aut ut non reciperet omnes species formarum. Et similiter, si intelligentia agens esset mixta cum materia, tunc necessesse esset aut ut intelligeret & crearet se, aut non crearet omnes formas. Quae igitur est differentia inter has duas demonstrationes in considerando per eas: sunt enim valde conformes. & mirum est quomodo omnes concedunt hanc demonstrationem esse veram de intellectu, scilicet agente, & non conueniunt in demonstratione de intellectu materiali: & licet etiam sint valde conformes, ita quod oportet concedentem alteram etiam concedere alteram. Et possumus scire quod intellectus materialis debet esse non mixtus ex iudicio, & eius comprehensione. Quia enim iudicamus per ipsum res infinitas in numero in propositione vniuersali: & est manifestum quod virtutes animae iudicantes, scilicet individuales, & mixtae non iudicant nisi intentiones finitas, coniungit secundum conuersionem oppositi quod illud, quod non iudicat intentiones finitas, necessesse est ut non sit virtus animae mixta. & cum huic coniungerimus quod intellectus materialis iudicat res infinitas & non acquiritur a sensu, & quod non iudicat intentiones finitas: continget ut sit virtus non mixta. Auempace autem videtur concedere hanc propositionem esse veram in epistola expeditionis, scilicet quod virtus, per quam iudicamus iudicio vniuersali est infinita: sed exultimauit hanc virtutem esse in intellectu agente secundum manifestum sui sermonis illic. Et non est ita. iudicium enim, & distinctio non attribuitur in nobis nisi intellectui materiali. & Auicenna certe utebatur hac propositione: & est vera in se. Et cum notificauit quod intellectus agens differt a materiali, in eo quod agens semper est pura actio, materialis autem est utrumque, propter res, quae sunt hic, dedit causam finalem in hoc, & d. Agens n. semper est nobilius patiente. i. & iste semper est in sua substantia actio: & ille inuenit in utraque dispositione. Quia iam declaratum est quod proportio intellectus agentis ad intellectum patientem, est sicut proportio principii mouentis

Intelligentia agens nihil intelligit ex eis quae sunt hic. Idem The. hic ca. 51.

Inductio ad memoriam.

Per se ipsum male iudicamus infinita per politionem. Videtur hoc 1. Me. 11. & 13. c. & 12. Me. 14. & 51.

De Anima

quoquo modo ad materiam motam. agens enim semper nobilius est patiente, & principium nobilius materia. Et ideo opinandum est secundum Aristotem, quod ultimus intellectus abstractorum in ordine est iste intellectus materialis. Actio enim eius est diminuta ab actione illorum: cum actio eius magis videtur esse passio quam actio: non quia est aliud, per quod differat iste intellectus ab intellectu agente, nisi per hanc intentionem tantum. Quoniam, quemadmodum non scimus multitudinem intellectuum abstractorum, nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente, nisi per diuersitatem suarum actionum. Et, quemadmodum intellectui agenti accidit ut quandoque agat in res existentes hic, & quandoque non, ita isti accidit ut quandoque iudicet res existentes hic, & quandoque non, sed differat tantum in hoc, quod iudicium hoc est aliquid in capitulo perfectionis iudicis: actio autem non est secundum illum modum in capitulo perfectionis agentis. Considera igitur hoc, quoniam est differentia inter hos duos intellectus, & nisi hoc esset, nulla esset alicuius inter eos. O Alex. si hoc nomen intellectus materialis non significasset apud Aristotem, nisi preparationem tantum, quomodo faceret hanc comparisonem inter ipsum & intellectum agentem, cum dando ea in quibus conueniunt, & ea in quibus differunt? D. d. Et scientia in actu idem est cum re, & innuit, ut reputo, aliquod proprium intellectui agenti, in quo differt a materiali, scilicet quod in intelligentia agente scientia in actu eadem est cum scito, & non est sic in intellectu materiali, cum suum intellectum est res, quae non est in se intellectus. Et, cum notificauit quod sua substantia est sua actio, dedit causam super hoc, & dixit.

Quae vero secundum potentiam prior in uno est: omnino autem neque tempore, sed non aliquando quidem intelligit: aliquando vero non intelligit. Separatus autem est solum hoc quod vere est: & hoc solum immortale & perpetuum est. Non reminiscimur autem: quia hoc quidem impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit anima.

SOPH. Ea uero quae potentia est, prior tempore est in uno: omnino uero ne tempore quidem, sed non interdum intelligit, & interdum non intelligit. ubi autem separatus fuerit, tunc est solum id quod reuera est: & hoc solum est immortale & aeternum: sed non meminimus: quia hoc quidem impassibile est: intellectus autem passiuus corruptibilis, & nihil sine eo intelligit.

Et quod est in potentia, est prius tempore indiuiduo. Vniuersa licet autem non est neque in tempore, neque est quandoque intelligens, & quandoque non intelligens. Et, cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis. Et non rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit.

Istud

† Iudiciū
est aliqd i
c pfectionis
iudicis
actio uero
nō ē i ca
pfectionis
agens. cō
liffe. 4. ph.
19. & 2. d
Aia. 139.
Exclama
tio contra
Alex.

* al. legunt
simplr.

20 Istud capitulum potest intelligi tribus modis. Quorum unus est secundum opinionem Alex. Et secundus secundum opinionem Theophrasti, & aliorum expofitorum. Et tertius secundum opinionem, quam nos narrauimus: & est magis manifestum secundum verba. Potest enim intelligi secundum Alex. quod intendebat per intellectum: in potentia preparationem existentem in complexione humana, scilicet quod potentia & preparatio, quae est in homine ad recipiendum intellectum in respectu uniuscuiusque indiuidui, est prior tempore intellectu agente: simpliciter autem intellectus agens est prior. Et, cum dixit, neque est quandoque intelligens, & quandoque non. intendit intellectum agentem. Et, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis. intendit quod iste intellectus, cum fuerit copulatus in nobis, & intellexerimus per illum alia entia, secundum quod est forma nobis ipse solus, tunc inter partes intellectus est non mortalis. D. d. Et non rememoramur, &c. haec est quaestio circa intellectum agentem, secundum quod copulatur nobis, & intelligimus per illum. Potest enim quis dicere quod, cum intellexerimus per aliquod aeternum, necesse est ut intelligamus per illud idem post mortem, sicut ante. & dixit respondendo quod intellectus iste non copulatur nobis, nisi mediante esse intellectus materialis generabilis & corruptibilis in nobis: & cum iste intellectus fuerit corruptus in nobis, neque rememorabimur. Forte igitur Alex. ita exposuit hoc capitulum: licet non viderimus expositionem suam in hoc libro. Themistius autem intelligit per intellectum, qui est in potentia, intellectum materiale abstractum, cuius esse demonstratum est. Et intelligit per intellectum, cuius fecit comparisonem cum hoc intellectu agente, secundum quod continuatur cum intellectu, qui est in potentia, & hoc quidem est intellectus speculatiuus apud ipsum. Et, cum dixit. & non quandoque intelligit, & quandoque non intelligit. intelligit agentem, secundum quod non tangit intellectum materiale. Et, cum d. Et, cum fuerit abstractus, est quod est tantum non mortalis, intendit intellectum agentem, secundum quod est forma intellectui materiali. & hoc est intellectus speculatiuus apud ipsum. & erit ista quod contra intellectum agentem, secundum quod tangit intellectum materiale: & est speculatiuus, secundum quod est forma intellectui materiali: & hoc est intellectus speculatiuus. Sed, cum dixit. Et non rememoramur. dicit quod remorem est ut ista dubitatio ab Aristotele sit circa intellectum, nisi secundum quod intellectus agens est forma in nobis. Dicit enim quod ponenti intellectum agentem esse aeternum, & intellectum speculatiuum esse non aeternum, non contingit haec quod. scilicet quare non rememoramur post mortem, quod intelligimus in vita. Et est, sicut dixit. ponere enim istam questionem circa intellectum agentem, secundum quod est adeptus: ut Alex. dicit, remotum est. Scientia enim existens in nobis in dispositione ad perfectionem ex uoce de scientia existens in nobis per naturam, & disciplinam. Ista igitur quod, ut apparet, non est nisi in scientia existente per naturam. Impossibile est enim, ut ista quod sit nisi circa cognitionem aeternam, existentem in nobis, aut per naturam, ut dicit Themistius, aut per intellectum adeptum in postremo. Quia igitur haec quod apud Themistium est circa intellectum speculatiuum, & initium sermonis Aristotele est de intellectu agente, id opinatus fuit quod intellectus speculatiuus est agens apud Aristotelem secundum quod tangit intellectum

Expō Alex.

Expō Th.
3. de Aia
ca. 16.

Scientia existens in nobis in dispositione ad perfectionem ex uoce de scientia existens in nobis per naturam, & disciplinam.

De Anima

1. de Ala
l.c.: 65. &
66.

Vid. The.
in. 3. de a-
ia. ca. 35.

Expō. C6.

Expō. l. 19

Expō. l. 10

Intell. q
est in po-
tētia, prius
cōtinuat
cū nobis,
q̄ intell. a
gē. oppo-
sitū dixit
3 in c. 18.
& 3. 6.
Vide cōt.
Zim.

Pria expō
sup illis y
bis neq. ē
qñq. intell
l'gē. & c.

materialēm. Et testatur super oīa ista ex hoc, quod dixit in primo tracta-
tu de intellectu speculatiuo. Fecit enim illic eandem qñem, quā hīc: & dis-
soluit eam per hanc eandē dissolutionē. Dicit. n. in principio istius libri.
Intell. aut vī esse aliqua substantia ex nō in re, & nō corrūpi. qm̄, si corrū-
peret, tunc magis esset hoc apud fatigationem senectutis. Et postea dedit
modum, ex quo possibile est vt intellectus sit nō corruptibilis, & intelli-
gē per ipsum erit corruptibile, & dixit. Et formare per intellm, & cōsidera-
re sunt diuersa: ita q̄ intus corrūpetur aliquod aliud, ipsum aut in se nullā
habet occasionem. Distinctio aut & amor non sunt cā illius: sed istius,
cuius est hoc fm q̄ est eius. Et ideo ē, cū iste corrumpetur, non reme-
morāmur, neq; diligemus. Themistius igit dicit q̄ sermo eius in illo
tractatu, in quo dicit, intellectus aut vī esse substantia aliqua ex istis in re,
& nō corrūpi, idem est cum illo, in quo dixit hoc. & cū fuerit abstractus ē
quod est tantum nō mortalis, æternus. & quod dixit hīc, & nō rememora-
mur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis. &
sine hoc nihil intelligit, idem est cum eo, quod illic dixit, & formare per
intellectum, & cōsiderare diuersantur, & c. Et dixit pp hoc q̄ intēdebat
hīc per intellectum passibilem partem concupiscibilem animæ. ista enim
pars vī habere aliquā rōnem. auscultat enim ad concedendum illud, quod
respicit aīa rōnalis. Nos aut, cū videmus opinionem Alex. & Themistii
esse impossibiles, & inuenimus verba Arist. manifesta fm nostram expo-
sitionem, credimus q̄ ista est opinio Arist. quam nos diximus, & sunt ver-
ba in se uera. Qm̄ aut verba eius apparentia sunt in hoc capitulo declara-
bitur sic. Cū enim dixit. Et iste intellectus eīa est abstractus, nō mixt*,
neq; passibilis, loquitur in intellectu agente. & nō possumus aliud dicere;
& hæc particula etiam ostendit aliū intellm esse non passibilem, neq; mi-
xtum. Et sūt comparatio inter eos est, vt manifestum est, fm q̄ est inter
intellm agentē & intellm materiale, fm q̄ intell. materialis cōducit agentē
in multis istarū dispositionum, & in hoc conuenit nobiscum Themistius
& differt Alex. Et cū dixit. Et quod est in potentia, est prius tempore in
diuiduo. potest intelligi per tres opiniones eodē modo. Secundum n;
nostram opinionem, & Themistii, intellectus, qui est in potentia prius cō-
tinuatur cum nobis, quā intellectus agens, & secundum Alex. intellect*,
qui est in potentia erit prior in nobis secundum esse, aut generationem;
& non secundum continuationem. Et, cū dixit. vniuersaliter autem
non est neq; in tempore, loquitur de intellectu, qui est in potentia. quo-
niam, cū fuerit acceptus simpliciter non respectu diuidui, tunc non
erit prior intellectu agente aliquo modo prioritatis, sed posterior ab eo
omnibus modis. & iste sermo cōuenit vtriq; opinioni, s. dicenti q̄ intel-
lectus, qui est in potentia, est generabilis, aut non generabilis. Et, cū di-
xit. neq; est quandoq; intelligens, & quandoq; nō intelligens. imposse est
vt iste sermo intelligatur fm suum manifestum, neq; fm Themistium,
neq; fm Alex. Qm̄ hoc verbum est, cū dixit, neq; qñq; est intelligens, &
quandoq; non intelligens, secūdū eos refertur ad intellectum agentem. sed
Themistius

A Themistius, sicut diximus, opinatur quod intellectus agens est speculatiuus, scilicet quod tangit intellectum materiale. Alex. autem opinatur quod intellectus, qui est in habitu, & est speculatiuus, est alius ab intellectu agente, & hoc oportet credere. Artificium enim aliud est ab artificio & agens aliud ab acto. Secundum autem quod nobis apparuit sermo, est iste secundum suum manifestum: & erit illud verbum, est, relatum ad propinquissimè dictum: & est intellectus materialis, cum fuerit actu simpliciter, non in respectu indiuidui. Intellectus enim, qui dicitur materialis, scilicet quod diximus, non accidit ei ut quicquid intelligat, quicquid non, nisi in respectu formarum imaginationis existentium in vnoquoque indiuiduo, non in respectu speciei. v.g. quod non accidit ei, ut quicquid intelligat intellectum equi, & quicquid non, nisi in respectu Socratis, & Platonis. simpliciter autem & respectu speciei semper intelligit hoc vterque: nisi species humana deficiat omnino, quod est impossibile. & scilicet hoc sermo erit scilicet suum manifestum. Et, cum dixit, vniuersaliter autem non est neque in tempore, intendit quod intellectus, qui est in potentia, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, sed fuerit acceptus simpliciter, & in respectu cuiuslibet indiuidui, tunc non inuenitur aliquis intellectus & aliquando non, sed semper inuenitur intelligens. Quemadmodum intellectus agens, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, tunc non inuenitur quicquid; abstrahens, & quicquid non abstrahens: sed semper inuenitur abstrahere, cum acceptus fuerit simpliciter. idem enim modus est in actione duorum intellectuum. Et scilicet hoc, cum dixit, Et, cum fuerit abstractus, est illud, quod est tantum non moralis, intendit. & cum fuerit abstractus scilicet hunc modum, ex hoc modo est tamen non moralis, non scilicet quod accipitur in respectu indiuidui. Et erit sermo eius, in quo dixit. Et non rememoramur, &c. scilicet suum manifestum. Contra enim hanc opinionem surgit questio perfecte. Dicit enim quarens. Cum intellecta cōia sint non generalia, neque corruptibilia scilicet hunc modum, quare non rememoramur post mortem cognitionum habitatum in hac vita. Et dicitur dissoluēdo, quia rememorationis sit per virtutes comprehensiuas passibiles. scilicet materiales: & sunt tres virtutes in hōe, quarum esse declaratum est in Sensu & sensato, scilicet imaginatiua, & cogitatiua, & rememoriatiua. istæ enim tres virtutes sunt in homine ad præsentandam formam rei imaginatæ, quæ sensus fuerit absens. Et ideo dictum fuit illic quod, cum istæ tres virtutes adiuerint se ad inuicem, forte representantur indiuiduum rei, scilicet quod est in suo esse, licet autem non sentiamus ipsum. Et intendebat hic per intellectum passibilem formas imaginationis, scilicet quod in eas agit virtus cogitatiua propria homini. Ista autem virtus est aliqua ratio, & actio eius nihil est aliud quam ponere intentionem formæ imaginationis cum suo indiuiduo apud rememorationem, aut distinguere eam ab eo apud formationem. Et manifestum est quod intellectus, qui dicitur materialis, recipit intentiones imaginatas post hanc distinctionem. Iste igitur intellectus passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dixit, Et non rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit. i. & sine virtute imaginatiua, & cogitatiua nihil intelligit.

artificiū
aliud est
ab artifi-
ciato, & a-
gens aliud
ab acto.
*a. l. acci-
pius.
Intellectus
mālus, ut
diximus, non
accidit ei
quicquid; intel-
ligere, &
quicquid non,
nisi respec-
tu indiui-
dui: non re-
spectu speciei
idē s. c. j.
& 19.

Virtus co-
gitatiua ē
aliqua rō,
& actio e-
ius ē pone-
re intētiō-
nē formæ
imagina-
tionis cū
suo indiui-
duo apud
rememora-
tionem
aut distin-
guere eā;
apud forma-
tionē.
Vide cōū-
mune s. cō.
& 19.

*a. l. idolo
lecta apud

X. iiii intellectus

De Anima

intellectus, qui dicitur materialis. hæc enim virtutes sunt quasi res, quæ præparant materiam artifici ad recipiendum actionem artificii. hæc igitur est una expositio. Et potest exponi alio modo, & est q, cum dixit, & non est quandoq; iste intelligens, & quandoq; non intelligens, intendit cum non fuerit acceptus, secundum q intelligit, & formatur à formis materialibus generabilibus & corruptibilibus, sed fuerit acceptus simpliciter, & secundum quod intelligit formas abstractas, liberatas à materia, tunc non inuenitur quandoq; intelligens & quandoq; non intelligens, sed inuenitur in eadem forma. v. g. in modo, per quem intelligit intellectum agentem: cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus, sicut lucis ad diaphanum. Opinandum est enim q iste intellectus, qui est in potentia, cum declaratum est q est æternus, & q innatus est perfici per formas materiales, dignior est ut sit innatus perfici per formas non materiales, quæ sunt intellectus in se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando perficitur generatio intellectus, qui est in habitu, ut declarabimus post. Et secundum hanc expositionem, cum dixit. Et, cū fuerit abstractus est, q est tantum non mortalis, innuit intellectum materiale, secundum q perficitur per intellectum agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde abstrahitur. Et forte innuit intellectum materiale in sua continuatione prima nobiscum. Continuatione, quæ est per naturam, & appropriavit ipsum per hanc particulam tñ, annuendo ad corruptionem intellectus, qui est in habitu ex modo, p quæ est corruptibilis. Et vlt, quando quis intuebitur intellectum materiale cum intellectu agente, apparebit esse duo vno modo, & vnum alio modo. Sunt enim duo per diuersitatem actionis eorū. actio enim intellectus agentis est generare: istius autem informati. Sunt autē vnum, quia intellectus materialis perficitur per agentem, & intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus q intellectus continuatus nobiscum apparent in eo duæ virtutes, quarum una est actiua, & alia est de genere virtutum passiuarum.

Hic sonit
dati re-
atione idē
1. d. Ge. 93
& 1. ph. 8.
& 4. Me-
teor. c. 10

Et quæ bene assimilatur illum Alex. igni. Ignis enim est innatus alterare oē corpus per virtutem existentem in eo: sed tamē cum hoc patitur quoquo modo ab eo, quod alterat: & assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis. i. acquirit ab eo formam igneam minorem forma ignea alterante. hæc enim dispositio valde est similibis dispoñi intellectus agentis cū passibili, & cum intellectis, quæ generat. est enim agens ea vno modo, & recipiens ea alio modo. Et sim hoc erit sermo, in quo dixit, & non rememoramur, & c. dissolutio qōnis, quæ fecit Antiquos expositores credere intellectum, qui est in habitu, esse æternum: & fecit Alex. opinari intellectum materiale esse generabilem & corruptibilem, in qua dicebatur quō intellectus à nobis sunt nō æterna cum hoc q intellectus est æternus, & recipiens est æternus. Et quasi d. respondēdo q cā in hoc est, quia intellectus materialis nihil intelligit sine intellectu passibili, licet sit agēs, & recipiēs sit sicut cōprehendere colorē. color. n. nō est, licet lux sit & visus sit, nisi coloratus sit. Et sic fin quā istarū exponum dicat littera erit cōueniens verbis Arist. & suis demonstrationibus

Abus sine aliqua contradictione, aut exitu à manifesto sui sermonis. Et iō non est recte uti in doctrina verbis æquivocis, nisi in eis, quæ licet sint diversa, tamen conveniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. Et demonstrat quod intendebat hic per intellectum passibilem virtutem imaginativam humanam hoc, quod cecidit in alia translatione loco eius, quod dixit, quod est non passibilis, & intellectus passibilis, est corruptibilis. Dicit. n. in illa translatione, & quod induxit nos ad dicendum q. iste intellectus non alteratur; neq. patitur, est q. existimatio est imaginatio intellectus passibilis, & quod corrumpitur & non comprehendit intellectum, & nihil intelligit sine imaginatione. Hoc nomen igitur intellectus secundum hoc dicitur in hoc li. quatuor modis. dicitur. n. de intellectu materiali: & de intellectu, qui est in habitu: & de intellectu agente: & virtute imaginativa. Et debes scire quod nulla differentia est secundum expositionem Themistij, & Antiquorum expositorum, & opinionem Platonis in hoc q. intellecta existentia in nobis sunt æterna, & ad discere est rememorari. sed Plato dixit q. ista intellecta sunt in nobis qñq., & quandoque non, propter hoc, quod subiectum præparatur quandoq. ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt: antequam recipiamus, sicut post: & ita sunt extra aīam, sicut in anima. Themistius autem dixit, & hoc scilicet q. quandoque sunt copulata, & quandoque non, accidit eis propter naturam recipientis. Opinatur enim quod intellectus agens non est innatus continuari nobiscum in primo, nisi secundum q. tangit intellectum materiale. & ideo accidit ei ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio cū intentionibus imaginatis est vno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio: & ideo in intellecta sūt in eo in dispositione diversa à suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hanc opinionem est q. causa mouens Arist. ad ponendum intellectum materiale esse non est, quia est hic intellectus factus: sed cā in hoc est, aut quia, cū fuerit inuenta intellecta, quæ sunt in nobis secundum dispositiones non convenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit dictum q. iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, scilicet intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilationi. Secundum igitur hanc opinionem agens, & patiens, & factum erūt idem. & est dictum ab istis tribus dispositionibus per diuersitatem, quæ accidit ei. Nos autem opinamur q. non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem nisi hoc, q. intellecta speculatiua sunt generata secundum modum, quem diximus. Considera ergo hoc, quoniam est differentia inter istas tres opiniones, scilicet Platonis, & Themistij, & opinionem nostrā. & fm expositionē Themistij, nō indiget in istis intellectis nisi ad ponendum intellectum materiale tantum, aut intellectum materiale, & agentem secundum modum similitudinis. vbi. n. non est vera generatio, non est agens. Et nos conuenimus cum Alex. in modo ponendi

Nō est recte uti in doctrina ybus æquivocis, nisi in eis, quæ licet sint diuersa, tamen conveniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. cōf. 2. d. aīa. cō. 3. o. Hoc nomen intellectus dicitur quatuor modis.

Sec. 3. Themistius est agens, patiens, & factus. Vid. 3. de Aīa cap. 25. in Themist.

De Anima

di intellectum agentem: & differimus ab eo in natura intellectus materialis. & differimus à Themistio in natura intellectus, qui est in habitu, & in modo ponendi intellectum agentem. & nos etiam quoquo modo continemus Alexan. in natura intellectus, qui est in habitu, & alio modo differimus. Hæ igitur sunt differentie, quibus diuiduntur opiniones attributæ Arist. Et debes scire quod vsus, & exercitium sunt causæ eius, quod apparet de potentia intellectus agentis, qui est in nobis ad abstrahendum, & intellectus materialis ad recipiendum: sunt (dico) causæ propter habitum existentem per vsus, & exercitium in intellectu passibili, & corruptibili, quem vocauit Arist. passibilem. & dicit aperte ipsum corrumpi. & si non, contingeret vt virtus, quæ est in nobis agens intellecta esset materialis. & similiter virtus passibilis. Et ideo nullus potest rationari per hoc super hoc quod intellectus materialis admiscetur corpori. Illud enim quod dixit opinans ipsum esse admixtum in responsione istius sermonis in intellectu agente, dicimus nos in responsione eius in intellectu materiali. ¶ Et per istum intellectum, quem vocat Arist. passibilem, diuersantur homines in quatuor virtutibus dictis in Topicis, quas Alfarabius numerauit in Elenchis. Et per istum intellectum differt homo ab aliis animalibus. & si non, tunc necesse esset vt continuatio intellectus agentis & recipientis cū animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operatiuus differt à speculatiuo per diuersitatem præparationis existentis in hoc intellectu. his igitur declaratis reuertamur ad nostram viam, & dicamus.

De intelligibilibus, ipsius intellectus obiectis, quibusque ipsius intellectus operationibus intelliguntur. Cap. 5.

Indiuisibilibus quidem igitur intelligentia, in his est, circa quæ non est falsum: in quibus autem & falsum iam & verum est, compositio quædã iam intellectuum est, sicut eorum quæ vnũ sũt, quemadmodum Empedocles dixit. Vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt. postea composita sunt cõcordia: sic & hæc, separata, composita sunt: ut assymetron & diametros.

In his igitur indiuisibilibus intellectio est, in quibus non reperitur falsitas: in quibus autem reperitur falsitas & veritas, in his demum compositio quadam est conceptuum, quasi sint unum: atque ut Emped. dixit.
¶ Pululat ampla seges capitum ceruice carentum:
deinde componi Amore: sic etiam hæc cum separata sint, cõponuntur:
ut in commensurabile, & diameter.

Formare autem res indiuisibiles erit in istis rebus, scilicet in quibus non est falsitas. Res autem, in quibus est verum, & falsum, illud est aliqua cõpositio tunc ad res intellectas, secundum, quod sunt entia.

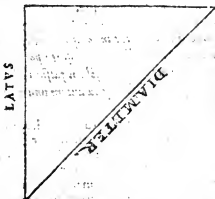
Sicut

Primo To
pie. c. i. ubi
numerat
quatuor
gradus pro
babilit. vi
1. Topica.
12. & 3. To
pica. 1. ubi
numerat
quatuor
virtutes
morales.
¶ Per intel
lectu, quæ
vocat Ari
sto. passi
bi e diuer
san. i qua
tuor virtu
tibus dictis
in Top. &
p istu intel
lectu et ho
differt ab
aliis anim
bus.

E

F

A Sicut dixit Empedocles, q̄ multa capita, & colla disponuntur in postremo per compositionem amicitie: ita etiam sunt separata per compositionem, verbi gratia dicere asimetrum & dicere diametrum.

- 21** Cūm compleuit notificare substantiam trium intellectuum, scilicet materialis, & eius, qui est in habitu, & agentis, incipit considerare de actionibus, & proprietatibus intellectus. & hoc est, quod remansit de cognitione istius virtutis. Ex, quia famosior differentiarum, per quas diuiditur actio intellectus, sunt duæ actiones, quarum vna dicitur formatio, & alia fides, incipit hic notificare differentiam inter has duas actiones, & dixit. Formate autem res indiuisibiles, &c. i. apprehendere autem res simplices non compositas erit per intellecta, quæ non falsantur, neque verificantur: quæ dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res compositas erit per intellecta, in quibus est falsitas & veritas. & contentus fuit prima diuisione sine secunda: cūm oppositum intelligatur per suum oppositum. Deinde dicit, Res autem, in quibus inuenitur verum & falsum. &c. id est intellecta autem, in quibus inuenitur veritas & falsitas, est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem primo intelligit simplicia. Si igitur hæc compositio fuerit conueniens enti, erit vera: si non, erit falsa. Et ista actio intellectus ad intellecta similis est ei, quod Empedocles dicit de actione amicitie in entia. Quemadmodum enim dixit Empedocles, quod multa capita erant separata à collis, deinde amicitia congregauit ea, & composuit simile cum simili: ita intellecta existunt primo diuisa in intellectu materiali. verbi gratia dicere diametrum quadrati, & dicere asimetrum laterum. intellectus enim intelligit ista primo simplicia, deinde componit ea, scilicet simetrum, aut asimetrum. si igitur composuerit secundum ens, est verum si non, falsum.

*hæc gradus tri
latus.*

*Familior
dicitur p
quas diui
dit actio I
tells, sunt
duæ actio
nes: quarū
vna de for
matio, &
alia fides.
Idē. 5. Me
ta. 14.
Oppositū
intelligit p
suū opposi
tū. Idem
p̄lo Cœ.
101. & 1.
Cœli. 40.
cōsumit.
de aia. 53.*

De Anima

• Si autem factorum & futurorum tempus cointelligens est & componens: falsum enim in compositione semper est. & namque si album, non albo: aut si non album albo, componit. contingit autem & diuisionem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum aut uerum quod albus Cleon est, sed & quod erat, aut erit: vnum autem faciens hoc intellectus est vnumquodque.

1077. Sin autem præteritorum uel futurorum, tempus insuper intelligens & componens: semper enim falsitas in compositione consistit: etenim si album non album dixeris, non album composuit: porro autem licet et diuisionem omnia dicere: attamen non solum falsum est aut uerum album esse Cleonem, sed fuisse uel fore, quod autem unumquodque unum facit, id intellectus est.

Et si fuerint præterita aut futura, tunc cum hoc intelligit tempus, & componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione, quoniam, cum dixeris album esse non album, iam composuisti non album cum albo, sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem, sed non istud solum est uerum & falsum, scilicet Socratem esse album, seu eum hoc fuit, aut erit. Et quod facit hoc, & suum simile vnum est intellectus.

1078. Id est &, si illa intellecta simplicia fuerint reium, quæ innata sunt esse aut in præterito tem fore, aut in futuro, tunc intellectus intelligit cum illis rebus tempus, in quo sunt, & postea componet ipsum cum eis, & iudicabit quæ illæ res fuerint, aut erunt, sicut iudicat quod diametrum est assuetudinis costæ. Et, quia narrauit primo quod ueritas & falsitas inueniuntur in compositione, incipit declarare quod falsitas est compositio, & non inuenitur in aliqua actionum intellectus, & d. Falsitas, n. semper est in compositione. & ratio cinatio super hoc est, quoniam, cum dicitur hoc in re alba quod non est alba, est compositio similis ad dicere in re alba quod est alba: licet illud sit falsum, & hoc uerum. Et, quia apparet quod affirmatio est magis digna compositioni, & negatio diuisioni, dixit. Et possibile est dicere in eis omnibus, quod sunt diuisioni. & sic possumus dicere negationem & affirmationem esse compositionem, sicut possumus dicere utrumque esse diuisionem: licet affirmatio magis videatur habere hoc nomen compositio, & negatio hoc nomen diuisioni. quoniam in affirmatione componitur prædicatum cum subiecto: in negatione autem primo diuidit intellectus prædicatum à subiecto, & post componit ea. Et, cum declarauit quod ueritas, & falsitas accidunt compositioni rerum ad inuicem, declarauit et quod hoc idem accidit, quando componit eas cum tempore, & dixit. Sed non istud solum est uerum & falsum, & c. i. & ueritas & falsitas non accidunt solum compositioni in propositionibus, in quibus prædicatum est nomen, sed et in eis, in quibus prædicatum est uerbum, uer. g. Socrates fuit aut erit. D, d. Et quod facit hoc, & c. i. & quod facit hæc intellecta

In intellecta singularia esse vnum per compositionem, postquam erant multa, est intellectus materialis. Iste. n. distinguit intellecta simplicia, & componit consimilia, & diuidit diuersa. Oportet enim vt virtus comprehendens simplicia & composita sit eadem. qm̄ proportio istius virtutis ad intentiones formarum imaginatarum debet esse sicut proportio sentientis cōmunis ad sensibilia diuersa, non fm̄ q̄ apparet de verbis. Auē pace in initio sui sermonis de virtute rationali, scilicet quod virtus compositiua debet esse alia ab imaginatiua.

Oportet
vt virtus cō
prehēdēs
simplicia,
& cōposita
sit eadē.

Indiuisibile autē quoniam dupliciter dicitur, aut actu, aut potentia, nihil prohibet intelligere indiuisibile quum longitudinem intelligat. (indiuisibilis. n. actualiter est) & in tempore indiuisibili. Similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile, lōgitudini est. Non igitur est dicere aliquid in medio intelligere utrunq̄. non. n. est nisi diuidatur, sed aut potentia: seorsum autē utrunq̄ intelligēs dimidiorum, diuidit & tempus simul. tunc autem ut si longitudi-
B nes. si vero est sicut ex vtrisque, & in tempore est quod in vtrisque.

COR.

Cum autem indiuisibile bifariam dicatur, nihil prohibet quominus indiuisibile intelligat, cum longitudinem intelligit (est enim actu indiuisibilis) & in tempore indiuisibili: similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile est, atq̄ longitudo. non igitur dicere potest quid in utroq̄ dimidio intelligebat: non enim est si non diuidatur, nisi potentia. at cum seorsum utrumq̄ dimidiorum intelligit, una etiam tempus diuidit: tunc vero quasi longitudes. quod si ut ex vtrisque, & in tempore quod in vtrisque.

a. intelligi
et.

Et, quia indiuisibile est duobus modis, aut in potentia, aut in actu, nihil prohibet hoc, q̄ quando intellexerit longitudinem, vt intelligat indiuisibile, & illud indiuisibile in actu, & in tempore indiuisibili. tempus. n. fm̄ hunc modum est diuisibile, & indiuisibile, in lōgitudine. Nullus. n. potest dicere q̄ intelligit vtrunq̄ modum esse aliquod, cū non sit, quousque diuidatur, sed in potentia. Sed, cum intellexerit vtrunq̄ duorum per se, tunc diuidetur tempus etiam. & tunc erunt quasi duæ longitudes: congruæ autem in tempore, quod est super eas.

23 Cum declarauit q̄ actio intellectus indiuisibilis est in rebus indiuisibilibus, incēpit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere diuisibilia, habentia quantitatem in electione indiuisibili, & in tēpore indiuisibili: & ex quo modo contingit ei vt intelligat ea indiuisibiliter, & in tempore diuisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas, & dixit. Et, quia indiuisibile est, &c. i. & quia indiuisibile dicitur duobus modis, potentia, & actu, possibile est dicere q̄ intellectus intelligit res ex rebus diuisibilibus

b. et.

bus

De Anima

bus potentia: indiuisibilibus actu, sicut longitudo, & tempus latens, quod est in eis, est indiuisibile in actu: & hoc sic intellectu indiuisibili, & in tempore indiuisibili: quod ad modum intelligit res indiuisibiles utroque modo, necesse est. n. ut intelligat intentionem indiuisibile indiuisibiliter: siue illa intentio fuerit diuisibilis aliquo modo, aut nullo modo. Et, cum dixit ut intelligat indiuisibilem, & intendit ut intelligat intentionem indiuisibilem: & illud intellectum est indiuisibile, & in tempore indiuisibili. D. d. tempus. n. fm hunc modum est diuisibile, & indiuisibile. i. tempus. n. inuenitur etiam vno modo diuisibile, & alio modo in diuisibile, sicut in longitudine. Et, cum declarauit qd intellectus intelligit magnitudinem & tempus, & vniuersaliter omne, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potentia per intellectum indiuisibilem, & in tempore indiuisibili: declarauit etiam qd impossibile est aliquem dicere qd intelligere talia sit per intellectum indiuisibilem, & in tpe diuisibili, & d. Nullus. n. potest dicere, &c. i. nullus igitur potest dicere qd, cum intellectus intelligit lineam, non subito intelligit eam, sed primo aliquam partem, & secundo aliam. illa. n. duae partes non sunt duae actu in linea, donec linea diuidatur, sed tantum sunt duae in potentia. & cum d. utrunq; modum, intendit utrunq; partem lineae, & quasi d. nullus igitur potest dicere qd quando intellectus intelligit lineam, primo intelligit utrunq; partem per se, deinde totum. illa. n. duae partes non sunt in actu, quousque linea diuidatur: sed sunt duae in potentia. D. d. Sed, cum intellexerit utrunq;, &c. i. sed accidit ei ut intelligat utranque partem longitudinis per se, quando diuidit longitudinem. & tunc ita intelligit illam longitudinem, sicut intelligit duas longitudes. & hoc intellexit, cum d. & tunc erunt quasi duae longitudes. D. d. congregatae autem, &c. i. qn enim intelligit eas congregatas. i. partes, & quasi vnam longitudinem, intelligit eas in eodem tempore indiuisibili in eodem instanti, in quo sunt in simul, non in duobus instantibus diuersis. & hoc intendebat, cum d. ut mihi videtur, in tempore, quod est super ea.

Quod autem non secundum quantitatem indiuisibile est, sed specie, intelligit indiuisibili tempore, & indiuisibili anima: secundum accidens autem, & non in quantum illa diuisibilia: quod intelligit & in quo tempore: sed in quantum sunt indiuisibilia. inest autem utique his aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod facit tempus vnum, & longitudinem. & hoc similiter est in omni continuo & tempore & longitudine.

SOPH. Quod porro non quantitate sed specie indiuisibile est, id in tempore indiuisibili, & indiuisibili anima intelligit: per accidens autem, &

a. l. quod non quatenus illa diuisibilia sunt, quo intelligit & in quo tempore, sed quatenus indiuisibilia: nam in his etiam inest aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod vnum & tempus & magnitudinem efficit: & hoc per aequae in omni continuo reperitur, cum tempore tu longitudine.

Illud

A Illud autem, quod non est indiuisibile per quantitatem, sed per formam, intelligit ipsum in tempore indiuisibili, & per indiuisibile animæ, sed accidentaliter. sed ista duo sunt diuisibilia, scilicet illud, per quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, quia sunt in diuisibilia. In his etiam est aliquod indiuisibile, sed dignius est vt sit nō separabile ab eis. & est illud, quod facit tempus esse vnum, & longitudinem esse vnam. & hoc eodem modo est in omni continuo, & in tempore, & in longitudine.

- 24** Cū declarauit modū, sū quē intelligit intellectus qđ est indiuisibile p quantitātē, & est illud, quod est indiuisibile in actu. & diuisibile potētia, incēpit ēi declarare modū, sū quē intelligit illud, qđ est indiuisibile per formā, & hoc ē indiuisibile actu, & pñia, nisi accidentaliter, & dixit. Illud autē, qđ nō est indiuisibile, & c. i. quod autē est indiuisibile forma & qualitate, nō quātitate, qm̄ indiuisibile dī duob⁹ modis, cōprehendit ab intellectu in tpe indiuisibili, & p intellectiōē indiuisibilē. D. d. sed accidentaliter, & c. i. & iste sermo est diminutus, & trāspōsius, & sic debet legi. sed ista duo sūt diuisibilia non essentialiter, sed accidentaliter. s. tempus in quo intelligit, & res qua intelligit, aut per quod intelligit D. dedit causam in hoc, q̄ sunt diuisibilia accidentaliter, & d. quia sunt indiuisibilia, & c. id est & quia tempus, in quo intelligit, & res, quā intelligit, sunt indiuisibilia in se, sed tamen sunt in diuisibilibus, s. in tās, in quo intelligit, & formā, quā intelligit. in tās, n. est indiuisibile, & ē in tpe, qđ est diuisibile: & forma ē est in diuisibilis, & est in magnitudine, q̄ est diuisibilis. D. d. In his ē est aliquod indiuisibile. i. in magnitudine & in tpe. D. d. sed dignius est ut sit nō separabile ab eis. sed illud, quod est indiuisibile in tpe, & in magnitudine, est nō separabile ab eis: & iō fuit diuisibile per actūs. D. d. & est illud, quod facit ipse esse vñū, & c. i. & hoc indiuisibile exis in istis rebus facit longitudinē esse vnā, & tps esse vnum. & si non, non intelligeretur hęc vna longitudo, neq; vñū tempus, si non esset hęc nā in eis. Hęc igit natura est causa in hoc, q̄ istę res sunt vnę, cū hoc q̄ sunt diuisibiles. & quia sūt in istis rebus, ideo contingit eis vt sūt diuisibiles per actūs. & hoc, q̄ hęc natura est exis in rebus materialibus, est causa q̄ intelligere sūt in non tpe. hoc est summa ciuus, quod intēdebat in hoc capitulo. Et Deinde, d. & hoc eodem modo est in omni continuo, & c. i. & ista natura existit eodem modo, s. in tēpore, & in lōgitudine, & in alijs speciebus, non separabilis ab eo, in quo existit. qm̄, si sepatetur, tunc diuisio per accidens non accideret.

— Punctum autem & omnis diuisio, & sic indiuisibile, monstratur sicut priuatio: & similis ratio in alijs est: ut quomodo malum cognoscit aut nigrum: cōtrario. n. aliquo modo cognoscit. Oportet autem potentia esse cognoscens, & esse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium ipsum seipsum cognoscit, & actu est, & separabile.

Punctum

De Anima

1078.

*Punctum autem, omnisq; diuisio, & quod ita indiuisibile est, sicut
priuatio cognoscitur. quæ ratio similis est in cæteris, scilicet quæ malum
aut nigrum cognoscit: nam contrario, quodammodo cognoscit. Oportet
autem id quod cognoscit potentia esse, & inesse in ipso. Quod si causa-
rum alicui nihil est contrarium, ipsa se ipsam cognoscit, & actus est,
& separabilis.*

Punctus autem, & omnis differentia, & quod est indiuisibile
hoc modo intelligitur, quasi accidens. & sic de alijs. & secundum
hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum. quoniam, quasi
per contrarium cognoscit ipsum. Et cognoscens potentia debet
esse vnum in se. Si igitur aliquid rerum est, in quo non est contra-
rietas, illud intelligit se tm̃, & est in actu abstractum.

- 25 Cum declarauit quomodo intellectus intelligit indiuisibilia in actu,
& diuisibilia potentia, s. magnitudines & quomodo et intelligit indiuisi-
bilia essentialiter diuisibilia accidentaliter, s. qualitates, & formas, incipit
hic declarare etiam quomodo intelligit indiuisibilia, neq; essentialiter, neq; ac-
cidentaliter, neq; potentia, neq; actu, v. g. punctum, & instans, & unitatem,
& dixit p̃, unctus aut, & c. i. intelligere aut punctum, & sibi simile ex eis, quæ
dicuntur esse indiuisibilia, & vniuersaliter omnem dñam priuatiuam, est
per accidens, s. fm q̃ ei accidit carere re priuatiua. punctus. n. non intelli-
gitur, nisi q̃ contingit ei de priuatione diuisibilitatis existentis in magnitu-
dine. & similiter de instanti, & alijs. D. d. & fm hunc modum cognoscit ni-
gredinem, & nigrum. ipse. n. quasi per contrarium cognoscit. sic cecidit
ablatio in exemplari, s. inter hanc particulam fm modum, & hanc parti-
culam cognoscit. & est sermo completus per se, sed si aliquid deficit forte
est sic. fm hunc modum intellectus, aut visus cognoscit nigredinem aut ni-
grum: & vniuersaliter omnes priuationes non cognoscuntur nisi per con-
traria, s. per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus.
Et hic intendebat per nigredinem priuationem albedinis. ita. n. est de sen-
sibus in istis rebus, sicut de intellectu. Quæ admodum. n. dictum fuit illic
q̃ visus comprehendit obscuritatem per comprehensionem defectus lu-
cis, ita intellectus comprehendit priuationem per comprehensionem de-
fectus formæ. D. d. Et cognoscens potentia debet esse vnũ in se. i. & opor-
tet vt intellectus cognoscens habitum, & suam priuationem, sit eadẽ virtus
in se. quemadmodum cognoscens obscuritatem, & lucem est eadem vir-
tus visus: & q̃ ista virtus cognoscens comprehendat priuationem cõpre-
hendendo se esse in potentia, cum fuerit in potentia, comprehendit ex se
vtrunq; scilicet esse potentia & esse actu. & ista est dispositio intellectus
materialis. Possumus igitur dicere talem esse præparationem tantum, &
nihil aliud, vt dicit Alex. D. d. Si igitur aliquid rerum, & c. i. si igitur fue-
rit aliquis intellectus, in quo non est potentia contraria actui existenti in
eo. i. si fuerit aliquis intellectus, qui non inuenitur quandoque intelligens

*si priuatio nigræ
indivisi-
bilitatis
sicut. ut q̃ Habit.*

A in potentia, & quandoque intelligens in actu, tunc ille intellectus non intelligeret priuationem omnino: imo nihil intelligeret extra se. & hoc est vnum eorum, quibus diuiditur iste intellectus ab intellectu agente, scilicet qd in hoc intellectu inuenitur vtrunq; in agente autem actus tantum, non potentia & ideo recte vocauit Arist. istum intellectum materiale, non quia est mixtus, & habens materiam, vt Alex. opinabatur.

Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & vera aut falsa omnis. Intellectus autem non omnis: sed qui est ipsi⁹ quid est, secundum quod aliquid erat esse, verus est: & non aliquid de aliquo: sed sicut uidere proprii verum est, si autem homo albus, aut non, non verum semper: sic autem se habent quæcunq; sine materia sunt.

SOPH. *Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: estq; vera uel falsa omnis: at intellectus non omnis, sed qui est ipsius. Quid est ex ipso Quid erat esse, verus est: & non aliquid de aliquo. sed ut visus proprius verus est, an vero hoc album, homo sit, nec ne, non verum semper est: sic se habent quæcunq; sine materia sunt.*

Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & omne compositum est verum uel falsum. Et non omnis intellectus, sed qui dicit quiditatem rei est verus, non qui dicit aliquid de aliquo. Sed quæ admodum actiones propriæ sunt veræ, vtrum autem nigrum, aut album est homo, non semper est verum, ita etiam est dispositio eius, quod est abstractum à materia.

16 Id est & prædicare per intellectum aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & negatio, est compositio per actionem intellectus. & omne compositum est verum, aut falsum in intellectu. i. in materiali semper inueniuntur veritas & falsitas admixtæ. & hoc est proprium huic intellectui. D. incipit declarare qd hoc non est proprium omnibus actionibus istius intellectus, sed tantum actioni, quæ dicitur fides, non formatio, & dixit. Et non omnis intellectus, &c. i. & non in omni actione istius intellectus inueniuntur falsitas, & veritas admixtæ: † sed actio quæ est informatio, est semper vera, non actio, quæ est prædicare aliquid de aliquo. D. incipit narrare quod hoc quod accidit intellectui, est simile ei, quod accidit sensui, & quod eadem est causa in hoc, & d. Sed quemadmodum actiones, &c. i. sed causa in hoc est eadem cum causa in sensu. Quemadmodum. n. actiones propriæ visui, scilicet comprehendere colorem sunt veræ in maiori parte: sentire autem album esse Socratem, aut Platonem non semper est verum, sed multo tius accidit in eo falsitas: ita erit dispositio intellectus, scilicet qd semper est verus in sua actione propria. fides. n. accidit ei, nisi quia intellectum eius est materiale, i. compositum. Et, cū d. ita est dispositio eius, quod est abstractum à materia. intendebat ista est dispositio intellectus materialis, qui est ab-

† Actio intellectus, q est formatio, ē sēp vera Sed vidē op po. 3 c. 27. vbi. d. qd nō ē vera, neq; falsa. Sīl vidē op po. 5. Met. t. cō. 34. vbi dīr qd ē aliqua rō in sē falsa, nō sōd ē aliquo falsa.

Præ expō.

De Aīa cū cō. Auer.

Y Itactus

Idē. 1. de Aīa. 63. 1. 34. 1. 3. 61. vid cō. 2im.

De Anima

Scia expō *Abstractus à materia in suis cōprehensionibus. Quia veridicatio propriis si-
bi, s. in formatione, & falsitas in eis, quæ non sunt propria. Et pōt intelligi
sic. ita est dispositio intellectus, quorum intellectum est abstractū à ma-
teria in hoc, qd semper veridicat: cum non inueniatur in eis actio, quæ est
per accidens, quia suum intellectum est abstractum à materia.*

SOPH. *Idem autē est s. m. actū scia, rei: quæ uero s. m. potētia, tpe prior est
in vno. o. f. no aut neq. tempore. Fiunt. n. ex actū ente oīa quæ sūt.
a. l. simp. Scientia autē quæ actū est, idem est quod res: ea uero quæ potētia
est, in uno prior est tempore: Omnino uero ne tempore quidem: cuncta
enim quæ fiunt, ex eo sunt quod actū existit.*

*Et scientia, q̄ est in actū, est ipsa res scita, & quæ est in potētia, ē
prior tēpore indiuiduo. Sed vniuersaliter, neq. in tempore. omne
enim quod generatur, generatur ab eo, quod est in actū.*

27 *Id est & scientia, quæ est in actū, est ipsum scitum: & scientia, quæ est in
potentia, est prior tempore indiuiduo, q̄ scientia, quæ est in actū. vniuer-
saliter autem & simpliciter scientia, quæ est potentia, non est prior scien-
tia, quæ est in actū: cum scientia exiens de potentia in actum, est genera-
ta: & omne generatum generatur ab eo, quod est in actū speciei illius ge-
nerati. vnde necesse est vt scientia, quæ est in actū, sit prior omnibus mo-
dis scientia, quæ est in potentia. Et forte intendebat hic per hunc sermonē
inuenire causam, propter quam cōprehensio intellectum separatorū
est formatio tantum, & veritas in eo nunquam admiscetur cum falsitate:
& est quod scientia illorum est ipsum scitum omnibus modis, e contra
dispositioni in scitis intellectus materialis.*

*Scia g. a. f.
a scia in a
ctu. oppo.
s. de a. f.
c. s. i. sol-
ne s. quæ
stionis. Vi
de cōtra.
Zim.*

*In multis intellectum sensumq. conuenire. De intellectu pratico, ac ipsius à
speculatio differentia. Quo etiam pacto ea, quæ abstractione
dicuntur, intelligantur. Cap. 5.*

Videtur autem sensibile ex potētia existente sensitivo, actū
agens: non enim patitur, neq. alteratur. vnde alia hæc spēs
motus, motus. n. imperfecti actus. simpliciter autē actus, al-
ter est, qui perfecti. Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere so-
lum, & intelligere: quum autem delectabile, aut triste, aut affir-
mans, aut negans, prosequitur aut fugit.

SOPH. *Videtur autem sensibile ex eo quod est potentia, sensitiuum actū
efficere: non enim patitur neq. alteratur. quomobrem alia est hæc mo-
tus spēs. motus enim, actus erat imperfecti, at uero qui simpliciter est
actus, alius est: is scilicet qui perfecti est. Sentire igitur simile est ipsi
dicere solum & intelligere: cum aut iucundum aut molestum iudica-
uerit, non secus ac si affirmasset aut negasset, persequitur aut fugit.*

Et

A Et videmus sensibile facere sentiens in actu, postq̄ eras in potētia, neq̄ patiēdo alterationem. Et ideo iste est alius modus motus. motus. n. est actio non perfecta. actio aut simpliciter est alius motus, & est actio perfecti. Sentire igitur simile est vt tantum dicatur verbis, & vt intelligatur per intellectum. Si igitur fuerit delectabile, aut tristabile, sicut affirmatio & negatio eius, quæretur, aut fugietur.

28 Plus, quod hic vult dare de dispositione istius virtutis, rationalis, est propter assimilationē eius sensui. hæc. n. in quibus assimilatur, manifestiora sunt in sēsu, q̄ in intellectu. Et primo incēpit cōparare inter eas in re, q̄ dē in eis motus, & passio. & d. Et videmus sēsbile facere, &c. i. &, quia videmus sēsbile facere sentiens in actu, postq̄ fuit in potētia: nō ita q̄ sentiens apud exitū de potētia in actum transmutatur, aut alteratur, fm q̄ res materiales exeuntes de potētia in actum transmutantur, aut alterantur: sed q̄

B res materiales exeuntes de potētia in actum transmutantur: ideo opinandum est alium modum esse motus, & passionis a modo, qui est in rebus mobilibus. quapropter non est inopinabile hoc, quod dictum est in intellectu, s. q̄ est exitus de potētia ad actum sine trāsmutatione, & alteratione. D. d. motus. n. est actio nō perfecta &c. i. & causa, propter quā isti motui contingit transmutatio & alteratio, illi autē non, est quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non perfecta, & via ad complementum. ille autē est actio perfecta, immo complementum. Et quasi intendebat q̄, cum ita sit, motum esse actionē imperfectam, accidit ei propter maiorem, non fm q̄ est actio. Et cū hoc accidit actioni, necesse est aliquid actionem esse liberatam ab hoc accidente. quod. u. accidit alicui per accidens, necesse est vt non sit ei fm q̄ est. &, si non fuerit ei fm q̄ est, necesse est vt separetur ab eo. Et hoc, quod induxit hic, quasi est dissolutio quæstionis, maxime omnium quæstionum aduenientium in hac opinione. Potest. n. aliquis dicere quō possumus imaginari receptionem in substantia nō mixta cum mā: cum declaratum est q̄ causa receptionis est mā. Et quasi innuit dissolutionem, dicendo q̄ materia non est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis, s. receptionis huius entis individualis. vnde necesse est vt illud, quod nō recipit receptione individuali, non sit materiale aliquo modo. & sic nō remanet locus quæstioni. Et cum declarauit modū consimilitudinis inter sensum & intellectū, in hoc modo passionis, & motus, s. q̄ in vtroq̄ est actio perfecta, incēpit notificare consimilitudinem inter sentire & intelligere, & d. Sentire igitur simile est vt trā dicatur verbis, & vt intelligatur per intellectum, i. & hoc, q̄ sentire sit per se actio perfecta, & sine tempore, & absq̄ eo q̄ precedat ipsum actio diminuta, simile est ad intelligere intentionem intellectā, q̄ illa inuentio pronūciatur ab aliquo, s. quia fit ab hoc actione perfecta, absq̄ eo q̄ precedat ipsum actio diminuta. & quasi intendit cum hoc declarare causam, propter quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde. d. Si

Sēsbile facit sētiē in actu, postq̄ fuit in potētia. Idē. 2. de anima. 60. Vide cōsimile dicitō nē de motu. 2. d. a. 1. te. cō. 57. Idē. 3. Ph. 4. & 6. Idē 5. Ph. 4. & 9.

Vide p. 10. 1. Ciel. 14. & 4. Ph. 31. 4. 67. & 2. d. Ala. 133. Mā nō est cā receptio nis simplici sed sēd ē cā receptio nis trāsmutabilis. Idē supra. cō. 5.

De Anima

igitur fuerit delectabile, &c. idest, si igitur illud comprehensum fuerit delectabile apud sensum, aut tristabile, erit quasi intellectus affirmare hoc esse hoc, aut negare hoc non esse hoc: & tunc aut queret, aut fugietur per comprehensionem intellectualem, sicut queret aut fugietur per comprehensionem sensibilem.

Et est delectari aut tristari, agere sensitiua medietate ad bonum, aut malum, in quantum talia: & fuga autem & appetitus hanc, quæ secundum actum: & non alterum appetituum & fugitiuum, neque ab inultem, neque a sensitiuo: sed esse aliud est.

S O P H.

Atque est uoluptate aut dolore affici, operari sensitiua mediocritate ad bonum aut malum, quatenus talia sunt: & fuga demum & appetitus qui actu est, hoc sunt: nec diuersa sunt appetituum & sensitiuum neque inter se, neque a sensitiuo: sed eorum esse diuersum est.

Et delectatio, & contristatio sunt actio mediante sensibili circa bonum aut malum, secundum quod sunt sic, & hoc est fugere & desiderare quæ sunt in actu, & desiderans, & fugiens non sunt diuersa unum ab altero, neque a sentiente, sed esse difert.

29

Item. 7. de
co. 54.

Et contristatio, & delectatio animæ est actio ei mediante virtute sensibili, & motus eius ex hoc modo circa bonum, aut malum est, secundum quod malum est contristabile, & bonum delectabile: non secundum quod bonum est bonum, aut malum est malum: sicut est dispositio in querere aut fugere intellectus. D. d. & hoc est fugere, & desiderare quæ sunt in actu, i. in hoc est desiderare rem præsentem, secundum quod est præsens & individualis, & fugere eam, i. desiderium sensibile. quoniam hoc est proprium desiderio sensibili, & non mouetur nisi cum præsentia sensati in actu, e contrario desiderio intellectu. D. d. & desiderans & fugiens non sunt diuersa, & c. i. & pars animæ, quæ querit, & fugit, est eadem pars, non dux diuersæ, neque in intellectu, neque in sensu: sed est eadem pars in subiecto, & diuersæ in actione. & hoc intendebat, cum d. sed esse differt, & intendit per hoc animam concupiscibilem.

Propriū
desiderio
sensibili
quod si
mouetur
nisi cum
presen
tia sensati
in actu.
eob
trario
desiderio
intellectu
ali. vi
de tñ
istat.
2. d. aia
co. 50.
¶ Pars
desiderans
& fugi
ens non
sunt
dux
diuersæ
neque in
sensu,
neque in
intellectu:
sed
est eadē
pars in
subiecto,
& diuersæ
in actione.

Intellectiuæ autem animæ phantasmata ut sensibilia sunt, quum autem bonum aut malum affirmat, aut negat, fugit aut prosequitur. propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

Dianoetica autem anima phantasmata uelut sensibilia sunt. Cum autem bonum aut malum affirmaueris uel negaueris, tunc fugit aut persequitur. Quapropter nunquam anima sine phantasmate intelligit.

Et in anima sensibili inueniuntur imagines secundum modos sensuum, & cum diximus in aliquo ipsum esse malum, aut bonum non secundum affirmationem, & negationem, tunc aut querimus, aut fugimus, Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione.

Idest

Idest & in anima sensibili, i. in sensu communi inueniuntur imagines, 30
 quarum modi sunt secundum modos sensuum, & sensibilibus: ita q̄ pro-
 portio istarum imaginum ad intellectum materiale est, sicut propor-
 tio sensibilibus ad sensus. & hoc inuenitur in alia trāslatione manifestius:
 dicit enim, apud autem animam rationalem imago est quasi res sensibi-
 les. D. d. & cum diximus, &c. i. & cum anima rationalis distinguit imagi-
 nem, & iudicat eam esse bonam, aut malam: non secundum q̄ est nota ef-
 se talis, aut non talis tantum: & est differentia propria intellectui specu-
 latio: tunc anima concupiscibilis, aut quæret illud, si anima rationalis
 iudicauerit imaginem eius esse bonam, aut fugiet, si malam. & hoc est si-
 mile ei, quod accidit sensui de contristabili, aut delectabili. Deinde dixit.
 Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione. idest &, quia proportio
 imaginum ad intellectum materiale est, sicut proportio sensibilibus ad
 sensum, ideo necesse fuit vt intellectus materialis non intelligat aliquid
 sensibile absque imaginatione. Et in hoc. d. expresse q̄ intellecta vniuer-
 Digressio.

B alia colligata sunt cum imaginibus, & corrupta per corruptionem ear-
 rum. Et expresse etiam dicit q̄ proportio intelligibilium ad imagines
 non est sicut proportio coloris ad corpus coloratum: sed sicut proportio
 coloris ad sensum visus: non sicut existimauit Auempace. Sed intellecta
 sunt intentiones formarum imaginationis abstractæ à materia, & ideo in-
 digent necessario in hoc habere materiam aliam à materia, quam habe-
 bant in formis imaginationis. & hoc manifestum est per se inuentibus.
 Et, si intentiones imaginatæ essent recipientes intellecta, tunc res reciperet
 se, & motor esset motum. Et declaratio Aristot. q̄ necesse est vt in intelle-
 ctu materiali non sit aliqua intentionum existentium in actu, siue fuerit
 intentio intellecta in actu, aut in potentia, sufficit in destructione opinio-
 nis. Sed illud, quod fecit istum hominem errare, & nos etiam longo te-
 pore est, quia moderni imituntur lib. Aristot. & considerant li. exposito-
 rum, & maxime in anima, credendo q̄ iste liber impossibile est vt intel-
 ligatur. & hoc est propter Auicem. qui non imitatus est Arist. nisi in Dia-
 lectica: sed in aliis errauit, & maxime in Metaphysica. & hoc, quia inco-
 pit quasi à se.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit & ipsa autem alterū:
 & auditus similiter. sed ultimum vnum: & vna medietas: esse au-
 tem ipsi plura. quo autem discernit quo differūt dulce & calidū,
 dictum est quidem & prius, dicendum autem & nunc, Est enim
 aliquid unum: sic autem vt terminus.

10PH. *Quemadmodum autem aer pupillam talem fecit: ipsa vero aliud:
 sic etiam auditus. extremum autem unum est, & una medietas: es-
 se autem est ipsi plura. quo autem iudicat, qua ratione differat dulce
 ab albo, & superius dictum est, & dicendum etiam est, sic: est enim
 unum quidpiam: & ita unum, ut terminus.*

Cetera di-
 mittentes
 text. Arist.
 p̄ quovis
 et. 8. Phi.
 eb. 78.
 vide cōsue-
 tētia Au.
 3. cor. c. 67

De Anima

Et quemadmodum aer est illud, quod facit visum talis dispositi-
onis, & hoc ab alio, & similiter auditus. vltimum. n. est vnum,
& medium vnum, in esse aut multa. Et iam dictum est prius p quod
iudicamus illud, per quod dulce differt a calido aeri. dicamus igitur
et fm hunc modum, qm sicut in esse est vnum, ita in definitione.

91 Cum demonstrauit similitudinem inter intellectum & sensum in in-
digentia subiecti, a quo recipiunt intentiones: quas comprehendunt, in-
cepit modo declarare q proportio istius intellectus materialis ad imagi-
nes numeratas secundum species sensibilibus est, sicut proportio sensus com-
munis ad diuersa sensibilia, & d. Et quemadmodum aer, &c. i. & sicut decla-
ratum est q aer mouet visum, & mouetur ab alio: & similiter auditus mo-
uetur ab aere, & aer ab alio, quousq; perueniat motus in omnibus sensib⁹
ad vnum finem, qui est in illis motibus, quasi punctus, qui est mediū circuli
de lineis exeuntibus a circumferentia: ita est de intellectu māli cum inten-
tionibus imaginantium intellectis. D. d. vltimum enim est vnum, & medi-
um vnum. i. vltimus enim motuum sensibilibus est vnus, & illud, quod
est ex eis quasi medium de circulo, est etiam vnum. & hic est sensus com-
munis. D. d. Et iam dictum est prius, &c. idest & vniuersaliter dictum
est prius quid est illud, per quod iudicamus diuersitatem sensibilibus di-
uersorum, ver. g. diuersitatem dulcis a calido, & coloris a sono. ergo secu-
dum illum modum, quo consequebatur illic tale esse in sensu, oportet hic
esse in comprehendendo res diuersarum imaginum ab intellectu. Et hoc
intendebat, cum d. quoniam sicut in esse est vnum, ita est in definitione. i.
quoniam demonstratum est a sermone predicto q sicut iudicans esse di-
uersum apud sensum debet esse vnum, ita iudicans imagines rerum diuer-
sarum debet esse vnum. Et potest intelligi sic. & sicut in esse rerum di-
uersarum est vna intentio, quæ facit vt comprehendenseas sit vnum: &
est proportio, quam accipit virtus comprehensiuā, quando facit compara-
tionem inter duas res diuersas: ita in imaginibus diuersis est vna inten-
tio, quæ facit q iudicantseas sit vnum. Et potest intelligi sic. idest & causa
in hoc, s. in similitudine inter intellectum & sensum in hoc est. quoniam
sicut in hoc esse singulari est unum, quod est ens apud sensum, ita imagi-
natio est vnum apud intellectum, quod est imaginatum. & cum multa
fuerint apud imaginatum, erunt multa apud imaginationem, & hoc cō-
uenientius est sermoni sequenti.

* Et hoc in proportionali aut numero ens vnū, hēt se ad vtrūq;
sicut illa ad inuicē. Quo. n. differt non homogenea iudicare, aut
cōtraria: ut albū & nigrū. Sit igitur sicut. A. albū, ad. B. nigrū. G. ad.
D. sicut illa ad inuicem. Quare & permutatim: si igitur. G. D. vni
sunt existētia, sic hēbunt sicut & A. B. idē quidē, esse aut non idē.
& illud similiter. Eadem aut ratio est si. A. quidē dulce sit. B. uero
album. pēs quidē igitur intellectiū in phātasmatibus intelligit.

Et hxc

Vide. 1. h.
cō. 149.

Pria expō.

Vide. 1. de
Aia. 149.
Scda expō
p qua vid
1. de Ani-
ma. 146.

Tertia ex-
pō p qua
Vid. 2. de
Aia. 33.

Et hæc unum sunt proportionem & numero quem habet ad utrumq; ut illa inter sese, quid enim refert dubitare quomodo ea quæ eiusdem generis sunt, iudicet, aut contraria: ut albi ac nigri: sit igitur ut A quod est album ad B quod est nigrum, C ad D, ut illa inter se: quare etiam commutato ordine. Si igitur C D unum sunt, ita se habebunt, sicut & A B: idem. scilicet unum, esse vero non idem: & illud similiter: Eadem etiam ratio est, si A quod est dulce sit. B. vero album. Intellectuum igitur species in phantasmatibus intelligit.

a. l. illa.

Et hoc inuenitur in numeris proportionalibus: & dispositio eius apud eos est sicut dispositio eorum adinuicem. Nulla. n. est differentia inter figuram, & qualitatem considerationis rerum inqualiū in genere, aut rerum contrariarum, v. g. albi & nigri. Sit igitur dispositio A albi ad B nigrum, & C ad D, sicut dispositio illorum adinuicem, ut inuenitur in rebus contrariis. Si igitur C. & D, existentes in eadem in re non inueniuntur nisi per A, & B, & sunt in hoc idem. Et, si A fuerit quasi dulce, & B quasi album, tunc intellectus erit quasi intelligentia. Intelligit enim formas per primas imaginationes.

Id est & hæc conclusio manifesta inuenitur in eis secundum proportionalitatem eorum in numero, & dispositio iudicantis ex anima apud utrumque esse. scilicet sensibile & imaginabile, est sicut dispositio utriusque, esse adinuicem. D. d. Nulla. n. est differentia, & c. i. & indifferenter, siue iudicium fuerit de rebus contrariis, aut diuersis. figura. n. & qualitas considerationis debet esse una eadem apud uirtutem sensibilem, & rationalem in rebus diuersis in genere, & in contrariis. Et, cum declarauit quod nulla est differentia in consideratione istorum duorum generum apud uirtutem sensibilem & rationalem, dedit demonstrationem super hoc ex proportionalitate, & æqualitate, quam habent in numero secundum imagines rerum cum suis indi-

Figura, & qualitas considerationis dicitur esse una & eadem apud uirtutem sensibilem & rationalem in rebus diuersis genere, & in contrariis. Idem supra ed. præcedentia.

uiduis, & d. Sit igitur dispositio A. albi. i. sit igitur A album, & B nigrum, & C imago albi, & D imago nigri. et igitur proportio A ad B, sicut album ad nigrum: & proportio C ad D, sicut imago albi ad imaginem nigri. & hoc intendebat, cum d. ut mihi videtur, dispositio Caput D, est sicut dispositio illorum adinuicem, ut inuenitur in duobus contrariis, i. ut inuenitur in duobus contrariis imaginibus veris. Et, cum declarauit quod talem proportionalitatem debent habere, dedit consequens conclusionem, & c. d. Si igitur C, & D, & c. id est & cum proportio A ad B sit sicut C ad D: & A & B comprehenduntur ab eadem uirtute: ergo C & D debent comprehendere ab eadem uirtute. & istam conclusionem diminuit ex suo sermone. Deinde dicit consequens illam, & d. Si igitur C & D, & c. id est si igitur C, & D comprehenduntur ab eadem uirtute, quia A, & B sunt eiusdem uirtutis, tunc duæ uirtutes in hac intentione, & ex hoc modo sunt idem, & non diuersantur omnino: licet diuersentur in suis natura-

De Anima

In. 2. 3. afa
c. 6. 152

ris. & per hanc similitudinem inter virtutem rationalem, & sensibilem existimauerunt plures Antiquorum, secundum q̄ Arist. narrauit in secūdo tractatu q̄ duæ virtutes sunt eadem. Et, cum declarauit quòd dispositio earum in comprehendendo res contrarias est eadem, declarauit et q̄ ita est in comprehendendo res diuersas in genere, & dicit. Et, si A fuerit quasi dulce, &c. i. &, si posuerimus loco contrariorum duas res diuersas in genere, verbi gratia dulce & album, tunc etiam intellectus comprehendet eas modo simili comprehensioni earum à sensu. tunc enim intelliget formas earum mediantibus primis suis imaginibus, id est veris: quem admodum sensus comprehendit intentiones earum per presentiam indiuiduorum ipsorum sensibilium.

• Et sicut in illis determinatum est ipsi imitabile & fugiendum: & extra sensum quum in phantasmatis fuerit, mouetur: ut sentiens fugibile, quia ignis communi cognoscit videns quod mouetur, quoniam impugnans est. Aliquando autem quæ sunt in anima phantasmatis aut intellectibus tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad presentia.

SOPH.

Et quemadmodum in illis præfinitum est ipsi quid persequendum, quidq; fugiendum sit, ita etiam extra sensum, cum in phantasmatis fuerit, mouetur: ut sentiens faciem ignem esse, communi cognoscit videns eam moueri, hostilem esse. Aliquando autem iis quæ sunt in anima phantasmatis, aut mentis conceptibus quasi videns ratiocinatur, & consultat de futuris ad presentia respiciens.

Et ita est de quæsito, & fugito secundum hunc cursum determinatum in his rebus. & quandoque mouetur sine vsu sensus, cum fuerit existens in imaginatione. vt quando imaginatur q̄ ignis inflammatur in turribus ciuitatum. commune est enim q̄ mouens est ignis, & ipse nunciat præliatori. cogitat enim, quasi videns rem per modum imaginationis, & cogitatio eius in rebus futuris est secundum res presentes.

33 Id est, & ita est de quæsito, & de fugito apud intellectum, sicut de comprehensione. quoniam, quemadmodum comprehendit res mediantibus formis imaginum, & sensus comprehendit per præsentiam rerū sensibilium, ita intellectus mouetur à rebus quærendo, aut fugiendo quando formæ imaginum earum sunt presentes. quemadmodum sensus quærit, aut fugit apud præsentiam ipsius sensibilis. D. d. & quandoque mouetur sine vsu sensus, &c. id est & quandoq; mouetur homo ad aliquid, licet non sentiat ipsum, quando imaginabitur ipsum: sicut præliator mouetur, qm̄ imaginatur ignem inflammari in turribus, licet ignis nōdū inflammatus sit. D. d. commune. n. est quòd moueus est ignis, & est principium prælacionis. id est &, cum

ita expō.

A & cum præliator intrinsecus imaginabitur ignem in turribus, statim cogitabit in destruendo illum ignem, & præliator oppositus in inflammando ipsum. & communem habent cogitationem in hoc, scilicet quod ignis est finis positus, & quasi sit apud ipsos, sed secundum modos duos diuersos. Et potest intelligi hoc, quod dixit, commune enim, idest* propositio enim communis, ex qua possumus scire omnia consequentia, est primum consequens existentiam ignis in turribus. & ideo. d. est principium per experientias præliatoris, idest principium considerationis. Deinde d. cogitat enim, quasi videns. idest principium enim suæ cogitationis in rebus erit præsentando modos imaginum imaginationum possibilium esse in illa re, de qua cogitat, adeo ac si videret illud, de quo cogitat. Deinde d. & cogitatio eius in rebus futuris, & c. i. & causa in hoc est, quia homo ponit principium suæ considerationis in rebus possibilibus de rebus præsentibus, quas videt. & ideo possibile est vt homo cogitet in alia re, adeo quod inueniet ex eo aliquod indiuiduum, quod ante non sensit: sed

Secda expō
a. l. apō
tio.

B sensit ei simile, non ipsum idem. Et innuit per hoc modum, fm quem potest inueniri per cognitionem imago vera: cuius indiuiduum nunquam fuit sensatum aliquo cogitante. Iam enim posuerat quod imagines veræ sunt numeratæ secundum indiuidua sensibilia. & quasi declarauit qd iste modus imaginationum inuenitur à cogitatione ex imaginationibus quæ sunt indiuidua sensibilia. Virtus enim cogitativa, sicut declaratum est in lib. de Sensu & sensato, quando iuuabit se cum informatiua, & rememoratua innata est præsentare ex imaginibus rerum aliquam, quam nunquā sensit in ea dispositione, secundum quam esset, si sensisset eam fide, & informatione, tunc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vniuersali. Et intentio cogitationis nihil est aliud, quàm hoc, sc. vt virtus cogitativa ponat rem absentem à sensu, quasi rem sensatam. & ideo comprehensibilia humana diuiduntur in hæc duo. sc. in comprehensibile, cuius principium est sensus, & comprehensibile, cuius principium est cogitatio. Et iam diximus quod virtus cogitativa non est intellectus materialis, neq; intellectus qui est in actu, sed est virtus particularis materialis. & hoc manifestum est ex dictis in Sensu & sensato. & oportet scire hoc: quoniam consuetudo est attribuire intellectui virtutem cogitativam. Et non debet aliquis dicere qd virtus cogitativa componit intelligibilia singularia: & iam declaratum est quod intellectus materialis componit ea. Cogitatio enim non est, nisi in distinguendo indiuidua illorum intelligibilium, & præsentare ea in actu, quasi essent apud sensum. Et ideo, quando fuerint præsentia apud sensum, tunc cadet cogitatio, & remanebit actio intellectus in eis.

Hō ponit
principiū
suæ cōsid
rationis d
rebus pō
sibilibus
ex re
bus pñibus
quas videt.

Digressio.

Virtus cogi
tatiua, qñ
iuuabit se
cū informa
tiua, & re
memora
tiua innata
est pñcia
re ex ima
ginibus re
rum aliquā,
quā nunquā
sensit, tūc
intellectus
iudicat illas
imagines
iudicio vñ
idē c. 5. &
10. tertii
huius.
Cōprehēsi
bilia hūana
diuidūtur
i duo,
cogitatiua
si cōponit
vñ dicere
com. 2.
Vide sōi
Zim.

C Et ex hoc declarabitur quod actio intellectus est alia ab actione virtutis cogitatiue, quam Aristot. vocauit intellectum possibilem, & dixit eam esse generabilem & corruptibilem. & hoc est manifestum de ea, cum habet instrumentum terminatum, scilicet medium ventriculum cerebri: & homo non est generabilis & corruptibilis nisi per hanc virtutem: & sine hac virtute, & virtute imaginationis nihil intelligit intellectus materialis. &

Hō nō est
gñabilis &
corruptei
bilis, nisi p
hāc virtutē,
i. cogitatiuam.

Et ex hoc declarabitur quod actio intellectus est alia ab actione virtutis cogitatiue, quam Aristot. vocauit intellectum possibilem, & dixit eam esse generabilem & corruptibilem. & hoc est manifestum de ea, cum habet instrumentum terminatum, scilicet medium ventriculum cerebri: & homo non est generabilis & corruptibilis nisi per hanc virtutem: & sine hac virtute, & virtute imaginationis nihil intelligit intellectus materialis. &

De Anima

ideo, sicut dicit Arist. non rememoratur post mortem: non quia intellectus est generabilis & corruptibilis, sicut aliquis potest existimare.

Et quum dixerit ut ibi lætum aut triste, hic fugit aut imitatur, & omnino in actione. & quod sine actione autem verum & falsum, in eodem genere cum bono & malo est: sed in eo quod simpliciter differt, & quodam.

107. n. *Et cum dixerit ibi esse rem iucundam aut molestant, tum fugit aut persequitur, & omnino in actione versatur. Quinetiam verum & falsum quæ sine actione sunt, in eodem sunt genere quo bonum & malum: sed ipso simpliciter differunt, & aliquo.*

Et, cum iudicamus quod delectabile est illic aut hic, tunc contristabile erit aut fugitum, aut quæsitum: & sic vniuersaliter in actionibus. Falsitas enim & veritas sunt sine operatione, & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo: sed differunt, quia dicitur simpliciter, & per terminum.

34 Id est Et, cum iudicaueris per sensum quod delectabile est illic aut hoc, tunc contristabile apud intellectum erit, aut fugitum, si in intellectu existimauerit illud esse malum, aut quæsitum, si existimauerit illud esse bonum. & sic vniuersaliter accedit intellectui cum sensu in omnibus actionibus, scilicet aut contradicere ei, dicendo quod contristabile est bonum, & querendo illud, quod fugit sensus: aut conuenire in eo idicendo delectabile esse bonum. Deinde dicit. * Falsitas enim, & veritas sunt sine operatione, & sunt in eodem genere. ita cecidit ablatio in scriptura. & potest esse. falsitas enim & veritas sunt, &c. id est falsitas enim & veritas existentes in intellectu speculatio, sunt alie à falsitate, & veritate existentibus in intellectu operatio. Deinde dicit & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo. potest intelligi quod hæc duo sunt in eodem genere, quia utrunque est cognitio: & quia veritas est in genere boni, & falsitas in genere mali. Et potest intelligi hoc, quod dixit in bono & malo, ut sit expositio eius, quod dixit, & sunt in eodem genere. & quasi dicit, & sunt in eodem genere, id est in bono & malo. Et, cum declarauit quod ambo collocantur sub bono, & malo, declarauit illud, per quod diuiduntur, & dicit. sed differunt, &c. id est, sed tamen diuiduntur, quia veritas est in intellectu speculatio bonum absolute: & falsitas est in eo malum simpliciter, in operatio autem veritas est bonum in respectu, & secundum conditionem. & hoc intendebat, cum dixit & per terminum. falsitas vero est malum in respectu illius finis, qui est inueniendus. Et potest intelligi per hoc, quod dixit & per terminum, id est, per finem. scilicet & diuiduntur, quia hoc est bonum simpliciter, & hoc bonum in respectu finis positi, & intentio propinqua est in istis duabus.

* Falsitas & veritas sunt sine operatione. id est. i. Me. & c. j.
Falsitas, & veritas existentes in intellectu speculatio, non alie sunt à falsitate, & veritate existentibus in intellectu operatio.
Bonum & malum: & verum & falsum sunt in eodem genere. Vide oppositum. Me. & c. vi. cimi, ubi habet quod bonum & malum sunt in rebus. Vide contra. Zim.

Abstra-

Abstractiōe autem dicta, intelligit, sicut *simum* secundum quod *simum*, non separatim: in quantum autem *curuum* si aliquod intellexit, actu sine carne utique intellexit. in qua *curuum*: sic & mathematica non separata tanquam separata sint, intellexit cum intelligat illa.

10 PH. *Quæ vero in abstractiōe vocantur intelligit perinde quasi simum: quatenus quidem simum, non separate: quatenus vero curuum, si quid actu intelligeret, sine carne intelligeret in qua curuum est: sic mathematica quatenus non separata, veluti separata intelligit, cum illa intelligit.*

Et sciuntur etiam res, quæ dicuntur negativæ. Vt *simus*, in eo quod est *simus*, non diuiditur: in eo autem quod est *concauum*, si intellectus intellexerit, tunc intelligit intentionem *concauitatis*.

Idenudatam à carne, sed intentiones mathematicæ non sunt singularia hoc modo: & sicut res abstracta intelligit, intelligit istas res.

35 Intendit per res, quæ dicuntur negativæ, res mathematicas. & intendit per negationem abstractiōem à materia. & intendit quod, quando intellectus intelligit res secundum abstractiōem à materia, non facit hoc, quia sunt in se, non in materia, sicut quidam existimauerunt. sed hoc, quod facit, scilicet quod intelligit ea non in materia, licet sint in materia, est ac si intelligeret *simum*, in eo quod est *simum*, diuisum à materia. sed *simus* in eo quod est *simus*, impossibile est ut diuidatur à materia. genus autem eius, quod est *concauitas* possibile est ut diuidatur à materia. Et innuit per hoc quod ista possibilitas in abstractiōe istorum ab intellectu est consequens naturæ, & quiditates earum: non quia accidit eis, quia sunt non in materia. Deinde dicit, sed intentiones mathematicæ, &c. id est & modus essendi intentionum mathematicarum extra animam, non est sicut modus, secundum quem sunt in anima. Et iste sermo potest legi sic. & intellectus etiam potest scire res mathematicas per aliquem modum definitionis. Intelligere enim diuersatur secundum diuersitatem naturæ intellecti. verbi gratia quod *simus*, in eo quod est *simus*, non diuiditur quando intelligitur: in eo autem quod est *concauitas*, tunc, si intellectus intellexerit eum singularem per se, non intelligit intentionem *concauitatis*, nisi denudatam à carne. Et exemplum, quod induxit, supplet illud, quod diminuitur à sermone.

Pythagoras. 1. Met. 19. vel Pla. 10. 1. Met. 35.

Intelliget diuersitatem naturæ intellecti.

Omnino

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Omnino autē intellectus est qui fm actum res est intelligēs. Vtrum autem cōtingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentem nō separatū à magnitudine, aut non: considerandum posterius.

SOPH.

Omnino intellectus qui actu intelligit, est res ipsa. an uero fieri possit ut ipse à magnitudine non separatus, separatorum aliquid intelligat nec ne, post cōsiderādū est.

Illud, n. quod est in actu vtr, est intellectus, qui est in actu. Et cogitatio nostra in postremo erit. Vtrum possit intelligere aliquas rerum abstractarum, cum hoc qd ipse* est abstractus à magnitudine, aut non.

*a.l. nō est abstractus.

36
Expositio

D. & quemadmodum res, quam intellectus abstrahit, fit intellectus, quādo abstrahit, & intelligit ipsam cum necesse est vniuersaliter in intellectu vtr illud, quod est intellectū in actu, fit intellectus in actu, oportet nos perscrutari, & cogitare in postremo, vtrum iste intellectus, qui ē in nobis, possit intelligere aliquid, quod est in se intellectus, & abstractus à materia: sicut intelligit illud, quod facit ipsum intellectū in actu, postquam erat intellectum in potentia. Et d. cum hoc, quod ipse est abstractus à magnitudine. ita cecidit i hac scriptura. & si est vera, sic debet intelligi. id est debemus i postremo cogitare, vtrum sit possibile quod intellectus, qui est i nobis, intelligat res abstractas à materia, fm qd sunt abstractæ à magnitudine, non fm compa-

Trigesimum sextum etiam commentum, quod transtulit Iacob Mantinus, una cum antiqua eiusdem commentī translatione hic apponere iussum fuit oportu- nū.

Intellectus autem est omnino qui actu res intelligit. Vtrum autem contingat ipsum intelligere aliquid separatorum, ipso existente separato à magnitudine, vel ne, post hoc consyderabitur.

*a.l. non existens.

Inquit. & quemadmodū id, quod intellectus abstrahit, efficitur intellectus, cū diuidit ipsum, atq; intelligit ipsum, cū vtr sit necessariū hoc de ipso intellectu, sc. vtr id, quod est intelligibile actu, efficiatur intellectus actu, idcirco cogimur inquirere, & consyderare in postremo, vtrum is intellectus, qui inest nobis, possit intelligere aliquid, quod sit de se intellectus quidam, & separatus à materia. quemadmodū intelligit id, quod ipse efficit actu intelligibile, quod quidem erat antea potentia intelligibile. Et cū d. ipso existente separato à magnitudine iuxta vnā translationem textus, quā habuimus, quæ si vera sit, sic debet intelligi verba ei. Postremum vero perquirendū erit vtrum intellectus, qui inest nobis, possit intelligere res abstractas à magnitu-

ANTIOQA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

comparationem ad alterum. Et cecidit in alia scriptura loco istius sermonis sic. Et in postremo perscrutabimur vtrum intellectus essendo in corpore, non separatus ab eo, possit comprehendere aliquod eorū, quæ separantur à corporibus, aut non. & ista quæstio est alia à prædicta. Ista enim quæstio est concedentis quod intellectus, qui est in potentia, intelligit formas abstractas à materia simpliciter, non secundum quod est copulatus nobiscum. & secundum hanc intentionem erit perscrutatio vtrū potest intelligere formas, secundum quod est copulatus nobiscum: non vtrū possit intelligere formas simpliciter. & illa intentio est dicta à Themistio in suo libro de Anima. & prima quæstio, quam intendebat in postremo, est dimissa.

1. de Aia
ca. 52.

Digestio,
& est prima pars
tius præ
C
omium,
vtrum sit
posse intel
ligere intel
lectū mē
le res ab
stractas.

Oportet igitur prius perscrutari vtrum sit possibile quod intellectus materialis intelligat res abstractas, aut non. Et, si intelligit eas, vtrum est possibile vtrū intelligat eas, secundum quod est copulatus nobiscum, aut non. Et ideo possibile est quod in exemplari, à quo transtulimus hunc sermonem, ceciderit hæc particula, non, ita quod sic debeat legi, Et cogitatio nostra erit in postremo vtrum possit intelligere aliquam rerum abstractarum cum hoc, quod est non abstractus à magnitudine, id est secundum quod est tangens magnitudinem, & copulatus nobiscum, ita quod nos intelligamus illum intel-

gnitudine, seu à materia, quatenus sunt abstractæ à magnitudine, non quatenus habent rationem ad aliud. Sed in alia translatione, quam habuimus, litera ita habet. Postremū vero perquiremus vtrum is intellectus, dum in corpore existit, & non separatur ab eo, possit attingere aliquam ex rebus separatis à corporibus, vel non possit. Et iuxta hanc literam differt hoc dubiū ab illo, priori, nam hoc dubiū contingit apud eū, qui concedit intellectum potentiale (seu potentia existentem) intelligere formas abstractas à materia simpliciter, & absolute, & non ea ratione, qua est copulatus nobis. Et iuxta hanc sententiam sic fiet vtrūque; quæsitum, videlicet vtrū intellectus nobiscum existens, possit intelligere formas, quatenus est coniunctus nobis: & tunc non quaeretur vtrum possit intelligere simpliciter formas. & huiusmodi sententia vtrū esse Themistii in lib. suo de Anima tradita. & tunc illud dubiū, quod promiserat scrutari posterius, esset vtrūque; permixtum.

At primo inuestigandū vtrū intellectus materialis possit intelligere res abstractas à materia, vel non possit. Et, si eas intelligat, vtrum possit eas intelligere, quatenus est copulatus nobis, vel non. Et ideo forte tota hæc pars scripturæ deerat in illo exemplari translationis, quā habuimus ex qua transtulimus hanc orationem, & debebat sic legi. Et nra consideratio in postremo, atque scrutatio erit, vtrū possit intelligere aliquod abstractorū, cum tamen ipse sit non separatus à magnitudine, hoc est, cum ipse contingat magnitudinem, & sit nobiscum iunctus, ita vtrū nos simus intelligentes illud intelligibile (seu illum intellectum quem

ANTIOQA TRANSL.

intellectum, quem ipse intelligit & ista perſcrutatio, quam intēdit, valde eſt difficiliſ, & ambigua. & oportet nos perſcrutari de hoc ſecundū noſtrum poſſe.

Secunda
pars, i qua
incipit ſol
uere qōne
ſm opo
nē aliorū
& primo
ſm Alex.

Dicamus igitur q, qnī ponit in
telſm materiale eſſe gñabilem &
corruptibile, nullū modū, vt mihi
vī, pōt inuenire naturale, quo poſſu
mus continuari cū intellectibus ab
ſtractis. Intelſ. n. debet eſſe intelſm
oibz modis, & maxime in rebus li
beratis à materia. Si igit poſſe eſt q
ſubſtantia gñabilis, & corruptibilis
intelligeret formas abſtractas, & re
vertere eidem cum eis, tunc poſſe eſ
ſet vt natura poſſibilis fieret neceſſa
ria: vt Alſarabius dixit in Nicoma
chia. & hoc neceſſarium eſt ſecundū
fundamenta ſapientum.

*a.l. niſa
liqui di
xerit.

* Si igitur aliquis dixerit q illa in
telſm, quam intēdit Alex. ſ. de exiſtē
tia intellectus adepti, non eſt infor
matio facta de nouo ſi intellectu ma
teriali, quæ ante non erat, ſed ipſe co
pulari nobiſcū copulatione, adeo
q ſic forma nobis, per quam intelli
gimus alia entia, ſicut apparet ex ſer
mone Alex. licet nō appareat ex eo
modus, ex quo iſta continuatio ſit
poſſis. Qm, ſi poſuerimus q iſta cō
tinuatio eſt facta poſtquā non erat,
ſicut eſt neceſſariū, cōtinget vt in il
la hora, in qua ponitur eē, ſit tranſ
mutatio in recipiente, aut in recepto,
aut in utroq, & cū impoſſibile ē
vt ſit in recepto, remanet vt ſit in re
cipiente. & cū in recipiente fuerit
tranſmutatio exiſtens, poſtquā non
erat, neceſſario erit illic receptio fa
cta de nouo, & ſubſtantia recipiens
facta de nouo, poſtquā nō erat. Cū
igitur poſuerimus receptionem fa
ctam

Pro hoc
vī. 8. ph.
6. 7. & 8.
cō.

ctam

MANTINI TRANSL.

quē ipſe intelligit. & hoc quaſi
quod ipſe propoſuit ſcrutari, eſt ad
modū difficile, & dubiū. quare nſm
erit officium pro virili noſtra ipſū
examinare, ac indagare.

Dicam⁹ itaq; q, q aſſerit intelſm
materiale eſſe generabile & corru
ptibile, haud quaquā poterit inueni
re aliquē modū naturalem, vt men
ſert ſententia, quo poſſimus cōiun
gi cū intelligentiſ abſtractis. qm ipſe
intelſ debet vnde quaq; eē intelligi
bilis, oſbuſq; modis, preſertim in re
bus materiæ expribus. Quare, ſi ſub
ſtātia gñabilis & corruptibilis poſ
ſet intelligere formas abſtractas, &
effici qd vnū cū ipſis, tūc oporteret
vt ipſa nā poſſet efficiere neceſſaria
vt d. Alſarabius in Nicomachia. &
hoc qd ſeq⁹ ex ſudamētis ſapientū.

Quod ſi aliqui iſtēdēs dixerit q id,
quod Alex. opinat⁹, intelſm adeptū
exiſtere, nō intelligit id eē aliquē cō
ceptū nouiter factū ſi intelſu māli, q
antea nō reperiret, ſed q cōiūgitur
nobis ita vt ſit forma in nobis, qua
adipiſcamur reliqua entia, vt ex ver
bis Alex. colligi pōt, licet ex eis non
appareat mod⁹, quo hmōi cōiūctio
& copulatio ſit poſſis. Dicam⁹ ergo
q, ſi cōcedamus hmōi cōiūctioē
eē factā, poſtquā nō erat, vt neceſſa
rio reſe habet, tūc ſequeret⁹ vt i eo
inſtāt, in quo ponit⁹ ipſum eē, & re
periri, oriātr tranſmutatio (ſeu altera
tio) in ipſo recipiente, aut in re rece
pta, aut in vtroq, ſed, cū hmōi alte
ratio nō poſſit oriri in re recepta, re
linquit⁹ igit⁹ ut ſit in ipſo recipiente.
ſed, ſi reperiret tranſmutatio aliqua
ipſo recipiente, q prius nō erat, tunc
oporteret reperiri ibi receptionem
de nouo factā, atq; ſubſtātia recipiētiſ
de

*a.l. poſtq
adepti ſu
ſimus.

f

ANTIQUA TRANSL.

MANTINE TRANSL.

A Occurrit
iacitæ rñ-
fiont.

Et de nouo, cōtinget prædicta quæ-
stio. Et, si non posuerimus receptionem
propriam nobis, non erit differe-
ntia inter continuationem eius
nobiscum, & continuationem eius
cum omnibus entibus, & inter con-
tinuationem eius nobiscum in hac
hora, & in alia hora: nisi ponamus
continuationem eius nobiscum ef-
fē secundum modum alium à mo-
do receptionis. quis igitur est iste
modus?

Odit cō-
tradictio-
nem in di-
ctis Alex.

In cap. de
intellectu
agente.

Et p̄ latenciam istius modi fin
Alex. videmus ipsum ambigere in
hoc. q̄nq; igitur dicit q̄ illud, quod
intelligit intellectum abstractū, nō
est intellectus materialis, neq; intel-
lectus, qui est in habitu. Et hæc sunt
verba eius in libro de Aīa. Intel-
lectus igitur, qui intelligit hoc, est il-
le, qui non corrumpit: non intelle-
ctus subiectus, & materialis. intellectus
enim materialis corrumpitur p̄ cor-
ruptionem aīæ, qui est vna virtus il-
lius. & cū iste intellectus fuerit cor-
ruptus, corrumpetur sua virtus, &
sua perfectio. Deīde, postquā decla-
rauit q̄ necesse est vt intellectus, qui
est in nobis, qui intelligit formas ab-
stractas, sit nō generabilis neq; cor-
ruptibilis, narrauit q̄ iste intellectus
est intellectus adeptus fm opinionē
Arist. & dixit intellectus igitur, qui
non corrumpitur, est iste intellectus,
qui est in nobis abstractus, quē vo-
cat Aristot. de foris, qui est in nobis
ab extrinseco: non virtus, quæ est in
anima, neq; habitus, per quem, aut
per quam intelligimus alias res, &
intelligimus etiam istum intellectum.

Al. adeptus

de nouo factā, quæ antea nōn fue-
rat. Si concedamus ergo dari recep-
tionē de nouo factā, tunc sequet il-
lud dubium superius positū. Et, si
nō cōcedamus receptionē propriā
in nobis, tunc nihil differet, siue con-
iungatur nobis, siue cōiungat cum
reliquis oībus entibus, & siue copu-
let nobis in vno tpe, siue in alio tpe,
nisi dixerimus aliū esse modū copu-
lationis, quo copulatur nobis, & mo-
dum receptionis. quis ergo erit hu-
scemodi modus?

Et, qm̄ hic modus inter alios, mo-
dos receptionis latuit Alex. ideo vi-
demus eum circa hoc ambigere: im-
vt q̄nq; inueniamus eum dicentē q̄
id, quod intelligit ipse intellectus ab-
stractus, non est ipse intellectus ma-
terialis, neq; ipse intellectus adeptus.

Inquit. n. ipse in lib. de Aīa sic. In-
tellectus aut, qui hoc intelligit, est in-
tellectus incorruptibilis, neq; ē ē in
tellectus materialis, quia intellectus ma-
terialis corrumpitur ad corruptionē
aīæ, quia ipse est vna ex eius poten-
tiis, seu virtutibus. cū igit is intellectus
fuerit corruptibilis, corrumpetur etiā
eius actus & perfectio, eiusq; virtus
& potentia. Et, postquā declarauit
q̄ necesse est vt ille intellectus, qui inest
nobis, qui quidem intelligit formas
abstractas, sit ingenerat⁹ & incorrupti-
bilis, notificauit q̄ hmoi intellectus iux-
ta sententiam Arist. est ipse intellectus a-
deptus, & inquit. Ergo intellectus incor-
ruptibilis est is intellectus, qui in no-
bis existit abstract⁹, ac separat⁹, quē
vocat Aristot. adeptus, qui de foris ve-
nit, & non est potentia, seu vis in aīa
existens. neq; est ē habitus, quo in-
telligimus reliquas res, & intelligi-
mus quoq; hunc intellectum.

De Anima

ANTIQA TRANSL.

Si igitur intendebat per intellm adeptum, per quē intelligimus intelligentias abstractas intelligentiā agentem, tunc sermo in modo continuationis istius intellectui nobiscū adhuc remanet. Et, si intendebat intellectum abstractū alium ab agente, vt apparet ex opinione Alfarabii in sua ep̃sa de Intellu, & fm etiā q̃ possumus intelligere ex manifesto istius sermonis, tunc qđ etiam in modo continuationis istius intellectus nobiscū eadem est cum qđne in modo continuationis intellectus agentis apud opinantem q̃ agens est idem cum adeptu. & hoc est manifestius de sermone Alex. Hęc igitur dixit de modo continuationis intell̃s, qđ ē in actu nobiscū, in suo lib. de Aīa.

MANTINI TRANSL.

Si igitur intelligebat p̃ intellm adeptū, quo intelligim⁹ intelligētiās abstractas, seu separatas, ipsum intellm agentē, tūc ei⁹ sña de copulatione h⁹ intell̃s in nobis remaneret adhuc in dererminata. Sed, si intelligebat p̃ id aliā intelligētiā separatā diuersā ab ipso intellu agente, vt h̃i pōt ex sña Alfarabii i suo tractatu, quē de Intellu edidit, & vt nos ēt possum⁹ cōiicere ex apparetia verborū eius, tūc idē ēēt dubiū adhuc de mō copulationis h⁹ intell̃s nobiscū cū dubio, quod accidit de mō copulationis ipsi⁹ intell̃s agentis apud illos, qui putāt intellm agentē ēē ipsummet intellm adeptū. & hoc qđ ṽ ē id, quod est magis apparens ex verbis Alexan. de modo coniunctiois intellectus in nobis actu existentis in suo lib. de Anima.

Quod autem dixit in quodā tractatu, quem fecit de intellectu fm opinionem Aristot. ṽ contradicere ei, quod dixit in lib. de Aīa. Et hęc sunt verba eius. Et intellectus, qui ē in potentia, cū fuerit completus, aut augmentatus, tunc intelligit agentem. qm̃, quemadmodum potentia ambulandi, quam homo habet in natiuitate, venit ad actū post tempus, quando perficitur illud, per quod fit ambulatio, ita intellectus, cū fuerit perfectus, intelligit ea, quę sunt per suam naturam intellecta, & faciet sensata esse intellecta, quia est agēs. Et manifestum istius sermonis contradicit sermoni eius in libro de Anima, & est q̃ intellectus, qui est in potentia, intelligit illud, qui est in actu.

Sed

Arid, quod d. in quodā alio suo tractatu, cui titulu⁹ ē de Intellu, iuxta sñam Arist. ṽ contradicere suis verbis, qđ in lib. suo de Aīa dixerat. Inquit n. ipse in eo tractatu hęcmet verba. Intel̃s autē i potetia, cū pficit, & auget, tūc intelligit intellm agentē. nā quēadmodū potetia ad ambulādū, quā hō hēt tpe suę natiuitatis, deducit ad actū post hoc p̃ aliquod tps i Eteruallū, nempe cū pfecta fuerit illa res, p̃ qđ fit ambulatio, ita quoqđ intellect⁹, cū fuerit pfect⁹, intelligit illas res, quę sunt ex natura sua intelligibiles, & ex ipsis rebus sensibilibus efficit res intelligibiles, quia ipse est efficiens, agensq̃. Jam ergo satis constat hęc verba contradicere illis, quę in libro de Anima attulerat, vbi dicebat intellectum potentia existentem intelligere illum intellectū quia actu existit.

Sed,

ANTIQUA TRANSL.

Remouet
Alex. a cō-
tradictōe
colligēdo
oia dicta
sua.

Sed, cum aliquis intuebitur omnes sermones istius viri, & cōgregabit eos, videbit opinari ipsum qd qñ intellectus, qui est in potentia, fuerit perfectus, tunc intelligentia agēs copulabitur nobiscum, per quā intelligemus alias res abstractas, & per quam faciemus res sensibiles esse in intellectu in actu, fm qd ipse efficitur forma in nobis. Et quasi intendit per hunc sermonem qd intellectus, qui est in potentia, quando fuerit perfectus, & completus, tunc copulabitur cum eo iste intellectus, & fiet forma in eo, & tunc intelligemus per ipsum alias res: non ita qd intellectus materialis intelligat ipsum, & propter illud intelligere fiat continuatio cū hoc intellectu: sed continuatio istius intellectus nobiscum est causa eius, quod intelligit ipsum, & intelligimus per ipsum alias res abstractas.

B

Cōfirmat
illā p ver-
ba Alex.

C

Et potes scire qd ista est opinio istius hominis per hoc, quod d. in illo tractatu. Illud igitur intellectum per suam naturam, quod est intellectus in actu, cum fuerit cā intellectus materialis in abstrahendo, & in formando vnamquamq; formarū materialium ascendendo apud illam formam, tunc dicitur qd est adeptus agens, & nō pars animæ, neq; virtus agēs, sed fit in nobis ab extrinseco, qñ nos intellexerimus per ipsum. Manifestum est igitur qd intelligit per hunc sermonem, qd quando intellectus, qui est in actu, fuerit causa fm formam intellectus materialis in actione eius propria, & hoc erit per ascensionem intellectus materialis apud illam formam, tunc dicitur in intellectu adeptus: quoniam in illa dispositione

Expō ver-
borū Alex.

MAINTINI TRANSL.

Sed, si exacte, quis enucleabit omnia verba huius viri, eaq; in vñ congregabit, iudicabit vtiq; ipsum existimare qd, cum intellectus potentia existens fuerit perfectus, tunc copulabitur nobis ipse intellectus agens, & per ipsum intelligemus reliquas res abstractas & per ipsum efficiemus vt res sensibiles efficiantur intelligibiles actu, ea rōne, quā ipse ē effectus forma in nobis. Per hæc igitur verba vñ velle qd, cū intellectus potentia existēs euaserit perfectus, tunc copulabitur cum eo intellectus agens: & efficietur forma in ipso, & tunc intelligem per ipsum reliquas res oēs: nō vt propterea intellectus materialis intelligat ipsum, ita vt per huiusmodi intellectionē, quā ipsum intelligat, oriatur hmoi copulatio cum hoc intellectu: immo copulatio huius intellectus in nobis est causa, vt ipse intelligat eū, & per ipsum reliquas res abstractas omnes. Quod autem hæc sit scia huius viri, facile poteris iudicare ex verbis in eo tractatu ab ipso adductis, quæ talia sunt. Illud itaq; intelligibile ex natura sui, qui quidem est intellectus in actu, cū fuerit cā ipsius intellectus materialis, denudādo omnes formas materiales, atque eas concipiendo, donec peruenerit ad illam formam, tūc dicitur qd intellectus adeptus actu: & non est pars animæ, neq; aliqua virtus animæ, sed oritur in nobis ab extra, & de foris venit, qñ nos intelligimus per ipsum. Ex his itaque verbis constat Alexandrum velle qd, cum intellectus, qui actu existit, fuerit cā formalis ipsius intellectus materialis, per suam propriam actionē, & hoc quidem fiet, cū intellectus mālis ascen-

*a. l. i. actu

*a. l. agens

De Anim. cū cō. Auer. Z derit

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

positione erimus intelligentes per ipsum. quoniam est forma nobis: quoniam tunc erit vltima forma nobis.

Sūma &
epilogus
pinonis
Alex.

Sustentatio igitur istius opinionis est q intellectus agens est primo causa agens intellectum materiale, & intellectum, qui est in habitu: & ideo non copulatur nobiscum primo: & intelligemus p ipsum res abstractas. Cum igitur intellectus materialis fuerit perfectus, tunc agens fiet forma materialis, & copulabit nobiscū, & intelligemus per ipsum alias res abstractas: non ita q intellectus, qui est in habitu, intelligat hunc intellectum: cum intellectus, qui est in habitu, est generabilis & corruptibilis, iste autem non est generabilis neq; corruptibilis.

¶ Illi o-
pionum
longe.

Sed huic accidit questio prædicta. & est q hoc, quod modo est forma intellectui, qui est in habitu, postquam non erat, provenit ab aliqua dispositione facta de nouo in intellectu, qui est in habitu, quæ est causa, quare ille intellectus est forma intellectui, qui est in habitu, postquam non erat. Et, si ista dispositio nō est receptio in intellectu, qui est in habitu ad intellectum agentem, quid ergo est ista dispositio? quoniam, si fuerit receptio, continget vt generatum recipiat æternum, & alii miles ei. & sic generatum fiet æternum: quod est impossibile.

Et

MANTINI TRANSL.

derit ad illā formā, tunc vocabitur intellectus adeptus. quoniam in huiusmodi dispositione erimus, & intelligentes per ipsum, cum sit forma in nobis: tunc enim est vltima forma in nobis. Huius autem opinionis fundamentum sumitur ex hoc, q intellectus agens est prima causa efficiens ipsius intellectus materialis, atq; ipsius intellectus adepti, seu in habitu: & ideo non copulatur nobis ab initio: intelligimusq; per ipsum res abstractas. Cum igitur intellectus materialis perfectus evadet, tunc ipse intellectus agens efficietur forma materialis, & coniungetur nobis, & intelligemus p ipsum reliquas res abstractas, non ea ratione vt ipse intellectus, qui habitu existit seu q adeptus est, intelligat hunc intellectum. Agentē: cū intellectus habitu existens sit generabilis & corruptibilis, is autem intellectus ingenuus quidem ē, atq; incorruptibilis.

Verū tamen idē dubiū prædictū, insurget contra hoc dictum, qm id, quod est nunc forma ipsius intellectus habitu existentis, postquam non fuerat eius forma, pueniet pfecto ab aliqua dispositione de nouo, facta in ipso intellectu adepto, habituq; existente, quæ quidē est cā, ob quā ille intellectus sit forma ipsi intellectui habitu existenti, postea quā non fuerat. Et, si hmoi dispositio non est receptio ipsius intellectus habitu existentis, in quo. recipiatur intellectus agens, quid igitur erit hmoi dispositio? nam, si est receptio, tunc sequeretur q id, quod est genitum, reciperet æternitatem, si milareturq; ipso æterno. & sic genitum efficeretur æternum: quod est impossibile.

Et

ANTIQUA TRANSL.

Confirma-
tio qñs
argumēto
Alfara.

Contradi-
ctio in di-
ctis Alfara.

Et ideo videmus Alfara. in postre-
mo, cum credidit opinionem Alex.
esse veram in generatione intellūs
materialis, q̄ fuit necesse apud ipm
fm hanc opinionem opinari q̄ in-
telligentia agens non est nisi causa
agens nō tm̄. & hoc manifeste dixit
in Nicomachia. Et est contra suam
opinionem in epistola de Intellectu. il-
lic enim dixit esse possibile, vt intel-
lect⁹ materialis intelligat res abstra-
ctas: & est opinio Auepace. Itaq̄ igitur
sunt quæstiones ponentibus in-
tellectum materiale esse genera-
tum: & q̄ finis est continuari cum
abstractis.

Secūda pōdi-
gressionis,
in qua po-
nit dubita-
tiones cō-
tingentes
ponentibus
intellm
cernam.

Et videmus etiam q̄ sequuntur
ponentibus ipsam esse virtutem ab-
stractā qñes nō minores istis, Qm̄
si natura istius intellectus materia-
lis est q̄ intelligat res abstractas, ne-
cesse est vt semp in futuro, & in præ-
terito sit intelligens ex. Existimat
igitur q̄ sequitur hanc positionem,
q̄ statim, cum intellectus materia-
lis continuatur nobiscum, statim
continuabitur nobis intel. Agens
quod est impossibile, & extra-
rium ei, q̄ homines ponunt.

Ponit rā-
sonē quā
probat.

Sed ista q̄ pōt dissolui per illud,
quod ante posuimus, sc̄ q̄ intellūs ma-
terialis nō copulat nobiscū per se, &
primō sed nō copulat nobiscū nisi
per suā copulationē cū formis ima-
ginalibus. Et, cum ita sit possibile est
dicere q̄ modus, fm quē copulatur
nobiscum intellūs materialis, est ali⁹
ā modo, fm quē copulatur ipse cū
intellū agēte. Et, si est alius mod⁹,
tunc nulla est cōtinuatio oīno. Et, si
idē sed primō ē i aliqua dispōne, &
post in alia, quid igitur est illa dis-
posi-

MANTINI TRANSL.

Et ob hoc Alfara. tandem, cū exi-
stimaret insam Alexandri esse verā
de generatione intellūs materialis, iō
conatus fuit opinari iuxta eā insam
q̄ intellūs agens nihil aliud est quā
eā efficiens in nobis tantum. & hoc
idem dixit manifeste in Nicoma-
chia. Et hoc quidem est cōtrarium
sue insam, quam proficitur in illo tra-
ctatu de Intellectu. nam ibidem af-
firmat intellm materiale posse in-
telligere res separatas. & hæc est sen-
tentia Auenpace. Hæc itaq̄ dubia
insurgunt contra ponentes intellm
materiale generabilem & corrup-
tibilem, eiusq̄ finem esse, vt copu-
letur cum rebus separatis seu intelli-
gentiis abstractis. Contra eos ve-
ro, qui affirmant huiusmodi vir-
tutem esse abstractā, insurgit quoq̄
dubia, & argumenta non inferora
his dictis. Nam, si de natura huius
intellectus materialis esset, vt intelli-
geret res abstractas, tunc ex hac po-
sitione videtur sequi, q̄ ipse semp in-
telligat eas tam in præterito, quā in
futuro. qm̄ statim q̄ intellūs materia-
lis coniungeret nobis, coniungeret
quoque nobis statim intellūs agens:
quod est impossibile, & contra id, quod
oēs philosophi asserunt. At hoc dubiū
potest solui per ea, quæ paulo ante
diximus, nēpe q̄ intellūs materialis
non copulatur nobis primo, & per
se, immo nō copulatur nobis, nisi p̄
pterea quod copulatur formis ima-
ginalibus. Si ergo res ita se habeat, pos-
sumus utiq̄ dicere q̄ ea rō, quā in-
tellectus materialis cōfigit nobis, ē
quidem diuersa ab ea, quā coniun-
gitur cū intellectu agēte. Et, si est a-
lia rō, & modus, tūc nulla daretur co-
pulatione omnino. Sed, si fuerit idem
Z ij modus.

Contra-
dictio in
subij. ex
A. 105.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

positio? Si autem posuerimus quod intellectus materialis abstractus non habet naturam intelligendi res abstractas, tunc ambiguitas erit maior. Iste igitur sunt omnes quaestiones contingentes ponentibus quod per sectio humana est intelligere res abstractas.

Et oportet nos et narrare sermones, ex quibus existimatur nos consequi quod habemus naturam intelligendi in ultimo res abstractas, isti. n. sermones sunt valde oppositi illis: & forte per hoc poterimus videre veritatem. Causa autem istius ambiguitatis, & laboris est, quia nullum sermonem ab Aristotele inuenimus in hac intentione, sed tamen Aristoteles promissit declarare hoc.

Decimo
Eth. ca. 8.
9. 10.

Dicamus igitur quod Auenpace multum perscrutabatur in hac questione, & laborauit declarando hanc continuationem esse possibilem in sua epistola, quam vocauit Continuationis intellectus cum homine, & in lib. de Anima, & in aliis multis libris videbatur quod ista quod non recessit ab eius cogitatione, neque per tempus natus vnus oculi. Et nos iam exposuimus illam epistolam secundum nostrum posse. hoc. n. quaesitum valde est difficile. Et, cum talis fuerit dispositio Auenpace in hac quaestione, quanto magis alterius hominis. Et verbum Auenpace in hoc est firmitus verbis aliorum: sed tamen occurrunt ei quod non quas narraui. & oportet nos narrare hic vias istius hominis: sed primo quod expositores dixerunt in hoc.

Dicamus

MANIENS TRANSL.

modus, & ratio, sed primo sit sub vna dispositione, & postea sub alia, quid igitur erit illa dispositio? Et, si ponamus intellectum materialem abstractum, non habere naturam, ut intelligat res separatas, tunc maior orietur dubietas. Hec igitur sunt omnia dubia, quae insurgunt contra eos, qui asserunt humanam perfectionem consistere in hoc, scilicet ut intelligat in ultimo res abstractas.

Sed cogimur quoque asserere rationes, ex quibus videtur sequi quod natura huius intellectus est intelligere in ultimo res abstractas, sed haec verba videntur esse valde contraria illis: sed fortasse per hoc poterimus assequi veritatem. Huius autem ambiguitatis, & laboris causa est, quia non inuenimus Aristotelem fecisse verbum de hoc quaesito: licet ipse promissit exponere hoc.

Auenpace tamen multum elaborauit in hoc dubio, & discensit ipsum, in eo tractatu suo, quem vocauit tractatum de Copulatione intellectus cum homine, & in lib. de Anima, & in multis aliis libris eius. videtur. n. hoc quaesitum nunquam decessisse ab eius mente ictu oculi. Nos autem iam exposuimus illum tractatum suum pro virili nostra. est enim hoc quaesitum perdifficile. Et, si Auenpace fuit ita perplexus in hoc quaesito, longe magiserunt perplexi reliqui homines. Sententia vero Auenpace est ceteris aliis firmitior circa hoc, & si contra ipsum etiam occurrant, atque insurgant dubia illa, iam superius narrata. conabimur igitur narrare hic methodos ac vias, quibus usus est hic vir: sed primo quid expositores dixerint circa hoc.

Sententia

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

A Opinio
The. 3. de
ala ca. 31.

Impugna
do.

B Ex hoc pa
tet q. suffi
cientia e. j.
probabili
tate.

Dicamus igitur q. Themistius
sustenatur in hoc per locum a mi
nori. Dicit enim q. cum intellectus
materialis habeat potentiam ad ab
strahendū formas a materiis, & in
telligēdi eas, quāto magis hēt i actū
intelligēdi ea, quæ sunt primo denu
data a materia. Et iste sermo aut
ficta, q. intellectus materialis e cor
ruptibilis, aut nō corruptibilis. I. se
parabilis, aut non separabilis. Secun
dum autem opinionem dicentium
q. intellectus materialis est virtus i
corpore & generatus, iste sermo erit
sufficiens quoquomodo, nō proba
bilis. Non enim sequitur vt illud,
quod est visibile in se, sit magis visi
bile apud nos. v. g. color, & lumen
Solis. Color enim minus habet de
intentione visibilitatis quā Sol,
cum color non sit visibilis nisi per
Solem: sed non possumus ita aspice
re Solem sicut colorem. & hoc acci
dit visui ppter mixtionē materiæ.

Sententia Themistij de intellectu.
Dicamus itaq; q. sententia The
mistij de hoc, est fundata super locū
a fortiori, seu a maiori, & conueniē
tiori. Inquit. n. ipse. si intellectus ma
terialis habet vim abstrahendi for
mas a materiis & intelligendi eas, lō
ge magis debet habere naturam vt
intelligat res de se primo abstractas
a materia. Hoc itaq; dictū idē signi
ficabit, quod significat dicere intel
lectū materiale esse corruptibilem
vel incorruptibile, hoc est abstractū
vel non abstractum. Sed iuxta sentē
tiam illorum, qui asserunt intellm
materiale esse virtutē in materia
existente, atq; genitū, tunc hoc di
ctū esset aliquo pacto apparens, seu
sufficiens, & famosum, sed nō pba
bile. Qm, si aliquid vī esse euidens
& constare fm se, non propterea se
quitur idem debeat esse euidētius
& magis constare apud nos: vt ex
pli graua color & lumen Solis. Nā
color videtur esse minus visibilis, q.
sit Sol, cum ipse color nō videat, nisi
p Solem: tamen non possumus in
spicere Solem, quemadmodū in spi
cimus colorem, hoc aut accidit ipsi
visui, propterea quia est mixtus ma
teriæ. Sed, si concedamus intellm
materiale non esse mixtū cū ma
teria, tū cilla sententia esset omnino
vera: nempe quæ dicit, q. quicquid
e magis intelligibile, magis cognos
cat, qm inter oīa cognoscētia, q. nō
sunt admixta materiæ, illud qdem,
quod cognoscit aliquid minus pfe
ctū, oportet vt cognoscat quod est
magis pfectū: sed nō cōuertitur res.
Nisi forte hoc sit necessariū ex nā il
lius rei, atq; eius essentia, & subā, &
tunc sequēter itū illud dubium pau

*a. l. visibi
le.

C

Si ponamus intel
lm eē eter
nū, tūc ve
rū ē q. il
lud, quod
ē magis vi
sibile ma
gis cōpre
henditur.
Sed uide
opp. h.º. 2.
Me. c. 1.
Vide cōt.
Zim.
It ex eis cō

Si vero posuerimus q. intellectus
materialis non est admixtus mate
riæ, tunc ille sermo erit verus. I. q. il
lud, quod est magis visibile, magis
comprehenditur. I. quoniam quod
comprehendit minus perfectū ex
eis comprehendētibz, quæ sunt
non admixta materiæ, necesse est vt
comprehendat perfectius: & non e
contrario. Sed, si hoc est necessariū
de natura eius & substantia, contin
get quæstio prædicta, quæ est, quo
modo non continuatur nobiscum

in

Z iij lo

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

D

Substanti-
bus; quæ h
sunt admi-
ra mate-
rie, quod
cõprehen-
dit minus
perfectũ
necesse ẽ
ut cõpre-
hẽdat per-
fectius: sed
nõ ecce-
ra-
tio.

in principio, ut statim quando intel-
lectus materialis continuatur nobis
cum. Si igitur posuerimus q in po-
stremo continuatur nobiscum, non
in primo, debemus reddere eam.

Alex. autem sustentatur in hoc q
sito super hoc, quod dico. & est q oẽ
ens, quod generatur, quando perue-
nerit ad finẽ in generatione, & ad
ultimam perfectionem, tunc perue-
niet ad complementum, & ad finẽ
in sua actione, si fuerit ex entibus a-
gentibus: aut in sua passione, si fue-
rit ex entibus passibilibus: aut in
utroq, si fuerit utriusq, v.g. non ve-
nit ad finem in actionem eius, quæ
est ambulare, nisi quãdo venerit ad
finem in generatione. Et, quia intel-
lectus, qui est in habitu, est vnum
entium generabilium, necesse est ut
quando venerit ad finem in genera-
tione, veniat ad finem in sua actio-
ne. & quia actio eius est creare intel-
lecta, & intelligere ea, necesse est ut
cum fuerit in ultima perfectione, ut
habeat has duas actiones perfecte &
perfectio in creãdo intellecta est fa-
cere omnia intellecta in potentia ef-
fo in intellecta in actu: & complemen-
tum in intelligendo est intelligere
omnia abstracta, & non abstracta:
necesse igitur est q, quando intelle-
ctus, qui est in habitu, venerit ad cõ-
plementum in sua generatione, ut
habeat has duas actiones.

Et

lo ante positum, quod erat, cur nam
non copulatur nobis in initio, statim
cum copulatur nobis intellectus
materialis. Et, si dicamus ipsum con-
iungi nobis in ultimo, & nõ in prin-
cipio rei, tunc erimus coacti reddere
huius rei eam. Alexãdri vero rõ,
cui ipse annectitur circa hoc quæsi-
tum, hæc est, nempe, qm quodlibet
ens gñabile, cũ peruenit ad finem
ipsius gñationis, & ad ultimum eius
actũ & perfectionẽ, tunc profecto per-
ueniet ad finẽ, ac perfectionẽ sui of-
ficij, vel actionis suæ: si sit ex genere
entium agentium: aut suæ passionis, si
fuerit de gñe entium patiẽtium: aut u-
triusq, si fuerit utriusq; illorũ duo-
rũ generis. ut exẽpli grã id, cuius a-
ctio est ambulare, nõ pueniet profe-
cto ad illius finẽ, nisi cũ puenit ad
finẽ gñationis. Cũ igitur intellectus
adeptus, habitũq; exis sit vnũ ex en-
tibus gñabilibus, & corruptibilibus,
idecirco oportet ut, cũ peruenit ad
finẽ gñationis, perueniat quoque ad
finẽ sui muneris, & actionis, cum
munus atq; officij, & actio h^u intel-
lectus sit gñare, & creare ipsa intelli-
gibilia, ac intelligere ea, id oportet ut,
cũ ipse fuerit in suo ultimo actu &
perfectione, obtineat quidẽ integre
& perfecte hæc duo munera, atque
duas actiones: illa itaq; pfectio, quæ
ad creanda intelligibilia attinet, con-
sistit quidẽ in hoc, ut oĩa, q sunt po-
tentia intelligibilia, efficiantur actu
intelligibilia: illa vero pfectio, q ad
ipsam intellectiõẽ spectat, consistit
in hoc, q intelligat oĩa entia, siue
abstracta & separata, siue nõ separa-
ta: necessum igitur ẽ cũ intellectus adeptus
puenerit ad perfectam sui gñationẽ
q obtineat illa duo munera.

Contra

ANTIQUA TRANSL.

Prima rō.
contra Ale.

Et in hoc sunt qōnes non parue. Non.n. est manifestum per se q cōplēmentum actiōnis eius, quē est intelligere, est intelligere res abstractas: nisi hoc nomen, quod est imaginari, diceretur de eis & rebus materialibus vniuoce: sicut dicitur hoc nomen ambulare de imperfectiori, & perfectiori.

Secunda.

Et etiā qūo attribuitur actio propria intellectui agentis, quā est facere intellecta intellectui generabili & corruptibili. s. qui est in habitu: nisi quis ponat q intellectus, qui est in habitu, sit intellectus agens cōpositus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius: aut ponat q forma postrema nobis, quā abstrahimus intellecta & intelligimus ea, est composita ex intellectu, qui est in habitu, & intellectu agente: vt Alex. & Auenpace ponunt: sicut nos reputamus etiā esse apparens ex sermone Aristo.

C

Tercia rō.
Hic ponit
intelligen
tiā abstra
ctā ēē cō
plēmentū
gnabile.
Sed uide
oppositi. 11.
Mc. 17. v.
bi ponit
intelligēti
ā ēē pfectiō
nē extrin
secam o
mnium.
Vide cōt.
Zim.
¶ Quarta
rō.

Et, si etiam hoc posuissēmus esse ita, non contingeret ex cōplēmentō actionis eius, quā est creare intellecta, nisi cōplēmentum actionis eius, quā est in intelligendo ea, nō intelligendo res abstractas: cū intelligere eas impossibile ē vt attribuat generationi, aut fieri ab aliquo ente generato. v. g. ab intellectu, qui ē in habitu, nisi per accidens. & si nō, tunc generabile efficietur æternum sicut diximus.

¶ Et cōtingit etiā sermoni dicenti q forma, quā extrahimus intellecta, est intell, qui ē in habitu cōpositus cū intellectu agente, magna

MANTINI TRANSL.

Contra hoc tamen non pauca insurgunt dubia. Qū non est hoc de se notū, videlicet q perfectio actionis ipsius intellectiōnis consistat in intelligendo res abstractas: nisi forte nomen conceptus, seu imaginationis dicat de ipsis, & de rebus materialibus vniuoce: sicut hoc nō ambulatione dicitur de imperfecta & de perfecta aliquo modo. Præterea, quō nā pacto illa actio, quā est propria ipsi intellectui agenti, q qui dē est creare intelligibilia, poterit referri ad ipsum intellm gnabilem & corruptibilem, qui est vtq; ipse intell, adeptus: nisi quis affirmet q intellectus adeptus, seu habitu exns sit ipsemet intellectus agens, compositus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius, vel affirmet illam vltimam formam in nobis existentem, quā abstrahimus ipsa intelligibilia, atq; intelligimus ea, sit quādam forma, quā ex intellu adepto, & intellu agente constet: quemadmodū affirmant Alex. & Auenpace: & eo modo, quo nos redimus ex verbis Arist. apparere. Et, si nos quoq; idē affirmaremus, nō propterea sequeretur ex perfectione actionis huius intellectus, quē est gnare ipsa intelligibilia, nisi perfectio illius actionis, quā est intelligere ea, nō intelligere res abstractas: cū illorū intellectio sit impossibile a rōne, quā referuntur ad ipsam gnationem, vel habeāt ortum ab aliqua re gnata, exempli grā ab intellu adepto, nisi per accidens. alias n. ipsum genitū efficeret æternū, vt diximus. Insurgeret quoq; contra eos, q affirmant formā, quā abstrahimus intelligibilia, ēē intellm adeptū compositum cum intellectu

Z iiii agente

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

Hic uideat
C6. negat
q̄ eternū
indigeat
corrupti-
bili, ad
hoc vt ex
eis fiat vna
actio. Sed
uide opp.
2. ph. 2. c6.
26. & 8.
phy. 15. 1.
Cq. 22. 7.
Met. 31. &
3. de Ala
18. de in-
tellectu agē-
te, & phā-
tasmatis

Quæstio. æternum enim nō in-
diger in sua actione generabili &
corruptibili. quomodo igitur com-
ponitur æternum cum corruptibili
ita q̄ ex eis fiat vna actio? sed post
loquemur de hoc. Videtur. n. q̄ ista
positio ē quasi principiū, & fundamē-
tum eius, quod volumus dicere de
possibilitate continuationis cum re-
bus abstractis fm Arist. l. positio, q̄
forma postrema nobis, qua extrahi
mus intellecta, & facimus ea per vo-
luntatem nostram, est composita ex
intellectu agente & intellectu, qui ē
I habitu. Hoc igitur vidimus de ser-
mone expositorum Peripateticorū
in hunc finem esse possibile. Si intelli-
gere in postremo res abstractas.

agente, maximū dubiū. quod est. f.
q̄ eternū nō indiget p̄ sua actione
aliquo gñabili & corruptibili. quo
pacto ergo cōponit æternū cū gñā-
bili & corruptibili, ita vt ex eis resul-
tet vna actio? nos tñ loquemur de
hoc posthac. Vt. n. q̄ hæc sn̄a sit
veluti principiū, & fundamentum
corū, que volumus determinare cir-
ca positatem cōiunctionis intellectus
nostri cū rebus abstractis iuxta sen-
tentiam Arist. videlicet ea sententia
quæ affirmat q̄ vltima forma, quæ
in nobis existit, qua denudamus ip-
sa intelligibilia, eaq; efficiamus pro-
arbitrio ac voluntate nostra, est vti
que forma cōposita ex intellectu a-
gēte & intellectu adepto habitu, f. exis-
tēte. Hoc itaq; ē id, quod nos vidi-
m⁹ ex verbis expositorū sectatiū ip-
sum Aristoteli: circa possibilitatē hui⁹
finis, hoc est q̄ sit possibile intelli-
gere in vltimo res abstractas.

Tertia p̄
digressio-
nis, in qua
ponit opi-
nio Auen-
paci &
primo pri-
ma eius
rō.

Auen pace autem multum lo-
quebatur in hoc, & maxime in epi-
stola, quam appellauit Continua-
tionem intellectus cum homine.
Et illud, super quod sustentatus est
in hac quæstione est hoc. Primo
enim posuit quod intellecta specu-
latiua sunt facta. Deinde posuit
quod omne factum habet quidita-
tem. Deinde posuit quod omne ha-
bens quiditatem, intellectus innatus
est extrahere illam quiditatem. Ex
quibus concluditur quod intelle-
ctus innatus est extrahere formas
intellectorum, & quiditates eorum.
& in hoc conuenit cum ipso Alfarabio
in libro de intellectu & intelle-
cto. & inde extraxit hoc Auen pace
& cum hoc concludit quod intelle-
ctus

Sn̄a Auen pace de intellectu.
• Auen pace autē laborauit multū
in hoc negotio, & præsertim in co-
tractatu, cui titulus est de Copula-
tione intellectus cum homine. Et eius fun-
damentum in hoc quæstio tale ē.
Primo qd̄ ipse supponit, ipsa intel-
ligibilia speculabilia eē gñata, ac de
nouo facta. Secdo supponit, oē gñā-
tum hñe aliquam quiditatē. Tercio
supponit, q̄ quicquid habet aliquā
quiditatē, ipse intellectus est natura prō-
ptus abstrahere illā quiditatem, ac
denudare. Ex oibus ergo his, ipse cō-
cludit ipsum intellectum esse natura
aptū abstrahere formas ipsorum in-
telligibilium, eorūq; quiditates. & I hoc
cōuenit etiam cū ipso Alfarabio in
suo lib. de intellectu, & intelligibi-
li. & hinc pronunciant Auen pace,
&

ANTIQUA TRANSL.

ctus innatus est extrahere formas in tellectorum, & quiditates eorum.

Et iuit in hoc per duas vias. quarum vna est in epistola. secunda aut in libro de Anima. & sunt vicinantes. in libro autem de Anima cōiūxit huic q̄ intellectū rerum non cōtingit multitudo, nisi per multiplicationem formarum spiritualium, cū quibus sustinebant in vnoq̄o; indiuiduo: & per hoc fuit intellectū equi apud me aliud, quā Intellectū eius apud te. Ex quo consequitur secundum conuersionem oppositi q̄

B omne intellectum non habens formam spiritualement, a qua sustentatur illud intellectum, est vnū apud me, & apud te. Deinde coniungit huic q̄ quiditas intellecti, & forma eius non habet formam spiritualement, neque indiuidualement, cui sustentatur: cū quiditas intellecti non est quiditas indiuidui singularis, neq; spiritualis, neque corporalis. intellectum enim declaratum est quod non est indiuiduum. Ex quo consequitur vt intellectus sit innatus intelligere quiditatem intellecti, cuius intellectus est vnus omnibus hominibus:

C & quod est tale est substantia abstracta.

Secda 16.

In libro vero de Anima posuit primo quod quiditas intellecti, secundum quod est intellectum, si non fuerit concessum nobis quod non habet quiditatem, & quod non est simplex sed composita, sicut dispositio in omnibus quiditatibus factis, & fuerit dictum quod quiditas illius

in-

MARTINI TRANSL.

& concludit, intellectum esse aptum abstrahere formas intelligibiles, & eorum quiditates. Et circa hoc est duabus rationibus. quarū vna in suo tractatu, ad hoc negociū pprie edito continetur, altera vero in suo lib. de Anima habetur, quę quidem rationes sunt inter se satis cōformes. Verum in lib. de Anima adiecit ad hoc, & subiūxit q̄ in intelligibilibus entium, non accidit pluralitas, nisi propter pluralitatem formarū spiritualium, quibus extant, & consistunt in quolibet indiuiduo. & iō intelligibile equi, atq; asini in me, est diuersum ab eodem intelligibili in te. Ex hoc ergo sequitur oppositum contradictoriū, videlicet q̄ oē intelligibile, qd non habeat formā spūalem, super quā sustentet illud intelligibile, erit vtiq; idem in me, & in te. Subiūxit insuper, & addidit huic sententię hoc, videlicet q̄ quiditas ipsius intelligibilis, eiusq; forma non habet formam spiritualement, neq; indiuiduā, cui innatur, & fulciatur: cū quiditas ipsius intelligibilis nō sit quiditas ipsius indiuidui singularis, tū spiritualis, tum ē corporalis. nā iam satis constat ipsum intelligibile nō esse indiuiduū. Sequitur igitur ex hoc ipsum intellectum esse aptum vt intelligat quiditatem ipsius intelligibilis, quo ipse intellectus est vnus in oībus, hoīb; id autem, quod ita se habet, est vtiq; substantia separata. In lib. tamen de Anima dixit primo q̄ quiditas ipsius intelligibilis, quatenus est intelligibile, si non concedat nobis aduersarij ipsum nō habere quiditatem, neq; esse simplex sed compositum, vt res se habet in cunctis quiditatibus grātis, & ita fuit dictum q̄ quiditas hu-

iūs

a. l. cuius

intellecti, secundum quod est intellectum habet etiam quiditatem, scilicet intellectum istius quiditatis, tunc iste intellectus etiam erit innatus reueri, & extrahere illam quiditatem.

Et, si non fuerit concessum nobis quod ista quiditas est simplex, & quod ens ex ea est idem cum intellectu, continget in ea quod contingit in primo, & est quod etiam habeat quiditatem factam. Et necesse est tunc, aut ut hoc procedat in infinitum, aut ut intellectus leceatur ibi. Sed impossibile est hoc procedere in infinitum quia faceret quiditates, & intellectus infinitos diuersos in spe esse. scilicet quod quidam eorum sunt magis liberati a materia quod quidam: necesse est igitur ut intellectus leceatur. Et, cum leceatur, tunc, aut perueniet ad quiditatem, quae non habet quiditatem, aut ad aliquid habens quiditatem, sed intellectus non habet naturam extrahendi illam: aut ad aliquid non habens quiditatem, neque est quiditas. Sed impossibile inuenire quiditatem, quam intellectus non est innatus extrahere a quiditate: quoniam iste intellectus tunc non diceretur intellectus, nisi aequiuoce: cum sit positum quod intellectus innatus est abstrahere quiditatem, in eo quod est quiditas: & impossibile est etiam ut intellectus perueniat ad aliquid non habens quiditatem, & non sit quiditas: quia quod non est quiditas, neque habet quiditatem, hoc est privatio simplicitatis. Remanet igitur tertia diuisio: & est quod intellectus peruenit ad quiditatem non habentem quiditatem, & quod est tale est forma abstracta.

Et

ius intelligibilis, quatenus est intelligibile. habet utique quiditatem, id est intelligibile illius quiditatis, tunc is quoque intellectus erit aptus conueri, & abstrahere illam quiditatem. At, si aduersarius non concederet nobis illam quiditatem esse simplicem, & quod id, quod de ipsa reperit, sit idem cum ipso intelligibili, tunc idem continget huic quod contingebat priori, nepe ut habeat quiditatem nouiter generatam & factam. Et sequetur tunc ex hoc, vel re in infinitum processuram, vel quod intellectus ibi sistatur. sed procedere rem in infinitum est impossibile, propterea quia efficere quiditates, atque intellectus infinitos diuersos genere effendi, eo quia alij, vel alia eorum alij sunt magis ex parte materiae: relinquenda igitur ut oporteat intellectum tunc sisti. Et, si sistat, tunc uel perueniet ad quiditatem, quae non habet quiditatem, vel ad quiditatem habentem quoque quiditatem, atque ipse intellectus non habeat naturam denudandi atque abstrahendi illam quiditatem: aut ad aliquid non habens quiditatem, neque est & ipsum quiditas aliqua. Sed impossibile est reperiri aliquam quiditatem, quam intellectus non sit aptus abstrahere ab habente eam: nam tunc is intellectus non vocaretur intellectus, nisi aequiuoce: cum iam sit sancitum ipsum intellectum esse aptum abstrahere quiditatem, quatenus est quiditas: impossibile quoque est ut ipse intellectus perueniat ad aliquid, quod non habeat quiditatem, neque sit quoque quiditas: quia id, quod non est quiditas, neque habet quiditatem, est quidem mera privatio. Relinquitur igitur tertia pars diuisionis, quae est videlicet quod intellectus perueniat ad quiditatem non habentem quiditatem. id vero, quod ita se habet, est utique forma separata. Hanc autem rationem

E
a. l. intel-
ligibilis i-
finita va-
ria.

Quod non est
quiditas nec
quiditatem
habet pura
privatio.

ANTIQUA TRANSL.

Solo de
alia. te. cō.
146. &c. 1. d
alia. 90. &
91. & 1. d.
Gener. alia
lib. 1. cap. 1.

Et confirmauit hoc per illud, quod consuetus est Arist. dicere in talibus demonstrationibus, scilicet quod necesse est abscondere infinitum, melius est abscondere eum in principio.

Erit igitur conclusio istius demonstrationis eadem cum conclusione demonstrationis predictæ. Quoniam, si non addiderit hoc, poterit aliquis dicere multos intellectus esse medios inter intellectum, qui est in habitu, & inter intellectum agentem: aut unum, ut intendit Alfarab. in suo tractatu de intellectu & intellecto, quæ vocauit illic adeptum: aut plures uno. Et existimatur quod Alfarabius concedit hoc in suo lib. de Generatione & Corruptione, ubi d. quod consumuntur isti intellectus medij, scilicet quorum esse posuimus inter intellectum speculatiuum, & inter intellectum agentem. Istæ igitur sunt viæ magis firmæ, per quas iussit iste homo in hac intentione.

Nos autem dicamus, si hoc nomen quidditas dicatur de quidditatibus rerum materialium, & de quidditatibus intellectu abstractorum modo uniuoco, tunc propositio dicens quod intellectus natus est abstrahere quidditates in eo quod sunt quidditates, erit vera: & similiter dicere quod intellecta esse composita, & indiuidua esse composita fuerit uniuocum. si autem tem æquiuocum, tunc demonstratio non erit vera. Quomodo autem, est valde difficile. manifestum est. n. per se quod hoc nomen quidditas non dicitur de eis pure uniuoce, neque pure æquiuoce. Vtrum autem dicatur multipliciter quod est medium, indiget consideratione.

Manifestum
est per se quod
hoc nomen
quidditas non
dicitur de ab-
stractis &
materialibus
pure uniuo-
ce, nec pure
æquiuoce.
videtur per hoc
1. Metaph. c. 10.
& 10. Metaph.
c. 6. videtur.

MANTINI TRANSL.

ne confirmauit per id, quod Arist. & assuetus dicere in huiusmodi demonstrationibus, nepe quod, cum cogimur sisti, ne in infinitum procedamus, melius est sisti in principio rei. Sic igitur conclusio huius demonstrationis erit utriusque eadem cum conclusione præcedentis demonstrationis. Nam, si non addat hoc ei, tunc poterit quis dicere multos intercedere intellectus inter intellectum adeptum, & intellectum agentem: vel tamen unum, ut voluit Alfarabius in suo tractatu de intellectu, & intelligibili, quæ intellectum vocauit ibi adeptum, seu influxum: vel erunt plures uno, qui intercedunt. Et ut quod Alfarabius concedat hoc in suo lib. de Generatione & Corruptione, cum ibi ponat modum, quo dissoluantur huiusmodi intellectus medij, quorum esse diximus intercedere inter intellectum speculatiuum, & intellectum agentem. Hæc itaque rationes, seu viæ sunt ualidiores circa hoc quæstionem, de quibus fecit mentionem hic Vir. Nos autem dicimus quod, si quidditas dicatur uniuoce de quidditatibus rerum materialium, & de quidditatibus intelligentiarum separatarum, tunc illa propositio, quæ dicit quod intellectus est natura aptus abstrahere quidditates quatenus sunt quidditates, esset utriusque vera: sistitque illa propositio, quæ dicit quod ipsa intelligibilia sunt composita, & quod indiuidua sunt composita, si uniuoce dicatur, erit quoque vera. sed si æquiuoce dicatur, tunc demonstratio non erit vera. Sed utriusque res se habeat, tandem hoc negotium est admodum difficile. sed maxime de se constat hoc nomen scilicet quidditas nec mere æquiuoce, neque mere uniuoce dici. At utrum dicatur simpliciter prius & posterius, qui quidam modus est mediis iter uniuocum & æquiuocum modum, indiget utriusque aliqua consideratione.

al. inoe
lectum
parato.

Sed

Sed,

De Anima

ANTIQUA TRANS.

Sed, si concesserimus hoc dici vni
noce, hic continget prædicta quæ-
stio: & est quomodo corruptibile in-
telligit q non est corruptibile secū-
dum opinionem dicentium quod
intellectus materialis est corruptibilis,
& est opinio Auēpace: aut quo-
modo intelligit intellectione noua,
& quod innatum est semper intelli-
gere ea in futuro & in præterito, se-
cundum opinionem dicentium q
intellectus materialis non est gene-
rabilis neque corruptibilis. Et etiā,
si posuerimus q intelligere res ab-
stractas est i substantia, & in natu-
ra intellectus materialis, quare igitur
ista intellectio nō currit cursu in-
tellectionum materialium nobis? ita
q hoc intelligere sit pars partium sciē-
tiarum speculatiuarum: & erit vñ
quæstionum in scientia speculatiua.

Et Auenpace videtur ambigere
in hoc loco. D. enim in epistola, quā
uocauit Expeditionis, quod impossi-
bilis est duobus modis, naturalis,
& diuina: id est q intellectio istius
intellectus est de possibilitate diui-
na, non de possibilitate naturæ. In
epistola autem Continuationis d.
Et, cum Philosophus ascenderit a-
lia ascensione, considerando in in-
tellecto in quantum intellectū, tunc
intelligit substantiam abstractam.
Et manifestum est ex hoc q intelli-
gere intellectum secundum illū, est
pars scientiarum speculatiuarum, s.
scientia Naturalis. & hoc apparuit et
in illa perscrutatione ab eo.

Et, cum ita sit, nos omnes homi-
nes, quod accidit nobis de ignorantia
istius sciētiæ, aut erit quia adhuc
non scimus propositiones, quæ in-
ducunt

MANTINI TRANS.

Sed, si concedamus eā dici vniuo-
ce, tunc sequetur illud dubiū supius
dictum: nepe quo pacto, id quod est
corruptibile, possit intelligere ipsū
incorruptibile iuxta sententiam il-
lorū, qui asserunt intellectū materia-
le esse gñabile & corruptibile, & est
sententia ipsius Auenpace: vel quo
pacto id, quod est nā aptū intelli-
gere illa sēper tā in præterito q in fu-
turo, iuxta sententiā illorū, qui affir-
māt intellectū materiale esse ingeni-
tū & incorruptibile, possit intelligere
nouā intellectionē. Præterea, si affir-
mem q de essentia ac nā ipsius Intel-
lectus materialis sit intelligere res ab-
stractas, cur ergo hmoi intellectio
non se hēt vt se hnt alix intellectiones
materiales in nobis? ita vt hmoi
intellectio sit vna ex partibus sciā-
rum speculatiuarū: & sit quoq; vnum ex
quæstis scientiæ speculatiuæ.

Auēpace autē vñ esse valde perple-
xus in hoc negotio. Nā, in sua episto-
la, cui titulus est de perfectione, dixit
ipsum pfe bifariā dici, nepe nā-
le, & diuinū: & vult q intellectio hu-
ius intellectus sit quoddā posse diui-
nū, non aut naturale. Sed in sua episto-
la de Copulatione notata, dixit
hæc verba. Et, cū Philosophus ascen-
dit alio ascēsu, dū cōsiderat ipsā Intel-
ligibilia, quatenus sunt intelligibilia,
tūc intelligit substantiā intelligētiā
rū separatarū. Ex hoc aut satis patet
ipsum credere, q intellectio ipsius
intellectus est pars sciārum specula-
tiuarū, videlicet pars sciæ Naturalis,
& hoc etiam satis apparet ex verbis
eius in illa inquisitione. Si ergo ita
res habet, sequeretur q nos oēs hos si
ignorauerimus hāc sciā, id quidē
iō cōtinget, vel quia nondū sciui-
mus illas

ANTIQUA TRANSL.

dicunt nos ad hanc scientiam, ut dicitur de multis artibus, quæ videntur esse possibilis, sed sunt causarum ignoratarum, verbi gratia Archymiz: aut hoc intelligere hoc, acquiritur per exercitium, & vsum in rebus naturalibus, sed nondum habemus de exercitio & vsum tantum, per quod possumus hoc acquirere hanc intellectionem: aut erit hoc propter diminutionem nostræ naturæ naturaliter.

B

Si igitur hoc acciderit propter diminutionem in natura, tunc nos, & omnes, qui innati sunt acquirere hanc scientiam, dicimur homines æquiuoce. Et, si hoc accidat propter ignorantiam propositionum inducentium in hanc scientiam, tunc scientia speculatiua nõdum est perfecta. Et forte Auēpace dicit hoc esse inopinabile, sed non impossibile. Et, si hoc accidit propter consuetudinem tunc sermo erit propinquus sermone dicenti quod causa in hoc est ignorantia propositionum inducentium in hanc scientiã. & omne hoc, quod dicitur esse remotum, licet non impossibile, quomodo igitur potest euadere ab illis quæstionibus prædictis?

C

Istæ igitur oēs quæstiones sunt contingentes huic quæsito: & sunt ita difficiles sicut tu vides. & oportet nos dicere quod apparuit nobis in hoc. Dicamus igitur quoniam intellectus existens nobis habet duas actiones,

MANTINI TRANSL.

illas præpones, quæ ducunt nos in hanc scientiam, ut dicitur et de multis artibus, quæ videntur posse addisci, cum tamen adhuc sint incognitæ, & occultæ, præea, quia cognitio earum earum est utique: occulta ut gratia exempli in arte Fusoria, quæ vulgo Archymia vocatur, euenire solet: vel illud cõtingit, quia huiusmodi intellectio acquiritur per exercitationem & vsum factum in rebus naturalibus. sed nondum devenimus ad tantam exercitationem, & vsum, qui sit satis per huiusmodi intellectionem acquirenda: vel hoc idem continget, quia natura nostra est natura impotens atque imbecillis ut possit ita adipisci.

Si hoc itaque proveniat ob naturam naturalem impotentiam: naturalēque defectum, tunc nos, & oēs homines qui sunt natura apti adipisci huiusmodi scientiam, vocaremur homines æquiuoce. At, si hoc eueniat, propterea quia ignorantur præpones, quæ in hanc ducunt scientiam, sic scientia speculatiua nondum esset completa & perfecta. Et fortasse dixit Auēpace hoc non esse verisimile, neque opinabile. sed re vera non est inopinabile. Quod, si hoc eueniat propter ipsam exercitationem & vsum, tunc huiusmodi sententia nõ erit ab similibus ab illa, quæ affirmat huius rei causam esse ipsam ignorantiam propositionum, quæ ducunt ad hanc scientiam. Hoc autem potest dici esse remotum, seu dissonum, sed non impossibile, quo pacto ergo poterit euitare illa dubia prædicta?

Sententia Auerois de Intellectu. Hæc igitur sunt omnia dubia, quæ possunt afferri in hoc quæsito, quæ tu vides esse valde difficilia. nos itaque cogimur dicere id, quod nobis videtur circa hoc. Dicamus ergo quod, cum intellectus, qui in nobis existit, duas habet

Auerr. scilicet de intellectu

Digressio. nus ps quæta, in qua

De Anima

ANTIQUA TRANS.

MANTINI TRANS.

ponit opi
nio Anar.
de vltima
hois beat
tudine.

nes, secundum q̄ attribuitur nobis: Quarū vna est de genere passionis, & est intelligere: Et alia in genere actionis, & extrahere formas & denudare eas à materijs: quod nihil ē aliud nisi facere eas intellectas in actu, postquam erant in potētia: manifestum est quoniam in uoluntate nostra est, cū habuerimus intellectum, qui est in habitu, intelligere quodcunque intellectum uoluerimus, & extrahere quancunq; formam uoluerimus.

Hic Cō. at
tr: buit ex
tractionē
eiuslibet
formę in
tellectui i
habitu. &
rū opposi
tum d. cō
tra Alex.
sū pra. Vi
de contra
Zam.

Et ista actio, scilicet creare intellectu, & facere ea est prior in nobis q̄ actio, quæ est intelligere: sicut dicit Alexan. Et idē dicit quod dignius est describere intellectum per hanc actionem, non per passionem: cū in passione communicet ei aliud ex uirtutibus animalibus. Sed hoc est de opinione dicentium quod passio in eis non dicitur æquiuoce.

Et propter istam actionem, scilicet extrahere quodcunque intellectum uoluerimus, & facere ipsum in actu, postquam fuit in potentia, opinatus est Themistius q̄ intellectus, qui est in habitu, est compositus ex intellectu materiali & agente. Et hoc idem fecit Alexan. credere quod intellectus, qui est in nobis, aut est compositus, aut quasi compositus ex intellectu agente, & ex eo, qui est in habitu: cū opinetur q̄ substantia eius, quæ est in habitu, debet esse alia à substantia intellectus agentis.

Et cū hæc duo fundamenta sint posita, scilicet quod intellectus qui est nobis, habet has duas actiones, scilicet comprehendere intellecta, &

beate p̄tiones, ea, & ratione, quæ est re latus ad nos: quarū. Vna est ḡnis passionis, & illa quidē est ipsa intellectio (sēu ipsum intelligere:) Altera veto est ḡnis actionis: uēpe quæ est abstrahere formas, easq; denudare ab ipsis materijs: quod quidē officij, nihil aliud est q̄ efficere eas intelligibiles actu, postq̄ erant intelligibiles potētia: manifestum est q̄, q̄n habemus intellectum adeptū, ex n̄ra utiq; uoluntate p̄det, intelligere quodcūq; intelligibile uoluerimus, & abstrahere quācunq; formā uoluerimus.

Hæc autē actio, quæ est ḡnare intelligibilia, eaq; efficere, prior existit in nobis, q̄ actio intellectiois, eo pacto, quo Alex. dicebat. Et ideo dicebat q̄ conuenientius erat describere intellectū hac actione, & nō aliqua passionē: cū ipse intellectus cōiceret in ipsa passione cū aliqua ex uirtutibus animantiū. Veruntamen hoc v̄t eē verū, iuxta sententiā illorū, qui affirmant ipsam passionē non dici de eis æquiuoce. Et propter huiusmodi actionē, quæ est abstrahere qd̄ cūq; intelligibile uoluerimus, & illud efficere actu existens, postquā erat potentia, est opinatus Themist. intellectu adeptū cōstare ex intellectu materiali, & intellectu agente. Et hoc idem induxit Alex. ut crederet intellectū in nobis existēte esse utiq; cōpositū, aut uelut cōpositū ex intellectu agente & intellectu adepto: postq̄ ipse putat substantiā intellectus adepti debere esse diuersā à substantia intellectus agentis. His igr̄ duobus fundamentis ita positis, nempe q̄ intellectus, qui in nobis existit, duas obtineat actiones, quæ. s. sunt cognoscere intelligibilia, & efficere intelligibilia

ANTIQUA TRANSL.

A Intellecta duobus modis sunt in nobis. Id est. 1. Caeli. 2. Met. cō. 1.

& facere ea: Intellecta autem duobus modis sunt in nobis, aut naturaliter, & sunt primæ propositiones, quas nescimus quando extiterunt, & unde, aut quomodo: aut voluntarie, & sunt intellecta acquisita ex primis propositionibus: Et fuit declaratum quod necesse est ut intellecta habita à nobis naturaliter sint ab aliquo quod est in se intellectus liberatus à materia, & est intellectus agens: Et, cum hoc declaratum est, necesse est ut intellecta, habita à nobis à primis propositionibus sint aliquid facti ex congregato ex propositionibus notis, & intellectu agente. Nō enim possumus dicere quod propositiones nō habent introitum in esse intellectuum acquiritorum. Neque etiam possumus dicere quod propositiones ipse solæ sint agentes eas, iam enim declaratum est agens esse vnum, & ceterum, ut intendebant quidam Antiquorum, & opinati sunt quod eas intendebat Aristoteles per intellectum agentem.

C

Et, cū ita sit, necesse est ut intellectus speculatiuus sit aliquid generatum ab intellectu agente, & in primis propositionibus. & cōtingit quod iste modus intellectus sit voluntarie: cōuerso intellectus primis naturalibus. Et oīis actio facta ex congregato duorum diuersorum, necesse est ut alterū duorum illorum sit quasi materia & instrumentū, & aliud sit quasi forma, aut agens. Intellectus igitur, qui est in nobis, cōponitur ex intellectu, qui est in habitu, & intellectu agente: aut ita, quod propōnes sint quasi materia, &

in-

MANTINI TRANSL.

gibilia: Fuit autē in nobis ipsa intelligibilia bifaria: nepe uel nā, & sunt illæ primæ propōnes (seu prima principia) quæ quidē sūt nobis ignotæ, quæ scilicet & vñ, vel quæ rōne nobis euenierint: aut sunt intelligibilia voluntate acquisita, quæ quidē sunt illa intelligibilia, quæ ex illis primis propōnibus, seu principiis acquiruntur: Iā autē fuit probatū ipsa intelligibilia, quæ natura adipiscimur, esse necessariū, ut reperiātur & proueniant à re, quæ est de se ipsa intellectus denudatus, & abstractus à mā, qui quidē est ipse intellectus agens: Cū ergo sit probatū ipsa intelligibilia, quæ sunt in nobis adepta ex primis propositionibus, seu primis principiis, oportere esse quid factum aggregatū ex propositionibus veris per se notis, & ex intellectu agente, non possumus igitur dicere primas propōnes nihil facere ad inuentiōē intelligibilium acquiritorum & adeptorū. Sed non possumus quoque dicere illas tñ propositiones efficere illa intelligibilia: nā iā probatū fuit ipsum agens esse vnum, & æternū, ut opinati sūt aliqui Antiquorū, qui quidē putarūt Aristoteles innuere eas, dū dicebat intellectum agentem. Oportet itaque intellectum speculatiuum esse quid genitū ex intellectu agente, & primis propōnibus, oportetque hoc genus intelligibilium esse voluntariū: intelligibilia vero prima naturalia cōtrario modo se habent. Quælibet autē actio, quæ ex aggregato duarū rerū diuersarum resultat, oportet utique, ut vna illarū duarū rerū se habeat veluti mā, & infirmā: altera vero veluti forma, aut agens. Intellectus ergo, qui in nobis existit, constabit utique ex intellectu adepto, & ex intellectu agente

quod dicitur habere intelligibilia, quæ sunt ex primis

Dis a Actio facta ex cōgregato duorum diuersorum, necesse est ut alterū duorum sit quasi materia, & alterū quasi forma. Cōsiste. 1. de Anima. 24.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

10

intellectus agēs est quasi forma: aut ita, quod propositiones sint quasi instrumentum, & intellectus agens est quasi efficiens. dispositio .n. in hoc est consimilis.

Impossibile est
ut aliquid
generabile &
corruptibile
sit materia
eterna.

Sed, si posuerimus quod propositiones sunt quasi instrumentum, contingit ut actio aeterna proveniat a duobus, quorum unum est eternum, & aliud non eternum, aut ponat quod instrumentum sit eternum: & sic intellectus speculativus erunt aeterna. Et hoc est magis contingit, si posuerimus eas propositiones quasi materia. impossibile est .n. ut aliquid generabile & corruptibile sit materia aeterna. Quomodo igitur poterimus evadere ab hac quaestione?

Dicamus igitur quod, si hoc, quod dicimus quod necesse est quod propositiones sint de intellectu agente, aut quasi materia, aut quasi instrumentum, si habuit ingressum in esse intellectus speculativorum, non fuit sermo necessarius consequentiae, sed quod materia est instrumentum est instrumentum, sed finis quod necesse est hic esse proportionem, & dispositionem inter intellectum agentem, & propositiones, quod assimilantur materiae, & instrumentum aliquid, non quia est materia vera, aut instrumentum verum, & tunc videtur nobis quod possumus scire modum, finem quem est intellectus, qui est in habitu quasi materia, & subiectum agentis. Et, cum iste modus fuerit positus nobis, forte facile poterimus scire modum, finem quem continuatur cum intellectu separabilibus.

Dicamus igitur, sermo autem dicentis quod, si conclusiones acquiruntur a nobis ab intellectu agente, & propositionibus, necesse est ut propositiones sint de intellectu agente quasi materia & verum instrumentum, ille inquit sermo non est necessarius: sed tamen

agere. & hoc quidem fiet, vel cum ipsae propositiones se habuerint veluti instrumentum, & intellectus agens se habuerit veluti efficiens: aut cum ipsae propositiones se habuerint veluti materia, & intellectus agens veluti forma. & in hoc res est satis similis. Verum, si concedamus ipsas propositiones se habere veluti instrumentum, tunc sequetur ut actio aeterna, oriat ex duobus rebus, quarum una est aeterna, & altera non aeterna: aut concedamus instrumentum esse eternum: & sic ipsa intelligibilia speculativa, seu contemplativa erunt utique aeterna. Et hoc quidem potius continget, si ponamus illas propositiones se habere veluti materia, quam quod generabile est atque corruptibile, non potest esse materia ipsius rei aeternae. Quo pacto ergo poterimus evitare hoc dubium? Nos autem dicimus quod, si id, quod dicebam, oportere ipsas propositiones se habere ad intellectum agentem veluti materia, aut veluti instrumentum, si habuerint ingressum in esse ipsorum intelligibilium speculabilium, tunc hoc dictum non esset necessarium inferens conclusionem, ea ratione, quia materia est materia, & instrumentum instrumentum, sed quatenus est necessarium ut reperiat aliqua proportio, & ratio inter intellectum agentem, & ipsas propositiones, quae simulantur eundem materiam & alicui instrumentum, non quod sit vera materia, aut verum instrumentum. & ex hoc videtur nobis posse nos scire modum, quo intellectus adeptus se habeat velut materia, & subiectum ipsius agentis. Hac itaque via sic nobis posita, fortasse poterimus facile scire modum, quo copulatur cum intelligentiis separatis. Et idcirco, cum dicitur quod, si propositiones sint nobis acquiritur & traditur per intellectum agentem, & per propositiones, tunc oportet ipsas propositiones se habere ad intellectum agentem veluti vera materia & veluti

E

* a. l. q. nō
ingrediūt

F

ANTIQUA TRANSL.

tamen necesse est illic esse respectū, fm quem intellectus, qui est in habitu assimilatur materię, & intellectus agens assimilatur formę. Quid igitur est iste respectus, & ex quo accidit intellectui agenti habere hunc respectum cum intellectu, qui est in habitu, cum vnus est æternus, & alius generabilis & corruptibilis? Omnes enim horum cōcedunt hunc respectum esse, & quasi cogēt eos hoc, q intellecta speculatiua sunt existētia in nobis ex his duobus intellectibus, scilicet qui est in habitu, & intellectu agente.

Sed Alexan. & omnes opinantes intellectum materiale esse generabile & corruptibilem, nō possunt reddere causam huius respectus. Ponentes autem q intellectus operans est intellectus, qui est in habitu, cōtinget vt intellecta speculatiua sint æterna: & alia multa impossibilia consequentia hanc positiōnem.

Nos aut cū posuerimus intellectum materiale esse æternū, & intellecta speculatiua esse gñabilia & corruptibilia eo mō, quo dixim⁹: & q intellectus materialis cōprehendit vtrūque, scilicet formas materiales, & formas abstractas: manifestū est q subiectū intellectus speculatiuorum, & intellectus agentis fm hunc modū est idem & vnū, scilicet materialis. Et simile huic est diaphanū, quod recipit colorem, & lucē in simul: & lux ē efficiens colorem. Et, cū fuerit verificata nobis hæc continuatio, quæ est inter intellectum agentem, & intellectum materiale, poterimus reperire modū, secundum quem dicimus q intellectus

MANTINI TRANSL.

veluti verū instm, dico q hmōi dictum nō est necessariū: sed hoc tantū est necessariū, nēpe vt de aliqua proportio & ratio, qua intellectus adeptus similet materię, & intellectus agens similet forę. Quæ nā ergo est hmōi proportio & rō pp quā cōtingat intellectu agentē hñc illū respectū, & cōparationē cū intellectu adepto, cū vnus eorum sit æternus, & alter sit gñabilis & corruptibilis? Oēs aut illi cōcedunt reperiri hmōi, proportionē & cōparationem. Et forte hoc cogit eos dicere q intelligibilia speculabilia sūt nobis pp hos duos intellectus, nēpe intellectum adeptum, & intellectum agentem. Sed Ale. & quicunq; putant intellectum materiale esse gñabile & corruptibilem, non poterunt reddere cām illius cōparationis atq; respectus. Sed qui asserūt intellectū practicum esse ipsum intellectū habitu exntem (seu adeptū) tūc seqrefex hoc ipsa intelligibilia speculatiua esse æterna: & multa alia impossibilia sequerētur ex hac sētētia.

Nos vero, cū affirmemus intellectū materiale esse æternū, & intelligibilia speculatiua esse genita eo mō, quo diximus: & q intellectus materialis intelligat vtrūq;, videlicet formas materiales & formas abstractas: tūc perspicuū erit q subiectū intelligibilis speculatiuorum & intellectus agentis hæc quidē rōne erit vtiq; idē atque vnū, scilicet materialis. In hoc. n. ita se hēt res sicut in ipso trāsparēte, qd quidē recipit colores, & lumē simul: lumē autem colores efficit. Cū aut verificata fuerit nobis copulatio illa, quæ inter intellectum agentē & intellectum adeptū habitu exntem extat, poterimus vtiq; inuenire illum

De Asa cū cō. Auer. A A mo-

a. l. qui ē in habitu.

exemplū

a. l. materiale.

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANTINI TRANSL.

B

Osa duo,
quorū sub-
iectū est
vnum, &
quorū v-
nū ē perfe-
ctius alio,
necesse est
vt īspect⁹
pfectionis
ad īperfe-
ctius sit si-
cut respe-
ctus for-
mæ ad mām.
Cōf. 1.
h. c. 24.
& 4. Cōf.
l. c. 34.

agens est similis formæ, & q̄ in intel-
lectu in habitu similis est materiæ.

Omnia enim duo, quorum subie-
ctum est vnū, & quorum alterū est
perfectius alio, necesse est vt respe-
ctus perfectioris ad imperfectius sit
sicut respectus formæ ad materiam,
Et fm hanc intētionem dicimus q̄
proportio primæ perfectionis vir-
tutis imaginatiuæ ad primam perfe-
ctionem communis sensus est, sicut
proportio formæ ad materiam.

Iam igitur inuenimus modum,
fm quem possibile est vt iste intel-
lectus continetur nobiscū in postre-
mo: & causam, quare non copula-
tur nobiscum in principio. quoniā
hoc posito, continget necessario vt
intellectus, qui est in nobis in actu,
sit compositus ex intellectis specula-
tiuis & intellectu agente: ita q̄ inte-
lectus agens sit quasi forma intellec-
torum speculatiuorum, & intellec-
ta speculatiua sint quasi materia.

Et per hunc modum poterimus ge-
nerare intellecta cū vouerimus.
Quoniam illud, per quod agit ali-
quid suam propriam actionem, est
forma: nos autem, quia agimus per
intellectum agentem nostram actionē
propriam, necesse est vt intellectus
agens sit forma in nobis.

Et nullus modus est, fm quē gē-
tur forma in nobis nisi iste. Qm, cū
intellecta speculatiua copulant nobiscū
per formas imaginabiles: & in-
tellectus agens copuletur cū intel-
lectis speculatiuis: illud n. quod cō-
prehēdit eas, est idē scilicet intellectus ma-
terialis: necesse est vt intellectus agēs
copuletur nobiscum per continua-
tionem intellectuū speculatiuorū.

Et manifestum est, quando om-
nia

modum, quo possumus dicere intel-
lectū agentem esse similem formæ,
& intellectum adeptum similem mate-
riæ. Nā quæcūque duæ res, quarū
subiectū est vnū, & vna earū est per-
fectior altera, oportet quidē vt ita
se habeat perfectior ad imperfecti-
orē, sicut se habet forma ad materiā.

Et hac ratione dicimus et ita se hā-
re primū actū ipsius virtutis imagina-
tiuæ ad primū actū ipsius sensus co-
munis, sicut se habet forma ad mām.

Iā ergo inuenimus modum, quo
possit iste intellectus copulari nobis in
fine. Causa vero, ob quā nō copula-
tur nobis in initio, est quidē propte-
rea, quia ex hac positione sequeret
omnino, vt intellectus, qui in nobis
actu existit, esset cōpositus ex ipsis in-
telligibilibus speculatiuis & ex intel-
lectu in actu, ita vt intellectus agens sit
veluti forma ipsorū intelligibilium
speculatiuorū, & ipsa intelligibilia spe-
culatiua erunt veluti mā. Et hac ra-
tione poterimus generare ipsa intel-
ligibilia cū vouerimus. Nā id, quo
aliqua res agit aliquid suā propriā
actionē, est ipsa forma: nos autē agi-
mus nostrā propriā actionem ipso
intellectu agente: ergo oportet vt in
intellectu agēs sit nobis forma. Et nul-
lus ali⁹ modus pōt reperiri, quo pos-
sit gēari ipsa forma in nobis prater
hunc. Qm, cū ipsa intelligibilia spe-
culatiua copulentur nobis per formas
imaginarias: & intellectus agēs con-
iungitur cum intelligibilibus specu-
latiuis: & ille intellectus, qui cognos-
cit ea, est idē, hoc est ipse intellectus
materialis: ergo oportebit vt intell⁹
agens copuletur nobis per copula-
tionem intelligibilium speculatiuorū.

Palam autē est, quod cūcūq; oīa
in-

3. Phy. 17.
2. de Gēa.
l. c. 33.

77.

E

F

h. c. 34.

nia intellectus speculatiua fuerint exñtia in nobis in potentia, q̄ ipse erit copulatus nobiscū in potētia, & cū oīa intellecta speculatiua fuerint exñtia in nobis in actu, erit ipse tunc copulatus nobis in actu. & cū q̄dā fuerint ī potētia, & q̄dā ī actu, tūc ipse erit copulatus fm partē, & fm partē non: & tūc dicimur moueri ad continuationem. Et manifestum est, cū iste motus complebitur, q̄ statim iste intellectus copulabitur nobiscū omnibus modis. Et tunc

B manifestū est quod proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut proportio intellectus, qui est in habitu, ad nos. Et, cū ita sit, necesse est vt homo intelligat per intellectum sibi proprium omnia entia, & vt agat actionē sibi propriā ī oībus entibus: sicut intelligit per intellectum, qui est in habitu, quando fuerit cōtinuatus cū formis imaginabilibus, oīa entia īlectione propria.

Homo igitur fm hunc modū, sicut dicit Themist., assimilatur Deo in hoc, q̄ est oīa entia quoquo modo, & scia ea quoquo modo. Entia. n. nihil aliud sunt nisi scia eius, neque causę entium aliud sunt nisi scia eius. & quā mirabilis est iste ordo, & q̄ extraneus est iste modus sciedi,

intelligibilia speculatiua extrā nos bis in potentia, q̄ ipse quoq; est coniunctus nobis potentia. & quotienscūq; omnia intelligibilia inerint nobis actu, ipse quoq; copulabitur nobis actu. q̄ si aliqua eorū fuerint potentia, aliqua vero actu, copulabitur ipse quoq; tunc nobis fm vnā partem eius, fm vero aliam partem nō: & tunc nos dicemur moueri ad copulationem. Manifestū autē est q̄, cū hūi motus fuerit completus, q̄ statim copulabitur nobis intellectus iste omni ex parte. † [Constat igitur, q̄ eadem erit tunc proportio & rō illius intellectus in ea re ad nos, q̄ est ipse intellectus adepti ad nos.]

His itaq; sic concessis, oportebit vt hō intelligat omnia entia per intellectum sibi proprium, & vt agat in cuncta entia actionē sibi propriam: quē admodum intelligit oīa entia p̄ intellectum habitu existentem, q̄n est copulatus cū formis imaginarijs propria īlectione. Homo ergo, vt inquit Themistius, in hoc est similis Deo, quia ipse est omnia entia quodam modo, & scit ea etiam quoquo modo. Entia. n. nihil sunt pręter eius scientiam. causa quoq; entium nihil est pręter eius scientiam, quam scilicet ipse de ea habet. & huiusmodi ordo est vtique admiratione dignus: hocque genus essendi est valde alienum. Et hac via verificabitur sententia Alexandri, quę affirmat īlectionem rerum abstra-

*Hic de motu
Assur. habet
solūm modum
de p̄dictis q̄
ūctionis.*

† a l. Constat igit. q̄ talis erit tūc rō intellectus ad nos ī ea ip̄, qualis est ipse intellectus acquisite ī intellectu māli p̄ intelligibilia speculatiua, quę fuit genita & acquisita p̄ formamāles in ipso intellectu māli p̄ actionē ipsius agētis de nouo ī ipso intelligibile. hoc. n. vocat intellectus adeptus, seu ī habitu, cui ipse intellectus agēs ē velut forma

ppria & hoc. l. sit, q̄n intellectus adeptus ē p̄fectus. & tunc intellectus materialis intelligit omnia entia per illum intellectum agentem, sicut intelligit per propriam formam. & ob hoc talis erit proportio & ratio formarū abstractarum absolute a materia ad nos in ea re, quā illis est ratio ipsius intellectus ad: p̄t ad nos.

AA ij

Primum cor.

Ad 3. cor.

Et fm hunc modū verificabitur opinio Alex. in hoc, quod d. q̄ intelligere res abstractas fiet per cōtinuationē

De Anima

ANTIQUA TRANSL.

MANINI TRANSL.

D

tionē intellectus nobiscū: non q̄ intelligere inuenitur in nobis postquam nō erat, quod est cā in cōtinuatione intellectus agētis nobiscum, vt intēdebat. Aūspice: sed cā intellectiois est continuatio: & non cōtrario.

Et per hoc dissoluit̄ quæstio Antiquorum, quomodo intelligit̄ in intellectu noua. Et est etiam manifestum ex hoc, quare non continuatur cum hoc intellectu in principio, sed in postremo. qm̄, dum fuerit forma nobiscum in potētia, erit continuatus nobiscum in potētia: & dum fuerit continuatus nobiscū in potentia, impossibile est vt intelligamus per illum aliquid. cum igitur efficiatur forma nobis in actu, quod erit apud continuationem ei⁹ in actu, tunc intelligemus per illum omnia, quæ intelligimus, & agem⁹ per illum actionem sibi propriam.

Et ex hoc apparet quod sua intellectio non est aliquid scientiæ speculative, sed est aliquid currens cursu rei generate naturaliter à disciplina scientiarum speculative. Et ideo non est remotum vt homines adiuuent se in hac intentione, si cut iuuant se in scientiis speculative: sed necesse est vt inueniatur illud currens à scientiis speculative non ab aliis. intellecta enim falsa impos-

abstractarum fieri per copulationem huius intellect⁹ in nobis: † [nō quod gignatur nouiter in nobis ipsa intellectio, seu ipsum intelligere, postquam non erat.]

Hinc poterit solui illud dubiū, quod cōtra hoc surgebat, videlicet quo pacto ipsum æternū possit intelligere nouam intellectioē. Et hinc quoq; patebit, cur non copulemur cū hoc intellectu ab initio, sed in fine. propterea quia, dum est forma existens in nobis potentia est cōiunctus nobis potentia: & dum est coniunctus nobis potētia, nō poterimus intelligere quicquam per ipsum, nisi efficiatur forma in actu. quod quidem fit, cū actu coniungitur: & tunc intelligemus per ipsum omnia illa, quæ intelligimus, & agemus per eum actionē sibi propriā.

† [Et hinc potest haberi q̄ eius * intellectio nihil scientiarum speculative existat, sed est quid procedens processū rei naturā generate ex disciplina scientiarum speculative. Et ideo non est remotū, vt homines adiuuent se in hoc negotio, sicut se adiuuant in scientiis speculative:] sed oportet ut reperiat̄ illa res, quæ procedat processu scientiarū speculative & non aliarum.

fa. l. f. non
q̄ copule
intellectus a-
gēs in no-
bis p. no-
uā intelle-
ctionē re-
rū abstra-
ctarū, vñ
liarū terū
ea rōne, q̄
cōiungitur
intellectū
mā
li cū agē-
te iuxta sē
tētiā arist.

E
p nouā in-
tellectio-
nē rerum
imagina-
tarū. Imo
res opposi-
tū nō se
hēt. nēpe
q̄ per seel
im agētē,
qui copu-
lat̄ eū in-
tellectū mā-
gipā sūel
t

ligibilia
speculati-
ua efficiē-
tia, sic in
nobis intelle-
ctio foras
abstracta-
rum, & a-
liarū, non
q̄ nouiter

gignatur in nobis ipsa intellectio, postq̄ non erat. illud. n. non est causa, ob quam intellectus agens copuletur nobiscū, ut voluit Aūspice: imo ipsa copulatio est causa ipsius intellectiois, & nō cōtra.

† a. f. Hinc haberi potest q̄ suū intelligere non ē aliquid ex sciētis speculative, sed est quid procedens tenore rei genit̄ nāliter ex disciplina scientiarum speculative. & illę scientiæ speculative perficiunt intellectum adeptum per ipsa intelligibilia speculative, adepta & genita in intellectu materiali virtute illa efficiēte ipsa intelligibilia, quę sunt potentia vt efficiantur intelligibilia actu. quæ, cum fuerit in intellectu adepto perfecta, tunc efficietur intellectus agens forma i actu. & per illum intellectum agentem ipsa anima intelligit tunc omnia entia separata & non separata. & ideo non est remotum, vt ipse omnes se adiuuent inter se in huiusmodi intellectuone, vel in hoc negotio, quemadmodū se adiuuabāt in ipsiis scientiis speculative.

* a. l. intelligere.

Quantum
cor.
Intellectio in
statu ade-
ptionis nō
currit cur-
su sciētia-
rū specu-
latiuarū.
Idē supra
i hoc c. &
9. Met. cō-
ultimo.

ANTIOQA TRANSL.

impossibile est vt habeant continua-
tionem: quoniam non sunt aliquid
currrens cursu naturali: sed sunt ali-
quid, quod non intendeatur, sicut
digitus sextus, & monstrum in cre-
atura.

Quintum
cor.

Sextum
cor.

Et est etiam manifestum q, cum
posuerimus intellectum materiale
esse generabilem & corruptibilem,
tunc nullam viam inuenimus, fm
quam intellectus agens copuletur
cū intellectu, qui est in habitu copu-
latione propria, scilicet copulatione
simili continuationi formarum cū
materijs.

Septimū
cor.

Et, cum ista continuatio non fue-
rit posita, nulla erit diuersitas inter
comparare ipsum ad hominem, &
ad omnia entia, nisi per diuersitatē
sue actionis in eis. Et secundum
hunc modum respectus eius ad ho-
minem non erit nisi respectus agen-
tis ad hominem, nō respectu forme.
& contingit questio Alfarabij, quā
dicit in Nicomachia, Fiducia enim
in possibilitate continuationis intel-
lectus nobiscum est in declarando,
quod respectus eius ad hominem
est respectus forme & agentis, non
respectus agentis tantum. Hoc igitur
apparuit nobis in hoc quæsto
modo. & si post apparuerit nobis
plus, describemus.

MANTINI TRANSE.

aliatum. quoniam intelligibilia fal-
sa non possunt copulari, seu habere
copulationem, quia non sunt quid
procedens processu naturali: sed sūt
res, quæ nullo proposito reperiun-
tur, vt est sextus digitus in aliquo
natura mutilato & monstro.

Manifestum quoque est quod, si
concedamus intellectum materiale
esse generabilem & corruptibilem,
tunc nullum inueniemus modum,
quo intellectus agens copuletur, cū
intellectu adepto vera copulatione,
hoc est copulatione, quæ sit similis
copulationi formarū cum ipsis ma-
terijs. Et si huiusmodi copulatio
non detur, tunc nihil differret, siue
referatur ad hominem, siue ad cun-
ctā entia referatur, nisi ratione di-
uersitatis actionis eius in ipsa. & hoc
pacto eius ratio ad hominē nō erit
ratio & proportio ipsius forme, sed
ratio ipsius agentis ad ipsum homi-
nem. & sic insurget illud dubiū Al-
farabij positum in Nicomachia.
Certificare igitur possibilitatem co-
pulationis ipsius intellectus in no-
bis consistit in hoc, vt declareretur q
eius ratio & proportio ad hominē
est veluti ratio forme & agentis, nō
veluti ratio agentis tantum. Hoc
itaque est id, quod nunc nobis visū
fuit dicere circa hoc quæsitum. & si
aliquid aliud, post hoc dicendum
nobis videbitur, illud quidem ite-
rum scribemus.

AA iij Animam

De Anima

Anima quodammodo esse, omnia, & rerum formas: ipsamque non sine phantasmatibus intelligere. Cap. 5.

Nunc autem de anima dicta recapitulantes, dicamus iterum, quod omnia ea quæ sunt quodammodo est anima: aut enim sensibilia, quæ sunt, aut intelligibilia. est autem scientia quidem scibilia quodammodo: sensus autem sensibilia.

SOPH. Nunc qua de anima dicta sunt in pauca conferamus, rursusque dicamus, animam esse quodammodo omnia ea quæ sunt: Cuncta enim quæ sunt, aut sensibilia sunt aut intelligibilia. ac scientia quidem est quodammodo scibilia: sensus autem sensibilia.

Congregemus igitur secundum summam, ea quæ dicta sunt in anima. Dicamus igitur quod anima est quoquo modo alia entia. Entia enim aut sunt intellecta, aut sensata. Scire vero res intellectas est secundum modum sentiendi rem sensatam.

37 Et, cum declaratum est quæ sunt genera virtutum comprehensuarum animæ, & quod sunt duo modi, scilicet sensus, & intellectus, oportet nos modo facere unam summam de anima, & dicere secundum descriptionem quod est quoquo modo omnia entia. Omnia enim entia aut sunt sensibilia, aut intelligibilia. Dispositio autem sensibilibus ad sensum est sicut dispositio intelligibilium ad intellectum, & sensus ad sensatum, ergo contingit necessario ut anima sit entia omnia uno modorum, secundum quos possibile est dicere animam esse omnia entia.

Dispositio sensibilibus ad sensum est sicut dispositio intelligibilium ad intellectum. Idem 3. huiusmodi.

Qualiter autem hoc, oportet inquirere. Secatur igitur scientia & sensus in res, quæ quidem potentia, in ea quæ sunt potentia: quæ vero actu, in ea quæ sunt actu. animæ autem sensitiuum, & quod scire potest, potentia hæc sunt, hoc quidem scibile: illud autem sensibile. Necessesse autem est ipsa, aut species esse. ipsa quidem igitur non. non enim lapis in anima, sed species. Quare anima sicut manus est: Manus enim est organum organorum: & intellectus species specierum: & sensus species sensibilibus.

SOPH. Quod quomodo se habeat querendum est. secatur igitur scientia & sensus in res, quæ potentia est, in ea quæ sunt potentia, quæ actu, in ea quæ sunt actu. sensitiuum autem animæ est scientiale, potentia hæc sunt, alterum scibile, alterum sensibile. Necessesse est autem, vel ipsa esse, vel species. at ipsa quidem, nequaquam: non enim lapis in anima est, sed species. itaque anima quasi manus est: nam manus instrumentum est instrumentorum, & intellectus quoque species specierum, & sensus species sensibilibus.

Et

Q Et sciendum est quomodo. Dicamus igitur qd scire, & sentire diuiduntur fm diuisionem entium . si igitur fuerint in potentia, erunt potentia: si actu, actu, intellectum, & sensatum . Necesse est enim vt entia sint aut ista, aut formæ. & non sunt iste. lapis enim non existit in anima, sed forma . Et ideo anima est quasi manus. manus enim est instrumentum instrumentis: & intellectus formæ formis: & sensus forma sensatis.

38 Cùm declarauit qd anima est quoquo modo omnia entia, incepit declarare illum modum, & d. Dicamus igitur qd scire, &c. i. qd differentiarum entium, quibus diuiduntur, sunt eadem cum differentiis animæ: & sunt potentia & actus. Quemadmodum enim sensus, & intellectus aut sunt potentia aut actu, ita omne sensibile, & intelligibile aut est in potentia: aut in actu. Et cum ita sit, si sentiens fuerit in potentia, sensatum erit in potentia: & si fuerit in actu, sensatum erit in actu: & similiter est de intellectu cū intellecto: necesse est vt vere dicat qd illa pars animæ est illa pars entium. Res, n. quarum differentia sunt eadē, ipsæ sunt eadem in illo mō, fm quē habet easdem differentias. Intellectus igitur est intellectum: & sensus est sensatum. D. d. Necesse est enim, &c. i. quia non sunt nisi duo modi, aut vt intellectus sit intellectum existens extra animam, aut forma eius: & si sit sensus cū sensato: & est impossibile vt ipsum ens sit intellectū, aut sensatū. s. per suam formam, & suam materiam, vt Antiqui opinabantur: tunc. n. quando lapidem intelligeret: anima esset lapis, & si lignum, esset lignum: remanet igitur vt illud, quod existit in anima de e. n. tibus, sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat, cum d. lapis enim non existit in anima, sed tantum forma eius. Deinde narrauit qd ista est causa, quare anima recipit multas formas diuersas: vt manus, quæ est instrumentum recipiens omnia instrumenta, & d. Et ideo anima est quasi manus, &c.

✓ Quoniam aut neq res nulla est præter magnitudinem sicut vñr sensibilia separata, in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & quæ in abstractione dicuntur, & quæcunq sensibilem habitus & passionis: & ob hoc neq non sentiens nihil utiq addiscet, neq intelliget: & quum speculetur, necesse simul phantasma aliquod speculari. phantasmata autem sicut sensibilia sunt: præter q sunt sine materia. Est autem phantasia alterum a dictione & negatione. compositio enim intellectionum est verum aut falsum. primæ autem intellectiones quo differēt ut non phantasmata sint: aut neque alia phantasmata, sed non sine phantasmatibus.

10 PH. Quomā aut nulla res, ut uidetur, est præter sensibiles magnitudines, separata, in spebus sensibilibus intelligibilia sunt, tū que in abstractione vocantur, tū quæcūq, sensibilem habitus & passionis sunt. quia ob se si nō se siat, nihil discere aut intelligere poterit: & cum speculatur, necesse est

De sensu in potentia & actu vide. 2. de anima. 33. & 55. de intellectu vt ro vid' hic 16. & 18. Res: quare dicitur sunt eadem, ipse sunt eadem in illo mō, fm quē habet easdē differentias

Structura verborum graecorum ambigua ē itaq; ex simplicij

De Anima

sentia sic uertendū, est. qm̄ in nulla res ē pter magnitudines separata, cuiusmodi videntur et sensibilia.
una cū phāsmate speculetur: phāsmata. n. sicut sensibilia sunt: nisi quod sine materia sunt. porro autem phantasia aliud est à dictione, & negatione: nam uerum uel falsum connexio est mentis conceptuum. at primi conceptus quo different ut non phantasmata sint? an ne reliqua quidem phantasmata sunt, attamen non sine phantasmatibus.

Et, quia secundum qd existimatur magnitudo extra sensibilia esse sensibilem, & est species sensibilem singulariter. & intelligibilia sunt, quæ dicuntur modo velocis: res autem existētes in sensibilibus sunt fm̄ modum habitus, & passionis. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit, & nihil intelligit. Si igitur viderit necessario, videt imagines aliquas. imagines enim similes sunt sensibilibus, sed sine materia. Imago enim aliud est ab affirmatione, & negatione. fides enim & non fides inveniuntur per compositionem quarundam creditionum cum quibusdam. Primæ autem creditiones per quid distinguuntur, ita qd non sunt imagines? Istæ enim & si non sint imagines, tamen non fiunt sine imaginibus.

39 *Corp^o qd ē vsus generis resp se sibiliū existit in sensibilibus.*
Et quia secundum quod existimatur quod corpus, quod est uniuersalius genus rerum sensibilem, existit in ipsis sensibilibus, & est uniuersalis forma sensibilibus: secundum quod intellectus distinguit, & abstrahit eam à sensibilibus. Deinde dicit, & intelligibilia sunt, &c. i. & cum corpus, quod est uniuersalius* intelligibilem, abstrahitur ab intellectu, sed est existens in rebus sensibilibus, necesse est ut formæ sint existētes in intellectu secundum velocitatem, & rem velocis transmutationis non fixæ, & quod illæ eadem formæ siue existētes extra animam in rebus sensibilibus, secundum quod habitus existit in habente habitum, & res fixæ in re patiente. Deinde dicit. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit. i. & quia intentio intellecta eadem est cum re, quam sensus comprehendit in sensato, necesse est ut qui nihil sentit, nihil addiscat secundum cognitionem, & distinctionem per intellectum, Deinde dicit. Si igitur viderit, &c.

¶ Imagines
sūt aliqua sensibilia intellectu, & sūt ei loco sensibiliū apud absentiam sensibiliū. Idē supra. cō. 33.
id est & ista eadem est causa, quare intellectus, qui est in nobis, cum viderit aliquid, aut viderit aliqua, & intellexerit, ipse non intelligit ipsum nisi coniunctum cum sua imagine. ¶ imagines enim sunt aliqua sensibilia intellectui, & sunt ei loco sensibilem apud absentiam sensibilium sed sunt sensibilia non materialia. Deinde dicit. Imago enim aliud est, &c. id est & diximus quod imagines sunt de genere rerum sensibiliū, & non sunt intellectus, quia intellectus habet propriam affirmationem & negationem. affirmatio autem & negatio est aliud ab imaginatione: fides autem, & incredulitas existētes in intellectu non à sensu, sed à ratione fiunt secundum compositionem creditionum, habituum à sensu adiunctorum. Et d. hoc, quia est dubium de propositionibus naturalibus, quas nescimus unde veniant, aut quando, utrum sint prouenientes à sensu,

Afu, aut non. & dicitur forte non proveniunt à sensu, sicut multæ conclusiones. D. d. Primæ autem creditiones per quid distinguuntur? ut mihi videtur, per quid potest aliquis dicere quod primæ propositiones distinguuntur à sensibilibus, & non indigent eis omnino. & ideo sunt aliæ ab imaginatione. primæ enim propositiones, & si concesserimus quod non sunt imaginatio, tamen videntur esse cum imaginatione, & hoc ostendit eas indigere sensu. Et hic est completus sermo de rationali.

S Y M M A S E C V N D A.

De potentia Animæ motiua.

*Redarguitur quædam anima diuisa, ac dubitatur quid id esse possit.
quod motu locali animal mouet. Cap. 1.*

B Voniam autem anima secundum duas diffinita est potētias, quæ animalium est: & discretiua, quod intellectiua opus est, & sensus: & adhuc in mouendo secundum locum motu, de sensu quidem & intellectu determinata sint tanta. De mouente autem quid forte sit animæ speculandum est. vtrum vna quædam pars ipsius sit separabilis, aut magnitudine, aut ratione, aut omnis anima. & si pars aliqua, vtrum propria sit præter consuetas dici, & dictas: aut harum vna aliqua sit.

30 P. N. *Quoniam autem animalium anima duabus definita est potentiis, tum ea quæ indicat, (quod diuina & sensus officium est) tum ea quæ mouet motu locali: de sensu quidem & intellectu tot exposita sint. De eo autem quod mouet, quid tandem sit anima, considerandum est: vtrum vna quædam sit eius pars, aut magnitudine aut ratione separabilis, an tota anima: & si pars aliqua, vtrum peculiaris quædam, præter eas quæ dici solent, & quæ dictæ sunt: an earum vna quædam.*

Et quia animæ animalium definiuntur per duas virtutes: quarum vna est distinguens, quod est ad actionem sensus & intellectus, & alia ad motum localem: et iam distinximus sermonem de sensu, & intellectu: & modo oportet loqui in motore, quid sit de anima: & vtrum sit pars vna eius distincta per magnitudinē, aut per definitionem, aut est tota anima. & si est pars eius, vtrum est aliud quod proprium aliud à rebus assuetis dici, aut ista dicta non sunt aliquid istorum.

40 Cum compleuit sermonem de virtutibus distinguentibus, reuersus est ad sermonem de virtute motiua in loco, & incæpit dare causam, quare incæpit loqui de hac virtute, & d. Et quia animæ animalium, & c. i. & quia

Vide. i. de
Aia. 19.

Anti-

De Anima

Quod ista
etiā motu
fuit. i. de
Aia. 90. &
in hoc. 3. l.
cō. 1.

Antiqui assueti sunt definire animas animalium duabus virtutibus: quarum una est comprehensiva distinctiva, alia autē motiva in loco: & iam determinavimus sermonē de virtute distinctiva per hoc, quod diximus de virtute sensus & intellectus: oportet nos modo dicere de motore in loco quid sit de anima. D. d. & vtrum est pars, & c. i. & quærendum est etiā de hac virtute, vtrum sit pars animæ, aut tota anima. & si est pars animæ, vtrum est separata ab aliis in quiditate & loco, ut multi Antiqui opinabatur: aut tantum differt in quiditate, & definitione. Deinde. d. & si est pars eius, & c. i. & si ista virtus est pars animæ, vtrum est pars earum partium, quæ dictæ sunt ab Antiquis: aut non est aliqua illarum, sed alia.

107 H.

Habet autem dubitationem mox, quomodo oportet partes animæ dicere, & quot. modo enim quodam infinite videntur: & non solum quas quidam dicunt determinantes, rationativam, irascibilem, & appetitivam. hi autem rationem habentem, & irrationabilem. Secundum enim differentias per quas separant has: & aliæ videntur partes maiorem differentiam his habentes, de quibus & nunc dictum est: vegetativa autem, quæ & plantis inest: & omnibus animalibus: & sensitiva, quam neq; sicut irrationabilem, neque sicut rationem habentem ponet quis vtiq; facile. adhuc autē & phantastica, quæ per esse quidem ab omnibus altera est.

Sed oritur statim questio, quomodo partes animæ, quot q; dicenda sint: modo enim quodam infinite videtur esse, nec ea solum quæ nonnulli inveniunt distinguentes, rationativam, & irascitivam: alii autem ratione præditam & rationis expertem. nam pro differentiis, propter quas eas distinguunt, etiam aliæ videntur esse partes, his magis distantes, de quibus nunc quoq; diximus: nutritiva scilicet, quæ & plantis, & cunctis inest animalibus: & sensitiva, quam neq; ut rationis expertem, neq; ut rationem habentem quispiam facile statuat. phantastica, item, quæ ipso quidem esse ab omnibus diversa est,

Et cum hoc sermone etiā oritur questio, & est quomodo sunt partes animæ, & quot sunt. Videntur enim quoquo modo esse infinite, & q; non sunt illæ partes, quas homines numerant apud definitionem. s. rationabilis, & irascibilis, & desiderabilis: & quidā diuidunt eas in rationabilem, & non rationabilem. Diuiduntur enim secundum differentias diuidētes eam etiam in partes diuerfas: inter quas existit diuersitas maior q̄ inter istas, de quibus loquimur. s. virtutem Nutritivam existentem in vegetabilibus, & virtutem Sensibilem, quā nullus vult numerare. non est enim irrationabilis, neq; etiam rationabilis. Et virtus etiam, per quam fit imaginatio, differt per se ab alijs.

In

42 In hac perſcrutatione oritur quæſtio communis omnibus virtutibus animæ: & eſt quomodo partes animæ ſunt plures, & vnde, & quot ſunt.

A D. d. modum ex quo difficile cognoscitur quot ſunt partes eius, & d. Videtur enim, & c. i. videntur enim, quando aliquis voluerit numerare eas, & magis ſunt infinite quàm finitæ, partes enim eius non ſunt partes illæ, quas homines aſſueti ſunt numerare, quando definiunt animam. Et d. quonquo modo. quia, ſi aliquis voluerit numerare animam concupiſcibilem ſecundum numerum rerum, quas concupiſcit, tunc videtur eſſe illa infinitam. & innuit Platonem dicentem partes eſſe tres, rationabilem, & irraſcibilem, & deſyderatiua. & poſuit irraſcibilem & deſyderatiua duas: & ſunt vnus virtutis, ſ. animæ concupiſcibilis. Deinde d. & quidam diuidunt, & c. i. & faciunt in hoc errorem, & peccatum. videtur enim q̃ anima diuiditur ſecundum differentias habendas in partes, inter quas eſt maior diuerſitas, quā inter iſtas partes, in quas diuidunt animam. Deinde numerauit illas partes, & dixit. ſ. virtutem nutritiuam, & c. i. ver. g. hoc, q̃ anima diuiditur in virtutem nutritiuam & ſenſibilem. Nullus enim poteſt ponere animam ſenſibilem in virtutem rationabilem, neq; in virtutem irrationabilem, cū non ſit de eis, quæ carent ratione, quia eſt aliquid cōprehendens: neq; de habentibus rationem, ratio enim non exiſtit in omnibus animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem duorum diuidentium. ſ. diuidentiſeam in rationabilem, & irraſcibilem, & deſyderatiua: & diuidentium. ſ. diuidentiſeam in irrationabilem, & non rationabilem. Qui enim diuidit eam in hæc duo, difficile poteſt ponere in vtraque illarum virtutes multas, v. g. ſenſum, & imaginationem. Qui autem diuidit eam in illas tres, peccauit duobus modis. dimiſit enim multas differentias. v. g. nutrire, & imaginari. & etiam diuiſit eandem virtutem. ſ. concupiſcibilem in plures vna. & cū anima fuerit diuiſa tali diuiſione, tūc partes animæ erūt infinite, ſic ut innuit primo.

Si quis numeraret animam concupiſcibilem ſecundum numerū rerum quas concupiſcit, inueniret eā infinite eſſe

B Cui autem harum eadem vel altera ſit habet multam dubitationem, ſi aliquis ponat ſeparatas partes animæ. Adhuc autem appetitiua, & q̃ rōne & potentia altera videtur vtiq; eſſe ab omnibus, & inconueniens vtiq; hanc ſequeſtrare. in rationatiua enim voluntas ſit, & in irrationabili concupiſcētia & ira. Si autem tria in anima, in vno quoq; erit appetitus.

107H.

à quam autem harum diuerſa aut eadem ſit, magna quæſtio eſt ſi quis ſeparatas partes animæ ſtatuet. Appetitiuaq; item, quæ & ratione & potentia diuerſa ab omnibus eſſe videatur, & certe abſurdum eſt eam diuelli. nā & in ratione prædito voluntas ſit, & in rōne carere cupiditas & ira. Quod ſi aīa tria eſt, in uno quoq; erit appetitus.

Et contingit magna quæſtio in quacūq; iſtarum fuerit accepta & vtrum eſt eadem, aut diuerſa: & maxime, ſi aliquis poſuerit q̃

tres

De Anima

tres partes animæ sunt diuersæ. Et inopinabile est etiam cum hoc, quod diximus, distinguere hoc, quod existimatur esse diuersum ab omnibus in definitione, & actione. principale enim existit in parte cogitativa. desyderium autem, & ira inueniuntur in non rationabili. Si igitur anima habet tres partes, tunc desyderiū inuenitur in vnaquaque pillarum.

42. Et contingit nobis questio in quacunq; istarum trium virtutum, aut duarum numerauerimus virtutem imaginationis, scilicet utrum ista virtus sit vna pillarum virtutum, in quas diuisimus partes animæ, aut est diuersa ab eis. & maxime, si aliquis posuerit q; partes animæ sunt diuersæ in definitione, & loco. D. d. Et inopinabile est, & c. i. & inopinabile est diuidere hanc virtutem, quæ existimatur esse diuersa ab omnibus in actione, & definitione: & intendit virtutem desyderatiuam: & ponere eam in habente rationem, & in carente ratione, & non ponere eam propriam alteri duorum modorum, sicut est dispositio de aliis virtutibus animæ, sed in vtroque. Virtus enim principalis non existit nisi in anima rationali. & hoc intendebat, cum dixit, in parte cogitativa: & non principalis sicut desyderium, & ira existit in non rationabili. Sed nos videmus istam virtutem numerari secundum numerum virtutum ita quod, si partes animæ fuerint tres, tunc desyderium inuenietur in omnibus earum. Et hoc intendebat, cum d. Si igitur anima, & c.

*a. l. al. l.

Et etiam de quo nunc sermo instat quid forte mouens secundū locum animal est: secundum quidem enim augmentum & decrementū motu, quod omnibus inest videbitur vtiq; mouere, generatiuum & vegetatiuum. De respiratione autem & expiratione, & somno & vigilia posterius perspicendum: habent enim & hæc dubitationem multam.

107 R.

Iam vero de quo nunc instituta est disputatio, quid est quod loco mouet animal? motu enim auetionis et diminutionis, qui omnibus insunt, id quod omnibus inest, nempe generatiuum & nutritiui, mouere uideatur. De respiratione autem & expiratione post considerandum est: nam de his quorū non leuis est questio.

Illud autem, ad quod peruenimus in sermone, est quid est illud quod mouet animalia de loco in locum. Et existimatur q; motus, qui est secundum augmentum & diminutionem existit in omnibus. & illud, quod existit in omnibus est illud, quod existimatur mouere generatiui & nutritiui. Et post considerabimus de anhelitu, & somno & vigilia. in istis enim sunt multæ quæstiones.

43. Id est, sed nos non intendebamus istas quæstiones in hoc loco. intentio enim nostra est perferuari illud, quod mouet animal in loco, quid sit.

D. d.

A D. d. Et existimatur q̄ motus, &c. i. & existimatur q̄ motus animalis scēdū augmentum, & diminutionem existit in omnibus animalibus: & quod est tale, attribuitur virtuti, quę mouet ad generandum, & ad nutritiū. Et intendebat per hoc notificare q̄ iste motus est alius à motu locali existenti à motu locali: licet vterq; sit in loco: & q̄ motor in eis ē diuersus. D. d. Et post cōsiderabimus, i. & postquā locuti fuerimus de hac virtute, cōsiderabimus de anhelitu, & somno & vigilia: cū vtrunq; sit ab anima motus, & habeat multas quæstiones.

Idē. 2. d. 3
Ala. 4. 28c
1. de Ge. 19
& 41.

Sed de motu secundum locum quid mouens animal secundum processuum motum, considerandum, qđ quidem igitur non vegetatiua potentia manifestum. semper enim propter aliquid motus hic: & aut cum phantasia, aut cum appetitu est. nihil enim nō appetens, aut fugiens, mouetur, sed aut violentia. Amplius & plantę vtiq; essent motuę: & vtiq; haberent aliquam partem organica

B cam ad motum hunc.

PH. Verum de motu loci quid sit quod moueat animal motu incessus, cōsiderandum est. Constat igitur non esse nutritiuam potentiam: semper enim alicuius gratia motus hic est: atq; vel cum phantasia, vel cum appetitu: nihil enim nisi appetat vel fugiat, mouetur, nisi in. Præterea est plantis hic inesset motus, ac partem aliquam organica ad hunc motum haberent.

Cōsideremus igitur de motu locali, & quid est illud, quod mouet animal motu locali. Et manifestum est q̄ hoc non est à virtute nutritiua. Ista enim virtus semper attribuitur illis: ista autem aut est cum imaginatione, aut cum desyderio. nihil enim mouetur nisi aut per desyderium ad aliquid, aut per fugam ab ipso: nisi motus eius sit violentus. Et, si ista esset etiam dispō plantarum, essent motę, & haberent membrum organicum iuuans hunc motum.

44 Id est, & quia actio virtutis nutritiue est semper, & attribuitur vegetabilibus: actio autem istius virtutis non est semper neq; est in vegetabilibus: & iste motus, qui est in loco, semper est cum imaginatione, & desyderio ad aliquid. nihil enim mouetur voluntariē, nisi aut desyderando aliquid, aut fugiendo ipsum. Si igitur iste motus esset ab anima nutritiua, cōtingeret vt ista anima esset desyderans, & imaginans. Et, si virtus nutritiua esset mouens in loco, contingeret vt plantę mouerentur in loco. & si plantę mouerentur in loco, tunc haberent hāc dispositionem, scilicet imaginationem, & desyderium, & haberent etiam membrum organicum, per quod sit motus.

Vide 2. h. 9
c. 6. & 8.
10. Nihil mouet voluntarie, nisi aut desyderando aliquid, aut fugiendo ipsum.

Similiter autem neq; sensitiuum. multa enim animalium sunt quę sensum quidem habent, manentia autem & immobilia sunt per

De Animā

per finem. Si igitur natura nihil facit frustra: neq; deficit in necessariis, nisi in orbatis & in imperfectis: huiusmodi autem animalium perfecta & non orbata, signum autem est quia generatiua sunt & augmentum habent & decrementum: quare & haberent utique partes organicas processiones.

107. R. *Pari quoq; modo nec sensitiuum: extant enim pluraq; animalia, quae sensum quidem habent, attamen stabilia ac immobilia perpetuo sunt: Quod si natura neq; facit frustra quidquam, nec aliquid necessariorum praetermitit, nisi in mutulis & imperfectis: ac eiusmodi animalia perfecta & non mutula sunt, argumento quod generandi vim habeant & statum & diminutionem, sane et organicas incessus partes haberent.*

Et etiam secundum hunc modum est aliud à sensu. multa animalia enim habent sensum, & sunt quiescentia in eodē loco, & non mouentur omnino. Si igitur natura nihil facit ociose, & perfecte operatur in rebus necessariis, nisi sit in rebus monstruosis, quae non sunt perfectae, talia. n. animalia sunt perfecta, non monstruosa: & signū eius est, qd generant, & habent ascensum & descensum: & id non habent membra organica, per quae fit motus localis.

45 D. Et oportet etiam fm hunc modum ut ista virtus mouens in loco sit alia à sensu. multa enim animalia sentiunt, sed non mouentur omnino. Et necesse est ut ista animalia non moueantur omnino, quoniam, cū natura nihil facit ociose, i. nullum membrum facit sine iuuamento, neq; dimittit in rebus necessariis, i. neq; abstulit animali membrum, in quo habet iuuamentum necessarium, nisi hoc sit propter occasiones contingentes in minori parte, ut digitus sextus. Et ista animalia non mota non habent instrumentum ambulandi, & sunt cum hoc perfecta non monstruosa. & signum eius est, qd generant sibi similia, & habent in sua vita ascensum & descensum, sicut alia entia naturalia, quorum esse est naturale. ergo necesse est ut sint animalia non mota: & ideo non habent membra motus. Et debes scire qd non utitur in loco comunicantiz in destruendo has virtutes esse mortuas, nisi ita, quia suum quæsitū est causa propinqua motus. & si non, tunc sensus est vna causarum istius motus, sed cā remota.

At vero neq; rationatiua & vocatus intellectus est mouens. speculatiuus quidem enim nihil speculatur actuale: neq; dicit de fugibili & prosequibili. semper autem motus aut fugientis, aut prosequentis aliquid est, sed neq; quum speculatus fuerit aliquid huiusmodi, iam praecipit aut prosequi, aut fugere: puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile, non iubet autem timeri: sed cor mouetur, si autem delectabile, altera aliqua pars.

Quia

Osa entia
nālia, quo
rū esse nā
le, habent
ascensum
& descen
sum. Vide
p hoc 1. d
Ge & cor.
tc. 17. & 1
1. Meteor.
ca. 1. Auer.

102 H

A Quin ne intellectuum quidem & qui vocatur intellectus est is qui mouet. Contemplatiuus enim nihil agendum contemplatur, neq; de fugiendo & persequendo quidquā dicit: at motus semper aut fugientis aliquid, aut persequentis est. Neq; uero cum aliquid eiusmodi considerat, iā iubet uel persequi uel fugere: uerbi causa saepe intelligit aliquid formidolosum aut incundum, nec iubet timere, cor autem mouetur: sin incundum, pars aliqua alia.

Sed illud, quod mouet, non est pars cogitatiua, neq; illa, quæ dicitur intellectus. Pars enim cogitatiua non uidet illud, quod facit, neq; dicit aliquid in fugito, neq; in quæsito. motus. n. semper inuenitur aut in fugiente, aut in quærente. Neq; est etiam ex eis, quæ quando uiderint rem talem, mittent ad quærendum, aut fugiendum. ut multo tiens opinamur aliquid esse delectabile, aut timorofum, & non mittimus ad timorem. cor autem mouetur, quando aliud membrum delectatur.

46 Potest intelligi per partem cogitatiuam, intellectus speculatiuus: & per partem, quæ dicitur intellectus, intellectus operatiuus. Et ideo d. pars enim cogitatiua non uidet, &c. i. pars speculatiua non considerat de rebus operatiuis, neq; de aliqua re utili quæsitā, neq; de aliqua re nocēte fugitā: motus autem in loco non inuenitur nisi aut in quærente, aut in fugiente. D. d. Neq; est etiam ex eis, &c. i. neq; est etiam pars intellectus, qui innatus est considerat in quæsito, & fugito: & excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem, aut membrum mobile in timore ad motum ut accidit nobis, qñ imaginamur aliquod delectabile aut timorofum, q; membrum proprium illi delectabili mouetur in nobis, & cor constringitur tunc ex illo timoroso: & intellectus nihil uidet ex hoc: sed uidemus ipsum moueri ex illo timoroso, aut ad aliud delectabile. Et hoc intendebat cum d. cor autem, &c. ita cecidit in scriptura. Et forte diminuitur ex ea tantum, q; intentio esset ista, scilicet cor autem mouetur ex timore, aut ex delectatione, quando aliud membrum delectatur, & demonstrat hoc, q; inuenimus in alia translatione. scilicet multo tiens cogitat intellectus in aliquo timoroso, aut in aliquo delectabili, sed nō propter hoc: erit timor, aut delectatio, cor autem mouetur motu timoris, sed non ex intellectu, & cum cogitauerit in aliquo delectabili, tunc membrum aliud à corde mouetur motu delectationis.

Amplius & præcipiente intellectu, & dicente intelligentia fugere aliquid, aut prosequi: non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, ut incontinens. Et totaliter autem uidemus quoniam habens medicatiuam non sanatur: tanquam alterius quidem sit proprium agere secundum scientiam, sed non scientiæ.

Præterea

De Anima

80 P M.

Præterea quāvis intellectus iubeat moueatq; diuina fugere aliquid aut persequi, non mouetur: sed ex cupiditate agit, quemadmodum incontinentes. deniq; uidemus eum qui medendi scientiam teneat, non mederi, utpote cum aliud quidpiam sit quod habeat potestatem agendi ex scientia, & non scientia. Neq; uero penes appetitum est huius motus potestas: nam continentes quauis appetant & cupiant, non tamen ea agunt quæ appetunt, sed parent intellectui.

Et, cū intellectus miserit, & cognitio affirmauerit fugere aliquid, aut querere aliquid, non mouebitur, sed facit illud, quod cōuenit delectationi, s. q. non potest se retinere. Et vniuersaliter uidemus habentē artem Medicinæ non sanare: quia aliud est principale actionum, quæ fiunt per cognitionem.

- 47 *Et uidemus etiam q. intellectus multotiens mittit ad querendum aliquid aut fugiendum, sed tamen homo nō mouetur ab eo, quod affirmat intellectus, sed ex eo, quando conuenit delectationi: ut accidit viro voluptuoso, qui non refrenat se ut deberet. D. d. Et vniuersaliter, & c. i. & vniuersaliter uidemus multotiens q. multi scientes aliquam artem, non agūt per illam artem, sicut uidemus multos Medicos, qui non curant se, cū infirmantur, & hoc non est, nisi quia alius motor est principalis actionis illarum actionum, quæ aguntur per cognitionem, & artem. & si non, contingeret ut omne habens cognitionem alicuius operationis, non ageret nisi illam rem, quam scit.*

At vero neq; appetitus huiusmodi motus dominus est. abstinētes enim, appetentes & concupiscentes non operantur, quorum habent appetitum: sed sequuntur intellectum.

Quòd intellectus, ac uoluntas causa sint localis motus in animalibus.

Item quo pacto fiat iste motus.

Cap. 2.

Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus: si quis phantasiam posuerit sicut intelligentiam quādam. multa enim præter scientiam sequuntur phantasias: & in aliis animalibus non intelligentia, neq; ratio est, sed phantasia. vtraq; ergo motiua secundum locum, intellectus & appetitus.

80 P H.

Videtur igitur duo hæc mouere, aut appetitus aut intellectus: si quis phantasiam statuat uelut intellectionem quādam. in multis enim posthabita scientia sequimur phantasias: & quidem in cæteris animalibus, nec intellectio inest, neq; ratio, sed phantasia. Ambo igitur hæc motiua sunt motu loci, intellectus & appetitus.

Principalitas

A Principalitas igitur in hoc motu non est cognitionis, neque etiam desiderii. eremita enim desiderant, & concupiscunt, sed non agunt ea, ad quae mouentur per desiderium, quia consequuntur intellectum. Apparet igitur quod illud, quod facit motum, est haec duo, desiderium. scilicet & intellectus, & si aliquis posuerit quod imaginatio est similis desiderio. in pluribus enim rebus consequimur imaginationem sine cognitione. alia enim animalia non habent existimationem, neque cognitionem, sed imaginationem. Haec igitur duo, scilicet desiderium, & intellectus, sunt mouentia de loco in locum.

A Quid igitur dominatur in isto motu, & appropriatur ei non est cognitio, cum multoties moueamur a desiderio, licet intellectus videat nos non debere moueri. Neque et quod dominatur in isto motu est desiderium: quia multi homines desiderant, sed non consequuntur desiderium, sed intellectum. Et, cum declarauit quod motus localis, impossibile est attribui alteri istarum virtutum singulariter, & apparet etiam quod utraque illarum habet introitum in mouendo: motus. n. non fit sine desiderio, neque sine intellectu, aut imaginatione. d. d. Apparet, & c. i. apparet igitur ex hoc, quod diximus, quod agens motum est duo, intellectus, scilicet & desiderium, aut imaginatio, quae est similis desiderio. In pluribus enim rebus mouemur ab imaginatione sine aliqua cogitatione, sicut animalia mouentur. alia enim animalia non habent cogitationem, sed in loco cogitationis habent imaginationem. Iste igitur duae virtutes sunt mouentes de loco in locum, scilicet desiderium, aut intellectus, aut imaginatio.

Intellectus autem qui propter aliquid ratiocinatur, & qui practicus est: differt autem a speculatiuo, sine. & appetitus propter aliquid operans est. cuius, n. appetitus, hoc principium practici intellectus, vltimum autem principium actionis est. quare rationabiliter haec duo videntur mouentia, appetitus & intelligentia practica. Appetibile enim mouet: & propter hoc intelligentia mouet: quia principium huiusmodi quod appetibile.

PH. Intellectus (inquam) qui alicuius gratia ratiocinatur, et actiuius differt autem a contemplatiuo sine. Appetitus etiam omnis, alicuius est gratia: cuius enim est appetitus, id principium est actiui intellectus: at quod vltimum est, principium est actionis. Quamobrem merito haec duo videntur esse ea quae moueant, appetitus & diuersa actiua. nam appetibile mouet, & propterea diuersa mouet: quia principium eius est appetibile.

*a. l. appetituum.

Et intellectus operatiuus, & est cogitans in re, differt a speculatiuo in perfectione. Et omne desiderium est desiderium ad aliquid, desiderium. n. non est principium intellectus speculatiui, sed ille alius

De Anim. cum co. Auer.

B B est

De Anima

est principium intellectus. Et ideo necessario apparet qd hæc duo sunt mouentia. scilicet desyderiū, & cogitatio apud actionē. desyderatū enim mouet: & ideo cogitatio mouet, quia est desyderatiua.

49
Finis intellectus
speculatiui
est scire
etiam: practi-
ci vero o-
perari. Vi-
de. 2. Met.
1. cō. 3. &
hic 2. cō.
34

D. & intellectus, per quem agitur, & est cogitatiuus, operatiuus, differt à speculatiuo in perfectione, & fine. finis enim speculatiui est scire tantū: operatiui autem operari. D. d. Et omne desyderiū, &c. i. &, quia omne desyderium est desyderium ad aliquid, ideo desyderium non est principium mouens intellectum operatiuum: sed illud desyderatum mouet intellectum, & tunc desyderabit intellectus: &, cū desyderauerit, tunc mouebit homo, scilicet à virtute desyderatiua, quæ est intellectus, aut imaginatio. D. d. Et ideo necessario, &c. i. & quia principium motus est ex desyderato, apparet qd hæc duo mouent hominem. scilicet desyderium, & consensus, qui sunt erga operationē secundum hunc modum. scilicet qd faciens desyderare, & mouere, quod est intellectus, idem sunt: sed est mouens, quia facit desyderare rem. Et hoc intendebat, E

* 2. 1. desyderium.

Intellectus est
mouens 33
qd est desyderans, nō
tamen qd est
comprehē-
dens. Idē ē
com. 29.

cū d. desyderatum enim, &c. i. * desyderatum enim, quia ipsum est quod mouetur ad rem, quam comprehendit, & est intellectus operans aut imaginatio, & intellectus, quā comprehendit aliquid desyderabit per scientiam & mouebit per desyderiū: necesse est vt ipse intellectus sit mouens, secundum qd est desyderans, non secundum qd est comprehendens, neq; secundum qd desyderium est alia virtus ab intellectu: quæ est etiā mouēs, secundum qd ipse declarabit post. Et hoc, quod ipse d. de intellectu operatiuo, intelligendum est de imaginatione. animalia. n. vlt mouentur ab imaginatione. si igitur forma fuerit imaginata ex cogitatione, tunc motus attribuetur intellectui operatiuo. &, si nō fuerit ex cogitatione, tunc attribuetur ipsi virtuti imaginatiuæ.

Et phantasia quum moueat, non mouet sine appetitu. vnū igitur mouens quod appetibile. si. n. duo intellectus & appetitus mouebant, secundum cōm vtique aliquā speciē mouebant. nunc aut intellectus non videtur mouens sine appetitu. voluntas. n. appetitus est. quū aut secundum rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur. appetitus autem mouet præter rationem. concupiscentia quidem enim appetitus quidam est.

30 P. H.

Quin etiam cum phantasia mouet, non sine appetitu mouet. vnum igitur quidpiam est quod mouet primo, videlicet appetituum: nam si duo, intellectus nimirum & appetitus mouerent, communi aliqua specie mouerent: nunc autem intellectus non videtur sine appetitu mouere: nam voluntas appetitus est. cum autem ratione mouetur, voluntate etiam mouetur: appetitus autem sine ratione mouet: cupiditas enim appetitus est quidam.

Et principium huius erit in tpe, in quo mouetur imaginatio. nullus igitur motus erit extra desyderiū. Motor igitur est vnus. scilicet desyderans

A syderans. mouens. n. si esset duo, s. intellectus & desyderiū, tūc mōuerent modo cōi. modo autē intellectus non videtur mouere post desyderium. voluntas. n. & desyderiū, quando mouetur in cogitatione, tunc voluntas mouet. & desyderiū mouet motu, qui non intrat cogitationem. & desyderium est aliquis appetitus.

Idest. Et principium huius motus, qui est ex re desyderata, erit in tempore, in quo imaginatio mouetur à re desyderata sine appetitu. Imaginatio. n. primo cōprehendit desyderatū, s. patit ab eo fm cōprehensionē: & cū cōprehēderit ipsum, forte desyderabit: & cū desyderauerit, & nō erit illic aliqd desyderiū cōtrariū, neq; alia virtus alā cōtraria, tūc mouebit aīal in loco ad illud desyderatum. D. d. Motor igitur est vnus. i. motor igitur, q. est desyderatū, quia est vnus, continger vt illud, quod mouet ab ea, quod est mouens aīal, s. virtus desyderatiua, sit vna etiam: & hoc est autē intellectus, aut imaginatio, fm q. vtrunq; est desyderans. & si mouens animal esset duo, s. intellectus per se, & virtus desyderatiua per se, fm q. sunt diuersa,

B tunc motus aīalis non proueniret ab eis nisi accidentaliter, s. per naturam communem istis duabus virtutibus, quæ esset alia ab vtraq; illarum. D. d. modo autē intellectus. i. & si ita esset, cōtingeret vt intellectus per se moueret animal, & etiam desyderium per se & nō est ita. intellectus. n. non videtur mouere nisi voluntarie: sicut imaginatio non videtur mouere sine desyderio. Et differentia inter voluntatem & desyderium est, quia, quando voluntas, & desyderium mouent, tunc voluntas mouet fm cogitationem, desyderium autē mouet non fm cogitationem. D. d. & desyderium est aliquis appetitus. ita cecidit in scriptura, & est falsum, & debet legi, & appetitus est aliquod desyderium. i. q. pars animæ desyderans est mouens vniuersaliter. Si igitur desyderauerit per cogitationem, dicetur voluntas, & si fuerit sine cogitatione, dicetur appetitus. & demonstrat hunc errorem alia translatio, in qua dicitur, appetitus autē mouet sine cogitatione, quia appetitus est modus desyderij.

Dīa inter voluntatē & appetitum.

C Intellectus quidē igitur oīs rectus est, appetitus autē & phantasia, recta, & non recta. vnde semp quidē mouet appetibile. sed hoc est bonū, aut apparens bonū. non autē oīs, sed actuale bonū. actuale autem est contingens & aliter se habere.

PH. Ac intellectus quidem omnis rectus est: appetitus autem & phantasia, & recta & non recta. itaq. fit ut semper quidem appetibile moueat, id vero est vel bonum, vel apparens bonum, non omne tamen, sed agendum bonum: agendum autem bonum est, quod potest etiam aliter se habere.

Oīs igit intellectus est rectus: appetitus autē & imaginatio quāq; sunt recti, & quāq; nō. Et id pars appetitiua mouet semp. sed hoc autē bonū, aut existimabit esse bonū, sed nō in oībus. illud. n. actuale & laudabile, & actuale est illud, quod potest esse vt hēat rē alio modo.

BB ij D.&

De Anima

51. D. & omnis actio ex intellectu est recta: actiones autem quæ sunt ex appetitu & imaginatione quandoque sunt rectæ, quandoque non. Et ideo pars appetitiua mouet semper, quia mouet ad rectum, & non rectum. Intellectus autem non mouet nisi ad rectum tantum: & ideo non mouet semper. D. d. sed hoc, aut est bonum, & c. sed hoc, erga quod mouet virtus appetitiua, aut est bonum, aut existimat esse bonum, sed non est. Et hoc bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum cōe omnibus. illud enim bonum, quod est in actu semper, est laudabile simpliciter. Et hoc intēdebat, cum d. sed non in omnibus, illud enim actuale est laudabile. i. & illud bonum existēs in oībus. illud. n. bonum, quod semper est actuale, est laudabile. D. d. & actuale est illud, quod potest est, & c. i. & bonum, quod est pura actio, est bonum, quod mouet alio modo à modo, scilicet quem mouent ista bona, quæ quique sunt potentia, quique actu. Et potest intelligi per hoc, quod d. sed non in oībus. i. & bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum scilicet totum. i. semper & simpliciter. illud. n. bonum, quod est actu, ponitur esse laudabile. Vel aliter, sed non in oībus. i. sed bonum, quod cōprehendit ista virtus, non est bonum existens laudabile ab oībus. sed bonum intellectui operatiuo est laudabile apud illam virtutem: & bonum, quod potest inueniri alio modo ab eo, scilicet quem est bonum. bonum autem cōe omnibus est bonum purum. Et intentio in istis est propinqua & quasi ista postrema videtur conuenientior.

Bonū, qđ
sp ē actua
le est lau
dabile. op
portet. 5.
Eth. c. 16.
Vide con
sim.

Quod quidem igitur huiusmodi potentia animæ mouet, quæ vocatur appetitus, manifestum est. Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separent, valde multæ sunt. vegetabile, sensibile, intellectiuium, consiliatiuium, adhuc appetitiuium. hæc enim plus differunt ab inuicem, quam concupiscibile & irascibile.

- 60 PH. *Eiusmodi igitur anima potentiam, quæ uocatur appetitus, mouere palam est. ex eorum autem sententia qui partes anime diuidunt, si eas per potentias diuidant ac separent, permulta euadunt: nutritiua, sensitiua, intellectiua, deliberatiua, atque etiam appetitiua. hæc enim plus inter se differunt, quam concupiscitiua et irascitiua.*

Iam igitur apparuit quod talis virtus animæ mouet, & est, quæ dicitur appetitiua. Et diuidentes animam, si diuidunt eam secundum virtutes, tunc inueniunt multas partes valde, scilicet nutritiuam, & sensibilem, & intelligentē, & cogitatiuā, & desideratiuā. istæ. n. distinctæ sunt ab inuicem, & magis desideratiua. & similiter irascibilis.

52. Id est, iam apparuit ex hoc sermone quod talis virtus virtutis animæ, quæ comprehendit rationē, & desiderat ipsam, est virtus mouens animā, & est quæ dicitur appetitiua. Et illi, qui solent diuidere animam in tres, aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant diuidere illam secundum virtutes habendas, diuidere eas
in

A in plures partes: cum plures habeat partes illis tribus. v. g. nutritiuam, sensibilem, intelligibilem, & cogitatuam.

Quoniam autem appetitus sunt contrarii ad inuicem. hoc autem accidit quum ratio & concupiscentia contrariæ fuerint: sunt autem in ipsis sensum habentibus. intellectus quidem enim propter futurum retrahere iubet: concupiscentia autem propter ipsum iam. videtur enim quod iam delectabile & simpliciter delectabile & bonum simpliciter, propterea quod non videtur quod futurum.

107 H.

Sed quia appetitiones mutuo sibi contrariae sunt, quod tunc accidit, cum ratio & cupiditas contrariae fuerint: fit autem in his quae temporis sensum habent. nam intellectus propter futurum reluctari iubet, cupiditas vero propter id quod iam est: videtur enim quod iam iucundum est, et iam simpliciter esse iucundum, & bonum simpliciter: propterea quod non videtur futurum.

B Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi ad inuicem. & accidit hoc, quando modi appetitus fiunt oppositi. & hoc non erit nisi habenti sensum per tempus, & intellectus coget nos ad prohibendum propter rem futuram, & appetitus propter rem praesentis voluptatis, existimatur igitur quod res praesentis voluptatis est voluptas simpliciter, quia non aspicit rem futuram.

33 Potest intelligi & propter diuersitatem appetituum, qui sunt in anima concupiscibili, contradicunt sibi in motu ab inuicem. Vel aliter. i. & propter diuersitatem appetitus animae concupiscibilis ab intellectu contradicunt sibi ad inuicem. & hoc est manifestius. D. d. & accidit hoc, & c. i. & hoc accidit in eadem re, quando modi appetituum in ea fuerint oppositi. & iste modus contrarietatis non inuenitur nisi in animali, quod comprehendit tempus: quia comprehendit aliquid magis ex re in praesenti tempore, quam illud, quod est ex ea in futuro. v. g. quod in eadem re iudicat quod modo est voluptabile, & in futuro contristabile. D. d. & intellectus coget ad prohibendum. & intendebat demonstrare diuersitatem duorum modorum in appetitu. scilicet appetitum intellectus, & appetitum animae concupiscibilis. Anima enim concupiscibilis mouet ad rem, quae est in actu voluptuosa: anima autem rationalis multoties prohibet. & hoc propter nocumentum futurum, v. g. coitus & crapula. Deinde d. existimatur igitur, & c. id est, multi igitur existimant quod res praesentis voluptatis est voluptuosa simpliciter, & nunquam contristabilis: quia virtus concupiscibilis non inspicit contristationem contingentem in futuro.

Aia concupiscibilis mouet ad rem, quae est actu voluptuosa: sed rationalis multoties prohibet.

Specie quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetituum: primum autem omnium appetibile: hoc enim mouet, quum non mouetur, eo quod sit intellectum: aut imaginatum. numero autem plura mouentia. Quoniam autem tria sunt, vnum quidem mo-

B B iij uens

uens: fm quo mouet: & tertium quod mouetur: mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem quod mouet & mouetur. Est autem immobile, actuale bonum. mouens autem & quod mouetur, appetituum. mouetur enim quod appetit, fm q̄ appetit: & appetitus actus aut motus quidam est. quod autem mouetur animal est. quo vero mouet organo appetitus, iam hoc corpus est. unde i communibus corporis & animæ operibus considerandum de ipsis.

SOPH. utiq; unum specie fuerit quod mouet, uidelicet appetituum quatenus appetituum: primum autem omnium appetibile, (hoc enim mouet & non mouetur; quod intellectu aut phantasia apprehensum sit) numero autem plura sunt ea qua mouent. Sed cum tria sint, unum quod mouet: secundum quo mouet, tertiumq; item quod mouetur: atq; id quod mouet duplex sit, partim immobile: partim quod moueat & moueatur. est autem immobile quidem, bonum agendum: quod uero mouet & mouetur, appetituum (mouetur enim quod appetit, quatenus appetit, ac appetitus motus quidam est aut operatio) quod uero mouetur, animal. instrumentum uero quo mouet appetitus, id demum corporeum est: quamobrem in communibus corporis & animæ muneribus de iis considerandum est.

Et mouens est appetitum, fm q̄ est appetitum. appetitum. n. præcedit alia. hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autem sunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, sunt tres. Quarum una est motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum, & motor est duobus modis, iste autem est non mobilis, ille uero est mobilis. Non motum autem est bonum intellectum. motor autem & motum est appetituum. mouet enim illud, quod mouetur, secundum quod est appetituum: quia appetitus est motus. s. qui in actu. & quod mouetur est animal, & instrumentum mouens est appetitus, & ista sunt corporalia. Et ideo querenda sunt in actionibus communibus animæ & corpori.

54 Id est & primus motor in hoc motu est res appetita, secundum q̄ est appetita. res enim appetita præcedit alia mouentia animali in hoc motu: quia ista mouet, & non mouetur. & ista est dispositio primi motoris. Dicit quia mouet imaginationem, & intellectum. id est & est motor, quia mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiuæ: aut intellectum, si appetitus fuerit istius partis animæ. Deinde dicit. Mouentia autem sunt multa in numero. id est mouentia autem, quibus fit iste motus

Ex hoc patet ofm i mente mouere ut efficiens. id est 12. Me. cō. 36. Dispositio primi mo

4. Phy. 3. motus sunt plura vno. Deinde dicit, quia res, per quas fit motus, &c. id est **A** & cum contingit ut motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus. scilicet quod omnis motus fit per tres res, scilicet quatuor. vna est motor, qui non mouetur, & alia illud, per quod mouet, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. D. d. & motor est duobus modis, &c. i. & declaratum fuit illic quod motor est duobus modis, scilicet motor non motus, & iste est primus: & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouet primus motor. Dicit, demonstrauit quid est vnum quodque istorum trium in hoc motu, & d. non motum autem est bonum intellectum, &c. i. illud autem, quod est in hoc motu mouens non motum, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitiua, motor autem & motum est res appetitiua, id est corporis membrum, in quo est ista pars animæ. appetitus autem est motus, quia est a re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cum d. quia appetitus est motus, scilicet qui in actu. i. appetitus, qui est a re appetita in actu. Vel aliter, id est **B** appetitus, qui est appetitus in actu: motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. D. d. & instrumentum mouens est appetitus, &c. i. & quia illud mouens, per quod mouet primus motor, necesse est ut sit corpus cum sit motum, ut declaratum est in vniuersalibus sermonibus: & appetitus hic est illud, per quod mouet primus motor: ergo **8. Phy. 3.** res appetitiua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet quætere ea, per quæ fit iste motus, vbi loquitur de actionibus communibus animæ & corpori. i. in parte scientiæ naturalis, in qua loquitur de istis actionibus communibus, ut in somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animalium. sed iste tractatus non venit ad nos: sed quod transferrebat ad nos fuit modicum de abbreviatione Nicolai.

Nunc autem ut in summa dicatur, mouens organice ubi principium & finis idem: velut ginglymus. hic enim gibbosum & concavum, hoc quidem finis, illud vero principium. vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem altera entia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur. propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

8. O. P. H. Nunc autem ut summam dicam id quod mouet organice, est ubi principium & finis est idem, veluti cardo. hic enim connexum & concavum, alterum finis: alterum principium est. ideoque alterum quiescit, alterum mouetur: cum ratione diuersa, magnitudine inseparabilia sint. cuncta enim pulsu & tractu mouentur. quapropter oportet veluti in circulo, aliquid maneat, & inde incipiat motus.

Et dico modo vniuersaliter quod corpus mouetur motu cōsimilitudinis, vbi, n. est principium, illic etiam est finis. sicut motus gyra-

De Anima

tius. in hoc. n. inuenitur gibbositas, & concauitas: illud autem est finis: hoc autem principium. Et ideo hoc est quiescens, hoc vero motum: quauis in definitione sint diuersa, in magnitudine autem non sunt distincta. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. Vnde necesse est ut res quiescat, sicut illud quod est in circulo, & quod principium motus sit ex hoc.

- 35 Cum notificauit quod querere de rebus, per quas sit iste motus, conuenientius est in alio loco, incepit bene narrare quandam rem vsem, & d. Et dico modo vlt. & c. i. & dico modo quod corpus mouetur a primo instro, ita quod primum instro, quod mouet ipsum, quod est subiectum anime desideratiue est in corpore animalis in vno loco, a quo expelluntur partes partis motus animalis, & ad quam attrahuntur partes illius partis ab illo instro. omnis enim motus compositus ex attractione & expulsionem, necesse est ut principium, a quo est expulsio, sit finis, ad quem est attractio. Et ideo. d. sicut motus gyrationis. motus. n. gyrationis compositus est ex attractione & expulsionem. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione & expulsionem, manifestum est quoniam, quando pars dextra mouetur a nobis, & sustentari fuerimus super sinistram, tunc quedam partes illius partis erunt expulsi ad interius, & quedam attrahuntur, & sunt partes, quae sunt posterius: & attractio & expulsio earum non est rectitudine, sed secundum lineas non rectas, magis curuas quam rectas: & ideo assimilatur gyro. & instro, per quod corpus desiderat primo, & vlt. non est cognitum a nobis. Et in loco huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonem manifestum sic. Dicamus igitur breuiter quod motor est quasi habere eandem dispositionem in suo principio, & suo fine: sicut illud, quod dicitur Grece gignylmus. 6 enim in eo gibbositas, & concauitas: et vnum eorum est finis, & aliud principium. D. d. in hoc enim inuenitur gibbositas, & concauitas, i. in omni. n. quod mouetur secundum expulsionem & attractionem, non recte conuenit esse concauitatem & gibbositatem, ita quod gibbosum sit quiescens, a quo erit principium expulsionis, & ad quod sit finis attractionis: & concauum

Quod corpus
quod mouetur
circuliter,
motus eius
componitur
ex altera-
tione & ex-
pulsionem.
considera
de motu
caeli.

In motore
est principium
& finis
sunt di-
uersa in de-
finitione,

sit motum, sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne. n. corpus, quod mouetur circulariter, motus eius componitur ex attractione, & expulsionem, sicut dictum est in Septimo Phy. D. d. illud autem est finis, hoc autem principium, & c. i. & ista pars quiescens est per motum attractionis finis, & per motum expulsionis principium. & ideo necesse est, ut gibbosum, aut illud, quod est loco gibbosum, sit quiescens aut concauum: aut illud, quod est loco concauum, sit motum: licet principium & finis in hoc motu sint diuersa in definitione, in magnitudine autem idem sunt, sicut centrum. & hoc est contrarium de motu recto, scilicet principium & finis sint in eo diuersa in definitione, & in magnitudine, & membrum quod est tale in animali, est corpus ipsum. D. d. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. i. & fuit necesse ut in animali sit tale membrum quiescens: quia est principium motus expulsionis, & finis attractionis, propter hoc, quod omne, quod

Docum en
dum.

A quod mouetur fm attractionem & expulsionem, necesse est vt fit in tali quod gibbosum quiescens, ad quod peruenit motus attractiuus, & à quo incipit motus expulsiuus. & ideo necesse est vt in omni tali fit aliquid fixum, quod sit principium & finis, sicut centum in circulo. Et iste sermo edificatur super duas propositiones: quarum vna est qd motus animalis in loco componitur ex expulsionem & attractionem: secunda est qd omnis motus compositus ex attractionem & expulsionem habeat rem quiescentem, ex qua sit principium motus expulsiui, & ad quem sit finis attractiuui. Apparet enim qd necesse est in omni motu vt illud, à quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens. cum igitur motus fuerit compositus ex expulsionem & attractionem, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hæc due propositiones fuerint concessæ, consequitur ex eis qd in animali est membrum quiescens, à quo incipit motus expulsiuus, & ad quod peruenit. Et, quia videmus qd vltimum membrum, quod quiescit in motu locali, est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus iste locus, & istæ propositiones sunt manifestæ, & apparet: sed verificare eas per inductionem, & dare causas apparentium in hoc, proprium est sermōni de motu animalium locali.

& si magnitudine, in circulari definitione tñ. Cōfite 8. ph. c. 73 & 2. cor. 2 cō. 35.

Appet qd necesse est in of motu, ut id, a quo ē motus, & ad quod est motus, sit quiescens necessario Id ē. 4. ph. 43. & 8. Ph. c. 84 & 21.

Quid sit moueri in imperfectis animalibus & quomodo eis insit.
Cap. 3.

Omnino quidem igitur sicut prædictum est, in quantum appetituum animal, sic ipsius motuum est. appetituum autem non sine phantasia. phantasia autem omnis, aut rationalis, aut sensibilis est. hæc quidem igitur & alia animalia participant: considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solum inest sensus: vt rum contingat phantasia inesse his, aut non, & concupiscentiam. videtur enim lætitia & tristitia inesse. si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo vtique inerit: aut sicut mouetur in determinate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

10 P. H.

Ad summam sicut diximus, animal qua appetituum est, eatenus sui ipsius motuum est. appetituum autem sine phantasia non est. phantasia porro omnis, aut ratione prædita est, aut sensitiua. atq; hæc quidem reliqua etiam animalia participant: sed de imperfectis etiam considerandum est, quid sit quod ea moueat, quibus sensus duntaxat tactus inest: utrum fieri possit ut phantasia et cupiditas in iis insit, an non? nā & dolorē & voluptatē inesse apparet. quod si hæc insunt, & cupiditatem inesse necesse est. Atqui phantasia quomodo inerit: an quemadmodum mouentur indefinitē: ita hæc etiam, insunt illa quidem, verum indefinitē insunt.

Et

De Anima

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secundum quod est animal **D** habet appetitum, sic per illam intentionem mouet se. & desiderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalibus. Consideremus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile ut habeant tristitiam & delectationem, & si hæc duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis, est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati.

36 **D.** & quia res, secundum quod est animal, habet appetitum, necesse est ut per illam intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omne enim imaginans aut habet illam formam imaginatiuam, à qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione. in homine autem habetur **E** ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu. Et, cum posuerimus quod omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quinque sensibus, in animalibus perfectis, oportet considerare quomodo mouentur animalia imperfecta, quæ non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est quod, si ista habent delectationem & tristitiam, necesse est ut habeant appetitum. sed, si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit ut habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationem, cum non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut moueantur motu non terminato. Sed quocumque modo sit, dicamus quod quemadmodum mouentur motu non terminato, id est ad intentionem non terminatam, ita videtur quod imaginantur imaginatione non terminata, cum sentiant sensu non terminato.

2 Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, & in aliis animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus. vtrum. **F** n. ageret hoc aut hoc, iam rationis est opus, & necesse uno mensurare: maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. & causa hæc eius quod non putari opinionem habere, quoniam eam quæ ex syllogismo non habet: hæc autem illam: propter quod deliberatum non habet appetitus. uincit autem aliquando, & mouet deliberationem. aliquando autem mouet hæc ipsum sicut sphaera, appetitus appetitum, quum in continentia fuerit. natura autem semper quæ sursum, principalior est, & mouet: ut tribus lationibus iam moueatur.

SOPH. Sensitiua igitur phantasia (quemadmodum dictum est) reliquis est inest animalibus: deliberatiua vero in iis quæ ratione habent. utrum enim hoc agat an illud, id iam rationis officium est: atque, necesse est

vno

A unum quoddam semper metiri, maius enim persequitur: quare potest ex pluribus phantasmatibus unum facere. atq; hac est causa cur non habere opinionem videatur: nimirum quia eam quæ ex syllogismo proficiscitur, non habet: proinde deliberatum appetitus non habet. vincit tamen interdus, & mouet voluntatem: nonnunquam hæc illum, ueluti sphaera: appetitus. s. appetitum, cum incontinentia fit. quæ uero superior est, semper est natura dominantior, & mouet: ita ut tribus demum latitudinibus moveatur.

Et hoc etiam inuenitur in alijs animalibus. Virtus autem cogitativa est in rationabilibus tantum. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitativa. & numerat ipsum unum de necessitate, mouetur enim erga maius ita quod potest ex multis imaginationibus vt agat. Et hæc est causa existimationis. non enim habet cogitationem, quia non habet rem, quæ fit à ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitativam. Dominatur igitur, & mouet quandoque illud, & quandoque aliud. appetitus. n. mouet appetitum secundum sphaeram, quando habuerit intentionem continentiam: est enim finis natura prior & motor, ita quod sint motus erga motum.

17 Dicit & imaginatio existit in alijs animalibus, cogitatio autem in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginatum & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. Iudicans enim quod hoc imaginatum est magis amabile quod hoc, debet esse eadem virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam iudicat magis delectabilis. Et hoc intendebat, cum d. & numerat ipsum unum de necessitate. & est secundum quod reputo, & necesse est ut ista virtus numeret illas imagines, donec comprehendat ex eis magis amatum: sicut unum numerat numeros inæquales, donec comprehendat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & comparat inter eas, donec possit pari ab imaginatione alicuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui provenit à cogitatione. Deinde dixit. non enim habet cogitationem, &c. i. præter animal rationale nullum habet cogitationem, quia non habet rationem: & motus animalis malum est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitativam cum appetitu, ita quod hæc duæ virtutes dominarentur sibi adinuicem, adeo quod moueretur animal quandoque propter voluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit, appetitus. n. mouet appetitum, &c. id est, accidit enim in habenti plus quod unum appetitum, vt animal moueatur in quibusdam locis à duobus appetitibus in simul, quando acciderit ut vnus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc. n. inducet ipsum ad suum motum, quando appetitus dominatus

Differetia
inter phan-
tasmatum
& aliorum
animalium.

De Anima

Idem . 11. **Me. 37. &** **44. & . 2.** **Caeli. 18.** **minatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus** **D**
cœlestibus. Vnusquisq; enim orbium stellarum erraticarum videtur mo-
 ueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo
 appetitu proprio moueantur motu proprio. Deinde d. est enim secun-
 dum naturam, &c. i. & accidit huic sphaeræ continenti alias, s. dominari su-
 per eas propter hoc, quia est prior natura aliis & mouens eas: ita vt p hos
 accidat vt aliz moueantur ab ea.

Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem
hec quidem vniuersalis existimatio & ratio: alia uero particula-
ris. hæc quidem enim dicit, q̄ oportet talem, tale agere. hæc autē
q̄ hoc quidem tale, & ego talisiam hæc mouet opinio, non: quæ
vniuersalis: aut utraque: sed hæc quidem quiescens magis: hæc
autem non.

SOPH. *Scientiale autem non mouet, sed manet. Sed cum existimatio ac ra-*
tio, quadam sit rei vniuersalis: quadam, singularis: altera namq; dicit **E**
oportere hunc talem, hoc tale agere: altera, hoc esse tale, & me etiam
talem: hæc demum opinio mouet, non illa vniuersalis: An utraq; sed
illa quiescens potius: hæc, non item.

Virtus autem scientialis non mouetur, sed quiescit: quia illa est
existimationis, & iudicij vniuersalis in simul, ista autem est parti-
cularium. illa. n. facit q̄ oportet tale facere talem actionem: & il-
ud est, quia ista res est secundum hunc modū, ego etiam sum se-
cundum illum, hoc. n. etiā mouet, sed non vniuersale, aut vtrunq;
sed illud est quiescens, istud autem non.

Dicit, Virtus autem, quæ comprehendit vniuersale, non mouetur ad
comprehensum: quia ista virtus est existimationis tm̄, & comprehensio-
nis rei vniuersalis, res autem vniuersalis non mouet omnino, cūtm nō sit **F**
aliquod hoc, id est singulare. virtus enim, quæ comprehendit particulare,
est particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per
virtutem, scientialem virtutem comprehendentem rem vniuersalē. D. d.
illa enim facit, &c. i. virtus enim, quæ comprehendit vniuersale, affirmat
q̄ oportet omne tale agat talem actionem: virtus autem particularis est,
quæ comprehendit exemplum sibi fm̄ hāc dispositionē quā affirmat, si
esset sciens ut ageret illam actionem. Provenit igitur à comprehensione
istarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde di-
xit. hoc enim etiam mouet, &c. i. intentio enim particularis mouet: mo-
tio autem ad vniuersale non est ei. Aut dicamus q̄ motio est vtriq;: sed
est vniuersali, quia est quiescens, & particulari quia est motum. & hoc in-
tendebat cum d. sed illud est quiescens, istud autem non. i. sed si vniuersa-
le fuerit mouens, erit secundum q̄ est quiescens, aliud autem particulare,
secundum q̄ est motum.

Summa

Quæ animæ potentie quibus animatis necessario insunt.

Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere: sensum uero tactus ipsum animal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam. Cap. 1.

Egetabilem quidē igitur animam necesse est habere omne quodcunque uiuum & animā habet, a generatione usq; ad corruptionē. necesse est. n. quod generatur, augmentum habere & statum & decrementum. hoc autem sine alimento impossibile. necesse igitur inesse egetabilem potentiam in omnibus generatis & corruptibilibus.

SO PH.

Necesse igitur est quidquid uiuit & animam habet, nutritiuam habere animam ab ortu usq; ad interitum suum: quod. n. genitum est. & habere auctiorem & statum & diminutionem necesse ē: quæ sine nutrimento haberi nequeunt. ergo necesse est nutritiuam potentiam omnibus is inesse quæ oriuntur & intereunt:

Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in omni, & ut anima existat in eis de generatione usq; ad corruptionem. Necesse est. n. ut omne generatum habeat principiū, & finē, & descensum, quæ non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate, virtus nutritiua est in omnibus rebus augmentabilibus & diminuibilibus.

99 Cūm compleuit sermonem de omnibus virtutibus animæ uniuersalibus, vult demonstrare quæ est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quæ propter melius, & d. Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in oī uiuo de prima generatione usq; ad corruptionem. Necesse est enim ut

1. de Ala.
14. 3. daia
44. 8. Ph.
20.

omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cū impossibile est ut subito veniat ad suam perfectionem postremam, sed descendendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa crementi nihil aliud est q̃ nutrimentum, & causa diminutionis nihil aliud est q̃ defectus cibi, & eius paucitas: necesse est ut anima nutritiua sit in omni, quod cre-
scit, & senescit. & quia oī uiuū est tale, necesse est ut oī uiuū sit nutritibile.

Sensum autem non necesse in omnibus uiuentibus. neque. n. quoruncunq; corpus simplex, contingit habere tactum. neq; sine hoc possibile est esse nullum animal. neq; quæcunq; non susceptiua specierum sine materia. animal autem necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura. propter. n. aliquid omnia quæ sunt naturalia, subsistunt, aut concider: tia sunt eorum quæ sunt propter aliquid. Si igitur omne processiuum corpus non habet sensum, corumpetur utique, & ad finem non utique veniet, qui est naturæ opus

De Anima

opus . quomodo enim aletur & manentibus quidem enim existit D
quod vnde nata sunt .

30 PH.

sensum omnibus inesse uiuentibus, necesse non est : neq. n. ea quorū corpus est simplex , possunt tactum habere : neq. sine eo ullum animal esse potest : neq. itē ea quæ non sunt receptiua specierum sine materia . at animal necesse est sensum habeat , si nihil frustra facit natura . cum- Et . n. quæ natura sunt , alicuius sunt gratia : aut sunt casus eorum quæ alicuius gratia sunt . ergo si corpus quoddā gresile non haberet sensum , utique corrumpereetur , & ad finem non perueniret , quod natura opus & officium est . quo . n. pacto nutrieretur ? us . n. quæ stabilia sunt , hoc ad- est in eodem illo loco unde orta sunt .

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter . Et impossi-
bile est sine ista vt animal sit viuū : neq. etiā in rebus , quæ non re-
cipiunt formā sine materia . Necesse est igitur vt sensus sit in ani-
malibus , si natura nihil facit ociosum . omnia enim existentia per
naturam aut sunt propter aliquid , aut sunt accidentia consequen-
tia , quæ sunt propter aliquid . omne . n. corpus ambulans sine sen-
su corrumpitur , & non venit ad finem , cum fuerit de actione na-
turæ . Notū est igitur qđ de necessitate inuenietur sensibilis in ani-
malibus . est . n. secundum modum motus sine sensu , sed iste etiam est
in eis , quæ innata sunt quiescere .

60
Vide . 12.
Met . 3 . 4 . &
1 . Cor . 61 .
& 1 . de A-
nima . 15 .
† Vita æq-
uoce dīd
supioribz
& inferioribz .
Con
simile . 1 .
Cō . 60 . &
71 .

Et non est necessarium vt virtus sensibilis sit simpliciter , idest in om-
nibus rebus , quæ crescunt & corrumpuntur . Sed in animalibus tantū est
necesse vt sit virtus sensibilis . impossibile enim est sine hac virtute vt ali-
quid sit animal : & hoc est in rebus recipientibus eam non in materia . hoc
enim nomen † vita , dicitur de eis & istis æquiuoce : & innuit corpora cœ-
lestia . Deinde dixit . Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus , & c . i . &
apparet qđ necesse est vt sensus sit in omni animali , & hoc , quia natura ni-
hil facit ociose . Omnia * enim naturalia aut sunt propter aliquid , aut sūt
accidentia consequentia naturā de necessitate , & non intenduntur . v . g .
pili , qui oriuntur in locis non determinatis in corpore . & , cum ita sit , si
animal non haberet sensum , cum hoc qđ est ambulans , statim corrumpere-
tetur anteqđ perueniret ad complementum : & tunc natura ageret ociose .
cum incepit generare entia , quæ non possunt peruenire ad finem in ma-
iori parte , aut omnino . Notum est igitur qđ necesse est , vt virtus sensibilis
sit in animalibus ambulantibus de necessitate , scilicet quærentibus nutri-
mentum . Deinde dicit . est enim secundum modum motus sine sensu .
idest quoniam , si inneniretur aliquid moueri in loco sine virtute sensibi-
li , tunc illius esse est modo diuerso ab esse generabilem & corruptibilem .
& innuit corpora cælestia . Illa enim , quia non sunt generabilia neq. cor-
ruptibilia ,

* Oia nllia
aut sūt pp
alqd , aut
sunt acci-
dentia cō-
sequētia
nām d̄ ne-
cessitate .
Idē . 1 . Ph.
c . 60 . 58 .

Arruptibilia, si haberent sensum, tunc natura ageret ociose: quemadmodū, si ista mobilia generabilia & corruptibilia non haberent sensum, tunc natura ageret ociose. Deinde dicit, sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere, id est sed priuatio sensus debet esse de generabilibus & corruptibilibus in eis, quæ innata sunt quiescere, & non moueri ad nutrimentum, scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretiuum, sensum autem non habere: non manliuum existens, generabile autem: at vero neq; ingenerabile. quare .n. non habebit: aut .n. animæ melius, aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim non magis intelligit, hoc autem nihil erit magis propter illud.

SOPH. *Fieri autem non potest ut corpus ullum habeat quidem animā & intellectum iudicandi ut pradium, sensum uero non habeat, quod nō stabile sit, sed generabile [quinimo ne ingenerabile quidem] cur .n. nō habebit? nam aut anima melius erit, aut corpori: nunc autem neutrum est. illa .n. nō magis itelliget: hoc uero nō ideo magis erit propter illud.*

a. l. cur enī habebit.

Et impossibile est ut corpus habens animam & intellectum, & iudicium sit sine sensu, cum non sit remans, siue fuerit generatū, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est quod non iuuatur per illud corpus, & anima. Modo autē non est aliquod istorum etiam, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

61 D. Et impossibile est ut corpus habeat animam & intellectum sine sensu, cum illud corpus non est remans, sed generabile & corruptibile, siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat, cum d. ut reputo generatum, aut non generatum. causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore. Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neq; corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu: cum non haberet sensus in ipso aliquod iuuamentum. iuuamentum enim, quod est per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, id est intellectum. & hoc intendebat, cum dixit, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit. i. virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animali intelligenti. iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longirudinis uitæ & durationis. Et hoc intendebat, cum d. & ista, quia in maiori parte non est. id est & sensus in maiori parte est causa, quare res non sit, id est ut corrumpantur. & ideo sensibilia sunt minoris uitæ, quàm multæ plantæ.

Vide. 2. Cor. 61. Et 8. Met. c6. 12. Et 12. Met. 36. A. 2. sensu. bi? ipedit in maiori parte. Idē 2. de Ala. 154.

Nullum

De Anima

51 D. & omnis actio ex intellectu est recta: actiones autem quæ sunt ex appetitu & imaginatione quandoque sunt rectæ, quandoque non. Et ideo pars appetitiva mouet semper, quia mouet ad rectum, & non rectum. Intellectus autem non mouet nisi ad rectum tantum: & ideo non mouet semper. D. d. sed hoc, aut est bonum, & c. sed hoc, erga quod mouet virtus appetitiva, aut est bonum, aut existimat esse bonum, sed non est. Et hoc bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum cōc omnibus. illud enim bonum, quod est in actu semper, est laudabile simpliciter. Et hoc intēdebat, cum d. sed non in omnibus, illud enim actuale est laudabile. i. & illud bonum existēs in oībus, illud. n. bonum, quod semper est actuale, est laudabile. D. d. & actuale est illud, quod posse est, & c. i. & bonum, quod est pura actio, est bonum, quod mouet alio modo à modo, scilicet quem mouent ista bona, quæ quique sunt potentia, quique actu. Et potest intelligi per hoc, quod. d. sed non in oībus. i. & bonum, ad quod mouet ista virtus, non est bonum scilicet totū. i. semper & simpliciter. illud. n. bonum, quod est actu, ponitur esse laudabile. Vel aliter, sed non in oībus. i. sed bonum, quod cōprehendit ista virtus, non est bonum existēs laudabile ab oībus, sed bonum intellectui operatiuo est laudabile apud illam virtutem: & bonum, quod potest inueniri alio modo ab eo, scilicet quem est bonum. bonum autem cōc omnibus est bonum purum. Et intentio in istis est propinqua & quasi ista postrema videtur conuenientior.

Bonū, qđ
sp ē actua
le est lau
dabile op
potiū. 5.
Eth. c. 16.
Vide con
Zim.

Quod quidem igitur huiusmodi potentia animæ mouet, quæ vocatur appetitus, manifestum est. Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separent, valde multæ sunt, vegetabile, sensibile, intellectiuum, consiliatiuum, adhuc appetitiuum. hæc enim plus differunt ab inuicem, quam concupiscibile & irascibile.

60 PH. Eiusmodi igitur animæ potentiam, quæ uocatur appetitus, mouere palam est. ex eorum autem sententia quæ partes animæ diuidunt, si eas per potentias diuidant ac separent, permulte enadunt: nutritiua, sensitiua, intellectiua, deliberatiua, atque etiam appetitiua. hæc enim plus inter se differunt, quam concupiscitiua & irascitiua.

Iam igitur apparuit quod talis virtus animæ mouet, & est, quæ dicitur appetitiua. Et diuidentes animam, si diuidunt eam secundum virtutes, tunc inueniunt multas partes valde, scilicet nutritiuam, & sensibilem, & intelligentē, & cogitatiuā, & desideratiuā. istæ. n. distinctæ sunt ab inuicem, & magis desideratiua, & similiter irascibilis.

52 Idem iam apparuit ex hoc sermone quod talis virtus virtutū animæ, quæ comprehendit rationē, & desiderat ipsam, est virtus mouens animam, & est quæ dicitur appetitiua. Et illi, qui solent diuidere animam in tres, aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant diuidere illam secundum virtutes habendas, diuidere eas
in

A In plures partes: cum plures habeat partes illis tribus. v.g. nutritiuam, sensibilem, intelligibilem, & cogitativam.

Quoniam autem appetitus sunt contrarii ad inuicem. hoc autē accidit quum ratio & concupiscentia contrarie fuerint: sunt autē in ipsis sensum habentibus. intellectus quidem enim propter futurum retrahere iubet: concupiscentia autem propter ipsum iam. videtur enim quod iam delectabile & simpliciter delectabile & bonum simpliciter. propterea quod non videtur quod futurum.

10 P H.

Sed quia apperisiones mutuo sibi contrariae sunt, quod tunc accidit, cum ratio & cupiditas contrariae fuerint: fit autem in his quae temporis sensum habent. nam intellectus propter futurum reluctari iubet, cupiditas vero propter id quod iam est: videtur enim quod iam iucundum est, etiam simpliciter esse iucundum, & bonum simpliciter: propterea quod non videt futurum.

B Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi ad inuicē, & accidit hoc, quando modi appetitus fiunt oppositi. & hoc non erit nisi habenti sensum per tempus, & intellectus coget nos ad prohibendum propter rem futuram. & appetitus propter rem praesentis voluptatis, existimatur igitur quod res praesentis voluptatis ē voluptas simpliciter. quia non aspiciat rem futuram.

33 Potest intelligi & propter diuersitatem appetituum, qui sunt in anima concupiscibili, contradicunt sibi in motu ab inuicem. Vel aliter. i. & propter diuersitatem appetitus animae concupiscibilis ab intellectu contradicunt sibi ad inuicem. & hoc est manifestius. D. d. & accidit hoc, & c. i. & hoc accidit in eadem re, quando modi appetituum in ea fuerint oppositi. & iste modus contrarietatis non inuenitur nisi in animali, quod comprehendit tempus: quia comprehendit aliquid magis ex re in praesenti tempore, quā illud, quod est ex ea in futuro. v.g. quod in eadem re iudicat quod modo est voluptabile, & in futuro contristabile. D. d. & intellectus coget ad prohibendum. & intendebat demonstrare diuersitatem duorum modorum in appetitu. scilicet appetitum intellectus, & appetitum animae concupiscibilis. Anima enim concupiscibilis mouet ad rem, quae est in actu voluptuosa: anima autem rationalis multoties prohibet. & hoc propter nocumentum futurum, v.g. coitus & crapula. Deinde d. existimatur igitur, & c. id est, multi igitur existimant quod res praesentis voluptatis est voluptuosa simpliciter, & nunquā contristabilis: quia virtus concupiscibilis non inspicit contristationem contingentem in futuro.

Ata concupiscibilis mouet ad rem, q. est actu voluptuosa: sed rationalis multoties prohibet.

Specie quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetituum: primum autem omnium appetibile: hoc enim mouet, quum non mouetur, eo quod sit intellectum: aut imaginatum. numero autem plura mouentia. Quam autem tria sunt, vnum quidē mo-

BB iij uens

uens: fm quo mouet: & tertium quod mouetur: mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem quod mouet & mouetur. Est autem immobile, actuale bonum, mouens autem & quod mouetur, appetituum. mouetur enim quod appetit, fm qd appetit: & appetitus actus aut motus quidam est. quod autem mouetur animal est. quo vero mouet organo appetitus, iam hoc corpus est, vnde i communibus corporis & animæ operibus considerandum de ipsis.

SOPH. *utiq, unum specie fuerit quod mouet, uidelicet appetituum quatenus appetituum: primum autem omnium appetibile, (hoc enim mouet & non mouetur; quod intellectu aut phantasia apprehensum sit) numero autem plura sunt ea qua mouent. Sed cum tria sint, unum quod mouet: secundum quo mouet, tertiumq, item quod mouetur: atq, id quod mouet duplex sit, partim immobile: partim quod moueat & moueatur. est autem immobile quidem, bonum agendum: quod uero mouet & mouetur, appetituum (mouetur enim quod appetit, quatenus appetit, ac appetitus motus quidam est aut operatio) quod uero mouetur, animal. instrumentum uero quo mouet appetitus, id demum corporeum est: quamobrem in communibus corporis & animæ muneribus de iis considerandum est.*

Et mouens est appetitum, fm qd est appetitum. appetitum. n. præcedit alia. hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autem sunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, sunt tres. Quarum vna est motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum. & motor est duobus modis, iste autem est non mobilis, ille uero est mobilis. Non motum autem est bonum intellectum. motor autem & motum est appetituum. mouet enim illud, quod mouetur, secundum quod est appetituum; quia appetitus est motus. s. qui in actu, & quod mouetur est animal, & instrumentum mouens est appetitus, & ista sunt corporalia. Et ideo querenda sunt in actionibus communibus animæ & corpori.

34 Id est & primus motor in hoc motu est res appetita, secundum qd est appetita. res enim appetita præcedit alia mouentia animali in hoc motu: quia ista mouet, & non mouetur. & ista est dispositio primi motoris. D. dicit, quia mouet imaginationem, & intellectum. id est & est motor, quia mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiuæ: aut intellectum, si appetitus fuerit istius partis animæ. Deinde dicit. Mouentia autem sunt multa in numero. id est mouentia autem, quibus fit iste motus

Ex hoc patet qd in mente mouere ut efficiens. id est in Me. cō. 36. Dispositio primi mo

4. Phy. 3. **A** motus sunt plura vno. Deinde dicitur quia res, per quas fit motus, &c. id est & cum contingit ut motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus, scilicet quod omnis motus fit per tres res, scilicet quatuor. Una est motor, qui non mouetur, & alia illud, per quod mouetur, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. D. d. & motor est duobus modis, &c. i. & declaratum fuit illic quod motor est duobus modis, scilicet motor non motus, & iste est primus: & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouetur primus motor. Dicit, demonstrat quid est vnum quodque istorum trium in hoc motu, & d. non motum autem est bonum intellectum, &c. i. illud autem, quod est in hoc motu mouens non motum, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitiua. motor autem & motum est res appetitiua, id est corporis membrum, in quo est ista pars animae. appetitus autem est motus, quia est a re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cum d. quia appetitus est motus, scilicet qui in actu. i. appetitus, qui est a re appetita in actu. Vel aliter, id est appetitus, qui est appetitus in actu: motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. D. d. & instrumentum mouens est appetitus, &c. i. & quia illud mouens, per quod mouetur primus motor, necesse est ut sit corpus cum sit motum, ut declaratum est in vniuersalibus sermonibus: & appetitus hic est illud, per quod mouetur primus motor: ergo res appetitiua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet quærere ea, per quæ fit iste motus, ubi loquitur de actionibus communibus animæ & corpori. i. in parte scientiæ naturalis, in qua loquitur de istis actionibus communibus, ut in somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animalium: sed ille tractatus non venit ad nos: sed quod transerebatur ad nos fuit modicum de abbreviatione Nicolai.

8. Phy. 35.

Nunc autem ut in summa dicatur, mouens organice ubi principium & finis idem: velut ginglysmus, hic enim gibbosum & concavum, hoc quidem finis, illud vero principium. Vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem altera entia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur, propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

8. P. H. *Nunc autem ut summam dicam id quod mouet organice, est ubi principium & finis est idem, veluti cardo. hic enim connexum & concavum, alterum finis: alterum principium est. ideoque alterum quiescit, alterum mouetur: cum ratione diuersa, magnitudine inseparabilia sint. cuncta enim pulsu & tractu mouentur. quapropter oportet veluti in circulo, aliquid maneat, & inde incipiat motus.*

Et dico modo vniuersaliter quod corpus mouetur motu cōsimilitudinis, ubi, n. est principium, illic etiam est finis, sicut motus gyra-

BB iij tius

De Anima

tius. in hoc. n. inuenitur gibbositas, & concauitas: illud autem est finis: hoc autem principium. Et ideo hoc est quiescens, hoc vero motum: quauis in definitione sint diuersa, in magnitudine autem non sunt distincta. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. Vnde necesse est ut res quiescat, sicut illud quod est in circulo, & quod principium motus sit ex hoc.

- 35 Cum notificauit quod querere de rebus, per quas fit iste motus, conuenientius est in alio loco, incepit hic narrare quandam rem vsem, & d. Et dico modo vlt, & c. i. & dico modo quod corpus mouetur a primo in istro, ita quod primum in istro, quod mouet ipsum, quod est subiectum anime desideratiue est in corpore animalis in vno loco, a quo expelluntur partes partis motus animalis, & ad quam attrahuntur partes illius partis ab illo in istro. omnis enim motus compositus ex attractione & expulsionem, necesse est ut principium, a quo est expulsio, sit finis, ad quem est attractio. Et ideo. d. sicut motus gyrationis. motus. n. gyrationis compositus est ex attractione & expulsionem. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione & expulsionem, manifestum est quoniam, quando pars dextra mouetur a nobis, & sustentati fuerimus super sinistram, tunc quedam partes illius partis erunt expulse ad interius, & quedam attrahuntur, & sunt partes, quae sunt posterius: & attractio & expulsio earum non est rectitudine, sed secundum lineas non rectas, magis curuas quam rectas: & ideo assimilatur gyro. & in istro, per quod corpus desiderat primo, & vlt, non est cognitum a nobis. Er in loco huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonem manifestiorum sic. Dicamus igitur breuiter quod motor est quasi habere eandem dispositionem in suo principio, & suo fine: sicut illud, quod dicitur Grece gignisimus. s. enim in eo gibbositas, & concauitas: et vnu eorum est finis, & aliud principium. D. d. in hoc enim inuenitur gibbositas, & concauitas, i. in omni. n. quod mouetur secundum expulsionem & attractionem, non recte conuenit esse concauitatem & gibbositatem, ita quod gibbosum sit quiescens, a quo erit principium expulsionis, & ad quod sit finis attractionis: & concauum sit motum, sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne. n. corpus, quod mouetur circulariter, motus eius componitur ex attractione, & expulsionem, sicut dictum est in Septimo Phy. D. d. illud autem est finis, hoc autem principium, & c. i. & ista pars quiescens est per motum attractionis finis, & per motum expulsionis principium. & ideo necesse est, ut gibbosum, aut illud, quod est loco gibbosum, sit quiescens aut concauum: aut illud, quod est loco concauum, sit motum: licet principium & finis in hoc motu sint diuersa in definitione, in magnitudine autem idem sunt, sicut centrum. & hoc est contrarium de motu recto, s. quod principium, & finis sint in eo diuersa in definitione, & in magnitudine, & membrum quod est tale in animali, est corpus ipsum. D. d. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. i. & fuit necesse ut in animali sit tale membrum quiescens: quia est principium motus expulsionis, & finis attractionis, propter hoc, quod omne, quod

Omne corpus quod mouetur circulariter, motus eius componitur ex attractione & expulsionem. considera de motu celi. In motore cito principium & finis sunt diuersa in definitione,

locum enim.

A quod mouetur fm attractionem & expulsionem, necesse est vt sit fm aliquod gibbosum quiescens, ad quod peruenit motus attractiuus, & a quo incipit motus expulsiuus. & ideo necesse est vt in omni tali sit aliquod fixum, quod sit principium & finis, sicut centrum in circulo. Et iste sermo ædificatur super duas propositiones: quarum vna est q. motus animalis in loco componitur ex expulsionem & attractionem: secunda est q. omnis motus compositus ex attractionem & expulsionem habeat rem quiescentem, ex qua sit principium motus expulsiui, & ad quem sit finis attractiuui. Apparet enim q. necesse est in omni motu vt illud, a quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens. cum igitur motus fuerit compositus ex expulsionem & attractionem, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hæc due propositiones fuerint concessæ, consequitur ex eis q. in animali est membrum quiescens, a quo incipit motus expulsiuus, & ad quod peruenit. Et, quia videmus q. vltimum membrum, quod quiescit in motu locali, est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus iste locus, & istæ propositiones sunt manifestæ, & apparet: sed verificare eas per inductionem, & dare causas apparentium in hoc, proprium est sermoni de motu animalium locali.

& si magnitudine, in circulari definitione. Cōfite 8. ph. c. 7. 3. & c. 2. cor. c. cō. 35.

Appet. q. necesse est in omni motu, ut id, a quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens. necessario id est 4. ph. 4. 3. & c. 8. Ph. c. 8. 4. & c. 11.

Quid sit moueri in imperfectis animalibus & quomodo eis insit.

Cap. 3.

Omnino quidem igitur sicut prædictum est, in quantum appetituum animal, sic ipsius motuum est. appetituum autem non sine phantasia. phantasia autem omnis, aut rationalis, aut sensibilis est. hæc quidem igitur & alia animalia participant: considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solum inest sensus: vtum contingat phantasiam inesse his, aut non, & concupiscentiam. videtur enim lætitia & tristitia inesse. si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo utiq. inerit: aut sicut mouetur in determinate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

10. 7. R.

Ad summam sicut diximus, animal qua appetituum est, eatenus sui ipsius motuum est. appetituum autem sine phantasia non est. phantasia porro omnis, aut ratione prædita est, aut sensitua. atq. hæc quidem reliqua etiam animalia participant: sed de imperfectis etiam considerandum est, quid sit quod ea moueat, quibus sensus duntaxat est inest: utrum fieri possit ut phantasia et cupiditas in iis insit, an nō? nā & dolorē & voluptatē inesse apparet. quod si hæc insunt, & cupiditatem inesse necesse est. Atqui phantasia quomodo inerit: an quem ad modum mouentur indefinitē: ita hæc etiam, insunt illa quidem, utrum indefinitē insunt.

Et

De Anima

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secundum quod est animal **D** habet appetitum, sic per illam intentionem mouet se. & desiderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalibus. Consideremus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile ut habeant tristitiam & delectationem, & si hæc duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis, est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati.

36 **D.** & quia res, secundum quod est animal, habet appetitum, necesse est ut per illam intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omne enim imaginans aut habet illam formam imaginatiuam, à qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione. in homine autem habetur **E** ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu. Et, cum posuerimus quod omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quinque sensibus, in animalibus perfectis, oportet considerare quomodo mouentur animalia imperfecta, quæ non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est quod, si ista habent delectationem & tristitiam, necesse est ut habeant appetitum. sed, si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit ut habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationem, cum non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut moueantur motu non terminato. Sed quocumque modo sit, dicamus quod quemadmodum mouentur motu non terminato, id est ad intentionem non terminatam, ita videtur quod imaginantur imaginatione non terminata, cum sentiant sensu non terminato.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, & in aliis animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus. vtrum. **n.** **F** ageret hoc aut hoc, iam rationis est opus, & necesse uno mensura re: maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. & causa hæc eius quod non putari opinionem habere, quoniam eam quæ ex syllogismo non habet: hæc autem illam: propter quod deliberatum non habet appetitus. uincit autem aliquando, & mouet deliberationem. aliquando autem mouet hæc ipsum sicut sphaera, appetitus appetitum, quum in continentia fuerit. natura autem semper quæ sursum, principalior est, & mouet: ut tribus rationibus usiam moueatur.

SOPH. Sensitiua igitur phantasia (quemadmodum dictum est) reliquis est inest animalibus: deliberatiua vero in iis quæ ratione habent. utrum enim hoc agat an illud, id iam rationis officium est. atq, necesse est

A uno quodam semper metiri, maius enim persequitur: quare potest ex pluribus phantasmatibus unum facere. atq; hac est causa cur non habeat opinionem uideatur: nimirum quia eam quæ ex syllogismo proficisci tur, non habet: proinde deliberatum appetitus non habet. nuncit tamen interdū, & mouet uoluntatem: nonnunquā hac illum, ueluti sphaera: appetitum. s. appetitum, cum incontinentia fit. quæ uero superior est, semper est natura dominantior, & mouet: ita ut tribus demū rationibus moueatur.

Et hoc etiam inuenitur in alijs animalibus. Virtus autem cogitativa est in rationabilibus tantū. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitativa. & numerat ipsum vnum de necessitate, mouetur enim erga maius: ita q̄ potest ex multis imaginationibus ut agat. Et hæc est causa existimationis, non enim habet cogitationem, quia nō habet rem, quæ fit à ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitativam. Dominatur igitur, & mouet quandoq; illud, & quandoq; aliud, appetitus. n. mouet appetitū secundū sphaeram, quando habuerit intentionē continentia: est enim fm naturā prior & motor, ita q̄ sint motæ erga motum.

- 17** Dicit & imaginatio existit in alijs animalibus, cogitatio autem in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginatū & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. ludicans enim q̄ hoc imaginatū est magis amabile q̄ hoc, debet esse eadē virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam iudicat magis delectabilius. Et hoc intendebat, cum d. & numerat ipsum vnum de necessitate. & est secundum q̄ reputo, & necesse est ut ista virtus numeret illas imagines, donec comprehendat ex eis magis amatum: sicut vnum numerat numeros inæquales, donec comprehendat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & comparat inter eas, donec possit pati ab imaginatione alicuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui prouenit à cogitatione. Deinde dixit. non enim habet cogitationem, &c. i. præter animal rationale nullum habet cogitationem, quia non habet rationem: & motus animalis malum est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitativam cum appetitu, ita q̄ hæc duæ virtutes dominaretur sibi adinuicem, adeo q̄ moueretur animal quandoque propter voluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit, appetitus. n. mouet appetitum, &c. id est, accedit enim in habenti plus q̄ vnum appetitum, ut animal moueatur in quibusdam locis à duobus appetitibus in simul, quando acciderit ut vnus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc. n. inducet ipsum ad suum motum, quando appetitus dominatus

Differentia inter phantasmatibus huius, & aliorum animalium.

De Anima

Idem . 11.
Me. 37. &
44. & . 1.
Codi. 38.

minatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus celestibus. Vnusquisq; enim orbium stellarum erraticarum videtur moueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo appetitu proprio moueantur motu proprio. Deinde d. est enim secundum naturam, & c. i. & accidit huic sphaerae continenti alias, scilicet dominari super eas propter hoc, quia est prior natura aliis & mouens eas: ita ut per hoc accidat ut aliae moueantur ab ea.

- Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem haec quidem vniuersalis existimatio & ratio: alia uero particularis. haec quidem enim dicit, quod oportet talem, tale agere. haec autem quod hoc quidem tale, & ego talisiam haec mouet opinio, non: quae vniuersalis: aut utraque: sed haec quidem quiescens magis: haec autem non.

SOPH.
Aliter hunc
locum in-
terpretari
possumus
hoc modo
ut hunc op-
inio mouet,
non illa
visus an
ambz.

Scientiale autem non mouet, sed manet. Sed cum existimatio ac ratio, quadam sit rei vniuersalis: quadam, singularis: altera namque dicit oportere hunc talem, hoc tale agere: altera, hoc esse tale, & me etiam talem: haec demum opinio mouet, non illa vniuersalis: An utraq; sed illa quiescens potius: haec, non item.

Virtus autem scientialis non mouetur, sed quiescit: quia illa est existimationis, & iudicii vniuersalis in simul, ista autem est particularium. illa. n. facit quod oportet tale facere talem actionem: & illud est, quia ista res est secundum hunc modum, ego etiam sum secundum illum. hoc. n. etiam mouet, sed non vniuersale, aut vtrumque: sed illud est quiescens, istud autem non.

- 38 Dicit, Virtus autem, quae comprehendit vniuersale, non mouetur ad comprehensum: quia ista virtus est existimationis tantum, & comprehensio- nis rei vniuersalis, res autem vniuersalis non mouet omnino, quoniam non sit aliquod hoc, id est singulare. virtus enim, quae comprehendit particulare, est particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per virtutem, scientialem virtutem comprehendentem rem vniuersalem. D. d. illa enim facit, & c. i. virtus enim, quae comprehendit vniuersale, affirmat quod oportet omne tale agere talem actionem: virtus autem particularis est, quae comprehendit exemplum sibi secundum hanc dispositionem quam affirmauit, si esset sciens ut ageret illam actionem. Proueniet igitur a comprehensione istarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde dixit. hoc enim etiam mouet, & c. i. intentio enim particularis mouet: motio autem ad vniuersale non est ei. Aut dicamus quod motio est vtriusque: sed est vniuersali, quia est quiescens, & particulari quia est motum. & hoc intendebat cum d. sed illud est quiescens, istud autem non. i. sed si vniuersale fuerit mouens, erit secundum quod est quiescens, aliud autem particulare, secundum quod est motum.

Summa

Quæ animæ potentia quibus animatis necessario insint.

Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere: sensum uero tactus ipsum animal: atq; etiam gustum, cum sit tactus quidam. Cap. 1.

Egetabilem quidē igitur animam necesse est habere omne quodcunque uiuum & animā habet, a generatione usq; ad corruptionē. necesse est. n. quod generatur, augmentum habere & statum & decrementum. hoc autem sine alimento impossibile. necesse igitur inesse vegetabilem potentiam in omnibus generatis & corruptibilibus.

SO PH.

Necesse igitur est quidquid uiuit & animam habet, nutritiuam habere animam ab ortu usq; ad interitum suum: quod. n. genitum est. B habere auctiorem & statum & diminutionem necesse ē: quæ sine nutrimento haberi nequeunt. ergo necesse est nutritiuam potentiam omnibus q; inesse quæ oriuntur & intereunt:

Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in omni, & ut anima existat in eis de generatione usq; ad corruptionem. Necesse est. n. ut omne generatum habeat principiū, & finē, & descensum, quæ non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate, uirtus nutritiua est in omnibus rebus augmentabilibus & diminuibilibus.

39 Cūm compleuit sermonem de omnibus uirtutibus animæ uniuersalibus, uult demonstrare quæ est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quæ propter melius, & d. Necesse est igitur ut anima nutritiua sit in oī uiuo de prima generatione usq; ad corruptionem. Necesse est enim ut

1. de Ala.
14. 3. dia
44. 8. ph.
30.

omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cū impossibile est ut subito ueniat ad suam perfectionem potteram, sed descendendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa crementi nihil aliud est q̃ nutrimentum, & causa diminutionis nihil aliud est q̃ defectus cibi, & eius paucitas: necesse est ut anima nutritiua sit in omni, quod crescit, & senescit. & quia oī uiuū est tale, necesse est ut oī uiuū sit nutritibile.

Sensum autem non necesse in omnibus uiuentibus, neque. n. quoruncunq; corpus simplex, contingit habere tactum. neq; sine hoc possibile est esse nullum animal. neq; quæcunq; non susceptiua specierum sine materia. animal autem necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura. propter. n. aliquid omnia quæ sunt natura, subsistunt, aut concider: tia sunt eorum quæ sunt propter aliquid. Si igitur omne processiuum corpus non habet sensum, corumpetur utique, & ad finem non utique ueniet, qui est naturæ opus

De Anima

opus . quomodo enim aletur & manentibus quidem enim existit D
quod vnde nata sunt.

30 PH.

*sensum omnibus inesse uiuentibus, necesse non est : neq. n. ea quoru
corpus est simplex , possunt tactum habere : neq. sine eo ullum animal
esse potest : neq. itē ea quæ non sunt receptiua specierum sine materia.
at animal necesse est sensum habeat, si nihil frustra facit natura. cum-
Et a. n. quæ natura sunt, alicuius sunt gratia: aut sunt casus eorum quæ
alicuius gratia sunt. ergo si corpus quodq. gresile non haberet sensum,
utique corrumpeteretur, & ad finem non perueniret, quod natura opus
& officium est. quo. n. pacto nutrieretur? us. n. quæ stabilia sunt, hoc ad-
est in eodem illo loco unde orta sunt.*

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter. Et impossi- B
bile est sine ista vt animal sit viuū: neq. etiā in rebus, quæ non reci-
piunt formā sine materia. Necesse est igitur vt sensus sit in ani-
malibus, si natura nihil facit ociosum . omnia enim existentia per
naturam aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequen-
tia, quæ sunt propter aliquid . omne. n. corpus ambulans sine sen-
su corrumpitur, & non venit ad finem , cum fuerit de actione na-
turæ. Notū est igitur q̄ de necessitate inuenietur sensibilis in afa-
libus. est. n. secundum modum motus sine sensu, sed iste etiam est
in eis, quæ innata sunt quiescere .

60

Vide. 12.
Met. 3. 4. &
2. Cor. 61.
& 2. de A-
nima. 15.
† Vita æq-
uoce dīd
superiorib⁹,
& inferior-
ibus. Con-
simile. 2.
Cor. 60. &
71.

Et non est necessarium vt virtus sensibilis sit simpliciter, idest in om-
nibus rebus, quæ crescunt & corrumpuntur. Sed in animalibus tantū est
necesse vt sit virtus sensibilis . impossibile enim est sine hac virtute vt ali-
quid sit animal: & hoc est in rebus recipientibus eam non in materia. hoc
enim nomen † vita, dicitur de eis & istis æqui uoce: & innuit corpora cœ-
lestia. Deinde dixit. Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus, & c. i. &
apparet q̄ necesse est vt sensus sit in omni animali, & hoc, quia natura ni-
hil facit ociose. Omnia * enim naturalia aut sunt propter aliquid, aut sūt
accidentia consequentia naturā de necessitate, & non intenduntur. v. g.
pili, qui oriuntur in locis non determinatis in corpore. & cum ita sit, si
animal non haberet sensum, cum hoc q̄ est ambulans, ita ut corrumpet-
etur anteq̄ perueniret ad complementum: & tunc natura ageret ociose.
cum inceptit generare entia, quæ non possunt peruenire ad finem in mai-
ori parte, aut omnino. Notum est igitur q̄ necesse est, vt virtus sensibilis
sit in animalibus ambulantibus de necessitate, scilicet querentibus nutri-
mentum . Deinde dicit, est enim secundum modum motus sine sensu .
idest quoniam, si inueniretur aliquid moueri in loco sine virtute sensibi-
li, tunc illius esse est modo diuerso ab esse generabilium & corruptibilium.
& innuit corpora cælestia. Illa enim, quia non sunt generabilia neq; cor-
ruptibilia,

* Omnia nālia
aut sūt pp
aliquid, aut
sunt acci-
dentia cō-
sequētia
nām d̄ ne-
cessitate .
Idē. 2. Ph.
c. cō. 58.

Aruptibilia, si haberent sensum, tunc natura ageret ociose: quemadmodū, si ista mobilia generabilia & corruptibilia non haberent sensum, tunc natura ageret ociose. Deinde dicit, sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere. id est sed priuatio sensus debet esse de generabilibus & corruptibilibus in eis, quæ innata sunt quiescere, & non moueri ad nutrimentum, scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretiuum, sensum autem non habere: non mantiuum existens, generabile autem: at vero neq̃ ingenerabile. quare .n. non habebit: aut .n. animæ melius, aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim non magis intelligit, hoc autem nihil erit magis propter illud.

SOPH. *Fieri autem non potest ut corpus ullum habeat quidem animā & intellectum iudicandi: ut præditum, sensum uero non habeat, quod nō stabile sit, sed generabile: quinimo ne ingenerabile quidem.* cur .n. nō habebit? nam aut anima melius erit, aut corpori: nunc autem neutrum est. illa .n. nō magis intelligit: hoc uero nō ideo magis erit propter illud.

* a. l. cur enim habebit.

Et impossibile est ut corpus habens animam & intellectum, & iudicium sit sine sensu, cum non sit remanens, siue fuerit generatū, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est q̃ non iuuatur per illud corpus, & anima. Modo autē non est aliquod istorum etiam, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

61 **D.** Et impossibile est ut corpus habeat animum & intellectum sine sensu, cum illud corpus non est remanens, sed generabile & corruptibile, siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat, cum d. vt reposito generatum, aut non generatum. causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore. Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neq̃ corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu: cum non haberet sensum ipso aliquod iuuamentum. iuuamentum enim, quod est per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, id est intellectum. & hoc intendebat, cum dixit, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit. i. virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animali intelligenti. iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longitudois vitæ & durationis. Et hoc intendebat, cum d. & ista, quia in maiori parte non est. id est & sensus in maiori parte est causa, quare res non sit, id est vt corruptantur: & ideo sensibilia sunt minoris uitæ, quàm multæ plantæ.

Vide. 2. Cœ. 61. Et 8. Met. c6. 12. Et 12. Met. 3. 6. Aia sensibilis impedit in maiori parte. Idē 2. de Ala. 151.

Nullum

A Et hoc scitur de istis rebus. Quia aīa est corpus aīatū: & oē cōt
pus est tangibile: & oē tīgibile est sensibile tactu: ergo corpus ani
malis necesse est vt sit tīgibile, si aīalia innata sunt euadere. Et alij
sensus residui sentiunt mediantibus aliis rebus, v.g. olfactus, & vi
sus, & auditus. Si igitur tangibile non inuenitur in sensu, impossi
bile est vt recipiat quādam, & fugiat quādam, & sic impossibile
est vt animal saluetur. Et propter hanc causam gustus est sicut ta
ctus, est enim nutrimenti. & nutrimentum est corporis tīgibilis.

¶ Et hoc scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est cor
pus animatum: & omne corpus est tangibile: & omne tangibile est sensi
bile per tactum: ergo corpus animalis, si debet saluari, & euadere ab occa
sionibus necesse est vt habeat tactum. Et alij sensus residui, quos habet,
comprehendunt alia sensibilia mediātibus aliis corporibus a suis proprijs
sensibilibus, verbi gratia, auditus, olfactus, & visus. Si igitur animal
non sentit corpora tīgibilia, tunc impossibile est vt veniat ad quādam cor
pora, & vtator eis in aliquo iuuamento, aut vt fugiat quādam nocentia.
B Et, cum ita sit, impossibile est vt animal saluetur. Deinde dicit. Et pro
pter hanc causam, &c. i. & propter hanc necessitatem sensus gustus est ne
cessarius in animalibus, sicut est tactus. Gustus. n. est propter nutrimen
tum, scilicet ad cognoscēdum conueniens ab inconueniente. & nutrimen
tum est in corpore tangibili. & ideo necesse est vt gustans sit tangens, si
cut declarauimus prius.

2. de. Ala.
101.

2. de. Ala.
101.

Sonus autem & color & odor non alunt, neq; faciunt augmen
tum, neq; decrementum. Quare & gustum necesse est tactū quen
dam esse, quia tīgibilis & vegetatiui sensus est. Hi quidem igitur
necessarii sunt aīa: quo & manifestum, qd non possibile sine tactu
animal esse, alij aut propter bonum, & generi animalium iam nō
cuicunq; sed quibusdā, vt procesflu, necesse inesse. Si. n. debet sal
uari animal, non solum tactum oportet sentire: sed & de longe.

¶ **S**onus autem & odor & color non nutriunt, neq; auctiōē aut dimi
nutionem efficiunt: ideo etiam gustum tactum esse quendam necesse est,
quia rei tactilis & sensitui a sensus est. Atq; hi quidē animali necessa
rii sunt, & perspicuū est fieri non posse ut sine tactu animal sit: reliqui
vero gratia eius quod bene est, ac generi demum animalium non cuili
bet, sed cuidam, veluti gressili, necesse est insint: nam si saluum futurū
est animal, nō solū oportet tangēdo sentiat: verum etiam è longinquo.

Sonus autem, & color, & odor non nutriunt neq; fit ex eis aug
mentū, aut diminutio. Et propter hanc causam gustus de neces
sitate fuit aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis, & nutri
bilis. Isti aut sunt animalium de necessitate, & manifestum est qd

De Anim. cū cō. Auer.

CC impos-

De Anima

impossibile est animal esse sine sensu. Isti autē alij sunt vt sint meliores. & hoc non accidit cuilibet generi animalium, sed quibusdam. & sicut est necessarium, vt istud sit ambulans, si innatum est saluari: & non vt sentiat, quando tetigerit tantum, sed à remoto etiam.

64 D. Sonus autem, & color, & odor non nutriunt corpus, quando veniūt super ipsum, neq; faciunt in corpore additionem, aut diminutionem, sicut facit nutrimentum. Et propter hanc causam, quam dicit, gustus de necessitate est aliquis tactus, idest quia sensus gustus est alicuius tangibilis nutrientis. & hoc intendebar cū d. quia sensus non est nisi tangibilis. Deinde dicit. Isti autem sunt animalium de necessitate, & intendebar sensum tactus, & sensum gustus. Deinde dicit. Isti autem alij, idest tres sensus alij. D. d. & hoc non accidit, &c. & isti tres sensus non inveniuntur in quolibet genere animalium sed in quibusdam. D. d. & sicut est necessarium vt istud sit ambulans, &c. idest & sicut animal, cū necesse est ei, vt sit ambulans, si innatus est saluari. perfectius est ei vt non comprehendat sensibilia nociua, & vilia de propinquo tm, & per tactū, sed extremo ē: qm̄ per istos duos modos sentiendi saluabitur perfectius, & melius.

Hoc autem erit si per medium sensitivū fuerit, eo qd̄ & illud quidē a sensibili patiatur & moueatur, ipsum autē ab illo. Sicut. n. mouens fm̄ locum, usq; alicubi permutari facit. & depellens alterum facit ut pellat, & est per medium motus. & primum quidem mouens, depellit & nō depellitur: ultimum autem solum depellitur, non depellens. medium autem vtraq; (multa autē media) sic in alteratione: p̄ter qd̄ vnum manens in eodem loco, alterat. vt si incera tinxerit aliquis, usq; ad id mota est, usq; quo tinxit: lapis autē nihil: sed aqua usq; quo procul: aer autē ad plurimum mouetur, & facit & patitur, si maneat & vnus sit, vnde & de repercussione est melius qm̄ visum egrediendo reperi, aerem pati a figura & colore, vsque quo quidem sit vnus (in leni autē est vnus) propter quod iterum hic visum mouebit: sicut vtique si in ceram sigillum ingrederetur usque ad finem:

10 PH.

Quod quidem fiat, si per intermedium sensitivum sit: eo quod illud quidem a sensibili patiatur & moueatur, ipsum autem ab illo. Quemadmodū. n. quod loco mouet, quadatenus transmutari facit: & quod pepulit aliud efficit ut pellat, & est per mediū motus: ac primū quidē mouens, pellit nec pellitur: ultimum uero diutaxat pellitur, nō pelles: medium autē horū utrunq; (multa autē sunt media) sic et in alteratione: nisi quod in eodē loco manens alterat: ut si quis in cera mergat quidpiā, usq; eo mota est, quō tinxit. lapis autē nihil prorsus: at aqua longius: aer uero longius sime mouetur, & agit & patitur, si permaneat & vnus sit. proinde

A proinde de re fractione rectius censendum est, aerē pati à colore & figurā, donec sit unus, (in leui aut est unus) quā uisione egredientē refringit. quā iobrem rursum is quā uisum mouet, non secus ac si signum quod in cerā imprimitur, usq; ad imam cerā transmitteretur.

Et hoc nō erit, nisi quando fuerit sensibile per mediū, quia aut illud patitur à sensibili & mouetur, hoc uero ab illo. Et, sicut illud, quod mouet in loco, agit quousq; transmutetur, & similiter quod expellit aliud, donec expellatur, & erit motus per mediū, primū aut mouet, aut expellit absq; eo q̄ expellitur, aliud aut expellitur tm̄ & nō expellit, mediū aut habet vtrunq; & media sunt multa, & sic est de trāsmutatione, sed quiescēs in eodē loco. Et, sicut q̄ ip̄i mit in cerā, imprimit q̄diu mouet, & ad locū ad quē puenit ip̄i preslo. lapis. n. nō imprimit oso. sed aqua ip̄i mit in remoto spatio & aer mouetur multum, & agit & patitur si remanet, & est idem. Et propter hanc causam melius est vt aer patiatur per conuersionē à corpore, & à colore, quod possibile fuerit aut uisus per trāsmutationem, & cōuersionē, & est idē in rebus lenibus. Et ideo hoc mouet uisum ē, sicut sigillū existens in cera redditur ad vltima eius.

C D. & hoc sentire, quod est ex remoto, fit, quando sensibile mouerit sētiens per medium. quoniam quando illud, quod est medium, patitur, & mouetur à sensibili: & hoc, quod est sensus, patitur à medio. Deinde dicit. Et sicut illud, quod mouet in loco, & c. i. & quemadmodum corpus mouens in loco indiget in hoc, quod moueat, vt agat, quousque moueatur & transmutetur: & similiter illud, quod expellit aliud, indiget vt expellatur, & tunc expelletur: & sic motio in talibus rebus componitur ex tribus ad minus, sc. primo motore, & medio, & postremo moto. primus autem motor expellit & mouet, & non mouetur: postremū aut morum expellitur & mouetur, & non mouet: medium autem facit vtrunq; sc. mouet & mouetur: mediū autem potest esse vnū, & pōt esse plus vno. D. d. & sic est de trāsmutatione, & c. i. & fm dispositionē, quā narrauimus de motu in loco, sc. q̄ cōponitur ex tribus rebus, ita est de hac trāsmutatione, quæ fit à sensibilibus sensuum per media. Sensibilia. n. mouent & non mouentur, & media inter ea mouēt sēsus & mouent à sensibilib⁹, & sēsus mouent & nō mouēt. Sed est dīa inter ea, q̄ ista trāsmutatio, q̄ est in istis reb⁹ media est, & mediū pmanēs in eodē loco, & nō trāsfert ab eo: illic aut mediū trāsfertur, & sist postremū motū. Et cū declarauit ea, in quib⁹ cōieat ista trāsmutatio cū trāsmutatione in loco, & in quibus distinguitur ab ea, dedit exemplū in hoc, & d. Et sicut qui imprimit in cerā, & c. i. & iste motus, qui est med ij in suis partibus à sensibili, valde est similis impressioni sigilli in cerā: & quēadmodū cera mouet cū suis partibus à sigillo: & ille motus peruenit in cerā ad quodcunq; pōt puenire virtus imprimētis: & cera permanet in oībus suis partibus, ita est dispō in motu medij cū sensibilibus,

De Anima

sensibilibus, scilicet quod exprimitur ab eis, & expellitur ad omne, ad quod pertinet expressio-
nis virtus: & est permanens in suo loco non motum. D. d.
lapis aut, & c. i. & iste motus non adaptatur in omni corpore: lapis autem,
& sibi simile non exprimitur omnino, sed exprimitur illud, quod est sicut
aqua. aqua. n. v. exprimi in remoto spatio, & similiter aer. multoties. n.
v. agere & pati ab expressione, quoniam fuerit fixus secundum totum, non motus neque di-
uisus. D. d. Et per hanc causam melius est ut aer patiat, & c. i. & quia in medio
possibilis est haec impressio, ideo melius est dicere in conversatione, quod fit in au-
dibilibus & visibilibus, quod nihil aliud est nisi quia aer convertitur per illam
motum, qui est in eo, & illam passionem, quae fit ex sensibilibus & visibilibus,
quoniam occurrerit aliquid, in quo non potest pertransire ille motus secundum recti-
tudinem ad sensus, melius est quam dicere conversionem esse corporum
extra visum: sicut dicunt quidam Antiquorum, & concedunt Perspe-
ctivi, cum nulla sint illic corpora extrinseca. Deinde dicit, & est idem in
istis rebus lenibus, & c. id est & iste motus est idem in rebus humidis. &
hoc intendebat per lenibus. & ideo aer movet visum etiam, quem admo-
dum si sigillum existens in cera redderetur ad postremum finem, adeo
quod moveret aerem in parte secunda, ita sensibile movet aerem, ita quod per-
transeat per ipsum ad superficiem tangentem sensum, & sic movet sensum.

*Animalis corpus simplex esse minime posse: cum sensus tactus sit ei necessarius,
alii vero sint ad bene esse. Cap. 1.*

Quod autem impossibile sit simplex animalis corpus esse, ma-
nifestum est. Dico autem puta igneum, aut aereum. Sine quidem, n.
tactu, neque unum contingit animalium sensum habere.
corpus. n. tactivum, animatum omne, sicut dictum est. Alia autem
per altera sensitiva quidem utique fierent, omnia autem eo quod per al-
terum sentire, faciunt sensum, & per medium. tactus autem est in
tangendo ipsa, propter quod & habet hoc nomen. & tamen alii sensus
tactu sentiunt, sed per altera. hic autem videtur solus per ipsum.
Quare huiusmodi elementorum nullum utique erit corpus anima-
lis: neque itaque terrenum. Omnium. n. tangibilium tactus est sicut
medietas, & susceptivus sensus non solum quaecumque differentiae ter-
re sunt: sed calidi & frigidi & aliorum omnium tangi possibilem.
& propter hoc ossibus & capillis, & huiusmodi partibus, non sentimus,
quia terrae sunt, & plantae etiam ob hoc neque unum habent sensum,
quia terrae sunt. sine autem tactu, neque unum possibile est esse animalium.
hic autem sensus non est, neque terrae, neque alius elementorum nullus.

SOPH. *Per spicuum igitur est fieri non posse ut simplex sit corpus animalis,
verbi causa igneum aut aereum: nam sine tactu, nullus alius sensus ha-
beri potest: omne enim animatum corpus, tactivum, ut diximus est.
Reliqua vero praeter terram sensoria quidem fieri possunt, cuncta vero
per*

A per aliud sentiendo sensum efficiunt, & per intermedia. at tactus in tangendo ea consistit. quoniam etiam nomen hoc habet. at qui et alia sensoria tactu sentiunt, sed per alia: hic aut videtur solus per se. Quare nullum eiusmodi elementorum fuerit corpus animalis. Neque uere terrenum. tactus. n. quasi mediocritas est omnium tactilium. atque sensorium hoc, non solum differentiarum, quae terra sunt receptivum est, uerum etiam calidi & frigidi, ac reliquorum omnium tactilium. quo fit ut nec ossibus nec pilis nec id genus aliis partibus sentiamus, quia terra sunt. & plantae, propterea nullum habent sensum, quia terra sunt: at sine tactu, nullus alius esse potest. hoc autem sensorium neque terra est, neque ullius alterius elementorum.

B Manifestum est igitur quod impossibile est ut corpus animalis sit simplex, sicut ignis, aut aer. Impossibile est. n. ut habeat unum aliud sensum praeter tactum. omne enim corpus animatum est tangibile, secundum quod diximus. Et illa alia sunt instrumenta sensus praeter terram. ossa. n. faciunt sensus, quia sentiunt per aliud, & per medium. tactus. n. fit tangendo: & ideo vocatur hoc nomine. Et hoc est, quod alia instrumenta sensus non sentiant, nisi mediante tactu, sed hoc est per alia media: illud autem existimatur contentum per se. Et ideo nullum istorum elementorum est corpus animalis. Neque terra. tactus. n. est quasi medium aliis sensibilibus. & instrumentum recipiens non congregat tantum mutationes terrestres, sed est calidum, & frigidum, & alia tangibilia. Et ideo non sentimus per ossa, & pilos, & per tales partes. Et ideo vegetabilia non habent aliquem istorum sensuum, quia sunt ex terra. Impossibile est. n. ut alius sensus sit sine tactu, & hoc instrumentum, quod est sensui, non est ex igne, neque ex aliquo illorum aliorum elementorum.

66 D. Impossibile est ut corpus animalis sit simplex, impossibile est enim ut animal habeat aliquem trium sensuum sine tactu. omne enim animatum debet esse tangens. D. d. Et illa alia, & c. i. & corpora simplicia sunt instrumenta trium sensuum, praeter terram, quae non est instrumentum aliqui sensus. & hoc fuit, quia omnes isti sensus. scilicet tres, agunt sensum, quia indigent simplicibus instrumentis, & medio extrinseco. id est denudatis a sensibilibus. scilicet ut instrumentum in visu, & medium non habeat colorem, neque in olfactu odorem, neque in auditu sonum. Et quae denudantur ab istis, aut sunt corpora simplicia, aut in quo dominantur corpora simplicia. sed tactus differt ab istis sensibus, quia comprehendit suum sensibile sine medio. & ideo nullo elemento medio utitur in extrinseco. Et cum declaratum est hoc de sensu tactus, necesse est ut suum instrumentum non sit simplex. Et uniuersaliter uult declarare hoc, quod tactus in hoc differt ab aliis sensibus.

Id est. 1. de anima. 130.

Tactus cum apprehendit suum sensibile sine medio. Opp. 1. de sensibus.

De Anima

Alia. 107.
108. vñq.
ad. 115.
Vide cōt.
Zim.

fibus. Alii enim sensus, si possent denudari à tactu, tunc possibile esset qd corpus animalis habentis illos sensus esset simplex. tactus autem est contrarius. scilicet impossibile est qd suum instrumentum sit simplex. Omne. n. instrumentum debet denudari à sensibili. & quia impossibile est vt aliquod corpus denudetur à quatuor qualitatibus, necesse est vt instrumentum istius sensus sit medium. i. admixtum ex elementis. Et cum ita sit, contingit vt ista virtus sit causa essentialis, quare corpus animalis est compositum.

D. d. Et hoc est, qd alia instrumenta sensus, &c. i. & cum alii sensus vtuntur elementis tribus pro instrumentis & mediis, necesse est vt tactus non vtatur aliquo eorum, & qd suum instrumentum sit compositum non simplex: licet instrumenta, quibus illi vtuntur, non possint denudari à tactu, & ex hoc modo sunt composita. & si hoc non esset, necesse esset vt esset simplicia. D. d. sed hoc est per alia media. i. sed indigentia eorum à tactu non est indigentia eius, quod comprehendit suum sensibile per illum sine medio. sed per alia media, & per alia instrumenta. D. d. Et ideo nullum istorum elementorum, &c. i. & propter hoc, quod diximus, nullum istorum est corpus animalis. Neq; tertia etiam, scilicet qd est simplex, aut proprie simplex. cum alii sensus vtantur elementis quasi instrumento, & medio: & ista est alia virtus ab illis: quapropter non vtitur elementis pro instrumento, cum suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia, cum non possit denudari à qualitatibus tangibilibus, neque possit comprehendere tangibilia, si esset tangibilis simplex. i. in fine alicuius qualitatis tangibilis. D. d. & instrumentum recipiens non congregat, &c. i. & instrumentum recipiens tactum non de necessitate habet qualitates terrestres tantum, sed calidum, & frigidum, & alia tangibilia. & ideo necesse fuit, vt recipiens tangibile sit medium: cum non possit denudari ab omnibus: neq; etiam posset sentire, si aliqua alia qualitatibus tangibilium denudaretur in eo. & id non fecimus per ossa, neq; per pilos propter dominium qualitatibus terrestrium in his corporibus. Et ideo vegetabilia non habent sensum tactus, quapropter neq; aliquos sensus: quia impossibile est alios sensus inueniri sine tactu: & instrumentum tactus neq; est ignis, neq; aliud corpus elementorum, neq; est corpus attributum eis secundum dominium.

Manifestum igitur quoniam necesse hoc solo priuata sensu animalia, mori. neq. n. hunc impossibile est habere, non a se existens: neq; cum sit animal, alium necesse est habere præter hunc. Et propter hoc quidē alia sensibilia excellentis non corrumpunt animal, vt calor & odor & sonus, sed solum sensus: nisi scilicet accidens, puta si simul cum sono, depulsio fiat, & ictus: & à visis & odore alia mouentur quæ tactu corrumpunt, & humor autem scilicet qd accidit simul tactui esse, sic corrumpit. tangibilium autem excellentia vt. calidorum & frigidorum & durorum corrumpit animal.

SOPH.

Non ergo dubium est quin animalia, cum hoc solo sensu priuantur, necessario moriantur. neq; enim fieri potest ut cum habeat quod non sit animal:

A animal: neq; si sit animal alium prater eum habeat necesse est. Quamobrem cetera quidem sensibilia animal excessibus non corrumpit suis, ut color, ut odor, ut sonus, sed sensoria tantummodo: nisi forte per accidens, verbi causa si una cum sono, pulsus fiat & ictus: & à quibusdam visis & ab odore alia moueantur, quæ tactu corrumpant. Quinetiam sapor, quæ simul accidit ut tactilis sit, eatenus corrumpit: at tactiliu experantia, ut calidorum, frigidorum, durorum, corrumpit animal.

Declaratum est igitur qd aialia moriuntur necessario, quando caruerint hoc sensu tantu, & qd est impossibile vt non sit in animalibus, aialia. n. non de necessitate habent alium sensum, nisi istum. Et ideo alia sensibilia non corrumpunt animalia per dominium, v.g. color, & sonus: & olfactus: sed tantum corrumpunt instrumenta sensus, nisi hoc sit per accidens. v.g. qd cum sono sit magna percussio. oēs. n. istu corrumpunt animalia, sed per accidens, & ideo saporis etiam nocent animalibus mediante gustu, gustus. n. est aliquis tactus. Dominium autem tangibile, v.g. calidi, & frigidi, & duri corrumpunt animalia.

67 D. Declaratum igitur est ex hoc sermone qd animalia moriuntur, quando caruerint tactu, & qd impossibile est vt iste sensus non existat in animalibus, dum animal est animal: quod non est de aliis sensibus. non enim est necessarium vt animal habeat alium sensum prater tactum. & propter hoc, dominium & vigor aliorum sensibilium non corrumpunt animal, v.g. fortis color, & fortis sonus, & fortis odor: sed tantum corrumpunt sua instrumenta propria: nisi per accidens, verbi gratia, quando cum sono fuerit magna percussio. & similiter de colore, & odore. saporis autem nocent animalibus essentialiter mediante gustu: gustus enim est aliquis tactus, sed qualitates corrumpentes animalia sunt tangibiles, verbi gratia calidu, frigidum, & durum.

Omnis quidem. n. sensibilis superfluitas corrumpit sensum: quare & quod tangi potest tactu: hoc aut determinatum est viuere. Sine aut tactu monstratu est qd impossibile est animal esse. Vnde tangibiliu excellentia non solum corrumpunt sensum, sed & aial. quia necesse est solu habere hunc. Alios aut sensus habet animal sicut dictum est, non propter esse. sed propter bene esse, vt visum, quia in aere & in aqua, vt videat, oino aut quia in diaphano. gustu autem propter delectabile & triste, vt sentiat quod in alimento, & concupiscat & moueatnr. Auditum aut, vt significetur aliquid ipsi. Linguam aut, quatenus significet aliquid alteri.

Nam sensus cuiusvis exuperantia corrumpit sensoriu: quamobre tale etiam tactum. hoc autem animal definitum est: ostensum n. magis est

De Anima

est fieri non posse, ut sine tactu animal sit. itaq. sit ut tactilium excessus non solum sensorium, sed animal etiam corrumpant. quandoquidem necesse est animalia hunc solum habere. Reliquos autem sensus habet ut diximus animal, non ut sit, sed ut bene sit: uelut Visus, quandoquidem in aere & in aqua & omnino in translucido uersatur, ut uideat: Gustatum, propter iucundum & molestum, ut id quod in alimento est, sentiat, idq. cupiat ac moueatur. Audiu, ut ei aliquid significetur. Linguam, ut ipsum quidpiam alteri significet.

Et dominiū cuiuslibet sensibilis expellit instrm sensus, & ideo tangibile expellit tactum, & per istum fuit definitum, s. vivere, animal. n. impossibile est ut sit sine tactu. Et ideo dominiū tangibilis non tantum corripunt instrm sensus, sed etiā & animal. quia est necessariū animali ut sit ens, non ut sit in meliori dispositione. Illi autē alii sensus sunt in aīali propter melius. Visus autē ut aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, ut sentiat delectabile, & tristabile, & ut habeat appetitū & moueat. Et sistr de olfactu. Auditus autē, ut audiat rem, Lingua uero, ut significet rem alio modo,

68. Id est, Et dominiū omnis sensibilis, quando fuerit intensum, corrumpit suum instrumentum proprium, siue fuerit tactus, siue alterius. D. d. & per istum fuit definitum, & c. i. & per hanc uirtutem, s. tactum, definitur animal. & causa in hoc est, quia impossibile est ut animal sit sine tactu. Et ideo accidit q. tangibile intensum uon tantum corrumpit instrumētum sensus, sed animal essentialiter: quia sensus tactus est de rebus necessariis animali. s. ut sit ens, non secundum q. sit esse melioris, sicut est de aliis sensibus residuis. D. d. Visus autem, ut aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, s. q. primo est propter appetitum cibi. Auditus, autem ut audiat rem. i. sonos, & intelligat per eos in animalibus rationabilibus, & in aliis brutis: in animalibus rationabilibus, ut intelligant intentiones, quas significant uerba. Lingua autem, ut notificet rem alio modo. & innuit, ut puto, iuuamentum, quod est in uerbis, non gustus. hoc enim iuuamentū magis apparet propter melius quā in gustu: quoniam gustus reputatur esse necessarius propter suam uiciniam tactui. alii autem sensus sunt propter melius: & precipue visus, & auditus. & hoc est manifestum.

Librorum Trium de Anima finis.

MARCI ANTONII ZIMARAE.

Solutiones Contradictionum in dictis Aristotelis, & Auerrois.

Super Primo de Anima.

1. de aia.
tex. 1.

Contradictio est super tex. primo. Aristote. enim & Commenta asserunt scientiam alteram altera præstatiorem & nobiliorem esse ex subiecti nobilitate.

Sed huius oppositum habetur ab Auer. in primo de partib⁹ animalium iuxta finem, ubi habet q^d scientia Naturalis plus apparet in materia vili ori, quam in alia nobiliori. Et confirmat hoc ex arte, ubi ingenium artificis, & ars magis ostenditur in materia vili quam in materia nobili, ut testatur etiã commenta. 12. meta. cõ. 18. auctoritate Themistij. Dixerunt nonnulli, ad pauca respicientes, non fuisse ex intentione Philosophi vnquam scientiam sumere nobilitatem à subiecti differentia. Sed mirum est de istorum audacia, ne dicam temeritate, qui ut aliquid inanis nominis sibi vendicarent, conati sunt contradicere patribus Aniquis, & veritati. Nam etiam Themistius hoc idem asserit, quod Commenta. & exempla Commenta. sunt exempla Themist. ut patet. Nã Aristot. 9. meta. tex. cõ. 12. ostendit q^d actus præcedit potentiam nobilitate, & q^d scientia in actu est nobilior scientia in potentia, & 6. meta. tex. cõ. 2. ostendit scientiam honorabiliorem esse honorabilioris generis. & quomodo imaginari potest q^d altera alteram excellat in nobilitate, & non differat ab eadem. omne enim ens omni enti comparatum, aut est idem, aut diuersum, ut patet. Dicamus igitur q^d secus est de natura & arte, & secus est de scientijs speculatiuis, quas nos habemus de rebus. Natura. n. facit naturalia, & ars artificialia. & ita etiã ars magis fulget in materia vili, q^m in materia nobili propter duas causas, quia, ut dicit Themistius, ut recitat Comment. 12. meta. cõ. 18. magni debemus mirari de ingenio artificis facientis aliquid ex luto, quam ex auro: quia nobilitas materię obumbrat vigentem artis præferam apud communem hominum cognitionem, qui ab extrinsecis iudicant, ut dicebat Anaxag. referente Arist.

Solutio.

in. 10. æthi. cap. 10. qui dicere consuevit nequaquam mirari si absurdus multitudo videretur. nam multitudo solum iudicat à rebus externis. sapientes autē magis admirantur artem, quam materiam arti subiectam. & sic intelligitur dictum Themist. & hæc est prima causa. Secunda causa est ex impossibilitate materię, quia materia vilis ex sui impossibilitate cum maiori difficultate recipit impressionem artis, aut naturę, & difficilior redditur generatio. & hæc causam tenet Comment. in allegato loco. Sed habet dubium contra se. quia tunc generatio animalium ex materia putri esset difficilior quam animalium ex semine generatorum, quod non conceditur, quia citius, & facilius generaretur, vbi dicta experientia. Sed prima causa Themist. magis placet. Et ideo in talibus, ut est natura & ars, quia sunt cause rerum, secus se habet quia in operationibus naturę, & artis sapientes magis exercebantur in contemplando scientiam Naturalem, id est à qua natura dirigitur, quam ex rebus nobilioribus, vbi in eorum generationibus parent res particulares. Sicut Philosophi plus admirantur de generatione animalium ex putri materia generatorum, quomodo talia generentur, & qualis sit eorum generatio à sibi simili vel cõuenienti, quam in generatione animalium, quæ ab vniuerso generantur, vbi causa proxima est nota ad sensum: licet animal tale plus ex se perfectionem diuinam repræsentet, & particeps, quam animal vile. quia distantie entium sunt diuersę valde. sed in scientia nostra secus est: quia est causata à seibilibus rebus, & intelligere nostrum sequitur naturā. & nobilitatem rei intellexit, & ordinem rerum, ut dicit Commenta. in libro destructi, in disputa. 6. & 12. in plerisque locis, & 12. meta. cõmen. 51.

Secunda contradictio est in tex. 8. Arist. dicit in hoc tex. q^d animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius est. Sed huius oppositum habetur. 12. metaphys. cõmen. 27. auctoritate Alexan. vbi dicitur, q^d vniuersalia sunt priora in intellectu particularibus, quæ cum auferuntur, auferuntur particularia. & ideo existimantur esse substantia. Soluitur. Auer. locum illum interpretatur de illo vniuersali Platónico separato secundum esse à singularibus, dicens, illud, aut nihil esse, aut si sit, nihil proficere ad definitiones rerum: quia res possunt sciri per definitionem, non cogitando aliquid de tali vniuersali separato. Pro illa expositione de Anima DD Auer.

1. de aia.
tex. 8.

**Solutio
Auer.**

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solo Alex.

Aner. adducas scripta Philosophi in. 1. ethi. cap. 7. in fine capituli. satis ad propositum. Alexander autem satis subtiliter interpretatus est locum illum in. 1. libro naturalium questionum. quæst. 11. & breuiter sua interpretatio in hoc consistit. qd animal vt vniuersale conceptum siue vt genus posterius est. ista enim sunt de secundo intellectus. & talia non significant aliquam veram naturam. aut substantiam. sicut animal bene est significatum substantiam cuiusdam. quia significat substantiam animatam sensitiuam. & est res aliqua. & aliqua natura. cui accedit vniuersalitas & generalitas. sunt enim ista accidentia. semper autem accidens est posterius natura. cui accedit. Et ideo Aristoteles animaduertens ad hoc. quod animal vniuersale. idest sub intentione vniuersalitatis. vel sub intentione generalitatis. vt sic aut nihil est. quia non significat vt sic naturam aliquam subsistentem extra animam. quia talis intentio est ens in anima tantum. & diminutum: aut posterius est. quia vt sic. significat inreptionem accidentem rei & nature. cui accedit vniuersalitas. & generalitas. nam. si vnum solum animal in natura subsisteret. adhuc natura illa. quæ est substantia animata sensitiua remaneret: tamen non esset illud vniuersale prædicabile de pluribus. & ideo vt sic est aliquid posterius. Dicit enim Commentarius in septimo primæ philosophiæ commentum. 46. definitiones vniuersalium habent aliquam dispositionem dispositionum substantiarum existentem extra animam. & qualiter accidentem eis: significans nobis per hoc quod vniuersale potest sumi dupliciter. videlicet pro natura. & re. quæ est fundamentum. & pro qualitate. quæ est intentio & accidens. fundatum in illa re. & sic quod ad qualitatem. vel animal sub illa qualitate conceptum. quatenus sic concepitur. aut nihil est. aut posterius. Et ita locus ille potest legi secundum mentem Aristotelis. Sed qualitercumque sit. quantum ad propositam contradictionem. isto modo responderetur. quod vniuersalia possunt dupliciter comparari ad particularia. vno modo quod ad esse. alio modo. quo ad intellectum. ista est distinctio a uerbo. auctoritate Alexandri in. 12. metaphysici. commentum. 27. quod si comparantur quod ad esse. sic sunt posteriora. unde Aristoteles. dicit in prædicamentis. quod ablati primis substantijs. impossibile est aliquid aliorum remanere. sed quod ad intellectum secus est. Hoc dicit Cō-

menta. expressè ex intentione Alexandri. commentum. vigesimo septimo. duodecimo primæ philosophiæ: ita etiam dicit dominus Albertus. 11. primæ philosophiæ. tractatu primo capitulo. secundo.

Tertia. contradictio est in tex. 16. Aristotele. & Commentum ponunt differentiationem inter Physicum & Dialecticum. quia Dialecticus definit per formam. & Naturalis per materiam. Sed oppositum habetur ex primo physico. commentum. 1. ubi dicitur qd Mathematicus solum genus causæ formalis considerat. & ita omnes definitiones mathematicæ erunt dialecticæ & vane. aut assignetur causa diuersitatis inter Dialecticum & Mathematicum. Solutur. ideo definitiones dialecticæ sunt per formam. quia forma est subiectum vniuersalitatis & communis. vt dicit Commentarius primo ethicorum. 91. & ideo non faciunt scilicet. Amplius autem licet forma. sic causa alicuius effectus. non tamen ab ipso Dialectico considerantur. vt est causa talis effectus. alioquin non solum per formam. verum etiam & per materiam definirer. vt appetitus vindictæ. licet sit causa accensionis sanguinis circa cor. non tamen Dialecticus in definiendo ita per appetitum vindictæ. definit. vt per causam accensionis: quia talis definitio esset relatiua. & non absoluta. sicut sunt definitiones naturales. vnde Commentarius dicit disputatorum absolute considerate quod propterea dicit ad differentiam Naturalem. qui definit per formam. vt est causa materię: secundum physicorum 26. & 92. Sed dialecticus definit per formam absolute consideratam. non considerando vt est causa materię. nec alicuius materialis proprietatis. vnde cum in rebus plurimis hoc tria sunt. materia. & forma. & causa. per quam forma est in materia. omnia ista ponuntur in definitionibus naturalibus. & hoc est. quod dixit Aristoteles. 15. tex. qd ita. & quilibet passio animæ concupiscibilis definitur. vt est in materia ab hoc. & huius gratia. sed Dialecticus per solum formam debet definire. Mathematicus autem licet consideret formam. quæ finis est in materia. non tamen considerat causam propter quā forma est in tali materia transmutabili. quia hoc considerat naturalis. & isto modo dicitur solum genus causæ formalis Mathematicus considerate. tamen bene Mathematicus istam formam considerat. vt est causa proprietatem fluentiū in tali forma. vt in tali esse abstractionis considerat sunt. Geometæ. licet non consideret

1. de anima
tex. 16.

Solutio.

liber
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

aceret figuram triangularem, vt habet causam, quia est in materia sensibili, puta vel in aere aut ligno, considerat tamen causam proprietarium suarum, & vt habet talem causam, videlicet quia habet tres, & per illam demonstrat. Secus autem est de Dialectico, quia Dialecticus non solum non considerat formam abstrahendo ab hoc, quod est habere causam sui esse in materia sensibili: immo etiam neque considerat ipsam, vt est causa, vel habens causam alicuius effectus, vel alicuius proprietatis. & ideo consideratio eius est absoluta communis, & vana per consequens, pro quanto non potest esse medium in demonstratione, quae est per causam, propter quam res est, & quoniam illius est causa, quia, licet Dialecticus debeat per illud, quod est causa, non tamen sub illa ratione, qua causa, sed vt est vnum entium absolute. Et nota bene hoc, quia pauci admodum ante nostra tempora intellexerunt istud. Et adde quod ultra praedictam causam ideo Dialecticus dicitur artifex absolute considerans, quia circa ens simpliciter tres artifices versantur. 4. primus philosophus tex. ed. 4. primus Philosophus, Dialecticus, & Sophista. de omnibus enim Dialecticus differit ex communibus, & probabiliter.

1. de anima. tex. 16.

Solutio.

Quarta contradi. est in eodem tex. Quia Philosophus ponens differentiam inter Physicum & dialecticum, dicit quod physicus definit per materiam, & Dialecticus per formam. Sed huius oppositum habetur in tex. immediate sequenti, videlicet in 17. vbi inquit quod non est aliquis artifex, qui per solam materiam definiat. Solutur. Illa differentia est intelligenda cum praecisione. nam Dialecticus definit per solam formam sine materia, sed Physicus per materiam & formam: & qui per materiam & formam definit, dicitur per materiam definire, quia igitur illud, quod discernit Physicum à Dialectico, materia est & non forma, ideo in tali discrimine materia exprimitur. Nam expressa sententia Arist. ibi est q. nullus artifex per solam materiam definire potest. Vnde hoc etiam elicitur ex intentione Philosophi ibidem nam, cum triplex possit definitio assignari, per materiam solum, per solam formam, & per materiam & formam: quae istarum inquit Philosophus definitio Naturalis est? Et solutio est, quod illa, quae est ex vniuersis. & illa est melior solutio, quae dari potest in illo loco, quia materia ipse Naturali Philosophia relatiue co-

gnoscitur, vt est ad formam, & vt est materia formae. 2. phy. 2.6. & per consequens Physicus vt Physicus per solam materiam definire non potest. Differentia illa est cum praecisione intelligenda, quia Dialecticus per formam tantum, sed physicus per materiam & formam simul. & quia in materia est ratio, in qua Dialecticus dilatat à physico, illud fuit expressum, sicut est in simili, artes & scientiam Naturalem. Nam Medicina, quae est ars mechanica, vt dicit Cb. est n. de aribus operatiuis, circa quendam est, quia est circa quendam corpora, humana. Naturalis vero est de omnibus corporibus, tam simplicibus quam mixtis, & animatis, quam inanimatis. Similiter Medicina sanitatis & agri- culturae quaedam causas considerat, scilicet partiales, seu propinquas: sed Naturalis omnes causas & propinquas & remotas. & quia remotae à Medico non considerantur, sed à physico, ideo Arist. in principio libri de sensu & sensibus illas expressit, dum dicit quod Physici est sanitatis prima & agri- culturae inuestigare principia. Et si dicatur quod exemplum Aristotele. est in oppositum de ira: quia dicit quod Physicus dicit quod est accensio sanguinis circa cor, Dialecticus vero, quod est appetitus vindictae, Solutur eodem modo, quia Aristotele. expressit illud, in quo est differentia inter Physicum & Dialecticum. nam, cum Physicus definit iram, dicit illam esse accensio- nem sanguinis circa cor propter appetitum vindictae, & iam dixerat hoc supra quod passiones animae sunt communes animae & corpori, & per consequens sunt coniunctae, tex. commen. decimo quinto. & quod est motus talis corporis an hoc gratia huius: & ideo Physicus de omni tali anima, & passionibus, quae sine materia non sunt, de- finit: & dat exemplum de ira, q. est accensio sanguinis in tali corpore ab hoc, huius gratia. vbi expresse dicit omnes causas in ea poni & qui dicit totum, dicit & partes. vnde non dicit tex. q. physicus per solam materiam definit, sed per materiam. & hoc est multum differens. Alij dicunt q. definitiones per solam materiam datae sunt natura- les, sed imperfectae. & est solutio Themistij, & aliorum. Sed hoc non probaret. quia Arist. dicit nullum artificem per solam ma- teriam definire. & praeterea definitiones naturales sunt media in demonstrationi- bus, sed materia, circumscripta forma, non est causa alicuius naturalis proprietatis, sed vt est coniuncta formae, vnde materia

Solutio
aliorum.

U D ij abstrahda

abstracta à forma non est naturalis considerationis, ut alias declaravi. quia omnis conceptus habitus de materia à naturali, est relictus: & ideo nullo pacto Naturalis definit per solam materiam. esset enim vana ista definitio, cum ex ea non posset concludi aliquod accidens proprium. Et considera subtiliter hic. & hic sitte gradum. quia, si queratur quid prohibet, ut quemadmodum Dialecticus definit per formam, non definit per eam, ut est causa alicuius, nec ut habet causam suam esse in materia, sed solum ut est res quedam, eodem modo etiam non definitur queat per solam materiam, non ut est causa, nec causam habens, propter quod sit sub tali forma, sed potius ut est res quedam. non enim per vitam meam videtur esse ratio diversitatis in hoc inter materiam & formam. quia dialecticus circa eodem ens simpliciter versari potest ex. 4. primæ philosophiæ. & est dubium satis arduum, sicut videtur. Nisi esset quod ideo Philosophi genus definiendi per formam appropriaverunt Dialectico, quia causam communis est forma, & Dialecticus ex communibus dissert. Et ideo animadvertit quod definitio per solam materiam nullius artificis est scientiæ de finitæ, neque esse poterit artis communis per communia differentis. quia communis non est à materia, ut materia distinguitur contra formam sua proprietate, nisi subiret modum formæ, & sub ratione communis, sed hoc non erit ratione, quia materia. Et ideo videtur mihi sine præiudicio melioris sententiæ. quod Dialecticus verum que potest efficere, & ut definit per solam formam, & per solam materiam, ut videtur. consideratur, ut est res quedam, quia non video, quare hoc non possit efficere. tamen semper ista consideratio erit per communia. & quia communis est à forma, ideo materia illo modo posita in dialectica definitione habebit modum formæ, quia non consideratur sub ratione propria, sed sub ratione communi. Tamen animadvertit quod ut dicit Arist. in 1. phy. in fine. definitiones omnes naturales dantur per materiam, vel apparenter, vel consecutivæ, ita etiam omnes definitiones naturales habent formam, vel apparenter, vel consecutivæ. Unde illa ite definitio naturalis est, quæ dicitur esse accensionem sanguinis circa cor: sed non est data per solam materiam, ut tu fingebas in argumento. quia, ut dicit in text. ita & universa licet opera, & passionis animæ sunt talis corporis, & talis animæ. non enim sunt

cuiuslibet corporis, sed corporis physici potentia vitæ habentis, & hoc est animalium corpus. unde sanguis est pars similis corporis animati, ut dicitur in. 1. de partibus animalium. cap. 2. cor est pars dissimilari. non enim sanguis extractus à vena dicitur sanguis, nec cor in cadavere existens dicitur cor ecce igitur quod apparet consecutivæ forma in illa definitione. Sed, si quis interrogetur utrum imaginando istam definitionem ite per sanguinem, & cor datam, non ut sanguis est vere sanguis, & cor verum cor, sed ut sunt substantiæ quedam corporales absolute, non in ordine ad corpus animatum, cuius sunt partes, non est dubium quod illa definitio taliter considerata esset per communia, & dialectica, & vana ex consequenti. O quantum placet mihi per vitam meam. Deo laus illustranti intellectum. dicitur etiam Physicus materiam considerare, quia omnem causam considerat secundum esse, quod habet in materia. Vnde de causam mouentem considerat, ut mouet materiam ad formam secundum esse, quod habet in materia: & finem, secundum quod est terminus motus, per quem mouetur materia. & materiam secundum quod est subiectum formæ secundum esse, quod habet forma in materia, ut dicit Albertus in digestionem. vnde Commenta. 1. physico. in quo est materia, sunt omnes causæ.

Quinta contradi. est super eod. text. Arist. & Aver. dicunt Physicum definire per materiam. Sed huius oppositum scribit Them. in. 2. phy. tex. cō. 11. ubi dicit quod definitur rem naturalem in definitionibus utitur materia, sed definit per formam. Soluitur. sine dubio scientiæ speculatiue distinguatur ex diversis modis definiendi, ut patet. 6. primæ philosophiæ in tex. cō. 2. & quia in definitionibus rerum naturalium dicitur apparere natura: quia res naturales constituentur per naturam, sicut artificiales per artem: sic definitiones naturales dantur per materiam sensibilem, quia in eis apparet natura, quæ est principium motus, & omnium qualitatuum sensibilibus. sed cum duplex sit natura, videlicet materia, & forma peripateticos autem forma est tota quidditas, materia autem est veluti vehiculum & fundamentum deferens quidditatem: ideo in definitionibus rerum naturalium, apparere dicitur materia, non quia ad quidditatem pertinet, sed pro quanto forma definitur dicitur huiusmodi secundum dispositiones, in quibus existit, ut dicit Commenta. de animalium. cōm. 16.

1. de anima.
tex. 16.

ebm. 16. Nominat Themistius dixit, definitiones naturales dari per formam, quia definitio exprimit quidditatem, & forma est quidditas. materia autem neq. quidditas est, neque habens quidditatem, quia non est neque forma, neque formarum. sed quia est necessaria in definitionibus propter causam prædictam, ideo Themistius illo modo dixit. unde æquiuocatio est in debio, quia Phisicus definit per materiam sensibilem modo prædicto, sed sermo Themistij est in comparando materiã, quæ est natura, ad formã, quæ est nobilior natura, propter quam materia est in effectu.

1. de aia.
com. 14. Sexta contradi. est in cõ. 14. Habet Auer,

q. intellectus non eodem modo existit in omnibus hominibus. istud autem videtur repugnare vnitati intellectus, quam ponit cõm. 3. tertij. huius. Soluitur fm ipsum. Nã hoc loquitur de intellectu particulari, qui est virtus cognitiua: ista enim non eodem modo præparata inuenitur in oibus hoib⁹, sed intellectus, de quo loquit cõm. 3. dicens ipsum vnum esse, & intellectus abstractus à materia vniuersaliter comprehensius. & in illo non est varietas, sed, si quisque apparet varietas, hoc est in relatione cogitatur sibi deferuentis ad intelligere nostrum.

1. de aia.
com. 30. Septima contradi. est in cõmen. 30. Dicit Auer. ignis esse manifestum est. Sed oppositum. 4. cõ. cõ. 31. quia esse eius ibi demonstratur. Soluitur aliqui, esse ignis manifestum est, & non demonstratur: sed esse ignis in loco suo proprio hoc latet, & hoc est, quod demonstratur. Solutio non sapit viam Auer.

quia Commen. in cõ. illo. 31. dicit illam esse demonstrationem ad demonstrandum esse ignis, qui est species, & pars subiectiua subiecti illius libri, quod raro cõtingit. Ideo aliter soluo. ignis duplex, teste Auer. & Alexan. 1. de generatione cõm. 21. & 4. cõ. 31. scilicet inferior, & superior, qui est in vicino continentis. Et primus quidem ignis manifestus est ad sensum: sed secundus nulli sensui comprehenditur, sed ratione, & discernitur demonstratur.

1. de aia.
com. 32. Octaua contradi. est in cõ. 32. Nullus, inquit Commen. & Philosophus, posuit terram esse principium. Oppositum habetur de Hesiodo. 1. meta. tex. cõ. 14. Soluitur, intelligitur de naturaliter loquentibus, quorum nullus posuit solum terram esse principium. instantia de Hesiodo cessat, quia ipse fuit leges imitatus, & Theologiam metri æe composuit, vt est famosum.

Solutio.

1. de aia.
com. 37. Nona contradi. est in 37. cõ. Quia dicit,

q. motus essentialiter attribuitur hominibus per pedes. Oppositum. 6. phis. 39. & 7. phis. cõ. 4. de corde. Solutum fuit. 7. phis. cõ. 4. sed illi solutioni addo, q. licet motus progressus attribuitur hominibus essentialiter per pedes, quia motus progressus habet per pedes fieri, tamen tãdix istus motus est à corde.

Decima contradi. est in cõmen. 43. Motus est transmutatio rei in sua substantia. Oppositum. 1. phis. 33. & 3. phis. rex. cõ. 7. Soluitur. argumentum est ad hominem, nam Antiqui posuerunt animam esse motum: ergo non nisi substantialem, quia anima est substantia. & ideo contra illos ibi arguitur, & dictum Auer. ex ipsorum ore sequi, & prodite videtur.

Vndecima contradi. est in tex. 48. Arist. & Commen. videntur dicere quietem esse magis propriam animæ, quàm motum. & Alexan. in paraphrasi cap. 6. vbi probat animam fm se mobilem esse, expresse dicit q. magis propriam magisq. fm animæ naturam esse videtur frui potius quiete, quàm motu. Sed huius oppositum habetur à Themistio in principio libri de anima cap. 1. inquit animam esse fontem & initium omnium motuum. Item oppositum huius inuenimus ab Auer. in lib. destructionum. disputa. 15. in solutione primi dubij. vbi inquit q. intentio celi apud homines est ipsemet motus, in cõ. q. est motus: nam petitiõ animari, in cõ. q. est animatum, est motus. quod non esset verum, si anima, per quam vnum viuit. esset magis causa quietis, quàm motus. Amplius motus est tanquam vita omnibus natura constantibus. & ipse Commen. exponit hoc de motu celi, sed ille, cum sit circularis, est animæ. Nisi esset, q. motus animæ alij sunt veri, alij existimati, vt dicit Commen. 1. de anima cõm. 37. motus veri sunt localis, alterationis, & augmenti. motus existimati sunt sensatio, & intellectio, & isti dicuntur. 3. phis. motus æquiuoce. Arist. igitur & Alexan. auctoritates habent sic intelligi, q. animæ motus existimati magis perfecte sunt nobis quiescentibus, quàm motus, unde iudicium sensus & intellectus impediuntur ex reali motu & alteratione corporis, vt patet in ebrijs, infirmis, & id genus. Non igitur est sensus q. natura animæ ponit est initium quietis & motus privatio in corporib⁹ animatis, quàm motus sed eo modo, quo diximus. Arguitur enim contra Antiquos hic, qui animæ essentiam definiebant per motum.

Solutio.

1. de aia.
com. 43.

Solutio.

1. de aia.
tex. 48.

Solutio.

rum, ita quod sit eius quidditas in motu constituta.

z. de aia. tex. 48. Duodecima contradi. est super eod. tex. Aristo. scribit quod intelligentia assimilatur potius statui, quam motui: ubi Themis. & alij expositores colligunt motum esse magis alienum a natura anime quam statum. Sed huius oppositum habetur à Themistio primo de anima, ubi dicit animam esse originem & fontem omnium motuum.

Solutio. Soluitur. Aristo. Arguit contra Antiquos, qui ponebant motum esse de essentia anime, ita quod constituitur per motum. sicut venti & fluij, quorum essentia exsistit in motu. & Aristo. improbat, quia motus impedit propriam anime actionem, & quies magis perficit. unde intellectus, quæ est præcipua anime operatio, magis periclitatur in quiete, quam in motu. unde sobrii, & senes, & corpore quieti, & in silencio, motus melius intelligitur, quam ebrii, iuvenes, & qui læscito sunt corpore, & qui interdum intelligunt. cum hoc tamen fiat, ut anima sit fons omnium motus, præsertim quia motus anime est circularis, qui est fons & origo omnium aliorum motuum, ut patet ex octauo physico. Vnde anima ut inquit Comment. est principium omnium motuum, tam verorum, quam existentium. tamé anime actiones, præsertim intellectus magis impediuntur à motu corporeo, quam à quiete. unde confectum est ut sedentes iudicent.

z. de aia. c. om. 51. Decima tertia contradi. est in comen. 51. dicit Comment. quod causa, propter quam cælum moueri melius sit quam ut quiescat, & q. circulo moueatur meli⁹ sit quam motu recto, primæ philosophiæ est. Sed oppositum secundi patet. 1. celi tex. com. 12.

Solutio. Soluitur. quid inconuenit idem ingredi diuersas scientias speculatiuas, sicut diuersas consideraciones? certe nihil. patet. 1. phys. 2. 71. Dico q. principia sensibilia à Diuino considerantur, & causæ, sed altiori modo quam sit modus naturalis. unde quare aliquid melioris rationem habeat, hoc potest considerari ab artifice considerante finem, & præcipue primum finem, qui est ratio bonitatis in omnibus, talis autem à Diuino consideratur. Naturalis autem assignat istorum rationes sensibiles, & existentes in motu. Vide ergo bene & considera dicta Commentato. 12. metaphys. comen. 1. 5. 6. & 29. vide commenta. 5. & 9. septimi meta. & comen. 3. tercij metaphysico. & sic intelliges quod diximus tibi. iust.

fieri nobis loca ubi ostendere. non oportet omnia scribere. breuitatē indulgere volumus.

Decima quarta contradi. est in comen. 64. Motus sensationis huius ei⁹ est in anima, & principium eius est ab extra. Oppositum patet comen. 3. huius primi de anima. Soluitur. hic comparat sensationes anime eiusdem rationis. nam sensationes interiores quædam recte sunt, & quædam reflexæ. unde prima incipit ab obiecto, & terminatur vltimate in vltima virtute sensitiua, quæ est memoria, deueniendo per sensus extrinsecos & intrinsecos, tanquam per media, sed sunt quædam, quæ reflexo gradu ac retrogradu procedunt. & istæ incipiunt ab anima, & terminantur ad extra, in tantum quod, ut dicit Commentator in tertio colligit, cap. 3. ex hoc potest reddi ratio visionum, quæ contingunt melancholicis, & mulieribus discentibus se videre mortuos, aut demones, aut aliquid huiusmodi. Sed hoc dixit ipse, quia non creditur Deo nec veritati. sit maledictus. quia enim veræ visiones angelorum fuerunt: non tantum imaginariæ: hæc hoc quandoque possit esse ex sola imaginatione, & defluxu idoli formati visque ad exteriorem sensum, sic igitur intelligitur dictum eius hic. Sed in commento tertio primi huius comparauit sensationes diuersarum rationum, quarum quædam magis tenent se ex parte corporis, sicut somnus & sensatio, quæ in forma sic ista enim accidentia ligant animam, & ideo terminantur ad ipsam: quia à re corporali effumante causatur somnus, & ligamentum fit in sensu communi. similiter motus ille est à circumferentia ad centrum. vigilia autem est accidens formalis, & ideo tenet se magis ex parte anime: quia est solutio ligamentorum, & est ratio, propter quam anima operatur, & in ea fit motus de centro ad circumferentiam. Et ideo dicit Commenta. quod sensus, & imaginatio, quæ in vigilia sunt, incipit ab anima, et redunt ad corpus.

Decima quinta contradi. est in comen. 69. Scribit ibi Commenta. quod si in aliquo corpore sola quantitas remaneat, possibile est ibi imaginari mouens & motum. Huius oppositum sequitur ex dictis suis. quarti physicorum comen. 71. ibi enim dicit quod elementa posita in vacuo non possent moueri: & tamen in casu ibi lesset quantitas. Soluitur. dico q. dictum suum hic sequitur ad hominem. nam illi, contra quos

1. de aia. com. 64.

Solutio.

1. de aia. com. 69.

quos arguē, dicebant, q̄ pūcta illa erant corpora, & cūm nō sint elementa, sequit̄ q̄ essent ex elementis causata. ita autē bene possunt imaginari posse remoueri, sola quantitate remanente; cūm habeant intrinsecam resistentiam. Motus eūm imaginarius est res ampla satis. dicunt enim Mathematici punctum ex sui fluxu causari lineam, & fluxus lineæ causat superficiem; & superficies fluens causat corpus. omnia autē ista ad inaginationem vera sunt, nō autē secundum rem ipsam.

1. de aīa. 1. Decimasexta contradi. est in cōm. 79. Dicitur q̄ impossibile est vt substantia sit elementorum aliorum oppositum. 1. 2. metaph. 12. Fulcitur etiā hoc idem. 4. metaph. cō. 2. vbi dicitur substantiam esse causam omnium nō fm agens & finem, sed fm subiectum. Soluitur. principia duplicia, propinqua, & remota. principia remota possunt esse eadem respectu omnium prædicamentorum, sed principia propinqua minime. glosa est Auer. cō. 12. iam allegato in 12. meta. hic autē loquitur Cōm. de principijs propinquis, quando dixit q̄ substantia nō est elementum aliorum, & red dens causam subdit, dicit̄, principia. n. nō substantiæ sunt nō substantiæ.

Decimasexta contradi. est super tex. 79. Dicit Arist. hic, q̄ ossa nō sentiunt. Sed huc aduersatur Gale. in. 2. de crisi, vbi ponit differentiam inter rigorem tertianæ, & quartanæ, vbi dicit q̄ in rigore quartanæ fit lætio vsq̄e ad ossa, ita q̄ quidam conqueſti sunt se dolere in ossibus. Hoc etiā contradicit sensui in laborantibus morbo gallico, qui pluriūm conqueſti sunt se dolere in ossibus. Nisi esset q̄ sensus communicatur ossibus mediante panniculo inuolvente illa, sed fm sui substantiam sensu earent. sicut est de substantia cerebri, pulmonis, & hepatis, quibus sensus illo modo cōmunicauit fm peritos Medicos.

1. de aīa. 1. 79. Sed huc aduersatur Gale. in. 2. de crisi, vbi ponit differentiam inter rigorem tertianæ, & quartanæ, vbi dicit q̄ in rigore quartanæ fit lætio vsq̄e ad ossa, ita q̄ quidam conqueſti sunt se dolere in ossibus. Hoc etiā contradicit sensui in laborantibus morbo gallico, qui pluriūm conqueſti sunt se dolere in ossibus. Nisi esset q̄ sensus communicatur ossibus mediante panniculo inuolvente illa, sed fm sui substantiam sensu earent. sicut est de substantia cerebri, pulmonis, & hepatis, quibus sensus illo modo cōmunicauit fm peritos Medicos.

Solutio. Tercia contradicō est in tex. 3. Arist. dicit q̄ corpora maxime videntur esse substantiæ, & horum naturalia, quod Cō. in cō. & Ammonius, referente Philopono ibidem dicit habere veritatem, fm q̄ est famosum magis, & vt apud multorum hominū cognitionem, vt dicit Philoponus. sed huiusoppositum inuenimus apud Auer. in epitoma, seu paraphrasi meta. tract. 1. cap. de substantia, vbi dicit q̄ magis famosa ex significationibus substantiæ est illa, quæ dicitur de indiuiduo substantiæ. & reddit causam, quia omnes Philosophi indicant illud esse

1. de aīa. 1. 79. Dicitur q̄ impossibile est vt substantia sit elementorum aliorum oppositum. 1. 2. metaph. 12. Fulcitur etiā hoc idem. 4. metaph. cō. 2. vbi dicitur substantiam esse causam omnium nō fm agens & finem, sed fm subiectum. Soluitur. principia duplicia, propinqua, & remota. principia remota possunt esse eadem respectu omnium prædicamentorum, sed principia propinqua minime. glosa est Auer. cō. 12. iam allegato in 12. meta. hic autē loquitur Cōm. de principijs propinquis, quando dixit q̄ substantia nō est elementum aliorum, & red dens causam subdit, dicit̄, principia. n. nō substantiæ sunt nō substantiæ.

1. de aīa. 1. 79. Dicit Arist. hic, q̄ ossa nō sentiunt. Sed huc aduersatur Gale. in. 2. de crisi, vbi ponit differentiam inter rigorem tertianæ, & quartanæ, vbi dicit q̄ in rigore quartanæ fit lætio vsq̄e ad ossa, ita q̄ quidam conqueſti sunt se dolere in ossibus. Hoc etiā contradicit sensui in laborantibus morbo gallico, qui pluriūm conqueſti sunt se dolere in ossibus. Nisi esset q̄ sensus communicatur ossibus mediante panniculo inuolvente illa, sed fm sui substantiam sensu earent. sicut est de substantia cerebri, pulmonis, & hepatis, quibus sensus illo modo cōmunicauit fm peritos Medicos.

Tercia contradicō est in tex. 3. Arist. dicit q̄ corpora maxime videntur esse substantiæ, & horum naturalia, quod Cō. in cō. & Ammonius, referente Philopono ibidem dicit habere veritatem, fm q̄ est famosum magis, & vt apud multorum hominū cognitionem, vt dicit Philoponus. sed huiusoppositum inuenimus apud Auer. in epitoma, seu paraphrasi meta. tract. 1. cap. de substantia, vbi dicit q̄ magis famosa ex significationibus substantiæ est illa, quæ dicitur de indiuiduo substantiæ. & reddit causam, quia omnes Philosophi indicant illud esse

SOLUTIONES Contradictionum in dictis Arist. & Auerrois, Super Secundo de Anima.

1. de aīa. 1. Rima contradi. est super tex. 1. Arist. diuidit substantiam in membra diuisione, videlicet in materiam, formam, & in substantiam compositam ex materia & forma. Sed oppositum habet

1. Arist. diuidit substantiam in membra diuisione, videlicet in materiam, formam, & in substantiam compositam ex materia & forma. Sed oppositum habet

DD iij sub-

Solutio.

Substantiam igitur videtur q. non fm vulgus. immo etiam fm Philosophos indiuidua, & corpora naturalia composita dicuntur substantia. Solutur. Auer. comparat ibi ad significationes substantia: alias positas ab eo ibi, videlicet ad predicata, quae sunt genera, & species, vel differentia, quae noui-
cant quoditatem indiuidui predicamenti substantia, & ad aliam significationem, vbi substantia capitur pro omni, quod iudicat qualibet definitio, siue sit definitio substantia, siue accidentium. & illa ratione Philosophi iudicant solum iudicium predicamentum substantia ex rebus ad predicamentum substantia, & aliorum predicamentorum esse substantiam in relatione ad predicata vniuersalia, quae sunt in predicamento quibul ibet. quia voluerunt ex mente Arist. 7. meta. tex. com. 4.4. & infra numerum vniuersalem substantiam esse. Vnde Cōmē. 1. meta. cō. 4.5. dicit Arist. opinabatur q. intellecta rerum notificantia notificant substantias rerum, sed non sunt substantia earum; Et ista consideratione substantia etiam apud vniuersales, sed de particularibus, quia verus respectus est particularis, & non vniuersalis. 1.2. meta. tex. cōm. 1.7. autoritate Alexan. & 1. de gene & corru. tex. cō. 59. melius est esse fm indiuiduum, quā fm speciem. Sed, si comparatio Philosophorum hat ad partes componentes istud indiuiduum compositum ex materia & forma, in hoc est discordia apud vulgus & sapientes, quia vulgus ignorat materiam & formam. Vnde Commen. autoritate Alexā. dicit in. 1. phy. cō. 9. & habetur in primo meta. genus causa formalis latuit vsque ad tempora Socratis. nam Antiqui credebant omnes formas esse accidentia. Similiter natura primae materiae latuit vae omnes vsque ad tempora Platonis & Aristot. praefertim. Plato enim, vt inquit Cōmen. 1. cōeli nihil scuit de prima materia. sic igitur apud vulgus maxime famosum est substantia q. dicitur de corporibus compositis naturalibus, quae sunt indiuidua predicamenti substantia. sed Philosophi dicunt q. etiam cause istorum sunt substantia, vt materia, & forma. sed an magis forma, in hoc est questio etiam apud sapientes quia Cō. & sequaces venient formam. & Albertus etiam hic: sed Alex. & Simplicius. 1. phy. tenent compositum. sed de hoc alibi dixi.

2. de anima. tex. 3.

Quarta contradi. est super eod. tex. Ari. & Cō. dicunt q. illud dicitur habere vitam,

quod habet per se, seu essentialiter alimentum & augmentum. Sed huius oppositum habetur. 1. de anima tex. cō. 39. vbi dicitur nihil esse essentialiter motum ex se in motu augmenti & alterationis: quia motus ex se non est nisi in loco, vt habetur etiam. 8. phy. cō. 60. & in. 1. de anima cō. 50. Ite fm hoc sequitur vt embryo non sit vnus, quia non nutritur per seipsum, i. per sua organa, sed per venā vmbilicā. Nisi esset q. primo de anima ostenditur aliam non mouere seipsam essentialiter, neq. motu alterationis, neq. motu augmen- quia motus alterationis attribuitur toti, rationi partium. & hoc sufficit Arist. contra Antiquos ibi ab probandum animā non posse mouere se essentialiter, neq. motu alterationis, neq. augmēti. hic vero illud dicit vnus per se, quod habet per se nutrimentum & augmentum, i. quod habet intansecum principium istorum motuum in quantum tale. Quomodo autem in motu locali sit motum ex se vere, & quō in alijs motibus aliquo modo, & potest esse motus ex se, dicemus infra in. 2. de anima. cōm. 30. Ad id autem, quod de embryone dicebatur respondetur q. viuut, quia non potest esse augmentum sine vita & nutritione. cum igitur augeatur, nutritur necessario. Tamen dicamus, q. cum sit alligatus matrici, nutritur mediante vena vmbilicali, quae attrahit sanguinem à matrice, & deferret ad mēbra eius. in quibus digeritur & demandatur ad reliqua membra. Vnde membra matricis praparent sibi nutrimentum, sicut etiam mares infantibus masticant cibum, tamē nutrītio fit per se in membris proprijs infantibus, & à proprijs virtutibus. & hoc sufficit. Vtrum autem embryo in illo casu sit animal, dubium est, quia quae habent solum sensum tactus, prius dicuntur zoophyta, quā animalia. Amplius animal est substantia animata sensitiua: sed fortis non est in vtero apud exire in vsum omnium sensum, vt clarum est. igitur non videtur proprie animal esse. Ex confirmatur, quia animalium proprium videtur posse mouere seipsum in loco fm totū, & quiescere se, vt dicitur. 8. phy. tex. cō. 2.9. sed fortis alligati in matrice, si mouentur, non mouentur ex se, quia sunt coniuncti cum matrice, sicut fructus cum arbore. Vnde sicut animalia ostreae generis affixa petris, licet dum pungantur, moueantur, non tñ proprie animalia sunt, sed zoophyta. i. ancipius natu-

Solutio.

EX IN-

re inter plantas & animalia. Respondetur, vt habetur ab Ari.in 2. de generatione animalium cap. 3. Anima vegetatiua prius tempore procedit sensitiuam: & sensitiua rationalem. non enim simul animal est & hominatus, aut equus. vnde natura gradatim procedit ab inanimatus ad animatus. vnde iacto semine in matrice, quando fit conceptus, & aggregatur menbrum: & femur maris, & coagulantur ante animationem, tunc illud est in genere inanimatum. sed ad animatum anima est in genere plantarum. a vniuertitate anime, que inuenitur in plantis, postea, quia ultra q. nutritur, auget, mouetur eius in matrice, cum qua est colligatus fetus mediantribus cotyledonibus, seu acceptabilis, dicitur esse zoophitum. quando vero est extra, & potest se mouere, est animal perfectum. vnde dato q. non possit generare, dumodo possit se de loco ad locum mouere, hoc sufficit vt sit animal perfectum. Nam multa etiam animalia perfecta sunt, que generare non possunt, vt muli, & id genus, licet omne, quod generatur, sit animal perfectum, sed non conuertitur. Et ita proprie loquendo fetus animatus in vtero potius dicius esse in genere illorum, que a Græcis zoophita dicuntur, quam in genere animalium simpliciter & absolute dictorum.

Quinta contradiçti. est super eodem tex. Quia Arist. hic vitam appellat, & describit sic, quæ per ipsum fit nutritio & augmen-
tatio. Sed huius oppositum habetur infra
in tex. cō. 11. vbi dicit viueret autem multi-
pliciter dicto Amplius corpore celestia sunt
viuentia. 1. cōeli tex. 7. omnien. 60. & debet
dicere vita a intellectualis. 11. m. tex. cō. 39.
Nisi efflet, quò nō ideo Arist. vitam mo-
do describit, quia opinetur nō aliam esse vi-
tam immo vita feniticia, & appetitiua, &
intellectiua vite sunt, & in altiori gradu q̃
nutritiua. nec ideo illo modo describit vitā,
quia sola illa viueret dicuntur, quæ augen-
tur & nutriuntur. nam celestia, vt argua-
tur, viuunt, & non augerūt, nec nutriuntur,
nec alia alteratione passiuā transmutan-
tur. 1. cōeli. 10. & infra. Sed vel hoc ideo fe-
cit, quia in mortalibus, de quibus est sermo
in lingua Græca hoc est famosum, vt
dicit Cōmen. vel quia conuenit cum Plato-
ne, q̃ proprium animatorum est ex intrin-
seco moueri, vt patet. 8. phys. tex. cō. 19. &
habetur. 1. de anima. tex. cō. 19. ideo vltimū
in talibus sumpsit vitam, offendens etiam
talem participare motum quandam, nam
est mutatio quedam formalitatis & quan-

titatem nutritio & augmentado, vt dicitur
Simplicius.

Setta contradi. est in cō. 4. Non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti & sensus infimul, non principio sensus & motus tantum. Sed oppositum videtur primo de anima cō. vii, vbi dicitur q. non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio, i. vita, non principio sensus & motus infimul. In vno. n. loco vult ex sola carenia vitæ, f. vegetabilis, animal mortuum dici: in alio vero ex carenia vitæ & sensus infimul. Soluitur, q. hic loquitur fm suū idiomā, quia dicit in Arabico, &c., sed primo de anima fm idiomā Græcorū, qui volunt mortuū esse carentiam nutrimentum animæ. vnde & in plantis mors repetitur.

Septima contradi. est in eodem. cō. Pon-
derat Cōm. quare Philoſophus dixit q̄ cor-
pora viua habent principium eſſentialiter
ſe augendi. dicit q̄ illud dixit, propter al-
qua, quæ non ſunt viua, & in talibus videt
eſſe aliquod ſimile augmento, ſicut eſt lapis,
de quo etiam patet. l. cō. 12. & l. de ge-
neratione. 38. videtur igitur Cōm. velle ali-
quid eſſe, quod habeat principium eſſentiali-
ter ſe augendi. Sed huꝝ oppoſitum patet
infra in tex. c. 39. primi huius, vbi habetur
q̄ nihil augetur eſſentialiter ex ſe. Soluitur
q̄ ibi intelligitur q̄ nihil augetur eſſentiali-
ter, i. fine aliquo motu precedente: quia au-
gmentatio debetur partibus per alterationem
& motum præcedentem, toti vero attribui-
tur ratione partium, & hoc fuit ſatis Ariſt.
contra Platonem vbi, q̄ anima non eſt pri-
mo mota in augmento à ſeipſa. in hoc ve-
ro loco intendit q̄ corpora viuētia habent
principium eſſentialē, l. intrinſecum, & per
ſe auget, & ſic ſedat diſcordia hic, & ibi.

Octaua contradi. est in cō. 4. Dicit Cōm. subiectum accidentis esse ens in actu. Huius tamen oppositum sentit ipse primo cap. de substan. orbis, ubi ponit dimensiones interminatas fundari in materia prima, quæ est ens in pura potentia. Dicendum, q. aliqui ex ista auctoritate non ponere conati sunt de intentione Auer. formam corporalis substantialem materie primæ cōtēntam, quia volunt subiectum cuiuslibet accidentis esse ens in actu. Et ista positiō bene fuit Auer. vnde Cōmen. 4. celi cō. 4. o. expresse habet ista verba, & similiter est de tribus dimensionibus cum prima materia, s. q. sunt primæ materiae existētiū in ea in actu, & ideo putauerunt quidam q. corpora ista est substantia. Ecce q. ex intentione aliorū.

Cōmen.

2.dca@a.
com.1.

Solution.

2.deaf.
com.t.

Solutio.

2. de 2.ª
com. 4.

Commen. dicit primam formam materię esse corporeitatem subtiliannalem: sed fm ipsum prima forma est corporeitas, quę est trina dimensio. Dicamus igitur qđ accidentia dupl'cia sunt, terminata & interminata. tunc dico qđ dictum Auerro. hic habet locum de terminatis: dictum verum suum in primo capitulo de substantia orbus est de interminatis. conueniens tenam est, qđ terminata non habent contimile subiectum, quale habent interminata, nisi actus fieret portuā, & forma ellet materia: quod impossibile est. nam terminatio insequitur formam & actum. 7. meta. 49. sed interminatio potentiam & materiā. Sed magnificentia tua fecit replicam subtilem meo iudicio hic, quia tunc saltem forma substantialis non differet ab accidentibus interminatis: quia, sicut subiectum formę substantialis est ens in potentia, ita per te accidentium interminatorum est ens in potentia. Et sic differentia, quam ponit Commē. inter formam substantialem & accidentialem, est vniuersaliter vera tam de accidentibus terminatis, quā de accidentibus potentialibus, & interminatis. Solutur. nam Auerro. non solum ponit differentiam inter formam subtiliannalem & accidentialem penes hoc, verum etiam penes aliud, quod est quod forma substantialis est pars substantię, autem forma accidentalis. per fundari igitur in subiecto, quod est pura potentia, distinguitur ab accidentibus terminatis forma substantialis: & per esse partem substantię, vniuersaliter ab omnibus distinguitur: siue terminata, siue interminata fuerint.

Instancia.

Solutio.

1. de aia. tex. 6.

Solutio.

Nonna contradictio est in tex. 6. Arist. declarans quomodo plantę habent instrumenta, dicit qđ folia sunt cooperimentum eius, quod est circa fructum. Sed in. 1. phy. tex. commen. 30. expresse dicit folia esse regnē fructus. Facilis est solutio. nam Arist. hic loquitur de illo, cui immediate deferunt folia & est id, quod est circa fructum, sed in. 2. de anima de illo, ad quod principaliter & mediate, & est fructus ipse. quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis est. Vnde volui notare tibi hoc propter duo. Primum, vt scias mentionem naturę in generatione plantarum & animalium maxime sollicitam esse de feminibus, in quibus consistat virtutes insinuat diuine, ex quibus fit perpetuatio in specie secundum successionem, & omnia ad illa videtur natura dirigere. nam & herba, & stipula, & gluma,

vt inquit Themist. in secundo physicorum, ceteręque id genus multi inges formę, quę antequā matureceret triticum, subinde altera post alteras creabantur, videntur a deo omnes ad triticum proculdubio intendi ille id simul atqđ consecutus sunt, quies quiddā, & veluti status innascitur, vt manifestum sit ea omnia tritici graua præcessisse. Et idē coniungit in multis animalibus insectis, vbi est varia formarum successio, tendens ad vnum finem, vt videre potes in. 5. de natura animalium, cap. 18. vbi etiam vide exemplum de bombyce, ex quo fit sericum: Secundum est, vt scias apud Aristō & Græcos differentiam ellet inter carpon & pericarpion, quia carpos est semen ipsum, sed pericarpion est id, quod est immediate circumfusum & complectens ipsum semen. verbi gratia in figa, parua illa semina, quę sunt instar grani mihī, sunt fructus fm Arist. qui carpos græce dicitur. sed totum illud humidum, circumstans illa semina vna cum pelle illa extrinseca appellatur pericarpion: quod Latini pulpam appellant. & Plin. plerunque dicit carnem, vt caro mali cotonei, & id genus.

1. de aia. com. 7.

Solutio.

Decima contradictio est in commento. 7. Scribitur qđ non est dubium, quō ex anima & corpore fiat vnum. Sed oppositum fuit per tex. cō. 92. vbi contra Platonem fuit dubitatum, quō ex anima & corpore vnum fiat. Solutur. dubium esset quō ex anima & corpore vnum fiat, si animę plures essent in eodem distincte loco & subiecto, sicut imponitur Platoni dubium verum esset, si anima ipsa esset corpus. sed apud. tenentē animam esse formam non conpositam ex materiā & forma, & per edsequens actum, & tenendo corpus esse potentiam, nullum est dubium, quō ex materia & forma vnu fiat. quia hoc est, quia hoc actus, illud vero potentia. 8. meta. tex. cōm. 15.

1. de aia. com. 7.

Solutio.

Vndecima contradi. est in eodem cō. dicit Cōm. qđ ens & vnum per prius de forma dicitur, qđ de congregato. Huius oppositum dixi supra cō. 3. Solutur. composita sunt magis entia fm famositatem, quia omnibus nota sunt: sed fm veritatem forma ellet per prius ens, & vnum, qđ conpositū. 7. meta. tex. cō. 7. Nec videatur tibi hoc mirabile, quia in simili Cō. 2. meta. cō. 16. dicit qđ ista interiora sunt magis naturalia fm famositatem. cum tamen clarum sit qđ secundam naturam superiora sint naturalia magis.

1. de aia. com. 8.

Duodecima contradi. est in cōm. 8. Scribitur Commenta. qđ cum auferuntur forme naturales,

naturales.

Solutio.

naturales auferuntur materiæ. oppositum primo phy. 81. ubi dicitur q. est æterna, & non destruitur destructis formis, quarum nulla est ibi perpetua, de substantialibus loquendo. Solutur. intelligitur de materia secunda, quæ rectus subiectum quàm materia dicitur. talis enim est habens formam: & ideo talis non est natura, sed habens naturam. 1. physico. commen. 10. materia autem prius 12, quæ vere materia dicitur, non corrumpitur corruptis formis particularibus, quia non dependet in esse ab hac forma vel ista, sed à forma secundum speciem successive in ea succedente. semper enim stat cum aliqua & si esset sine omni forma, tunc non ens actus esset ens actus fm vis eius. 1. physico. commen. 11. Vnde 12. metaphys. commen. 14. materia ab omni forma separata non est ens extra animam, sed est ens rationis.

1. de afa.
cōm. 8.

De materia contradi. est ibidem. Dicitur Commen. q. nomen in rebus artificialibus primo dicitur de materia, secundo de congregato ex materia & forma. Oppositum huius habetur. 5. metaphys. commen. 14. contra Auer. ubi vult quod denominatiua per prius significat formas, & secundario subiectum. cuius oppositum Auicenna dicebat. Aliqui dixerunt super hoc, quod ibi loquitur de prima significatione ex primo modo significandi. vnde concretum accidentale ex primo modo significandi importat formam, ex secundo modo significandi importat subiectum. & hic loquitur de primo significato: quia primum significatum est congregatum, vel ipsum subiectum. Ista solutionem non intelligo, quia non est modus significandi, nisi respectu rei significatæ. & ideo responsio ista seipsam interimit, sicut vides, quia nihil diuersum dicit, nisi quantum ad verba. Iohannes autem de Landuno multa etiam dicit in 5. metaphys. quæ quia confusa, & sine fundamento ex maiori sui parte dicuntur, omitto. Dico autem ego q. si volumus videre quid nomen significet, oportet nos cognoscere actum & distinctionem actus. Nani vt scribitur. 9. metaphys. tex. commen. 7. Non enim vero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in alijs, maxime ex motibus. & 8. meta. cōm. 7. nomen inponitur rei fm q. est in actu. Actus autem duplex est, & accidentalis, & substantialis. primus dat esse simpliciter, secundus dat esse fm quid. accidentalis rerum duplex, quædam à natura inductus, & quidam ab arte. Nani secundum

Auer. 2. phys. 13. omnes formæ artificiales sunt accidentia, in rebus igitur compositis ex materia & forma substantiali nomen primo significat formam substantialem, compositum est in actu simpliciter, secundario autem significat compositum. Nomen autem compositorum ex materia, & forma accidentali à natura producta videtur primo significare formam, secundario materiam, quia talia composita vt se nos habent esse, nisi per formam accidentalem. nam licet Socrates simpliciter habeat esse per formam substantialem, tamen esse album habetur ab albedine, quæ est actus secundum quid perticiens. Et ideo nomina denominatiua talium accidentium, cum importent talem compositionem ex subiecto & accidente, sicut patet primo physico. commen. 14. album significat albedinem & recipiens albedinem, ideo primo significat albedinem, secundario subiectum, sicut patet contra Auicenna. 5. metaphys. in eod. 14. Sed in nominibus rerum artificialium dubium est quid primo significant talia nomina. Nam, si hoc fundamentum imitari vulerimus, q. nomen inponitur rei secundum q. est in actu, videtur q. nomina artificialium primo importent formam, & secundario materiam. Nam, sicut scribit Commen. in secundo physico. super tex. com. 13. formæ artificiales, licet sint accidentia in corporibus naturalibus, tamen consuetudine res artificiales, secundum q. sunt artificiales: quemadmodum formæ naturales constituunt res naturales. & subdit. Signatur naturalia sunt substantiæ, necesse est, vt formæ naturales sint substantiæ. quemadmodum artificialia fm q. artificialia sunt accidentia, ideo formæ artificiales sunt accidentia. & hoc apud me conclusit. Quicquid dicant alij, de intentione Auer. artificiale duobus modis concipi possit, vno modo, vt est indiuiduum substantiæ, & vt habet esse in actu simpliciter & absolute. Nam hoc nomen scilicet videtur importare ex communi hominum acceptione aliquid in actu, sicut hoc nomen lignum & lapis. alio modo potest sumi scilicet in, vt est res artus, & primo quidem modo loquitur Cō. 1. de anima. cō. 8. q. dicit q. nomina rerum artificialium primo significant materiam, & secundario formam artificialem, nam talia actualitatem habent de se vt quod, licet vt quo, ratione formæ substantialis. & quia tale indiuiduum substantiæ comparatur ad formam artificialem, vt materia

ad

ad actum. quia formæ artis fundantur in compositio ex materia & forma à natura producto, ideo nomina talium artificialium, vt sunt nomina induidorum substantiarum primo significant substantiam quam accidunt, quia per substantiâ talia sunt in actu simpliciter, non per accidens. sed, si talia nomina sumantur vt sunt nomina rerum artis, quia vt sic quidatiue sunt accidentia, sic talia primo significant formam, à qua habent tale esse fm quid. quàm substantiam. non enim video quomodo formæ artificiales, cum sint de quiditate rerum artificialium, quare non importabunt prius eas. Et dictum Auer. non contradicit huic sententia, si bene aduertis. Nam hic dicit in rebus igitur artificialibus significat nomen induiduum substantiæ fm suam primam significationem, quia significat materiam, & in rebus naturalibus demonstrat ipsum secundum suam primam significationem, quoniam significat formam. ecce q. considerat nomen rei artificialis, vt est induiduum substantiæ, cui forma artis inheret. & ista est sincera veritas, nec aliter dicere posset ipse Auer. si vult à contradictione remoueri, etiam si ab infestis tenuisiceret. Distia autem Modernorum hic nullam prorsus vim habent, sicut tu poteris ex dictis no stris iudicare. Recto enim & ipsum, & obliquo cognoscitur, sicut dicit Philosophus.

1. de aia.
tex. 10.

Decimaquarta contradi. est in te. 10. Ari. dicit q. animal est corpus & anima, sicut oculus pupilla & visus. Sed butus oppositum habetur in. 7. primæ philosophiæ in tex. 66. vbi dicitur q. syllaba Ba non est B & A, nec cato ignis & terra. Et confirmatur per rationem. quia ratio vnuscuiusq. & substantia est id quod semel quia omne per se vnus est vnum per vnâ formam. & metaphys. tex. comen. 19. vbi dicitur q. sex non est bis tria, neque ter duo. Nisi esset q. totum dicitur esse sex partes simul iunctæ integratiue. Vnde per cōparationē ad causas ppin quas, aial non est vñ corpus & anima, quia iste sunt duæ causæ propinquæ adæquate, ex quibus componitur, tamen ratio anima lis formaliter est distincta à ratione corporis & animæ, etiam simul iunctarum quia animal formaliter non est corpus & anima propter iam assignatam rationem. Si enim totum quantitatum dicit rationem formalem distinctam à partibus etiam simul iunctis, multo fortius est de toto essentiali.

1. de aia.
cx. 13.

Decimaquinta contradi. est super tex. 13.

Arist. ibi enumerans virtutes, seu potestates animæ, non enumerauit appetitum: & tamen tertio de anima tex. 66. § 1. Appetitus est potentia animæ. & conuenit vt efficiat in animalibus vnâ cum imaginatione ad causandum motum progressiuum, vt ibi dicitur. & similiter in. 1. de anima. tex. 66. 27. enumeratur. Nisi esset q. ad intellectum debet reduci appetitus intellectus, qui est voluntas, & ad sensum debet reduci appetitus sensitivus. nā vbi est sensus, ibi etiam est dolor, & voluptas. vbi autem hæc sunt necessario est desiderium. 1. de anima. tex. comen. 10. Etenim Peripateticorum sententia est, q. virtus cognoscens & appetitus est vna secundum rem, & differunt fm qd quid erat esse. 1. secundum rationes formales. Vnde lucidissimus Themistius in tertio de anima cap. 48. super tex. comen. 19. expresse dicit quod appetitio, sensus concupiscentia, & desiderium dicitur: appetitio intellectus voluntas, ac (subiecto quidem idem est sensus & appetitio eius, sed ratione cogitationeque discrepant. Eodem modo intellectus & voluntas idem sunt, sed diuersitatem essentia & definitionis enarrat. Idem tenet Comen. in. 3. de anima, in 66. 49. Et aduerte hic, vt notat Ammo. q. in isto tex. 13. Aristot. diuidit animam in suas potestates. cuius argumentum est, quia dicit vt intellectus & sensus & licet dicat de motu fm locum, & statum, & motu alimenti, per hoc debet exponi, id est principia istorum motuum. & licet Comen. in com. videatur dicere q. ista diuisio est de operationibus virtutum animæ, ab ipsa tandem veritate coactus in principio com. 15. vbi ponit continuationem, expresse testatur diuisi nem istâ esse de virtutibus animæ. quod nota.

Decima sexta contradi. est in com. 26. Viuere dicitur de nutrimento & augmento solum. Sed oppositum dixi supra tex. comen. 13. Solutur. hic sumitur nomen vite pressius, ibi vero latius.

1. de aia.
com. 16.

Decima septima contradi. est super tex. 10. Aristot. & Commen. asserunt, q. vbi est sensus, ibi est imaginatio, & appetitus. quod probant quia vbi sensus, ibi dolor, & voluptas consequuntur, vbi autem hæc sunt, necessario & desiderium est. & ita videtur q. nō possit esse sensus sine appetitu. Huius tamē oppositum memini me legisse apud Alex. in paraphrasi de anima, in cap. de impulsu, & vi impulsoria, vbi iter alias dicit, quas ponit inter appetitum & vim sensualem, hæc est vna, q. oīno ante appetitum sensus semper est.

Solutio.

1. de aia.
tex. 10.

est, non semper autem post sensum est appetitus. quod si ita se habet, non ubique altera harum potestatum est, ibidem semper alteram esse conongit, & est expressa contradictio, sicut vides. Nisi esset q. Alex. loquitur de appetitu, qui est principiu motus localis determinati in animalibus perfectis inueni. Vnde ista se habent per ordinem, imaginatio, assensus, impulsio, actio. Itaque esse imaginationem sine assensu, ut imaginemur Solem esse pedalem, & tamen non assentimus. Similiter non omnem assensum sequitur impulsio, nam, qui cuipiam, quod album sit, assentit, non continuo in id impulsu trahitur. & si Socratem esse eum, qui obiter progreditur, assentimus, non proinde ad rem quamlibet appetitione & impulsu trahimur. Accidit etiam ut plerumque impulsio, atque appetitu parati nihil agamus, quoties appetitui neque consilium, neque deliberatio suffragatur, ut asserit idem Alex. in cap. de phantasia, in par. de anima. & ita patet q. loquitur de appetitu determinato & perfecto. Arist. autem loquitur de appetitu imperfecto, & imaginatione imperfecta, quare est respectu obieci presentis, ut notat Comen. ibi in commen. & omnes expositores.

2. de aia. com. 10. Solutio.
Decima octaua contradictio est in com. 10. dicit q. omne animal habet imaginatiuam. Oppositum infra. 1. § 6. Soluitur. loquitur hic de imaginatiua absolute, siue perfecta, siue imperfecta: ibi vero de imaginatiua perfecta canum.

1. de aia. com. 11. Solutio.
Decimanona contradictio est in com. 11. Dicit q. sentire est actio. Oppositum infra. com. 11. vbi dicitur q. est pati. Nisi esset q. simpliciter actionem pro passione. aut si verum dicamus, non est formaliter actio, neq. formaliter passio, sed assimilatur illis, & hoc Deo duce in. 1. de anima declarabim, vbi videbimus in simili quomodo intelligere fieri pati. sed pro nunc recurre ad. 1. questio nem quolibetorum Sec. artic. 1. & ibi videbis veritatem.

1. de aia. tex. 14. Solutio.
Vigesima contradictio est in tex. 24. Arist. & Commen. videtur dicere formam esse actum agentis in patiente & dispositio. Sed huius oppositum habetur in. 7. meta. tex. commen. 16. vbi dicitur q. agens non facit in alio aliud. non enim facit in materia formam, sed ex materia formatum. Solutio. generatio, & omnis motus dupliciter potest considerari. Vno modo, ut est extra animam in effectu, & sic quod per se generat, est compositum ex materia & forma, istud

enim terminat in esse reali actionem agentis. & isto modo Arist. loquitur in. 7. primę philosophię. Alio modo consideratur ut est in abstractione animę, ut refert ad sua principia ex quibus constat, & sic sunt materia, forma, & priuatio, quorum duo sunt per se, & vnum per accidens. vnde sic in ratione generationis ista tria apparent, & termini, & subiectum. nam generatio est transmutatio ex non esse ad esse. nam ex hoc, q. est transmutatio, apparet subiectum, & eius transmutatio est actus transmutabilis, & non esse est priuatio, & esse est ipsa forma. & sic intelligitur dictum Philosophorum, dum dicunt formam esse actum agentis, scilicet rationem considerata generatione. Aut dic q. compositum est terminus totalis, sed forma partialis.

Vigesima prima contradictio est in com. 14. Habetur q. actio attribuitur primitus formę. oppositum est. 1. de anima. com. 1. vbi dicit alia quia accidentia primitus attribui corpori q. animę. Soluitur, q. illa accidentia, quę dixit Comen. primitus attribui corpori quam animę, non intellexit de corpore in quo est anima, sicut forma in materia, sed de corpore extrinseco, sicut est vapor respectu formę aut aliquid huiusmodi, & sic non est ad proprium. Sed adhuc duplicatur, quia actio videtur primo composita attribui in principio met. & primo de anima. 64. Soluitur. composito ut quod, formę ut quod. & hoc non negat hic Commen. quia dicit q. actio attribuitur primitus enti propter formam.

Vigesima secunda contradictio est in tex. 16. Arist. in presenti loco laudat illos, qui opinati sunt animam sine corpore non esse. Sed hoc videtur inferre animam intellectiuam sine corpore non esse. Sed huius oppositum videtur ex. 2. de anima, vbi dicitur, q. separatur, sicut perpetuum a corruptibili, & est contra id, quod demonstratur in. 1. de anima, q. nullius corporis est actus. Nisi esset q. hoc dictum locum habet de anima vegetatiua, & sensitiua, quę sunt formę organice constitutę, sicut formę, quę constituuntur per subiecta. tales enim sunt inseparabiles, & separatio earum a materia est corruptio earum, ut dicit Commen. 4. phy. com. 18. Fallit autem de intellectiua, quia Aristot. de illa superius dixit q. est aliud genus animę, & q. separatio eius non est per corruptionem, sed sicut perpetuum a corruptibili, quia est separatio a maxima distantia in essentia & natura. Sed contra istam solutionem, quę licet sit Armo. in presenti loco,

2. de aia. com. 14.

Solutio.

1. de aia. tex. 16.

Solutio.

M. A. Zim. Solut. Cont.

si loco est replica. quia Aristoteles hoc infert ex his, quae in tex. 24. & 25. demonstrata sunt videlicet quod anima est actus corporis. sed hoc est commune omni animae, ut patet per Aristotem. supra tex. commen. 5. ubi dicitur quod si quid igitur commune est omni animae, anima videtur esse actus corporis in se habentis potentia viam habentis. Et confirmatur, quia actus, & perfectio dicitur in relatione ad id cuius est, & relatiua non possunt absolui nec in esse, nec intellectu. ideo aliter soluo quod anima rationalis dupliciter concipi potest, ut anima, & ut intellectus. Magna enim differentia est inter animam & intellectum, ut patet per Aristotem. in primo de anima. tex. commen. 23. ubi impugnatur Democritum non distinguentem inter animam & intellectum. unde anima eum debeat per corpus; nulla anima quatenus anima, potest esse sine corpore, quia est actus corporis. Sed in hoc est differentia inter animam intellectiuam, & animam plantae, & sensitiuam. quia istae sunt actus corporis constitui in esse per corpus, & dependent a corpore, & quod ad essentiam, & quod ad operationem, sed anima intellectiua solum est actus dans operari, & ut sic non est separabilis a corpore. unde Commenta. dicitur expresse primo de anima. commen. 12. quod ista est sententia Aristotele. de intellectu materiali quod est abstractus secundum essentiam. quia non est virtus organica, & quod nihil intelligit sine imaginatione, & per consequens quod ad operationem est coniunctus. Et hoc intelligit ut intellectus consideratur ut est pars animae. si vero consideretur ut intellectus, sic non dependet a phantasia, nec concernit corpus: immo sic est intellectus, quae intelligit abstracta, sicut alie intelligentiae. unde sicut nauis dupliciter considerari potest, ut nauis videlicet, & sic dicit respectum ad nauim, & non potest subsistere sine nauis esse, & ut homo, & sic separatur a nauis, ita intellectus uia anima, ut anima est, importat respectum ad corpus, sed ut est intellectus, est separabilis. Et ex ista solutione patet solutio ad Achillem illorum, qui credunt demonstrare secundum Aristotem animam intellectiuam esse inseparabilem a corpore. quia, si esset separabilis, haberet aliquam operationem sibi propriam, sed propria operatio, si qua est, quae attribui potest animae intellectiuae, maxime videtur intelligere, si autem intelligere est imaginari, aut non est sine imaginatione, nec ipsum sine corpore

esse potest. frustra autem est essentia, quae non habet operationem sibi propriam. Et istud est argumentum, in quo sibi Alexander sonant campanas, & dicunt secundum Aristotem. Anima intellectiua essentiam esse mortalem secundum Aristotem, & inseparabilem. Dicimus nos quod aequiuocatio decepta eos, & locus communis. quia non distinxerunt inter animam intellectiuam in ratione animae, & in ratione intellectus. Unde haec argumentum eorum concludat animam intellectiuam in quantum anima est, non esse sine corpore, non sequitur aut simpliciter, igitur essentia anima est inseparabilis simpliciter. nam, ut inquit Auerroes. in 6. naturalium. cap. 1. nomen animae non est nomen essentiae. Et licet Aristoteles. in 3. de anima locutus sit de intellectu, ut est pars animae, & sic dicit nihil ipsum intelligere sine imaginatione, innuit tamen Aristoteles. intellectum etiam habere aliam considerationem, ut intellectus in se consideratur, ut patet in tertio de anima, ubi mouet questionem, & licet non absoluerit eam, tamen Peripatetici, & sequaces eius dicunt illud esse de intentione eius.

Vigesima tertia contradictio est in com. 27. Aristoteles non potest probare subiectum esse, neque species subiecti. Oppositum prima patet primo elementorum, ubi probatur syllogismus elenchum esse. Oppositum fecit dicitur per. 4. celi. commen. 32. Soluitur. diffuse pertractauimus ista in speciali questione, quam feci de hac materia. pro nunc dico breuiter quod alia quae subiecta adeo nota sunt, quod scientiae despicimus ea, nullam prorsus mentionem facientem de ipsis. aliqua vero subiecta non sunt adeo ignota, quod demonstrari queant. quia, sicut diximus superius in 4. celi. super. 32. commen. implicat, quod aliquod subiectum demonstratur in scientia, in qua est subiectum. tamen si fuerit aliquod subiectum, quod indigeat aliqua modicula declaratione, tale bene super scientiam in scientia illa, in qua est subiectum, potest notificari & persuaderi: sicut est syllogismus hypotheticus per naturam, & sicut est via inductionis vel exempli, unde Auerroes. primo priorum. cap. de syllogismo hypothetico inquit quod per syllogismos hypotheticos per naturam ostenduntur ea, quae sunt minus occulta, quam sint occulta per naturam, sicut esse animae per suas operationes: sicut fecit Auerroes in 6. naturalium, qui ex operationibus animae notificauit esse animam: non quod illa sit ratio demon-

2. de anima.
com. 27.

Solutio,

Contra po-
nentes: non
talitatem
animae.

id est
animae

demonstratiua, sed est syllogismus hypodieticus per naturam, in quo antecedens est notum per se, & consequens etiam est per se notum, & sequela est per se nota. & talis syllogismus nihil simpliciter probat, sed est sola persuasio quedam, & superficialis notificatione. Et ideo dixit bene Commentator, in. 4. cœli in commen. 22. ubi dixit, quod alia est latentia, quæ in diget syllogismo, vi, delictæ categorice: & alia est latentia, quæ indiget inductione. vnde hoc idem sentit Themist. super secundo potle. cap. 11. in sua paraphrasi. Et sic dico, quod ratio illa Philo sophi in libro elenchorum non est ratio de monstratiua ad probandum esse subiecti illius libri, sed est quedam persuasio exemplaris & similitudinaria. De partibus vero subiecti, an in scientia possint demonstrari, nec ne iam diximus commen. trigesimo secundo: quarto de cœlo diffuse: & tu illuc recurras.

32. Dicit Commentator, quod intellectus speculatiuus non est anima, nec pars animæ, sed commentor primo. tertij de anima dicit oppositum. Soluitur. intellectus speculatiuus secundum ipsum quandoque supponit pro operatione animæ, quæ est in intellectu: & talis nec anima est, nec pars animæ, sed est accidens maxime de nona intellectione, quandoque sumitur pro intellectu potentæ, qui est pars animæ nre, quo mediante intelligimus, & sapimus, primo modo hic, secundo modo sumit ibi.

Solutio.

Vigesima sexta contradicit. est in tex. 37. Aristote. & Commen. in com. dicunt, quod anima est causa efficiens corporis. ubi Com. inquit quod est causa omnium motuum, tam verorum, quam exfimatorum. Sed huius oppositum inuenimus apud Alexan. in paraphrasi de anima in cap. de impulsu. & vi impulsoria, ubi dicit quod non proprie moueri corpus ab anima dixeris. Soluitur. formæ sunt in duplici differentia, quedam sunt formæ abstractæ a corpore, & per se subsistentes, sicut sunt intelligentiæ separate. & tales per se moueri dicuntur, quia in mouendo non mouentur, neque per se, neque per accidens, tales enim habent esse perfectum in se & cōplectum in specie, quæ tota saluatur in vno supposito fm Peripateticos, & habent vnitatem numeralem perfectam, & naturam priorem suo corpore. Et ideo Commen. in primo cœli. in com. 22. dicit quod cœlum est semper mobile per principium extrinsecum, quod non est corpus, neque virtus in corpore. Sunt iterum alie formæ, quæ sunt actus corporis, sicut anima quæ est corporis actus, quæ in mouendo mouentur per accidens. & tales formæ non proprie dicuntur moueri corpus, quia non habent substantiam separatam extra corpus. vnde, si anima dicitur mouere corpus, est propterea, quia anima intercedente mouetur corpus est enim ratio, quæ corpus mouetur. sed non est id, quod proprie per se mouet. motus enim & generationes sunt suppositorum. anima autem, quæ est forma dans esse corpori, non est suppositum, sed est ratio, propter quam suppositum est in actu. vnde forma est actus, sed suppositum est in actu propter formam. & ista est mens Alexandri ibi. inquit enim omnis entelechia, & actus per se immobilis est. animam autem entelechiam siue actum monstratum est. quapropter neque corpus ab anima moueri proprie dixeris: id enim proprium est

2. de aia. rex. 37.

Solutio.

2. de aia. rex. 29.

Vigesima quarta contradictio est in tex. 29. Aristote. dicit quod in animalibus habentibus tactum, manifestum est, quod insit etiam appetitus. De imaginatione autem immanifestum, posterius autem considerandum. Sed huius oppositum dixit supra in tex. commen. vigesimo. ubi inquit quod ubi sensus, ibi est imaginatio & appetitus. Solutio est. vt inquit Simplicius, non est immanifestum si per imaginationem intelligamus indeterminatam, & quæ est respectu tangibilium presentium, quia hoc est clarum. sed per per imaginationem hic intelligitur determinata, quæ est respectu absentium, & cum memoria est coniuncta. vnde animalia imperfecta bene sentiunt iucundū, & triste, sed non per imaginationem. liquidem imaginatio est nobilior & altior sensibus, vt notat Ammon. in presenti loco. Pro quo nota quod secundum Aristote. in secundo de anima in tex. comen. 156. Sensus ab imaginatione distinguitur, quia sensus inest omnibus animalibus, non autem imaginatio. Et ex hoc scire potes quod animalia imperfecta si sentiunt & appetunt, hoc non est per virtutem altiore quam sit sensus, sicut est in perfectis habentibus imaginationem distinctam à sensu, & nobiliorem & determinatam. & ideo spongia marina, & id genus appetunt, & delectantur, & contristantur circa iucundum, & triste, per sensum, & non per imaginationem, quæ sit virtus superior quam sit sensus. & hoc teneas.

2. de aia. com. 32.

Vigesima quinta contradicit. est in com.

M. A. Zim. Solut. Cont.

est in his duntaxat rebus, in quib⁹ id quod mouetur, ab eo quod mouetur, abiunctum, est, velut à bob⁹ moueri plaustra dicuntur, sed quia communis dicitur ab aliquo moueri id, quod intercedente aliquo mouetur: sic enim artifex ab arte mouetur, quia per artem, sic ignis à leuitate, sic ipsum animal ab anima moueri dicitur, quia per animam, siue intercedente anima mouetur, motus enim eiusmodi animali ea parte cōpetit, quā animatum est, non autē qua graue, aut leue, aut calidum, aut frigidum, album, aut nigrum. Sic igitur intellexisti, q̄ supposita sunt, quę vere mouentur, & quę proprie movent, sed forte suppositorum sunt ratio, per quam fit motus sicut artifex est, qui proprie mouet materiam artis, sed ars est ratio mouendi.

1. de aia. Vigesima septima contradi. est in cō 38. com. 38.

Instantia 4. Medici. Dicit Cō q̄ caput est principium sensationis. Huius oppositum habetur in libro de sensu & sensu. vbi dicitur q̄ cor. Soluitur. quicquid dicitur alij, veritas est ista. cor est principium omnis sensationis, cerebrū nullus sensationis principium est, sed natura produxit ipsum ad contra operandum cor di per sui frigiditatem in contemperando cor di calore. ista est Aristo. via, istud fecit Cō. in cō. suo super libro de somno & vigilia in secunda colūna, vbi declarat q̄ sensus communis organice est in corde, & q̄ cerebrum non concurrat, nisi tanquam instrumentum ad contemperandum calorem cordis, vt sit proportionatus pro operationibus sensitiuis. Sed Medici instant ratione sensata q̄ sensus sunt organice i cerebro. q̄ stante nocumento in prima parte cerebri, si nocumentum in virtute imaginatiua, & in sensu communi, sicut illo, qui præcipiebatur q̄ ibidem deberent excludi à domo propter impedimentum, quod sibi inferebatur. stante nocumento in medio fit nocumentum in virtute cogitatiua: sicut fuit ille, qui proiebat vasa argentea per fenestrā. quidam autem habent nocumentum in parte posteriori cerebri: & illi non possunt memorari aliquid rei præterite. ergo videtur q̄ ista instrumenta talium sensationū sunt in cerebro, & non in corde. hoc est argumentum contra philosophos. Nos dicimus pro Philosophis q̄ hoc nihil mouet. Nam ista contingunt propter impedimentum, quod est in corde. nam facta læsione in cerebro in aliqua sui parte, impedit mensura illa caloris deferuentis tali virtuti in corde organice existens. vnde cerebrum

fit diuersas sui partes contemperat calorem cordis tali, vel tali virtuti deferuentem. & inde est q̄ facto nocumento in parte media cerebri impeditur temperamentum, & mensura caloris naturalis existens in corde quod temperamentum, & quę mensura est instrumentum virtutis cogitatiuę in corde organice existens. & ista est sententia Philosophi in. 1. de partibus animalium cap. 7. & sic de alijs diuersis consequenter ista sunt ex præcordijs Anuquorum Peripateticorum, & à trutiacoribus minime intellecta, quorum doctrina non consistit, nisi in multitudinem verborum. volunt, n. facere nouas sectas, & miscere Græca Latinis, & medicinalia, & Platonica cum Aristo. & neutrum attingunt. sicut cuiuslibet parum exercitatio in Philosophia Arist. parere potest.

Vigesima octaua contradi. est in tex. 40. 1. de aia. Aristo. & Cō. volunt solum ignem videri elementis nutriti & augeri. Sed huius oppositum habetur in. 1. cœli. tex. cō. 11. vbi dicit q̄ omnia corpora physica, quę alternantur suis passionibus, videntur habere augmentum & decrementum, puta animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum, & similitet elementorum. Et confirmatur, quia certum est q̄ augmentum ignis est in proprio dictum, cum augmentum verum sit animalium, vt patet. 1. de genera. & corrupt. tex. cō. 33. & 1. de anima: & per consequens augmentum improprie dictum ita competit terrę & aquę, sicut igni. non igitur solus ignis maxime videtur augeri & nutriti. Nisi esset q̄ tametsi augmentum in rebus simplicibus, sicut sunt elementa, sit improprie dictum, in hoc tamen est differentia inter ignem & alia elementa. quia ignis, aut est alterans alia, aut in eo magis dominatur alterate, quā in cæteris, est. n. formalissimū inter omnia elementa, vt dicitur in. 1. de genera. & corrupt. tex. cō. 30. solus. n. & maxime speciei est ignis, & 4. meteor. tex. cō. 6. oia putrescunt elementa, excepto igne. ex sua autem acuitate contingit, q̄ ea, quę non sunt eiusdem speciei, transmutat in sui naturam, vt ligna. & in hoc augmentum eius videtur magis assimilari vero augmento, quod fit in videntibus, vbi etiam nutrimentum mutatur in substantiam aliei & istud est motuum ittorum in presenti tex. in secunda figura ex duabus affirmatiuis, vt dicit Cō. Sed augmentum aquę, & terrę manifeste fit per iuxta positionem consimilis in specie: quia aqua addita aquę, & terra terrę reddunt aliquid maius. Licet igitur ignis

Solutio.

Solutio.

ignis

ignis non fit verum augmentum, vt dicitur in. 1. de gene. & corrup. propter defectum illarum trium conditionum positarum in. 1. de gene. & corru. tex. cō. 33. tamen magis a similitudine maioratio eius augmento viuendum, quā maioratio aliorum elementorum propter causam predictam. Vnde licet ignis etiam augeri potest per hanc positionem alterius ignis, vt dicitur in. 1. de gene. & corru. tex. cō. 38. Ignis. n. augetur igne & æther æthere, & in hoc conuenit cū augmento per iuxta positionem factū cum alijs elementis, tamen etiam habet alium modum, vbi per appositionem plurimū lignorum videtur resultare maior ignis, quod nō habent cetera elementa, quæ non sunt ita alteratiua & actiua. & hac ratione solum ignis videtur inter alia elementa nutriri & augeri, cum tamen vere neque nutritio sit, neque augmentum, quia non permanet, vt dicitur in. 1. de gene. & corrup.

2. de aīa. tex. 41. Vigesima nona contradi. est in tex. 41.

Arist. in paruo spatio sibi contradicere hic. Nam vult omnium natura constantium terminum esse magnitudinis & augmenti, & postea immediate subdit, ignis augmentum in infinitum protendi, quouſque combuſibile fuerit. & cum ignis sit vnum eorum, quæ natura constant, & animalia, & partes ipsorum, vt dicitur in principio. 2. phy. eius debet esse terminus magnitudinis & augmenti, & sic vniuersalis interimit per instantiam particularis aperire, vt dicitur in libro priorum. Hanc autem contradictionem Egidius Roma. conatur sedare, dicens sermonem Philosophi esse de natura augmentabilibus, sicut sunt ea, quæ proprie augentur, sicut sunt animata. Vnde iste motus est finitus & terminatus, qui est in corporibus animatis, quæ vere augentur: sed augmentum ignis non est terminatum: igitur in figura secunda sequitur q. motus augmenti veri non est ab igne. Vnde Cōm. per terminos exponit vltima naturalia, quæ inueniuntur in corporibus augmentabilibus, i. animatis. Et postea præfatus doctor in quirens resolute causam augmenti in rebus naturalibus, dicit, q. potest esse simplex, forma, materia, & ordo vniuersi. De forma patet, & est concessum ab omnibus Peripateticis. sed de materia, inquit, q. cum aliquid constet ex tota sua materia, tale non potest esse nisi vnum in vna specie, vt colligitur. 1. celi. tex. cōmen. 93. vbi dicitur q. mundus, quia constet ex tota sua materia, vnus est numero: quia autem materia passiuorum

& actiuorum terminata est, ideo etiam nō crescit de facto ignis in infinitū. vnde Arist. vult magis terminationem ignis esse à materia quā à forma. inanimatis autem est e contra, quia est propter animam magis quā propter materiam. Tertio dicit terminatum imponi ex vniuersi. nam, quia elementa continentur à cælo, inde est q. sibi imponitur terminus, quia quibusdam temporibus dominantur sydera calida, quandoque frigida: motus. n. Solis in obliquo circulo est causa istius vicissitudinis, vt dicitur in. 2. de genera. & corrup. ista sunt dicta eius. Videtur in. 2. dicto esse contradictio. quia Commen. in. 1. phy. an cō. 60. dicit expresse q. infinitas est à materia, & finitas est à forma. & per consequens non videtur q. naturaliter terminatio sit à materia. Et qd dicit, q. in rebus constantibus ex tota sua materia vnum indiuiduum est in vna specie, & in illo non potest esse augmentum, patet q. æquivocatio est in sermone. quia per te sermo est de augmento, quod est in quantitate continua. sic. n. augmentum animatorum est ad terminatum, & augmentum ignis non est ad terminatum. sed modo loqueris de augmento in quantitate discreta. Amplius licet res constantes ex sua materia sint terminatæ in numero, tamen non est illud principaliter, sed per viam signi & causæ secundariæ, vt alias declarauit quia potius forma limitat materiam, quā materia formam, vt alibi denonstrauit. Dico cum distincti one in hoc quæſito, præsupponendo primo q. Philosophi deueniunt ad hoc, vt asserant in rebus generabilibus, & corruptibilibus dari extrema & media, scilicet maximum & minimum ex duobus: Primo ex operationibus formarum, quia inuenerunt eas esse terminatas, & requirere dispositiones terminatas quantitatiue & qualitatiue, & sicut terminatum tempus, & hoc experientia docuit. Vnde Medici de causis sterilitatis loquentes, dicunt quandoque provenire propter magnitudinem virgæ. & Arist. dicit hoc in libris de generatione animalium, q. habentes penem immoderatum sunt infecundi: & etiam propter paruitatem. & ideo datur maximum & minimum, cū latitudine tñ quadam in istis. Et similiter deueniunt ad hoc ex commiſſione gñationum, quæ sunt in determinatis temporibus. vnde. 2. celi. tex. com. 38 datur tempus minimum in non excedere, ita de qualitatiuis dispositionibus, vt pulchre dicit Commen. in. 6. phyſi. cōmen. 91.

Impugnatio.

Solutio. Egidij.

Solutio propria. De maximo & minimo.

de embryonibus habentibus quantitatem maximam & minimam, & de quantitatibus hominum, & vniuersaliter dicit quod actio cuiuslibet entis perficitur per quantitatem & qualitatem terminatam. vnde primo cap. de substantia orbis datur exemplum de aqua, dum conuertitur in aerem, & e contra. Secundo de uenerunt ad istud ex rebus artis. ars enim est omnia naturæ, & naturam imitatur. & videtur in arte, quod ipsa est, quæ imponit terminum rebus in mensura & figura, non instrumenta, ut patet inductive in omnibus. Et ita etiam dixerunt quod sit in natura, quod forma naturalis est, quæ imponit terminum & figuram rebus non instrumenta. Nota tamen quod est distinctio in istis formis, quia quedam sunt propinque primæ materiæ, sicut sunt formæ elementariæ, quæ secundum viam Auer. ex hoc habent ut sint quodammodo media inter substantiam & accidentia. Et ex hac ratione concludit, quod istæ multum participant de proprietate materiæ. vnde nullam sibi requirunt terminationem, & figuram, ut est demonstratum in tertio cœli. tex. comen. 67. Figura enim, ut scribit Commen. in eôm. 67. associatur in hoc formis substantialibus perfectis in hoc, quod non recipit diuisionem. & ideo caret motu alterationis, ut dictum est in septimo physicorum, & ideo elementa in sua natura considerata infigurata sunt, & interminata per consequens. & ideo, quia sunt primæ materiæ formæ eorum propinquissimæ. & ideo sic habent proprietatem materiæ, quæ est radix interminationis & infinitudinis. vnde etiam propter sui imperfectionem recipiunt quandam penetrantem in suis partibus, ut notat Commen. in octauo physicorum eôm. 82. Et propterea concluditur quod possunt esse simul in eodem puncto, vel parte materiæ in mixto, quod non possunt facere formæ motorum perfectæ, quæ appropriant sibi certam quantitatem terminatam, & figuram: sed bene tales formæ recipiunt terminationem insequentem formam mixti, & per illam terminantur, & non per proprios terminos, quibus carent ex se, & qui corumpuntur in mixtione, si quos habuerunt, dum existerant separata. Et ideo animaduerte, frater mi, quod elementa aliter se habent, ut in sua natura considerantur, aliter, ut iam existunt & sunt partes mundi: primo modo termino carent & figura, sed secundo modo habent terminum, quia vniuersum terminatum est & non infinitum,

ut est demonstratum in tertio physicorum & magis in speciali adhuc in primo de cœlo. vnde sic figurantur a continente. Ista igitur ratione ignis augmentum in natura sua consideratum simpliciter ut est agens principale, & non instrumentum animæ infinitum est, appositio combustibili. quia ut sic, ubi desinat, non habet. Si autem consideratur ut est pars mundi, ut sic terminum habet. maxima enim diuisionis, quam recipit materia, est illa, quæ habet sub forma ignis, & minima illa, cum qua fiat forma terræ, ut dicit Commen. in secundo de anima. commento 97. & sic ignis in existentia nature est determinatus per maximum & minimum. Sed in hoc est differentia inter ignem & alia simplicia ex vna parte, & reliqua mixta perfectæ, quia illa habent terminationem extrinsecus deriuatam propter continentem, & ratione qua sunt partes. sed mixta ultra rationem generalem habent intrinsecam causam suæ terminationis, & est sua forma, & quæ ex sui perfectione, cum sit eleuata magis à materia, & accedat magis ad actum & formam, est terminata, & imponens causam terminationis in entibus. vnde secundum quod magis & magis eleuantur, sic sunt perfectiores & magis ad unitatem accedentes. Vnde quidam viri magni tenuere animas perfectiorum animalium esse indiuisibiles, tamen via Auer. licet diuisibiles sint omnes formæ educæ de potentia materiæ, sunt tamen magis vniuersæ perfectiorum animæ. vnde in animalibus perfectioribus propter istam causam partes diuise non mouentur neque uiuunt. & ideo licet deus ignis maximus & minimus, & aqua, hoc est fecundum quod existit in natura, sed in se non habet terminum. Et ideo in hoc bene dicit Egidius Romanus, quod terminatio in igne non est à forma sua, sicut est in animatis, si ipse respicit ad istam differentiam originatam ex propinquitate materiæ & distantia a cœli. commento trigesimo secundo esse elementorum propinquum materiæ: sed non est absolute concedendum terminationem esse à materia, sed à forma principaliter. vnde magis est rationis & formæ, quam materiæ. quia, si materia est terminationis causa, non est ratione suæ essentia, sed quatenus est formata, & actura per formam. Et ideo nota bene differentiam inter generabilia simplicia & maxima perfectæ, quia licet de facto omnia terminata sint maximo & minimo, tamen secus est in simplicibus,

&

& factus in mixtis, quia in simplicibus est anima extrinseca, in mixtis vltia extrinseca est causa intrinseca, & est ratio formæ suæ, quæ perfecta est, & requirit figuram & terminati onem terminatam, cuiusmodi non sunt formæ simplices. Et ex hac ratione scire potes quare formæ elementariæ in mixto possunt se penetrare & simul esse in eadem parte materiæ, quod non possunt fornæ mixtorum perfectiorum, assimulantur enim accidentibus & qualitatibus in hoc, sicut sapor, odor, & color, qui sunt in eodẽ subiecto, quia non habent diuersos terminos, sed vna quantitas terminata subiectum insequente terminantur circa illud, tanta est albedo quanta est superficies, ex prædicamentis ita formæ elementariæ in mixtis habentes esse ligatum, habent extẽdi & terminari per quietem & terminatam insequente mixtum & formam eius, & non habent diuersas terminaciones, sicut sunt fornæ mixtorum. Ideo Cõmen. 8. physi. cõ. 3. expressè dicit q. elementa recipiunt quãdam penetrationem in suis partibus.

2. de a. 2.
com. 41.

Solutio.

Trigesima contradi. est in cõm. 41. Dicit Cõm. q. ignis dominatur in corporibus nutritibus. Sed oppositum patet. 2. de generatione. in te. cõ. 49. & in 4. meteo. vbi scribitur q. omnia residentia circa medium à prædominio sunt terrea. Soluitur. s. m. molem terra dominatur ignis aut s. m. virtutẽ, & præcipue in nutritibus: nam generatio est prima participatio animæ in calido naturali, & vita est eius permanens. Et ideo dixerunt sapientes q. frigidiæ non ingreditur opus naturæ ignis, namque anima omnia operatur. 2. de anima. tex. cõ. 41. & 130. Replicari potest. in maiori quanto est maior virtus. si igitur terra dominatur quantum ad molem: igitur quantum ad virtutem. Soluitur. intelligitur propositio in his, quæ sunt eiusdem speciei, sicut plus ponderat gleba terre, & velocius descendit quàm nse dietas glebæ. fallit in his, quæ sunt diuersarum rationum. si similiter intelligitur propositio illa, quod ad virtutem insequentem talem molem, non autem quod ad alias virtutes, quæ illam molem non insequuntur, sic dico, quod, cum terra quod ad molem dominetur in mixtis, talia mouentur ad motum eius. Et ideo canis proiectus de turri descendit virtute elementum dominantis in eo, sed quod ad suum motum, qui est ab anima, & quod ad alias operationes virtutis nutritiue & sentiuius ignis dominatur, sicut communitur cõcessum est ab omnibus sanis capitibus.

Trigesima prima contradi. est in cõ. 48. Dicit Cõmen. virtutes corporum celestium conseruant esse secundum omnem dispositionem, & s. m. omnes partes. Oppositum videtur in vltimo cap. de substantia orbis, vbi dicit q. celi permanens non est à virtute. Soluitur. negat ibi virtutem extantam ad extensionem subiecti, concedit hic virtutem abstractam à tali. n. est permanens celi & motus æternitas. 2. cap. de substantia orbis. & 8. physico. com. 11. æterna enim habent causam necessariam conseruantem, & dantem esse.

Solutio.

Trigesima secunda contradi. est super tex. 51. Aristote. in 2. de anima. tex. com. 11. scribit quod sensus in ipso moueri & pati aliquid accidit, sicut dictum est videtur enim quedam alteratio esse. Et Cõmen. in cõm. dicit q. hoc est primum cõsiderandum de sensu, vtrum sit de virtutibus actiuis vel passiuis: & q. Aristote. posuit sensum in genere virtutum passiuarum. Sed huius oppositum habetur per Alexand. in sua paraphrasi de anima, in capitulo de intellectu practico & speculativo, vbi dicit q. sentire non est pati, sed iudicare, atque discernere. Nisi esset, quod, vt scribit Aristote. in septimo physico auscultatio. tex. cõm. 12. Sensus ipsi alterantur, patiuntur enim a cõsensu ipsorum motus est per corpus, patiente aliquid sensu. pro quanto igitur sensatio non fit nisi per impressionem specierum sine materia in sensorio resultantem, sic sentire consistit in quodam motu, & in quadam passione. sed illa receptio & passio nõ est sensatio formaliter, sed iudicium & comprehensio sensilis in specie reuelatæ. Et ideo bene loquitur Alexand. quod sentire, non est pati, sed iudicare, atque discernere. Quod etiam ratione fulcitur. quia potest esse pati & receptio speciei in sensorio, & tamen non erit sentire, dicit enim Philosophus ad alia fortiter intentu delata sub oculis non videmus. Amplius sequeretur virtutes sensitiuas, in genere potentie esse vires simplices virtutibus vegetatiuis, vt est nutritiua actiua, & generatiua, quia istæ sunt actiue & ille passiuæ, & agens est nobilior passio. Et ideo non est credendum operationem sensus esse passionem, formaliter loquendo, licet sine passione quadam fieri non possit. Nec est credendum sensum formaliter esse de virtutibus passiuis in quantum sensus, sed vt est operatiuus per organum. sic enim Aristote. dicit in septimo pauente aliquid sensu per corpus. &

2. de a. 2.
com. 48.2. de a. 2.
com. 31.

Solutio.

E E ij istu

isto modo sunt gloriosa dicta Auer. & reducenda in bonum intellectum. Et qui nō vult illo modo intelligere, vadat via sua. at bititij enim nostri non est q. quisque loquatur. Subtilis doctor in quolibet questione. 13. in arti. 1. in responsione ad secundū. dicit q. sicut esse album est habere formaliter albedinem, sic sentire est habere formam liter sensationem. sed hoc non est vniuersa liter verum. quia stat aliquid formaliter de nominati ab aliqua forma, licet illa formaliter nō inhaereat. vt communiter dī de his principiis ab extrinseco denominantibus.

1. de aīa.
cōm. 31.

Intellectus materia contradi. est in com. 31. dicitur sensum esse de virtutibus passivis. Videtur autem oppositum probasse Philosophus superius in tex. cōm. 37. vbi declarat animam effectiue concurrere ad omnes motus tam veros quā existimatos, vt dicit ibi Commen in commento. Soluitur. Dico q. opinio illa Alberti Magni in. 1. de anima iudicio meo est multum rationi cōsona. q. sensus, licet vt est in potentia ad recipiendum speciem sit passivus, sit autem actiuis, postea quā specie illa informatus fuit respectu sensationis. illi autem, qui posuerunt motorem separatū concentrere immediate ad sensationem causandam aliqua speciali influentia. multum, vt mihi videtur, excedunt limites istius artis. Et licet Commen. 1. de anima. cōm. 60. moueat istam questionem, quae omnino dubia est, & ab eo cum difficultate apparet solutio, tamen talem motorem separatū non ponit, sicut expositores eius dicunt. Impossibile enim est q. sensatio effectiue sit ab intelligentia, tanquam à causa efficiente, propinqua aliqua speciali influentia concurrere. Nam secundum Auer. 7. meta. cō. 31. ad finem, quod mouit Aristō. ad ponendū mouens separatū à materia fuit factio virtutum intelligentium: quia virtutes intellectuales apud ipsum sunt non mixtae cū materia. omne. n. nō mixtū cū materia sit à mixto cū materia simplr: quemadmodū omne mixtum cū materia generatur à mixto cum materia. & primo meta. cō. 31. materiale non transmutatur nisi à materiali. Et confirmatur. Aristō in plerisque locis damnat Antiquos, quia effectum sensibilem ponebant causas insensibiles, sicut patet primo meta. 19. 21. 23. 25. & 26. modo, si Commen. ponat intelligentiam esse immediatam causam sensationis, tunc ipse incidit in foveam quam fecit. quia effectus sensibilis erit immediate ab insensibili &

& abstracta causa. Amplius. quomodo emendet quā aliquid nouum immediate proueniat ab antiquo? Forte dices q. hoc facit mediante obiecto, quod concurrat dispositiue & non effectiue. Contra. quia tunc solumtut argumenta Aristote. contra Platonem de ideis, & Auer. contra Auicē. qui ponebat datorem formarum: quia tales etiam ponebunt ista agentia inferiora concurrere dispositiue. Amplius quomodo causa vniuersalis erit effectus particulatiscūs? Immediata non video. hoc autem sequitur eū denter, si intelligentia concurrat solum vt efficiens, & obiectū vt disponens. Amplius. Aristō. in secundo de anima. 31. 59. & 60. reddit causam, quare non sentiunt sensus se, & quare non sentimus dēum volumus, reducit hoc ad istam causam, quia sensus non possunt sentire sine motore extrinseco: tale autem est obiectum, vt omnes dicunt. Amplius, 59. & super commento libri de somno & vigilia habetur q. prima perfectio sensuum sit ab intelligentia agente, quae declaratur in libro de animalibus, sed ista postrema perfectio sit à sensibilibus. haec & alia adduci possunt. quae gratia breuitatis omitto. Dico igitur, siue species sensibilis idem sit cū sensatione, siue non idem, questionem istam ab Auer. moram esse propter speciem, nō propter sensationem. quia miratur ipse, vnde habet obiectū producere spiritualis esse quā sit suum esse. non à medio, vel ab organo potest esse ista maior spiritualitas in specie quā in obiecto: quia medium concurrat vt materia tantum in receptione speciei. effectus autē potius insequitur agens, quā materiam. Et ideo videtur esse ponendus extrinsecus motor. & hoc non potest negari. sed non modo, quo Moderni ponunt. Nam intelligentia ipsa secundum Aristō. concurrat ad omne opus mundi huius: ideo enim mundum hunc oportet superioribus rationibus continui esse, vt omnis virtus eius gubernetur inde, meteo. primo. vnde, sicut in generatione animalis virtus informatiua existens in sensu in virtute animati, scilicet celestis corporis & intelligentiū non errant, à qua gubernatur, producit animal, sic obiectum sensibile extra quantumque materiale esse habeat in virtute intelligenti, cuius ipsum est quasi instrumentum, producit speciem sensibilem habentem spiritualis esse quā habeat ipsa. sensus autem specie informat⁹ virtute obiecti primi fit actus⁹ ad sensationis productionem. sensibile

sensibile enim sensum agere facit ex mente Philosophi in libro de sensu ex obiecto enim & potentia paritur notitia. Et hoc videtur velle Commentat. secundo de anima commen. trigesimo septimo, ubi dicit animam esse causam effectuum omnium motuum tam verorum quam existimatarum existentium in animato. Et ista etiam sententia est eiusdem. 2. de anima comen. 14. 9. & non habeo pro inconuenienti hoc, quod idem sit actuum ratione alterius. & sit passuum ratione propria. unde sicut intellectus possibilis est actiuius & passiuus teste Auer. 3. de anima. comen. 1. 9. sic imaginor de ipso sensu. Et in hoc iudicio meo recte dixit Albertus, nec rectius dici posuit. Et hoc fuit in causa, sicut mihi videtur, quare Aristotele non posuit expresse motorem istum extrinsecum in sensu, sed bene in intellectu. quia motor iste concurrat vniuersali influentia vnâ cum obiecto, quod est causa proxima non dispositiua, sed effectiua particularis respectu speciei sensibilis. in intellectione autem, in qua fit transitus de ordine in ordinem, & fiunt potentia intellecta actu intellecta, fuit necessarium ponere istum intellectum agentem: quia ibi manifestum erat quod productio speciei intelligibilis non poterat reduci ad phantasiam, cum exeat ordinis & latitudinem sensibilibus. sed in sensu, ubi manet consimilis ordo, non videtur aliquem motorem separatum appropriatum ponere: sed vniuersalis eius influxus sufficit, sicut etiam in alijs est. Et hoc voluit dicere Comment. ut mihi videtur, dum dixit, sed Aristotele tacuit motorem istum extrinsecum in sensu, & propterea in intellectu: quia in sensu latet, & in intellectu manifestum est. Sic cognouisti iam quomodo sensus est de virtutibus passiuus, & quomodo de actiuis, & respectu cuius, & qualiter.

1. de a. 2.
tex. 32.

Trigesima quarta contradictio est super tex. 32. Aristotele. & Commen. videntur tenere in hoc loco quod sensus non sentiunt se. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexand. in suo tractatu de intellectu. capitulo quarto, ubi agit de intellectu in habitu, ubi inquit quod eodem modo sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu sibi eadem sunt. nam, ut diximus, sensus in actu est ipsum sensibile, cum & sensus & intellectus formatur receptione absque materia, quæ sibi propria sunt participant. Dicimus nos quod intellectus & sensus in aliquibus conueniunt, & in aliquibus differe-

runt. Conueniunt quidem, quia uterque percipit per speciem, tertio de anima. textus comen. 2. intelligere est sicut sentire conueniunt etiam, quia sicut sensus & sensibilibus est vnus & idem actus secundo de anima. textus comen. 1. 4. sic & intellectus & intelligibilibus secundum actum est vnus & idem actus. & quo ad istam similitudinem sensus potest dici quod sentiat se, sicut intellectus, pro quanto est vnus actus vtriusque, scilicet obiecti & potentie actu operantis. Differunt autem, quia licet sensus percipiat recipiendo species sine materia, non tamen sicut intellectus, quia intellectus recipit species sine materia, & sine conditionibus materiarum: quia obiectum relucens in specie intelligibili est abstractum à materia & à præsenti materia, & ab omnibus circumstantijs & appendicijs materiarum. secus autem est de sensu, quia sentit cum his & nunc. & ideo intellectus est communiter vnus supra suam essentiam per verum circulum, ut dicitur in primo de anima, quod non potest facere sensus, cum virtus organica sit, & illo modo sensus non potest sentire seipsum. Et istud est ex mente Alexand. in paraphrasi de anima, in capitulo de intellectu secundum actum, ubi formaliter isto modo dicitur. locutio intellectus in actu, qui idem fit cum intellectu specie, non immerito sese intelligere dicitur. ergo sese intelligit, quia hoc idem, quod intelligitur, fit species enim abiunctas à materia intelligens enim singulariter apprehendit hoc, sed in singulari id, quod est, esse intelligit, sicut retro dictum est. Neque tamen ex pari ratione sensum seipsum sentire dixerit, licet ipse quoque species sensuum rerum excipiat, ea de causa, quia sentit quæcumque sentit, velut addita materiarum huius enim & singularis sanctio sensus est non fit autem idem sensus cum rei sensibili specie, quæuis nõ more materiarum species excipiat materiales enim formæ sensibilesque secus à sensu, secus ab intellectu pensantur, & vide cetera, quæ sequuntur.

Trigesima quinta contradictio est super 1. de anima. eodem tex. Aristoteles quaerit quare sensus non sentiunt se & solus, quia sensibilibus est in potentia & non actu ipsum sensibile, & nihil mouetur de potentia ad actum, nisi à motore extrinsecò. & est locus allegatus, quod sensus seipsum non sentiunt. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tractatu de intellectu, cap. 4. ubi agit quomodo intellectus in habitu

EE iij sensum

Solutio.

M. A. Zim. Solut. Cont.

Solutio.

seipsum intelligit. vbi expresse dicit, quòd eodem modo sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu eadem sibi sunt. Dico quòd in præfati textu Comment. aliter legitur textum, quàm Græci exposuissent. Vult enim Aristot. adducere rationem, per quam probatur sensum esse de virtutibus passivum & non actiuum. Nam, si sensus esset de virtutibus actiuus, cum virtutes actiuæ ex se absque extrinseco motore possunt operari, sequeretur quòd sensus sine sensibilibus posset sentire se, & sua organa, & elementa ipsa sensoria componentia. Sed secundum Græcos, dubitatio Aristote. est, quia, si sensus est de virtutibus passivus, nō sentire in quodam pati & moueri consistit secundum omnes, vt dicitur in primo de anima. re. comment. 79. vbi dicit sentire autem & moueri & pati aliquid ponunt: tunc contra hoc suppositum ab omnibus concessum insurgit ista dubitatio. cum sensus sint passivi, & habent sensibilia secum iuncta: nam organa constant ex elementis, quæ secundum se ipsa sensibilia sunt, aut secundum accidentia ipsius: quare igitur, sicut sensus patiuntur à sensibilibus remotis, à coniunctis non patiuntur? cur oculos ipsos non cernimus & oculorum colores, sicut per oculos cætera cernimus? Et solutio Aristot. consistit in hoc, quòd sensorium est in potentia ad sensibile, & non in actu, sicut crematorium est in potentia combustibile, & non actu, quia si actu esset, non indigeret eo, qui est extra, igne in actu, vt dicit, ad hoc vt comburatur. Et est locus satis arduus & difficilis sicut vides, intantum quòd Plutarchus, vt refert Simplicius, voluit hanc dubitationem protendere contra Empedoclem, & non contra sententiam Aristotelis, & in hanc sententiam est diuus Thomas in præfati loco. Et in veritate, qui tenent in via aristotelis elementa formaliter non remanere in mixto, isto modo habent necessario exponere locum istum. Sed istis aduersatur Simplicius, & Themistius, & Alexand. & Ammonius, & Commenta. vnde volunt ista intelligi secundum viam Aristotelis. Sed quomodo ex hac solutione patet responsio clare ad obiectionem, difficile est videre. Dicit Ammonius in hoc loco tres causas. Prima est quòd sensus secus se habet circa sensibile, & secus circa intelligibile se habet intellectus. quia intellectus in intelligendo intelligibile non indiget organo, & seipso sufficit, nec aliquid ad hoc habet impediendum, sed sensus indiget

organo, & ideo non potest conuerteri supra ium organum, nec supra se. Secunda causa, quia sensus cognoscit spiritaliter & indiget medio, puta aere, vel aqua, vt patet in tribus sensibus, & etiam in medio debite disposito, & ideo est ratio, quare visus non potest videre colorem sui organi, & tamen colorem extrinsecum potest. Tertia causa, quæ est verior inter omnes, quia id, quod sentit, est totum compositum ex virtute & organo, & totum hoc concurrit vt patiens. & quia nihil à seipso pati potest, ideo indiget sensibilibus extrinsecis. Vnde dato quòd elementa sint in organo, quia tamen organum componitur ex elementis, sicut ex materiali causa, & totum organum vnū cum sentiente virtute sit passum, omnia, quæ in organo sunt concutunt etiam vt materia, non vt agens, & ideo necesse est, quòd deducatur ad actum ab extrinseco motore. Accedit, vt dicit Themistius in hoc loco, quòd à iunctis innexisque nulli istus eveniunt. Vnde forma existens in subiecto non alterat substantiam, quia alteratio fit per contactum. & ideo oportet quòd alterans sit distinctum loco, & subiecto, ab ipso alterato. Vnde Aristot. in primo de generatione & corruptione in tex. com. 7. continuum quidem igitur vnumquodque, & vnum ens impassibile, similiter autem & non appropinquantia. Et ista est ratio, quare ethica febre laborantes non sentiunt febrim suam, licet calor ille extraneus sit intensior quàm si calor in alijs febribus dependentibus ab humoribus, vt sunt putridæ, vel à spiritibus, vt sunt ephemere, quia humor & spiritus sunt corpora distincta à membris sentientibus: sed caliditas sensus ethice est formaliter & subiective in ipsis membris. Sed quò ad authoritatem Alexand. qui videtur contradicere huic sententia, respondetur q. nō est intentio Alexand. dicere quòd sensus sentiant se, aut organa sua: qui alibi ipse oppositum tenet, sicut est rei veritas, sed dicit similitudinem inter intellectum in actu & sensum in actu, pener hoc quia, sicut intellectus in actu & intelligibile in actu vnum sunt, quia vnus & idem est actus vtriusque: sicut in simili dicitur in tertio phisic. quòd vnus & idem est actus motoris actu mouentis, & mobilis actu moti: sic etiam est de sensu in actu & sensibili in actu, & sic dicunt verba eius, quia dicit. Similiter autem sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu sibi eadem sunt: & non dicit q. sensus sit conuert-

Quæ ethica febre laborantes nō sentiunt se febriles.

conterfuitus supra suam essentiam, aut supra organum suum. Vnde Auicem. dicit in 6. naturalium q. virtus imaginaria, quæ est spiritalior, quàm sensus extrinseci, & quàm sensus communis, non potest imaginari organum suum.

1. de aia. Trigesima sexta contradictio est in cõm.
cõm. 51.

¶ 1. Scribitur sensationem exterioris sensus non posse fieri sine præsentia obiecti. Huius tamen oppositum meminimus nos inuenisse in dictis eius super comensio. libri de somno & vigilia, vbi dicit in somno visionem, & gustus sensationem, vel aliquid huiusmodi posse fieri. Soluitur, quod talis

Solutio.

sensatio non sensus est exterioris, sed est sensus communis, qui virtut intentionibus pro rebus, vnde illa sensatio non est sine præsentia obiecti: obiectum enim præsentis est species in organo sensus exterioris, quæ apprehendit sensus communis, & non sensus exterior: quia sensus exteriores in somno sunt ligati. nam secundum Auer. in prædicto tractatu somnus est ligamentum sensuum exteriorum. Et ista est solutio Gregorij Animenensis in primo sententiarum. 3. distinct. primi, quæst. prima arti. 2. in solutione secundæ experientie Aureoli. & dicit istam solutionem esse de mente Cõmentæ. prædicto loco. Miror maxime de tanto doctore quomodo plerumque allegat textum, & tantas Commen. auctoritates, quas aut non intelligit, aut fingit se non intelligere. ipse dicit in primis sensationes istas non posse fieri à sensibus exterioribus, quia sensus exteriores sunt ligati: & allegat Cõmen. ibi. sed contra sensus communis etiam in somno ligatus est: & ligamentum non attribuitur sensibus exterioribus, nisi propter ligamentum prius existeret in sensu communi. nam, vt dicit Philosophus, somnus est passio primi sensitiui: primum autem sensitiuum appellat sensum communem. Dicamus igitur pro nobis & pro ipso q. sensationes dupliciter fiunt. quandoque per lineam rectam: & ista incipit à sensibilibus extrinsecis, & terminatur ad virtutem rememoratiam. alia est per lineam reflexam & retro gradam: & ista incipit à virtute rememoratia, & terminatur ad sensus exteriores. In somno autem potest fieri retrograda sensatio. nam virtus imaginatiua per intentionem, quam recipit ab obiecto extrinseco, vel à virtute rememoratia, mouebit sensum communem, et sensus communis mouebit sensum particularem, & sic fit talis sensatio. vnde ista sensatio est sensus particularis

tanquam subiecti, & non est sensus communis, nisi tanquæ agentis. Sed illud, quod decepit Gregorium, fuit, quia non posuit imaginari quomodo sensatio ista possit esse sensus exterioris, cum ipsi sint ligati, sed, vt dixi, ipse iniecit in Scyllam cupiens viuere Charybdim, nam quomodo potest esse sensus communis, cum ipse sit primo ligatus? Soluimus igitur quod in somno perfectio ligati sunt sensus isti, & sensus communis, & præcipue à sensibilibus communiter occurrentibus: & in tali somno non fiunt istæ sensationes. est & alter somnus imperfectus, & in tali fiunt istæ sensationes. & licet sensus exteriores in tali somno ligati sunt respectu sensibilibus exteriorum communiter occurrentium ab extrinseco, tamen respectu alterius fenestæ, vt ita dicam, per quam iur ad sensum communem, non sunt ligati, & respectu illius imitari possunt. istud sentit Auer. ibi in littera. Et ne videatur ista studio contradicendi duxisse, adducam verba eius formaliter. inquit. quomodo autem accidit quod homo in somno videt, quod sentiat per quinque sensus absque eo, quod ibi sit aliquid sensibile extrinsecum, & soluit dicens. Hoc accidit per contrarium motum ei, qui fit in vigilia. in vigilia. n. sensibilia extrinseca mouent sensus, & sensus communis mouent virtutem imaginatiuam: in somno autem quando virtus imaginatiua imaginata fuerit intentionem, quam acceptat ab extrinseco, aut ex virtute rememoratia, reuertetur & mouebit sensum communem, & sensus communis mouebit virtutem particularem: & sic accidit quod homo cõprehendit sensibilia, licet non sint extrinseci, quia intentiones eorum sunt in instrumentis sensuum. hæc ille formaliter. Vide etiam pro hoc ipsum tertio colliget capit. 38.

Trigesima septima contradictio est in cõm. 60. Dicit Cõment. q. melius est q. diuersitas formæ sit causa diuersitatis materię, quam e contra. Sed huius oppositum habetur ab ipso octauo physico. comen. 46. vbi ex diuersitate materię probat diuersitatem formarum. Soluitur. diuersitas materię est causa diuersitatis formæ: sed diuersitas materię est signum diuersitatis formæ, non causa. Ratio igitur quam facit 8. phys. 4. 6. est à signo, non à causa.

Trigesima octaua contradictio est super tex. 61. Aristoteles definiens sensitiuum dicit, esse tale potestate, quale sensibile est iam actu. & subdit, quod patitur non.

EE iij simile

1. de aia.
com. 60.

Solutio.

1. de aia.
tex. 61.

simile ens, passum autem assimilatum est. videtur igitur sensibile in principio esse contrarium sensitiuo, & in fine simile. Ex hoc igitur sequitur sensationem esse alterationem in contrarietate fundatam. Huius tamen oppositum Aristotele supra iam dixerat in tex. commen. 57. vbi duxit ipsum pati & alterari, asserens aliud esse corruptionem quandam, aliud autem salutem potius, & ita finaliter concludere, quod alteratio, qua secunda potentia deducitur ad actum, est ex secundo genere alterationis. sic quod sciens in habitu exit ad actum considerandi: & similiter quando sensus exit in actum sentiendi. Soluitur. ut dicit Aristoteles, quia non habemus propria nomina, quibus nominare possumus huiusmodi intentiones factas a sensibilibus in sensus, oportuit vii nominibus istis tanquam propriis, scilicet ipso pati & alterari. Sed adverte quod in alteratione proprie sumpta, quae est corruptio quaedam, talis est inter terminos contrarietatis est in vero motu, qui est de contrario in contrarium. Sed huiusmodi contrarietas non invenitur in sensitiuo, quia non mutatur de forma contraria in formam contrariam: nec sic assimilatur sensibili ut fiat eius materia. ex hoc enim, quod sensitiuum visus moeatur a colore, non albescit, neque nigrescit, sicut iam fit in alteratione vera, ubi passum est materia agentis, sed solum formam eius recipit: hoc enim est vniuersumque sensus proprium, susceptivum esse specierum sine materia. & propterea neque pati, nec alterari proprie dicitur. Sed istud est aliud alterationis genus, quod in perfectionem definit, pro quanto ista receptio est solius formae, quae tandem terminatur in iudicium & cognitionem. quemadmodum enim dicimus ceram excipere si gillum, & imaginem auream, non tamen quatenus aurea est, cera enim sine auro, aut aere symbolum excipit, ut dicit lucidissimus Themistius. Et subdit quod nulla materia de forma sibi accidentem, habenteque iudicium ferre potest, quoniam materia sapientie ingenio incipiens bruta irrationabilisque est ratio vero rum de alijs indicat, nam ratione & forma rationem & formam apprehendit sensus vero species, & ratio ea est, quae sedem in primo instrumento sentiendi habet. Et hinc scire poteris propter quam causam ethicus non sentiat febrem suam, quia febrilis ille calor realiter est, & materialiter in membris. & ideo membra, cum sint caloris illius materia, non possunt de

illo asserere iudicium, sed bene de calore, quod est in humoribus, aut spiritibus iudicare poterunt, quia ab illis possunt decideri species sine materia in organo tactus, sed a proprio calore nihil patitur, sicut combustibile a seipso non comburitur, ut dicit Aristoteles in secundo de anima in tex. commen. 51. Et hoc pulchre notavit Themistius in. 2. de anima in tex. 62. vbi inquit quod sensum proprie pati & alterari a sensibilibus, cum patet quod, si visus exalbuir, alba non percipit, si nuanus recaluit, calida non sentit, si palatum indulcuit, dulcia non dignoscit, aures strepitum familiare non obaudiunt. Ad formam igitur contradictionis dic quod in alteratione & passione vera passum mutatur de habitu contrario in habitum contrarium, & passum fit materia agentis. sed in alteratione perfectiva, qualis est sensitiui, non est de contrario habitu in contrarium nec id, quod patitur fit materia formae agentis, sed solum definit in iudicium & cognitionem mediante receptione solius formae circumscriptionis materia. forma enim sola sensibili est, quae sensorium percutit. Solum igitur hic est salus, quia sensitiuum, antequam privatur a sensibili, non habet formam secundum quam fit assimilatio, sed facta passione habet. unde ex non formato fit formatum, & ex non cognoscente in actu fit cognoscente. sensibilia enim extra actum sunt huius operationis, ut dicit Aristoteles in. 2. de anima in tex. commen. 59. quod qualiter sit intelligendum superius declaravimus, non valet autem quod, si sensitiuum ante pati non est simile, igitur est contrarium, quia negatio affirmationem non infert. Vel dic quod est privativa contrarietas, ex quo existens similis fit similis, sed non positiva, sicut est in vera.

Trigesima nona contradi. est super eodem tex. Aristo. inquit quod sensitiuum est tale in potentia, quale est sensibile actu, & passum est tale, quale est illud. Sed huius oppositum sequitur ex his, quae scribuntur infra ab eodem in tex. commen. 121. vbi dicitur quod proprium est vniuersumque sensus susceptivum esse specierum sine materia. Manifestum est autem quod sensibile actu, quod movet sensum, est forma in materia, sed sensus, seu sensitiuum nunquam actu, ubi passum fuerit, habebit formam sensibilibus in materiali & naturali esse. Et tunc iterum concesso quia receptum fit secundum speciem, restat quomodo sit facta assimilatio inter sensibile habens esse materiale, & ipsum sensum.

Soluitur,

Solutio.

Quaeritur
an febrem
sentiat.

1. de anima
tex. 62.

Solutio. Soluitur, vt tradit Aristoteles in text. commen. 57. extractio potentiarum secundum ad actum loquendum fit ab eo quod est actus, & simili sic, sicut potentia ad actum. non est enim necessesse vt passum assimilatur agenti in natura, aut in forma, aut in modo essendi simpliciter. non in natura, alioquin celum non posset agere in ista inferiora, quae sunt distantis naturae: nec in forma, alioquin Sol non posset generare hominem: nec in modo essendi, sicut est in casu nostro. sed vt scribit etiam Com. 12. meta. c. 1. ista similitudo debet esse talis, qualis est inter potentiam & actum, potentia enim est ordo & habitudo ad actum, quouens igitur currit inter agens & passum talis proportio, vt tale sit passum in potentia, quia pati possit ab agente, qualis est in actu agens, vt possit agere, tunc semper provenire potest actio, nisi aliquid impediat. Et hoc praecipue etiam verificatur in casu nostro, vt allegatum est ex mente Philosophi. licet igitur sensibile extra habeat esse materiale, & sensus recipiat secundum esse spirituale, est tamen talis proportio, vt sensus à sensibili sic pati possit, sicut sensibile potest agere. Verum autem sensibile virtute propria adaequate, an etiam concurrente extrinseco motore causet istud esse spirituale dubitatio ardua est, & mota per Aver. in commen. 60. quae indiget perfectione separata, de qua infra dicam. Sic igitur intelligere potuisti, qualis similitudo currit inter sensibile & sensiuum, quia est talis, qualis est inter potentiam & actum. Sed, quia intellectus adhuc non quiescit, dicamus, alius quidam repentes, quod forma rerum sensibilium habet duplex esse, naturale, & extraneum, naturale in materia, extraneum vero in medio, vel in anima sicut scribitur Commen. in. 2. de anima in commento. 97. Et, quia anima est primo diuersa à materia, est aliter modus receptionis animae & aliter materiae, vt scribitur Commen. 3. de anima. commen. 5. in principio. Sic enim anima quodam modo dicitur esse omnia, quia per sensum est omnia sensibilia, & per intellectum est omnia intelligibilia. 3. de anima. text. commen. 37. vnde Commenta. in libro destructio destructio. disputa. 3. in solu. 28. dubij. dicitur, quod quaelibet forma habet esse duobus modis, videlicet esse intelligibile, quando comprehendit separatim à materia ab intellectu, & esse sensibile, videlicet id, quod habet actualiter in materia. verbi gratia lapis formam habet materiale extra actum, & aliam formam, quae

est intellectio, & comprehensio facta in anima, prout anima rationalis capit eam separatim. quia igitur forma quaelibet, dicitur, habet duplex esse in anima, & extra animam ex formis sensibilibus istis, sicut materia est in potentia ad talem formam in esse naturali, sic anima est in potentia ad eandem formam in esse spirituali, quia uia lapis non est in anima, sed forma lapidis, vt dicitur in tertio de anima. & sic cur agens transmutans materiam in esse naturali, assimilatur sibi passum in tali esse, sic sensibile mouens sensum in esse spirituali assimilatur sibi ipsum in tali esse, vel per se, vel concurrente extrinseco motore. Et ad hoc animaduertens Philosophus in. 2. de anima. in text. commen. 138. dicitur, quod videns quodammodo coloratum esse formam solum vnum quodque sensiuum est specierum sine materia. Vides igitur clare quomodo sensiuum fit simile, ubi passum est à sensibili. Et hoc est, quod Commenta. notat in commen. 61. ubi inquit, quod sentiens innatum est perferri per intentionem rerum sensibilium, non per ipsas res sensibiles. Et, si non, tunc esse coloris in visu & in corpore esset idem. Et, si ita esset, tunc esse eius in visu non esset comprehensio. Vbi patet hanc esse differentiam inter esse coloris in visu, & esse eiusdem in corpore colorato, quia in visu est comprehensio, sed in corpore colorato non est comprehensio. Et propterea inquit Commen. quod Arist. animaduertens ad hanc differentiam dicit, quod sentiens est illud, quod est in potentia, sicut sensatum est in perfectione. & non dicitur, quod est in potentia sensatum: quoniam, si ita esset, idem esset esse coloris in visu & in sua materia. ex quo patet colorem in visu non esse, sicut forma in materia, sed sicut cognitionem in cognoscente.

Quadragesima contradi. est super eodem text. Arist. dicitur, quod sensiuum paritur non simile existens, passum autem assimilatum est. Sed ex hoc sequitur, vt sensatio fiat in tempore, quod tamen est falsum. est enim subiecta mutatio, & in talibus non differt heri à facto esse, nec pati à passio esse, vt demonstratur in 6. phys. a uulstationis. Soluitur. intelligitur istud modo, quod sensiuum ante receptionem speciei à sensibili non est assimilatum illi, sed post receptionem. sic. n. anima est omnia per receptionem, & similitudinem, vt dicitur Commenta. in tertio de anima. i. per receptionem similitudinem.

Quadragesima prima contradi. est in cō. 62. Sensibile non agit in sensum, nisi quantum est

2. de anima. text. 62.

2. de anima. cō. 62.

Solutio. do est contrarium. Oppositum secundo de anima. 57. Soluitur secundo de anima. 57. tex. distinguitur de duplici alteracione, perfectiua, & corruptiua. licet igitur in sensatione non sit vera contrarietas ad agendum actione corruptiua, est tamen aliquis, talis qualis requiritur inter mouens & mori, & alterans & alteratum alteratione perfectiua. vide ibi, & intelliges.

1. de anima.
tex. 63.

Quadragesima secunda contradi. est in tex. 63. Aristote. describens sensibile proprium inquit. Dico autem sensibile proprium, quod non contingit altero sensu senti, & circa quod non contingit decipi. Circa autem hanc secundam conditionem est contradi. quia Commentator dicit hoc esse verum in maiori parte, sed non expressit in quibus casibus est verus, & in quibus non. Themistius autem volens hoc specificare in secundo de anima cap. vigesimoprimum, super expositione presentis loci assignat tres conditiones, videlicet quod organum sit in colume, quod non sit perturbatum medium, & quod sit debita distantia. & cum hac glossa omnes ferè Latini interpretantur locum istum. Nos autem inuenimus Alexand. in paraphrasi de anima in capitulo. 12. ubi declarat, quæ sunt sensibilia per se, & quæ per accidens, quod assignat quandoque. inquit. n. In proprijs autè sensibilibus sensus potissimum veri sunt, ubi sensibus ea seruantur illa, quibus cum sensibilia suscipi nata sunt. Quorum primum, atque præcipuum est, ut secundum naturam valentia & sana sensoria sint. Deinceps vero rei sensibilis situs. neque enim res retro positas visus cernere potest. Tercio loco æqualis interualli mēsurata necessaria est. non enim ex omni spatio sensoria res sensibiles excipere possunt. Præter hæc autem opus est medio, quo intercedente ad sensoriorum ministeria, commoda, & apta sensibilibus susceptio præbeatur. neque enim visio fieri potest, nisi colluminato perspicuo. Postremo nihil oportet, quod sensum interpellat & turbet. neque enim audire possumus, cum soni vehementiores obfitepant, & sensum inturbant. Aut igitur Themistius est diminutus, aut Alexand. superfluit. Dicimus quod Alexandri Themistius dicitur abbreviator, ut notat Commenta. duodecimo metaphy. commento secundo, & ideo lux illæ conditiones expressæ per Alexand. reducuntur & virtualiter continentur in illis tribus expressis per Themist. nam debita distantia sensibilibus ad sensum præsupponit etiam debitum si-

tum, & includit illum, quia non dicitur sensibile esse in debita distantia: quando non est in situ conuenienti ad hoc vt sentiat. sensibile enim dicitur in respectu ad sensum, cuius est inuatiuum. Similiter vicina condicio, ut non sit aliquis motor, qui impediatur, reducit ad illam. videlicet quod medium non sit perturbatum & ideo quod Alexand. pluribus expressit, Them. paucis perstrinxit. Quod si dicatur itas conditiones requiri aliâ, videlicet quod virtus non sit distracta, quia ad alia fortiter intenti delata sub oculis non vigemus, ut dicit Philosophus in libro de memoria. & termini. Dic q. continetur in prima illa conditione Themistij, quia in distractione mentis ad altiora reuocatur sensus communis, & spiritus ad interiora, ut notat Commenta. in commento super libro de somno & vigilia. & fm Alexand. reducit ad postremâ conditionem adductam per ipsum, quia motus maiores impediunt minores. & ideo, quando virtutes interiores vigorantur in suis actibus, exteriores debilitantur, & e contra.

Quadragesima tertia contradi. est in cō. 64. Dicit Comen. q. sensibilia communia sunt propria sensui communi. Huius oppositum patet infra comen. 133. ubi dicitur q. non sunt propria alicui sensui. Soluitur. per sensum communem non intellexit hac virtutem aliquam distinctam ab alijs sensib., sicut imponit sibi sanctus Doctor hic: sed intellexit communiter sensum, quia sensibilia communia possunt seruari à pluribus, quàm ab vno sensu. & ideo dixit quod sunt propria sensui communi. Et tu vide Themistum in. 2. de anima super. 133. Et sic argumenta Sancti doctoris nulla. & sic etiam patet q. nulla sit contradi. 1. de anima. com. 65.

1. de anima.
com. 65.

Solutio.

Quadragesima quarta contradi. est in com. 72. Dicit q. color vniuscuiusque visibilis videtur in luce. siue illud visibile videatur in obscuro, siue videatur in luce. Sed ex verbis infra in eodem cō. videtur oppositum istius sequi. quia ibi habet q. color non est visibilis, nisi mediante luce. Soluitur. dictum verificatur de visibilibus, quæ videntur in obscuro, & in medio illuminato: sicut sunt noctiluce, & quæque putrefacta, quæ & die & nocte videri possunt. tñ rōne alterius videntur in die, & ratione alterius videntur in nocte, nā in nocte videntur merito lucis, in die merito coloris, & non merito lucis subiectiue existētis in visibili, quia lumen maius obfuscatur minus. cum hoc ra-

1. de anima.
com. 72.

Solutio.

men stat q. talia videantur, vt colorata in medio actu lucido. & mediante luce continentis. Et sic propositio est vniuersaliter vera, q. omnis color in quolibet visibili existens non videtur, nisi mediante luce.

2. de aia.
com. 72.

Quadragesima quinta contradi. est in eo dem cō. Cō. habet q. color non est visibilis nisi mediante luce. Oppositū. 2. de anima. cō. 67. vbi habet q. color non est visibilis p aliquam formā sibi contingentem, sed est visibilis per se. Soluit, visibilis est color mediante luce, quantum ad actum immutandi diaphanū, & organū sensus mediante luce, lux igitur est diaphani dispositio pro formis colorum recipiendis & pro visu. nō. n. colores in obscuro videri possunt, licet sint actu colores etiam in obscuro existentes. visibilitas igitur competit colori per se in secundo modo: quia tota coloris est causa visibilitatis eius. Sic igitur patet contradictionis sedatio, si recte vides.

2. de aia.
com. 76
& 79.
Solutio.

Quadragesima sexta contradi. est in cō. 76. & 79. Quia in. 76. dicit q. medium in sono est aer, non aqua: sed in 79. dicit oppositum. Soluitur. in aqua non fit sonus realiter, sicut fit in aere, sed solum spiritualiter. & sic etiam intelligitur dictum eius in cō. 81. infra. in prin. commen.

2. de aia.
com. 84.

Quadragesima septima contradi. est in cō. 84. Dicit Cōmen aerem in aere semper moueri, & tamen in 83. dixit ipsum quiescere. Soluitur in eodem. 84. quia motus aeris existens in aere est motus proprius: sed motus in aere extraneo, & non organico est motus extraneus. cum hoc igitur q. talis aer organice mouet motu proprio, stat ipsum quiescere quiete opposita motui extraneo. sic soluitur, vt vides, instantia. sicut etiam ignis in sphaera propria potest dici motus, & quiescens diuersimode.

2. de aia.
com. 91.

Quadragesima octaua contradi. est in commen. 91. Dicitur q. non habere pulmonem sit causa remota non respirandi. Et tamen primo postea. dicitur q. est causa propinqua. Soluitur. dictum eius in posterioribus habet veritatem respectiue, non absolute: quia non habere pulmonem est causa propinqua respectu non animalis, tamen simpliciter propinqua non est.

2. de aia.
com. 92.

Quadragesima nona contradi. est in rex. 92. Aristoteles, & Commenta. videntur dicere, quod differentie odorum male, & cuius difficultate apprehenduntur ab homine. prae enim odorat homo. Ex aduerso autem scribit Auerro. in commento libri de sensu & sensui capitulo quinto, quod ho-

mo apparet quod melius distinguit differentias sensibilibus olfactus, quam cetera animalia. Soluitur per doctrinam Aristotelis in quinto de generatione animalium capitulo secundo. Nam acute videre, audire, & olfacere bifariam dicitur, aut quia distincte percipiendo differentias istorum sensibilibus, aut procul, & à remotis attingendo ipsa. primum prouenit ex syncretizare & temperamento organi. & quia complexio humana est magis temperata talia complexionibus brutorum, sic omnes sensus hominis sunt perfectiores alijs. vnde distinctius percipit omnes differentias sensibilibus, quam faciant cetera. sed percipere à remotis obiectum prouenit ex situ organi. vnde qui habent oculos profundos, & palpebras grossas à remotis inspicunt. illi autem qui habent oculos eminescentes, non possunt ad longam distantiam sic animalia multa procul olfaciunt ex situ organi. vnde catelli Laconici, qui habent porrectas nates, eminus olfaciunt. homo igitur in hoc à quampluribus animalibus vineitur, sed non vincitur indistincte iudicando differentias sensibilibus. Et hoc etiam facit Commentator in libro de sensu & sensui. dicit enim quod apparet, quod homo melius distinguit differentias sensibilibus olfactus, quam cetera animalia, & tamen multa animalia comprehendunt fortius odores à remotis. Hoc etiam in presenti commento non ante finem secundo prope finem.

Quinquagesima contradi. ito est in commento, & in proemio metaphysicorum. Nam hic videtur sensus tactus praecedere alios sensus, & per consequens visus: ibi vero visus alijs praesertur sensibus. Soluitur. priora generatione via perfectionis posteriora sunt, sic dicimus prioritatem tactus ad alios sensus esse prioritatem secundum subiectum & materiam, sed prioritas visus ad tactum est prioritas formae & finis. Ex hoc etiam confirmat Commenta. in secundo de anima in commento septuagesimo primo, vbi dicit quod Aristoteles videtur ordinare considerationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non autem secundum naturam. prius enim egit de visu, quam de alijs. sed Auerro. sexto naturalium ordinauit talem considerationem secundum naturam: quia prius egit de tactu, quam de alijs. Pro hoc vide secundo de generatione & corruptione textu communem q. septimi.

Quinquagesima

Solutio.

2. de aia.
com. 94.

Solutio.

1. de ala. Quinquagesima prima contradi. est in cō.
eom. 97. 97. Dicitur q. rarius ignis est maxima. Op-

Solutio.

positum. 4. phys. 72. vbi dicit q. crescit in infinitum. Soluitur. est maxima fm naturam, prout consequitur formam existentē in materia. terminatio enim est à forma: sed prout in materia absolute est, in infinitum tendit, cum infinitudo sit à materia. 3. physico. 60.

2. de ala. Quinquagesima secunda contradi. est in
eom. 98. 98. Quia hic dicit q. omnes sensus indigent medio etiam gustus, & tactus.

Solutio.

tamen de gustu & tactu oppositum apparet in cō. 101. Soluitur. ibi negat requiri medium extrinsecum. & hoc per sensum in sensu tactus, & gustus non concutit medium extrinsecum per se, sed per accidens. vide pro hoc cō. 115. secundi de anima. Et ideo cōm. in principi. cō. 116. secundi de anima dicit q. aer & aqua in talibus sensibus sunt media, si debent duo media. ex hoc enim apparet q. illa non sunt vere media, sed sunt media per accidens, vt ipse declarauit in cō. 115. Et eodem modo soluitur contradi. iudicis eius super cō. libro de sensu & sensu. vbi dicit q. sensus, tactus, & gustus, non indigent medio. & tamen in hoc. 98. dicit q. indigent medio. Soluitur. ibi negat tales sensus indigere medio extrinsecum in ratione per se, & veri metaphisice concedit eos indigere vero & per se medio intrinsecum. sensibile enim positum supra sensum non causat sensationem, fm Aristotleem, quicquid dicat Auicenna in hoc.

1. de a. 2. Quinquagesima tertia contradi. est in cō.
eom. 100. 100. Dicit q. amplitudo venarum & viarū anhelitus est propter necessitatem, & non propter melius. Oppositum in simili scribitur in. 1. phys. 82. & 88. contra Antiquos.

Solutio.

Pondera, quia non asseriunt, sed dubitauit loquitur, & cogita.

2. de ala. Quinquagesima quarta contradi. est in
cō. 108. 108. Dicit graue & leue esse substantias, & 1. meta. 18. dicit q. sunt quantitates, & 1. eccl. 17. dicit q. sunt substantie. etiam in. 2. de gene. & cor. & 7. phys. 11. & 1. de partibus animalium. cap. 1. habetur q. sunt qualitates. Vide quæ scripti super. 7. phys. in cō. 11.

Solutio.

Et, si vis curiosius videre, vide Conciliatorē in differentia. 4.2. in tertio dicendorum,

1. de ala. Quinquagesima quinta contradi. est in
cō. 116. 116. Dicit carni esse medium, & non instrumentum tactus. Sed in commento super libro de sensu & sensu. & in secundo colligit capit. de iuuamentis carnis, & in capitu. de iuuamento tactus, dicit opposi-

tum. Vide Conciliatorem differentia. 4.2. in. 3. dicendum de hac materia. quia qd dicit Cōm. q. caro est organum tactus, intelligitur de carne cordis, quia in corde fm Philosophum est radix istius sensus, & organum. quando dicit q. est medium, loquitur de alia carne. Alij per carnem intelligunt carnem nervosam esse tactus instrumentum, & ponunt nervos esse partem instrumentum tactus, sicut ipsemet Conciliator tenet. Et huius opinionioni fauere videtur Cōm. 2. de anima. cō. 118. vbi dicit q. tempore Aristote. quod scripti librum de animalibus, non erat noui nerui, sed post per anatomiam apparuit. illud enim. quod sciuit Aristote. ratione sciuit post per sensum. nā vult q. Philosophus per illud, quod est in carne, intelligat neruum: & tale est organum tactus partiale. & ista est via Auerr. sine dubio. Sed salua reuerētia Auerr. eius positiō non videtur esse de intentione Aristote. Nam dicere, quando Aristote. composuit librum de partibus animalium, in quo expresse ponit organum tactus in corde esse, sicut est videre in. 2. lib. cap. 10. & in lib. de sensu & sensu. q. tunc non fuerunt cogniti sibi nerui, quia scientia sectionis erat tunc ignota, illud in veritate esse videtur vnum magnum mendacium. Nam Philosophus plerumque de neruis loqui videtur in libro illo, sicut in ca. 8. vbi agit de carne, & de his, quæ vice carnis habent, & in libro de historijs animalium plerumque de nervosa carne meminit, vt in. 3. cap. 1. Nec est venisimile q. tantus Philosophus, qui fuit solertissimus nature rimator, librum illi sine anatomia conscriberet. quomodo enim de corde ventriculis, deq. alijs minutissimis membris conscripsisset ita soleret, nisi proprijs oculis vidisset singula? Nerui autē non sunt adeo minutissima corpora, quod propter sui paruitatem non possint videri. Præterea sententia Philosophi fuit sensum tactus medietatem contrarietatum obtinere. Et ideo dicit in. 2. de anima in tex. cōm. 124. plantæ non sentiunt, quia non habent medietatem. sunt enim complexionis multum terrestris. & 3. de anima. tex. com. 66. ait Philosophus. omnium enim tangibilis tactus est, sicut medietas & susceptius sensus, non solum quæcunque differentie terre sunt, sed calidi & frigidi, & aliorum omnium tangi possibilem. & propter hoc ossibus & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terre sunt. & plantæ etiam ob hoc neque sensum vnum habent, quia

Digressio contra Auerr. de instro sensus tactus.

terres sunt. Arguitur ergo sic. nervi sunt terrestris complexionis, sicut omnes Medici, & Philosophi testantur. ergo talibus non sentimus. patet consequentia, quia manente causa, manet effectus. quomodo ergo Auer. exponit quod illud, quod est organum tactus est illud, quod est intus: & per illud quod est intus exponit nervum: cum nullo modo nervus sentiamus? Confirmatur autoritate Philosophi, quod non recipit glossam. 1. de anima. 7. 9. tex. scribit enim ibi Philosophus, quodcumque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terre, ut ossa, nervi, pilae, nihil sentire videntur. quare dicendum est illud, quod intus est, esse organum sensationis: & tale est ipsum cor. Ista est veritas, & ita Simplicius, & Antiqui exposuerunt locum illum. Et in hoc nolo cum Auer. esse quia, ut mihi videtur, in hoc quod dimittit praeceptorem suum, & imitatus est potius Medicos. Nam, sicut scribit Philosophus 1. ethico. cap. 7. pro defensione veritatis etiam propria inopugnare oportere, praesertim Philosophos, magis existimandum est. nam cum ambo amici sint, plium est veritatem in hoc more preferre. Excusare ipsum possum, de errore defendere non possum. nam littera sua in 1. de anima non loquitur de nervis, sed de ossibus solum. Similiter sermo Medicorum, in quibus etiam versabatur, fecerunt ipsum a veritate deviare. Haec notavimus hic propter errorem communem impositionem Arist. illud, quod negat expresse. & istud non provenit, nisi quia vident expolitores, & de tex. nihil.

2. de ala.
ob. 119.

Quinquagesima sexta contradi. est in cō. 119. dicitur quod demonstratio illa Philosophi fundatur super propositiones: quarum una est, quod omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. si ista disiuncta datur per opposita, sequitur aliquam sensationem sine contactu fieri: cuius oppositum patet. 7. physio. tex. cōm. 12. ubi habetur quod omnis alteratio perfectiva fit per contactum. si non datur per opposita, non est disiuncta, per Boetium in libro divisionum. Soluitur. per contactum intellexit medium intraneum. & sic sensus est quod omnis sensatio, aut fit per medium intrinsecum, aut per medium extrinsecum. Et ista bene opponunt, sicut vides.

Solutio.

1. de ala.
tex. 130.

Quinquagesima septima contradi. est in tex. 130. Dicit Aristoteles aerem esse auditus, aqua vero visus, igne autem nulli, aut omnibus commune, quia nihil sine calore sensivum est. Sed huius oppositum habetur ab Auer. in 1. colliger. 25. 36. ubi dicitur quod auditus est aeris, aqua visus, olfactus autem ignis. Amplius videtur quod organum olfactus, cum sit in anteriori parte cerebri, quod sit frigidum & humidum, & ita erit aquae tantum, & non aeris, aut aquae. ut Aristoteles. dicit hic. Solutio est, quod non est intentio Aristoteles. dicere ibi esse organum alicuius sensus ex uno tantum simplici constante elemento, quia animal & membra eius ex quatuor constanter elementis: sed sua intentio est aliqua sensoria elementis simplicibus attribui, in quibus ipsa mixtio non est manifesta, & sic pupilla attribuitur aquae, auditus, aeri, unde si pungatur oculus, non erit nisi aqua, & in auribus, apposito cornu, sentitur aer complantatus, ut dicitur in 2. de anima. Olfactus autem propterea dicitur esse alius istorum, ut notant Comen. & Graeci expositores, non ratione organi, sed ratione animalium, quorum quaedam olfactu per aquam, ut pisces, & quaedam per aerem, ut animalia degentia in aere. Ignis autem propterea dicitur, aut nullus esse, aut omnibus communis, quia ignis, qui est feruor, & exustio, corrumpit organa sensitiva & animalia: aliter est elementaliter, qui regulatur ab anima. & sic calor ille est naturalis, ut ab anima regulatur, & sic est omnibus communis. unde proportio cuiuslibet sensus & organi ad ignem sub ratione, qua sunt in actu secundo, est proportio tanquam ad formam, & proportio ad alia elementa praeter ignem, ut sic, est sicut ad materiam, quia semper respectus imperfectioris ad perfectius est respectus materiae ad formam, aut instrumenti ad agens. 3. de anima cō. 36. sed quando Auerro. dicit organum olfactus esse ignis, hoc intelligitur ex parte modi, quo multiplicatur intentio odoris, qui aut est fumalis in evaporatione, aut non habet sine ea: & non intelligitur quantum ad organum.

Quinquagesima octava contradi. est super tex. 133. Arist. & Comen. dicunt quod numerus cognoscitur negatione continui. Sed hoc videtur esse contra id, quod habetur in 10. meta. tex. cō. 2. ubi dicitur quod omnis numerus uno cognoscitur, & ibidem tex. cō. 4. numerus secundum quod est compositus ex unitatibus, mensuratur per unitates. Amplius est dubium, quomodo numerus est privatio continui, ut dicit Comen. in commento. Paulus Venetus dicit quod sumitur privatio pro contrario mixti perfecti, ut nigredo dicitur privatio albedinis. & quia in inveniando sensum, unum cui densius sentitur, & certius quam multum
ideo

1. de ala.
tex. 133.

ideo dicitur quod numerus est priuatio
continui. Sed hoc non potest stare, quia li-
tera dicitur quod numerus cognoscitur negatio-
ne continui, & Commenta. etiam in com-
mento videtur quod talia se habent ut priua-
tio & habitus, quia loquitur vniuniformiter
hic, sicut de quiete respectu motus. Et ideo
dicimus nos in 6° q. 6. sicut de quiete dice-
batur quod sensus non comprehendit quietem,
nisi post comprehensionem motus, ita etiam
sensus non cognosceret numerum, qui cau-
satur ex diuisione continui, nisi prius co-
gnouisset ipsum continuum, quod est vnu.
Et hoc est, quod dicitur Com. quod comprehensio
multitudinis, & numeri est per comprehen-
sionem priuationis continui, quod est multi-
tudo. Vbi aduerte, ut habetur in 4. phy. nu-
merus diuiditur per vnitates, sed non conti-
nuatur per vnitates. & ideo in numero est
priuatio continuationis. & isto modo sen-
sus cognoscit naturam negatione continui,
pro quanto cognoscit multa, quae non sunt
vnia in vno continuo. & si sensus non pra-
cognouisset vnum continuum, non posset
illud iudicare in ratione numeri. & sic nu-
merus cognoscitur negatione continui. vnde,
ut dicit dominus Albertus hic, sensus op-
positorum est idem essentialiter, vbi ut di-
xi, essentialitas se tenet ex parte potentiae co-
gnoscentis. Simplicius autem dicit in praesenti
loco quod non est intelligendum gume-
rum cognoscere negatione continui, sicut te-
nebra a visu per priuationem lucis, ex hoc
quod non mouet visum. quando quidem nu-
merus est per se sensibilis, sicut vnum, sed
quoniam opponitur vnum multitudini, &
quia multitudo congregat insimul vnum
continuum secundum vnumquodque eo-
rum, ex quibus multitudo componitur,
quoniam in sensibilibus vnum, ut conti-
nuum, est vnum, non autem in multitudine
manifestatur, & in congregatione ipsum
continuum, quauis & vnus sit numerus
secundum diuisam collectionem; & vnus
est, & cognoscitur, sed non ut continuus, &
hoc manifestat continui negatio, videlicet,
quod numerus non cognoscitur solum ut vnu,
hoc enim insensibilibus solum continuum
est, sed in collectione istorum talium, col-
lectione recusante continuationem, & est
expositio satis subtilis in veritate. & in hoc
credo verum esse quod dicitur quia nume-
rus dicit formam posituam, & non est pu-
ta priuatio, sicut quietes. Vbi animaduerte,
quod numerus mathematicus, qui ex vni-
tibus indiuisibilibus resultat, ut sic, non

cadit sub sensu, sed sub imaginatione. & ve-
sic, pertinet ad Mathematicum. sed nume-
rus, qui est sensibilis commune, resultat ex
vniatibus corporalibus sensibilibus idem
enim est dicere res sensibiles & corporales,
ut dicit Simplicius in prologo physicorum.
Et illa ratione vnitates sensibiles est vnum,
quod est continuum, non illud, quod pra-
cise est indiuisibile, & est principium nu-
meri mathematici, quia illud pertinet ad
imaginationem. Ita mihi videtur pro nune
dicere. quare licet in istis sensibilibus com-
munibus conueniat Naturalis & Mathema-
ticus, tamen alio & alio modo. quia
Naturalis considerat de istis, ut sunt con-
iuncta sensibilibus propriis, & ut mouent
sensus aliquo motu, & ipsis propriis, sed
Mathematicus abstractit ab isto motu istor-
um, ut coniunctus est propriis, & sic non
pertinet sua consideratio ad sensus istos,
nec est sensibilis, sed imaginabilis tantum.
Et per hoc patet solutio ad ea, quae in opposi-
tum adducebantur. quia Aristoteles in
decimo metaphysicorum tractat de nume-
ro, ut est quantitas discreta ex vniatibus in
diuisibilibus praecise resultans: & de hoc est
verum quod numeratur per vnitates, ut co-
ponitur ex eis, & cognoscitur per vnitates
reiterationem. sed ille est numerus forma-
lis, sed numerus sensibilis constat ex vniatibus
sensibilibus, & per illarum iterationem
cognoscitur, ut dicit Aristoteles in quarto
physicorum tex. commen. 134. & cognoscitur
etiam negatione continui secundum al-
terum dictorum modorum, vel secundum
Auer. vnde numerus sensibilis & naturalis
est ille, qui causatur ex diuisione continui.
& quia continuum non componitur ex indi-
uisibilibus, vnitates istae sunt res conti-
nuae, sed mathematicus numerus causatur
ex vniatibus indiuisibilibus. Ex hoc patet,
solutio ad obiectiones, quae possunt fieri -
quomodo numerus dicit priuationem vni-
tatis & continuationis, & tamen oppositum
habetur, decimo metaphysici. vbi tex. com. 8.
octauo dicitur, quod vnum opponitur pri-
uatiue multitudini. & confirmatur, quia
vnum dicit indiuisiuitatem secundum Auer.
quae priuatio quaedam est, & per consequens
numerus non est priuatio vnitatis, sed econ-
tra. Solutio. est aequiuocatio in sermone.
quia in decimo metaphysici, agitur de vno
transcendenter sumpto: & tale opponitur
priuatiue multitudini. & eam loquendo
de vno, quod est principium numeri dicit
in diuisionem, quae est priuatio multitudi-
nis.

nis. tamen hic est sermo de numero sensibili, qui importat negationem continui, ex cuius diuisione resultat, & non sumitur pro numero mathematico, qui est quantitas discretæ ex unitatibus indiuisibilibus causata: quia talia ut sic sunt separata à sensibus. Vnde potest dari alius intellectus subtilis illius auctoritatis in te. cōm. 133. omnia ista motu sentimus, & motus contrahit & specificat ista entia ad esse sensibile, & coniungitur ipsi materię sensibili, ut dicit dominus Albertus in quaestione de homine. Sed licet hoc sit verum in se, non tamen est ad propositum quia tunc esset æquiuocatio in paruo spacio de motu, qui Philosophus in tex. habet statum, quiescens autem eo quod non mouetur, & tunc non esset verum omnia sensibilia communia contrahi ad esse sensibile per motum, quia fallit hoc in quiete. Nisi esset quod Albertus diceret quietem etiam contrahere ad esse sensibile ista, quia natura est principium motus & quietis. Sed magis placet alter illorum sensuum, videlicet Themistij, & Auerro. per motum, intelligendo motum spirituale, vel sicut exposuit Simplicius. Ex aduerse quod discretio numeri, ut numerus est sensatum commune, communis est ad omnem diuisionem partium continui, secundum quam diuisionem diuersa cognoscitur sensata, quæ sunt in ipsis, & sic numerus cognoscitur negatione continui ratione istius diuisionis, seu discretionis partium coniunctarum in separatione consistentium, & includentium negationem vnius continui.

1. de aia. Quinquagesimanona contradi. est in cō. com. 133. Dicitur Commenta. q. id, quod inuenitur vni accidentaliter, inuenitur alij essentialiter. Vide oppositum secundo physicorum.

Solutio. com. 48. Soluitur, q. id, quod est accidentale vni naturæ, est essentialiter alteri naturæ: sed id, quod est accidentale vni naturæ non potest esse essentialiter alicuius eiusdem rationis cum illa natura. primo modo intelligitur auctoritas Commentator hic: secundo modo intelligitur auctoritas eiusdem in secundo physicorum, in commento allegato.

1. de aia. Sexagesima contradi. est in eodem com. com. 133. Dicitur præuationem essentialiter cognosci. sed supra cōm. 120. dixit quod accidentaliter cognoscitur. Soluitur, supra dixit hoc comparando ad habitum. hic vero dixit oppositum comparando ad potentiam. eadem enim est potentia respectu priuationis & habitus essentialiter, licet habitus per

se cognoscatur, & priuatio illius habetur per accidens.

Sexagesima prima contradi. est in cōm. 134. Dicit Cōm. q. virtus, comprehendens istum esse Socraticum, aut filium hominis, est superior vni utique sensui. Huius oppositum scribit ipse in 2. de aia in cō. 63. vbi dicit q. cogitatio hominis comprehendit intentiones indiuiduales decem predicamentorum. Nisi esset quod dictum eius hic intelligitur complete: sed dictum eius supra in 63 intelligitur inuatiue. Aut hic loquitur respectu sensus exterioris. virtus ista est superior, quia comprehendimus substantiam, aut relationem: & ista virtus est cogitatio, & hoc non contradicit Auer in illo loco.

Sexagesima secunda contradi. est ibid. Auer. habet q. quando coniunguntur duo sensus ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem iudicium est vtriusque sensus, & non alterius tantum. Sed vide oppositum infra cō. & tex. 146. Soluitur dictum eius hic procedit de initio, & occasione iudicii, sed dictum eius infra procedit de complemento iudicii. vnde sensus exteriores respectu sensus communis sunt sicut testes, qui examinantur à iudice, qui dicitur audire iudicium vtriusque parus, & postea proferre sententiam.

Sexagesima tertia contradi. est in re. 141. Dicit Aristoteles q. virtus est actus sensibilis & sensitiui. Sed huius oppositum inuenimus apud Alexand. in paraphrasi de anima in capitulo de intellectu in actu, vbi dicit q. sensus non fit idem cum rei sensibilis specie. Soluitur intentio Philosophi est quod, cum sensibilis concurrat sicut motor, & sensorium sicut motum, & quia idem est actus motori & mobilis, & motus est in mobili non in motore, sic actus sensibilis & sensorij idem est, & est in sensorio non in sensibili. Intentio autem Alexand. est quod sensus non sentit se, sicut intellectus seipsum intelligit post aliorum intellectionem, & illa ratione Alexand. dicit q. sensus non fit idem cum rei sensibilis specie, quia post speciem rei sensibilis non est conuersus supra seipsum, ut seipsum sentiat, sicut est de intellectu.

Sexagesima quarta contradi. est in re. 146. Aristoteles dicit sensum communem cognoscere alteram inter sensibilia diuersorum sensuum, & in eodem instanti. Vbi Com. dicit in cō. quod aliter est quædam relatio, & relatiua in simul existunt in actu. Sed ex hoc sequitur sensum communem apprehendere relationem. Sed huius oppositum

1. de aia. cō. 134.

Solutio.

2. de aia. cō. 134.

Solutio.

2. de aia. tex. 141.

Solutio.

2. de aia. tex. 146.

M. A. Zim: Solut. Cont'

istum colligitur ex sententia Commē. in. 1. de anima. commen. 1. 4. vbi dicit q. virtus, quæ comprehendit istum esse Socratem, aut filium Socratis, est superior ad virtutem sensuum. & ita videtur quod relatio non cognoscitur à sensu communi. Solutur dictum Commenta. intelligitur de sensu exteriori, quia ille non cognoscit substantiam, neque relationem, sed sensus hominis interioris possunt hæc cognoscere. vnde intentio Commenta. est ibi ponere differentiam inter illos modos duos, secundum quos aliquid dicitur sensibile per accidens, vnus est non simpliciter, & est quando sensibile vnus sensus comparatur ad aliū sensum, ex quo accidit vt sit consuetum cum sensibili proprio illius sensus. vt si pomum fuerit coloratum & dulce, dulce dicitur sensibile per accidens respectu visus. nam hic est accidentalitas duorum sensuum exteriorū, qui sunt in eadem latitudine, quia ambo sunt exteriores, & vnus non est superior altero. Sed secundum modum per accidens sensibilis est, quando aliquod obiectū per accidens est coniunctum sensibili per se alicuius sensus, quod tamen nō est obiectum alicuius sensus eiusdem ordinis, sed superioris sicut si albi accedat vt sit filius Socratis. vnde ista relatio accidit albo, & non pertinet nec ad visum, nec ad alium sensum exteriorē, sed bene potest pertinere ad sensum communem, qui est virtus superior ad visum, & ad reliquos sensus exteriores. immo vt dicit Themi. est princeps aliorum, & alij sunt sicut famuli & ministri eius. Et ne videatur tibi mirum, vt relatio sensibilibum rerum sensu percipitur, vt est sensibilis. nā Arist. hoc expresse dicit in. 1. de anima. in tex. cō. 14. q. quia nos vnumquodq. sensibilibus ad vnumquodque comparando discernimus & sentimus, & sentimus q. differunt, necesse est vique sensus. sensibilia. n. sunt. vbi Commenta. dicit quod differentia est sensibilis, quæ est inter sensibilia, licet enim intellectus etiam differentiam inter sensibilia agnoscat, tamen in vniuersali & non signare, & sensibilitate. vnde videtur tibi relationem istam posse agnosci, à sensu communi, & non solum à cogitatione, vt aliqui voluerunt aliter ratio Aristot. in tex. 14. 6. non procederet, in qua demonstrat virtutem sensus communis in eodem tempore indiuisibili apprehendere, & proferre iudicium de diuersis, vel contrariis sensibilibus.

Sexagesima quinta contradi. est super

tex. 151. Arist. in hoc textu dicit q. deceptus est magis propria animalibus. & in hoc plurimum tempus perficit anima. Sed verūq. videtur falsum esse. quia cognitio veritatis, cum sit animæ perfectio, videtur esse magis propria animæ. Secundū etiam falsum esse videtur. quia tempus dispositionis naturalis, & præter naturam æquale esse non potest, vt patet in. 1. celi. 1. ex. cō. 38. vbi Commenta. dicit in paraphrasi q. tempus sanitatis est prolixius tempore agritudinis. & 1. celi. te. cō. 15. quæ præter naturam sunt, citissime corrumpuntur. Nisi esset q. istud Arist. declarauit quō sit magis proprium, videlicet ex parte temporis, non quia sit magis naturale. Et quando arguitur q. tempus non potest esse æquale dispositionis naturalis, & præter naturam. Respondetur, q. hoc locū habet in dispositionibus, quæ immediate insequuntur formam ab agente mediante formam illud, agens quantum dat de forma, tantum dat de accidentibus consequentibus formam, mediante tamen forma. sed cognitio non datur ab agente tante animæ, sed causatur ab obiecto & potentia cognoscente. & licet anima pluri tempore vertetur in ignorantia, quā in scientia, tempus tamen illud breue elapsius est, quo versatur in scientia, quā tempus prolixum in quo versatur in ignorantia. sicut præponendum est tempus breue in felicitate, quā in prolixum in miseria, & ita adhuc non est æqualitas, si bene consideras proprium igitur hic sumitur, quod ad quando, & non aliter. nam multis modis proprium dicitur, vt patet in. 4. top.

Sexagesima sexta contradi. est in cō. 151. Dicit virtutem imaginatiuam distinguere ab alijs virtutibus. In cō. 20. huius secundi dicit oppositum. Solutur. hic loquitur de perfecta imaginatiua, quæ est in determinata parte corporis, & quæ est non solum respectu præsentis obiecti, verum etiam respectu absentis. sed ibi loquitur de imaginatiua imperfecta, quæ solum in imperfectis animalibus, & solum circa præsentia obiecta actum habet, quæ disseminata est per totū animalis corpus.

Sexagesima septima contradi. est ibidē. Dicit imaginatiuam differre ab intellectu & consilio, quia imaginamur dum volumus. Sed fuit oppositum. q. hoc est nihil, quia à pari intelligimus cum volumus. Solutur. bene intelligimus dum volumus, sed non intelligimus verum cum volumus, sicut est de sensu & imaginatiua.

Sexagesi-

Solutio.

Solutio.

1. de a. 2.

com. 155.

Solutio.

1. de a. 2.

com. 155.

Solutio.

1. de a. 2.

tex. 151.

2. de aia. Sexagesimo octaua contradi. est in te. cō.
e. cō. 155. 155. Ponunt sibi quatuor habitus. Sed oppo-
situm habetur. 6. archi. cap. 4. vbi sex ponū-
tur habitus. Soluitur. Philosophus hic di-
stinxit solum habitus, qui noui erant ab An-
tiquis vsquē ad sua tempora: sed in sexto archi.
enumerat omnes habitus, quos ipse ex pu-
ris naturalibus nouit.

2. de aia. Sexagesimo nona contradi. est in te. 156
tex. 156. In eodem cōmen. dicitur sensus esse veros
in maiori parte. Et tamen oppositum dixit
supra in. 152. vbi habetur q. sunt semper ve-
ri. Soluitur. supra loquebatur de sensu, vt
mouetur à sensibili: hic vero loquitur, vt ex
se componit. Sed cōtra. nam etiam sensus
vt mouetur à sensibili, non est semper ve-
rus, sed frequenter, sicut patet. 2. de anima.
cō. 63. & ideo forte sumpsit semper supra,
id est in maiori parte. Vel si vis q. ly semper
sumatur, vt distinguitur contra frequenter,
dicas q. illud est verum, seruatus illis tribus
conditionibus positis à Themistio in. 2. de
anima. super tex. 63. Et Auer. seipsum glo-
sat consimiliter. 4. metaphy. cōmen. 26. vbi
habet hæc verba. Comprehensio autem, quæ
fit vno sensu, & vno nostro sensus, & in ea-
dem dispositione est vera semper. Hæc de se-
cundo dicta sufficiant.

Solutio. comparatio lucis ad diaphanum. comparatio
autem intentionum imaginatarum ad
ipsum est sicut comparatio coloris ad vi-
sum. & sicut lux est perfectio diaphani, sic
intellectus agens est perfectio intellectus ma-
terialis. & sicut diaphanum non mouetur
à colore, neque recipit ipsum, nisi quando
lucet, ita intellectus materialis non recipit
intellecta, quæ sunt hic, nisi fm q. perficiat
per istum intellectum & illuminatur per
ipsum. & sicut lux facit colorem in poten-
tia esse in actu, ita q. possit mouere diapha-
num, ita intellectus agens facit intentiones
intellectas in potentia esse actu intellectas,
quas recipit intellectus materialis. Ratione
igitur specierum intellectarum intellectus
agens dicitur esse effectius intellectum
tamen iudicium ipsum & discrimen, quo
de obiecto intellectu iudicamus fit per in-
tellectum possibilem. nam, si sensus habet
virtutem, per quam discernit sensibile, mul-
to magis intellectus materialis. Vnde, teneo
intellectionem formaliter, quia intelligim⁹
& iudicamus, immediate produci ab intel-
lectu materiali illuminato per intellectum
agentem, & informato specie intelligibili,
sed dicitur ab intellectu agente causari ra-
tione speciei, quia illa est ab intellectu agen-
te effectiue. Et ista videtur esse sententia
Auer. in. 3. de anima. in cō. 19. vbi dicit po-
nendo differentiam inter intellectum agen-
tem & possibilem, q. differunt in hoc, q. ius-
dicium est aliquid in capitulo perfectionis
iudicis, actio autem non est fm illum mo-
dum in capitulo perfectionis agēis. Et etiā,
si opinio opposita vera esset q. intellectio
immediate produceretur ab intellectu agē-
te in nobis, non propterea sequeretur homi-
nem formaliter intelligere per intellectum
agentem, sed per intellectum materiale,
quia eo formaliter anima intelligit & sapit,
nam omnes expositores sunt concordēs in
hoc, q. intellectus, de quo Aristot. loquitur
in hoc principio. 1. de anima, est intellectus
materialis. vnde, licet motus effectiue sit à
motore, non tamen formaliter est in mo-
tore, nec formaliter motor denominatur
moueri, sed mobile. ita est etiam de intelle-
ctione, quæ est quidam motus, licet æqui-
uocè dictus. & hoc tangit Commen. in præ-
adducta differentia. Et, si replicetur in oppo-
situm per auctoritatem Themistii in. 3. de
anima. cap. 17. vbi dicit hominis essentiam
esse intellectum agentem, & q. omnis actio
inde deriuatur & dicitur. Sol. Them. vt tra-
dit Commen. 1. de anima, cō. 20. opinatus

SOLUTIONES Contradictionum in dictis Arist. & Auerrois,

Super Tercio de Anima.

3. de aia.
tex. 15

Contradictio est in textu pri-
mo. Aristote. in hoc tex. videt
dicere q. per intellectum ma-
terialem, qui possibilis est vo-
catus, homo intelligat. sic. n.
exponit Themist. & Commen. illud, quod di-
citur hic. De parte aut animæ, qua anima
intelligit & sapit, id est per quem homo in-
telligit & sapit. Sed huius oppositum scribit
Alexan. in tracta. de intellectu cap. 3. vbi ha-
bet q. intellectus agens est effectius intel-
lectionis. & videtur esse etiam de sententia
Commen. 3. de anima, com. 19. vbi dicit q.
comparatio intellectus agentis ad materia-
lem est comparatio quodammodo princi-
pii mouentis ad materiam motam. Soluitur
intellectus agens, siue Deus sit, vt posuit
Alexan. siue sit pars animæ nostræ, vt voluit
Themist. & Commen. pro tanto dicitur esse
effectius intellectus, quia comparatio
eius ad intellectum materiale est sicut

Solutio.

de Anima FF est

est intellectum materiale & agentem, & speculatiuum esse vnum subiecto, & differret fm modum. Et licet hoc teneat Them. aduerte tamen q. in via eius iudicium formaliter attribuit nobis per intellectum materiale, non quatenus ex potestate eo fiat, sed quatenus agens est intellectus, quia illinc omnis actio dicitur, atque deriuatur. Quod si intellectus materialis non accipit indiuisibilitet ea, quæ intellectus agens tradit indiuisibilitet, nihil est q. miremur, quod huius rei illud exemplum exploratum habemus, quod affectiones corporum, candor, nigror, & eius generis ceteræ, quanquã propria rōne & suapte natura indiuisibiles atque infecabiles sūt in materiam, tamen diuisibiliter & secabilliter recipiuntur. Et ex isto capite recte perpenditur secundū Themistium intellectum agentem & materiale esse vnum subiecto: quod bene Commenta. videntur intellexisse. Et sic habes quid in via Alexand. Commenta. & Themistij sit dicendum in hoc quæsito at duo, sicut vides.

3. de ala. 2. Aristote. & Commen. videntur dicere intelligere esse sicut sentire, & q. sit pati. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tract. de intellectu. vbi cap. 1. dicit. Intellectui peculiare esse actum esse, & intellectio, vt inquit, est ei actio, & non passio. Subtilis doctor perstruat circa hoc in quæstione. 13. quolibetorum in artic. tertio dicit q. non est sensus, quod intelligere sit pati formaliter, ita quod sit de genere passionis, sed quod formaliter denominat per hoc, quod recipitur in aliquo subiecto: sit sensus, intelligere est recipere intellectiōem, & sicut etiam sentire est recipere sensationem. Vnde, si obiectum vel Deus causaret sensationem, non diceretur sentire. similiter, si intellectus causaret effectiōem in se intellectiōem, non propterea diceretur ex hoc intelligere. sed potius ex hoc quod recipit intellectiōem. Sed ista declaratio non bene exprimit sensum Arist. nec aperit aliquid proprium sensationi & intellectiōi, in quo distinguuntur ab alijs formis denominantibus. nam hoc est commune omnibus formis denominantibus ab intrinseco, quod sunt per informationem in re denominata, immo & motus ipse denominat mobile, in quo est formaliter & non denominat motorem. Propterea stat aliquid denominat aliquid, in quo tamen non est per inhaerentiam: sicut

communiter dicitur de sex principijs. Dicamus igitur, vt alias diximus, q. sensus & intellectus materialis sunt de virtutibus animæ passiuis secundum sententiam Commenta. in. 2. de anima. commen. 37. & 1. de anima. commen. 4. potentiarū autem passiuarum proprium est moueri ab obiecto, cui attribuntur. & quia sensus mouetur à sensibili, & intellectus ab intelligibili, ideo intelligere est si sicut sentire. Nota tamen, q. in passione vera sunt duo. vnum est contrarietas, merito cuius est aliqua corruptio: secūdo est receptio formæ sentite & intelligere de passione non habent nisi receptionem tantū, quia in eis non est vera contrarietas: merito cuius conmitetur aliqua corruptio, & ideo est alterum genus alterationis & passionis ipsa sensatio, quā sunt veræ alterationes, quæ sunt secundum veras passiones & passibiles qualitates, vt dicitur secūdo de anima textu commen. 37. & 38. & in tertio de anima textu commen. 2. In talibus enim est euasio & perfectio, vt dicit Commen. etiam in commen. & Themistij in eodem loco super. 2. de anima dicit idē. Vnde, quia sensatio præsupponit receptionem specierum, & intellectio receptionem specierum intelligibilium, sic sentire, & intelligere constituunt in quodam pati, tanquam in necessario præsupposito ad hoc, q. sit sentire & intelligere. Sed intelligere & sentire formaliter non sunt receptio specierum, quia, vt scribit Commenta. in. 2. de anima. commen. 149. recipere aliquid est aliud à iudicare illud. Et Alexand. dixit in paraphrasi de anima, in illo cap. vbi agit de intellectu practico & speculatiuo. quanquam per corporeas affectiones sensuum functio fiat, sentire tamen nō est pati, sed iudicare, atque discernere. Et ideo Alexand. artius loquens in via Peripateticorū voluit potestas animæ distingui in actiua & iudicatiua, appellans actiua potentias animæ vegetatiuæ: reliquas vero vt sensus & intellectus in numero potentiarum iudicatiuarū, quia istæ sunt virtutes discernentes & iudicantes. vnde secūdo de anima text. comm. 130. videtur autem intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse, in vtriusque. anima iudicat aliquid & cognoscit. Aduerte tamen q. licet secundum Auerr. & Alexand. in intellectiōe, quā in sensatione concurrat specierum receptio, quæ est passio quædam, differenter tamen est ista passio in sensu & in intellectu. quia sensus passiuus, patiente aliquid organo, vt dicitur. 7. phisic.

Propria solutio.

Obusatio

tex. commen. 12. sed intellectus non patitur
 patiēte organo, quia nullius organi est
 actus, tertio de anima. tex. commen. 5. Sed
 tunc est difficultas apud viam Theo. &
 Them. negandum specierum receptionem
 in intellectu materiali vere, quomodo sit si-
 militudo ista intelligendo, in hoc, quod
 Aristote. dicit intelligere esse sicut sentire,
 & quomodo sit quoddam pati. Dicamus
 nos quod in via istorum ista sunt in intel-
 lectu intelligenda fm similitudinem & nō
 vere, vnde in substantia intellectus materia-
 lis vere non recipitur aliqua species, sicut in
 sensorio recipit species, sed quia accidit sub-
 stantiz intellectus materialis propter mix-
 tionem, in quantum videlicet tangit magni-
 tudinem, vt intelligat ea, quæ sunt hic, sicut
 sensus in sentiēdo per speciem dependet
 ab obiecto sensibili, sic intellectus a phan-
 tasmate, tertio de anima. tex. commen. 3. r.
 intellectus animæ phantasmata vt sensibi-
 lia sunt. sicut igitur sensus, ad hoc qd sen-
 zat, mouetur a sensibili: sic intellectus ma-
 terialis ad hoc vt intelligat, oportet vt qui-
 dārem enim phantasmatibus speculetur.
 tertio de anima. tex. commen. 3. 2. species in
 intellectus in phantasmatibus speculatur.
 Sed tunc est difficultas, si intellectus nō intel-
 ligat per receptionem speciei sicut sensus,
 quomodo igitur intelligere est pati fm istā
 viam? & quō Aristote. dicit intellectum locū
 esse specierum. 3. de anima. commen. 6. vbi
 laudat Antiquos? & 3. de anima. tex. cō. 3. 8.
 lapis non est in anima, sed species? Soluitur
 secundum viam similitudinis. Nam intel-
 lectus, vt intelligit, sic discernit & iudicat,
 & intelligere formaliter non est pati, sed in
 dicare & discernere obiectum intellectum,
 sed, quia hoc iudicium quod affert de istis,
 non competit sibi in quantum intellectus
 est, sed in quantum est tangens magnitudi-
 nem: nullus enim intellectus abstractus vere
 a magnitudine intelligit aliquid eorum,
 quæ sunt hic, vt dicit Themist. tertio de ani-
 ma. cap. 4. & est enī sententia Commē.
 tertio de anima. commen. 19. sic igitur in-
 telligere intellectus materialis fit de rebus
 sensibilibus, quæ sunt potentia intellecta
 pro quanto fit in phantasmatibus, sicut sen-
 tire fit respectu sensibilis. & quia hoc sibi
 ex passione contingit, vt magnitudini est
 connexus & iunctus, sic intelligere est quod-
 dam pati, quia huius intellectus vt mouea-
 tur ab obiecto, quod est hic in phantasma-
 te relucente hoc sibi accidit. & sic est passi-
 uus non vere, non solum quia non per or-

ganum, verum etiam quia neque verō in
 sua substantia aliquid recipit per informa-
 tionem, sed solum modo prædicto per viā
 similitudinis. Sed tunc est in hoc difficul-
 tas, quia intelligere videtur esse actio tran-
 siens. & non immanens. Dic quōd iudiciū
 est in iudice. Commenta. tertio de anima
 commen. 19. iudicium est in capitulo per-
 fectionis. licet igitur actus intelligendi in-
 telligatur quodammodo transire in obie-
 ctum, hoc est pro quanto terminatur ad ip-
 sum: tamen iudiciū est actus iudicis, &
 virtutis discerniens. Et hoc voluit Alexan-
 in prædicta authoritate, quæ in principio
 contradictionis adducebatur, qd intellectus
 actiū est, & intellectio est ei actio & non
 passio. Seis igitur ex sententia Peripatetico-
 rum, quō intellectio non est passio formaliter,
 sed iudicium. & quia iudiciū attribuitur
 formæ & agentī, potius est actio quā
 passio. verissime tamen est qualitas, quæ est
 in ipsa virtute iudicante. Et, quia non incon-
 uenit vnam & eandem formam posse specta-
 re ad diuersa prædicta secundum diuersas
 habitudines, qualitas. n. est fm quam qua-
 les esse dicuntur: & quia ab intellectu
 dicitur intellectus intelligens, & sensus a
 sensatione dicitur sentiēsis: sic sentire & in-
 telligere sunt qualitates. Si hoc intellexerit
 Scotus ille subtilis, bene dixit Si vero consy-
 derentur, vt præsupponunt receptionem
 specierum, quæ receptio est passio quædā,
 sic sunt in capitulo passionis. Si consideren-
 tur in ordine ad potentiam elicentem istos
 actus, sic sunt actiones. Sic concordā dicta
 sapientum. Si queratur in via Theophrasti
 & Themist. cur sensus non potest sentire si
 ne receptione speciei. & intellectus ma-
 terialis potest. Dic, quia intellectus est sub-
 stantia immaterialis, cui competit recep-
 tio vera sensus vero est materialis, & vir-
 tus organica. & licet recipiat sine mate-
 ria, alteratur tamen quodam modo, &
 patitur patiente organo. vnde sensibilia ex-
 cellentia eorum corrumpunt sensum. tertio de ani-
 ma. tex. commen. 7. sensus enim consistit
 in quadam consonantia & ratione. 2. de
 anima. tex. commen. 143. Sed intellectus,
 cum nullius organi sit actus, non opus est,
 vt intellectio fiat per contactum, sicut sen-
 satio. Hac enim ratione ostendit Aristote.
 in 7. physico. quod in sensatione alterans,
 & alteratum sunt simul, quia alteratio
 quædam sensus esse videtur. tex. commen.
 12. Sed intellectus, cum non sit corpus, neq;
 virtus corpore, potest iudicare de obiecto

sine receptione vera speciei in sua substantia facta. Vnde, vt dicebatur ex sententia Philosophi. 1. de anima. tex. cō. 10. intelligere & sapere videtur tanquam quoddam sentire esse: propterea quia in vniuersa anima iudicat aliquid, & cognoscit aliquid eorum, quae sunt. Hoc. n. argumēto decepti sunt Anqui, arguentes in secunda figura ex duab⁹ affirmatiuis. Non est igitur similitudo penes formalem receptionem specierū vtriusque, sed penes iudicium, sicut vides. Sed differt iudicium intellect⁹ a iudicio sensus. quia sensus ad hoc vt iudicet, praesupponit in sensorio passionem a sensibili respectu speciei sine materia. sed intellectus hoc non requirit: ideo potest diiudicare sine receptio- ne speciei in sua substantia, sed in parte sen- situa, in qua recipiuntur phantasmatia. & sic alteratio est in parte intellectua, non ratio- ne subiecti, sed ratione virtutis sensitivae, quae est coniuncta ei, cui accidit vt sic, vt tangat eam, ex parte. Cuius intellectus est. Et hoc fuit in causa q. Arist. in. 2. de anima lo- cuturus de virtute sensitiva in genere, praemi- sit sentire in quodam pati & moveri cō- sultere, in tex. cō. 11. sicut in concessum erat ab antiquis, vt patet. 1. de anima. tex. cō. 7. 9. Et ideo, quia mens eius non erat hoc sane- dictum simpliciter, sensum pati & moveri, & ab alio agere, seu in actu esse, ideo ibi in tex. cō. 14. apponit corrigendo hoc dictum, primum quidem tanquam idem sit moueri, & pati, & agere dicimus. & mot⁹ est act⁹ quidam imperfectus tamen. Vbi, vt notat lucidissimus Them. innuit differentiam in- ter moueri & agere, & inter pati, & agere. licet. n. sensus patiatur & moveatur a sensi- bili, vt dictum fuit, non tamen agit ratione sensibilibus in hoc, q. iudicium sumit de sensi- bili, sed hoc habet ex se & sua ratione for- mali. in plus enim est agere, vel in actu esse, quam sit motus, aut passio. nā vt dicit The- mistibi, licet actus excedat motum, sicut ge- nus excedit speciem, nam motus est actus quidam. C. imperfectus: ratio autem actus generalior est. Et, si inisset contra hoc au- thoritate Philosophi in lib. de sensu & sensi- bi. vbi habet q. sensibile sensum agere facit: & in. 2. de anima. tex. cō. 19. vbi dicit, q. actus operationis sensibilis sunt ex ira. Dic- q. facit ipsum esse in actu, quod ad speciei receptionem, pro quantum sensus patitur ali- quid patiente organo, vt dictum est: sed non facit ipsum agere in hoc, q. discernit, & iudicat, quia hoc habet ex sua intrinseca ra- tione. sensus. n. & intellectus sunt ex virtuti-

bus animae, quae habent discernere & iudi- care, sed sensibile solum quod ad hoc habet virtutem sensitiuam excitare, & est sibi oc- casio non causa principalis ferendi iudicii, organum etiam non patitur a sensibili. Im- passionem corruptiuam, neq. passionem. n. albeat, nec nigrescat, vt patiuntur corpora: immo talis alteratio in perfectionem ter- minatur, quia est receptio specierum sine materia, & sensitiuum etiam operatur non vt potentia factum, sed secundū iudiciū & cognitionem.

Tertia contradi. est super cō. 4. & c. 5. cō. 3. de aia. tenet intellectum materiale esse abstra- ctum, & immortalem. Sed huius oppositū habetur in. 3. de anima. tex. cō. 10. vbi lo- quens de intellectu agente dicit q. ipse sol⁹ est immortalis. & patet q. hoc non potest absolute intelligi, quia vltra intellectū agen- tem etiam intelligentiae mouentes orbis sunt abstractae, & immortales. igitur hoc intelligitur comparatiue, in ordine videlet- cet ad ceteras animae virtutes & potestates. & ita intellectus possibilis non est immor- talis. Soluitur. inter virtutes animae sunt duae, quarum vna est omnia fieri, alia est omnia facere, sed illa, quae est omnia facere, est praestantior ea, quae est omnia fieri, & sic in supremo gradu abstractionis sola essen- tia intellect⁹ agentis peruenit: sicut si quis dicat Solem esse magis abstractum, quam lucem. Ex hoc tamen non sequitur quin in- tellectus potentis etiam abstract⁹ sit, quia abstractio & immortalitas non consistit in puncto, sed habet latitudinem magnam, quia distantiae eorum sunt valde diuiae. 2. cor. cō. 6. 4. vnde intellectus materialis est in infimo gradu abstractionis. 3. de ani- ma. cō. 19. concordat Them. 3. de anima ca. 3. 6. & sic elicio solutionem istam. aliter etiam dici potest, vt notauit in tabulis.

Quarta contradi. est in cō. 5. Auer. vbi re- prehendit Alexand. qui, sicut sibi imponit, posuit intellectum materiale causatum ex mixtione elementorum, & vniuersaliter omnes alias virtutes animae, dicit q. hoc est contra Aristot. quia sententia Arist. fuit pri- mas perfectiones animae esse a motore extrinseco. Sed ipse non recordatur summi su- per. 7. meta. cō. 31. vbi reprehendit Auer. po- nentem datorem formarum, & Themistū ponentem motorem extrinsecum respectu animalium ex putrefactione generatorū. Soluitur. memini me diffuse dixisse de hac materia super quaeztione nostra de specie- bus intelligibilibus. sed pro nunc dico q.

3. de aia.
cō. 4. & c. 5.

Solutio.

3. de aia.
com. 5.

Solutio.

via

via Auic. & via Alexan. sunt duæ viæ extre-
mæ, sed via Auero. est media, & partim di-
scrap ab utroque, & partim cum utroque
conuenit. Auicem ponebat, sicut Plato in si-
mili dicebat, qd motor separatus erat causa
adequata productionis formarũ. vnde Co.
ib i contra eos dicit qd, si ita esset, non opus
esset materia in generatione. nam materia
esset, quia sit aliquid inexistente. si autem
tales formæ non educuntur de potetia ma-
teriz, sed totaliter sunt ab extrinseco, videt
fm ipsum qd materia superflua: quia sequi-
tur expositione tales formas esse per se sub-
sistentes. Alexand. vero videtur esse in alio
extremo, vt sibi imponit Cõm. quia ipse vo-
luit animam intellectiua hominis, & ani-
mas brutorum, & vniuersaliter omnes ma-
teriales formas esse causatas ex diuersa mi-
xione elementorũ tanquam ex causa ade-
quata: sicut est de qualitatibus secundis. vt
est color, & sapor, qui causantur ex primis
qualitatibus elementorum. vnde dicit Cõ.
qd ista positio est quasi positio negantium
agens, & concedendum materiam tantum:
& sunt illi, qui ponunt casum: sicut patet.
1. physico. Sed via Auer. est in medio. quia
ipse tenet qd formæ istæ animatorum, sicut
est anima cogitativa hominis, & omnes in
feriores animæ sunt eductæ de potentia ma-
teriz, non tamen insequuntur mixtionem
elementorum tanquam causam effectiua
adequatam, immo elementorum mixtio
concurrit in genere cause materialis. sed il-
lud, quod concurrat effectiue, est virtus in-
formans existens in semine, & est motor
extrinsecus. qui est intelligentia separata, à
qua rememoratur talis virtus. & ita Cõm ē.
medium tenens extrema dimisit, sibip̃si
non obuiando.

3. de aia.
com. 5. Quinta contradic̃tiõ est in eodem com. 5.
Dicitur qd in corporibus cœlestibus nō sunt
plura indiuidua in eadem specie. Oppositũ
videtur. 1. cœli. cõ 59. vbi ponit omnia cor-
pora cœlestia esse eiusdem speciei. Soluitur.

Solutio. multoties dixi ubi speciem aliam vniuoc-
am, aliam analogam esse, sicut est de gene-
re & differentiis, sic in proposito negat hic
in corporibus cœlestibus esse plura indiui-
dua in vna specie vniuocē dicta, concedit
tamen in talibus esse plura indiuidua in spe-
cie analogice dicta, quæ est secundum prius
& posterius.

3. de aia.
com. 5. Sexta contradic̃tiõ est in eodem com. 5.
Superius vbi iam diximus in solutione se-
cundæ quæstionis, ipse declarans quomo-
do ex intellectu & intelligibili fiat maxime

vnum dicit, quia non fit aliud ab eis, sicut
est in compositis ex materia & forma. Sed
huius oppositum sentire videtur. 12. meta.
cõ. 51. vbi habet qd in solo intellectu diuino
intelligibile & intellectum vnum sunt. Di-
co, quicquid dicant Moderni, qd intellectus
Auer. iste est, qd ex intelligibili & intellectu
fit maxime vnum, quia esse intelligibilis &
esse intellectus sunt vnum & sunt vnum.
Nam quid melius vnum Auer. per Auer.
interpretari? Dicit seipsum declarando. 12.
meta. cõ. 39. intellectum, cum intelligitur,
fit idem cũ eo. Cum intellectu. Et subdit,
& intellectus est illud, quod intelligitur. &
propter hoc dicitur qd intellectus fit res in-
tellecta. Et hoc est consensum viæ Aristote-
licæ. nam ipse 3. de anima habet qd anima
est quodammodo omnia. 37. cognitur. n.
sit vnum cum potetia cognoscente, & esse
rei cognitz, vt sic est esse rei cognoscentis.
Ista igitur identitas vniuersaliter reperitur
in omni potentia cognoscente, & quanto
potentia cognoscentes abstractior fuerit, tan-
to maior est identitas cogniti cum natura,
quæ cognoscit. Et suprema virtus abstracta
à materia, & à qualibet imperfectione est
intellectus primi entis. hinc est qd ibi intel-
lectus & res intellecta sunt idem omnibus
modis fm viam Auer. Vnde, cum res intel-
lecta ibi sit diuina essentia, in qua est om-
nis perfectio, omnis bonitas sine aliqua de-
pendentia vel potentia, vel quasi potentia,
illic est mare indeiciens bonitatem, & per-
fectionem, inde sparguntur flumina & riu-
li entibus, fm quod vniuscuiusque disposi-
tio requirit. Et hoc est, qd dixit Ari. in 1. cõ.
in te. cõ. 100. Ideo intellectus diuinus essentia
diuinam aspiciens omnia videt, quia videt
illud, quod est omnia eminenter, nam vt-
det illud quod est ens per essentiam. nil
aliud videt fm Auer. perfidum, nisi suam
essentiam: sicut inquir ipse 12. meta. cõ. 51. si
quis cognosceret naturam caliditatis exis-
tentis in igne, non diceretur ignorare natu-
ram caliditatis in alijs rebus calidis, vnde
4. physico. cõ. 101. dicit. Si illud, quod est cali-
dum simpliciter, est ignis simpliciter, illud,
quod est aliquod calidum, est aliquis ignis.
Ite, cum Deus sit ens per essentiam, alia en-
tia sunt entia per participationem, alia en-
tia aliquid diuinitatis participant, sicut pa-
teriam. 2. de anima. te. cõ. 34. & 2. celi. te.
cõ. 64. & 1. physico. 81. Solum igitur in intel-
lectu primi intellectus intelligibile est idem
simpliciter & omnibus modis, quia ibi est
emans per essentiam solum. & in nullo

Solutio.

alio intellectu, quia in alijs est participatio entitatis, & non est fontalis plenitudo solidi enim vnum est ens simpliciter perfectum, & illud Deus est. 1. meta. cō. 21. Nohit igitur Cō. absolute q. intelligibile non fiat idem cum intellectu in alijs intelligentijs, sed voluit q. omnimoda, & simplex identitas nō est nisi in solo primo intellectu. Et ideo dixit. 1.1. met. 1. q. Deus intelligit eua eo modo, quo non est fas homini: immo eo modo, quo nullius alius intellectuare potest intelligere, disputatione. 1. in solutione. 18. dubij contra Algazelem in libro destructionū. Et ideo fuit opinio eius, sicut ibi patet q. in alijs intellectibus circa prīmū quilibet intelligit aliquid extra se. vnde intellectus secundæ intelligentiæ intelligit primum extra se, quia ipsa prima intelligentia non eminenter continetur in essentia secundæ, sed potius e contra. Et quia secunda intelligentia eminenter continet posteriores, immo omnia alia, dicimus q. non intelligi t ea sū ipsū extra se, quia videndo seipsum videt illud, quod est omnia infra ipsam. Et ideo voluit solum primum intellectum esse incarnatum, in quo intelligibile & intellectus sunt idem per essentiam omnibus modis. sed in alijs intellectibus ex parte est identitas, & ex parte diuersitas: ex parte est a diuersitas, & ex parte potencialitas. sicut infra declarabimus magis. Nota ista, quia multi cristato capite non potuerunt ascendere ad hoc, vt intelligerent quomodo ex intellectu & intelligibili non fit aliud, sicut ex materia & forma: & quomodo solum in primo intellectu est verum omnibus modis, & in alijs sū quid: & hoc respectu primi. Quia igitur materia nunquam fit forma, neque forma vnquam fit materia, sed ex materia & forma fit aliud, quod non est neque materia, neq. forma, & istud est compositum ex materia & forma. & quia intelligibile fit intellectus, & intellectus fit intelligibile, ideo nō fit aliud ab eis, ideo fit maxime vnum ex eis. Et licet in omni intellectu locum habeat, simpliciter de solo intellectu verificatur omnibus modis. Et hoc de clarabitur statim, qñ declarabimus, qñ in omnibus intelligentijs est potentia circa primā.

3. de aia. com. 5. Septima contradi. est in eodem cō. 1. Scribit Cōm. reddens causam, quare ex intellectu & intelligibili fit maxime vnum, dicit quia illud, quod fit ex eis, non est aliud ab eis, sicut est compositum ex materia, & forma. videtur velle, compositum substantiale dicere tertiam entitatem realiter di-

stinctam à partibus. Cuius tamen oppositū videtur sentire. 1. phy. 17. Soluitur ibi à me, & illic vide. dico enim q. ibi loquitur de toto integrali, vt patet in litera. sed de composito substantiali non possum videre quomodo non habeat aliquam vnitatem perse, & entitatem distinctam ab entitate partium. Dicant alij quicquid velint, dico q. me & Auer. est ista, sicut ibi late probatū est.

Octaua contradi. est in eodem cōmē. 1. est contradi. Quia dicit intellectum agentem esse quasi formam, & intellectum passivum esse quasi materiam. Sed oppositum scribit ipse. 1.1. meta. cōmē. 17. vbi dicit q. intellectus possibilis respectu intellectus agentis est quasi locus eius, non quasi materia. Soluitur. in materia duæ sunt condiciones. Vna q. de potentia eius forma materialis deducatur ad actum. Et quantum ad istam conditionem respiciens dixit Cō. in. 12. met. in cō. 17. q. est locus, nō materia intellectus possibilis, respectu agentis in telis. nā in intellectu agens nō est deductus de potentia intellectus possibilis. Alia est conditio materie, q. ipsa sit informabilis per formam, & perfectibilis per eam. & quantum ad istam conditionem intellectus possibilis habet rationem quasi materie, non materie, quæ formam mediis antibus dīnēfionibus & qualitatibus recipi t, sed habet proportionem materie abstractæ. quæ comparata ad suum actum est sicut potentia, nā via eius fuit ex intellectu potestatis, & ex intellectu agente vnā intelligentiam resultare, quæ merito intellectus possibilis passiva est, & receptiva. sed merito intellectus agens est productiva.

Nona contradi. est in cō. 1. in solutione. 3. qñis. Cō. dicit q. ens diuidat in ens sensibile & intellectuale, & sensibile in materiam & formā, ita ens intellectuale pariformiter videtur diuidi in aliquid proportionale materie, & in aliquid proportionale formæ & intellectus materialis est in tali modo, videlicet q. est ens proportionale materie. Huius tñ oppositum scribit Alexā. in tractatu de intellectu cap. 1. vbi declarat quare intellectus materialis dicitur, non quia est subiectum aliquid, vt materia, quæ per præsentia formæ potest hoc aliquā fieri, sed quia materia habet essentiam suam in potentia, quia omnia potest, ad quæ habet potentiam. id enim, quod est potentia quatenus huiusmodi est, materiale est. Et parum infra ponens differentiam inter sensum, & intellectum materiale, inquit q. sensus, cum

Solutio.

3. de aia. com. 5.

Solutio.

3. de aia. com. 5.

etiam per corpora fiant, non sunt hæc, quæ percipiunt, sunt tamen actu alia quedam. est enim sensus facultas corporis cuiusdā idcirco & corporis patientis est aliquid sensuum perceptio. & ex hac causa non omnium sensus est perceptivus, est enim & ipse iam aliquid actu. intellectus vero cum nec per corpus aliquid percipiat, nec corporea facultas sit, nec patiatur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quedam huius perfectionis & animæ, (specierum et uocorum susceptiva. A. Amplius idem Alex. in paraphrasi de anima in cap. de intellectu practico & speculativo expresse dicit intellectum rectius comparari agrapho, id est in descriptionis carentie. quā ipsi tabellæ. tabella enim est in numero entium. ubi expresse vult intellectum non esse in numero entium, sed privationem quandam. Soluitur opinio Alexan. est multum remota in hoc ab opinione aliorum Peripateticorum. Theophrastus enim, & Themistius, & Cō. volunt intellectum esse æternum & immortalem: immo volunt prædicti q. non est potestas animæ, in qua sunt aliæ potestates, sed est substantia superior anima, quam contingit separari, sicut perpetuum à corruptibili. ita notat Themistius in. 2. de anima: commen. 31. & Commenta. comm. 21. & 31. & in. 3. de anima. commen. 5. Et tunc secundum istos viros intellectus materialis dicitur esse potentia, & nullam dicitur habere naturam, nisi quia possibilis est vocatus. tercio de anima. tex. commen. 5. ista ratione, ut refert Themistius in tercio de anima. cap. 39. auctoritate Theophrasti, inquit enim, cum intellectus homini extrinsecus accedat, cumque tanquam appositus intellectusque sit, queritur quemadmodum cōgruus nobis dicatur, demum, quæ nam confirmatio natura ut eius sit. Certe id, qd dicitur, nihil actu esse intellectum ad potestatem, omnia recte hac tenus dicitur, quatenus & in sensu, non tamen visque eō ad vivum refecunda res est, neq. tam nihil actu probandus, ut neque ipsemet sit. calumnia hæc esset & oratio contentions causilloque proxima. Sed ita intelligendum, ut in animo talis quedam sui generis potentia sit pro subiecto formarum, ac gremio, qualis in rebus materialibus facultas illa est, quæ constitutioni earum, & concretioni subternitur. Vbi patet secundum istos viros intellectum materiale esse in numero entium, & esse subiectum omnium for-

marum in esse intelligibili, sicut materia est subiectum omnium formarum in esse sensibili. Et quod dicitur non esse aliquid actu, hoc referendum est ad ipsam privationem, & potentiam, seu carentiam formarum talium, ubi sic consideratur. Alexander autem tenet animam intellectivam esse unam formam dantem esse homini formaliter, & eductam de potentia materie, in qua sunt omnes virtutes, scilicet alitrix, sensibilis, motiva, appetitiva, intellectus, & voluntas. verū in hoc est differentia, quod omnes animæ humanæ potentie sunt organice, excepto intellectus materiali qui est suprema animæ humanæ potentia, secundum quam anima transcendit corpus, ita quod huiusmodi potestas non est alligata organo corporali, sicut sunt aliæ potestates. unde ex alijs potestatibus animæ & organo corporeo resultat aliquid in actu, & demonstratum: etenim ex oculo & visu fit aliquid actu videns, & sic de singulis: non sic est de intellectu, quia nullius partis corporis actus est, sed est potestas animæ, & perfectio eius, quæ est gremium formarum & notionum. Alia etiam differentia, est inter sensum & intellectum materiale, quia sensus, cum per corpora fiat, patitur patiente corpore, intellectus autem per corpus non intelligit, quia nec actus corporis est, nec patitur patiente corpore. Et ideo Alexander omnes demonstrationes Aristotelis, & verba eius interpretatur isto modo, quod videlicet intellectus non est corpus, nec virtus in corpore, quia non est iudicium demonstratum in actu, sicut sunt corpora composita ex materia & forma: nec etiam est virtus in corpore, quia non est virtus affixa organo, sicut sensus. nec patitur patiente corpore sicut sensus, quia forma existens in subiecto patitur passione subiecti, cum autem intellectus non sit virtus organica, ideo non est virtus corporea. Et eadem ratione dicitur simplex, & eadem ratione dicitur immortalis, quia non accidit sibi mors ratione, quia sit virtus organica, & ideo dicit intellectum à principio recti comparari agrapho, id est carentie incriptionis in tabella, q. tabella non scribitur, quia tabella dicit aliquid ens in actu compositum ex materia & forma per se subsistens, cuiusmodi non est intellectus, ut diximus: quia non est aliquid subiectum, ex quo & forma suscepta possit fieri aliquid per se subsistens in actu, sicut ex prima materia, & forma substantiali fit aliquid per se vivum.

In actu per se subsistens. vnde, si materialis dicitur, est, quia est in potentia ad omnia intelligibilia, quia omnia quæ sunt, intelligi possunt, & potentia reducit ad materiã, vt testatur etiam Commen. 12. meta. cõ. 26: Vbi animaduerte q̃ Cõm. non videtur bene habuisse mentem Alex. nec ex consequenti impugnatio Commen. procedit contra mentem Alex. Nam non vult etiam Alex. intellectum materiale esse formaliter nõ ens & priuationem puram, sicut sibi imponit Commen. alioquin quomodo Alex. faceret intellectum materiale esse susceptuum notionum & formarum? Vnde in paraphrasi de anima ita scribit in cap. de intellectu practico & speculatio. Nihil igitur est ex his, quæ sunt actu, materialis intellectus, sed omnia potestate. cum enim ante intellectiõnem nihil sit actu, vbi quid intelligit, id quod intelligitur huiusmodi illi in intellectu. cum aduenit q̃ intelligibilis rei speciem habet. Solum igitur intellectus materialis, formalis, & promptitudo quedam est ad formas excipiendas, tabellæ nondum scriptæ per similes, quinimmo ipsius tabellæ ægrapho, hoc est inscriptionis caret, quàm a tabellæ similitor. tabellæ enim iam in entium numero est. quapropter anima ipsa, & id, quod anima præditum est, tabellæ potius comparari potest, ipsa vero inscriptionis carentia ferè intellectus materialis est promptitudo & facultas quæpiam, excipiendis in inscriptionibus accommodata. sicut igitur in tabella accidit, vt ipsa quidem, in qua aptitudo ipsa, & facultas est inscriptionis excipiente, vbi quid inscriptum est, pati aliquid videatur, cum aptitudo ipsa & facultas in actum prompta nihil omnino patitur: nec enim subiectum vllum est, eodem pacto in intellectus nihil patitur, cum nihil sit eorum, quæ sunt actu. In libro autem de intellectu cap. de intellectu materiali seipsum melius declarat, quomodo intellectus materialis nihil sit actu, inquit enim. Intellectus, cum non per corpus aliquid percipiat, nec corporea facultas sit, nec patiatur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quedam huius perfectionis, & animæ specierum, & notionum susceptiua. vbi patet intellectum materiale non esse actu aliquid entium eorum, quæ recipiuntur in intellectu, nec est aliquod potens, id est aliquod subiectum in actu, sed est potentia animæ susceptiua notionum, Sententia igitur Alex. est q̃ intellectus materialis aliud est ex parte, qua ma-

terialis, & aliud ex parte, qua intellectus, nã materialis dicit potentiam, quæ est priuatio ni conjuncta, & sic est priuatio omnium intelligibiliũ actu. sed quia ista priuatio fundatur in essentia, in cuius illa essentia est aliquid ex natura rei, quia est potentia, animæ, quæ est gremium formarum, & quia ista potentia, quæ est subiectum formarum, non est corpus, nec virtus in corpore, nec ex ipsa, & organo sit aliquid demonstratũ, ideo dicitur non pati patiente corpore. Voluit igitur Alex. intellectum materiale esse simpliciter priuationem, sed quod ad formale dicit priuationem, sed connotat aliquid reale, & est potentia, quæ est gremium specierum intelligibilium. nam & Alex. in paraphrasi de anima ostendit modum, quomodo intellectus materialis potest se ipsum intelligere post aliorum intellectiõnem, quod non fecisset, si pura priuatio est apud ipsum.

Decima contradictio est in eodem con. in solnne tercię questionis. Dicit nullam formam liberam esse à potentia, nisi primam formam, & per consequens in omnibus intelligentijs circa primam aliquam esse potentiam. Huius tamen oppositum habetur. 3. phys. 32. vbi dicitur q̃ in æternis non differt posse ab esse, & 12. meta. com. 30. vbi dicitur q̃ in ente æterno nulla est potentia omnino. & idem habetur ibidem. 35. 41. & 44. & 2. celi. 32. 13. & 34. vbi habetur q̃ in ente æterno possibilitas est necessitas. Soluitur. potentia duplex pro nunc. quedam realis & physica, q̃ ista semper cum actu habet compositionem facere. alia est potentia, quæ nihil reale dicit, & ista communis vocabulo potentia logica nuncupatur. Dico autem potentiam logicam ens rationis. per actum collatum intellectus, causatũ ex non repugnantia terminorum, im quod, non repugnant. Dico nunc quamlibet intelligentiam circa primam dupliciter considerari posse, & sub ratione generis, & sub ratione speciei. nam intelligentia Saturni potest concipi, & inquantum ens, & inquantum tale ens. si autem considerata fuerit inquantum ens est, non repugnat sibi quia maiorem perfectionem habeat, quàm sit illa, quam actu possidet. quia, si sibi latius maioris perfectionis repugnaret inquantum ens, ita quod ratio formalis entitatis est præcisa causa istius repugnantie, tunc cunctis entibus istud repugnaret, & per consequens primo entis quod falsum est, & impossibile. & est simile. si talis repugnaret vni, inquantum

3. de ala.
cõm. 5.

quantum animal, tunc cuilibet animali repugnaret. & ideo sub ratione generis secundum intelligentiam potentiam, & privationem aliquam includiturque tamen nihil reale dicitur, sed solum non repugnantiam. Si autem considerata fuerit sub ratione speciei, in quantum scilicet est tale ens in tali gradu entitatis ordinatum, sic secundum Philosophos omnis perfectio apta nata sibi competere sub ratione, quia talis ab aeterno sibi inest. Et secundum hunc sensum dixerunt in eternis non differre potentiam ab actu. Et, quia sola prima intelligentia habet omnem perfectionem possibili reperiri in habitu entis, cum sit rectus entitas quam ens, ut videmus statim, inde est quod in ea nulla est potentia, nec ratione generis, nec ratione speciei. omnes autem circa primam privatae sunt gradu aliquo entitatis, & bonitatis sub ratione entis. nulla autem sub ratione talis entis potentiam aliquam habet sub ratione, quia talis. sic igitur applicata singula singulari, & solue & concordata ea, quae in apparentia dissonare videntur.

3. de anima.
com. 5.

Vndecima contradictio est ibidem. Dicit Aver. quod solum in prima intelligentia quidditas & essentia idem sunt, in aliis autem differunt quidditas ab essentia. Sed huius oppositum nos invenimus in 3. de anima. text. commen. 9. ubi absolute Philosophus in abstractis videtur universaliiter concedere quidditatem, & essentiam idem esse, & 7. meta. text. commen. 41. hoc idem habetur. Debes scire pro solutione Averro. voluisse quidditatem, & essentiam non esse nomina synonyma, quia talia secundum ipsum non videntur in doctrina demonstrativa, nisi forte ad exponendum: tamen in praesenti loco distinguatur, quia sub propriis rationibus sumuntur. Vnde scias quidditatem esse abstractius quam sit essentia. unde quidditas solum actu dicitur, & ab actu nomen quidditatis est derivatum. unde secundum ipsum. 7. meta. 21. & 34. tota quidditas est à forma, essentia autem est maioris ambitus, quia competere potest & entibus in actu, & entibus in potentia. Et ideo secundum principia ipsius habemus concedere materiam essentiam esse, seu naturam. quidditatem vero minime. similiter habemus concedere materiam esse de essentia compositi non habemus autem concedere materiam esse de quidditate compositi. unde 1. phy. c6. 5. in fine commen. dicitur quod materia & forma sunt partes qualitatesque, id est partes essentiales compositi, non tamen tam mate-

tia quam forma sunt partes quidditatis compositi, sed tota compositi quidditas forma est. Illud igitur, quod in rebus istis ex materia & forma compositis facti quidditatem ab essentia differre, est materia, quae est radix potentialitatis. Sic pariformiter manducamus intellectum tuum à simili procedendo, ut intelligas quomodo solum in prima intelligentia est quidditas, & essentia unum & idem omnibus modis. Revoqua in memoriam ea, quae paulo ante dixi, videlicet quod sola prima intelligentia & sub ratione generis, & sub ratione speciei considerata est actus purissimus: omnes autem circa primam, aliquam potentiam habent, saltem sub ratione generis, quia igitur ratio in rebus materialibus, per quam quidditas ab essentia differrebat, erat potentia annexa cum actu, si in primo sit actus sine potentia solum, sequitur ibi solum quidditatem, & essentiam idem esse. In aliis autem, cum sit compositio ex actu & potentia, non sicut ex positivo & positivo, sed sicut ex positivo & privativo, ut supra declaratum fuit, & longe ante nos subtilissimus Doctor in octava distinctione primi questionis. 2. pulcherrime declaravit, sequitur ergo quod in talibus quidditas & essentia quoquo modo, ut dicit Com. idem non sunt. Sed intellectus subtilizans dubitare posset propter quid dixit, quoquo modo non sunt idem. Soluitur. in rebus compositis ex materia & forma simpliciter, & sine additione aliqua, concedendum est quidditatem, & essentiam non eadem esse. Sed in intelligentiis circa primam absolute illud non concedit Commen. sed cum ly quoquo modo, quae est dictio distractiva. Et ratio est ista, quia in istis inferioribus est vera compositio ex potentia vera reali & forma. & in talibus sequitur, quod essentia & quidditas non sunt idem simpliciter. sed in abstractis quia ibi non est physica potentia, sed logica tantum, quae est ens rationis: pro tanto dixit quod quoquo modo in eis quidditas & essentia non sunt idem. Dixit etiam quoquo modo, quia in talibus non est potentia, & nisi sub ratione generis, non sub ratione speciei. & ideo aliquo modo in eis quidditas & essentia idem sunt, & aliquo modo non idem. sed in rebus materialibus tamen sub ratione generis quam sub ratione speciei quidditas & essentia non sunt idem. Et, quia in solo primo ente, ut diximus, quidditas & essentia idem sunt, ideo dixit Aver. in libro de structioe destructionum disposita. 6. in solutione. 6. dubij quod prima causa est quidditas simpliciter,

simpliciter, & omnia alia entia quiditate habent ea mediata. Ex his applica, & solue.

3. de afa.
tex. 17.

Duodecima contradictio est in tex. 17. Aristoteli in illa demonstratione aperte testator animam intellectiuam esse naturam quandam, ut notat Commen. in com. dum dicit. Ex quia consideratio de anima est consideratio naturalis, quia anima est vnum entium naturalium. Sed huius oppositum habetur in primo de partibus animalium, ubi querit utrum de anima omni sit consideratio naturalis, & determinat oppositum. Et inter alias rationes adducit istam, quia non omnis anima est natura. Aliqui ad pauca respicientes enuntiauerunt Aristoteli locutum fuisse superficialiter, & probabiliter, & dicunt rationes eius ibi non tenere. Nam prima ratio refectitur, dum dicit, si Naturalis considerat de intellectu, tunc igitur de omni intelligibili consideraret, & sic sola scientia Naturalis omnia consideraret, nam oportet Philosophum concedere aliquam scientiam de intellectu considerare, & tunc idem dicam tibi, sicut ipse dicit de Naturali. Amplius, ut aiunt, ipse assumit propositiones falsas, quia dicunt, quod non omnis anima est natura, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit in presenti demotione, ubi probat quod oportet ponere intellectum agentem, quia in omni natura est aliquid, quod est oia fieri, & aliquid, quod est oia facere. patet autem quod minor est, quod anima intellectiva est natura quedam. Amplius sua probatio falsa est, dum asserit non omnem animam esse naturam, quia non omnis anima est principium motus, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit Philosophus in tercio de anima. tex. com. 4. 9. ubi dicit quod ista duo sunt principia motus intellectus & appetitus. & idem dicit in tex. sequenti. Vnde secundum viam istorum non solum Aristoteli non fecit rationes demonstrationis, immo neque probabiles, cum fundentur super propositionibus falsis. Et ita oportet secundum mirabilem istorum phantasiam Aristotelis sophistici rationibus paralogizate. Scribit enim Comment. in 1. phy. co. 10. quod tales sunt sermones vani, qui peccant in materia & forma. Et sic accidit Philosopho, quia propositiones eius sunt falsae, & peccant per equiuocationem, cum natura aliter sumatur, ut patebit. Dicimus nos non aliquid credendum magistrum primum aliquid dixisse sine forti ratione, & haec est de quolibet verbo eius, ut scribit Commenta. in primo de generatione, &

Solo quorundam.

R. refutatio
solutionis

corruptione, comment. 18. Mitum est profecto mirum de tam crassa hominum stitum ignorantia & temeritate, immo maiorem confidentiam, qui inueniunt locos in Aristotele ubi ex intentione examina illam questionem & satis diffuse, & in loco proprio, utinebat enim illa questio illi libro, ut clarum est, & dicunt Aristotelem non esse tenendum, immo, quod plus est asserunt ipsum fundari in propositionibus falsis. Sed videtur ipsum in omnibus libris eius, quod doctrina est consona in dictis eius. Vnde 6. primae philosophiae, ubi ponit distinctionem scientiarum speculatiuarum penes quiditatem considerationem, ex triplici modo definiendi & abstrahendi, dum asseruit naturalem definire per materiam secundum esse, & definitiorem, immutat in tex. secundo ibidem quod Phisici est de quadam anima considerare, & non de omni. Patet autem quod hoc dicit propter intellectum, de quo dicit. 2. de quo anima quod videtur esse genus aliud animae, & hoc solum contingere separari, sicut perpetuum à corruptibili. & 6. primae philosophiae dicit quod non omnis forma, de qua Naturalis considerat, cum materia est. & Com. dicit, quod illud fuit dictum propter intellectum. & 7. meta. tex. co. 33. idem habet Philosophus, quod Phisici non interest de omni anima differere. Dicamus igitur quod differentia est inter animam & intellectum. in hoc enim taxauit Aristoteli. Animos in 1. de anima. Anima. n. in propria si significatione dicitur quicunque corporis actus, seu perfectio prima est, & sine corpore esse non potens. Vnde Aristoteli in 2. de anima. tex. co. 16. laudat Antiquos, qui dixerunt animam non esse corpus, nec sine corpore esse. Intellectus autem dicitur, qui nullius corporis actus est. vnde sine corpore esse potest, cum sua essentia non dependeat à corpore. Vnde illae animae proprie sunt quiditatem considerationis à Naturali, quaeque proprie sunt animae. Scribit enim Aristoteli. istam vniuersalem propositionem in principio. 3. de celo. quod omnes naturales substantiae aut corpora sunt, aut cum corporibus generantur & corrumpunt. si autem intellectus cum corpore non generatur, neque corrumpitur: non igitur intellectus erit substantia naturalis. Substantiae. n. naturales intelliguntur, quaeque quiditatem à Naturali considerantur, non secundum esse aliquoquin, nec primus motor à Naturali consideraretur. Dico igitur Aristoteli istam fuisse indubitam sententiam de anima intellectiva, quod sit aeterna & abstracta, &

Solutio
appra.

que extrinsecus aduenit nobis, ut patet in 1. de gene. animalium. cap. 3. & tunc à Naturali non consideratur, nisi in quantum est principium, per quod homo intelligit & appetit appetit intellectum. Vnde recte dicit C6. q. 1. illa animæ definitio non vniuoce cōpetit intellectui, & alijs. Vnde, sicut intelligentia consideratur à Naturali, in quantum est anima orbis, pro quanto dat sibi motū. & sic, ut scribit Commen. assimilatur formæ naturali, pro quanto autem non diuiditur ad eius diuisionem, assimilatur abstractæ formæ. propter hoc tamen non dicitur intelligentia quiditativè à Naturali considerari. Eodem modo intellectus, ut est anima hominis videlicet ut per ipsum homo intelligit, quodāmodo assimilatur formæ naturali, & sic intellectus natura dici potest: pro quanto autem non diuiditur ad diuisionem hominis, dicitur assimilari formis abstractis, propter hoc tñ non sequitur intellectū quiditativè à Naturali considerari, sicut neq. sequebatur de intelligentia. Sed replicabis q. est ratio diversitatis, quia intelligentia habet aliam operationem natura priorem, in qua non dependet à corpore, videlicet intelligere & velle, sed anima intellectiva non habet, quia Aristoteles dicit in primo de anima. Intelligere, siue sit imaginari, siue non fieri possit sine imaginatione, non contingit absque corpore esse. & ita cum anima intellectiva non habeat aliquam operationem sibi propriam, non potest à corpore separari, & ita quiditativè à Naturali considerabitur, intelligentia vero solum quò ad quia est. Sed, si hoc argumentum demonstrat, tunc igitur non est differentia inter intellectum & animam: & ita male Aristoteles taxavit Antiquos in hoc, & male asseruit ipsum solum à corpore separari. Dicamus igitur quòd tenendo, sicut tenendum est secundum Aristoteli q. intellectus sit virtus abstracta à materia, ut fuit opinio etiam Theophrasti, qui fuit auditor Aristotelis, & opinio Themistij, & C6. menta. q. de necessitate habet intellectus perpetuum, per quam intelligit in se consideratur substantias sempiternas: & est semper felix in se. Vult enim Commen. q. si noster intellectus non potest intelligere substantias abstractas, q. nullus intellectus possit etiam intelligere quia in talibus, ut dicit. 3. de anima. c6. 3. 6. quicquid intelligit vilis intelligit nobilior, & non contra. Licet igitur intelligere in nobis, quod eōmōdum experimur, & de quo Aristoteles egit

in tertio de anima, cum imaginatione fiat: & sic talis intellectus dicitur anima & natura, quia assimilatur animæ & formæ naturali, quia ut sic est motor coniunctus tanquam hominibus, sicut intelligentia orbem, tamen in se consideratur, cum non diuidatur ad hominis diuisionem, sed sit substantia abstracta, sic habet intelligere æternum supra tempus, & supra omne corpus. Et de taliter considerato intellectu & intellectio ne non pertinet ad Naturalem, cuius argumentum est quòd Aristoteles mouens hanc questionem in tertio de anima, non soluit ibi, sed dixit quòd de hoc erit posterius considerandum, quia videbat hoc spectare ad scientiam Diuinam, quæ est posterius videtur. Trinitate ceteris scientijs. Vnde & 9. primæ philosophiæ de tali intuitiva cognitione intellectus respectu substantiarum separatarum dicit q. non est in nobis, sicut cecitas. Et beatus Thomas ab ipsa veritate contactus concessit ibi, & notauit illud de mente Philosophi, videlicet q. intellectus hominis habet quoddam intelligere, non dependens ab imaginatione, sicut est intuitiva cognitio intelligentiarum, quod quidem intelligere homini secundum Peripateticos; licet non contingat nisi in postremo, in se tamen consideratur intellectus semper habet illud. Et hoc etiam notauit Commen. in primo de anima, comen. 1. si bene animaduertis. Dic igitur resolute intellectum considerari à Naturali quò ad quòd est modo prædicto, quiditativè vero à scientia Diuina. Et ita non est contradictio in dictis Aristotelis alicuius mouenti. Ad rationes responderetur, quòd bene ratio procedit de Philosopho Naturali, & non de Diuino, quia scientia Naturalis est scientia specialis, ad quam spectat considerare quiritates rerum sensibilibus in particulari, & sub particulari ratione formalis, quia inquantum sensibiles sunt: sed scientia Diuina est scientia communis, ad quam spectat omnia considerare in ratione communis & transcendenti, ut dicit Philosophus in principio Metaphysici. & clarissime in 1. metaphysici. ca. 2. vel. 3. ad finem. Si igitur Naturalis quiditativè consideraret intellectum, igitur omnem intellectum abstractum consideraret quiditativè, quia non est maior ratio de vno, quàm de alio, in eo quòd est intellectum & abstractum, & ex alia parte consideraret quiditativè omne sensibile: ista autem sunt extrema, quia vnum est secundum esse & rationem in materia, aliud veroque modo

M. A. Zim. Solut. Cont.

modo abstrahit. sed qui considerat quiditativum & extrema, debet etiam & media considerare. & ita etiam Naturalis quiditativus consideraret entia imaginabilia: quia si de quo minus ergo & de quo magis. Si enim Naturalis per te abstracta utroque modo quiditativus considerat, multo magis minus abstracta considerabit. Sed non valet de Divino, quia licet Divinus omne abstractum & intellectum quiditativus considerat, non tamen omne intelligibile considerat quiditativus, nisi sub ratione transcendens. sed ultra illam rationem remanet specialis, quae est scientia specialibus propria. Dices, scientia Naturalis & Divina considerant de omni anima: igitur nulla alia remanebit scientia, quia Naturalis per te considerat vegetativam & sensitivam, & Divinus intellectus & qui considerat de omni tali, considerat de omni sensibili: & de omni intelligibili: igitur scientia Mathematica non erit. Respondetur, negando consequentiam, quia licet scientia Naturalis quiditativus consideret omne sensibile, & Divina omne intelligibile quiditativus, hoc tamen est sub ratione communi. & ideo restat specialis consideratio entis imaginabilis ipsi Mathematico. hoc autem isti videre non poterunt. Si replices, dicam pariformiter de Naturali, quia ponam q. considerat quiditativus omne sensibile, cum consideret de sensu, & dico etiam q. quiditativus considerat de intellectu. sed dicam quod considerat de omni intelligibili, in quantum intelligibile est, & sic non superfluum alia scientia. Respondetur, q. hoc non potest dici, quia Naturalis est artifex specialis, & ratio sua formalis est considerare res, ut concernit materiam sensibilem, & motum, quia non abstrahit à materia sua consideratione, quae est principium sensus & motus. Vnde Com. 7. meta. & Aristoteles dicit q. homo non potest intelligi sine carnibus & ossibus. ubi Commen. in commen. dicit q. impossibile est intelligere quiditates naturales sine sensu & motu: sed ratio intelligibilis, in quantum intelligibile est, & ratio intellectus in quantum intellectus est, abstrahunt à sensu & motu: & ideo ista ratio for malis considerandi non potest esse Naturalis, sed est scientia Divina appropriata. Vnde ratio entis in quantum ens non est magis abstracta, quam ratio intellectus in quantum intellectus, aut ratio intelligibilis in quantum intelligibile, sunt. n. rationes transcendentes, res enim sicut se habent ad entitatem, ita et

ad veritatem, ex. 2. primae philosophiae, tex. cō. 4. Et confirmatur per Boetium in primo de Trinitate, ubi ponens differentiam inter istas tres scientias speculativas ponens modos formales considerandi, inquit q. in Naturalibus proceditur rationabiliter, quia est de rebus sensibilibus contingens & variationi subiectis, in quibus rara est certitudo: in Mathematicis disciplinabiliter, quia procedimus per imaginationem, in Divinis autem intellectualiter. Idem etiam confirmat dominus Albertus in principio suae meta. & sententia Arist. expresse in. 6. primae philosophiae, in tex. cō. 2. nam cum sententia Divina illa dicatur, q. alibi autem, vt asserit, dinum aut honorabile existit, in tali natura existit, videlicet, quae est abstracta utroque modo. modo omne tale est intellectus & intelligibile. & ista ratio est Divina, non naturalis, licet eus sit de abstractis s. in differentiis. Sic igitur patet q. intellectus in quantum intellectus, pertinet ad Divinum, & omne intelligibile in quantum intelligibile, sicut omne ens in quantum ens. & ita hoc non est Naturalis. Ad aliud respondet q. isti requirunt, nam natura quandoque sumitur pro omni essentia & substantia, & quandoque sumitur proprie, vt de ea considerat Naturalis, vt est principium motus. Aliter enim consideratur natura in scientia Divina, & aliter in scientia Naturali, vt scribit Commen. in. 5. meta. cō. 5. Dico igitur q. in. 3. de anima. cō. 17. dum Arist. dicit in omni natura dari unum, quod est omnia facere, sumitur pro omni substantia, seu essentia. Vnde sic in natura enim est unum, quod est omnia fieri vt materia, & unum, quod est omnia facere. & illo modo primus motor natura dicitur: quia vt scribit Com. 12. meta. cō. 17. omnes formae sunt in potentia in prima materia, & sunt in actu in primo motore: tamen primus motor non est natura, vt definit in Physicis, immo ex hoc excluditur à consideratione Naturali quiditativa, quia non habet in se principium motus, vt patet. 2. physico. com. 7. 1. illo modo etiam intelligentia dicitur natura. Vnde Com. in principio libri de substantia orbis inquit. Declaratum est corpora celestia esse composita ex duabus naturis, sicut corpora generabilia & corruptibilia componuntur. Sed in libro de paribus animalium, quando Philosophus dicit q. non omnis anima est natura, firmat naturam proprie, vt est definita in Physicis, quia intellectus medium illo modo natura non est, immo

Immo proprie loquendo etiam non est anima, quia, ut diximus, differentia est inter animam & intellectum. Ad illud autem, in quo dicebat probationes Aristoteles, non valere, quia probat per hoc non omnem animam esse naturam, quia non omnis anima est principium motus, cuius oppositum ipse dicit de intellectu. 3. de anima. com. 48 & 49. pariformiter dicitur, quod negavit intellectum esse principium motus, sicut natura definitur, quae est principium intrinsecum ipsi naturato, in quo est per se sed intellectus & quilibet intelligentia non est principium intrinsecum, cum principia debet de animalibus Naturalibus inuestigare, quia ista est intentio Philosophi ibi, sed extrinsecum. Vnde Commen. 1. cor. 1. cō. 2. inquit, cum cōlum semper motum, necesse est, ut moueatur per principium extrinsecum non corporeum, neque ut sit virtus in corpore. Vir autem signatur naturalis, definitur in libro philosophorum, sunt corpora, aut virtutes in corpore, cuiusmodi non est intellectus. Vnde Commen. in. 1. 2. disputat. contra Algazelum inquit in solutione dubij primi, quod eterna ratio Dei benedicti sūm naturam, neque sūm Philosophos recte loquentes non est secundum naturam, neque sūm voluntatem, quae est in nobis. Et ita isti hallucinati sunt non intelligentes veritatem, neque mentē Aristoteles. Albertus autem cognoscens Magnus in libro. 1. tract. 1. cap. de animalibus, dicit rationes Aristoteles. procedere de intelligentijs cōmunitur, & non de intellectu hominis. Sed cum reuerentia non bene dicit, quia Aristoteles ibi loquitur de intellectu; qui refertur ad intelligibile, sicut sensus ad sensibile. pater autem quod iste est intellectus passibilis. 3. de anima. cō. 2. Si igitur est intelligere sicut sentire. Amplius Aristoteles ibi adducit tertiam rationem ad eandem conclusionem, ubi probat scientiam Naturalem quiditativam non considerare de intellectu. Et videtur mihi, quod sit per locum à maiori negatiue, & est cōfirmatio nostrorum dictorum. nā scientia Naturalis nullā re abstractam à materia sūm definitionē considerat, sicut sunt enna mathematica. Et hāc pbat, quia Naturalis considerat ea, quae à natura sunt in talibus aut est ratio boni & finis. demitatum est aut. 1. phys. quod natura agit propter finem, sed in talibus entibus in abstractione consistentibus non est ratio boni neque finis, ut assentit, & habetur etiam in. 3. meta. sequitur igitur quod multo minus poterit considerare intellectus, qui est omnino abstractus. Vnde et

modo loquēdi illa est tertia ratio: aliter sermo eius non esset continuus. Et ista est confirmatio omnium dictorum nostrorum superius, quia verum vero consonat ex omni parte. Si dicatur quod Commen. 1. phys. cō. 26. dicit quod quiditativa consideratio se extendit bar vique ad vltimam formarum materiarum, & primam abstractarum. Dic quod per vltimam intellexit cogitativam: & hoc in clusivē vique ad materiam abstractarum exclusivē: quia illam quiditativam non considerat, quia intellectiva est primus terminus, in quem debuit exclusivē, & ipsa cogitativa inclusivē. Vnde in sua media dicit, quod de anima intellectiva considerat scientia Naturalis, ut est propositio naturalis materiae, non igitur absolute & in se. Sic glossa dictum est 3. de anima. cō. 17. & 1. de anima. cō. 12.

Decima quarta contradi. est in cō. 20. Dicit Auer. quod intellectus in potentia prius applicatur nobis, quam agens. Huius oppositum patitur cō. 18. & 16. Nisi esset quod intellectus possibilis est prior origine: sed intellectus agens est prior prioritate perfectionis. Aut aliter. cum in intellectu, quae sit in nobis duplex sit, & per intellectum speculativum, & per intellectum adeptum, intellectus possibilis quod ad primam intellectionem, praecedit intellectum agentem quod ad secundam, quia secunda primam supponit. 3. de anima 36. licet, ut dictum est, secunda longe perfectior est prima secundum ipsum.

Decima quinta contradi. est in cō. 20. Intellectus sūm Auerro. in libro de anima dicitur quatuor modis videlicet, de intellectu materiali, & de intellectu in habitu, & de intellectu agente, & de virtute imaginaria. Huius tamen oppositum scribit Alexander, in tracta. de intellectu, qui in principio inquit quod intellectus apud Aristoteles est trius, primus enim est intellectus materialis, secundus in habitu, & tertius est intellectus agens. Soluitur intellectus proprie, qui est universalis, triplex est, & sic loquitur Alexander. extendit autem imaginaria etiam dicimus intellectus respectu particularium. Vnde etiam intellectus passivus dicitur. 3. de anima. tex. cō. 20. & sic accipit intellectum etiam Aristoteles ibidem in tex. cō. 48. vbi dicit. Videtur autem duo hae mouentia. aut appere, aut intellectus, si quis imaginatio non possuerit, sicut intelligentia quanda.

Decima sexta contradi. est in com. 26. Dicitur quod formatio intellectus est semper vera. Sed oppositum habetur in com. 11. vbi dicitur quod formatio intellectus non est vera neque

3. de anima.
com. 10.

Solutio.

3. de anima.
com. 10.

Solutio.

3. de anima.
com. 26.

neque falsa. Debes scire q. Comm. 4. per formationem hic intellexit primam operationem intellectus, quia quiditas ipsa simplex in se apprehenditur per intellectum. & quia quiditas ipsa forma est, ideo ab ipsa formatio dicitur: aut quia intellectio talis mediante specie fit, quæ apud Arabes etiam forma nuncupatur. sicut alias declaravi. Circa autem talem intellectiorem distinctum est. nam aut illud, quod apprehenditur, est conceptus simpliciter simplex, & talis in se consideratus non habet aliquid, per quod possit sciri, & aliquid per quod possit ignorari: & circa talem nulla potest esse deceptio in intellectu, immo ibi veritas est. talis autem veritas in prima operatione intellectus consistens non est formalis veritas, quæ scilicet in compositione, vel in divisione consistat, sed solum consistit in hoc, quod obiectum ita se offerat potentæ cognoscenti, sicut ipsum est in se. si autem conceptus fuerit simplex, qui simplici actu intelligitur concipi possit, sit tamen conceptus ille resolvable in quid, & in quale, in talibus potest contingere falsitas virtualis, puta si intelligeretur homo irrationalis. & de hoc loquitur Philosophus quinto metaphysici. text. com. 3. 4. quando dicebat q. falsa in se ratio nullius est simpliciter ratio, ibi enim falsitas virtualis, virtuale autem falsitatem appello, quando obiectum concipitur in actu simpliciter intelligentiæ, sub aliqua ratione si bi repugnat. sed quando esset copula formalis: tunc etiam esset falsitas formalis. Ad propositum ergo primo operatio intellectus est semper vera, servatis illis conditionibus. & veritas illa consistit in hoc, quod obiectum ita præsentet se intellectui sicuti est: veritas enim est adæquatio rei ad intellectum. quando autem dicitur Comm. 5. in solutione tertiæ questionis ubi habet hoc pro inconuenienti, quia tunc scientia, quæ est in magistro, esset generans scientiã, quæ est in discipulo. sicut ignis generat alium ignem sibi similem. Debes scire, q. Auerro. hanc consequentiam, & rationem accepit à Themistio super tertio de anima. cap. 32. & 33. & Themistius autem videtur

deduxisse illud ex sententia Platonis. Inquit enim cap. 32. Quod si cui extrema opinio incredenda videatur, omnes homines, qui ex actu & potentia conditi dicimur, ad vultum intellectum agentem referri, vnde consistimus sumusque homines, nihil est; quamobrem auerfari absterne debeat, vnde enim communes illæ animi conceptiones. prænotionesque communes omnibus haberentur: vnde ingenia illa impræstare omnium mentibus primorum noticia constitisset natura duce, nulla ratione, nulla doctrina: vnde potremo intelligere mutuo & intelligi vicissim possemus: nisi vnus singularisq. intellectus fuisset, quem communem omnes homines haberemus. Quo circa verissime illud apud Platonem legitur. Nisi inquit hominibus communia essent multa, sed proprium quid aut inpromiscuum contineretur in singulis, non esset admodum facile ostendere, & significare alteri voluntatem suam. hæc ille. Nos autem alias declarauimus Platonis auctoritate non procedere de intellectu vnitare, cum totum studium Academicorum sit in purificatione & immortalitate animarum humanarum. sed illud diffum Platonis erat propter ideas ponendas. nam nisi esset vna communis idea, in qua homines conuenirent, non facile alter alteri suos conceptus posset exprimere. Ista autem ratio Themistii & Auerro. vt alias deduxi, multas habet instantias, quas asserere possem. sed quod quid sit pro nunc, dico secundum ipsum, scientiam non posse generari à scientia, sicut ignis generatur ab igne. hoc autem sequitur secundum ponentes pluralitatem in intellectu, vt ipse opinatur. quod quomodo declaratur, non est præsentis negotij, si qua tamen est declaratio, vide quæ dicit Them. & isto modo negauit ipse generari scientiã à scientia. tamē q. scientia absolute alia via non possit generari quantum ad individuum nullibi ipse dixit hoc: immo præsens commentum est contra illos, qui tenent nostrum scire esse reminisci secundum Auerro. sed videant quæso com. 2. primi postter. & com. 4. 8. & 4. 9. primi metaphysici. & 7. meta. c. 6. 5. 8. & in fine. 2. postter. & in c. 6. super lib. de sensu & sensu. in columna. 3. & 5. de anima. c. 6. 5. & 2. c. 6. ethic. cap. 4. & tunc videbuntur ista fuerit opinio Auer. nec ne. Ista voluimus notare, ne verbositas aliquorū mentem Auerro. peruerteret.

Decima septima contradictio est in com. 29. Habetur q. delectatio non est in intellectu.

3. de anima.
com. 27.

Decima sexta contradictio est in com. 27. Habet Auerro. q. scientia in potentia generatur à scientia in actu. Sed huius oppositum habet tertio de anima, com. 5. in solutione tertiæ questionis ubi habet hoc pro inconuenienti, quia tunc scientia, quæ est in magistro, esset generans scientiã, quæ est in discipulo. sicut ignis generat alium ignem sibi similem. Debes scire, q. Auerro. hanc consequentiam, & rationem accepit à Themistio super tertio de anima. cap. 32. & 33. & Themistius autem videtur

3. de anima.
com. 27.

lecta. Sed huius oppositū habetur. 1. 2. meta. tex. co. 39. Soluitur in intellectu non est delectatio eiusdem rationis cum illa, quæ est in sensu, sed bene alterius rationis potest delectatio esse. Vide Themistium in. 3. de anima. cap. 4. 7. & intelliges hoc.

Solutio

3. de aia. Decima octaua contradi. est in eodē cō. com. 19. Fuit oppositum nobis. nam ibi dicit C6. q. proprium appetitus sensitui & desiderij sensibilis est cum præsentia obiecti sensati: econtra autem est de appetitu intellectui. li. Sed huius oppositum inducebatur de animalibus perfectis, quia talia habent imaginationem & desiderium respectu absentiu sensatorum, sicut patet. 2. de anima. 156. & 20. Nec valet si dicatur q. ibi loquitur de imaginatione, non autem de desiderio. nā desiderium consequitur imaginationem, sicut eumbræ consequitur corpus. Soluitur. ista differentia intelligitur cum præcisione: sicut dicitur in simili de vniuersali & singulari, vt sunt obiecta sensus & intellectus.

Solutio

3. de aia. Decimanona contradi. est in com. 33. dicit Commen. q. cogitativa non componit intelligibilia singularia. Huius oppositum patet in hoc. 3. cōm. 20. & 22. Confirmatur quia cogitativa apparet intellectus particularis, eo quia homo per ipsam particulariter discunt. Soluitur, dictum C6. hic intelligitur sano modo, & sensus est iste: cogitativa non cōponit singularia, id est terminos simplices, qui tamen vniuersales sunt, quia hoc pertinet ad intellectū, qui est superior cogitativa. singulare hic non sumitur, vt distinguitur contra vniuersale, vt intelligit contradicens, sed vt distinguitur contra compositum.

Solutio

3. de aia. Vigesima contradi. est in cō. 34. Dicit q. bonum & malum, verum & falsum sunt in eodem genere. Sed oppositum huius patet. 6. meta. tex. cō. vltimi. vbi habet q. bonum & malum sunt in rebus, sed verum & falsum sunt in intellectu. Soluitur, q. bonum & malum dupliciter possunt sumi. vno modo vt nouent in genere cause efficientis: alio modo vt mouent in genere cause finalis. si primo modo, sic bonum & malum sunt in anima sicut verum & falsum: & sic sunt in eodem genere, quia vtrunque est cognitio. nam. 12. meta. cōm. 36. balneum in anima mouet vt efficiens, & balneum extra animam mouet vt finis, & ideo, si considerentur vt mouent in ratione finis, sic habent esse in rebus. de hoc tamen latius dicemus in commento vltimo: sexto metaphysicorum.

Solutio

3. de aia. Vigesima prima contradi. est in cōm. 36. Auer. in recitando opinionem Themist. dicit q. ponendo intellectum abstractum, tunc hoc verum est q. id, quod est magis visibile, magis comprehenditur. Sed oppositū huius patet. 2. meta. cō. 1. Soluitur, dictum eius hic intelligitur sic, q. si intellectus abstractus intelligit res materiales imperfectas, multo magis aptus est intelligere res abstractas perfectas. hoc tamē non est sibi facile, sed difficile, & ita dicit. 2. meta. cōm. 1. q. exemplum illud Philosophi de visu nocturnæ respectu luminis diei non ostendit impossibilitatem, sed difficultatem. dico per locū à minori q. si intellectus ista imperfectiora intelligit, multo magis aptus est intelligere res ipso perfectiores, sicut Deus est & abstracte substantius. hoc tñ non est sibi facile, sed laboriosum propter ipsum in cognitione nostra naturali dependere à sensibus.

Vigesima secunda contradi. est in en. cō. 36. In illa partes, in qua reprehendit Alexā. videtur habere pro inconuenienti q. æternum in sua actione indigere aliquo corruptibili, ita q. ex eis fiat vna actio. Sed huius oppositum patet. 3. de anima. cō. 13. de intellectu agente & phantasmate. similiter. 7. meta. com. 31. & 2. physico. tex. com. 26. vbi dicitur q. Sol & homo generant hominem. Soluitur. C6. negat æternum non posse coniungi corruptibili, eo modo, quo Alexander ponebat. quia sicut sibi imponit Auer. ipse Alexan. tenuit intellectum possibilem esse generabilem & corruptibilem, & posuit intellectum agentē abstractum esse, qui apud Alex. Deus est. & dixit q. in copulatione intellectus adepti Deus vniebatur formaliter intellectui possibili. hoc autē non potest intelligere Cōm. nam, si aliquod abstractum informaret corruptibile, aliquo modo à corruptibili dependeret. & ideo cauens, qui ad intentionem eius tenent animam intellectiuam dare esse formaliter homini. Illud autem, quod de phantasmate & hōis allegabat, nihil mouet: tñ quia phantasma non est materia intellectus agentis, nec virtus informatiua hōis est materia respectu Solis in hominis productione, sicut intellectus possibilis erat materia sūm Alex. respectu intellectus agentis in copulatione: eum etiam, quia phantasma Socratis & Platonis nō est primum instrumentum intellectus agentis, sed secundariū & extraneū quoquo modo, sicut patet. 3. de anima. 119. & 20. cō. Nā sicut dicit Auic. species est in prima intentione nature, non indiuiduum, nisi per

3. de aia. com. 36.

Solutio

3. de aia. com. 36

Solutio

M. A. Zim. Solut. Cont.

per accidens. & ita dicendum puto de Sole & homine. sed de hoc latius vide. 8. phy. c6. 11. vbi declaratur quomodo nouitas sit in effectu derivata à volderitate antiqua, & quomodo non.

3. de aia. com. 36. Vigefimatercia contradi. est in eodem eommen. 36. In illa parte, in qua ponit opinionem suam, dicit q. intellectus in habitu est, per quem extrahimus intellecta. Huius tamen oppositum supra dixerat contra Alexan. hoc idem opinantem. Solutur ibidem vbi contra Alexan. arguit, & contra Auem pace ibi. n. dicit. & etiam quomodo attribuitur actio propria intellectui, quæ est facere intellecta intellectui generabili & corruptibili, qui est in habitu. Nisi quis ponat q. intellectus, qui est in habitu, sit intellectus agens compositus cum intellectu materiali, vt dicit Thoms. aut ponat q. forma postrema nobis, qua abstrahimus intellecta, & intelligimus ea, est composita ex intellectu in habitu, & intellectu agente, vt Alexan. & Auem pace ponunt: sic nos etiam

reputamus esse apparens ex sermone Arist. in intellectu in habitu. ergo non discordat ab Alexan. nisi pro quanto ponelat intellectum materialeni qui est pars ipsius, esse corruptibilis: non autem in modo ponendi.

Vigefimaquarta contradi. est in com. 51. Dicit Auero. q. bonum actuale commune omnibus est laudabile. Oppositum. 1. xthi. cap. 16. Solutur. sumitur laudabile æthico rum. 1. fluctus quàm hic: quia ibi sumitur vt distinguitur contra honorabile, hic autè lato vocabulo sumptum est.

Vigefimaquinta contradi. est in com. 66. Dicit Commen. q. tactus cõprehendit sensibile suum sine medio. Huius tamen oppositum patet. 2. de anima. com. 107. 108. 115. Solutur. tactus quantum est mentis receptionis non indiget medio, sed per accidens & merito contactus nihil prohibet ipsam medio indigere.

3. de aia. com. 51. Solutio.

3. de aia. com. 66. Solutio.

F I N I S.

